

Università degli Studi di Milano

Facoltà di Lettere e Filosofia

Scuola di dottorato in *Humanæ Litteræ*. Teorie e metodi delle discipline artistiche, filologiche, filosofiche, geografiche, letterarie, linguistiche e storiche

Dottorato di ricerca in Filologia, letteratura e tradizione classica
(Ciclo XXIII)

Le glosse alla *Tebaide*
attribuibili a Ilario d'Orléans (libri VII-XII)

Coordinatore del Dottorato:

Chiar.mo Prof. GIUSEPPE LOZZA

Tutor:

Chiar.mo Prof. PAOLO CHIESA

Tesi di Dottorato di:
SIMONE INVERNIZZI
Matr. n° R07577

Anno Accademico 2010-2011

a Violetta de Angelis

Indice

Introduzione.....	7
1. I classici nella scuola del XII secolo	7
1.1. Stazio e la <i>Tebaide</i>	9
2. Ilario d'Orléans	10
Parte prima. Analisi e commento.....	13
1. Precedenti e modelli.....	14
1.1. Lattanzio Placido.....	14
1.2. Altre <i>lecturae</i> della <i>Tebaide</i>	18
2. Tipologie di commento	20
2.1. Analisi del testo	21
2.2. Grammatica	25
2.3. Retorica.....	27
2.4. Metrica	30
2.5. Filologia	31
2.6. Mitologia.....	33
2.7. Citazioni.....	39
Parte seconda. Ricostruzione del testo.....	43
1. Tradizione manoscritta	46
1.1. Il manoscritto B	47
1.2. Il manoscritto B2	47
1.3. Il manoscritto A	48
1.4. Il manoscritto R	48
1.5. Contenuto dei manoscritti.....	49

2. Rapporti tra i testimoni.....	49
2.1. L'archetipo	51
2.2. Uno stemma bipartito: B2 e γ (B, A, R)	57
2.2.1. Analisi delle innovazioni comuni a B, A, R (γ)	57
2.2.2. Innovazioni di B2 non condivise da γ (B, A, R)	61
2.3. Il sottogruppo δ (B, R).....	63
2.3.1. Analisi delle innovazioni comuni a B, R	63
2.3.2. Innovazioni di A non condivise da δ (B, R)	69
2.4. Aspetti problematici	71
3. Appendice	73
3.1. Nota sul comportamento di B	73
Parte Terza. Proposta di edizione	81
Nota al testo	83
<i>Conspectus siglorum</i>	85
⌋LIBER VII⌋.....	87
⌋LIBER VIII⌋	141
⌋LIBER IX⌋	189
⌋LIBER X⌋.....	251
⌋LIBER XI⌋	321
⌋LIBER XII⌋.....	373
Bibliografia.....	425

Introduzione

La tradizione dei classici
è sopra tutto tradizione medievale,
e perciò lo studio di quella tradizione
diventa storia della cultura medievale.
(G. Contini)

1. I classici nella scuola del XII secolo

La presenza degli *auctores* della latinità pagana all'interno del canone scolastico è un fatto diffuso e ben radicato alle soglie del XII secolo.¹ Il lento processo per reintrodurre Virgilio e gli altri classici² nei *curricula* degli insegnamenti grammaticali e retorici, iniziato tre secoli prima con la riforma carolingia, può considerarsi ormai compiuto.³

Testimonianze di questa rivoluzione sono offerte dai cataloghi delle biblioteche e dagli scritti del tempo,⁴ ma soprattutto dalla crescita esponenziale del numero di codici di questi autori, copiati con assiduità per rispondere alle esigenze di un mercato scolastico in continua espansione.⁵

---

¹ Il fenomeno si colloca all'interno di quella che è stata definita la 'rinascita' del XII secolo; su questo tema, ampiamente discusso, mi limito a segnalare i lavori di HASKINS 1927, VERGER 1997, ROUCHE 2003, pp. 287-303 e 328-344, ALESSIO-VILLA 1990 (e la bibliografia citata a p. 473). Sulla trasmissione dei classici dall'età tardoantica al periodo carolingio cfr. HOLTZ 1991.

² MUNK OLSEN 1991, pp. 4-6, distingue tra *auctores maiores*, studiati nel quadro della grammatica e della retorica, e *auctores minores*, utilizzati per l'insegnamento elementare. Per quanto riguarda gli autori maggiori individua un canone composto da otto poeti (Giovenale, Lucano, Orazio, Ovidio, Persio, Stazio, Terenzio e Virgilio) e due prosatori (Cicerone e Sallustio).

³ Per tutti i primi secoli del medioevo predominano tra le letture scolastiche opere di autori cristiani come Prudenno, Giovenno, Sedulio, Aratore, Avito, cfr. GLAUCHE 1970, pp. 10-61 e MUNK OLSEN 1991^b, p. 105. La presenza dei poeti cristiani non scomparirà mai del tutto dalla scuola nemmeno nel XII secolo, cfr. di nuovo GLAUCHE 1991, pp. 101-106.

⁴ Cfr. GLAUCHE 1970.

⁵ Fondamentale a questo proposito il censimento dei manoscritti degli autori classici dall'età tardoantica al XII secolo condotto da MUNK OLSEN 1982-1989. Un'analisi approfondita sulla distribuzione dei manoscritti dei classici all'interno del XII secolo in ALESSIO-VILLA 1990, pp. 474-482.

Il segno più eloquente di un mutato rapporto con la classicità è costituito dal fiorire di nuovi commenti agli *auctores*, nei quali i *magistri* medievali raccolgono i tesori del loro sapere.⁶ Anche la veste grafica è rinnovata: nei secoli XII e XIII le ‘moderne’ *glose*⁷ non corrono più nei margini del testo commentato ma si presentano in forma continua, copiati in una grafia dal modulo minuto su due colonne fittamente riempite. Solo in una fase successiva della trasmissione esse perderanno la propria autonomia, finendo per essere disgregate in chiose marginali e interlineari sul testo dell’*auctor*.⁸

L’esegesi tardoantica è ben presto oscurata dai nuovi commenti, che mostrano di aver pienamente appreso l’insegnamento dei predecessori.⁹ In questo rapporto diret-

---

⁶ Su questo tema cfr. ALESSIO-VILLA 1990, VILLA 2003, pp. 71-74, HOLTZ 1995 pp. 59-68 (per una breve storia del commento dall’antichità all’età medievale), pp. 70-71 (sul fiorire dei commenti tra XI e XII secolo) e pp. 76-77 (sui commenti *ad auctores* e sulla loro importanza nell’insegnamento della *grammatica*). Tra i commenti che dispongono di una moderna edizione ricordo: le *Glosule super Lucanum* (MARTI 1958), *Glosule de Remediis amoris* (ROY-SHOONER 1996), *Glosule Ovidii Fastorum* (RIEKER 2005) di Arnolfo d’Orléans, le *Glosae super Platonem* di Bernardo di Chartres (DUTTON 1991), il commento ai primi sei libri dell’*Eneide* (JONES-JONES 1977) e al *De nuptiis philologiae et Mercurii* (WESTRA 1986) di Bernardo Silvestre, le *Glose super Platonem* (JEAUNEAU 1965), *super Boetium* (NAUTA 1999) e *in Iuvenalem* (WILSON 1980, poi superato da LÖFSTEDT 1995) di Guglielmo di Conches, i *Bursarii Ovidianorum* di Guglielmo d’Orléans (ENGELBRECHT 1991).

⁷ Giova ricordare che il termine *glos(s)a /glos(s)ula* acquista nel XII secolo il valore di un termine tecnico contrapposto a *commentum*: «*Commentum* e *commentarium*, appaiono dunque, nella accezione propria, termini insufficienti a definire un’operazione precisa, come quella esegetica, e invece piuttosto adatti a designare l’operazione della scrittura, l’attività letteraria [...]. Il termine poteva sì talvolta restringersi a significare l’operazione esegetica, ma in tal caso designava quella che si occupava soltanto della *sententia*, non della *littera*. Al contrario, con *glossa* si intende il commento che espone prima la *littera* e poi la *sententia*; che quindi ricerca in primo luogo il fondamento di una sicura base testuale, quasi filologica, ritenuta la premessa necessaria ad illustrare la *sententia* di un testo. Nel XII secolo dunque, e a differenza di quello che intendiamo oggi, *glossa* è termine atto a significare un’operazione esegetica più completa di quella definita dal termine *commentum*» (DE ANGELIS 2002, pp. 5-6).

⁸ Cfr. MUNK OLSEN 1991^b, p. 111. La medesima impostazione della pagina si ritrova anche nell’esegesi ‘moderna’ alla Bibbia, cfr. DE ANGELIS 1997, p. 89-90.

⁹ «L’allontanamento dai modelli tardoantichi avviene attraverso l’impiego di fonti altomedievali, soprattutto enciclopediche; attraverso la sostituzione, o l’integrazione, della glossa antica con la riflessione o l’aneddotica contemporanea, talora confermata *ex auctoritate* (come appaiono essere i leggendari biografici che in questo secolo nascono a carico degli autori classici di maggior peso: basti pensare all’«agiografia» virgiliana, che si compiace della narrazione di «miracoli» operati non *ex spiritu* e neppure *instinctu diaboli* ma *ope scientiae*), talora *ex experimento* (nell’ottica di attualizzare la lettura e renderla più prossima alla sensibilità ed alla cultura dei discendenti ed inaugurando, per questa via, una procedura di commento che sarà mantenuta ancora nel XIV secolo); attraverso il completamento di lacune esegetiche ravvisate nella glossa tardoantica [...]; attraverso l’attenta auscultazione della sonorità stilistica del testo [...] o la libertà di giudizio sulla sua caratura morale; attraverso, infine, ma assai più raramente, l’espunzione di glosse antiche, che ragioni diverse potevano rendere inopportune o inattuali» (ALESSIO-VILLA 1990, p. 484).

to e personale con l'antichità risiede senza dubbio uno dei frutti più alti della civiltà medievale, destinato a lasciare traccia profonda nei secoli a venire.¹⁰

1.1. Stazio e la 'Tebaide'

Le due opere di Stazio note al medioevo – le *Silvae* giacciono dimenticate fino al 1417, quando verranno riscoperte da Poggio Bracciolini – godono di una differente fortuna: più copiata e conosciuta la *Tebaide* (*Stacius maior*), destinata all'insegnamento della *grammatica*, meno diffusa l'*Achilleide* (*Stacius minor*), utilizzata invece per il livello elementare dell'istruzione scolastica.¹¹

Con la *Tebaide* Stazio figura a pieno titolo fra gli *auctores magni*: con 85 manoscritti copiati tra il IX e il XII secolo conservati, si colloca al quinto posto, dopo Virgilio (111-179 a seconda delle opere), Lucano (164), Orazio (113-145 a seconda delle opere) e Giovenale (116), ma prima di Persio (71) e Ovidio (1-48 a seconda delle opere).¹²

Ma il testo di un *auctor* non circola mai senza la sua esegesi.¹³ In età tardoantica era stato prodotto un commento alla *Tebaide* attribuito a Lattanzio Placido.¹⁴ L'opera – un'ampia raccolta di glosse di carattere mitologico, retorico e geografico redatta nel V o nel VI secolo – è tramandata fino a tutto il XII secolo da un numero esiguo di testimoni e conservata prevalentemente nella forma di chiose marginali a manoscritti della *Tebaide*.¹⁵ Tra il XII e il XIV secolo la trasmissione del commento di Lattanzio Placido sembra subire una battuta d'arresto; il fatto appare comprensibile

---

¹⁰ «Se non si considerano i commenti tardoantichi e si attribuisce al medioevo quel che al medioevo spetta, la situazione, in termini non soltanto numerici, sibbene anche qualitativi e di rapporto con la glossografia precedente, muta radicalmente e ci si presenta l'ipotesi che nei decenni fra XI e XII secolo più che una splendida primavera debba vedersi l'autunno ricco di frutti dell'età carolingia e ottoniana che si spegne, scendendo verso gli ultimi decenni del secolo, dinanzi alle prime ebbrezze del nuovo aristotelismo» (ALESSIO 1990, p. 67).

¹¹ Cfr. DE ANGELIS 1997, p. 92. Cfr. anche CLOGAN 1967 e ID. 1968.

¹² MUNK OLSEN 2004, p. 230. Solamente 19 sono le copie dell'*Achilleide* del medesimo periodo che si sono conservate, la maggior parte delle quali (10) appartiene al XII secolo, segno del successo tardivo di cui deve aver goduto l'opera, cfr. ID. 1991, p. 70. Un catalogo parziale dei manoscritti della *Tebaide* e dei suoi commenti si legge in ANDERSON 1995, pp. 120-128.

¹³ «L'*auctor*, che era utilizzato nella scuola per imparare, come ho detto, la lingua, era sempre accompagnato, fra il IX e tutto il XV secolo, da una glossa, ovvero da un commento, e bisognerà attendere solo il tardo umanesimo, o i libri destinati alle biblioteche di rappresentanza, o acquistati come beni d'investimento, prodotti in serie nelle officine librarie, per trovare classici con ampi margini assolutamente vuoti» (DE ANGELIS 1999, p. 73).

¹⁴ Il commento è edito da SWEENEY 1997.

¹⁵ Cfr. DE ANGELIS 1997, pp. 91-93 e MUNK OLSEN 2004, p. 235.

considerando la grande fortuna di cui, in questo stesso periodo, godono le ‘moderne’ *glose* attribuite a Ilario d’Orléans, che si affermano nell’uso scolastico soppiantando rapidamente il predecessore tardoantico.

Il commento di Lattanzio otterrà la sua definitiva consacrazione solamente nel tardo XIV secolo quando, ‘riscoperto’ dagli umanisti, riprenderà ad essere copiato, questa volta in testo continuo.¹⁶ Nel XV secolo sarà l’unico commento alla *Tebaide* ad essere dato alle stampe.¹⁷

Di importanza nettamente inferiore e del tutto ininfluenza sull’esegesi della *Tebaide* è il breve commento che la tradizione ascrive a Fulgenzio Planciade, un’esposizione allegorica dei personaggi del poema.¹⁸

2. Ilario d’Orléans

Ilario (1075 ca.-1150 ca.) fu uno dei *magistri* più noti e rinomati della sua epoca, tanto che il suo discepolo Arnolfo d’Orléans lo riconosce come l’iniziatore della gloriosa tradizione di lettura dei classici nella sua terra:¹⁹

«LUCAN. I 584» TUSCOS quia de Tuscia fuit qui primus artem aruspitii invenit, unde et homines illius terre magis quam alii in illa valent arte, sicut nos Aurelianenses in auctoribus a primo patre magistro nostro Hylario.

Formatosi alla scuola di Anselmo di Laon, insegnò per circa otto anni a Orléans nella scuola cattedrale di Santa Croce a servizio del vescovo Giovanni e successivamente, tra il 1105 e il 1123 con interruzioni, ad Angers. Nel 1125 soggiornò a Parigi per un breve periodo, studente di Abelardo al Paracleto. Nel 1145, ormai vecchio,

---

¹⁶ Uno dei primi a rivalutare il commento di Lattanzio Placido fu Giovanni Boccaccio, che ne possedette un testimone di origine tedesca il ms. Laurenziano 38.6, cfr. ANDERSON 1995.

¹⁷ Lasciando da parte la *Tebaide*, gli umanisti preferiscono infatti concentrare le loro attenzioni esegetiche sul testo recentemente riscoperto delle *Silvae*, o, ma misura decisamente minore, sull’*Achilleide*, cfr. DE ANGELIS 1997, p. 92, n. 50.

¹⁸ L’opera conservata in un unico manoscritto del XII secolo è edita da SWEENEY 1997, in appendice alla sua edizione di Lattanzio Placido; cfr. anche DE ANGELIS 1997, p. 91, e MUNK OLSEN 2004, p. 236.

¹⁹ MARTI 1958, p. 72.

era di nuovo insegnante a Orléans, come apprendiamo dalla testimonianza di Guglielmo di Tiro, uno dei suoi ultimi allievi.²⁰ Morì probabilmente a Parigi.²¹

A questo *magister*, di cui fino a poco tempo fa erano noti soltanto una decina di carmi, alcuni *ludi* e dodici lettere,²² Violetta de Angelis ha attribuito un commento a tutto Virgilio e le *glose* alla *Tebaide* qui editate.²³

Si tratta di un'esegesi di alta caratura, che ebbe una fortuna consolidata sino a umanesimo inoltrato; l'autorità di questo maestro fu riconosciuta da Boccaccio, possessore di una copia del commento alla *Tebaide*, e da Petrarca, che ne recepì alcune chiose nelle postille al Virgilio Ambrosiano.²⁴

---

²⁰ «Habuimus autem in auctorum expositione seniore quendam Ylarium Aurelianensem doctorem» (HUYGENS 1986, II, p. 81); cfr. anche ID. 1962.

²¹ Cfr. BULST 1989, pp. 15-18 e HÄRING 1973.

²² Editi da BULST 1989.

²³ Cfr. DE ANGELIS 1997, pp. 118-136.

²⁴ Cfr. DE ANGELIS 1997, pp. 94-118; un'analisi delle glosse al VI libro dell'*Eneide* si trova in BOGNINI 2005; notizie sul commento alle *Georgiche* in ALESSIO 1990, p. 81 sgg. Giovanni Boccaccio si servì di una copia del commento alla *Tebaide* attribuito a Ilario – probabilmente una versione abbreviata o interlineare – per la composizione della sua *Teseida*, cfr. ANDERSON 1995, pp. 32-66. Per i rapporti tra Ilario e Petrarca, cfr. DE ANGELIS 1997^b p. 88, EAD. 1999, pp. 53-64, EAD. 2007, pp. 590-592.

Parte prima. Analisi e commento

Le *glose* alla *Tebaide* attribuite a Ilario d'Orléans si conservano in quattro manoscritti in quella che dovette essere la loro forma originaria: in testo continuo (al lemma sottolineato segue la spiegazione), copiati su due colonne fittamente glossate.

La particolare *facies* – non glosse fiorite nei margini del testo commentato, bensì testo autonomo – riflette la natura propria di quest'opera: lungi dall'essere un mero aggregato occasionale, una raccolta disomogenea di note di lettura, le *glose* si presentano invece come un commento sistematico e puntuale.¹ La presenza di rimandi interni, di una chiara strategia glossatoria e perfino di un lessico tecnico specializzato consentono di ritenere l'opera frutto dell'impegno esegetico di un'unica e ben definita personalità:² quella di un maestro di grammatica impegnato nell'insegnamento del latino attraverso la *lectura* di un *auctor*.³

---

¹ Si tratta, come osservato nell'Introduzione, di una caratteristica peculiare dei 'nuovi' commenti prodotti nel XII secolo.

² Il commentatore interviene spesso in maniera decisa con giudizi personali sul testo che sta commentando; l'espressione di approvazione più ricorrente è *bene* (vd. p.e. *Theb.* VII 10: «IBI in illa zona septentrionali; bene precipit ibi queri Martem, nam ibi sunt Traces populi bellicosi et Scite»), ma non mancano manifestazioni di assenso più partecipate, per esempio a *Theb.* IX 551: «IPSE et non deus; egregie dictum est ...» o a *Theb.* X 242-243: «NUMQUAM APTA LATEN(TI) DO(LO) generalis sententia egregie dicta ...».

³ Proprio all'ambiente scolastico, e in particolare al dialogo tra *magister* e *discipuli*, sembrerebbero far riferimento alcune espressioni presenti in diversi luoghi delle *glose* alla *Tebaide*. Oltre alle consuete indicazioni alla seconda persona singolare (come *lege* o *nota*, per richiamare l'attenzione su passi notevoli) l'autore delle *glose* si rivolge al suo pubblico – di ascoltatori più che di lettori, come il verbo *audio* sembrerebbe indicare –, per segnalare anticipazioni di luoghi della *Tebaide* non ancora commentati usando la seconda persona plurale (*inferius audietis*): *Theb.* VII 291: «... QUANAM ORIGINE, idest quis pater eorum. Estimabat enim eos fratres esse, sed erant pater et filius sicut inferius audietis»; *Theb.* XI 649-650: «MALIGNA MANU quare maligna dicat inferius audietis»; *Theb.* XII 136: «IRE VE(TET) illas et ita si redeant PEREAT GLORIA INGENTIS CEPTI, idest gloriosum factum mulierum, quod ex earum itinere secutum est, quia impetraverunt eis sepulturam per Theseum sicut inferius audietis»). In altri due casi è il verbo *habere* ad essere usato alla seconda persona plurale (*habetis* a *Theb.* VIII 765 e *habuistis* a *Theb.* IX 100). L'esperienza scolastica all'origine del commento sembra riaffiorare anche in alcune glosse, vd. per esempio *Theb.* VIII 191-192: «SEDES magistrorum et disipulorum est sedere ... Et DISCIS ab eis, et DOCES eas. CONCORDI VICE discipuli et doctoris»; *Theb.* VII 282: «HELY(CONIA) TURBA Helicon est unum de iugis Parnasi, ubi est frequens studium; poetas ergo studentes ibi 'Helyconiam turbam' appellat, qui relicto studio profecti sunt ad bellum»; *Theb.* XI 685-687: «VENIAT SATELLES ... 'Satelles' nomen est generale cuiuscumque opificis ut lictoris satellicium est homines occidere, magistri satellicium discipulos docere et sic de ceteris».

Nonostante i numerosi debiti contratti con Lattanzio Placido – debiti non sotta-
ciuti ma dichiarati apertamente e in più luoghi –, le *glose* alla *Tebaide* mantengono una
fisionomia originale e, come si cercherà di dimostrare, fortemente innovativa.

Il maestro medievale, oltre che per l'opera di correzione e riscrittura del proprio
modello, si distingue per la revisione radicale di alcune parti del commento di Lat-
tanzio e per l'innesto di numerose altre chiose, frutto della sua sapienza grammati-
cale o desunte da altre *auctoritates*: la sezione di analisi e spiegazione della *littera* sta-
ziana è scritta quasi interamente *ex novo*, così come le osservazioni metriche e
filologiche; le glosse grammaticali, retoriche e mitologiche sono riviste e arricchite
grazie a un paragone serrato con altri testi, tra cui Servio, Prisciano e Ovidio; pro-
fondamente rinnovato è anche l'apparato di riferimenti extratestuali, evocati a
commento dei versi di Stazio. La lezione di Lattanzio Placido è ormai assimilata e
superata.

L'autore delle *glose* si muove con la libertà di chi, senza disconoscere la bontà
dell'insegnamento degli antichi maestri, sa di poter procedere con maggior sicurezza
e di poter arrivare più lontano.

1. Precedenti e modelli

1.1. Lattanzio Placido

Durante la composizione della sua opera l'autore delle *glose* disponeva sicuramente
di una copia del commento tardoantico alla *Tebaide* di Lattanzio Placido.
Quest'opera rappresenta il punto di partenza obbligato per una nuova *lectura* del
poema; nelle sue *glose* Ilario cita Lattanzio più volte per nome, come si conviene a
una vera *auctoritas*.⁴ La prima volta nel commento a *Theb.* VII 236 «longe fugit ordine
velox / tessera»:

---

⁴ In due casi invece il riferimento è velato dalle formule *annit quidam* e *quidam dicunt*: *Theb.* VIII 206: «... FATI futuri. Anuit enim quidam, quod postea condita est civitas eo loco, ubi Amphiarus absortus est, que 'Amphina' dicta est, in qua fuit oraculum 'Amphiareon' dictum» (LACT.: «IAM QUE ERIT ILLE DIES civitas enim in eo loco est post condita in quo hiatus terrae Amphiarum recepit, quae Ampharma vocatur, ut Homerus <Il. II 499> ait, quod illic currus, quem Graeci ἀρμα appellant, deciderit. In qua etiam oraculum est, quod Amphiareon vocatur»); *Theb.* IX 614: «... NON TAMEN

VII 236-237. ... THESSARA ... Thessera est signum bellicum quadratum in modum †deci†; Lactantius inde dicit veteres, quando omnes hospites suos nosse non poterant, dabant illis thesseram, quam illi ad eorum hospitia reversi eis ostendebant, unde intelligebantur hospites esse ...

poi a *Theb.* VII 267-268 «qui breve litus Hyles Atalantaeamque superbi / Schoenon habent notique colunt vestigia campi»:

VII 267. ... ATHALANTEAM ubi solebat Athalanta curule cursu procis contendere, quam devincit Ypomenes, alia ab Athalanta matre Partonopei, que de Archadia fuit; aliam vero dicit Lactentius fuisse de Scheno.

infine, proprio al termine del commento, quasi si trattasse di un estremo omaggio, nella glossa ai vv. 808-809 del XII libro, «vix novus ista furor veniensque implesset Apollo, / et mea iam longo meruit ratis aequore portum»:

XII 808. NOVUS FUROR, idest aliquis poeta servans integritatem ingenii nedum ego, qui in hoc opere pene meum attrivi ingenium. VIX IMPLESSET, idest vix plenarie et sufficienter enarrare posset. Vel NOVUS FUROR secundum Lactentium, idest novi carminis iteratio.

Ma l'apporto di Lattanzio non rimane circoscritto ai passi in cui egli è espressamente citato. Un confronto attento fra i due testi rivela una presenza costante del commentatore tardoantico, che traspare di continuo in filigrana fra le righe delle *glosse*:⁵ le chiose di Lattanzio non vengono mai riprodotte meccanicamente, il suo testo «è sempre attentamente scandagliato, vagliato prima di essere immesso nel nuovo commento».⁶

GESSI AUT TERE(TES) THYR(SOS) armatura est bachica mollium tantum; quidam dicunt esse hastas pampineas (LACT.: «THYRSOS hastas pampineas»).

⁵ Così Filippo Bognini descrive i rapporti tra Ilario e Servio nella sua analisi del commento al VI libro dell'*Eneide*: «... non può avvertirsi, in chi si considera 'moderno', una volontà di opposizione all'illustre predecessore tardoantico, dal quale viene derivata buona parte delle notizie presenti nel testo; su tale base, tuttavia, s'innesta una nuova operazione espositiva, che spesso muta in modo sostanziale il dettato serviano, pur senza rivendicare esplicitamente meriti d'innovazione» (BOGNINI 2005, pp. 133-134). Lo stesso atteggiamento si riscontra nei confronti di Lattanzio Placido, come cercherò di dimostrare. Per chiarire i rapporti tra Ilario e Lattanzio ho effettuato controlli a campione, soffermandomi in particolare sui libri VII, VIII e X.

⁶ DE ANGELIS 1997, p. 104. Non mancano naturalmente riprese letterali come accade, ad esempio, a *Theb.* X 5: «PANDITUR abscessu militum patefactus est campus, quorum acie prius tegebatur» (cfr. LACT.: «PANDITUR abscessu militum patefactus est campus quorum ante») o a *Theb.* X 17: «CONTENTI RE(DIISSE) quibus sine gloria incolumibus ad patriam redire

Nelle *glose* si osserva anzitutto una spiccata tendenza alla sintesi, in favore di una maggiore semplicità e chiarezza di dettato. Le ragioni di un tale comportamento andranno probabilmente ricercate nelle finalità didattiche dell'esegesi di Ilario, che sembra preoccupato di garantire alle proprie glosse piena accessibilità da parte del suo pubblico di scolari.⁷ Il processo di riduzione e snellimento del modello tardoantico è pienamente visibile nella chiosa a *Theb.* VIII 84-85 «at tibi quos' inquit, 'manes, qui limite praeceps / non licito per inane ruis?», ed è ottenuta attraverso l'omissione di una citazione virgiliana e la semplificazione della sintassi:

Lattanzio Placido

VIII 84. QUOS [INQUIT] manes pro 'poenis' posuit. id est: quos cruciatus patieris? ut Vergilius *Aen.* VI 743: 'quisque suos patimur manes'. manes ergo ideo dicti sunt quia damnati aeterna apud inferos poena permanent.

Ilario

VIII 84. ... QUOS MANES, idest quas penas infernales; nam penis manes puniuntur.

o a *Theb.* X 498-500 «tuque, o spectate palaestris / omnibus et nuper Nemeaeo in pulvere felix, / Alcidama», dove il procedimento è simile a quello appena descritto.⁸

Lattanzio Placido

X 499. NEMEAEO IN PULVERE FELIX modo in Nemeaeo agone victoria celebratus. hic Alcidamas in agone quem in honorem Archemori Adrastus celebravit adversus Capaneum caestibus dimicavit, ut superius <VI 739-740> poeta testatur: 'tandem insperatus nuda de plebe Laconum / prosilit Alcidamas'.

Ilario

X 498-500. ... IN NEMEO PUL(VERE), ubi cum Capaneo dimicavit, cum Greci ludos Archemoro celebrarent.

---

sufficeret» (cfr. LACT.: «CONTENTI REDIISSSE quibus sine gloria incolumibus patriam rediisse suffecerat»).

⁷ La tendenza ad una riduzione del testo di Lattanzio è confermata anche nelle glosse di argomento mitologico; qui tuttavia la causa principale sembra individuabile nella volontà di evitare la ripetizione di spiegazioni che il maestro aveva già fornito in luoghi precedenti del commento, cfr. par. 2.6.

⁸ Altri esempi a *Theb.* X 15: «INDE quia ex parte Grecorum IIII predicti reges ceciderant» (cfr. LACT.: «ANIMUS <animus> audacia. hinc enim fiducia Thebanis accreverat quod quattuor Argivorum duces eximii extincti fuerant sorte bellorum») e a *Theb.* X 924: «ATTRITIS PROCELLIS collisis nubibus; phisicam notat» (cfr. LACT.: «ATTRITIS collisis nubibus. nam dicunt phisici collisione nubium emitti fulmina»).

Un secondo momento della rielaborazione del modello tardoantico può essere individuato nel processo inverso a quello appena illustrato: la glossa lattanziana è assunta integralmente nel nuovo commento, ma accanto ad essa sono proposte altre soluzioni esegetiche che arricchiscono di possibilità interpretative inedite il commento ‘moderno’. L’atteggiamento del *magister* medievale nei confronti del proprio predecessore è rispettoso ma mai passivo. Si consideri a titolo esemplificativo la glossa a *Theb.* VIII 417-418 «volucres imitantur fulgura glandes / et formidandae non una morte sagittae» (segnalo in corsivo le riprese di Lattanzio Placido):

Lattanzio Placido

VIII 418. NON UNA MORTE SAGITTAE quae et ferro perimant et veneno.

Ilario

VIII 418. NON UNA MOR(TE) *non solo ferro, sed etiam toxicatione*; vel quia una emissione plures vulnerant.

e la glossa a *Theb.* X 470-471 «qui tremor elicit⁹ caeli de lampade tactis, / hic fixit iuvenem», dove la lettura di Lattanzio è riproposta, e però preceduta da due nuove spiegazioni:¹⁰

Lattanzio Placido

X 470. ILLICITA ex longinquo epitheton traxit, eo quod non liceat tangi loca ubi iaceant fulminati.

Ilario

X 470. ILLICITA, idest immissa, ab ‘illicio, illicis’; vel illicita quia punit agentes illicita; *vel sit epyteton ductum a longinquo, eo quod non liceat loca tangi, ubi fulminis reponuntur reliquie.*

Infine, nel cammino che porta alla realizzazione delle nuove *glose* alla *Tebaide* va segnalato un terzo momento, caratterizzato dall’adozione di fonti alternative a Lattanzio Placido e da un’intensa produzione di nuove chiose a commento di luoghi del

⁹ La variante «illicia» che si legge nel testo di Lattanzio e di Ilario è attestata nell’apparato di KLOTZ 1973.

¹⁰ Vd. anche *Theb.* VII 131-132 («ut vero amentibus ipse / incidit et sacrae circum fastigia vallis / turbine praevectus rapido ter sustulit hastam»): «SACRE VALLIS ubi erat templum Iovis, unde supra: «lecta Iovis sedes» [*Theb.* IV 833]; *vel quia sacre fiebant Archemoros*» (LACT.: «FASTIGIA VALLIS in qua sacra fuerant celebrata in honorem Archemori»); *Theb.* X 52-53 («pictasque fores et frigida voltu / saxa terunt parvosque docent procumbere natos»): «SAXA TERUNT frequentia osculandi; *vel ita humiliter procumbunt, ut vultibus suis templi tererent pavimenta marmorea*» (LACT.: «SAXA TERUNT ita suppliciter humi procubuerunt ut vultibus suis templorum tererent limina»); *Theb.* X 209-210 («haec egomet caeli secreta vagosque / edocui lapsus?»): «LAPSUS syderum *vel volatus avium*» (LACT.: «EDOCUI LAPSUS avium volatus ostendi[t]»).

poema trascurati dal predecessore.¹¹ Questa terza fase – decisiva per comprendere il *modus operandi* e gli interessi dell'autore delle *glose* – verrà descritta ampiamente nel paragrafo 2.

1.2. Altre 'lecturae' della 'Tebaide'

Pur svolgendo un ruolo di primo piano, Lattanzio Placido non è l'unico precedente delle *glose* di Ilario. Agli inizi del XII secolo la *Tebaide* era ormai stabilmente inclusa all'interno del canone scolastico e, per questo motivo, studiata e commentata da quei *grammatici* che sui versi di Stazio svolgevano i loro corsi.

Le *glose* sembrerebbero recar traccia di questa consuetudine di lettura: in alcuni luoghi infatti viene data notizia di proposte esegetiche alternative, introdotte dalla formula generica *quidam sic legunt* e non rintracciabili nel commento di Lattanzio Placido. Il primo caso si registra nella chiosa a *Theb.* VII 319-322 «namque ferunt raptam patriis Aeginam ab undis / amplexu latuisse Iovis ... – nondum ista licebant / nec superis –»:

Lattanzio Placido

VII 321-322. LICEBANT vitiare virgines alienas.

Ilario

VII 321-322. ISTA, idest rapere virgines, NUNDUM LICEBANT NEC SUPERIS necdum hominibus. Quidam sic legunt: ISTA NUNDUM LICEBANT 'hominibus' subaudis et postea subiungunt NEC SUPERIS; «licebant» posuit impersonale.

e di nuovo a *Theb.* XII 646-647 «illic Poenarum exercita Thebis / agmina et anguicomae ducunt vexilla sorores», in un passo non commentato da Lattanzio:¹²

¹¹ A questo proposito occorre osservare che le *glose* sono molto più fitte e puntuali rispetto al commento di Lattanzio – che peraltro va esaurendosi nei libri finali –. In Ilario è visibile l'atteggiamento del *grammaticus* che cerca di rendere pienamente comprensibile ai suoi discepoli il testo della *Tebaide*, soffermandosi in particolare per chiarire la sintassi della frase, cfr. par. 2.1.

¹² Se in linea teorica non si può escludere l'ipotesi che la forma *quidam sic legunt* sia soltanto un espediente retorico per avanzare una nuova interpretazione, andrà osservato che a questo scopo vengono solitamente utilizzate le formule *vel*, oppure *aliter*. In un altro caso a *Theb.* VII 334 («... QUA Peteona, non enim refertur ad Euripum, quod multi ignorantes errant in hac littera ...») l'espressione «multi ignorantes errant» conterrebbe un riferimento a Lattanzio, ma non sembra circoscrivibile a lui

XII 646-647. ILLIC, ex parte Thebarum, stant AGMINA PENARUM EXERCITA THEBIS ypallage, idest Furie penis Thebarum fatigate, quod statim glosat dicens: ANGUICOME DUCENT et cetera. Quidam sic legunt: THEBIS adverbialiter, idest ex parte Thebarum, stant AGMINA PE(NARUM) EX(ERCITA) ILLIC; sententia non mutatur.¹³

L'ipotesi che in questi luoghi Ilario alluda ad altre *lecturae* della *Tebaide* è rafforzata da quanto si legge in una glossa simile alle precedenti, ma questa volta non anonima. Si tratta del commento a *Theb.* XI 197-200 «scidit orsa novo terrore cruenta / Eumenis, alipedemque citum fataliaque arma / protinus ... optulit ac fidas exclusit casside voces»:

XI 200. Et CASSIDE oblata Polinici EXCLUSIT FIDAS VOCES, idest Adrasti consolationem expulit, quam prius recipiebat Polinices; hanc sententiam invenit Gaufridus Babio. Nam prius hec erat communis sententia: EXCLUSIT, idest emisit, FIDAS VOCES a CASSIDE; sed prima est melior et vera.

Goffredo Babione o Goffredo *de Lureolo*, autore di *Sermones*¹⁴ e di un commento al vangelo di Matteo che presenta forti affinità con il pensiero di Abelardo (le *Enarrationes in evangelium Matthaei*),¹⁵ prima di diventare vescovo (1136-1158) fu per molti anni maestro nella scuola di Angers (1097-1107 ca.).¹⁶

Ad Angers Ilario, che insegnò nella stessa scuola tra il 1105 e il 1123, dovette aver modo di incontrarlo e di venire a conoscenza della brillante *sententia* – poi ri-

---

solo, sia perché Ilario usa il plurale, sia perché il commentatore tardoantico si era pronunciato solo indirettamente sulla questione, cfr. LACT. *ad locum*.

¹³ In due altre glosse si incontra la formula *alii dicunt*: a *Theb.* VIII 765 («MYSTICA, idest purgatoria vel divina. Tres sunt modi purgationis: per ignem, per aquam, per aerem, quorum duos hic habetis, per ignem et per aquam. Scelera enim visa solebant antiqui purgare igne vel aqua. Fit per ignem purgatio quando aliquorum anime transeunt in terrena corpora, ut in bufones; fit per aerem, quando in aëria; fit per aquam, quando in aquatica. Alii aliter dicunt: aer purgat ablato fetore, terra purgat ossa ablata carne») introduce una generica opinione sui *modi purgationis*, che non necessariamente rimanda ad una *lectura* della *Tebaide*; a *Theb.* IX 612-613 («NON UNQUAM MICH I placuerunt THIASI, idest chori puerorum et virginum qui tripudiantes hymnos decantant Libero. Alii dicunt quod thiasus est saltatio, unde 'thiades', idest saltatrices») riferisce una spiegazione che il commentatore poteva leggere anche in Papia («Thyasus saltatio in sacrificiis Bacchi», p. 351).

¹⁴ *Patrologia Latina* 171, 343-974, editi per la maggior parte sotto il nome di Ildeberto.

¹⁵ *Patrologia Latina* 162, 1227-1500, edite sotto il nome di Anselmo di Laon.

¹⁶ Per informazioni più dettagliate su Goffredo Babione rinvio a DE ANGELIS 1997, pp. 124-132 e alla bibliografia ivi citata.

portata nelle sue *glose* – con la quale Babione risolveva il difficile passo della *Tebaide*.¹⁷

2. Tipologie di commento

In questo paragrafo sono state prese in esame alcune tipologie di glosse con un duplice intento: mostrare gli interessi peculiari del commentatore e metterne in luce gli aspetti innovativi.

Per quanto riguarda le fonti, si è constatata accanto a Lattanzio Placido la forte presenza di Servio, il cui commento Ilario – autore a sua volta di una *lectura* di tutto Virgilio – mostra di conoscere approfonditamente e di aver ben presente durante la stesura delle sue *glose* alla *Tebaide*. Secondariamente, si segnalano riprese di Prisciano – per le note di grammatica, retorica e metrica – e di Ovidio – per le chiose di argomento mitologico –.¹⁸

Particolare attenzione è stata riservata al linguaggio del commentatore: le *glose* si servono di una lingua altamente formalizzata, un vero e proprio lessico tecnico¹⁹

---

¹⁷ Segnalo che nella glossa a *Aen.* II 1 del commento a Virgilio attribuito allo stesso Ilario d'Orléans si conserva un insegnamento di Anselmo di Laon: «CONTICUERE hic respirat auctor: hoc dicebat magister Ansellus», cfr. DE ANGELIS 1997, p. 121.

¹⁸ Alcune glosse rivelano l'influsso del commento di Macrobio al *Somnium Scipionis*, vd. ad esempio *Theb.* VIII 622-623 («quisnam hic mortalibus error? / quae decepta fides?»): «ERROR bene, nam due sunt species sompni, que nichil divinationis aportant, que fantasma et insomnium; sed sompnium, visio, oraculum divina sunt; scilicet QUE DECEPTA FIDES est? quia que vidimus in sompnis credimus, sed falsa sunt», dove la classificazione delle diverse tipologie di sogno sembra rimandare a MACR. *Somm.* I 3, 2-3: «omnium quae videre sibi dormientes videntur quinque sunt principales et diversitates et nomina. aut enim est ὄνειδος secundum Graecos quod Latini somnium vocant, aut est ὄραμα quod visio recte appellatur, aut est χρηματισμός quod oraculum nuncupatur, aut est ἐνύπνιον quod insomnium dicitur, aut est φάντασμα quod Cicero, quotiens opus hoc nomine fuit, visum vocavit. ultima ex his duo cum videntur, cura interpretationis indigna sunt, quia nihil divinationis adportant, ἐνύπνιον dico et φάντασμα».

¹⁹ Tra i fenomeni più significativi si può segnalare l'uso di presentare un problema in forma di *quaestio*, introdotta dal termine *obiectio* o dall'espressione *sed opponitur*: si tratta di un procedimento tipico dell'esegesi filosofico-teologica introdotto per la prima volta dal maestro di Ilario, Anselmo di Laon, ma che diviene di uso corrente solo con Abelardo, cfr. DE ANGELIS 1997, pp. 89-90, 118. Vd. per esempio *Theb.* VII 33: «OGGIGIO: si omnibus pacem esse iusseris, ergo et Thebanis sicque tibi contrarius eris, qui dixisti superius: 'dicta dies' bello [*Theb.* III 243]. R(esponde): ad Thebanum excidium Pallas sola sufficiet»; *Theb.* VIII 4-5: «COR(PUS)QUE NOVUM, idest insolitum quantum ad illos, quia neque sepultus neque combustus erat. Sed opponitur de Hercule, de Theseo et Perithoo, qui et vivi et ante eum descenderant. R(esponde): non venerunt armati sicut iste et ideo dixit 'novum'»; *Theb.* X 703-704: «NE PERMITTE, idest ne laxa, sed cohibe. Obiectio: quid ergo faciam? DA SPATIUM et cetera»; *Theb.* XI 685-687: «INBUIS pro 'inbue'. Obiectio: sed tu repugnare si vellem

che, in quegli anni di fioritura della nuova esegesi agli *auctores*, diventava sempre più patrimonio comune delle principali scuole del tempo.²⁰

2.1. *Analisi del testo*

L'intento primario dell'autore delle *glose* alla *Tebaide* è la comprensione della *littera* staziana; attraverso un'esegesi molto fitta, con chiose che interessano quasi tutti i versi del poema, Ilario cerca di rendere pienamente intellegibile ai suoi uditori il latino – talvolta aspro e difficile – del poema di Stazio.²¹

Gli sforzi maggiori sono indirizzati al chiarimento dell'intricato periodare della *Tebaide*: di frequente il commentatore ripristina l'ordine logico-sintattico delle frasi, modificando la successione originaria delle parole e costruendo un nuovo periodo, più semplice, nel quale ai lemmi si alternano sinonimi o proposizioni che ne chiariscano il senso.²²

L'uso di riordinare i lemmi staziani e ottenerne così una parafrasi che ne faciliti la comprensione è spesso indicato da Ilario con *ordo*, che assume quindi il valore di un termine tecnico; l'espressione compare, ad esempio, nella chiosa a *Theb.* VIII 536-538 «ecce duces turmae certa indignatus in hostem / spicula felici Prothum torquere lacerto, / turbidus Oenides una duo corpora pinu, / cornipedemque equitemque ferit»:

---

occidere. R(esponde): CREDE michi, quia LICET, idest licitum est, ut VENIAT SATELLES, idest licitor tuus, qui me occidat».

²⁰ Sull'uso di questo linguaggio in commenti coevi cfr. JEAUNEAU 1965 p. 17, DUTTON 1991, pp. 54-56, NAUTA 1999, pp. XXVI-XXXII, RIEKER 2005, pp. XLII, LII.

²¹ Tale è in senso tecnico il compito della *glosa*, cfr. Introduzione, par. 1., n. 7. La forma più semplice di intervento consiste nel glossare una singola parola o sintagma con un sinonimo o una breve spiegazione, talvolta solo giustapposta (vd. p.e. *Theb.* X 606: «STANT horrent. TRISTES terribiles»), oppure introdotta dalle consuete formule esplicative *idest* e *scilicet* (vd. p.e. *Theb.* VII 13: «PROPERE, idest celeriter»); interpretazioni differenti fra loro, ma ugualmente plausibili, sono generalmente introdotte da *vel* o da *aliter* (vd. p.e. *Theb.* VII 362: «EXILE, idest exiliter, vel quia senex vel quia singultiens»). In alcuni casi è necessario esplicitare elementi fondamentali della frase – solitamente il verbo –, lasciati impliciti nel testo di Stazio; tali interventi sono introdotti dal tradizionale *subaudis* (vd. p.e. *Theb.* X 458: «QUISQUE 'cupit' subaudis»).

²² Vd. anche *Theb.* VII 325-327 («adhuc ripis animosus gurges anhelis / fulmineum cinerem magnaue insignia poenae / gaudet et Aetnaeos in caelum efflare vapores»): «Ipse existens GURGES, idest fluvius, ANIMOSUS, qui Iovem provocavit, ADHUC GAUDET EFFLA(RE) FUL(MINEUM) CI(NEREM) IN CELUM, ut fetor sulphuris ad Iovem deferatur. ET ETH(NEOS) VA(PORES), idest fumum fulminis, quod fuit in Ethna fabricatum. QUE pro 'idest', INSIGNIA MAG(NE) PE(NE)»; *Theb.* IX 52-53 («nunc exul ego aeternumque fugatus, / quando alius misero ac melior mihi frater ademptus»): «NUNC quia tu iaces, EXUL ero ETERNUM, eternaliter. QUANDO, idest quandoquidem, tu es ADEMP(T)US MICH(I). Tu, dico, ALIUS FRATER ab Ethiocle, AC MELIOR Ethio(ocle)». In casi simili si possono osservare anche lievi interventi sul testo della *Tebaide*, come, ad esempio, la sostituzione del *que* enclitico con la congiunzione *et* o della negazione *neq* con *non*.

VIII 536-538. Ordo: ECCE OENIDES Tydeus, FERIT PROTHOUM DU(CEM) TURME Thebane, INDIGNATUS eum TORQUERE IN HOSTEM, in Grecos, SPICULA CERTA in lesione, FELICI LACER(TO) in effectu voti.²³

Questo stretto legame che si instaura tra le chiose e tra il lemma e la spiegazione costituisce uno dei tratti che maggiormente distinguono il commento continuo rispetto alle tradizionali glosse marginali o interlineari. Il dialogo costante tra la voce dell'*auctor* e quella del commentatore può giungere a dar vita a un nuovo testo che, in un *continuum* sintattico, assolve ad un tempo la duplice funzione di narrare (*auctor*) e spiegare (commentatore);²⁴ si osservi l'esempio della glossa a *Theb.* VIII 92-93 «at michi, qui quondam causas elementaque noram, / et sator, oro, minas stimulataque corda remulce»:²⁵

VIII 92-93 «... ORO te. AT, idest saltem, MICHI REMULCE MI(NAS) tuas et CORDA tua STIMULATA ad iram contra me, qui legem introitus non servavi. MICHI, dico, QUI QUONDAM NORAM, idest noveram, CAUSAS rerum efficientes et ELEMENTA, idest materiales causas ...

²³ Vd. anche *Theb.* IX 189-191 («sic ubi Maura diu populatum rura leonem, / quem proter clausique greges vigilantque magistri, / pastorum lassae debellavere cohortes»): «Ordo: SIC COHOR(TES) PAS(TORUM) LASSE UBI, idest postquam, DEBEL(LAVERE), et ideo lasse, LEONEM PO(PULATUM), qui populatus erat devorando boves, MAURA RU(RA), Mauritania est terra pascuosa et fertilis. PROPTER QUEM, idest timore cuius leonis. CLAUSI sunt, idest inclusi»; *Theb.* X 390-392 («usque procul – necdum totas lux solverat umbras – / nescio quid visu dubium incertumque moveri / corporaque ire videt»): «... Ordo: VIDET USQUE PROCUL NESICIO QUID DU(BIUM) INC(ERTUM)QUE MO(VERI) et VIDET IRE COR(PORA), nec mirum si dubium erat, quia NECDUM et cetera».

²⁴ Lo stesso uso si riscontra nel commento ai *Fasti* di Ovidio di Arnolfo d'Orléans, discepolo di Ilario: «Er faßt Abschnitte seines Kommentars zu Einheiten zusammen, indem er die Lemmata durch seine Anmerkungen verknüpft» (RIEKER 2005, p. XL).

²⁵ La coesione logico-sintattica del commento è rafforzata dall'utilizzo di espressioni come *vere*, *dico*, *inquam*, che, riprendendo un lemma o un elemento appena chiosato, introducono la nuova glossa evidenziandone il rapporto di continuità con la precedente. Vd. ad esempio *Theb.* VII 453-454 («urbem in conspectu belli suprema parantis / territat insomnem nox atra diemque minatur»): «Ordo: NOX ATRA TERRITAT URBEM, idest Thebas positas IN CONSPECTU BEL(LI) supra: 'unde est urbem turreisque videri' [*Theb.* VII 442]. 'Urbem', dico, INSOMNEM vigilantem pro timore et SPERANTEM SUPREMA, idest bellum, quod debebat terminare omnes eorum actiones. DIEMQUE MINATUR quasi nunc essent omnis perituri»; *Theb.* XI 155-157 («sera quidem, extremus socium gentisque superstes / Argolicae, consulta, pater, iam rebus in artis / adgredior; tunc tempus erat, cum sanguis Achivum ...»): «SERA QUIDEM: sicut offensa persona regi se presentat, ut eum confessione demulceat, dicens: ego EXTREMUS SOCIUM, idest sociorum regum. CONSULTA, idest consilia. Vere 'sera', quia TUNC ERAT TEMPUS me aggredi tale consilium et ire ultro CUM SANGUIS ACHIVUM et cetera»; *Theb.* XI 671-672 («spes longa peracta est: / vade, iacent nati. quae iam tibi vota supersunt?»): «SPES LONGA quam diu habuisti de filiis tuis, sperans quod alter eorum vinceret et regnum possideret et tu numquam cogereris exulare. 'Spes', inquam, illa PERACTA EST, idest consumpta, nec amplius hic tibi manendum est, ergo vade. Et debes abire, quia NATI tui IACENT. QUE IAM TIBI VOTA SUPERSUNT? cum illi iacent».

Altrove si rende necessario un intervento diretto del commentatore per parafrasare più liberamente o esplicitare nessi rimasti impliciti nel testo della *Tebaide*; tali spiegazioni sono di norma introdotte dalla formula *quasi dicat*,²⁶ come nella glossa a *Theb.* VII 548-549 «scilicet infestae cum te circum undique dextrae / nudabunt enses, haec flebit et arma quiescent?»:²⁷

VII 548. SCILICET, idest certe; quasi dicat: non debes mulierem sequi in periculum, quia illis mortem parantibus ista non poterit nisi flere. 549. ET QUIESCENT ARMA propter fletum eius? Non itaque.

Talvolta la naturale successione lemma-commento è rovesciata; in questi casi la spiegazione del *magister* si conclude con l'espressione *et hoc est (quod dicit)*, che, operando come «formula regrediente»,²⁸ collega il lemma con la glossa che lo precede.²⁹ Si consideri, ad esempio, la glossa a *Theb.* VII 207-208 «Labdacidos vero Pelopisque a stirpe nepotes / tardum abolere mihi»:

VII 207-208. LAPDACIOS: ego quidem invitus peccantes punio, sed istis nimis pepercit, quia ultra modum sunt scelerati et hoc est: VERO, idest sed, TARDUM est MICH I ABO(LERE) LAP(DACIOS) NE(POTES), idest Thebanos, et NEPO(TES) PELO(PIS), idest Argos, qui a Pelope filio Tantali descenderunt, A STIRPE, idest funditus; stirpe arboris avulsa nichil remanet.³⁰

²⁶ Lo stesso uso in Guglielmo di Conches è osservato da DUTTON 1991, p. 55 e NAUTA 1999, p. XXVII.

²⁷ Vd. anche *Theb.* VII 262-263 («pastoralia Fauni / arma patris pinuque iubas imitatur equinas, / terribilis silvis»): «PASTORALIA AR(MA) pedum, quia de genere Fauni erant, qui deus est pastorum. PINUQUE IU(BAS) quasi dicat: ceteris erant iube equine in galeis, sed folia pinus habebat Erurimedon»; *Theb.* VIII 11-13 («quin cominus ipsa Fatorum deprensa colus, visoque paventes / augure tunc demum rumpebant stamina Parcae»): «IPSA COL(US) FA(TORUM) est DEPREN(SA) que solet deprehendere; quasi dicat: adhuc fata filabant vitam eius»; *Theb.* VIII 602-603 («meliusne iacet pro sanguine nostro / hospes Atys?»): «MELIUS quam nos; quasi dicat: Athys pro salute nostra moritur, sed melius esset nos mori».

²⁸ DE LIBERA 1984, p. 23.

²⁹ La formula ricorre anche in Guglielmo di Conches, come osservato da JEAUNEAU 1965, p. 17, DUTTON 1991, p. 54 e NAUTA 1999, p. XXVII.

³⁰ Vd. anche IX 557-558 («non infitiamur honorem / mortis' ait, 'refer huc oculos, ego vulneris auctor'»): «NON INFICIAMUR HO(NOREM) MOR(TIS) quasi dicat: liceat tibi videre a quanto viro sis occisus, quia inde habiturus es honorem et hoc est: REFER HUC OCULOS, idest ad me respice, qui sum ACTOR VULNERIS»; *Theb.* IX 663-665 («sed decus extremum certe' confusa vicissim / virgo refert, 'veraque licet solacia morti / quaerere'»): «VIRGO Diana CONFUSA dolore REFERT VICISSIM: quia non potero utique, ut nunc scio, eum liberare, sed tamen aliquid honoris ei tribuam, scilicet ne inultus moriatur et hoc est: AT, idest saltem, LICET QUERERE EXTREMUM DECUS»; *Theb.* X 798-799 («quid refert? habet ecce Iocasta ducesque / regnantesque videt»): «QUID REFERT? idest quid prodest michi

L'autore delle *glose* si preoccupa anche di evidenziare connessioni che legano tra loro le diverse sezioni della *Tebaide*. Il procedimento più utilizzato è quello dei *loci paralleli*, che consente al *magister* di richiamare, a commento di un determinato passo del poema, un altro luogo della *Tebaide*, aiutando così i suoi ascoltatori a mantenere una visione d'insieme delle vicende narrate.³¹

Segnalo inoltre l'uso della formula *continuatio* per riprendere il filo logico della narrazione dopo una digressione.³² L'esempio è tratto dalla glossa al primo verso del libro VII («Atque ea cunctantes Tyrii primordia belli»):³³

VII 1. ATQUE EA: derelicto cursu historie suo more transit actor ad figmentum et bene superioribus continuat. Iupiter enim Thebani belli iam primordia dederat, scilicet mortem Archemori, unde superius: «prima, Ligurge, dabis Dirceo funera bello» [*Theb.* V 647]. Iam Greci ludos fecerant ad tumulum Archemori, quibus celebratis statim debuerant festinare, sed adhuc cunctabantur; unde indignabundus Iupiter Mercurium ad Martem dirigit, ut Grecos cunctantes cogat in prelia. Continuatio: celebratis ludis cuntabant Greci et eos CUNCTANTES, idest dimorantes. EA, idest propter ea. PRIMOR(DIA) TY(RII) B(ELLI), scilicet dum ludos celebrarent Archemoro, qui erat belli Thebani primordium, unde supra: «prima, Ligurge» et cetera [*Theb.* V 647].

Fra le modalità con cui l'esegeta si impegna a chiarire la *littera* del poema possono infine essere ricordate l'indicazione dei soggetti parlanti³⁴ e le ripetute note di lettu-

---

mea continentia? Nil; sed nec illi nocet tam turpis incestus et hoc est: HABET ECCE et cetera»; *Theb.* XI 694-695 («quid tale iubere, / rex inimice, potes?»): «Quandoquidem hec sponte subii nullam igitur in me potentiam habes et hoc est: QUID TALE POTES IUBERE?».

³¹ L'uso di 'commentare Stazio con Stazio', già presente nel commento di Lattanzio, è praticato dall'autore delle *glose* in maniera metodica e sistematica: nelle *glose* ai libri VII-XII si contano ben 117 rimandi interni.

³² Cfr. HUNT 1941, p. 5, n. 1, citato da DE ANGELIS 1997, p. 89, n. 42. Come già osservato da de Angelis, andrà rivista l'opinione di DUTTON 1991, p. 54, secondo il quale le formule *continuatio* e *hoc est* sarebbero caratteristica distintiva dello stile di Guglielmo di Conches. Critiche a una «Chartrian conception of the *glosa*» si può leggere anche in NAUTA 1999 pp. XXVIII-XXXII.

³³ Vd. anche *Theb.* VII 227 («nuntius attonitas iamdudum Eteoclis ad aures»): «NUNTIUS: redit ad historiam. Continuatio: Greci per Martem exciti properabant ad Thebas et hoc est nuntiatum Thebanis per exploratorem, quem miserunt»; *Theb.* VIII 367 («nec tua te, princeps tripodum, sola agmina quaerunt»): «NEC TUA: continuatio; o Amph(iarae), tui te querunt, sed non soli».

³⁴ La *persona loquens* è solitamente indicata dalle espressioni *verba* o *verba sunt* seguite da un genitivo epesegetico. Vd. per esempio *Theb.* VIII 600: «PUDEAT: verba Menecae»; *Theb.* IX 726-727: «NE TAMEN ABFUERIT ipsa Diana; verba sunt actoris»; *Theb.* X 584-586: «VENIAT Polinices; verba sunt populi sic dicentis: COMPUTET ... CUR AUTEM: verba sunt alicuius de plebe sic dicentis: recedat iste, alius imperet, quia quid peccato istius puniemur?»; *Theb.* X 889: «GEMIT hoc dicit Staius». Lo stesso uso è segnalato da Marti nel commento a Lucano di Arnolfo d'Orléans (cfr. MARTI 1958, p. XLI).

ra, fondamentali per comprendere il tono – e quindi il senso – da attribuire a determinati passi.³⁵

2.2. Grammatica

Frequentissime – a differenza di quanto accade in Lattanzio Placido –³⁶ sono le osservazioni grammaticali sulla morfologia e soprattutto sulla sintassi della *Tebaida*, con le quali il commentatore riflette sugli usi linguistici di Stazio. Per quanto riguarda la morfologia, è riservata grande attenzione alle particolarità della declinazione dei pronomi, degli aggettivi e dei sostantivi (soprattutto dei nomi propri e comuni di origine greca)³⁷ e alla coniugazione dei verbi.³⁸

Il magistero di Servio e Prisciano è riferimento fondamentale in quest'ambito e viene spesso usato per migliorare il testo di Lattanzio. Nella glossa ai vv. 615-616

³⁵ Vd. per esempio *Theb.* VIII 183-184 («et – quanta sacro sub pectore virtus! – / venisti tamen»): «QUANTA VIRTUS SUB SA(CRO) PEC(TORE) parenthesis cum admiratione»; *Theb.* IX 622-623 («hunc mihi – quid trepidae noctes somnusque minantur? – / hunc, precor»): «QUID TREPIDE NOC(TES) interpositio cum interrogatione»; *Theb.* X 238-239 («gentique superstes / sanguis, et in miseris animorum semina durant?»): «... vel SEMINA A(NIMORUM), idest bellandi desiderium; hucusque interrogative legendum est»; *Theb.* XII 239-240 («quas non illa domos pecudumque hominumque modesto / pulsavit gemitu!»): «QUAS NON ILLA verba sunt actoris et sunt legenda cum clementia».

³⁶ «Commentum in Statii Thebaida ad Statii verborum sensum explicandum mythologicum rhetoricum geographicum, non autem grammaticum, in usum lectorum communium, ut videtur, composuit Lactantius noster» (SWEENEY 1997, p. VII).

³⁷ Vd. per esempio *Theb.* VII 271-272: «... Potest ergo ONCHESTI nomen ducis filii Neptuni vel civitatis et erit genitivus singularis, vel nomen populi et erit nominativus pluralis»; *Theb.* VII 315: «ASOPOS nominativus Grecus»; *Theb.* IX 50 «OENIDE vocativus est; o Tydeu»; *Theb.* IX 244: «DELPHINA 'hic delphin, huius delphinis' et 'hic delphinus' declinatur» (PRISC. *GL* II, p. 216, ll. 6-8 attesta entrambe le forme; SERV. *Aen.* V 594 solamente la prima); *Theb.* IX 319-320: «ISMENIDE ... 'Ismenis, Hysmenidis' patronomicum femininum»; *Theb.* IX 347: «UTREQUE ... 'uterque' et 'aliquis' et omnia composita a 'quis' vocativis carent in utroque numero» (PRISC. *GL* III, p. 13, ll. 28-32; p. 204, ll. 10-12); *Theb.* IX 571: «TEGEATIS EPHE(BI) ... patrium est et declinatur 'Tegeas, Tegeatis', sicut 'Arpinas, Arpinatis'»; *Theb.* X 49-50: «PELOPEIDES ... patronomicum femininum, Greca declinatio»; *Theb.* X 175: «ARBOR collective posuit, idest nemus ...»; *Theb.* X 831-837: «SECUTE CAPANEA SIG(NA) quasi sub Capaneo militantes; non est substantivum sed adiectivum»; *Theb.* XI 610: «IUSTA EX(EQUALIA) ... utrumque potest esse mobile vel substantivum»; *Theb.* XII 615-616: «PIREIA accusativus Grecus ...»; *Theb.* XII 730: «MARATHONIDA Grecus accusativus feminini patronomici».

³⁸ *Theb.* IX 185: «LACESSERE desiderativum est a 'lacero, laceras'» (PRISC. *GL* II, p. 431, ll. 16-18); *Theb.* IX 315-318: «EXCITUS ab 'excio, excis' ...»; *Theb.* IX 523-524: «FLATA ... participium absque verbi origine» (cfr. SERV. *Aen.* VI 220: «DEFLETA participium ab eo quod est 'fleo', si tamen inveniatur; alias sine verbi origine esse dicemus»); *Theb.* IX 564: «REDDIMUS pro 'reddamus'»; *Theb.* IX 587-588: «REPONERE, idest reponerat»; *Theb.* IX 733: «CONSCIA ... passive posuit 'conscia'»; *Theb.* X 160: «LIMPHANTIBUS transitive, idest limphari facientibus, vel stimulantibus»; *Theb.* X 388: «VIGILA(TA) CASTRA, idest castrenses qui vigilaverant, ut illud: 'coniurata tuas rumpere nuptias' [HOR. *carm.* I 15, 7]; participium sine verbi origine, neque enim dicitur 'vigilator'»; *Theb.* X 567: «ULULATA participium sine verbi origine ...»; *Theb.* X 574-579: «LABORATAS ... participium sine verbi origine» (PRISC. *GL* II, p. 561, ll. 15-16); *Theb.* X 880: «DISSEPTO ... 'Sepio, sepi, sepsi, septum, tu', 'dissepio' inde componitur»; *Theb.* XI 627: «DEQUESTUS ... 'de' auget non privat»; *Theb.* XII 273: «LEGENS, idest sequens; verbum est polysxenum».

del XI libro «sed in tetricis et post conubia lustris, / sic quoque venatrix animumque innupta remansi», il ricorso a Servio permette di correggere Lattanzio e fondare la nuova glossa su una fonte più precisa e sicura.³⁹

Lattanzio	Ilario	Serv. <i>Aen.</i> VII 713
IX 615. TETRICIS severis sive horribilibus.	IX 615. TETRICIS, idest asperis; Tetricus est mons Sabinorum asper, unde actores ponunt sepe 'tetricus, tetrica, tetricum' idest 'asper, aspera, asperum'.	TETRICAE HORRENTIS RUPES Tetricus mons in Sabinis asperrimus, unde tristes homines tetricos dicimus.

Anche l'assunzione degli insegnamenti di queste due *auctoritates* è sempre sottoposta a vaglio critico, tanto che Ilario non manca di rilevarne le contraddizioni, come accade nel commento a *Theb.* IX 17-19 «et nunc ille iacet ... / ore tenens hostile caput, dulcique nefandus / inmoritur tabo»:

IX 19. TABO hoc nomen secundum Servium monoportum, secundum Priscianum diportum est.⁴⁰

L'analisi sintattica rivela particolare cura nelle precisazioni relative all'utilizzo dei casi e delle preposizioni,⁴¹ mostrando talvolta un interesse per le differenze tra l'uso antico e quello moderno.⁴²

³⁹ La chiosa di Servio è ripresa *verbatim* da Isidoro (*Etym.* X 266) e Papia (p. 351).

⁴⁰ Cfr. SERV. *Aen.* III 29 e PRISC. *GL* II, p. 188, ll. 7-8; 189, ll. 8-11; p. 319, ll. 8-13; p. 564, ll. 1-2.

⁴¹ *Theb.* VIII 21-23 («forte sedens media regni infelicis in arce / dux Erebi populos poscebat crimina vitae, nil hominum miserans iratusque omnibus umbris»): «NIL MISERANS HO(MINUM) ... 'miserans' potest esse nomen vel participium, suum verbum naturaliter cum accusativo construitur»; *Theb.* IX 32-33 («Fama per Aonium rapido vaga murmure campum / spargitur in turmas»): «IN TURMAS 'in' pro 'per'»; *Theb.* IX 133-134 («ausus erat furto dextram eiectione Leonteus, / pone viros atque arma latens»): «PONE prepositio est et construitur cum duobus accusativis»; *Theb.* IX 411-413 («illum per ripas annoso scrupea limo / ora exertantem silvae fluviique minores / mirantur»): «LIMO AN(NOSO) prepositio deest, 'cum' vel 'de'»; *Theb.* X 583-584 («periit reverentia regis / sollicitis»): «SOLLICITIS ... ablativus est causativus, vel deest 'in'»; *Theb.* XI 522-523 («luctataeque diu tenebris hiemique sibi, / sicut erant, imo pariter sedere profundo»): «TENEBRIS, idest tenebroso aer; vel sit ablativus et deest 'in'»; *Theb.* XI 548-550 («hoc languida somno / hoc regnis effeta quies, hoc longa sub umbra / imperialis»): «O IMPERIA que habuisti. Exclamationes non requirunt regimen verbi»; *Theb.* XII 179-180 («placet ... comminus infandi leges accedere regni»): «... ACCEDERE LEGES, prepositio in compositione est ...»; *Theb.* XII 344: «NOPS illa re et illius rei»; *Theb.* XII 362-363 («cum tamen erectas extremus virginis aures / accessit sonus»): «ACCESSIT AURES prepositio est in compositione».

⁴² *Theb.* IX 585-586 («nota per Arcadias felici robore silvas / quercus erat»): «FELICI RO(BORE), idest fructiferi roboris, sed antique dixit per ablativum, cum usus modernus genitivum ponat ...».

Indice di una spiccata sensibilità linguistica è il ricorso ad *auctoritates* per spiegare usi di Stazio e contestare interpretazioni considerate erranee: nella glossa a *Theb.* VII 332-335 «Aulida qui Graeanque serunt viridesque Plataeas, / et sulco Peteona domant refluumque meatu / Euripum, qua noster, habent, teque ultima tractu / Anthedon», Ilario riferisce il pronome relativo «qua» (v. 334) al sostantivo «Peteona» (v. 333) e non al più vicino «Euripum» (v. 334), giustificando questa interpretazione con una citazione di Giovenale:

VII 334. ... QUA Peteona, non enim refertur ad Euripum, quod multi ignorantes errant in hac littera; huiusmodi constructionem in illa satira reperies 'Natali Corvine die' [IUV. XII 1]: «urne cratera pacem / et dignum sitiente Folo vel coniuge Fusci / adde et bascaudas et mille «escaria» multum / celati biberat quo callidus emptor Olinti» [IUV. XII 44-47]. Non enim 'quo' refertur ad 'escaria', sed ad 'cratera'.⁴³

e a *Theb.* VIII 559-560 «ipse quoque egregius, nec pectora virginis illi / diversa, inque vicem, sineret fortuna, placebant», l'uso del congiuntivo ipotetico senza la congiunzione *si* è confermato dall'esempio autorevole di Giovenale e dall'insegnamento di Prisciano:

VIII 560. ... SINERET deest 'si'; similis est igitur gramatica: «Greculus esuriens in celum iusseris ibi» [IUV. III 78], nam teste Prisciano subiunctivus potest poni sine coniunctione [PRISC. GL III, p. 247, l. 8].⁴⁴

2.3. Rhetorica

L'individuazione delle *figurae* con le quali Stazio impreziosisce l'*ornatus* della *Tebaide* avviene con significativa autonomia rispetto al commento di Lattanzio Placido; tra le principali segnalate nelle *glose* di Ilario possono essere ricordate: anastrofe,⁴⁵ iperbatò,⁴⁶ litote,⁴⁷ ipallage,⁴⁸ *antiptosis*,⁴⁹ *Graeca figura*,⁵⁰ *epitheton*,⁵¹ metafora,⁵² sineddò-

⁴³ Si noti che il passo di Giovenale è introdotto, in modo del tutto inconsueto, attraverso la citazione dell'*incipit* della satira («Natali, Corvine, die»).

⁴⁴ La glossa è riproposta identica a *Aen.* VI 31 nel commento a Virgilio attribuito a Ilario e conservato nel ms. Berlin, Preussischer Kulturbesitz, lat. 2° 34, cfr. DE ANGELIS 1997, p. 96, n. 59.

⁴⁵ *Theb.* X 347-348 («venerat hos inter fato Calydonius Hoplaus / Maenaliusque Dymas»): «INTER HOS, scilicet Argivos, sed metro cogente fecit anastrophen».

⁴⁶ *Theb.* IX 575-580: «... NAMQUE VIDEBAT, illuc usque est yperbaton»; *Theb.* X 369-370: «QUERITUR a nobis; hucusque est hyperbaton»; *Theb.* XII 209: «ANNE longum est yperbaton».

che,⁵³ varie figure metonimiche (*antecedens pro consequenti* e viceversa,⁵⁴ *forma pro formato*),⁵⁵ *parenthesis*,⁵⁶ *eclipsis*,⁵⁷ ironia.⁵⁸

⁴⁷ *Theb.* VIII 507: «NON IGNARUS mee mortis; litotes»; *Theb.* IX 88: «NEC SPREVISSET ... litotes»; *Theb.* X 59: «HAUD SPERNENDA litotes».

⁴⁸ *Theb.* VII 47: «DIGNA LOCO STA(TIO) ypall(age), idest locus ille dignus est statione Martis ...»; *Theb.* X 33: «ET OBSESSIS VIGI(LEM) CIRCUMDA(TE) FLAM(MAM), idest obsessos vigili flamma; ypall(age)»; *Theb.* XII 251-252: «CAMPUS PORRIGAT INGENTES UMBRAS MU(RORUM) ypallage, idest umbre murorum porrigantur in campo».

⁴⁹ L'*antiptosis*, che Prisciano chiama *procidentia* (GL III, p. 183, l. 19), consiste nella sostituzione di un caso con un altro; numerosi esempi si trovano già in Servio. Per altre attestazioni nelle *glose* vd.: *Theb.* X 541-542 («non ora virum, non pectora flectit / imber atrox»): «VIRUM, idest virosum ... sincopa est vel antitosis»; *Theb.* XI 457 («iamdudum terris coetuque offensa deorum / aversa caeli Pietas in parte sedebat»): «Et CETU, idest cetui deorum, qui patiebantur hec fieri et est antythosis»; *Theb.* XII 780-781 («vade atra dature / supplicia extremique tamen secure sepulcri»): «SECURE pro 'securus'; anthithosis».

⁵⁰ Il termine *Graeca figura* sembra indicare un gruppo di *figurae* di derivazione greca (tra cui ad esempio *zeugma* e *antiptosis*) descritte da Prisciano (GL III, p. 183, ll. 19-25) e accomunate dalla concordanza di parole diverse tra loro per numero, genere e caso, tempo e persona («et numeri diversi et diversa genera et diversi casus et tempora et personae non solum transitive et per reciprocationem, sed etiam intransitive copulantur»). Per altri esempi nelle *glose* vd.: *Theb.* VII 176-177 («novercales ruimus ditare Mycenas!»): «RUIMUS DI(TARE) Greca figura, idest ut ditemus»; *Theb.* VIII 7-8 («clipeumque cruentis / roribus et scissi respersus pulvere campi»): «... RESPERSUS CLIPEUM Greca figura»; *Theb.* IX 712-713 («talìa cernenti mitis subit alta Dianae / corda dolor, fletuque genas violata»): «GENAS VIO(LATA) Greca figura est»; *Theb.* XII 193-194 («his anxia mentem / aegrescit furiis»): «EGRESKIT MENTEM Greca figura». La segnalazione ricorre di frequente nel commento di Servio a Virgilio. Segnalo in proposito l'accuratissimo studio di Filippo Bognini, dedicato al trattato *σχήματα λόγου* attribuibile al grammatico latino Emilio Aspro, nel quale vengono descritte analiticamente queste particolare *figurae* (BOGNINI 2008).

⁵¹ *Theb.* VII 500 («tube ille exsilio vagus et miserabilis hospes»): «VAGUS epytheton exulis»; *Theb.* X 1-2 («Obruit Hesperia Phoebum Nox umida porta, / imperiis properata Iovis»): «NOX HUMIDA epyteton»; *Theb.* XII 625-626 («unde vagi casurum in nomina ponti / Cressia decepit falso ratis Aegea velo»): «VAGI perpetuum maris epyteton».

⁵² *Theb.* IX 528-530 («tunc vulnera manant, / quique sub amne diu stupuit cruor, aere nudo / solvitur et tenues venarum laxat hiatus»): «STUPUIT, idest qui aque frigore congelatus non fluxit, aeris calore solutus emanavit; elegans est metaphora: homo stupidus immobilis manet»; *Theb.* XI 409-410 («signa pavent, siluere tubae, stupefactaque Martis / cornua»): «STUPEFACTA taciturna; metaphora».

⁵³ *Theb.* VII 766: «NEC INSISTI MA(DIDUS) DAT TE(MO) ... temonem pro curru posuit sinedochice»; *Theb.* XII 1-2 («Nondum cuncta polo vigil inclinaverat astra / ortus»): «... a POLO, idest a celo; pars pro toto et est sinedochice ...»; *Theb.* XII 722-724 («stat debilis altera pubes / submissos enses nequiquam amentaque dextris / laxa tenens»): «AMMENTA, idest iacula, sinedochice, vel hastas».

⁵⁴ «Questa figura, che noi potremmo dire metonimica (causa per l'effetto e viceversa), corrisponde alla *metalempsis* (*metalemsis*) di cui avevano trattato Donato, Isidoro, Giuliano [di Toledo] ... e Beda» (BOGNINI 2005, p. 157 a cui rinvio per la bibliografia e per un ulteriore esempio tratto dalle *glose* di Ilario al libro VI dell'*Eneide*).

⁵⁵ *Theb.* IX 402-403 («dum pectore anhelo / frigidus in matrem saevum mare respuit infans»): «FRIGIDUS timidus; consequens pro antecedenti»; *Theb.* X 525-527 («at illi / portarum obiectus minuunt et ferrea sudant / claustra remoliri»): «SUDANT laborant; consequens pro antecedenti»; *Theb.* X 563-564 («iam tecta replerunt / templaque et ingratae vallantur planctibus arae»): «PLANCTIBUS, idest plangentibus; forma pro formato».

⁵⁶ *Theb.* IX 225-226 («solito tunc plenior alveo – signa mali – magna se mole Ismenos agebat»): «SIGNA MA(LI) parenthesis vel effexesis ...»; *Theb.* XI 85-87 («vidisti – Stygiis certe manifestus in umbris – / sanguine foedatum rictus atroque madentem / ora duces tabo»): «CERTA erat MANIFESTUS, parenthesis»; *Theb.* XII 105-107 («flebilis interea vacuis comitatus ab Argis – / fama trahit miseris – orbae viduaeque ruebant / Inachides ceu capta manus»): «... TRAHIT FAMA MISERAS parenthesis».

L'*urbanitas* – vera e propria cifra stilistica di Stazio fino al XV secolo⁵⁹ – è puntualmente messa in rilievo;⁶⁰ lo stesso accade per le numerose comparazioni, figura di cui il poeta latino era riconosciuto maestro.⁶¹ Le *glose* ne analizzano la formulazione e ne offrono una spiegazione accurata attraverso il procedimento dell'*adaptatio* che consiste nello svolgere l'immagine, associando ad ogni figura della comparazione il suo referente; si consideri l'esempio della glossa a *Theb.* VIII 369-372 «liquido velut aethere nubes / invida Parrhasiis unum si detrahat astris, / truncus honor Plaustris, nec idem riget igne reciso / axis, et incerti numerant sua sidera nautae»:⁶²

VIII 372. INCERTI quo tamen detraxerit, vel modo viam ignorantes. SUA, idest sibi utilia. Adapta: nubes est bellica tempestas, ether liquidus Greco exercitui confertur, Parrasia astra, que VII sunt, VII regibus comparantur, una amputata Amph(iaurum) significat, nautis sub eo militantibus vere totus exercitus comparatur.

Tratto peculiare delle *glose* alla *Tebaide* – pressoché assente in Lattanzio Placido – è anche la diligenza con la quale il loro autore esamina la struttura retorica delle

⁵⁷ «Eclipsis est defectus quidam necessariae dictionis, quam desiderat praecisa sententia» (DON. *Ars Maior* III, p. 395). Registro l'*eclipsis* tra le figure retoriche anche se Donato la considera uno dei *vitia dictionis*. Per un esempio nelle *glose* vd. *Theb.* X 729-731 («vix illum medio de pulvere belli / inter utrasque acies, iamiamque tenentibus Argis – sed moror»): «VIX ILLUM, scilicet eripui; sed eclipsis fecit, ut suspensioem redderet patrem».

⁵⁸ *Theb.* VII 29-30 («sit mite bonumque / numen, et effreni laxentur in otia mores»): «... SIT MIT(E) ET BO(NUM) yronice»; *Theb.* IX 17-19 («et nunc ille iacet – pulchra o solacia leti! – ore tenens hostile caput, dulcique nefandus / inmoritur tabo»): «PULCRA ORE SO(LACIA) LE(TI) yronice»; *Theb.* XII 715-718 («hunc saltem miseris ductor Thebanus honorem / largitus Danais, quod non super ipsa iacentum / corpora belligeras acies Martemque secundum / miscuit»): «HUNC HONOREM yronice, non enim hoc fecit ad honorem sed ad supplitium».

⁵⁹ Cfr. DE ANGELIS 1989 e EAD. 1997, pp. 99-100, 109.

⁶⁰ *Theb.* X 119-121 («effulgent silvae, tenebrosaque Tempe / adrisere deae, et zonis lucentibus icta / evigilat domus»): «ADRISERE urbana est positio; idest resplendueret»; *Theb.* X 832-833 («Capaneaue signa secutae / arma Iovem contra Stygiae rapuere sorores»): «... IOVEM CONTRA, urbana transpositio»; *Theb.* XI 46-47 («trux maeret ab astris / Amphitryoniades Nemeaea in sanguine terga»): «TERGA NEMEE ... et est urbana positio»; *Theb.* XI 175-176 («vidi ego me propter ruptos telluris hiatus, / nec subii»): «ME PROPTER urbana transpositio».

⁶¹ Cfr. DE ANGELIS 1997, p. 99, che riporta un'opinione anonima conservata nel ms. del XII secolo, Oxford, Lincoln College, lat. 27, f. 62r («... iste poeta totum opus suum variis veborum ornamentis, et maxime comparationum venustate, compaginat»), corroborata da Goffredo di Vinsauf, da Gervasio di Melkley, dall'autore dell'*Apocalipsis Goliae* e infine da Filippo Villani («Comparatione aliqua crebro poete utuntur, in quibus inter poetas palma datur Statio», BELLOMO 1989, 116 p. 106). Cfr. anche MUNK OLSEN 2004, p. 238.

⁶² Cfr. anche *Theb.* VII 675, 750, VIII 465, 691-692 e XI 16, 524. Talvolta la glossa segnala che alcuni particolari hanno funzione puramente ornamentale e non servono alla comparazione: vd. ad esempio il commento a *Theb.* XII 413-415 («sic Hyperionium tepido Phaethonta sorores / fumantem lavere Pado; vixdum ille sepulcro / conditus, et flentes stabant ad flumina silvae»): «CONDITUS erat, idest sepultus ... istud non servit comparationi».

orazioni del poema; ne vengono messi in rilievo gli intenti, i diversi *argumenta* usati, i passaggi in cui il discorso è articolato e gli effetti che riescono ad ottenere.

Un caso paradigmatico si incontra a *Theb.* VII 155-157 «excindisne tuas, divum sator optime, Thebas? / saeva adeo coniunx? nec te telluris amatae / deceptique laris miseret cinerumque meorum?», dove inizia un lungo discorso di Bacco rivolto a Giove (vv. 155-192):⁶³

VII 155. EXCINDIS: intendit Bachus in hac oratione hoc a Iove impetrare, ut Argivos arceat, loquitur autem invidiose ad eum. Nam et voluptates, quas Thebis habuit, ei improperat et mala que intulit narrat; dicit etiam se fratrum suorum neglectissimum esse, ut facilius impetret quod intendit. SATOR benivolentiam captat a natura ... TUAS captat ab ipsa re. 156. SEVA ADEO CONIUX? 'potest' subaudis; captat a persona adversarii inducendo invidiam. 156-157. NEC TE MISERET TEL(LURIS) iterum ab ipsa re; quasi dicat: quia Thebas amasti, debes earum misereri et quia mater mea ibi decepta per Iunonem a te combusta est ...

2.4. *Metrica*

Meno frequenti rispetto a quelle grammaticali e retoriche, ma non prive di interesse, sono le notazioni metriche. Anche in quest'ambito la scarsità di informazioni nel commento di Lattanzio Placido è sopperita con il ricorso a Prisciano e, secondariamente, a Servio;⁶⁴ non mancano tuttavia osservazioni personali nelle quali l'autore

⁶³ Vd. anche *Theb.* VII 375: (discorso di Eteocle ai suoi alleati) dove si fa ricorso all'*auctoritas* di Virgilio: «MAGNANIMI: intendit Ethio(cles) milites suos ad bellum animare et benivolentiam eorum sibi comparat a persona eorum et quasi sit illis inferior eos nomine dignitatis appellat. Siquidem inferiorum est nominibus dignitatum superiores compellare, sicut manifestum est in Vergilio in responsione Eoli ad Iunonem: 'tuus, o regina, quid optes / explorare labor; michi iussa capescere fas est' [VERG. *Aen.* I 76-77]; superiorum autem est personarum suis nominibus inferiores appellare, sicut ibidem alloquutio Iunonis indicat: 'Eole namque tibi' et cetera [VERG. *Aen.* I 65]. Dicit ergo: o REGES a fortuna, MAGNANIMI ab habitu ...»; altri esempi a *Theb.* VII 29, 81, VIII 105-107, 604-605, IX 21, 426, 429, 622-624, X 692, 725, 802, 809-810, 901, 546. Segnalo infine nella chiosa a *Theb.* VII 104 il curioso assenso dato all'orazione di Adrasto: «DUX Adrastus ea dixit. EADEM SIBI QUIS(QUE) VOVEBAT, idest hanc orationem volebant omnes adimpleri, omnes dixerunt 'amen'».

⁶⁴ *Theb.* X 344: «LY(CIE) o Apollo, a Lycia regione ubi colitur; sed auctor poetica licentia producit mediam, quare etiam versus iste a Prisciano in exemplum adducitur [PRISC. *GL.* II, p. 41, l. 18; p. 72, l. 7]»; *Theb.* VIII 155-156: «... GENUA VIROS proceleumaticus pro dactilo» (l'osservazione potrebbe essere stata suggerita da una glossa di Servio in cui ricorre lo stesso sostantivo *genua*, cfr. SERV. *Aen.* 432: «GENUA LABANT proceleumaticus est, quem, ut supra «II 16» diximus, sic semper ponit, ut cogi possit in dactylum ...»). Indipendenti da Servio e Prisciano sembrano essere altre chiose: *Theb.* IX 27: «SUBTEXUNT, idest subtegunt; actores sepe ponunt 'texunt' pro 'tegunt' et invicem eorum composita, tum gratia metri, tum etiam propter affinitatem, quia qui textit tegit, dum fila filis interponit, ut non videantur»; *Theb.* X 347: «INTER HOS, scilicet Argivos, sed metro cogente fecit anastrophem»; *Theb.* XII 619: «YCARII pro 'Ycari' gratia metri».

delle *glose* confronta l'uso dell'*auctor* e quello del suo tempo, come accade nel commento a *Theb.* IX 492-494 «stabat gramineae producta crepidine ripae / undarum ac terrae dubio, sed amicior undis, / fraxinus»:

IX 493. SED AMICIOR, idest propinquior; gratia metri dixit quod regula requirebat, cum usus noster dicat 'amicior' propter differentiam.⁶⁵

o a *Theb.* XI 630 «num totum abiit in corpora ferrum?»:

XI 630. ABIIT licentiam facit actor in tercio pede, quam nos facimus in secundo.

2.5. Filologia

Una delle caratteristiche di maggior pregio delle *glose* alla *Tebaide* è il rapporto filologico che il commentatore stabilisce con il testo di Stazio: la presenza di versi spurii o di varianti è puntualmente segnalata⁶⁶ e in numerosi casi Ilario non esita a prendere posizione a favore di quella che considera la lezione migliore, rivelando così una sensibilità per la critica testuale piuttosto infrequente nei commenti.⁶⁷

⁶⁵ Un'osservazione simile si legge anche a *Theb.* VIII 143-146: «... Quo Anphiaro NULLUS erat AMICIOR, gratia metri dixit pro 'amicior', quamvis quidem sic dici deberet; sed quia videtur esse prima persona illius passivi 'amicior, amiciaris', voluerunt dici 'amicior'».

⁶⁶ Riporto in nota alcuni esempi: *Theb.* VII 400: «DIES EST ILLIS CONTEMPTA, idest neglecta utpote nimis brevis. Quidam libri habent 'contempta quies' et tunc plana est littera»; *Theb.* VII 523-524: «Et oro quid decet ISTA UBERA, o vos PELASGI, idest me, que istis uberibus ambos pavi. Quidam libri habent: 'quod vestra Pellas(gi) ubera'; sic leges: et oro quod deceat VESTRA UBERA, idest vostras matres decet pro vobis similiter orare»; *Theb.* IX 55-56: «GAUDIA TANTI amoris tui, qui melior frater michi eras, sunt DEMPTE MICHII; quidam libri habent 'empta' et tunc ita leges: QUO diademate GAUDIA, idest cuius diadematis gaudia, EMPTE sunt MICHII TANTI precii, idest morte tua»; *Theb.* IX 107-108: «EXCUSO TERRORE, idest crista, que terrorem importat; quidam libri habent 'excelso terrore', quia excelsam partem galee excussit, idest conum»; *Theb.* IX 411-412: «ORA SCRUIPEA, idest lapidosa; nam ripe fluminum sunt lapidose; vel SCRUIPEA a 'scripo', quod est iuncus»; *Theb.* IX 811: «DISSIMULATA a sua forma transfigurata. VULTU HUIUS, idest Dorcei; quidam libri habent 'vultum', dic ergo: 'dissi(mulata) vul(tum) huius' et erit abusio vocabuli, nam 'simulata' debuisse dicere»; *Theb.* X 856-859: «... Ideo SAXA ROTANT, quia sagitte nil valerent et hoc est: SPES NULLA et cetera; quidam libri habent 'unde', sed tunc interrogative legetur»; *Theb.* XI 270: «POTENTEM FU(NERIBUS) PA(TRIE) et LA(CRIMIS) quia amici nostri propter te occisi regnum tibi vendicant. Quidam libri habent 'potitum'»; *Theb.* XI 360-361: «LACESSANTEM Polinicum, qui lacessebat ... Quidam libri habent 'incessantem', idest incessanter pulsantem»; *Theb.* XI 500: «CASUM oportunitatem; vel 'ictum' habent quidam libri»; *Theb.* XII 68-70: «PATER Creon. MACTABAT SPIRANTES INFERRAS, idest adhuc viventes hostes et hoc est: CAPTIVA PELASGUM CORPORA et EQUOS FRENATOS, scilicet SOLATIA FORTI, idest Meneceo. Quidam libri habent 'fortes' et refertur ad 'equos'».

⁶⁷ Cfr. DE ANGELIS 1997, pp. 101-103. Tale atteggiamento si distingue da quello consueto: «In stretta similitudine con il *modus agendi* della filologia e della scuola antiche, anche nel Medioevo i commenti, soprattutto ai classici, poco si occupano della costituzione del testo e gli apparati di

Nella chiosa a *Theb.* X 930-931, ad esempio, il commentatore interviene con sicurezza segnalando l'esistenza di un'interpolazione e la conseguente necessità di espungere «quidam versus» (si tratta dei vv. 932-934 considerati spurii anche dai moderni editori della *Tebaide*):⁶⁸

X 930-931. ACIES uterque exercitus. Quidam versus solent hic haberi, sed non sunt actoris, immo sic ordinanda est littera: «et terror utrinque, / quo ruat et ardentis feriat quas corpore turmas».

A *Theb.* XII 124-126 «postrema gementum / agmina Maenaliae ducit comes orba Dianae, / et gravis Euhadne», Ilario contesta la lezione *it* conservata da alcuni testimoni, preoccupato di ristabilire l'originaria «littera actoris»:⁶⁹

XII 124-126. COMES DIA(NE) idest Athalanta mater Parthonopei DUCIT POSTREMA AGMINA GE(MENTUM) sed opponitur de Euhadne uxore Capanei, que illam subsequitur, ergo Athalanta non est extrema. Sic ergo leges: Athalanta et Euhadne uxor Capanei, GRAVIS, idest magna, ducunt «postrema agmina g(ementum)». Quidam libri habent: «it gravis Euhadne», sed hec littera legi non potest, sed hec est littera actoris: «et gravis Euhadne».⁷⁰

Segnalo infine il caso particolarissimo della glossa a *Theb.* XI 428-429 «sed quid apud tales, quis nec sua pignora curae, / exter honos?», nella quale il commentatore si sofferma su un lemma della *Tebaide* considerandone una lezione alternativa testimoniata per tradizione indiretta da Prisciano:

XI 428-429. Potens erat Adra(stus) et senex, SED QUID proficeret ipse APUD TALES, QUIS, idest quibus, non erant CURE SUA PIGNORA? Quasi dicat: qui propter patrem

---

varianti – costruiti per collazione o, più direttamente, per congettura – che spesseggiano, più o meno densi, nei margini e nell'interlinea dei manoscritti degli *auctores* e degli artigiani non significano – o non significano sempre, perché qualche eccezione non fatica a segnalarsi – l'intento di organizzare un testo migliore, ma esauriscono la propria funzione nel testimoniare l'avvenuto confronto di manoscritti diversi. Questa procedura, che scopre l'intento di costruire una *editio variorum*, piuttosto che un testo “critico”, lascia ai successivi trascrittori la responsabilità di una scelta» (ALESSIO 1995, pp. 40-41).

⁶⁸ «[L'autore del commento] dà prova di conoscere l'esistenza dell'interpolazione che, a questa altezza, risulta attestata soltanto dal manoscritto proveniente dal priorato di S. Martino di Dover, l'attuale ms. Cambridge, St. John's College, D 12, e da ms. Oxford, Magdalen College lat. 18», DE ANGELIS 1997, p. 103. Nessun cenno all'esistenza di questa interpolazione si trova nel commento di Lattanzio Placido

⁶⁹ Così ad esempio nell'edizione KLOTZ 1973.

⁷⁰ I versi non sono commentati da Lattanzio.

et matrem et sorores et suam germanitatem noluerunt desistere, propter externum quomodo desisterent? TAMEN quamvis sciat se nichil profuturum. ILLE Adrastus. ROGAT EXTERNOS, idest circumspectantes dicens: ergo quandoquidem ipsi se conscelerant feriendo, faciemus nos similiter eos intuendo? Priscianus tamen volens hoc probare, quod dicatur 'exter, externa, exterum', hunc versum adducit in exemplum dicens: «sed quid proficeret apud illos exter honos» [PRISC. GL II, p. 85, ll. 6-9].⁷¹

2.6. Mitologia

Le *glose* sono ricche di osservazioni mitologiche, nelle quali il commentatore riassume, in maniera più o meno concisa, vicende e personaggi del mito di cui è fatta menzione nei versi della *Tebaide*. Per queste chiose la fonte primaria è solitamente Lattanzio Placido, il cui testo può essere riprodotto con assoluta fedeltà o parzialmente riscritto.⁷²

Non mancano tuttavia esempi in cui le *glose* alla *Tebaide* rivelano un atteggiamento di libertà e indipendenza rispetto al loro modello tardoantico.

Una prima ragione che porta il commentatore medievale a discostarsi da Lattanzio sembra essere la volontà di evitare la reiterazione di spiegazioni date in precedenza; per questo motivo si osserva spesso nelle sue glosse di argomento mitologico una tendenza maggiore alla sintesi. Nella glossa a *Theb.* VII 255-257 «hic, cui nivea arma tridentem / atque auro rude fulmen habent, Orionis alti / non falsus virtute

⁷¹ I versi non sono commentati da Lattanzio. Segnalo inoltre che a *Theb.* VII 348-350 («CORITIUM vel OGGIGIUM ab regibus») sono riportati due lemmi entrambi plausibili, il secondo dei quali ('Oggigium') mi risulta testimoniato dal solo Lattanzio Placido: «CORYCIUM QUE NEMUS quidam 'Ogygium' legunt, quo vocabulo antiqui Thebanos intellegi volebant, quia post Cadmum Ogygius Thebas rexit».

⁷² Un esempio di questa riscrittura può osservarsi nel commento a *Theb.* IX 632, dove è spiegato il significato di 'Dictynna', epiteto della dea Diana: «... O DICTINNA 'dictis' grece, 'rete' latine dicitur, inde Diana Dictinna dicitur, idest retialis, quia presidet retibus venatorum. [cfr. PAPIAS, p. 92] Briton, filia Martis, timens Mynois impetum in mare se proiecit, que inventa retibus piscatorum, que grece 'dictia' dicuntur, a mari mortua est extracta. Inde tota Creta diu pestilentia laboravit, donec Diane templum statuerunt, que dea est castitatis, et eam a retibus, que grece 'dictia' dicuntur, Dictinnam vocaverunt». La glossa riecheggia da vicino il corrispettivo passo di Lattanzio Placido: «DICTYNNA ob id dicta Dictynna Diana: Britomartis, (Iovis et Carmes) filia, virgo Cretensis Dianae dicata. huic cum rex Cretensium Minos stuprum vellet inferre, illa se iecit in mare illata que est retibus piscatorum, quae Graece δίκτυα nominantur, a quibus huius corpus extractum est. insula tamen Creta pestilentia laboravit quam evadere penitus nequivissent nisi Dianae templum instituissent eam que Dictynnā vocassent a retibus».

nepos», il mito di Orione, già narrato nel commento a *Theb.* III 27,⁷³ è notevolmente scorciato:⁷⁴

Lattanzio Placido

VII 255-257. TRIDENTEM ut declararet se nepotem Orionis in scuto tridentem «et fulmen» pinxerat. ORIONIS ALTI huius talis est fabula: Pelargus quidam deorum cultor Iovem Neptunum Mercurium que honorifice suscepit hospitio a quibus huic est facultas oblata, ut, quia in deos religiosus exstiterat, ab his quod vellet optaret. is cum adhuc aetatis nullum filium suscepisset, postulavit ut beneficio numinum proles sibi contingeret. minxerunt ergo numina in bovis corium quem Pelargus diis immolaverat, et hoc defodi iusserunt exactis que novem mensibus tolli. ex quo natus est Orion, qui ex urina nomen accepit. οὐρὸν enim Graece ‘urina’ dicitur. hic de stupro compellavit Dianam. illa irata Terrae imploravit auxilium. ictu scorpionis interiit quem Terra in ultionem Dianae exsilire compulerat. alii uero dicunt Orionem ipsius Dianae sagittis fuisse prostratum. ut Horatius *«carm. III 4, 72: ‘virginea domitus sagitta’.*

Ilario

VII 257-258. ORO, ut OMEN PA(TERNUM) PROCUL, idest ut non pereat, sicut perit Orion, qui secundum quosdam a Iove fulminatus dicitur, ideo quod Dianam de stupro interpellavit; secundum alios a Diana cruditer sagittatus vel occisus a scorpione, ut supradictum est.

Ma l’allontanamento dal modello può essere motivato anche da ragioni opposte. Spesso, quando le notizie contenute nel commento lattanziano sono giudicate eccessivamente imprecise o troppo sintetiche, l’autore delle *glose* preferisce integrare e

⁷³ Trascrivo la glossa dal ms. Berlin, Preussischer Kulturbesitz, lat. 2° 34 (f. 96va): «MULTUS ORI(ON) Lactentius: Iupiter et Neptunus cum ad regem devenissent et ab eo liberaliter essent recepti, optionem ei dederunt siquid vellet ab eis exposcere. Ille vero sine coniuge liberos postulavit, cui a diis imperatum est ut corium tauri, quem eis immolaverat, terre infoderet et ita factum est. Dii vero super illud corium minxerunt et natus est inde puer et dictus est Orion, quasi ‘urion’ eo quod de urina natus fuerit, qui cum Diane vim stupri vellet inferre per inmissum a Diana scorpionem interiit, quem occisum Iupiter in celum transtulit, similiter et Diana suum vindicem inter sydera collocavit. Quid ideo fingitur? Quia scorpione oriente Orion occidit, hoc sydus suo occasu efficit tempestatem et pro sue effectu hic ponitur».

⁷⁴ Quando una particolare vicenda mitologica è ormai familiare al suo pubblico perché ampiamente trattata in precedenti luoghi del commento, Ilario si limita a richiamarla brevemente con le espressioni formulari *fabulam tangit... o nota est fabula...* Vd., ad esempio, per il mito di Anfione (narrato distesamente a *Theb.* VII 278-279, poi ripreso a *Theb.* VIII 232-233, VIII 347, X 527-528) le glosse a *Theb.* VII 456: «INVALIDE videntur; Amphionis fabulam tangit» e *Theb.* X 874: «CARMEN SECU(TI) nota est fabula de Amphione»; per il mito di Europa (menzionato a *Theb.* VII 191-192, VIII 229, IX 424, XI 210-213) la glossa a *Theb.* IX 335-336: «IAM NON TENET, sicut bene secura, quamvis in medio mari cornua et cetera; nota est fabula»; infine, per il mito di Palemone-Melicerta (citato a *Theb.* VII 98, IX 330, IX 401-403, XII 131) la glossa a *Theb.* X 425: «INOAMQUE FUGAM nota est fabula de Athamante et Ino et Melicerta, qui mutatus est in deum marinum et dictus est Palemon; bene, pro puero rogans per puerum eos adiurat». Lo stesso uso si riscontra nel commento ai *Fasti* di Ovidio di Arnolfo d’Orléans, cfr. RIEKER 2005, pp. XLIII-XLIV.

correggere Lattanzio con informazioni desunte da fonti differenti: si tratta generalmente di notizie reperibili in altre opere tardoantiche o medievali, in particolar modo nel commento a Virgilio di Servio e nei primi due *Mitografi Vaticani*.⁷⁵

Nella glossa a *Theb.* IX 307-308 «nimbosam qui saepe Caphereos arcem / Euboi- casque hiemes parva transfugerat alno», Lattanzio descrive la pericolosità del promontorio Cafereo citando a conferma una profezia di Nettuno nell'*Achilleide*; il commento di Ilario invece fa esplicito riferimento all'episodio di Nauplio, cui i versi dell'*Achilleide* alludevano. Il racconto poteva essere letto in Servio e, con la menzione del ritorno da Troia, nel secondo *Mitografo Vaticano*:

Lattanzio Placido	Ilario	Serv. <i>Aen.</i> XI 260	<i>Myth.</i> II 229
XI 307. CAPHEREOS ARCEM Caphereus mons est Euboeae insulae iuxta quem Graeci propter cautes asperas passi sunt tempestates. ut ipse in Achilleidos d 93-94: 'nocturna que signa' Caphereus / exseret et dirum pariter quaeremus Ulixem'.	XI 307-308 . ... CAPHAREUS mons est Euboeie, ubi periclitati sunt Greci cum redirent a Troia, quia Nauplius, pater Palamedis, ostendit eis facem et crediderunt locum esse portuosum ...	ULTOR QUE CAPHEREUS τὸ αὐτὸ est, id est cautes Euboicae: nam Euboea insula est in qua mons Caphereus, circa quem Graeci periere naufragio. 'ultor' autem ideo dixit, quia Nauplius, Palamedis pater, dolens filium suum factione interemptum, ut in secundo «81» memoravimus, cum videret Graecos tempestate laborare, montem Caphereum ascendit et elata facula signum dedit vicini portus, qua re decepti sunt Graeci et inter asperrimos scopulos naufragium pertulerunt.	DE NAUPLIO Palamedis autem pater Nauplius Aminoe et Neptuni filius filii morte dolens revertentibus Grecis post deletam Troiam tempestate laborantibus montem Caphareum ascendit et data facula signum dedit vicini portus, unde decepti Greci per rimosos scopulos pertulere naufragia.

Un analogo comportamento nei confronti di Lattanzio Placido si osserva nella narrazione del mito di Licurgo a commento di *Theb.* VII 178-180 «quo sacra tamen ritusque peremptae / gentis et, in tumulos si quid male feta reliquit / mater, abire

⁷⁵ Nei passi presi in esame non ho trovato riferimenti degni di nota ai *Mitologiarum libri tres* di Fulgenzio. Non ho esteso la mia indagine alla ricerca di parallelismi tra le *glose* di Ilario e altre opere esegetiche prodotte entro la prima metà del XII nella valle della Loira o compilazioni mitologiche della seconda metà del secolo come il *Liber de natura deorum* (BROWN 1972) e il terzo *Mitografo Vaticano*.

iubes? Thracen silvasque Lycurgi?»; anche in questo caso i particolari della glossa di Ilario potevano essere attinti sia da Servio che dal secondo *Mitografo*:

Lattanzio Placido	Ilario	Serv. <i>Aen.</i> III 14	<i>Myth.</i> II 94
VII 180. SILVAS QUE LYCURGI Ly- curgus Thracum rex qui Liberum deum esse negabat.	VII 180. ... LIGURGUS rex Tracie, cum in glectum Bachi vineas exstirparet, sibimet co- xas exstirpavit.	... Lycurgus autem hic filius Dryantis, rex gen- tis Bistonum Thraciae fuit: qui ut habet fabula, dum contempnens Li- berum eius amputat vites, crura sua incidit ...	LYCYRGUS Lycurgus rex Tracie fuit qui dum contempnens Liberum eius amputaret uites, crura sua incidit et mor- tuus est.

Di fronte a chiose scarsamente connotate e in assenza di precise riprese testuali come nei due esempi appena esaminati, è difficile stabilire la provenienza delle informazioni confluite nelle *glose*;⁷⁶ in altri casi il procedimento di identificazione delle fonti appare invece possibile.

I dati raccolti confermano un influsso diretto dell'esegesi serviana anche per le chiose di argomento mitologico. In alcuni casi la ripresa avviene quasi parola per parola, come nella glossa a *Theb.* IX 360-361 «fluctivagam sic saepe domum madidosque penates / Alcyone deserta gemit». Qui la notazione di Lattanzio sulle abitudini di nidificazione degli alcioni è incorniciata da due notizie che le *glose* attingono da un passo del commento di Servio alle *Georgiche*: il racconto del mito di Alcione e un'osservazione grammaticale sulle differenze di declinazione tra il nome comune *alciones* e il nome proprio *Alcyone*:

⁷⁶ Segnalo altri due esempi. Il primo riguarda il commento a *Theb.* VIII 255: «QUALIS: Phineus instinctu uxoris, quam filiis suis superduxerat, filios suos excecavit. Unde dii irati, eadem pena eum afflixerunt, appositis etiam Arpiis mensas eius fedantibus, diuturno cruciatu fedatus est ieiunio ...», dove le *glose* anziché seguire Lattanzio, sono più vicine alla versione del mito riportata da Servio («... Phineus rex fuit Arcadiae. hic suis liberis superduxit novercam, cuius instinctu eos caecavit. ob quam rem irati dii ei oculos sustulerunt et adhibuerunt harpyias», *Aen.* III 209) e dai *Mitografi* («... Phineus rex Arcadie liberis suis novercam superduxit eos que illius instinctu excecavit. Ob quam rem dii irati eius oculos sustulerunt et immiserunt Arpias que illi cibum abriperent», *Supplementum ME* 293). Il secondo si trova nella glossa a *Theb.* XII 100-101 («quare iterum repetens iterumque edico: suprema / ne quis ope et flammis ausit iuvisse Pelasgos»), dove il commento aggiunge un rimando – assente in Lattanzio – alla Terra («Ops»), moglie di Saturno: «SUPREMA OPE, idest sepulcro; vel OPE, idest terra, nam uxor Saturni Ops, idest terra dicitur, quia est omnium elementorum infima et centrum». La notizia citata è presente in Servio (*Aen.* VI 325 e XI 532, *georg.* III 93 e IV 150) e nei due *Mitografi* (I 102, II 180).

Lattanzio Placido	Ilario	Serv. <i>georg.</i> I 399
IX 360-362. ALCYONE alcyones aves marinae quae hieme in mari nidificant et pullos nutrire dicuntur qui dies septem tranquillissimum pelagus faciunt.	IX 360-361. ALCYONE DESERTA GE(MIT) FLUCTI(VAGAM) DO(MUM): Ceyx filius Luciferi uxorem habuit Alcyonem, a qua prohibitus cum ad Clarium Apollinem de statu regni sui inquisiturus iret; naufragio est interceptus, cuius corpus maris obsequio cum resignaretur uxori, dolore exagitata in mare se precipitavit, sed Thetidis et Luciferi miseratione uterque in aves mutati sunt. Nidificant autem in hyeme per VII dies, cuius rei natura VII illis diebus tranquillum est mare; quos dies actores dicunt 'alcyoneos'. 'Hec Alcyone' pro muliere Ceycis, 'hi et hec alciones' pro avibus ...	DILECTAE THETIDI ALCYONES Ceyx, filius Luciferi, habuit uxorem Alcyonen. a qua cum prohibitus isset ad consulendum Apollinem de statu regni sui, naufragio periit. cuius corpus cum ad uxorem delatum fuisset, illa se praecipitavit in pelagus. postea miseratione Thetidis et Luciferi conversi sunt ambo in aves marinas, quae alcyones vocantur. sane sciendum est, quia, cum de muliere dicimus, 'haec Alcyone' facit; cum de avibus, 'hic' et 'haec alcyon' et 'hi' et 'hae alcyones'. istae autem aves nidos faciunt in mari media hieme: quibus diebus tanta est tranquillitas, ut penitus nihil in mari possit moveri. inde etiam dies ipsi Alcyonia nominantur.

Altrove la dipendenza dal commentatore virgiliano è rivelata dalla presenza di informazioni rare e preziose, reperibili solo nell'opera di Servio. È il caso della glossa a *Theb.* VII 706-708 «quantum subito diversus ab illo, / qui tripodas laurusque sequi, qui doctus in omni / nube salutato volucrem cognoscere Phoebol», nella quale è menzionata una sacerdotessa di Apollo di nome *Phebas*; la fonte sembra essere il commento di Servio a un passo del III libro dell'*Eneide*:⁷⁷

Ilario	Serv. <i>Aen.</i> III 92
VII 707. TRIPODAS mensam Apollinis, super quam vaticinabatur Phebas.	CORTINA ... dicitur autem cortina, vel quod Apollinis tripos corio Pythonis tectus est, vel quod certa illinc responsa funduntur, quasi certina, vel, quod est verius, quia cor illic vatis tenetur: nam caverna quaedam in templo Apollinis fuit, ad quam Phoebas rapta vaticinabatur ut Lucanus (V 159) ostendit ...

⁷⁷ Lattanzio Placido non commenta questo passo.

L'esistenza di una sacerdotessa di nome *Phebas* è testimoniata da un passo di Lucano,⁷⁸ a cui anche Servio si riferisce («ut Lucanus ostendit»); tuttavia, la scarsa familiarità che l'autore delle *glose* mostra di avere con la *Pharsalia* e la ripresa del medesimo verbo che ricorre nel commento all'*Eneide* («vaticinabatur») sono argomenti che rendono altamente probabile una dipendenza diretta da Servio piuttosto che da Lucano.⁷⁹

Accanto a Servio,⁸⁰ l'altra fonte a cui le *glose* sembrano rivolgersi di frequente per ottenere chiarificazioni e informazioni di prima mano su vicende mitologiche non è un'opera di carattere scoliografico ed enciclopedico, ma un *auctor* vero e proprio: Ovidio.⁸¹

Nella glossa a *Theb.* VII 156-157 «nec te telluris amatae / deceptique laris miseret cinerumque meorum», il passo è chiarito con un rinvio alla *fabula* di Semele, uccisa da Giove a causa di un inganno di Giunone; il cenno che troviamo nelle *glose* è rapido ma anche molto preciso:

Lattanzio Placido

VII 157. DECEPTI QUE LARIS dolo Iunonis dicit morte[m] matris suae Semeles viduatos penates.

Ilario

VII 156-157. NEC TE MISERET TEL(LURIS) iterum ab ipsa re; quasi dicat: quia Thebas amasti, debes earum misereri et quia mater mea ibi decepta per Iunonem a te combusta est. Nota est fabula quomodo Iuno in speciem Beroes decepit Semelem.

Il particolare della trasformazione di Giunone nella nutrice di Semele Beroe («quomodo Iuno in speciem Beroes decepit Semelem») – assente in Stazio, in Lattanzio, così come in Servio e nei *Mitografi* – è rintracciabile in un passo delle *Metamorfosi* di Ovidio (III 277-278: «voce[m] quoque fecit anilem / ipsaque erat Beroe, Semeles

⁷⁸ LUCAN. V 128-130: «limine terrifico metuens consistere Phoebas / absterrere ducem noscendi ardore futura / cassa fraude parat».

⁷⁹ Sulla presenza di Lucano nelle *glose* alla *Tebaide*, cfr. par. 2.7.

⁸⁰ Cfr. anche la glossa a *Theb.* VIII 201-202 («quin et cornigeri vatis nemus atque Molosso / quercus anhela Iovi Troianaque Thymbra tacebit»): «... TYMBRA herba est, que apud Troiam crescit circa templum Apolinis, quam 'satureiam' apellant; herbam ponit pro deo»; la fonte andrà identificata con la chiosa serviana ad *Aen.* III 85: «THYMBRAEE Thymbraeus Apollo dicitur a loco Troiae, id est agro vicino, pleno thymbra, quae saturia dicitur. et bene Deli positus Thymbraeum appellat quem in Troia adsueverat colere in agro, in quo eius et nemus est et templum ...».

⁸¹ Da Ovidio sembra provenire anche un particolare prezioso presente nella glossa su Alcione a *Theb.* IX 360-361 appena esaminata. In essa è menzionato l'epiteto *Clarius* accanto al nome di Apollo; il dettaglio, assente in Servio e nelle altre fonti che narrano l'episodio (*Myth.* I I 9, II 202), compare invece in un passo delle *Metamorfosi* (XI 413: «ad Clarium parat ire deum»).

Epidauria nutrix»), e da qui sembra averlo attinto l'autore delle *glose*, con esplicita volontà di innovazione rispetto al suo modello.⁸²

2.7. Citazioni

La consuetudine di illustrare il testo di Stazio attraverso citazioni di altri *auctores* è già in uso nel commento di Lattanzio Placido. Tuttavia, nemmeno in questo ambito, l'autore delle *glose* rinuncia alla propria originalità.

Su un totale di 59 citazioni, solamente 8 provengono dalle glosse di Lattanzio:⁸³ cinque di Virgilio (quattro dell'*Eneide*, una delle *Georgiche*), una di Orazio (*Carmina*) e i due unici rimandi a Lucano, autore con cui Ilario mostra di non avere eccessiva dimestichezza.⁸⁴ Le restanti 51 citazioni sono attribuibili *in toto* alle conoscenze del *magister* medievale.

Solitamente introdotti da *unde* seguito dal nome dell'autore citato, questi inserti extratestuali contribuiscono ad illustrare il poema di Stazio attraverso il metodo dei *loci paralleli*, rilevando consonanze stilistiche o semantiche tra la *Tebaide* e un'altra *auctoritas*.

Tra i classici l'autore più presente è Ovidio con 22 menzioni (14 delle *Metamorfosi*, tre delle *Heroides*, due dei *Remedia amoris* e dei *Fasti*, una delle *Epistulae ex Ponto*), seguono Virgilio (13 ricorrenze, 11 dell'*Eneide*, una delle *Georgiche* e una delle *Bucoliche*), Teodulo (6), Orazio (5, quattro delle *Odi* e una delle *Satire*), Giovenale (4), Prisciano (3), Persio (2), e infine, con una sola citazione, Boezio (*Consolatio philosophiae*), Cice-

⁸² Un altro esempio si trova a *Theb.* VII 61-63 («talem divina Mulciber arte / ediderat; nondum radiis monstratus adulter / foeda catenato luerat conubia lecto»), dove la glossa rimanda esplicitamente al racconto degli amori di Venere e Marte narrato da Ovidio ai vv. 169-189 del IV libro delle *Metamorfosi*: «FEDA quia adulterina; in IIII Metamorph(oseos) est hec fabula quomodo Phebus adulterium Veneris et Martis Vulcanus retulit, qui fabricatis subtilibus catenis ambos simul in lecto deprehendi». Il rinvio non si trova né in Servio, né nei *Mitografi*, mentre Lattanzio non si sofferma sull'episodio (LACT.: «NONDUM RADIIS quaestionem quae poterat commoveri, quare adultero Marti Vulcanus habitaculum fundavisset, argutissime divinus hoc loco poeta dissolvit. dicit enim ante domum Marti aedificasse Vulcanum quam iniuriam pateretur»). Il ricorso ad Ovidio come *auctoritas* in ambito mitologico è segnalato anche da BOGNINI 2005, pp. 139-141.

⁸³ Non considero nel computo la riproposizione letterale di una glossa di Lattanzio presentata come una vera e propria citazione a *Theb.* XII 632-634 («ipse quoque in pugnas vacuatur collis, ubi ingens / lis superum, dubiis donec nova surgeret arbor / rupibus et longa refugum mare frangeret umbra»): «DUBIIS Palladi et Neptuno de nominis inpositione. NOVA ARBOR oliva. FRANGERET, idest verberaret, vel etiam ipsa umbra frangeretur in mari ad crispationem undarum, unde ait: 'REFUGUM LONGA UMBRA magnitudinem arboris ostendit ex umbre qualitate qua obscurabat' [LACT. *ad loc.*]».

⁸⁴ Il dato dell'assenza di citazioni originali di Lucano nel commento di Ilario può costituire una conferma indiretta per la non attribuzione a Ilario d'Orléans del commento a Lucano conservato nel ms. Berlin, Preussischer Kulturbesitz, lat. 2° 34, cfr. DE ANGELIS 1997, p. 95, n. 57.

rone (*De inventione*), Terenzio (*Eunuchus*) e uno pseudo-Seneca.⁸⁵ Del tutto assenti sono i richiami all'*Achilleide*, testimonianza ulteriore della diversa fortuna di cui godettero le due opere nel medioevo.⁸⁶

Accanto agli autori pagani si segnalano due rimandi alla Bibbia (una al libro dei Salmi, l'altra a quello del profeta Isaia)⁸⁷ e un richiamo indiretto ai vangeli di Luca e Matteo.⁸⁸

L'abbondanza dei riferimenti a Ovidio, che superano persino quelli dell'*auctor* per eccellenza, Virgilio, è senza dubbio il dato di maggior interesse. Questo frequente ricorrere al poeta delle *Metamorfosi* sembra motivato non solo da un'approfondita conoscenza della sua opera – già emersa dall'analisi delle glosse mitologiche dove, accanto a Servio, Ovidio figurava come fonte privilegiata –, ma anche da un gusto personale: in tre occasioni, infatti, l'autore delle *glose* sostituisce con versi di Ovidio citazioni di altri poeti presenti nel commento di Lattanzio Placido (in due casi Lucano, in uno Virgilio).⁸⁹

Questi fatti offrono nuovi e non disprezzabili argomenti a sostegno dell'ipotesi dell'attribuzione delle *glose* alla *Tebaide* a Ilario d'Orléans, avanzata per la prima volta da Violetta de Angelis.⁹⁰

Fra le lettere conservate nel *corpus* delle opere di questo autore ve n'è una nella quale Ugo *magister scholarum Sancte Crucis* cerca di convincere Ilario a tornare a Orléans – città da cui si era allontanato per trasferirsi ad Angers – e riprendere l'insegnamento. Il postulante si rivolge al *carissimus* Ilario rammentandogli un passo di Ovidio che egli era solito commentare nelle sue lezioni: «certe Ovidio attestante

⁸⁵ La *sententia* citata appartiene in realtà alla raccolta di Publilio Siro, la cui opera era conosciuta nel medioevo con il titolo di *proverbia Senecae*, cfr. la scheda di M.D. Reeve su Publilio in REYNOLDS 1983, pp. 327-329. Non sono stato in grado di identificare una citazione presente nella glossa a *Theb.* XII 491-492 («mite nemus circa, cultuque insigne verendo / vittatae laurus et supplicis arbor olivae»): «CIRCA templum illud est MITE NEMUS, non austeritate numinis terribile, non metu ferarum vel latronum, unde alibi: 'horrida religio'».

⁸⁶ Cfr. Introduzione, par. 1.1.

⁸⁷ Vd. *Theb.* VII 396-397 («ipse levat gravidas et humum tractura parentum / ubera, succiduasque adportat matribus agnas»): «IPSE pastor. LEVAT GRAVI(DAS) unde in divina pagina: 'et fetus ipse portabit' [*Is* 40, 11]» e *Theb.* XII 497-498 («fama est, defensos acie post busta paterni / numinis Herculeos sedem fundasse nepotes»): «FAMA EST ... Tandem ad hanc aram pervenit et inquisivit cuius esset, cui Dionisius: 'Ara est ignoti dei'. Tunc beatus Paulus: 'Quem ignotum appellas solus ille notus est' et sermonem suum sic incepit: 'Notus in Iudea Deus' et cetera [*Ps* 75, 2]».

⁸⁸ *Theb.* XI 648-650 («et iam laeta ducum spes elusisse duorum / res Amphionias alio sceptrumque maligna / transtulerat Fortuna manu»): «ALIO, idest in aliam manum; vel ALIO homini secundum antiquos, unde est illud: 'dico alio veni et venit' [cfr. *Mt* 8, 9; *Lc* 7, 8]».

⁸⁹ Nelle glosse a *Theb.* VIII 311, IX 641, XI 647.

⁹⁰ Cfr. DE ANGELIS 1997, pp. 118-136.

didicistis omnem hominem desiderio teneri sue telluris. Ait enim ‘Nescio qua natale solum dulcedine cunctos / ducit et immemores non sinit esse sui’ [OV. *Pont.* I 3, 35]». Tuttavia – prosegue la lettera –, con il suo comportamento Ilario dimostra piuttosto di aver bene in mente l’esempio di un altro verso del poeta delle *Metamorphosis*: «verum cum vos redire contempnitis, ipsius sententiam falsam esse convincitis, illum autem versiculum ‘Omne solum forti patria est ut piscibus equor’ [OV. *fast.* I 493] memoriter tenetis et ad utilitatem vestram attendendam alienam patriam quasi propriam incolitis».⁹¹

Veniamo così a sapere che nei suoi corsi Ilario usava ripetere spesso alcune *sententiae* di Ovidio e possiamo a buon diritto immaginare che dalla *lectura* di questo autore dipendesse anche parte della sua fama, se il *magister scholarum Sancte Crucis* proprio all’*auctoritas* ovidiana si appella per convincere Ilario a tornare e risollevare una *scientia litterarum* ormai languente.⁹²

Si ha l’impressione che le citazioni evocate (*Pont.* I 3, 35 e *fast.* I 493) costituissero una firma, quasi un contrassegno distintivo dell’insegnamento di Ilario. Non sarebbe allora una mera casualità il fatto che il *versiculus* dei *Fasti* citato nella lettera («omne solum forti patria est ut piscibus equor») ricorra per ben due volte anche nelle *glose* alla *Tebaide*, a VIII 320 e a XI 695-698.⁹³

Il quadro che si è venuto dispiegando davanti ai nostri occhi sarà allora servito non solo a mettere in luce apporti innovativi e modalità di composizione delle *glose* alla *Tebaide*, ma anche a dare sostanza e personalità al *magister Hilarius*, quel «nuovo fantasma» evocato per la prima volta da Violetta de Angelis al termine del suo saggio sui commenti medievali alla *Tebaide*.⁹⁴

⁹¹ BULST 1989, *epist.* 2, p. 82.

⁹² «Ad nos itaque, amicos scilicet vestros, tandem redite, et scolam Sancte Crucis vobis reservatam tenete. Scitis equidem clericum nostre ecclesie in litterarum scientia languere, et nisi per vos suscitatus quando fuerit, deficere. Quid autem vobis placet alienos vestra doctrina vivificari et nostros per absentiam vestram in doctrina mortificari?» (BULST 1989, *epist.* 2, p. 82).

⁹³ *Theb.* VIII 320-322 («omne homini natale solum, nec te, optima, saevo / tamque humili populos deceat distinguere fine / undique ubique tuos»): «... Sed non sumus extranei, quia OMNE SOLUM NATALE est; Ovidius huic simile dixit: «omne solum forti patria est, ut piscibus equor / ut volucris vacuo quicquid in orbe patet» [OV. *fast.* I 493-494]; *Theb.* XI 695-698 («fugio excedoque nefandis / sedibus; an refert, quo funera longa measque / transportem tenebras?»): «... NON CONCEDAT CUNCTA GENS tantum PATRIE TERRE, QUANTUM MISER INCUBO? quasi dicat: hoc non timeo, quia nemo erit qui deneget. Sed ideo dixit ‘patrie terre’, quia ‘omne solum forti patria est’ [OV. *fast.* I 493]; vel PATRIE non sibi sed aliis, in quorum patriam devenerit».

⁹⁴ DE ANGELIS 1997, p. 136.

Parte seconda. Ricostruzione del testo

È possibile un'edizione critica, condotta secondo il metodo genealogico tradizionale, di un commento medievale? A prima vista la domanda sembrerebbe richiedere una risposta negativa.

La *communis opinio* ricorrente negli studi critici sottolinea l'estrema instabilità di questo genere di testi: il fatto di essere fin dall'origine concepito come un'opera di servizio, intimamente legato da una parte all'*auctor* che illustra, dall'altra al *magister* che lo utilizza, rende il commento un testo privo di una forte autorialità – ancor più se esso circolava anonimo, come nel nostro caso –. In linea teorica, ogni nuovo utente può sentirsi in diritto di rielaborarlo e piegarlo di volta in volta alle proprie esigenze:¹

Gli scritti più fragili sono quelli che trasmettono un insegnamento, come i trattati destinati alla scuola o i commenti di testi. Il che è facilmente spiegabile: nessun maestro si limita a ripetere letteralmente ciò che lui stesso ha imparato. I trattati medievali destinati alla scuola ci presentano, per uno stesso testo, quasi tante deformazioni quanti furono i professori che se ne occuparono.

Tale processo di rielaborazione e 'personalizzazione' è reso agevole da caratteristiche proprie del commento stesso: dotato di una struttura testuale permeabile e altamente inclusiva, esso si presenta come «un organismo complesso composto di parti giustapposte», un «insieme aperto» in grado, potenzialmente, di accrescersi in

---

¹ HOLTZ 1992, p. 348. Dello stesso parere è Maddalena Spallone: «Alla complessa testualità di opere non letterarie come gli scritti esegetici sembra presiedere, infatti, una sorta di 'mobilità', la quale, disponendole ad apporti e/o sottrazioni da parte di quanti utilizzano tali strumenti di insegnamento, lettura, studio, favorisce alterazioni del testo primitivo in ogni momento della sua trasmissione. Quella dei commentari è perciò una tradizione 'attiva e caratterizzante', nella quale l'instabilità testuale sarà da intendere non solo alla luce delle variabili sociali, storiche, culturali che connotano l'ambiente in cui di volta in volta opera il maestro/esegeta del testo, ma anche in considerazione dell'elevato indice di fruibilità che i commentari attingono in quanto testi destinati alla scuola, depositaria istituzionale della trasmissione e interpretazione degli autori antichi» (SPALLONE 1990, pp. 412-413).

continuazione.² Così, nelle diverse fasi della sua trasmissione, il testo di un commento appare spesso modificato, ridotto o aumentato,³ come constata Rieker, nella premessa alla sua edizione delle *Glosule Ovidii Fastorum* di Arnolfo d'Orléans:⁴

In noch stärkerem Maße als ein literarischer Text ist der Gebrauchstext 'Kommentar' von der Varianz in der Überlieferung betroffen. "Unfest" und "beweglich" scheinen geradezu spezifische Merkmale der Textsorte 'Kommentar' zu sein. Die Überlieferung eines Kommentars wird bestimmt durch die Gebrauchssituation: es können vom Autor oder von weiteren Benutzern vorgenommene Veränderungen am Kommentartext (Erweiterungen oder Kürzungen) auftreten, die als Reflex auf die Bedürfnisse des jeweiligen Benutzers zu verstehen sind.

Ma le ampie oscillazioni del testo, la sua accentuata 'mobilità', rappresentano solo l'aspetto esteriore del problema; la difficoltà maggiore per l'editore consiste nell'incapacità a orientarsi nella selva delle varianti, nella scarsità di indizi sicuri per distinguere il testo originario dalle innovazioni dei copisti.

Ciò è dovuto principalmente alla stretta vicinanza – temporale, ma soprattutto culturale – tra l'autore e i suoi copisti, spesso *magistri* a loro volta, in possesso di competenze linguistico-letterarie che consentivano loro di intervenire con perizia e, in alcuni casi, persino di emendare errori penetrati nel testo durante il processo di trasmissione dell'opera.⁵

Inoltre, il ricorso a criteri stilistici per valutare l'autorialità o meno delle singole varianti è neutralizzato dall'uso di una lingua ripetitiva, poco connotata ('non creativa')⁶ e altamente formalizzata.⁷

---

² CESARINI MARTINELLI 1991, p. 38.

³ Il limite estremo di questo processo di alterazione è costituito dalla frammentazione del testo in glosse marginali, copiate accanto al testo dell'*auctor* commentato, cfr. Introduzione.

⁴ RIEKER 2005, p. L.

⁵ Cfr. CHIESA 2002, p. 111. Il fenomeno è descritto da Berthe Marti nella sua edizione delle glosse a Lucano di Arnolfo d'Orléans: «Every magister who used or copied Arnulf's commentary felt free to alter it by drawing upon the information which had been accumulated by succeeding generations of interpreters and by them added to the common body of glosses found in the margins of most texts of the poem. He would modify the length and content of the scholia to suit his own purposes. As is the case with most similar compilations, Arnulf's commentary is found in various forms, some fuller than others. It is impossible to establish with any certainty which ones, among the manuscripts copied almost during his lifetime, may represent the original text, and whether the apparently interpolated texts correspond to revisions made by the author in the course of his teaching career, or again whether other magistri or students or scribes are responsible for the additions and omissions» (MARTI 1958, p. LX).

⁶ Cfr. CHIESA 2002, p. 111.

La *recensio* si rivela disagiata e i suoi risultati contraddittori:⁸ il testo, piegato di volta in volta ai bisogni del nuovo fruitore, presenta lezioni contrastanti ma ugualmente plausibili e l'impresa di risalire all'originale si rivela ardua.

Date queste presemesse, la soluzione normalmente adottata dagli editori è quella di presentare il testo di un *manuscrit de base*,⁹ scelto per la sua antichità o il buono stato di conservazione, corretto e confrontato con un ristretto numero di testimoni di controllo che trasmettono l'opera in una versione non troppo distante da quella del manoscritto di riferimento.¹⁰

Tuttavia l'incertezza – dovuta soprattutto alla scarsità di edizioni ad oggi disponibili – che ancora grava sulle nostre conoscenze delle modalità di produzione e trasmissione delle *glose ad auctores* dei secoli IX-XV¹¹ e l'esistenza di felici eccezioni alla situazione descritta¹² suggeriscono prudenza. Non sembra possibile valersi di considerazioni generali: ogni opera andrà studiata nella sua peculiare tradizione testuale e l'impossibilità di risalire a uno *stemma codicum* dovrà essere il termine di arrivo – non

⁷ Sull'utilizzo di un vero e proprio lessico tecnico da parte del commentatore, cfr. parte prima, par. 2.

⁸ Questa la situazione che si presenta a Lodi Nauta, editore delle *Glosae super Boetium* di Guglielmo di Conches: «All the internal evidence – not only interpolations, but also patent errors, transpositions, omissions, corrections, and so forth – gathered from collations of sample passages from all the available MSS, did not yield a convincing picture of well-delineated groups, let alone a *stemma codicum*. [...] Agreements and disagreements among any two or more MSS abound, and they are most unevenly spread over the MSS [...]. There is simply no coherent pattern such as to justify speaking of groups or families» (NAUTA 1999, pp. CXXIII-CXXIV).

⁹ Un ritorno a Bédier e una riconsiderazione del «modello del buon manoscritto [...] per testi mediolatini particolari come i commenti ai classici» è proposto da VILLA 1992, p. 483.

¹⁰ A questa conclusione giunge Édouard Jauneau per la sua edizione delle *Glosae super Platonem* di Guglielmo di Conches: «En face d'une tradition manuscrite aussi confuse, il nous a paru nécessaire d'adopter un manuscrit de base» (JEAUNEAU 1965, p. 47); vd. anche NAUTA 1999, p. CXXIV: «The adoption of a stemmatic approach was therefore hardly feasible [...]. The approach most suited in such a case, and adopted by many editors of medieval texts of this kind, is an edition based on one 'good' MS (in the sense of being coherent, carefully executed, relatively free from patently non-authentic interpolations) and checked against a group of control MSS». Tale soluzione consentirebbe di presentare il commento in una particolare 'situazione d'uso': «Den Archetyp der Überlieferung eruieren und ein Stemma erstellen zu wollen, hieße die besondere Form der Überlieferung von Kommentaren zu ignorieren. Die Edition nach einer Leithandschrift dagegen ermöglicht es, einen tatsächlich gelesenen Text in seiner Gebrauchssituation zu präsentieren» (RIEKER 2005, p. L). Marti opta invece un «eclectic text» costruito sulla base di tre differenti mss (cfr. MARTI 1958, p. LXXI). I testimoni che riportano il commento sotto forma di chiose marginali sono esaminati, ma le loro lezioni solitamente non vengono prese in considerazione per la costituzione del testo.

¹¹ Se molto è stato fatto attorno per i commenti filosofici prodotti dalla scuola di Chartres, quasi del tutto inesplorati rimangono i commenti alle opere maggiori degli *auctores* scolastici – *Eneide*, *Tebaide*, *Metamorfosi*, *Pharsalia* (ad eccezione del commento di Arnolfo d'Orléans) –; un punto sulla situazione in DE ANGELIS 1997 e, per quanto riguarda l'esegesi virgiliana, in ALESSIO 1990.

¹² È il caso delle *Glosae super Platonem* di Bernardo di Chartres, dove l'editore ricostruisce il testo utilizzando il metodo stemmatico (cfr. DUTTON 1991, pp. 127-131).

il punto di partenza – di ogni nuova ricerca, secondo il monito di Giovanni Orlandi:¹³

il metodo genealogico tradizionale – giova sempre ribadirlo – può spesso e volentieri non funzionare per le particolari condizioni della tradizione testuale; ma i suoi pincipi restano in se stessi validi, e non c'è giustificazione che tenga per non applicarli ove ciò sia possibile. Giacché troppe volte l'impossibilità risiede più nel cervello dell'editore che nella realtà delle cose.

1. Tradizione manoscritta

Le *glose* alla *Tebaide* attribuite a Ilario d'Orléans si conservano in testo continuo in quattro manoscritti e su di essi si basa la presente edizione: Berlin, Staatsbibliothek Stiftung Preussischer Kulturbesitz, lat. 2° 34, sec. XII (B); Berlin, Staatsbibliothek Stiftung Preussischer Kulturbesitz, lat. 4° 228, sec. XII-XIII (B2); London, British Library, Additional 16380, sec. XIII (A); Firenze, Biblioteca Riccardiana, 842, sec. XV (R).

R è il solo manoscritto ad essere privo di lacune di grandi dimensioni e a conservare le *glose* nella loro interezza; i restanti tre testimoni (B, B2, A) presentano lacune peculiari di diversa estensione.

L'opera, ridotta a glosse marginali accanto al testo della *Tebaide*, è inoltre tramandata da più di una ventina di altri codici;¹⁴ infine, una redazione continua in forma abbreviata si può leggere nel ms. Paris, Bibliothèqu Nationale de France, lat. 5137 sec. XII.¹⁵

---

¹³ ORLANDI 1994, p. 56, che prosegue: «Si può concludere che vale sempre la pena di tentare la carta della *recensio*: quand'anche non si riesca a costituire un testo unitario, si sarà dato un contributo alla storia della sua fortuna in epoche e luoghi diversi col chiarire i rapporti tra i suoi rappresentanti» (p. 58).

¹⁴ L'elenco completo in DE ANGELIS 1997, p. 94.

¹⁵ Cfr. DE ANGELIS 1997, p. 94 e MUNK OLSEN 2004 p. 236.

1.1. *Il manoscritto B*

B: Berlin, Staatsbibliothek Stiftung Preussischer Kulturbesitz, lat. 2° 34, membranaceo, sec. XII, Francia (?).¹⁶

Si tratta di una raccolta che comprende un commento anonimo a Lucano e l'esegesi di Ilario d'Orléans a Virgilio (*Bucoliche, Georgiche, Eneide*) e Stazio (*Tebaide*). L'*accessus* e le *glose* alla *Tebaide*, disposti su due colonne, occupano i ff. 86-113. I fogli sono rilegati in quaterni ad eccezione di f. 107 (foglietto inserito) e di 111-114 (12).

Il commento presenta un'ampia lacuna tra il libro IV 191 e il libro VIII 358 dovuta alla caduta di un intero fascicolo tra i ff. 101v e 102r. Lacune di minore entità, non segnalate dal copista, si trovano nel libro X (ai vv. 402-431, 437-445, 459-470). Una successiva serie di lacune (*Theb.* X, vv. 484-486, 486-498, 503-515, 523-530, 536-551, 556-568, 578-586, 590-596) è invece colmata grazie all'inserimento di un foglietto (f. 107), sul quale la stessa mano ha trascritto le glosse mancanti, provvedendole di appositi segnali di rimando nel corpo del testo. Le glosse terminano a f. 113vb.

1.2. *Il manoscritto B2*

B2: Berlin, Staatsbibliothek Stiftung Preussischer Kulturbesitz, lat. 4° 228, membranaceo, sec. XII-XIII, Francia (?).¹⁷

Si tratta di un codice composito, formato da due elementi contemporanei ma di formato differente, che riportano il testo delle *glose* alla *Tebaide* copiato su due colonne.

Il primo elemento (ff. 1-31) presenta fogli rilegati in quaterni, eccetto ff. 17-22 (13), 23-31 (15). Il commento è mutilo dell'inizio e della fine: le glosse iniziano da *Theb.* I 704 (f. 1ra) e terminano a *Theb.* VII 95 (f. 31vb).

¹⁶ Per la descrizione cfr. ROSE 1905, II, 3, pp. 1304-1308 e MUNK OLSEN 1982-1989, II, p. 563 (che data XII-XIII sec.); cfr. inoltre MANITIUS 1931, p. 238 e SWEENEY 1969, p. 22.

¹⁷ Per la descrizione cfr. THEELE 1920, n. 34 (che lo attribuisce al XI sec.) e MUNK OLSEN 1982-1989, vol. 2, pp. 563-564. Il ms. è citato inoltre da SWEENEY 1969, pp. 21-22.

Il secondo elemento (ff. 32-37) è costituito da un solo terno e contiene il testo delle *glose* alla *Tebaide* mutilo dell'inizio e della fine. Le glose iniziano a *Theb.* X 886 (f. 32ra) e proseguono fino alla fine (f. 37r); il f. 37v è bianco.

1.3. *Il manoscritto A*

A: London, British Library, Additional 16380, membranaceo, sec. XIII, Inghilterra.¹⁸

Si tratta di un codice composto di quattordici elementi, che raccoglie commenti a testi in uso nella scuola.¹⁹ I ff. 144-179 contengono le *glose* alla *Tebaide*, disposte su due colonne. I ff. 165 e 176 sono probabilmente inseriti; il f. 176v è bianco.

A f. 164r è presente una lacuna in corrispondenza di un cambio di mano: le glose si interrompono a metà della colonna di sinistra a *Theb.* IV 245, per essere riprese nella colonna di destra a *Theb.* IV 422.

Una seconda lacuna interessa le glose comprese tra *Theb.* IV 510 (f. 164va) e *Theb.* VI 217 (f. 164vb), parzialmente sanata da f. 165 inserito probabilmente in un secondo momento. In questo foglio, scritto solamente nella sezione centrale (su due colonne nel *recto*, su una sola nel *verso*) la stessa mano ha copiato le glose da IV 510 a IV 530, segnalando l'aggiunta con un segno di rimando.

Una terza lacuna, dovuta probabilmente alla caduta di alcuni fogli tra f. 168v e f. 169r ha causato la perdita del commento al VII libro e di metà dell'VIII (le glose si interrompono a VII 3 per riprendere a VIII 410).

Le glose si interrompono definitivamente a XII 34 (f. 179rb), verosimilmente a causa della perdita dei fogli finali.

1.4. *Il manoscritto R*

R: Firenze, Biblioteca Riccardiana, 842, cartaceo, sec. XV in., Italia settentrionale o centrale.²⁰

---

¹⁸ Cfr. *British Library Manuscripts Catalogue*. Per le glose a Virgilio (*Georgiche* ed *Eneide*) contenuti in questo ms. vd. BASWELL 1986, p. 62 e ID. 1995, p. 339 n. 100, ALESSIO 1990, p. 58 sgg.

¹⁹ Segnalo la presenza di glose a Virgilio (*Georgiche* ed *Eneide*), Giovenale, Ovidio (*Metamorfosi*), Lucano, Donato, Stazio (*Achilleide*, oltre al commento alla *Tebaide* di cui ci occupiamo) e Prisciano; per una descrizione più accurata rimando al catalogo della British Library.

Il codice contiene l'*accessus* e le *glose* alla *Tebaide*, copiate su due colonne nei ff. 1-106. I ff. 73vb, 74, 75, 76, 108, 109 sono bianchi.

È presente un'unica breve lacuna, non segnalata dal copista, che riguarda le glose ai vv. 498-620 del IX libro (f. 90ra) dovuta probabilmente alla caduta di un foglio nell'antigrafo.

1.5. Contenuto dei manoscritti

	<i>Theb.</i> VII	<i>Theb.</i> VIII	<i>Theb.</i> IX	<i>Theb.</i> X	<i>Theb.</i> XI	<i>Theb.</i> XII
B		dal v. 358	completo	lacune a vv. 402-431, 437-445, 459-470	completo	completo
B2	vv. 1-95			dal v. 886	completo	completo
A	vv. 1-3	dal v. 410	completo	completo	completo	vv. 1-34
R	completo	completo	lacuna a vv. 498-620	completo	completo	completo

2. Rapporti tra i testimoni

A uno sguardo preliminare emerge subito un dato degno di rilievo: i quattro testimoni in testo continuo (B, B2, A, R) tramandano il testo delle *glose* alla *Tebaide* in una forma ben definita e riconoscibile, non interessata dall'estrema variabilità che – come si è visto – caratterizza molti dei commenti *ad auctores* prodotti in quest'epoca.²¹

Un esame più attento conferma tuttavia alcune caratteristiche del genere, in particolare la difficoltà a distinguere con certezza innovazioni comuni tra i testimoni.

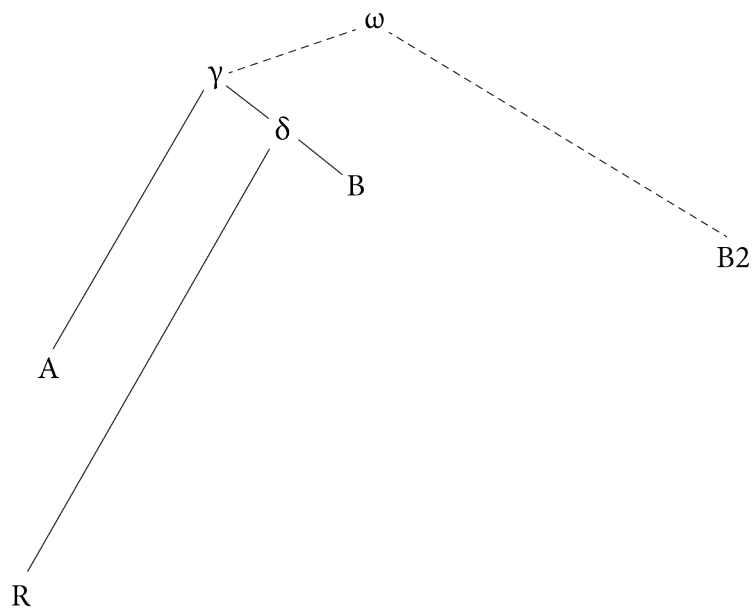
²⁰ Cfr. ZANETTE 1995-1996, pp. XVII-XIX e DE ANGELIS 1997 p. 94 sgg. Il ms. è menzionato anche da LANDI 1930, p. 16, SWEENEY 1969, p. 20, CESARINI MARTINELLI 1991, p. 86, ANDERSON 1988, pp. 227-228 e ID. 1994, p. 46.

²¹ La stessa uniformità nella tradizione è riscontrata da Dutton nel commento a Platone di Bernardo di Chartres: «The common text of the *Glosae* contained in the six manuscripts is remarkably uniform» (DUTTON 1991, p. 127).

L'impressione che si ha osservando alcune delle lezioni tramandate è che l'opera di trascrizione del commento venisse eseguita con grande cura, da copisti in grado all'occorrenza di correggere errori contenuti nel loro antigrafo. In questi casi, quando «l'universo linguistico e l'universo culturale dell'autore e del copista» sono così simili

distinguere cosa si debba all'autore e cosa al copista diventa difficile. Ad essere in discussione non è beninteso, il principio metodico dell'errore-guida, bensì la possibilità di riconoscere l'innovazione e di utilizzarla come errore-guida: il numero delle innovazioni sicure e riconoscibili si riduce drasticamente, al punto da rendere dubbia o impossibile la ricostruzione dello stemma.²²

Tuttavia, con i dati di cui dispongo mi è possibile proporre la ricostruzione del seguente *stemma codicum*:

Come si vedrà, i risultati della *recensio* consentono di esprimersi con un alto grado di probabilità solamente per quanto riguarda le relazioni tra i testimoni che occupano i piani bassi dello stemma; poi, man mano che si procede verso l'alto, la scarsità di innovazioni sicure aumenta progressivamente l'incertezza, costringendo a soluzioni congetturali. Particolare difficoltà ho riscontrato nel chiarire la posizione di B2 che

²² CHIESA 2002, p. 112.

conserva una porzione di testo relativamente ristretta – poco più di due libri – e presenta in alcuni luoghi gravi problemi di lettura.

2.1. *L'archetipo*

Non sono in grado di produrre testimonianze positive dell'esistenza di un archetipo comune all'intera tradizione, per la mancanza di innovazioni condivise da tutti i testimoni.

Posso solo segnalare la presenza di cinque innovazioni comuni a B, A, R nella sezione di commento non tramandata da B2 e di un caso nella sezione tramandata da B B2 R.

La prima innovazione comune a B, A, R si osserva a *Theb.* VIII 572-580:

sic Hyrcana leo Caspius umbra
nudus adhuc nulloque iubae flaventis honore
terribilis magnique etiamnum sanguinis insons,
haut procul a stabulis captat custode remoto
segne pecus teneraque famem consumit in agna.
mox ignotum armis ac solo corpore mensus
Tydea non timuit, fragilique lacessere telo
saepius infrendentem aliis aliosque sequentem
ausus erat.

«Così all'ombra della selva Ircana, un leone del Caspio, ancor privo dell'ornamento della fulva criniera che lo rende tremendo, e ancor ignaro di grandi stragi, sorprende vicino alle stalle, in assenza del pastore, un gregge indifeso e sazia la sua fame con una tenera agnella. In un secondo momento Ati scorge Tideo, il cui valore gli era ignoto, e non prova timore, valutandolo solo in base alla modesta statura; si azzarda quindi a provocarlo con la sua fragile lancia mentre quello rabbiosamente continua a insultare e a inseguire i nemici».²³

VIII 574. INSONS quia nondum gustavit sanguinem. 575. HAUD PROCUL sic et iste non procul a Thebanis. 577. Et MENSUS SOLO CORPORE considerans corporis parvitatem, non attendens animi quantitatem.

---

²³ La traduzione di questo passo e dei seguenti è di G. Faranda Villa (Stazio, *Tebaide*, Milano 1998).

mensus *coniect*] viles *B A R*

La lezione *viles* trasmessa concordemente da tutti e tre i testimoni appare piuttosto problematica. L'aggettivo è inadatto a definire Ati («iste» nel testo della glossa), la cui colpa non è certo la viltà, ma piuttosto l'ingenuità e la temerarietà; nemmeno, credo, potrebbe riferirsi ai Tebani («Thebanis»), che non offrono ragione per essere definiti *viles*. In entrambi i casi si dovrebbe emendare per risolvere problemi di concordanza.

Proporrei invece di considerare *viles* una corruzione di «mensus» (v. 577) e, di conseguenza, parte del lemma «solo corpore»: tale soluzione avrebbe il vantaggio di migliorare la glossa successiva, creando una precisa corrispondenza tra il lemma «mensus solo corpore», ora accresciuto di un elemento, e il commento «considerans corporis parvitem», che ne diventerebbe una parafrasi puntuale.

Alternativamente si potrebbe ipotizzare che l'errore sia stato generato dalla caduta di una parte di testo; in tal caso *viles* avrebbe potuto glossare «segne pecus» (v. 576) o essere corruzione di *ovilis*, possibile chiosa di «stabulis» (v. 575). Una possibilità alternativa, sempre legata all'ipotesi della lacuna testuale, è considerare *viles* una banalizzazione di *stavilis*, variante di *stabulis* annotata da Klotz nell'apparato della sua edizione della *Tebaide*.

Il secondo caso riguarda la glossa a *Theb.* IX 879-883:

cecidit laxata casside vultus,
 aegraque per trepidos exspirat gratia visus,
 et prensis concussa comis ter colla quaterque
 stare negant, ipsisque nefas lacrimabile Thebis,
 ibat purpureus niveo de pectore sanguis.

«Quando gli tolgono l'elmo, il capo ricade ma ancor traluce dallo sguardo incerto un fascino spento; lo afferrano tre, quattro volte per i capelli per tenergli il collo eretto, ma non vi riescono: se ne va il sangue, colando vivo dal candido petto, delitto che dovrebbe destare rimorso e dolore perfino nei Tebani».

IX 881. PRENSIS CO(MIS) solebant enim antiquitus mortuorum capita prensis capillis erigere et concutere, ut viderent si aliquis spiritus remansisset.

spiritus *coniect*] specie *B A R*

La lezione *specie*, trasmessa concordemente dai tre testimoni (B, A, R) nella forma abbreviata *spe* sormontata dal *titulus*, non dà senso all'interno della frase. Per ristabilire il significato del passo si rende necessaria un'emendazione, come si evince anche dal confronto con la glossa di Lattanzio Placido al medesimo luogo:

Lact.: IX 881-882. ET PRENSIS CONCUSSA COMIS (TER COLLA QUATER QUE STARE NEGANT) nam morituris solent erigere capita comas [que] concutiendo sive vellendo quasi revocent illi[u]s sensum.

La correzione di *specie* con *spiritus* non solo avrebbe il merito di restituire al testo un pieno significato, ma costituirebbe anche un corrispettivo del termine *sensum* presente nel commento di Lattanzio, commento che la glossa medievale riprende in maniera piuttosto puntuale («solebant», «capita ... erigere», «concutere»).

L'errore potrebbe aver avuto origine a causa della vicinanza fra l'abbreviazione di *specie* e quella di *spiritus* ('sps' con *titulus* soprascritto); tuttavia riterrei improbabile l'ipotesi che l'innovazione si sia prodotta per tre volte, in ciascun testimone in modo indipendente.

La terza innovazione si trova in una glossa a *Theb.* X 318-323:

stratus humo gelida subter iuga fida rotasque
 Calpetus Aonios gramen gentile metentes
 proflatu terrebat equos: madida ora redundant
 accensusque mero sopor aestuat; ecce iacentis
 Inachus vates iugulum fodit, expulit ingens
 vina cruor fractumque perit in sanguine murmur.

«Sdraiato sul freddo suolo, sotto il suo fido carro, Calpeto russava sonoramente spaventando i cavalli Aoni che si pascevano dell'erba patria: dalla bocca eruttava quel vino che lo bruciava dentro e gli agitava il sonno; ed ecco che il vate Inachio affonda la spada nella gola del dormiente e un violento fiotto di sangue ne esce insieme al vino, troncando i lamenti che si spengono in un mormorio».

X. 319-320. AFFLATU TERRE(BAT), idest ructatione. METENTES pascentes.
 320-321. REDUNDANT quia evomebant vinum, unde subdit: ESTUAT ebullit vel despumat. 322. INACHIUS VA(TES) Tyodamas. EXPULIT vinum cum sanguine simul exuit. 323. FRACTUM MUR(MUR) nam ex cruoris habundantia cessavit ructatio. PERIT pro 'periit'.

afflatu B A] affatu R proflatu Klotz   idest B A] om. R
 ructatione coniec] runcatione B functionem A representationem in marg. R, ras. in
 textu
 ructatio coniec] runctio B A R

Nella glossa «afflatu terrebat» (vv. 319-320) si rileva un'incertezza tra i testimoni, che presentano tre lezioni parimente inaccettabili (*runcatione* B, *functionem* A, *representationem* R che è correzione aggiunta a margine): l'accentuata diversità tra le varianti di B, A, R sembra suggerire l'ipotesi che si tratti di tentativi di rimediare a un testo compromesso. La lezione di B (*runcatione*), che indica l'atto di estirpare l'erba dal suolo, potrebbe richiamare per vicinanza di significato il participio «metentes» (v. 319); tuttavia la sua posizione all'interno della glossa non sembra consentire una tale soluzione.

Nella glossa a «fractum murmur» (v. 323) i testimoni concordano sulla lezione *runctio* che, per essere accettata, obbligherebbe a interpretare il passo diversamente: il «fractum murmur» non indicherebbe la voce strozzata del morente ma il rumore dei cavalli al pascolo (*runctio*), interrotto dall'improvviso sgorgare del sangue.

Una simile soluzione si mostra tuttavia forzata e difficilmente accettabile – perché Stazio dovrebbe usare l'espressione «in sanguine» e non un semplice ablativo di causa? —.²⁴

Correggerei entrambi i luoghi con *ructatio* (*ructatione* nella chiosa ai vv. 319-320), suggerendo di interpretare sia l'*adflatus* sia il *murmur* emessi dal guerriero tebano non come un respiro profondo o l'atto del russare,²⁵ quanto piuttosto come un riferimento ai rumori emessi durante la faticosa digestione nel sonno di un ubriaco (cfr. i vv. 320-321: «madida ora redundant / accensusque mero sopor aestuat»).

Sarei quindi propenso a considerare *runctio* come un'innovazione, difficilmente riproducibile per poligenesi per via della rarità del termine.

Le ultime due innovazioni comuni a B, A, R sono due lacune; la prima interessa *Theb.* X 487-491:

²⁴ In questo modo le *glose* si distanzerebbero anche da Lattanzio Placido che interpreta il passo nel seguente modo: «FRACTUM QUE PERIT <fractum> succisum, interruptum. voluit enim aliquid proloqui, sed morte interveniente non potuit».

²⁵ Così interpreta il passo Lattanzio Placido: «PROFLATU anhelitu».

ardentes alacer succendit Adrastus
 Argolicusque gener, sequitur iam tristior augur.
 iamque premunt muros – et adhuc nova funera narrat
 Amphion – miseramque intrarant protinus urbem,
 ni Megareus specula citus exclamasset ab alta:

«Adrasto si impegna a eccitare ulteriormente i soldati, già infiammati da queste parole e così fa il genero Argivo; l'augure li segue ma ormai senza entusiasmo. E già son sotto le mura (mentre Anfione sta ancora narrando della strage recente) e sarebbero senz'altro entrati nell'infelice città se Megareo, che stava in alto in vedetta, non si fosse affrettato a urlare ...».

X 487. SUCCENDIT ut princeps omnium. 488. GENER Pol(inices), qui erat causa belli. AUGUR Tyodamas. TRISTIOR futuri mali prescius.
 489-490. NARRAT AMPHION †...†. MISERAM anticipatio ex parte actoris victoriam Thesei latenter innuentis. 491. CITUS quia cito exclamavit.

Tra «narrat Amphion» e «miseram» sembrerebbe caduta una glossa, dal momento che non sembra possibile legare fra loro i due lemmi che appartengono a frasi diverse.

La seconda omissione ha caratteristiche simili e si verifica a *Theb.* X 708:

sic tua maturis signentur tempora canis,
 et sis ipse parens et ad hunc, animose, timorem
 pervenias: ne perge meos orbare penates.
 externi te nempe patres alienaque tangunt
 pignora? si pudor est, primum miserere tuorum.

«Possa tu invecchiare e possano le tue tempie coprirsi di bianchi capelli, possa tu divenire a tua volta padre e provare una paura come la mia, figlio coraggioso! Non avere fretta di precipitare la mia casa nel lutto! Ti preoccupi dei genitori non tuoi, dei loro figli? Ravvediti, abbi pietà dei tuoi, prima di tutto!».

X 706. SIC sicut michi hoc concesseris; adiuratio. 707. AD HUNC TI(MOREM) ut similiter timeas de morte filiorum tuorum, sicut ego de tua morte timeo. 708. ORBARE †...†.
 709. TE TAN(GUNT) quia non vis eos perire.

Anche in questo caso non sembra possibile legare il lemma *orbare* alla glossa precedente – per ragioni sintattiche – né tantomeno a quella successiva, dove inizia un nuovo periodo.

Per quanto riguarda la parte di commento trasmessa da B, B2, R (con A assente), nonostante il caso sia meno sicuro di quelli appena esaminati, vorrei proporre l'esame di un luogo in cui il testo del commento potrebbe presentare una corruzione comune. Si consideri la glossa a *Theb.* XII 239-242:

quas non illa domos pecudumque hominumque modesto
pulsavit gemitu! quotiens amissus eunti
limes, et errantem comitis solacia flammae
destituunt gelidaeque facem vicere tenebrae!

«A quali porte ella non batte, sia di case, sia di stalle, gemendo discretamente? Quante volte perde la strada ed erra senza trovare il conforto di una luce amica, mentre le fredde tenebre vincono quella della sua torcia!»

239. QUAS NON ILLA verba sunt actoris et sunt legenda cum clementia. DOMOS PE(CUDUM), idest stabula. Sic faciunt qui de nocte errant: pulsant domos et viam rogant.

241. SOLACIA faces namque ardentes erant †michi† vie solacium et est efexegesis.

242. Et quotiens GELIDE TENEBRE noctis VICERE FACEM, idest extinxere; pulsabat domos, ut eam reaccenderet.

vie B2 R] *om.* B

La lezione *michi*, testimoniata concordemente da tutti e tre i manoscritti, non convince pienamente. Il ricorso alla prima persona singolare è di norma utilizzato per la spiegazione di un discorso diretto e non, come qui, per descrivere le azioni di un personaggio. Si dovrebbe allora pensare ad un'eccezione, resa ancora più singolare dal fatto che nella glossa successiva la narrazione torna repentinamente in terza persona («pulsabat domos»).²⁶

---

²⁶ Segnalo infine l'esistenza di tre casi di innovazioni comuni a B2 A R, in cui è forse possibile dimostrare che la lezione corretta di B è l'esito di un'emendazione, ottenuta grazie a un controllo su una copia della *Tebaide* da parte questo copista, cfr. Appendice, n. 31.

2.2. Uno stemma bipartito: B2 e γ (B, A, R)

2.2.1. Analisi delle innovazioni comuni a B, A, R (γ)

L'ipotesi dell'esistenza di una famiglia B, A, R, che chiameremo γ , si regge sulla base di tre innovazioni comuni a questi testimoni, non possedute da B2 e difficilmente reversibili. Non è stato possibile trovare elementi ulteriori, anche in ragione del fatto che la presenza contemporanea di tutti e quattro i testimoni si verifica solamente nella parte di commento che va dalla fine del libro X (v. 886) agli inizi del libro XII (v. 34).

La prima innovazione comune riguarda *Theb.* XI 310-314:

ictus ut incerto pastoris vulnere serpens
erigitur gyro longumque e corpore toto
virus in ora legit; paulum si devius hostis
torsit iter, cecidere minae tumefactaque frustra
colla sedent, irasque sui bibit ipse veneni.

«Così un serpente, colpito, ma in modo non decisivo, da un pastore, si erge a spirale e raccoglie nella bocca tutto il veleno, attingendolo dal suo lungo corpo: se poi l'avversario si allontana un po', rinuncia alla minaccia sgonfiando il collo prima invano tumefatto e riassorbendo in sé rabbia e veleno».

XI 311. LONGUM quia de longo corpore collectum.

corpore B2] tempore B A R; collectum B A R] collectus B2

Tempore di B, A, R appare innovazione seriore e *facilior* rispetto a *corpore* di B2, più adatto a spiegare il luogo della *Tebaide*, di cui peraltro riprende l'espressione «e corpore toto» del v. 331. Non mi pare probabile una genesi poligenetica dell'errore dovuta alla confusione tra le forme abbreviate di *tempore* e *corpore*, tra cui permane una certa distanza.

Il secondo luogo interessa una glossa a *Theb.* XI 616-619:

heu dolor, heu iusto magis exaudita parentis
vota malaeque preces! quisnam fuit ille deorum,

qui stetit orantem iuxta praereptaque verba
dictavit Fatis?

«O strazio, o miei voti esauditi al di là del giusto, o mie turpi preghiere! Qual fu mai quel dio che mi fu vicino quando imprecavo, mi strappò le parole e le consegnò ai Fati?»

XI. 618. VERBA mea. PREREPTA de ore meo cadentia.

ore B2] corde B A R

Le lezioni *ore* (B2) e *corde* (B, A, R) sono apparentemente adiafore; tuttavia l'esame del passo della *Tebaide* credo renda preferibile la scelta di *ore* come lezione originaria, *difficilior* per il suo rimandare a «iuxta orantem» del v. 618. La lezione di B, A, R (*corde*) inoltre implicherebbe un rimando alla dimensione dell'interiorità che non appare necessario al contesto.

Infine a *Theb.* XI 692-697:

linquere tecta iubes?

[...]

fugio excedoque nefandis

sedibus; an refert, quo funera longa measque
transportem tenebras? ne non gens cuncta precanti
concedat, patriae quantum miser incubo terrae?

«Mi imponi di abbandonare la città? [...] Vado in esilio, abbandono questa dimora nefanda: che cosa conta dove trasporterò questa esistenza pari a una lunga morte, dove le mie tenebre?».

XI 695-698. ... Sed ideo dixit «patrie terre», quia «omne solum forti patria est» [OV. *fast.* I 493]; vel PATRIE non sibi sed aliis, in quorum patriam devenerit.

devenerit B2] evenerit B A R

La lezione di B, A, R (*evenerit*) non pare accettabile: molto raro è l'uso di *evenio* come verbo di movimento e il suo significato ('uscire', 'venir fuori') non risulterebbe in

ogni caso adatto al passo in questione. Il caso è meno sicuro dei precedenti perché non si può escludere che la forma *devenerit* sia l'esito di una correzione di B2.

L'accordo nell'innovazione di B, A, R si verifica anche in altri luoghi dai quali tuttavia non pare possibile allontanare il sospetto della poligenesi. Questi casi, dotati di scarso o quasi nullo valore probatorio, vengono prodotti in mancanza di elementi più saldi a testimonianza di una tendenza coerente riscontrata nel comportamento dei testimoni. Per essi mi limiterò a una rapida menzione.

- *Theb.* XI 45-46:

exspirat late pubes Tirynthia, alumni
exuvias imitata dei

«Muoiono in massa i giovani guerrieri di Tirinto, rivestiti delle spoglie del leone come il dio della loro terra».

XI 45. TYRINTHIA a Thyrintha civitate, unde supra: «Suus excit in arma / antiquam Tyrintha deus» [*Theb* IV 146-147].

suus B2] sevus B A R   excit B2 A] exercet B exit R

- *Theb.* XI 630-633, dove *videat* di B potrebbe essere un tentativo di correzione a partire da un *videatur* testimoniato da A, R:

furit inde senex: 'ubi noxia tela?
heu Furiae! num totum abiit in corpora ferrum?'
dicentem comes aegra levat mutumque dolorem
ipsa premit, saevom gaudens planxisse parentem.

«S'infuria allora il vecchio: 'Dove sono le armi fatali? Oh! Furie! Sono forse immerse completamente nei loro corpi?' In mezzo alle sue proteste, l'afflitta compagna lo fa rialzare e reprime il proprio dolore, soddisfatta almeno di aver visto il crudele padre abbandonarsi al pianto».

XI 632-633. COMES Antigone. PREMIT DOLOREM suum: ne si doleat, patrem acius incitet. GAUDENS quia in inpio viderat esse pietatem.

viderat B2] videat B videatur A R

- *Theb.* XI 665-669:

mox reducem Ogygiae congressus limine portae
Oedipodem extimuit paulum, seseque minorem
confessus tacite, promptamque coercuit iram;
sed redit in regem caecumque audentius hostem
inrepatans 'procul' inquit ...

«In un secondo tempo, incontrando sul limitare della porta Ogygia Edipo che tornava dal campo, il nuovo re ne prova un po' di timore, sentendosi nel suo intimo inferiore a lui, e reprime l'ira che lo invade; ma tosto riacquista la coscienza del suo rango e aggredisce con violenza l'avversario cieco: 'Vattene ...'»

XI 668. SED MOX REDIT; bene, nam per timorem a rege exciderat. IN REGEM in regalem animum et superbiam.

nam B2] iam B A R

La polarizzazione della tradizione in due gruppi distinti (B, A, R da una parte; B2 dall'altra) sembrerebbe infine documentata anche dall'esistenza di alcune varianti adiafore:

- *Theb.* XI 564-567:

utque superstantem pronumque in pectora sensit,
erigit occulte ferrum vitaeque labantis
reliquias tenues odio subplevit, et ense
iam laetus fati fraterno in corde reliquit.

«Non appena infatti sente che il fratello sta sopra di lui e si china sul suo petto, estrae di nascosto la spada e supplendo con l'odio alle poche forze che la vita, sfuggendogli, gli lascia, soddisfatto ormai di morire, affonda il ferro nel cuore del fratello».

XI 565-566. ET SUPPLEVIT ODIO RELIQUIAS TENUES VITE LABANTIS quasi dicat: ex odio volebat ei nocere, ad supplementum ergo odii vite reliquias ut gravius noceret adiunxit.

adiunxit B2] adduxit B A R

- *Theb.* XI 661-663:

primum adeo saevis inbutus moribus aulae
indicium specimenque sui iubet igne supremo
arceri Danaos ...

«Come primo atto il nuovo tiranno, corrotto com'è dalle abitudini di quella reggia crudele, dà una manifestazione esemplare di sé: nega agli Argivi il rogo funebre ...».

XI 661-663. ... SPECIMEN, idest speculum vel argumentum SUI, idest sue potentie vel sue nequitiæ.

speculum B2] spectaculum B A R

2.2.2. *Innovazioni di B2 non condivise da γ (B, A, R)*

La presenza anche in B2 di innovazioni non condivise da γ porta ad escludere un rapporto di dipendenza diretta tra i due gruppi.

Il primo caso si riscontra a *Theb.* XI 640-644:

venas perrumpit aniles
volnus et infelix lustratur sanguine lectus.
illius exili stridentem in pectore plagam
Ismene conlapsa super lacrimisque
siccabat plangens

«la ferita passò attraverso le vene del vecchio corpo lacerandole e lo sciagurato letto fu purificato dal sangue. Ismene, gettandosi piangendo sopra la piaga che gorgogliava nello scarno petto, cercava di detergerla con le lacrime e asciugarla coi capelli».

XI 642. ILLIUS Iocaste. EXILI effeto.

effeto B A R] effectis B2

La lezione *effetis* di B2 è *facilior* e inadatta al contesto rispetto a *effeto* ('sposato', 'esausto') di γ.

Ma le prove di maggior cogenza consistono in omissioni di B2; la più vistosa si verifica a *Theb.* XI 157-163:

tunc tempus erat, cum sanguis Achivum
integer, ire ultro propriamque capessere pugnam,
non plebis Danaae florem regumque verendas
obiectare animas, ut lamentabile tantis
urbibus induerem capiti decus. aspera quando
praeteriit virtus, nunc saltem exsolvere fas sit,
quae merui.

«Prima, quando il sangue degli Achei non era stato ancora versato, allora era tempo che io provocassi uno scontro individuale, senza esporre alla morte il fior fiore dei guerrieri Danai e dei loro nobili capi, al solo scopo di poter cingere il mio capo di una corona a prezzo del lutto di tante città! Ma dal momento che il mio valore non ha colto quell'occasione, mi sia lecito almeno adesso espiare come ho meritato».

160-161. UT INDUEREM DECUS, idest diadema regni. LAMENTABILE TANTIS URBIBUS quare reges propter me sunt occisi.

161. AT, idest sed. QUANDO, idest quandoquidem. 162. VIRTUS illorum. PRECEPIT, idest ante cepit alios; vel VIRTUS mea. PRECEPIT michi ut hoc facerem NUNC SALTEM et cetera. EXSOLVERE propter eos moriendo, vel exponere et est idem. Et debeo quia propter me sunt occisi.

a AT, idest *usque* debeo quia propter me sunt occisi *om.* B2

L'ampia estensione della lacuna, dovuta a un *saut du même au même* («propter me sunt occisi»), mi pare renda inverosimile l'ipotesi che l'intera sezione sia invece un'innovazione di γ .

Omissioni di intere chiose si osservano in B2 anche a *Theb.* XI 227-228 (condivisa da R), XI 248 e XI 542, tutte provocate da salti d'occhio.

Segnalo infine la presenza di una lunga omissione in B2 a *Theb.* XII 523-525 non condivisa da B R (in questa sezione del commento A è assente):

ante ducem spolia et, duri Mavortis imago,
virginei currus cumulataque fercula cristis
et tristes ducuntur equi truncaequae bipennes

«lo precedono [Teseo] le spoglie e, immagine del duro Marte, i carri delle vergini guerriere, veicoli colmi di elmi, cavalli che si lasciano tristemente trascinare e scuri spezzate».

524-525. DUCUNTUR VIRGINEI CURRUS Amazonum et FERCULA, a ferendo. Armorum fragmina cuidam trunco supponebantur et ferebantur ante victorem in triumpho. CRISTIS galearum et ceteris fragminibus. 525. TRISTES, idest victi. TRUNCEQUE BIPENNES Amazonum fracte in bello. Alii appellant 'fercula' quedam plastra ubi hec omnia ferebantur.

a et FERCULA *usque* BIPENNES Amazonum *om.* B2

In questo caso si fa ancora più remota l'eventualità che non si tratti di una lacuna di B2 ma di un'interpolazione di B, R, perché senza la sezione omessa il testo di B2 risulta incoerente.

2.3. Il sottogruppo δ (B, R)

2.3.1. Analisi delle innovazioni comuni a B, R

All'interno della famiglia γ è possibile individuare un sottogruppo B, R grazie alla presenza di numerose innovazioni comuni ai due testimoni non possedute da A; per dimostrare l'esistenza di δ (B, R) mi limiterò ad analizzare i quattro casi più significativi.

La prima innovazione è contenuta in una glossa a *Theb.* VII 675-677:

nec segnius ardens
occurrit, niveo quam flammiger ales olori
imminet et magna trepidum circumligat umbra.

«Con foga gli corre incontro, con la stessa velocità con cui l'uccello che porta il fuoco piomba su un candido cigno e lo terrorizza, avvolgendolo nella sua immensa ombra».

VIII 675. ALES FLAMMIGER aquila minister fulminis

fulminis A] Iovis B R

La lezione di A (*fulminis*) è *difficilior* e da ritenersi originaria: l'aquila è detta *ales flammiger* perché custode dei fulmini di Giove.²⁷ La lezione *Iovis* (B, R) pur possedendo una correttezza formale, non è più in grado di glossare efficacemente l'aggettivo *flammiger*.

Ulteriore conferma della bontà di *fulminis* viene dal commento di Lattanzio Placido, dove è detto che l'aquila «servit fulminibus»:

Lact.: VIII 675. FLAMMIGER ales aquilam dixit quae Iovis fulminibus servit.

Segnalo infine che la perifrasi *minister fulminis* riprende da vicino un verso delle *Odi* di Orazio («Qualem ministrum fulminis alitem», *carm.* IV 4, 1), opera che l'autore delle *glose* alla *Tebaide* sembra ben conoscere.²⁸

Il secondo caso riguarda l'omissione di due parole a *Theb.* IX 21-24:

sic pergant rabidi claraque hac laude fruantur,
dum videas haec, summe pater. sed enim hiscere campos
conquesti terraeque fugam mirantur; an istos
vel sua portet humus?

«Continuino pure così, con questa loro rabbia, e di tale fama vadano fieri, purché ciò non ti sfugga, o padre degli dei! E poi si lamentano che la terra si apra e sfugga loro sotto i piedi! Ma potrebbe, perfino il suolo della loro patria, sopportarli?».

IX 23. FUGAM videtur terra fugere dum vacillat, sed ad commodum suum dixit «fugam», quasi dicat: terra quodammodo fugit eorum scelera.

fugit eorum A] om. B R

²⁷ Cfr. anche SERV. *Aen.* I 394: «IOVIS ALES aquila, quae in tutela Iovis est, quia dicitur dimicanti ei contra Gigantes fulmina ministrasse».

²⁸ Nella parte di commento presa in esame per la presente edizione cinque sono le citazioni oraziane – a cui se ne aggiunge una sesta, ripresa però da Lattanzio Placido –: una dalle *Satire* e quattro dal primo libro delle *Odi*.

L'omissione di *fugit eorum* (B, R) rende il passo incomprensibile: l'unico modo per salvaguardare la sintassi della frase – considerare *scelera* come un aggettivo concordato con *terra* – deve essere rifiutato in considerazione del senso della glossa.

La consistenza dell'omissione – due parole – e l'assenza di omoteleuto o omeoarco mi pare renda difficile ipotizzarne un'origine poligenetica.

La terza innovazione comune a B, R si riscontra a *Theb.* IX 289-290:

inde pedes repetit pugnas gressuque manue
certior

«Poi [abbandonato il cavallo] riprende la battaglia a piedi, più saldo nel passo e nel gesto».

IX 290. CERTIOR, idest fortior vel velotior.

velotior A] felitior B R

L'innovazione di B R (*felitior*) è riconoscibile come tale grazie al confronto con Lattanzio Placido. Nella glossa al medesimo luogo, infatti, il commentatore tardoantico concorda con *velotior* di A, che andrà pertanto considerato originale:

Lact.: IX 290. CERTIOR id est fixior. sedens equum magis titubabat. sive certior velocior.

Si consideri infine *Theb.* X 326-328:

quarta soporiferae superabant tempora nocti,
cum vacuae nubes et honor non omnibus astris,
adflatusque fugit curru maiore Bootes.

«Mancava alla notte foriera di sonno l'ultima vigilia, il tempo in cui le tenebre si attenuano, parte delle stelle perdono il loro splendore e Boote fugge incalzato dall'ansare dei cavalli di un carro più grande del suo».

X 327. CUM NU(BES) sunt VA(CUE) a rore, nam veniente die nube tenuantur.

a rore *A*] aurore *B R*;   nam *A R*] natu *B*

Anche qui *A* reca una lezione corretta (*a rore*) e *difficilior*, confermata da Lattanzio Placido:

Lact.: X 327. CUM VACUAE NUBES toto rore vacuatae.

La sostituzione di *nam* con *natu* in *B* potrebbe essere un tentativo di rimediare ai problemi sintattici creati da *aurore* (*B, R*). Il caso tuttavia sembra avere minor forza congiuntiva dei precedenti, perché la banalizzazione di *a rore* in *aurore* potrebbe essersi verificata indipendentemente in *B* e *R*.

Di altre innovazioni comuni a *B, R* meno salde delle precedenti mi limiterò a fornire un sintetico elenco:

Theb. VII:

465. hoc *A*] sed *B R*

510-511. Euristei *A*] Eristei *B* Ericti *R*

516. quod *A*] quam *B R*

555. quasi *A*] quia *B R*

560. mutuum *A*] tuum *B R*

575. procul *A*] prodit *B R* (*lemma*);   procul *A*] prodit *B* prode *R*

623. iungit *A*] iungat *B R*

658. luceat *A*] liceat *B R* (*lemma*)

678. illud *A*] illum *B R*

683. impulerat *A*] compulerat *B R*

689-690. conversum *A*] coactum *B R*

748. Capanei *A*] Parthonopei *B R*

757. contentus *A*] contemptus *B R* (*lemma*)

Theb. IX:

22. ostendit *A*] attendit *B* attende *R*

27. videantur *A*] videatur *B R*

168. quam *A*] an *B R*

238. sub undis *A*] subaudis *B R*

298-299. invida *A*] nuda *B R*

312-313. gurgitem *A*] gurgite *B R*

486. quare *A*] et *B R*

842. interpellavit *A*] appetebat *B R*

852-853. quem *A*] quam *B R*

Theb. X:

80-81. unde *A*] inde *B R*

201. hodie *A*] a die *B R*

206. nunc *A*] non *B R*

210. suade *A*] suadet *B R*

249. tercius *A*] tracijs *B* tractus *R*

250. Actor *A*] Auctor *B R*

251. Actori *A*] Auctori *B R*

664. quia *A*] qui *B R*

713. i *A*] *om.* *B R* (*lemma*); vade *A*] valde *B R*

868. debilitatam *A*] debilitatem *B R*

Theb. XI:

310. tue *B2 A*] me *B* mee *R*

318. qui *B2 A*] quia *B R*

358. Antigones *B2*] Antigonis *A* Antigone *B R*

400-401. Lydie *B2 A*] Indie *B R*

In considerazione dell'esiguità dei dati a sostegno dell'esistenza della famiglia γ , non risulterà accessorio precisare che peculiari innovazioni congiuntive tra *B* e *R* si riscontrano anche nella parte di commento non tramandata da *A*, contribuendo in questo modo a separarli da *B2*.

Le più significative sono due omissioni, non giustificabili con un *saut du même au même*; la prima nel commento a *Theb.* XII 420-423:

stabat adhuc sue forte rogas, seu numine divum,
cui torrere datum saevos Eteocleos artus,
sive locum monstris iterum Fortuna parabat,
seu dissensuros servaverat Eumenis ignes.

«Un solo rogo si ergeva ancora, per volere del caso o degli dei, quello su cui erano state poste a bruciare le membra del crudele Eteocle, sia che la Fortuna avesse in serbo altri prodigi, sia che l'Eumenide avesse mantenuto vive le fiamme, destinate a scindersi tra loro».

XII 420. SEU NUMINE DI(VUM), idest voluntate, quia fortasse volebant fratres etiam mortuos inter se conflagere. 422. ITERUM semel paravit quando se fratres occiderunt, iterum vult parare in conflictu flammaram. 423. DISSENSUROS, idest ad hoc ut inter se dissentirent.

parare in conflictu flammaram. DISSENSUROS, idest B2] *om.* B R

la seconda a *Theb.* XII 780-781:

vade atra dature
supplicia extremique tamen secure sepulcri.

«Va a scontare la tua terribile pena: sii per altro sicuro che non ti mancherà un sepolcro».

XII 780-781. ATRA SUPPLICIA quia etiam apud inferos punieris. SECURE pro 'securus'; anthithosis. SEPULCRI quia iubeo te sepeliri. 782. ACCEDUNT ad faciendam concordiam.

SECURE pro securus, anthithosis. SEPULCRI quia iubeo te sepeliri B2] *om.* B R

Un ulteriore esempio può essere prodotto e riguarda la glossa a *Theb.* XII 804:

ut saevos narret vigiles Argia sorori

«[Anche con l'aiuto dell'ispirazione di un dio non riuscirei a dire] come Argia abbia raccontato alla sorella le sevizie della prigionia».

XII 804. Et non equem UT, idest qualiter. SORORI sue Deiphile. VIGILES qui eam invenerant et ad regem traxerant.

regem B2] eam B R

L'innovazione di B, R (*eam*) potrebbe essersi generata per attrazione del precedente *eam* («qui eam invenerant»). In questo caso non mi pare possa escludersi la possibilità che *regem* di B2 sia correzione seriore, operata da un copista particolarmente at-

tento, a conoscenza delle vicende del XII libro della *Tebaide*,²⁹ in grado quindi di sostituire *eam* con il più giusto *regem*.

In conclusione offro una rassegna di altre innovazioni di δ (B, R), non condivise da B2 ma in possesso di minor forza separativa:

Theb. XII:

295. fatigari B2 *iuxta Lact.*] fatigare B R

328. non B2] *om.* B R

344. quoque B2] quidem B R

596. Phegeu B2] Phlegeu B R (*lemma*)

Dimostrata l'esistenza del sottogruppo δ (B, R), restano ora da chiarire i rapporti tra i testimoni B e R al suo interno.

L'assenza di un rapporto di dipendenza diretta di R da B può essere dimostrata grazie alla presenza in B di tre lacune di ampie dimensioni nelle glosse al X libro (ai vv. 402-431, 437-445, 459-470) non riscontrabili nel testo di R.

Viceversa, si può affermare che B non dipende da R sia per ragioni cronologiche che per la presenza in R di una vasta lacuna ai vv. 498-620 del IX libro non ereditata da B.

2.3.2. Innovazioni di A non condivise da δ (B, R)

Stabilita l'esistenza di un gruppo δ (B, R) e chiariti i rapporti al suo interno è possibile dimostrare la sua non dipendenza da A. Quest'ultimo testimone presenta infatti numerose omissioni non condivise δ , come ad esempio a *Theb.* X 540-543 (provocata forse dall'attrazione del genitivo *virum*):

talis Agenoreis Argivom exercitus armis
obruitur; non ora virum, non pectora flectit
imber atrox, rectosque tenent in moenia voltus
immemores leti et tantum sua tela videntes.

²⁹ La cattura di Antigone e Argia da parte delle sentinelle di Creonte è narrata da Stazio a *Theb.* XII 462-463: «tantus discordat utrimque / clamor, et ad regem, qui deprendere, trahuntur».

«così sull'esercito Argivo piomba l'atroce diluvio dei proiettili Tebani; ma non riesce a far piegare la testa o curvare il petto degli assalitori che, incuranti della morte, restano imperterriti col viso rivolto alle mura, seguendo con gli occhi soltanto la traiettoria dei loro dardi».

X 541-542. YMBER ATROX multitudo telorum. NON FLECTIT, idest non reflectit. ORA, idest vultus, qui semper eos inspiciant. VIRUM, idest virorum, scilicet Argivorum; sincopa est vel antitosis.

a telorum usque eos inspiciant om. A

o a *Theb.* XI 375-380 dovuta a *saut du même au même*:

illum gemitu iam supplice mater
frangit et exertum dimittere dicitur ensem:
tu mihi fortis adhuc? mihi, quae tua nocte dieque
exilia erroresque fleo, iamiamque tumentem
placavi tibi saepe patrem? quid crimine solvis
germanum?

«Con i gemiti e le suppliche la madre è ormai riuscita a piegare Eteocle che, si dice, abbandona la spada che aveva sguainata. E tu invece ancora resti insensibile a me, a me che notte e giorno piango il tuo vagabondare di esule e che ho calmato il padre tutte le volte che stava per rivolgere contro di te la sua ira? Perché ti vuoi addossare la colpa del fratello?»

XI 375. Probat a simili quod flecti debeat dicens: ILLUM Ethi(oalem) scilicet. 377. FORTIS, idest resistens michi. Sic lapidum duricia fortitudo dicitur. 379. PLACAVI que prius solebat imprecare et est alia causa quare flecti debeat. 379. SOLVIS, idest absolvis eum provocando.

a dicens usque quare flecti debeat om. A

Inoltre A aggiunge degli *argumenta* all'inizio dei libri VII, IX e X – nei primi due casi nel margine inferiore della pagina, nel terzo nel corpo del testo – di cui non si trova traccia nel testo di δ .

2.4. *Aspetti problematici*

La ricostruzione proposta incontra una grave obiezione, costituita dall'accordo in due innovazioni di B2, A, R. Tuttavia, ad eccezione di questi due luoghi, in sede di *recensio* non ho trovato prove ulteriori che giustificassero l'esistenza di una famiglia B2, A, R contrapposta al solo B.

A *Theb.* XI 504-508 il manoscritto B tramanda una parte di commento non pos seduta dagli altri testimoni (B2, A, R), che sarebbero quindi caratterizzati da un'omissione comune, non riconducibile a un *saut du même au même*:

'di, quos effosso non iritus ore rogavit
Oedipodes flammare nefas, non improba posco
vota: piabo manus et eodem pectora ferro
rescindam, dum me moriens hic scepra tenentem
linquat et hunc secum portet minor umbra dolorem.'

«O dei, se dal profondo delle sue occhiaie vuote Edipo pregò, e non invano, di scatenare questo empio incendio, non sono ingiuste le preghiere che io vi rivolgo. Purificherò le mie mani e con questa stessa spada squarcerò il mio petto, purché costui muoia rendendosi conto di lasciarmi con lo scettro in mano e porti seco, ombra destituita di grandezza, questo dolore».

XI 504-505. DII: bene, deos scelerum ad scelus faciendum sibi conciliat dicens: o DII QUOS RO(GAVIT) OEDI(PODES) supra in primo: «Dii sontes animas angustaque Tar(tara) pe(nis) qui re(gitis)» et cetera [*Theb.* I 56-57]. FIRMATE ad effectum perducite, scilicet ut fratrem meum perimam. 504-506. NON POSCO IMP(ROBA) VO(TA), idest me regnaturum post illum, quod poscere improbum esset. Voti NON IRRITUS, quia nostrum postulavit exitium et impetravit. PIABO a scelere. MANUS meas, idest fratricidium expiabo morte mea.

firmate B B2 A *Klotz*^{app}] firmata R flammare *Klotz*
voti NON IRRITUS, quia nostrum postulavit exitium et impetravit B] *om.* B2 A R

A questo riguardo posso solo osservare che la lezione di B presenta almeno un'incongruenza: il lemma «non iritus» (v. 504), concordato nel testo di Stazio al nominativo «Oedipodes» (v. 505), sembra trovarsi fuori posto nel commento, dove figura tra due lemmi – «non posco improba vota» (v. 505) e «piabo» (v. 506) – che si

riferiscono invece al soggetto parlante, Polinice. Il suo luogo naturale sarebbe piuttosto subito dopo la citazione di *Theb.* I, prima del successivo lemma «firmate» (v. 505).

Valendosi di questo tenue rilievo, si potrebbe prudentemente avanzare l'ipotesi che la glossa omessa da B2, A, R si trovasse già in origine in una posizione innaturale – per esempio vergata in uno dei margini del foglio –: questo spiegherebbe l'errata collocazione nel corpo del commento da parte di B e l'omissione di B2, A, R, che potrebbe con maggior probabilità essere frutto di poligenesi.

Più remota, anche se non del tutto improbabile, mi appare la possibilità di considerare la glossa come un'innovazione di B che – come si dirà nell'appendice – si dimostra copista piuttosto abile.

La seconda omissione si trova nel commento a *Theb.* XI 651-654:

miser heu bellorum terminus! illi
pugnant fratres. hunc et Mavortia clamant
semina, et inpensus patriae paulo ante Menoeceus
conciliat populis.

«O misera conclusione della guerra! Era per lui che avevano combattuto i fratelli! Lo proclama re la sua discendenza dai semi di Marte e lo rende bene accetto al popolo il recente sacrificio di Meneceo per la patria».

XI 653-654. ET MENECEUS CONCI(LIAT) PO(PULIS) Creontem. INPENSUS PA(TRIE)
qui pro salute patrie noviter morti se dederat.
654-655. TYRANNUS Creon. FATALE SOLIDUM, idest cathedram omnibus qui eam
habuerunt mortiferam.

qui pro salute patrie noviter morti se dederat. TYRANNUS B] *om.* B2 A R

In questo caso il testo di B2, A, R appare chiaramente contraddittorio. La simultanea caduta della glossa a «inpensus patrie» («qui pro salute patrie noviter morti se dederat») e del lemma successivo («tyrannus») crea un cortocircuito che altera il senso della spiegazione rendendola paradossale: secondo B2, A, R, infatti, sarebbe stato proprio il nuovo re Creonte («Creon») ad essersi sacrificato per la patria («inpensus patrie») e non suo figlio Meneceo.

L'errore, forse provocato dall'attrazione del nominativo *inpensus* sull'altro nominativo *Creon*, difficilmente, credo, potrebbe essersi verificato in maniera indipendente in tre testimoni diversi, ma potrebbe forse essere stato ricorretto da un copista particolarmente attento (B).

3. Appendice

3.1. Nota sul comportamento di B

Il manoscritto B è uno dei testimoni più antichi dell'opera, esemplato nel XII (Rose, de Angelis) o tra il XII e il XIII secolo (Munk Olsen), di grande importanza per la conoscenza dell'attività esegetica di Ilario d'Orléans perché conserva, accanto alle *glose* alla *Tebaide*, anche il commento a tutto Virgilio attribuito a questo maestro.

B si distingue inoltre per la cura particolare con cui è stato copiato: le *glose* alla *Tebaide* sono trascritte da una mano chiara e ordinata; i lemmi del commento si presentano nella maggior parte dei casi in forma distesa e non fortemente abbreviata come negli altri codici che tramandano l'opera; il testo, infine, possiede coerenza e correttezza.

Tuttavia, da alcuni elementi emersi dal paragone con gli altri tre testimoni (B2, A, R) si evincerebbe che la cura e la correttezza di B siano piuttosto l'esito della prassi correttoria di un copista di talento e, come proverò a dimostrare, in possesso sul proprio scrittoio di un esemplare della *Tebaide* sul quale ricontrollare le glosse che copiava.

In primo luogo si osserva che talvolta i lemmi di B si differenziano da quelli di B2, A, R, riflettendo una pluralità di letture riscontrabile già nella tradizione della *Tebaide*. Riporto alcuni esempi:

- *Theb.* IX 481-482 «atque illi sese deus obtulit ultro / turbidus imbre genas et nube natantis harenae»:³⁰

---

³⁰ La dicitura 'Klotz' segnala una lezione accolta nel testo dell'edizione critica della *Tebaide* curata da Alfred Klotz; la dicitura 'Klotz^{app}' indica invece una lezione che si trova nell'apparato della medesima edizione.

IX 482. YMBRE ET NUBE NA(TANTIS) HA(RENE) maximam significat fluvii turbationem, idest aque simul et harene.

nube *A* nu(be) *R* *Klotz*] mo(le) *B* *Klotz*^{app}

- *Theb.* X 304-305 «traxerat insomnis cithara ludoque suprema / sidera iam nullos visurus Ialmenus ortus»:

X 304-305. PALMENUS INSOMPNIS, idest pervigil.

Palmenus *A* *R* *Klotz*^{app}] Alimenus *B* *Klotz*^{app} Ialmenus *Klotz*

- *Theb.* XI 471-471 «[Pietas] dixit, speculataque tempus / auxilio ‘temptemus’ ait, ‘licet inrita coner’»:

XI 471. AUXILIO, idest ad ferendum auxilium.

auxilio *B2* *A* *R* *Klotz*] auxilium *B* *Klotz*^{app}

In altri casi il lemma di B è migliore e permette di correggere la lezione riportata dagli altri testimoni, come accade a *Theb.* X 890-891 «Lernam Thebasque rependit / maestus et intento dubitat Tiryntius arcu», dove la lezione di B2, A, R (*examinat*), pur sinonimica, risulta inaccettabile per ragioni metriche:

X 891. DUBITAT cui faveat potissimum.

dubitat *B* *Klotz*] *examinat* *B2* *A* *R*

- a *Theb.* XI 6879-6880 «iam tumulis victos, socios iam moenibus arces? / macte, potes digne Thebarum scepra tueri», *coacte* (B2, A, R) è probabile corruzione dell’originario *macte*:

XI 681. MACTE sarcasmos est.

macte *B* *Klotz*] *coacte* *B2* *A* *R*

- infine a *Theb.* XI 757-759 «interea pulsi vallum exitiale Pelasgi / destituunt furto; nulli sua signa suosque / ductor», la lezione erronea *castra* può essere stata suggerita da una glossa al v. 757 («VALLUM, idest castra»); la sostituzione di *sunt* (B, B2) con *in* (A, R) sembrerebbe un tentativo di emendazione:³¹

758. FURTO occulte. NULLI Greearum cohortum sunt SUA SIGNA, suos enim duces amiserant, nec victrices sed victe remeabant.

sunt B B2] in A R;   signa B Klotz] castra B2 A R

Degno di nota è il fatto che, ogni qual volta si verificano tali oscillazioni nei lemmi, si assista sempre alla medesima polarizzazione che oppone B a tutti gli altri testimoni (B2, A, R). Con esempi ulteriori proverò a dimostrare che gli interventi di B si qualificano come innovazioni rispetto alle lezioni originarie di B2, A, R.

Il primo elemento che suggerisce una simile conclusione è la presenza di discrepanze tra lemmi tramandati da B e le relative glosse, che sembrano commentare un altro testo. A *Theb.* IX 21-22, il lemma di B, *rapidi*, è in patente contrasto con il testo della glossa; occorrerà quindi correggere con *rabidi* (in questo caso A e R che presentano un lemma abbreviato non sono d'aiuto):

sic pergant rabidi claraque hac laude fruantur,
dum videas haec, summe pater.

«Continuino pure così, con questa loro rabbia, e di tale fama vadano fieri, purché ciò non ti sfugga, o padre degli dei».

IX 21. SIC PERAGANT RABIDI, idest hostes nostri sic utinam vivant in rabie;
concessio est sceleris ad hostis sui supplicium.

rabidi scripsi cum Klotz (ra A)] rapidi B Klotz^{app} ar R

La glossa a *Theb.* X 856-859 costituisce un caso di maggior interesse:

---

³¹ Se la ricostruzione condotta è esatta, ed è quindi B a innovare ripristinando il testo originario corrotto in B2 A R, gli ultimi tre casi considerati potranno allora servire per la dimostrazione dell'esistenza di un archetipo comune all'intera tradizione.

omnibus e tectis certatim ingentia saxa
 roboraque et validas fundae Balearis habenas
 nam iaculis caeloque vagis spes unde sagittis?
 verum avidi et tormenta rotant et molibus urgent.

«[i Tebani] si mettono a lanciare a gara, dall'alto di tutte le case, macigni, tronchi e proiettili scagliati dalle fionde Baleari (come confidare infatti nei giavellotti o nelle frecce che si disperdono in aria?)».

X 856-859. ... Ideo SAXA ROTANT, quia sagitte nil valerent et hoc est: SPES NULLA et cetera; quidam libri habent «unde», sed tunc interrogative legetur.

nulla A R Klotz^{app}] una B Klotz^{app} unde Klotz

La lezione di B (*una*), pur essendo attestata dalla tradizione, appare inconciliabile con il senso della glossa («quia sagitte nil valerent»); ad essa deve essere preferita *nulla*, testimoniato concordemente da A, R.

Più sfumato è invece il caso della glossa a *Theb.* XII 431-432:

exundant diviso vertice flammae
 alternosque apices abrupta luce coruscant.

«la fiammata si allarga, dividendosi in cima, e manda lampi e bagliori or con l'una or con l'altra delle due lingue».

XII 431. DIVISO VERTICE nam in duos apices divisa est flamma una.

diviso B2 R Klotz] diverso B

La presenza nel testo della glossa dell'aggettivo *divisa* sembrerebbe deporre a favore della lezione di B2 R (*diviso*) rispetto a *diverso* di B, che mantiene comunque una sua plausibilità.

Ci sono però luoghi in cui gli interventi di B assumono un carattere decisamente invasivo. A *Theb.* IX 115-119, nel corpo del testo e prima del lemma *minoris*, il testo di B riporta quella che sembrerebbe essere una lezione alternativa (*oblita prioris*). Si

tratta verosimilmente di una variante che B leggeva nella sua copia della *Tebaide*, che non ha alcuna attinenza con il testo del commento:

inbellem non sic amplexa iuvenum
 infestante lupo tunc primum feta tuetur
 mater et ancipiti circumfert cornua gyro
 ipsa nihil metuens sexusque oblita minoris
 spumat et ingentes imitatur femina tauros.

«Non è tanta la circospezione e la cura di cui una giovenca, che abbia appena partorito, circonda il suo piccolo indifeso se il lupo lo minaccia: gira e rigira intorno a lui con le corna abbassate, non teme affatto per sé e si dimentica di essere più debole, perché femmina, ma sbuffa e schiuma alla maniera dei grandi tori».

IX 118. IPSA NICHIL ME(TUENS), idest de se timorem postponens. MINORIS feminei.

postponens A] *post* postponens *add.* oblita prioris vel B preponens R

A *Theb.* XII 420-423 un intero lemma («seu numine divum», v. 420) è sostituito con parole che compaiono nel poema a pochi versi di distanza («ignes Eumenis dissensuros», v. 423):

stabat adhuc sue forte rogas, seu numine divum,
 cui torrere datum saevos Eteocleos artus,
 sive locum monstris iterum Fortuna parabat,
 seu dissensuros servaverat Eumenis ignes.

«Un solo rogo si ergeva ancora, per volere del caso o degli dei, quello su cui erano state poste a bruciare le membra del crudele Eteocle, sia che la Fortuna avesse in serbo altri prodigi, sia che l'Eumenide avesse mantenuto vive le fiamme, destinate a scindersi tra loro».

XII 420. SEU NUMINE DI(VUM), idest voluntate, quia fortasse volebant fratres etiam mortuos inter se conflagrare. 422. ITERUM semel paravit quando se fratres occiderunt, iterum vult parare in conflictu flammaram. 423. DISSENSUROS, idest ad hoc ut inter se dissentirent.

seu numine di(vum) B2 R] ignes Eumenis dissensuros B
 parare in conflictu flammaram. DISSENSUROS, idest B2] *om. B R*

È possibile pensare che la presenza di un lemma fortemente abbreviato – identiche sono le iniziali di *divum* e *dissensuros* – e di un’omissione nell’antigrafo abbiano tratto in inganno B, spingendolo a ripristinare nel suo testo il termine *dissensuros*, evocato nella parte terminale della glossa («ad hoc ut inter se dissentirent»).

Un episodio simile si riscontra anche nella glossa a *Theb.* XII 681-686:

... cum dicta ferens Theseia Phegeus
 adstitit. ille quidem ramis insontis olivae
 pacificus, sed bella ciet bellumque minatur,
 grande fremens, nimiumque memor mandantis et ipsum
 iam prope, iam medios operire cohortibus agros
 ingeminans.

«Ma ecco sopraggiungere Fegeo, latore del messaggio di Teseo: appare ambasciatore di pace, recando rami di puro ulivo, ma di fatto provoca la guerra e guerra minaccia con tono di grande irritazione; sa fin troppo bene chi è colui a nome di cui parla e va ripetendo che Teseo stesso è ormai vicino e ha già invaso la campagna con le sue truppe».

XII 682. ILLE QUIDEM Phegeus quamvis portaret signum pacis, bellum tamen minabatur. 684. MANDANTIS ME(MOR), idest Thesei mandatum competenter adimplens. IPSUM Theseum.

mandantis me(mor) B2 R] dicta Theseia ferens B

Il lemma proposto da B (*dicta Theseia ferens*) è plausibile; tuttavia credo sia possibile giudicare migliore la lezione *mandantis memor* (B2, R), sia perché segue la successione naturale del testo non costringendo il lettore a tornare sui propri passi – di nuovo al v. 681 dopo aver già commentato il v. 682 – sia per la presenza all’interno della glossa di un richiamo a questo lemma («Thesei mandatum»).

I casi esaminati paiono utili per comprendere le possibili interferenze in atto nel processo di trasmissione di un testo complesso come il commento a un *auctor* e costituiscono un esempio eloquente della qualità degli interventi correttori con cui

l'editore moderno deve misurarsi nel tentativo, talvolta arduo, di mettere ordine nella tradizione.

Parte Terza. Proposta di edizione

Nota al testo

I lemmi della *Tebaide* glossati sono riportati in maiuscoletto.

Ho indicato in apparato tutti i casi in cui la lezione di un lemma del commento sia accettabile, ma differente da quella dell'edizione Klotz (p.e. 'dies R] quies *Klotz*'). I casi in cui tale differenza sia dovuta all'esigenza del commentatore di adattare il lemma alla sintassi della glossa sono invece segnalati con il corsivo nel corpo del testo e con un rimando in nota alla forma staziana (p.e. 'GALERUS', a testo; 'cfr. gale-ri *Klotz*', in nota).

Nel libro X le porzioni di testo di B riportate su un foglietto (f. 107), inserito in un secondo momento per colmare delle lacune, sono state segnalate fra asterischi (*).

Per la veste grafica mi sono attenuto a B e, nella parte in cui questo codice è assente, a R (*Theb.* VII 1-VIII 358), limitandomi a regolarizzare solo nei casi in cui una forma potesse dar luogo ad ambiguità.

In apparato sono state tralasciate le varianti puramente grafiche.

Le abbreviazioni degli autori classici seguono l'uso del *Thesaurus Linguae Latinae*.

Conspectus siglorum

B	Berlin, Staatsbibliothek Stiftung Preussischer Kulturbesitz, lat. 2° 34
B2	Berlin, Staatsbibliothek Stiftung Preussischer Kulturbesitz, lat. 4° 228
A	London, British Library, Additional 16380
R	Firenze, Biblioteca Riccardiana, 842
Klotz	editor Thebaidis (vd. KLOTZ 1973)
Zanette	editor R (<i>Theb.</i> VI-IX, vd. ZANETTE 1995-1996)
Lact.	Lactantii Placidi in Statii Thebaida commentum (vd. SWEENEY 1997)
Serv.	Servii grammatici in Vergilii carmina commentarii (vd. THILO-HAGEN 1881-1987)
Anderson	editor Ovidii (vd. ANDERSON 1977)
Geymonat	editor Vergilii (vd. GEYMONAT 2008)
Osternacher	editor Theoduli (vd. OSTERNACHER 1902)
Shackleton Bailey	editor Horatii (vd. SHACKLETON BAILEY 1991)
Stroebel	editor Ciceronis (vd. STROEBEL 1925)
Willis	editor Iuvenalis (vd. WILLIS 1997)

In apice

app	in apparatu
a.c.	ante correctionem
p.c.	post correctionem

< > *supplevi*

⟨LIBER VII⟩

1.¹ ATQUE EA: derelicto cursu historie suo more² transit actor³ ad figmentum et bene superioribus continuat. Iupiter enim Thebani belli iam primordia dederat⁴, scilicet mortem Archemori, unde⁵ superius: «prima, Ligurge, dabis Dirceo funera bello» [*Theb.* V 647]. Iam Greci ludos fecerant ad tumulum Archemori, quibus celebratis statim debuerant festinare, sed adhuc cunctabantur; unde indignabundus Iupiter⁶ Mercurium ad Martem dirigit, ut Grecos cunctantes cogat in prelia⁷. Continuatio: celebratis ludis cuntabant Greci et eos CUNCTANTES, idest dimorantes. EA, idest propter ea⁸. PRIMOR(DIA) TY(RII)⁹ B(ELLI), scilicet dum ludos celebrarent Archemoro¹⁰, qui erat belli Thebani¹¹ primordium, unde¹² supra: «prima, Ligurge» et cetera [*Theb.* V 647]. 3. CONCUSSIT¹³ quia¹⁴ illius iram¹⁵ indicavit. QUO MOTU LABORANT intremiscunt. CELSA etiam ea que¹⁶ erant in applane et hoc dicit ad differentiam planetarum. Moto capite Iovis¹⁷ tantus elementorum et precipue stellarum fuisse stupor ostenditur, quod ille¹⁸ que, naturaliter sunt in motu sicut planete, constiterunt; ille vero, que naturaliter fixe sunt, ceperunt moveri. Nam

adsunt R
B2 A

deest A

---

¹ Cum iter arriperent Adrastus et Polinices versus Thebas, venerunt per Ligurgum (?) regem (?) ut et eum secum adlucerent. Ligurgus est so (?) abscondideret (?) et unde ..... Ligurge da.... ..... habet quemdam filium nomine Offeltes, quem nutrix domi custodivit, sed .... exercitus ut eos d....eret aqua, illa (?) autem (?) ausa resistere pug.... in campum (?) .... quia ..... ad fontem perduxit et serpens .... puerum interm.... ..... Ligurgus eum inp.... ..... nutricem voluit interficere, sed ab exercitu defensa est. Sepelierunt *quod sequitur non legitur, in inf. marg. add. A*

² suo more R] more suo A mor suo B2

³ actor R B2] om. A

⁴ primordia dederat R B2] dederat primordia A

⁵ unde superius: «prima, Ligurge, dabis (dabas R) Dirceo funera bello». Iam Greci ludos fecerant ad tumulum (tumultum B2) Archemori R B2] om. A, *qui in marg. add. voces, quae non leguntur*

⁶ Iupiter R B2] *post* Iupiter *add.* bene superius: «prima, Ligurge, dabis Dirceo funera bello» A

⁷ cogat in prelia R B2] in prelia cogat A

⁸ ea R B2] a A

⁹ Ty(rii) R B2] ly A

¹⁰ Archemoro R] Archemaro B2 om. A

¹¹ Thebani R A] om. B2

¹² unde supra: «prima, Ligurge» et cetera R B2] om. A

¹³ concussit R B2] *post* concussit *add.* idest A

¹⁴ quia R B2] quid A

¹⁵ illius iram R A] iram illius B2

¹⁶ que R B2] om. A

¹⁷ *dehinc deest* A

¹⁸ ille R] illa B2

mundana anima¹⁹ principium est motuum omnium²⁰. **4.** ATHLAS²¹ qui celum sustinere dicitur. PROCLAMAT conquestus est. ADICI aliquid ponderis plusquam erat solitus sustinere. Athlas secundum rei²² veritatem mirabilis fuit astrologus, qui Herculem in astrologia edocuit et post eum Hercules magisterium obtinuit, unde Ovidius: «Hercule supposito sidera fulsit Athlas» [OV. *epist.* IX 18]; proclamare ergo Athlantem²³ de difficultate temporis non est aliud, quam astrologos in anomalitate²⁴ stellarum plus laborare²⁵.

5. ALUMP(NUM) TEGE(ES), idest Archadie; Mercurium significat VELOCEM.

6. BOREAN ventus est, qui flat a Tracia; per eum intellige Traciam. **7.** AXEM septentrionem diem, que regio frigidissima est. **7-8.** NIVOSI SIDERIS, idest Archas. QUA, idest ubi. PARRASIS illa est Maior Ursa. **8-9.** PASCITUR, idest alit. NUBIBUS HY(BERNIS), idest pluviis. NOSTRO bene, nam Iupiter ipse «aer» est; in aere autem nubes sunt et pluvie. IGNEM VE(TITUM) ab OC(EANO) Iuno, dolens quia stupri²⁶ mercede Parrasis in celo recepta fuerat, oravit Thetidem, ne eam in equore tingi²⁷ pateretur. Dicunt phisici quod calor siderum marinas aquas ad sui nutrimentum attrahit²⁸; cum ergo septentrionales stellas maris humore foveri²⁹ sit vetitum, unde fomentum³⁰ habebunt? Ad hoc respondet Iupiter: sicut cetere³¹ stelle marino³² foventur³³ humore, quia vadunt ad occasum, sic ipse septentrionales humore pruine septentrionalis et imbrium³⁴ nutriuntur. Sunt enim ibi³⁵ perennes nubes³⁶ et pluvie³⁷.

10. IBI in illa zona septentrionali; bene precipit³⁸ ibi queri Martem, nam ibi sunt

¹⁹ anima R] omnia B2

²⁰ motuum omnium R] omnium motuum B2

²¹ Athlas R B2 *Klotz^{app}*] Atlans *Klotz*

²² rei R] re B2

²³ Athlantem B2] *post* Athlantem *add.* non R

²⁴ anomalitate R] amomalitate B2

²⁵ laborare R] labore B2

²⁶ stupri B2] strupri R

²⁷ tingi R] tingui B2

²⁸ attrahit *correx*] attrahunt B2 R

²⁹ foveri R] faveri B2

³⁰ fomentum R] famentum B2

³¹ cetere R] cetera B2

³² marino R] marina B2

³³ foventur R] faventur B2

³⁴ imbrium B2] nubium R

³⁵ enim ibi R] ibi enim B2

³⁶ nubes B2] nives R

³⁷ pluvie R] pluvias B2

³⁸ precipit R] precepit B2

Traces populi bellicosi et Scite. RESPIRAT³⁹ requiescit a labore belli. **11.** QUIES, idest otium belli sit sibi odio; ubi est bellum ibi nulla quies. **11-12.** SEU HABET AR(MA) seu pugnat⁴⁰, QUOD magis REOR. **12-13.** Et LUXURIAT, idest delectatur; delectatio Martis est sanguinis effusio⁴¹. GENTIS Tracensis. CARE quia sunt bellis dediti. **13-14.** Quicquid, inquam, faciat EDE⁴², idest dic illi. PROPERE, idest celeriter. MONITUS IRAMQUE PA(RENTIS), idest mei. NICHIL PARCENS immo sic referas minaciter sicut mando.

14. NEMPE: ecce mandata Iovis ad Martem. IUSSUS est a me. Sicut enim in tercio habuistis: Iupiter ad Argos concitandos in bella Martem miserat, ibi: «talis⁴³ michi, nate, per Argos / talis abi, sic ense madens, sic⁴⁴ nubilus ira» [*Theb.* III 229-239]. **15.** OMNE latus illud, hinc et inde. **15-16.** QUOD DESTINET⁴⁵, idest separat. ISTHMOS⁴⁶ mons est⁴⁷ inter duo maria, Ionium scilicet et Egeum, Ionium orientem, Egeum occidentem. UMBO⁴⁸ quia mons ille rotundus est in modum umbonis⁴⁹; vel quia sic inter duo maria est⁵⁰ sicut umbo in clipeo. Et omne illud latus⁵¹ QUOD CIRCUMTONAT IRA MALEE, circa Maleam est unda⁵² maris adeo seva, ut etiam navigantes persequi videatur. RAUCE propter undarum frequentem assaltum.

17. ILLI: diu est quod misi eum, ut Grecos ad bellum accenderet, sed non accendit, quia ILLI, idest Greci, scilicet IUVENTUS VIX EGRESSA; quasi dicat: nundum bene domos suas exierunt et iam ludos celebrant. Quod dixit⁵³ «vix», maximam eius indignationem significat. **19.** SEDENT quia ociosi⁵⁴. AD IUSTA, idest ad exequias Archemori, cui ludunt. OFFENSI quia me offendunt⁵⁵; in activa significatione ut illud: «coniurata tuas rumpere nuptias» [*HOR. carm.* I 15, 7], que coniuravit; vel OFFENSI,

³⁹ respirat R] *post* respirat *add.* idest B2

⁴⁰ pugnat B2] pugnant R

⁴¹ sanguinis effusio R] effusio sanguinis B2

⁴² ede B2] cede R

⁴³ talis R] tales B2

⁴⁴ sic R B2] *hac Klotz*

⁴⁵ destinet R] distinet B2

⁴⁶ Isthmos R^{a,c}] Ysmos *in marg.* R^{b,c} Ismos B2; *cfr.* Isthmius *Klotz*

⁴⁷ mons est R] est mons B2

⁴⁸ umbo R] verbo B2

⁴⁹ umbonis R] urabonis B2

⁵⁰ est R] *om.* B2

⁵¹ illud latus R] latus illud B2

⁵² unda R] una B2

⁵³ dixit R] dicit B2

⁵⁴ ociosi B2] occisi R

⁵⁵ offendunt B2] offendit R

idest inventi, nam ‘offendere’ invenire dicitur ut in Terentio⁵⁶: «si paulo post cessassem domi non offendissem»⁵⁷ [TER. *Eun.* 671-672].

20. HICNE TUUS GRA(DIVE) FUROR apostropha est Iovis ad Martem vel ad Mercurium, cui⁵⁸ precipit⁵⁹, ut ita Martem alloquatur.

20. ORBE quia discus est rotundus⁶⁰. RECUSSO, idest repulso a terra; vel RECUSSO quia cum in terram coruit discus⁶¹, solliditate telluris et duricia plumbum⁶² recutitur.

21. OEBALII eadem regio est Oebalia et Laconia, inde fuit Pollux magister cestus et disci et huiusmodi ludorum. IN PRELIA, idest loco preliorum.

22. AT SI IPSI: gratia mei dedignatus est Argos comovere, sed SI IPSI, idest Marti, ‘placeat’ subaudis. RABIES ad alios. VOLUPTAS ad Martem. **23.** QUA rabie. TUMET, idest plenus est vel superbit. IMMERTAS quare parcendum eis esset, modo⁶³ autem propter me non vult turbare meritas. **24.** TONANTEM, idest me invocantes. **25.** EXHAURIET, idest vastabit occidens immeritas.

26. NUNC scilicet cum ego volo. LENIS est⁶⁴ BELL(I), idest mitis et misericors est ad bella. NOSTRAQUE RE(MITTITUR) IRA, idest quod videt me iratum, ideo ipse remissus est.

27. QUOD, idest sed. NISI⁶⁵ PRECIPITAT, idest precipitanter accelerat. **27-28.** DICTO IUBENTIS, idest secundum dictum et statutum⁶⁶ mee iussionis; vel iunge⁶⁷ OCIUS DICTO IU(BENTIS), idest citius quam possit dici et iuberi. **29.** NIL EQUIDEM CRU(DELE) MI(NOR), idest minas nullas infero ei et est correctio aspere orationis per parentesim. **29-30.** NUMEN suum, idest ipse qui est⁶⁸ numen SIT MIT(E) et BO(NUM) yronice. Et MORES illius. **31.** Nisi, inquam, hoc que mando fecerat. REDDAT michi EQUOS, quos illi dedi, qui deo pacis nequiquam conveniunt. ENSEM sceptrum belli. IUS, idest potestas vel licentia sanguinis effundendi. **32.** ASPICIAM TER(RAS), idest sedabo tumultus terrarum.

⁵⁶ Terentio R] tenao B2

⁵⁷ recte: «paulum si cessassem, Pythias, /domi non offendissem».

⁵⁸ cui R] ait B2

⁵⁹ precipit R] precip B2

⁶⁰ est rotundus R] rotundus est B2

⁶¹ coruit discus R] discus corrui B2

⁶² plumbum R] plumbium B2

⁶³ modo R] vero B2

⁶⁴ est R] om. B2

⁶⁵ nisi B2 Klotz^{app}] ubi R ni Klotz

⁶⁶ statutum B2] statum R

⁶⁷ iunge R] unge B2

⁶⁸ est R] post est add. michi B2

33. OGGIGIO⁶⁹: si omnibus pacem esse iusseris, ergo et Thebanis sicque tibi contrarius eris, qui dixisti superius: «dicta⁷⁰ dies» bello [*Theb.* III 243]. R(esponde): ad Thebanum excidium Pallas sola sufficiet.

34. DIXERAT Iupiter. SUBIBAT nota: minorum personarum non est respondere, sed statim adimplere, quod mandatur⁷¹. **35-38.** ETERNA⁷² TEMPE(S)TAS, idest continuum frigus et horror assiduus. PLAGE septentrionalis. Et AGMINA NIMBORUM, idest nimbi⁷³ multitudo vel ventorum. PRETENTA, idest circumfusa⁷⁴ et adiacentia. CELO septentrionali. Et PRIMI HY(ATUS), idest primi flatus, nam ibi nascitur Aquilo et maiorem⁷⁵ vim habet, sed «hiatus» dixit, quia venti pinguntur hyantes. Hec omnia supradicta FERUNT IN DIV(ERSA), idest retrorsum, Mercurium LABENTEM CAR(DINE) AR(CTOE) PO(RTE); due sunt porte celi⁷⁶: una australis, alia septentrionalis, de qua hic agit. **38-39.** PALLA Mercurii. CREPAT, idest⁷⁷ resonat. GALERUS⁷⁸ est pilleus Archadicus⁷⁹.

40. HIC pro 'illic', idest in Tracia. NOTAT aspicit Mercurius. STERILES SIL(VAS) nam ubi Mars, ibi sterilitas et vastatio; vel STERILES, idest⁸⁰ incisus propter arma que ibi fiunt, scilicet MAVOR(TIA) DELU(BRA) effexegesis⁸¹. **42.** DOMUS Martis; descriptio est domus Martis. IMMANSUETA vel IRREQUIETA⁸² sicut que ab omni latere furoribus⁸³ est vallata, qui sunt ministri Martis.

43. TERUNTUR FERRO, idest ferreis portis, siquidem aperiendo et claudendo portas limen atteritur. Bene dicit omnia esse ferrea in domo Martis, nam in tempore Thebani belli etas ferrea fuisse⁸⁴ dicitur. In hoc autem quod tria tantum ferrea hic esse dixit, scilicet latera, portas et columnas, Vergilium insecutus est, qui similiter in primo dicit de templo quod Dido in honorem Iunonis fabricabat: «erea cui

⁶⁹ Oggigio R B2] Ogygie Klotz

⁷⁰ dicta R B2] fixa Klotz

⁷¹ mandatur B2] manditur R

⁷² eterna B2] eternas R

⁷³ nimbi⁷³ B2] numbi⁷³ R

⁷⁴ circumfusa R] circumclusa B2

⁷⁵ maiorem R] inanem B2

⁷⁶ porte celi R] celi porte B2

⁷⁷ idest R] *om.* B2

⁷⁸ galerus B2] galerius R; *cfr.* galeri Klotz

⁷⁹ Archadicus R] Archidicus B2

⁸⁰ idest R] *om.* B2

⁸¹ effexegesis B2] exfexegesis R

⁸² irrequieta R B2 Klotz^{app}] inmansueta Klotz

⁸³ furoribus R] *post* furoribus *add.* Martis B2

⁸⁴ fuisse R] *om.* B2

gradibus surgebant limina nexequae / ere trabes, foribus cardo stridebat aenis» [VERG. *Aen.* I 448-449].

45. LEDITUR, idest obscuratur, tantus est fulgor ferri et armorum. ADVERSUM repperit; vel ADVERSUM, idest remotum. **45-46.** IPSA LUX, idest dies. SEDEM domui illi non audet insidere. DURUS quia ferri. **46.** CONTRISTAT obscurat; antequam dixit, nam modo dicimus ‘contristor’.

47. DIGNA LOCO STA(TIO) ypal(age), idest locus ille⁸⁵ dignus est⁸⁶ statione Martis, quia crudelis deus⁸⁷ crudelem domum debet habere; vel DIGNA STATIO, idest familia, que domum asservat et respicit ad illud quod dixerat: «ubi mille furoribus» et cetera [Theb. VII 41]. **47-48.** Ecce qui sint⁸⁸ illi furores ostendit et hoc est: E⁸⁹ PRIMIS FORIBUS nota: proprietates omnes fuisse hic⁹⁰ diligenter observatas. IMPETUS AMENS nam in impetu nulla est discretio, iuxta illud: «difficiles aditus impetus omnis⁹¹ habet» [OV. *rem.* 120]. CECUMQUE NE(FAS) qui male agit odit⁹² lucem; vel CECUM ab effectu, sicut habetis in decimo Metamorphoseos de Mirra: «et modo desperat, modo vult temptare, pudetque / et cupit, et, quid agat, non invenit» [OV. *met.* X 371-372]. IREQVE RU(BENTES) nam ira quibusdam causa ruboris est⁹³. **49.** EXANGUESQUE ME(TUS)⁹⁴ nam qui metuit pallet. **50.** GEMINUM nam semper discordia est inter duos, vel quodammodo fraternale bellum innuit, quod imminet.

51. AULA domus Martis. MINIS nam semper mine in bello sunt⁹⁵. VIRTUS bene, nam sine virtute supradicta⁹⁶ fieri non possunt⁹⁷. TRISTISSIMA propter successus criminorum; hoc ideo addidit, ne de vera virtute quisquam intelligeret, que semper est in bono. **52.** LETUSQUE FUROR sicut habetis de Agave in fine tercii Methamorpho(seos): «avulsumque caput⁹⁸ digitis amplexa cruentis / clamat: ‘io comites opus hoc victoria nostra est’» [OV. *met.* III 727-728]. **53.** MORS ARMATA

---

⁸⁵ locus ille R] ille locus B2

⁸⁶ est R] om. B2

⁸⁷ deus R] om. B2

⁸⁸ sint R] sunt B2

⁸⁹ e correxi iuxta Klotz] est R B2

⁹⁰ fuisse hic R] hic fuisse B2

⁹¹ omnis R] om. B2

⁹² odit R] post odit add. ad B2

⁹³ causa ruboris est R] est causa ruboris B2

⁹⁴ Me(tus) R] om. B2

⁹⁵ in bello sunt R] sunt in bello B2

⁹⁶ supradicta B2] supradictam R

⁹⁷ possunt R] posset B2

⁹⁸ caput R] cepit B2

quia semper eripit vitam. **53-54.** SOLUS humanus SANGUIS tantum sacrificabatur⁹⁹ Marti, numquam autem sanguis peccudum.

56. INSIGNIBANT pro ‘insigniebant’¹⁰⁰; antiquum est sicut ‘polibant’ pro ‘poliebant’¹⁰¹. Quasi dicat: a tholis templi non pendebant alie corone nisi captivorum spolia. CAPTE GEN(TES), idest captive a Marte debellate erant picte in¹⁰² laquearibus templi. **57.** FRAGMINA POR(TARUM)¹⁰³ terrestre bellum intellige. CARINE per hoc navale prelium. **58.** ET VACUI CUR(RUS) sine rectoribus. Et ORA virorum, PROTRITA confracta vel excisa. **59.** PENE ETIAM GE(MITUS) erant¹⁰⁴ in ipsa celatura; laus est artificis. ADEO, idest tam proprie erant expressa et celata. OMNIS VIS, idest violentia quam passi fuerant morientes, unde ait: «protrita curribus ora» [*Theb.* VII 58], et captivi, unde ait: «capte insignibant gentes» [*Theb.* VII 56].

60-61. UBIQUE ERAT CER(NERE), idest contingebat¹⁰⁵ videre. IPSUM Martem; quasi dicat: tanta erat¹⁰⁶ ubique sevitia¹⁰⁷, quod ubique Martem esse¹⁰⁸ estimares, quamvis tamen non aderat. Incomparabilem Martis terrorem innuit, cum tantum terroris inesset eius familie et quamvis ubique Martem esse¹⁰⁹ exstimares¹¹⁰, nusquam tamen eum videres ORE REMIS(SO), idest placabili, sed turbato.

61. MULCIFER¹¹¹, idest Vulcanus; domus illius et picture¹¹² artificem designat. EDIDERAT, idest composuerat, TALEM domum priusquam Martis et Veneris adulterium cognovisset et hoc est: ADULTER, idest Mars. RADIIS, idest¹¹³ a sole. **63.** FEDA quia adulterina; in IIII Metamorph(oseos) est hec fabula quomodo Phebus adulterium Veneris et Martis Vulcano retulit, qui fabricatis subtilibus catenis ambos simul in lecto deprehendit.

⁹⁹ sacrificabatur R] sacrificatur B2

¹⁰⁰ insigniebant R] *post* insigniebant *add.* idest ornabant B2

¹⁰¹ poliebant R] soliebant B2

¹⁰² in R] vel B2

¹⁰³ por(tarum) R] pde B2

¹⁰⁴ erant R] eraqiit (?) B2

¹⁰⁵ contingebat R] contingebant B2

¹⁰⁶ erat R] *om.* B2

¹⁰⁷ sevitia R] sevia B2

¹⁰⁸ Martem esse R] esse mortem B2

¹⁰⁹ Martem esse R] esse Martem B2

¹¹⁰ exstimares R] existimares B2

¹¹¹ Mulcifer R B2 *Klotz*^{app}] Mulciber *Klotz*

¹¹² et picture B2] picture et R

¹¹³ idest R] *om.* B2

64-65. ALES ME(NALIUS) Mercurius, a Menalo¹¹⁴ monte Archadie. REGEM TEM(PLORUM), idest¹¹⁵ Martem. TREMIT adveniente deo. **65-66.** HEBRUS fluvius¹¹⁶ Tracie. MUGIRE, idest resonare cepit. REFRACTIS A(QUIS), idest refusis vel vocem reddentibus; vel ad fluvium respexit, qui semper est congelatus, unde in Odis: «aridas¹¹⁷ frondes hiemis sodali / dedicet¹¹⁸ Euro¹¹⁹» [HOR. *carm.* I 25, 19-20].

66. PECUS U(TILE) B(ELLO), idest Martis equi. **67-68.** VALLEM INFES(TABAT) hinniendo per vallem¹²⁰ veniebant. SPUMA(RE) spumabant equi. TREPIDAS cadentes ad flatum equorum, scilicet SIGNA AD(VENTANTIS), idest dei. PERENI¹²¹, idest solido quia est insecabilis¹²². **69.** DISSILUERE aperte sunt deo veniente.

69-70. ISPE Mars. SUBIT advenit existens in curru. Ipse, dico, PULCHER IN HIR(CANO) SAN(GUINE); Hircania regio est iuxta Scitiam¹²³, a qua noviter triumphata nunc redibat. ASPERGINE¹²⁴ sanguinis. MUTAT, idest inficit: qui prius erant nivosi, nunc fiebant sanguinolenti. **71.** SPOLIA sequebantur eum. CATERVE captivorum.

73. FATIGAT equos verberat.

74. DERIGUIT pre stupore expavit Mercurius. **75-76.** Et non est mirum si expavit, quia¹²⁵ IPSI PATRI, idest Iovi, SIT REVERENTIA, idest timor, nedum Mercurio. DEMATQUE MI(NAS), idest non tam aspere minetur ei, sicut Mercurio iniunxerat.

77-78. QUOD IOVIS: nota: rectus ordo id exigit, ut ille qui mittitur prior alloquitur eum ad quem mittitur et quare mittatur edisserat, postea debet responsio sequi, sed iste ordo in hoc loco confunditur. Mars namque fratris sui considerans silentium et cause non dubius quare mittatur ab eo requirit¹²⁶, postea sequitur Mercurii responsio et hoc est: ARMIPOTENS, idest Mars, OCCUPAT, idest anticipat, Mercurium in sermone dicens: o Mercuri, QUOD¹²⁷ EST IMPERI(UM) IOVIS? **78-79.** Et vere missus venisti ENIM, idest¹²⁸ quia, SPONTE, idest spontaneus, non¹²⁹ venis SUB HUNC A(XEN)

¹¹⁴ Menalo R] Melano B2

¹¹⁵ idest R] *om.* B2

¹¹⁶ fluvius R] *post* fluvius *add.* est B2

¹¹⁷ aridas R] aridans B2

¹¹⁸ dedicet B2] dedisset R

¹¹⁹ Euro B2] Hebrus R

¹²⁰ vallem B2] valles R

¹²¹ pereni B2] perneni R

¹²² insecabilis B2] insequabilis R

¹²³ Scitiam R] Sithiam B2

¹²⁴ aspergine R] asperginime B2

¹²⁵ quia R] *post* quia *add.* etiam B2

¹²⁶ ab eo requirit R] requirit ab eo B2

¹²⁷ quod R] a B2

¹²⁸ idest R] *om.* B2

septentrionalem, ubi est horror perpetuus. **79-80.** CUI, idest tibi, sunt IUXTA, idest propinqua, ROSCIDA ME(NALA)¹³⁰ delectabilia, que semper incolis. ESTIVI iocondi, floridi. Menalus et LICEUS¹³¹ sunt montes¹³² Archadie, ubi colitur Mercurius.

81. CONSULTA PA(TRIS), idest mandata Iovis. Consuetudo est auctorum pro¹³³ negotiorum qualitates orationes suas producere vel adbreviare, quod auctor iste dilligenter in hoc loco¹³⁴ observavit. Cum enim dixisset superius¹³⁵ in adventu Martis¹³⁶ obstupuisse Mercurium, non erat congruum ut orationem illius extenderet, cum sit mos timentis quam citius potest recedere.

81-83. MARS non LONGA MORATUS postea festinantis non est respondere. SICUT HANELABANT¹³⁷ de Hircano bello remeantes. IUNCTO SUDORE, idest continuato hoc labore cum primo. RESIDES, idest pigritantes. IN PRELIA impellit. **84.** IPSE, dico¹³⁸, Mars INDIGNANS eos esse «resides», sicut¹³⁹ et Iupiter indignabatur.

84. PATER ALTUS, idest Iupiter. **84-85.** ET IRA¹⁴⁰ iam¹⁴¹ LEVIOR, quam ante fuerat. FLECTEBAT in aliam partem. TARDO PONDERE, idest non est tanta celi commotione; vel PONDERE irarum TARDO¹⁴², idest tarde recedente. Deus enim neque statim offendi debet nec statim placari et ad hoc tantum respicit comparatio¹⁴³ que sequitur.

87. PAX IPSA TU(MET), idest in ipsa pace, idest in recessu¹⁴⁴ Euri, qui pacificat mare, remanet in aquis quedam¹⁴⁵ crispatio¹⁴⁶. **88.** Et HIEMS¹⁴⁷, idest vis ventorum. EXANIMIS, idest languens vel defficiens. VOLVIT, idest adhuc movet et crispari facit. NONDUM, idest non statim, sed vento recedente.

¹²⁹ non R] nec B2

¹³⁰ Me(nala) R] *post* Me(nala) *add.* idest B2

¹³¹ Liceus R] Linceus B2; *cfr.* Lycaei Klotz

¹³² sunt montes R] montes sunt B2

¹³³ pro R] s B2

¹³⁴ dilligenter in hoc loco R] in hoc loco diligenter B2

¹³⁵ dixisset superius R] superius dixisset B2

¹³⁶ Martis R] Maris B2

¹³⁷ hanelabant R Klotz^{pp}] anhelabant Klotz hanebant B2

¹³⁸ dico R] *post* dico *add.* idest B2

¹³⁹ sicut R] sed B2

¹⁴⁰ ira R Klotz^{pp}] irae Klotz; troiam B2 (*pro* IRA iam)

¹⁴¹ esse R] *om.* B2

¹⁴² tardo R] tarde B2

¹⁴³ comparatio R] comperatio R

¹⁴⁴ recessu R] recensu B2

¹⁴⁵ quedam R] *om.* B2

¹⁴⁶ crispatio R] cripatio B2

¹⁴⁷ hiems R] hieps B2

90. FINIERAT: redit ad historiam; quasi dicat: finitis ludis fecit Adrastus sacrificium et placavit manes Archemori¹⁴⁸. HONOR EX(EQUALIS) qui funeri adhibebatur. **90-91.** NECDUM ABERANT¹⁴⁹ qui venerant ad spectaculum. INERMES PU(GNAS)¹⁵⁰, idest ludos.

93-94. DA PARVE: oratio Adraști ad Arche(morum). INSTAURARE, idest renovare. TUUM DIEM, idest anniversarii tui diem. MULTA TRI(ETERIDE)¹⁵¹ multa solempnitate; ‘trierteris¹⁵² est proprie festum Bachi, quod fiebat in tercio anno. DA¹⁵³, idest concede cum reversi fuerimus. **94-96.** Et PELOPS, idest umbra Pelopis. SAUCIUS, idest a patre suo disceptus; ad fabulam respicit: «humeroque Pelops insignis eburno¹⁵⁴» [VERG. *gerog.* III 7]. NON¹⁵⁵ MALIT¹⁵⁶ ADIRE AR(AS) A(RCADAS), idest non malit interesse suo festo, quod in Archadia colitur, quam tu tuo. Unusquisque deus suo festo dicitur interesse. Dictum est¹⁵⁷ superius quod mortuo Pelope Hercules iuxta Pisam¹⁵⁸ et Helidem ludos in honorem illius celebravit; dicit ergo: quandocumque festa tua celebrabimus apareat nobis umbra tua sicut umbra Pelopis aparet¹⁵⁹ se colentibus. Et non PULSET, idest non malit pulsare. AELEA TEM(PLA) nam, sicut iam diximus, ibi fiunt ludi in honorem Pelopis. **96.** Et ANGUIS, idest umbra Fitonis¹⁶⁰ non magis velit interesse CASTA(LIIS) AL(TARIBUS), idest Apollineis, quam tuis; Castalius est fons, ubi Apollo lavari dicitur. Apollo interfecto Phitone quosdam celebravit ludos, quos appellavit Phitea, unde Ovidius: «Phitea¹⁶¹ perdomite serpentis nomine dictos» [OV. *met.* I 447]. Serpens igitur ille dicebant suo festo interesse quia credebant esse sacrus. **97.** Et SUA UMBRA, idest umbra Ino et Palemonis, non MAGIS AD(NATET) PI(NIGERO) LI(CEO)¹⁶². Liceus est mons Boetie, unde Ino cum filio suo Melicerta in mare se precipitavit et ibi singulis annis in honore eorum ludi celebrantur. Quod autem dicit «adnatet» ad mutationem eorum respicit, quia sunt marina numina,

deest B2

¹⁴⁸ Archemori R] *post* Archemori *add.* quasi dicat B2

¹⁴⁹ aberant R] aberat B2

¹⁵⁰ pu(gnas) *correx*i *iuxta* Klotz] pe R B2

¹⁵¹ tri(eteride) B2 Klotz] *fere nihil legitur* R

¹⁵² trieteris R] tetins B2

¹⁵³ da R] d q B2

¹⁵⁴ eburno B2] *om.* R

¹⁵⁵ non R B2] *nec* Klotz

¹⁵⁶ malit R] molit B2

¹⁵⁷ est R] *om.* B2

¹⁵⁸ Pisam R] Pisem B2

¹⁵⁹ *dehinc* deest B2

¹⁶⁰ Fitonis *correx*i] Fitontis R

¹⁶¹ Phitea R] Pythia *Anderson*

¹⁶² Li(ceo) R Klotz^{pp}] Lechaeo Klotz

quorum est natare. Vel talis est sensus: Pelops non magis delectavit in Archadicis honoribus¹⁶³, nec Apollo in Castalidis fontibus, nec Melicerta in pinigero Liceo, quam tu delectaverit hic, et hoc est: NON¹⁶⁴ MAGIS ADNA(TET), idest non inveniatur cum maiori gaudio quam tu.

98. NOS: et debes nobis concedere, ut diem tuum multociens instauremus, quia nos deificavimus te et hoc est: NOS INFICI(AMUR). **99.** MESTA quia funebria; hoc innuit mortuum esse. ASTRIS hic deum. **100.** NUNC FESTI(NA) CHO(RS) quid igitur si licentiam haberemus?

101. VERTERE, idest evertere. TUNC 'eris' subaudis. **102-103.** NUMINA tua. CULTA erunt non tantum in Grecia, sed etiam tuum nomen Thebis indicemus. **103.** IURABERE ut deus.

104. DUX Adrastus ea dixit. EADEM SIBI QUIS(QUE) VOVEBAT¹⁶⁵, idest hanc orationem volebant omnes adimpleri, omnes dixerunt 'amen'.

105. IAM PRONIS¹⁶⁶: redit ad figmentum. Dum ita placaret Adrastus umbram Archemori, EPYRUS¹⁶⁷ est inter Thebas et Argos. **106-107.** QUA, idest ubi. ACROCHORINTUS¹⁶⁸, idest mons Chorinti, 'acros' enim mons; Chorintus est civitas sita in illo monte inter duo maria, unde dixit: «geminum mare prot(egit) umbra» [*Theb.* VII 107], de qua Horatius: «bimarisve Chorinti / menia» [*HOR. carm.* I 7, 2-3]; Isthmon videtur significare. ALTERNA UMBRA¹⁶⁹ quod a sole percutitur.

108. INDE a loco illo. PAVOREM hic enim semper Martem precedit. **109.** Et ideo illum precipue misit, quia ALTER ab illo. **109-110.** METUS HA(NELOS) bene: nam qui metuit hanelat. AVERTERE VIRES, idest falsum asserere. **111.** Vere nullus est APTIOR, quia illi MONSTRO, idest Pavori, sunt INNUMERE, quia quotquot sunt paventes, tot linguas habet Pavor. ET FACIES, scilicet qualitates timentium; nam quibusdam incit pallorem, quibusdam rubore. **112-113.** Ordo: Pavor est BONUS ACTOR OMNIA CREDI quecumque libet, idest facile persuadit et credi facit quodcumque vult. ET LIMPHARE, idest insaniam cummovere; 'limphaticos' enim dicimus insanos.

¹⁶³ honoribus *scripsi cum Zanette*] honoris R

¹⁶⁴ non R] nec *Klotz*

¹⁶⁵ vovebat *correxi iuxta Klotz*] hu R

¹⁶⁶ pronis *correxi iuxta Klotz*] pronus R

¹⁶⁷ *cf.* Ephyraea *Klotz*

¹⁶⁸ Acrochorintus R *Klotz^{APP}*] Acrocorinthos *Klotz*

¹⁶⁹ umbra *correxi iuxta Klotz*] f R

115. NUTARE per terremotum. DESCENDERE radicitus avelli. **116.** VIDISSE PU(TANT) ita credunt ac si vidissent, inde evenisse.

116-117. Hoc quidem facere semper potest, sed TUNC missus a Marte, NOVABAT A(CRE) IN(GENIUM), idest novam artem terrendi parabat. **117-118.** Ecce artem illam: ERIGIT NE(MEEUM) CAM(PUM) PUL(VERE) secundum visum locutus est. **118-119.** DUCES Argivi. ATTONITI ecce Pavoris effectum. A VERTICE a tergo. **119.** FALSO quia clamabat hostes advenire, quod falsum erat. **121.** ULLULATUM pro ‘hinnitum’.

122. ANIMI Argivorum. **123-124.** PENDET volens loqui dubitat. Ecce MURMUR¹⁷⁰: UBI est ISTE FRA(GOR), quem audimus. SED UNDE. Aure quidem possumus falli, sed visu non¹⁷¹ fallimur quia pulverem videmus et hoc est: UNDE, idest ex qua causa, STANT ASTRA, idest caligat celum pulvere. **124.** NUM, idest numquid hoc faciunt Thebani, qui nobis veniunt obviis. HISMENUS¹⁷² est fluvius Thebarum. ULTRO¹⁷³ nondum laccessitus. **126.** AN DU(BITENT): vere «tanta» est «audatia» [*Theb.* VII 125], quia quare dubitent? AGE DUM yronica est concessio.

127. HEC predicta PAVOR incutiebat. **128.** NUNC, idest aliquando videretur, UNUS EX¹⁷⁴ P(ISEIS) M(ILITIBUS), idest Archas, nam Pisas et Helis civitates sunt Archadie. **129.** ORE, idest vultu vel voce. HOSTES Thebanos. **130.** CONSTERNAT¹⁷⁵ exterret stupidos, Ovidius: «consternuntur equi et saltu in contraria verso» et cetera [*OV. met.* II 314]. ‘Consterni’ est corporis, ‘consternari’ autem est animi.

131. NIL FAL(SUM) TRE(PIDIS) quasi dicat: quia trepidi erant ideo credebant esse verum.

131. UT VERO: tantum effitiebatur Pavoris presentia, sed postquam Mars advenit multo plus effecit. ISPE Mars. **132.** SACRE VALLIS ubi erat templum Iovis, unde supra: «lecta Iovis sedes» [*Theb.* IV 833]; vel quia SACRE fiebant Archemoro. **134-135.** PLAUSIT CLIPE(UM), idest ad pectus suum concussit. Statim Argivi INSAN(I) exclamant. **135-138.** ARMA NULLO MORE nulla lege, non considerans cuius arma rapiat an sua an alterius. IUNGUNT¹⁷⁶ pro ‘iungantur’; vel lege in activo sensu: Argivi

¹⁷⁰ *cf.* murmure Klotz

¹⁷¹ non *bis scriptum* R

¹⁷² *cf.* Ismenius Klotz

¹⁷³ ultro *correxi iuxta Klotz*] ultus R

¹⁷⁴ ex R] e Klotz

¹⁷⁵ consternat *correxi iuxta Klotz*] consternet R

¹⁷⁶ iungunt R] cogunt Klotz

IUNGUNT. Nec mirum, quia FERUS AMOR et cetera. **138.** MORTIS vel sue vel hostilis. **139.** REDIMUNTQUE MO(RAS) nimia festinatione dampna more sue restituunt.

139. SIC LITTORA festinum et tumultuosum eorum recessum ostendit. **140.** FUGITUR CUM PORTUS a carinis in altum mare tendentibus. **141.** FLUUNT vento agitante. **143.** ANCHORA extracta a fundo; ecbasis¹⁷⁷ est. **144.** RESPICITUR a navigantibus. A PUPPE, idest ab illis qui sunt in puppe respitiuntur.

145. VIDERAT: transit ad figmentum et bene continuat. **147.** ALTRICEM nam Bachus ex parte matris Thebanus erat. INGES, idest fulmen unde mater periit. **148-149.** TRISTI PEC(TORE), idest tristitia pectoris in vultu apparuit. Phisici dicunt, quod secundum interiores animi qualitates corporis exteriores accedunt qualitates, quod etiam voluit Iuvenalis: «deprehendas animi tormenta latentis in egro / corpore, deprehendas et gaudia» [IUV. IX 18-19]. Et ex animi perturbatione NON CRINES mansere et cetera. **150.** TYRSUS gestamen est Bachi, ramus cum frondibus avulsus. UVE, idest corona pampinea. INTACTE a nullo depulse, sed «s»pontaneae. CORNIBUS¹⁷⁸ deest 'a'; respicit ad picturam vel ad effectum.

151. ERGO: et quia sic erat affectus dolore, ERGO et cetera. **152.** SECRETUS, idest solus Iunone absente, unde Bachus habuit oportunitatem adeundi. **153.** Bachus, dico, HAUT UNQUAM CONS(PECTUS) IN IL(LA) FA(CIE) in tam nubilo vultu. **154.** CAUSE quare Bachus tam esset turbatus.

155. EXCINDIS: intendit Bachus in hac oratione hoc a Iove impetrare, ut Argivos arceat, loquitur autem invidiose ad eum. Nam et voluptates, quas Thebis habuit, ei improperat et mala que intulit narrat; dicit etiam se fratrum suorum neglectissimum esse, ut facilius impetret quod intendit. SATOR benivolentiam captat a natura; «sator» dicitur secundum Lucretium, qui dicit deum iecisse IIII elementa, ex quibus quasi ex seminatione omnia procreantur. TUAS captat ab ipsa re. **156.** SEVA ADEO CONIUX¹⁷⁹? 'potest' subaudis; captat a persona adversarii inducendo invidiam. **156-157.** NEC TE MISERET TEL(LURIS) iterum ab ipsa re; quasi dicat: quia Thebas amasti, debes earum misereri et quia mater mea ibi decepta per Iunonem a te combusta est. Nota est fabula quomodo Iuno in speciem Beroes decepit Semelem. CINERUM¹⁸⁰ matris combustae vel mei, qui in cinere nato fui.

¹⁷⁷ ecbasis *correxi iuxta Klotz*] eubasis R

¹⁷⁸ cornibus *correxi iuxta Klotz*] coronibus R

¹⁷⁹ coniux R] coniunx *Klotz*

¹⁸⁰ cinerum *correxi iuxta Klotz*] cinerem R

158. ESTO: sed dices te tunc coactum fuisse sacramento, quando matrem meam combusisti et respicit oculte ad fabulam: Iupiter enim Stigem iuravit quod Semele impetraret quicquid peteret. Ad hoc Bachus: ESTO pro 'sit'; concedatur quod invitus tu fecisti et coactus sacramento, sed modo non invitus paras nobis incendium, quia que te cogunt sacramenta? **160.** PELICIS Iunonis, que erat pelex, idest emula¹⁸¹ Semeles, sicut et Semele pelex eius erat; PELICIS quantum ad Semelem. ARTE quantum ad Iunonem, que fraude machinata est ut Semele suum precaretur supplitium.

161. QUIS MODUS: tunc ita nos punisti et modo iterum vis punire et QUIS MODUS¹⁸² penarum erit? NOBIS ad nostrum detrimentum. **162.** SED NON DA(NEIA) nobis quidem semper mala ingeris sed alii non; quasi dicat: sicut aliis faves sic et nobis favere deberes. Tangit fabulam de Dane filia Acrisii, ad quam descendit Iupiter mutatus in aurum. TALIS, idest cum fulmine, immo mitis¹⁸³ et innoxius. **163.** Et talis non ibis ad PARRASIIUM NEMUS, ubi simulans te Dianam Calistonem gravidasti. AMICLAS civitas est Laconie, ubi Iupiter in speciem cigni cum Leda concubuit.

164. SCILICET: nec mirum si cum illis parcas, michi non velis parcere, quia SCILICET, idest certe. Sed me negligere non deberes, quia ego sum ille, quem femori tuo dignatus es assuere, ut complerem menses matris. **166.** LIMINA VITE, idest decimum mensem, tunc enim pueri produnt de utero matris. **167.** ITER vite. PREREPTUM morte matris.

168. ADDE hiis supradictis, quod Thebani non sunt belli assueti sed sacrificiis tantum. **169-171.** TURBA gens Thebarum. MEA PRELIA, idest Bachica, ludos ebriorum vel rixas, scilicet NECTERE ecce prelia Bachi. ET ROTARI, idest discurrere vel insanire. AD BUXA, idest buxea cornua. INSPIRATA inflata vel pro 'inspirantia'. **171.** PRELIA MATRUM hoc dicit propter Agavem, que Penteum interfecit.

172. UNDE TUBAS¹⁸⁴: cum muliebria bella sic timeant, multo magis timebunt virorum bella et hoc est: UNDE PATI 'poterunt' subaudis. QUIN¹⁸⁵: nec mirum si hoc bellum timeant, quia non solum hoc bellum eis paratur QUIN, idest sed insuper, infinita et incomparabilis destructio et hoc est: FERVIDUS, idest Mars.

¹⁸¹ *post emula add. Iunonis R, quam vocem seclusi*

¹⁸² *modus correxi iuxta Klotz] mons R*

¹⁸³ *mitis correxi] mittis R*

¹⁸⁴ *tubas correxi iuxta Klotz] cubas R*

¹⁸⁵ *quin R Klotz^{ABP}] qui Klotz*

173. QUID SI: merito pro merita gente conqueror, quia tu quoque pro tua gente conquereris. CURETES¹⁸⁶ populi sunt Crete Iovis culture dediti. **174.** Et numquid conquereris, si iubeat eos DECERNERE, idest pugnare, PELTIS? proprie sunt clipei Amazonum, sed hic ponuntur pro quibuslibet. INNOCUIS vel propter ipsos qui pugnare non didicerant, vel ad Amazones retulit, que quamvis sint pugnaces, non tamen adeo nocent sicut viri. Aliter etiam est talis sensus: si Mars tuos Curetes contra Thebanos in arma deduceret, numquid hoc pati posses, ut etiam a tibi dilectis vincerentur Thebani? Quasi dicat: si nec a tibi dilectis Thebanos superari concederes, multo minus deberes concedere, ut ab hiis vincerentur, quos non tantum dilligis. Et si iubeat Thebanos contendere cum INNOCUIS PEL(TIS), idest cum Amazonibus, que te colunt, patieris, ut Thebani devincantur?

175. QUIN ETIAM: non solummodo paras eis bellum, sed etiam populos, quos minus velem contra meos, elicis. INVISOS michi et meis. **176-177.** O vox est dolentis. IUSSA, scilicet tua, quod Argivos iubes cum Thebanis pugnare. PERICLIS que sumus perpessuri et ideo scilicet sunt graviora, quia nostris spoliis ditabuntur illi quos semper odio habuimus. NOVERCALES Iunonias. RUMUS DI(TARE) Greca figura, idest ut ditemus; quasi dicat: ruina nostra erit ditatio Micenarum.

178. CEDO, idest concedo; yronica concessio.

178-180. Tamen hoc a te requiro: QUO IUBES ABIRE? idest transferri Thebis destructis sacra nostra et ritum sacrificiorum et maternum cinerem. SI QUID RELIQUIT¹⁸⁷ bene, quia post ignem nichil reliquitur. MALE FETA, idest malo suo, quia inde interiit. IN TUMULOS in cinerem.

180. TRACEM: ideo quero quo, quia non Traces nec Indos adire audeo. LIGURGUS¹⁸⁸ rex Tracie, cum in neglectum Bachi vineas exstirparet, sibimet coxas exstirpavit.

181. TRIUMPHATOS a me et ideo michi sunt invisii.

182. SEDEM certam mansionem cum exul fuero, ex quo non pateris me meam deffendere, sicut ceteri fratres mei suas deffendunt et hoc est: FRATER, idest Apollo. LATONIA nam ibi Latona peperit. **183.** DEFIGERE¹⁸⁹ immobilem reddere, que prius vagabatur. **185.** TRITONIS, idest Pallas sic dicta a Tritone fluvio Libie, ubi solet se

---

¹⁸⁶ *cf.* Curetas Klotz

¹⁸⁷ reliquit *correxii iuxta Klotz*] reliquid R

¹⁸⁸ *cf.* Lycurgi Klotz

¹⁸⁹ defigere *correxii iuxta Klotz*] desiderare R

lavare; scilicet Athene¹⁹⁰ a nomine Palladis noncupantur, Neptunus inde iratus nimia habundantia aquarum civitatem dirruere nitebatur, quas inde Pallas submovit. **186.** EPAPHUS¹⁹¹ filius Iovis et Ius¹⁹² fuit, qui regnavit in oriente. **187.** CILLENE civitas est ubi colitur Mercurius, unde et ipse Cillenius nuncupatur. SECRETA a tumultu belli. **186-187.** Non CURAT UL(LAS) TU(BAS), idest <non> movetur¹⁹³ ad bellum. **187-188.** IDA MINOIA¹⁹⁴, idest Cretensis. Hoc dicit vel quia Iupiter ibi nutritus fuit, vel quia Minos filius Iovis et Europes ibi regnavit.

188. QUID HEU: quasi dicat: cum ceteri fratres mei quietas sedes habeant, cur ego quietem non habeo? Et hoc est: QUID OF(FENDERIS) N(OSTRIS) A(RIS), idest nostre culture, quia offensus, cur invides?

189-190. HIC TIBI: quasi dicat: si propter me parcere non vis, saltem Alcmena, Antiopa, Europa hoc a te valeant impetrare et hoc est: QUANDO, idest quandoquidem, NOSTRA PO(TENTIA) est MINOR, saltem HIC apud Thebas fuerunt tibi HERCULEA NOC(TES), in quibus Alcmena concepit Herculem, unde Theodolus: «sufficeret thalamis ut Iu(piter) Am(phitri)onis, / noctis opem placide» et cetera [THEOD. 165-166]. Et hic fuit ARDOR, idest amor, NICTEIDOS, idest Antiope, filia fuit Nictēi regis que, a Lyco expulsa propter Dyrce, a Iove compressa est, unde Zetus et Amphion fuerunt progeniti, qui matrem sua uli sunt. VAGE multis laboribus exercitate, que ancillarem servitutem sub Dyrce exercuit. **191.** HIC apud Thebas est TYRIUM GENUS, quod descendit a Cadmo fratre Europes, qui venit de Tyro et Sidone. **191-192.** ET TAURUS, idest hic est genus illius, quam¹⁹⁵ tu in speciem tauri compresisti. Revera eam Iupiter non in Boetia sed in Creta compressit, Ovidius in III: «Dicteaque rura tenebat» [OV. *met.* III 2]. FELITIOR propter Europam, que felitius amavit taurum quam Semele deum. NOSTRO IGNE, idest fulmine, in quo combusta est mater mea. **192.** SALTEM si propter Semelem non vis, deffendis propter Europam filiam Agenoris.

193. INVIDIAM: Bachus invidiose locutus fuerat ad Iovem et cognita eius invidia risit pater et hoc est: INVIDIAM vel quia fratrum potentiam sua maiorem esse dixerat, vel quia dixerat hec mala sibi propter novercam contingere. FLEXUM

¹⁹⁰ Athene *correxi*] Athenis R

¹⁹¹ Epaphus *correxi*] Epasus R; *cfr.* Epaphum Klotz

¹⁹² Ius *correxi iuxta Lact.*] ideo R

¹⁹³ *post* movetur *add.* modo R, *quam vocem seclusi*

¹⁹⁴ Minoia R Klotz^{pp}] Minoa Klotz

¹⁹⁵ quam *correxi*] quem R

Bachus iam genua¹⁹⁶ sua ante eum flectentem. **195.** INVICEM nam Bachus prior dixerat.

195-196. O PUER vel quia singulis annis iuvenescit, vel quia ebrios appellamus pueros, idest stultos. ISTA non sunt; ad illud respondet quod dixerat Bachus: «seva adeo coniux» [*Theb.* VII 156]. **197.** EXPOSTUS, idest expositus, ut ei obtemperem, si seva petierit. **197-198.** IMMOTO OR(BE) FA(TORUM), idest immutabili dispositione, quia aliter non poterit evenire ubi ut provisum est. «Orbe» dixit, quia omnia temporalia orbiculariter¹⁹⁷ in se redeunt sicut et ipsum tempus. CAUSE ‘dependent’ subaudis, IN hec PRELIA SERE, idest diu reservate in hoc tempus; vel SERE quantum ad vindictam, quasi dicat: ex quo primum peccaverunt, debuissem statim vindictam incipere. Ubi dicit VETERES et SERE notat quia sicut quedam animalia non aliunde sumunt initium ut vermes non ex aliis vermibus sed ex pulvere, sic et quedam actiones per se nascuntur non ab aliis actionibus dependentes, que vitari possunt. Sed ille que veteres sunt et sere, immutabiles sunt; sic ergo hoc bellum, cum a multis et antiquis actionibus pendeat, immutabile est.

199. NAM: nisi hoc esset eis parcerem, quia sum mittis; sed hoc dixit interrogative. TANTA QUIES IRARUM quanta michi, idest quis minus irascitur quam ego? **200.** PARCIOR quam michi? Hic AXIS, idest dei qui sunt in hoc axe ethereo. Probat se mitem esse quia, cum sepe fulmen accipiat ad reos puniendos, sepe deponit.

201-202. ETERNA DOMUS platonice hic agit de mundo dicens esse perpetuum; dixit ergo «eterna» pro ‘perpetua’, sicut Boetius e contrario dicit «perpetua» pro ‘eterna’ ibi: «o qui perpetua mundum ratione gubernas» [BOETH. *cons.* III *carm.* 9, 1]. IAM TORTA iam vibrata. REPONAM, idest reprimam vel choibeam. **202.** Et videt QUAM RARUS, idest quam raro, HIC IGNIS, scilicet fulmen, TERRIS IMPERAT¹⁹⁸, quando adeo mittitur.

203-205. QUIN ETIAM: non solum pro peccatis suis eos non punio, sed etiam diis quandoque eos punire volentibus non concedo aut vix et inde supponit exemplum. Ordo: QUIN ETIAM ego INVITUS DEDI EXPUG(NARE) AUT, pro ‘et’, MARTI LA(PITHAS) AUT VE(TEREM) CALI(DONA) DIA(NE). Illis diis, dico, PASSIS MAG(NA) UL(CISCENDA), idest magnas contumelias et dignas ultione. Mars immisso furore

¹⁹⁶ genua *correxij*] genita R

¹⁹⁷ orbiculariter *correxij*] orbiculantur R

¹⁹⁸ imperat R *Klotz^{pp}*] imperet *Klotz*

perdidit Laphitas per Centauros; Diana vero Calidonem per aprum obivit. Nec mirum si nolim concedere, quia NIMIA¹⁹⁹ EST IACTURA, idest damnum; est autem proprie ‘iactura’, que propter tempestatem eiciuntur a navibus. **206.** TOT ANIMAS secundum eos locutus est, qui cotidie novas animas creati dicebant et Pictagoricam tangit obliquam sententiam, qui dicebat animas de aliis corporibus transire in alia.

207-208. LAPDACIOS: ego quidem invitus peccantes punio, sed istis nimis peperci, quia ultra modum sunt scelerati et hoc est: VERO, idest sed, TARDUM est MICH I ABO(LERE)²⁰⁰ LAP(DACIOS) NE(POTES), idest Thebanos, et NEPO(TES) PELO(PIS), idest Argos, qui a Pelope filio Tantali descenderunt, A STIRPE, idest funditus; stirpe arboris avulsa nichil remanet. **208-209.** Ordo: UT ego MITTAM pro ‘dimittam’, idest taceam, CRIMINA Grecorum. Tu IPSE SCIS quanta sint Thebanorum scelera. DORES²⁰¹ populi sunt in Grecia, inde ‘Doricus’. INCESSERE ad iracundiam provocare, quia eos negligunt. **210.** TE QUOQUE provocaverunt. SED SILEBO correctio est. EXCIDIT interfecto Pentheo, placatus est Bachus.

211. NEC²⁰² TAMEN: sicut Bachus quedam invidiose dixit ad Iovem, sic Iupiter quedam invidiose respondet. Continuatio: Pentheus tibi solvit penas de contemptu, qui tamen non tantum commisit quantum Edipus, qui et patrem interfecit et matrem incestavit et sibi fratres in scelere progenuit et hoc est: NEC²⁰³ TAMEN PENTHEUS et cetera. **213.** TUA LUSTRA, idest nemora Citheronis ubi discerptus fuit. **214.** TUNC cum ita faceres Pentheum lacerari, UBI erant FLETUS tui, quos modo effundis? Et est invidiose dictum, quasi dicat: cum pro Edipo, qui omnia predicta scelera commisit, sic me roges, multo magis ergo pro Pentheo rogere debuisses, qui minus commitebat. Ac si diceret: tu qui tam minime culpe reos punire consuesti, non deberes pro nefandissimis tam flebilis supplicare. ARS TANTA hoc commendat Bachi precedentem expositionem de artificiositate.

215. AST EGO: tu propter dolorem homines punis, sed ego propter meum non punio, sed quia omnis creatura contra quam peccaverunt de eis vindictam exigit. **216.** TELLUS quam Edipus paterno sanguine poluit. ROGAT HOC, idest penam Thebarum. POLUS sub quo peccavit. **217.** PIETAS lesa in patre. FIDES que debuit esse

---

¹⁹⁹ nimia *correxi iuxta Klotz*] mia R

²⁰⁰ abolere *correxi iuxta Klotz*] ambo R

²⁰¹ *cf.* Dorica *Klotz*

²⁰² nec R] non *Klotz*

²⁰³ nec R] non *Klotz*

inter fratres. NATURA in matris concubitu violata. **218.** MORES eorum tam mali, sicut sunt mores Eumenidum.

218. PARCE MOVERI, idest noli turbari propter Thebas, quia non modo delabuntur. **220.** OCCASUM excidium. SUSPECTIOR cum magis eam suspicabimus excindi. **221.** ULTORESQUE ALII ab Argivis; hoc dixit propter Theseum, qui secundo bello Thebas evertet. QUERETUR, idest conqueretur, cum hoc bello primo vincentur Greci, quibus favet.

222. ILLE Bachus HIIS AUDITIS, plures Grecorum perituros quam Thebanorum, exhilaratus est. RECEPIT bene, nam turbatus acceperat, supra: «non crines, nec sarta loco» et cetera [*Theb.* VII 149]. **223.** UT CUM SOLE: ostendit per simile quomodo Bachus prius turbatus postea exhilaratus fuerit. ROSARIA comprensivum²⁰⁴ nomen est. **223-224.** TRISTI NOTHO, idest vento nocivo; Auster est ventus nubilus et floribus nocet. **226.** SUA GLORIA, idest sui flores. INFORMES, idest turpes, quando floribus sunt exute.

227. NUNTIUS: redit ad historiam. Continuatio: Greci per Martem exciti properabant ad Thebas et hoc est nuntiatum Thebanis per exploratorem, quem miserunt. **229.** IRE pro ‘advenire’. **230.** TREMERE refert eos, qui consanguinitate Thebanis erant iuncti. MISERESCERE²⁰⁵ eos, qui a Thebanis erant extranei, dicit misereri Thebarum, que tante multitudini resistere non valerent. **231.** Et REFERT QUI STIRPE, idest de qua stirpe essent illi, qui contra eos veniebant; hoc de nobilitate. QUI NOMINE, idest que essent eorum nomina; Tideus, Hypomedon²⁰⁶, Parthonopeus et cetera. ARMIS dicens esse fortes.

232. ILLE Ethiocles. CONDENS ME(TUM), idest timorem dissimulans. **233-234.** METIRI SUAS OPES, idest sibi a finitimis auxilium extraneum evocare, vel a sibi subditis, quod est melius.

234-236. Et iam MARS EXCIVERAT, idest ad bellum commoverat, OMNEM AONIAM et EUBO(EAM), idest omnes finitimos in auxilium Thebanorum. ITA DULCE IOVI erat; parentesis.

236-237. FUGIT, idest egreditur ab urbe. THESSARA proprie bellicum signum est. Erat moris antiquitus, quod reges de civitatibus suis et oppidis certum numerum habebant militum si quandoque bellum ingrueret, ad quos evocandos dicit actor

²⁰⁴ comprensivum *correxi*] comperusium R

²⁰⁵ miserescere *correxi iuxta Klotz*] miscerescere R

²⁰⁶ Hypomedon *correxi*] Hypodemon R

missam ab Ethiole thesseram. Vel THESSERA, idest multitudo militum secundum thesseram computanda egressa est a civitate ut videret Ethiocles quantas posset <habere> copias contra hostes; et bene superioribus concordat: «metiri decernit opes» [*Theb.* VII 234], idest copias suas numerare disponit. Thessera est signum bellicum quadratum in modum †deci†; Lactantius inde dicit veteres, quando omnes hospites²⁰⁷ suos nosse non poterant, dabant illis thesseram, quam illi ad eorum hospitia reversi eis ostendebant, unde intelligebantur hospites esse. Hic autem ponitur pro signo, quod in bellis solebant habere. **239.** DAMNATUS, idest destinatus. PATET, idest amplus est. FURORES fratricidia.

241. INDE, idest a muris.

243-244. ANTIGONE hec erat filia Edipi, soror Pollinidis et Ethio(clis). PRO(CUL) deest ‘in’ TURRE, ut videat egressos milites. SOLA propter ipsam solam a puellis, nam cum ea erat Phorbas. DEFFENDITUR occultatur. **244-245.** ATRA VESTE, idest nigra vitta propter merorem belli. Et IUXTA astat ei COMES Phorbas, qui fuit armiger Laii dum vixit, sed nunc eo pedagogo utebatur Antigone. Olim puelle nobiles nusquam sine custodibus ibant, nec liceret eis lascivire. **246.** TUNC VIRGO Antigone. REGINA pro ‘regia’. SENEM custodem suum Phorbantem.

247-248. O PATER non relatione, sed etate et beneficio nutritionis. NE, idest numquid est tibi SPES. HEC VEXILLA, idest Thebanos milites, qui pauci²⁰⁸ sunt ad respectum hostium; numquid speras quod possint²⁰⁹ eos substinere? **249.** DIC michi regum qui venerunt nobis auxiliaturi. **250.** NAM VIDEO ideo de extraneis quero, quia nostros cives satis agnosco. MENECEUS filius Creontis fuit, qui pro salute Thebarum se devovit. **251.** CREON qui post Ethioclem regnavit, sed brevi. **252.** HEMON filius fuit Creontis, qui Sphingem habebat depictam in casside. HEMOLIDAS²¹⁰ acusativus Grecus; una est de VII portis Thebarum sic vocata a nomine cuidam regine, que ibi sepulta est et declinatur ‘Hemolis, Hemolidos’.

253. SIC dixit RUDIS ANTI(GONE), idest iuvenula; vel RUDIS fandi. CUI ‘refert’ subaudis.

254-255. ECCE DRIAS proprium nomen cuiusdam principis, qui Thebanis auxiliaturus venerat. Drias ille nepos fuit Orionis nati de urina Iovis et Neptuni, qui

²⁰⁷ hospites *correxi iuxta Lact.*] hostes R

²⁰⁸ pauci *scripsi cum Zanette*] pausi R

²⁰⁹ possint *correxi*] possit R

²¹⁰ Hemolidas R *Klotz^{app}*] Homolidas *Klotz*

in venatione aprum Dianae consecratum occidit; illa vero irata eum perimi fecit a scorpione²¹¹. Drias ergo, ut se de genere eius signaret, tridentem Neptuni habebat depictum in clipeo et fulmen Iovis in galea. PROMOVET in bellum ducit. MILLE SAGIT(TIFEROS) pedites sagittis armatos. DE²¹² COLLE TANAGRE nomen est civitatis Euboie, quam gelidam appellat, quia in monte sita est et ventis exposita, vel quia est versus septemtrionem. **255-256.** HIC Drias. CUI ARMA, idest cuius arma habent RUDE FULMEN in AU(RO), idest pictum, nam verum fulmen non est rude; vel potest esse vituperium²¹³ artificis, qui non bene depinxit. **257.** NON FALSUS, idest non degenerans in virtute ab Orione. **257-258.** ORO, ut OMEN²¹⁴ PA(TERNUM) PROCUL, idest ut non pereat, sicut perit Orion, qui secundum quosdam a Iove fulminatus dicitur, ideo quod Dianam de stupro interpellavit; secundum alios a Diana cruditer sagittatus vel occisus a scorpione²¹⁵, ut supradictum est.

259-260. IUNGUNT: ostendit qui sint sub eo. OCCALEE et cetera, nomina sunt civitatum, quarum populi, qui rege carebant, Drian sibi regem adoptaverunt, unde subdit ADOPTANT IN NOMEN REGIS, adoptare aliquid est sibi illud adoptione²¹⁶ elligere. **261.** DIONEIS²¹⁷ AVIBUS, idest columbis, que Veneris currum traunt et a nomine illius civitatis dicuntur ‘Tisbee’.

262-265. PROXIMUS EU(RYMEDON) in ordine regum sedes erat post Drian. **262-263.** PASTORALIA AR(MA) pedum, quia de genere Fauni erant, qui deus est pastorum. PINUQUE IU(BAS) quasi dicat: ceteris erant iube equine in galeis, sed folia pinus habebat Erurimedon. IMITATUR quia folia pinus similia sunt equorum setis, vel acumine vel punctione. **264.** TERRIBILIS SILVIS interfitiendo feras, quia venator erat. **265.** TALIS qualis erat in nemoribus, talis erat forsitan in prelio.

265-270. ERITHRÆ civitas est prope Thebas; pluralis numeri tantum, unde mare Eritheum in oriente et Eritheus mons in Hispania. **266.** Illi etiam COMMITANTUR eum, QUI habent COLON²¹⁸ et ETHE(ONON), nomina sunt civitatum Grecie²¹⁹. INIQUIS arduis vel excelsis, tamen quamvis nondum venerat hostis. **267.** HYLES

---

²¹¹ scorpione *correxi iuxta Lact.*] serpente R

²¹² de *correxi iuxta Klotz*] s R

²¹³ vituperium *correxi*] vitupereum R

²¹⁴ omen *correxi iuxta Klotz*] nomen R

²¹⁵ scorpione *correxi iuxta Lact.*] serpente R

²¹⁶ adoptione *correxi*] adoptionem R

²¹⁷ Dioneis *correxi iuxta Klotz*] Dionenis R

²¹⁸ Colon R *Klotz^{pp}*] Scolon *Klotz*

²¹⁹ Grecie *correxi*] grei R

nomen est aque, que statim in mare cadit, unde dicit: «breve littus». ATHALANTEAM ubi solebat Athalanta curule cursu procis contendere, quam devincit Ypomenes²²⁰, alia ab Athalanta matre Partonopei, que de Archadia fuit; aliam vero dicit Lactentius fuisse de Scheno. SUPERBI propter victorias Athalante. **268.** NOTI CAMPI propter eandem causam. **269.** Nunc dicit quomodo armati fuissent illi, dixerat qui fuissent et sub quo duce. SARISSAS, idest lanceas, DE MORE MACETUM, idest Macedonum; ‘sarissa’ lingua Macedonum, latine interpretatur lancea. **270.** Et portant PELTAS clipei sunt Amazonum, qui dimidiam lunam assimilant. DIFFICILES EX(CLUDERE), idest non satis habiles ad removenda vulnera propter nimiam brevitatem.

271-272. ECCE in tercio loco Onchestus, filius fuit Neptuni, qui civitatem a se conditam a nomine suo ‘Onchestum²²¹’ appellavit, cuius populi appellantur ‘Onchesti²²²’. Potest ergo ONCHESTI nomen ducis filii Neptuni vel civitatis et erit genitivus singularis, vel nomen populi et erit nominativus pluralis. QUOS Onchestos. MICHALESOS fluvius est eiusdem civitatis, in cuius ripis pinus habundant. **273.** PALLADIUSQUE MELAS fluvius est Atice regionis Palladi consecratus; est autem alter Melas in Sicyoniorum²²³ finibus, qui non est sacratus Palladi. Sive Melam dixit montem Boetie, qui olivis consitus²²⁴ est, quem idcirco ‘Palladium’ vocat²²⁵. **274.** CARGAPHIE²²⁶ est vallis Boetie, in cuius fonte vidit Acteon Dianam balneantem, que apud inferos Hecate dicitur. **274-275.** Et illi veniunt NOVIS ARISTIS QUORUM IN(VIDET) HALIARTOS²²⁷ fluvius est torrentissimus, qui sepe inundat et culta sibi proxima diruit²²⁸. ET SUPERVENIT nam ex humore crescit herba, que suffocat segetes; vel ita SUPERVENIT, idest diruit aquis suis et est expositio prioris littere. SATA LETA NI(MIA) HER(BA), idest luxuriantia.

276. TRUNCI RUDES, idest magni vel non dolati sunt illis TELA. VACUA ORA LE(ONUM), idest pelles detracte leonum capitibus sunt illis GALEE. **277.** ARBOREI SINUS, idest cortices sinuati vel vimina.

²²⁰ Ypomenes *correxij* Ypomones R

²²¹ Onchestum *correxij* Onchestum R

²²² Onchesti *correxij* Onchesti R

²²³ Sicyoniorum *correxij iuxta Lact.* Sicanorum R

²²⁴ consitus *correxij* consetus R

²²⁵ vocat *conieci* voc... R

²²⁶ Cargaphie R *Klotz^{abp}* Gargaphie *Klotz*

²²⁷ Haliartos *correxij iuxta Klotz* Aliercthas R

²²⁸ diruit *conieci* fere nihil legitur R lavit *Zanette*

277-279. HOS RE(GIS) E(GENOS), idest non habentes regem. **278-279.** NOSTER AMPHĀON, idest Thebanus. PRONUM, idest facile est. COGNOSCERE eum, qui INSIG(NIS) GA(LEAM) LY(RA), idest galeam habet insignitam lira ibi depicta. More suo fabulam mutat, nam revera non fuit hic ille Amphion, qui ex Iove et Antiopa natus cantu cithare muros Thebarum condidit, sed fuit alius, qui, ut de genere illius se esse ostenderet, depinxerat liram in galea et taurum, ut significaret se esse de stirpe Europes, sicut erat et Iovis. Allusit auctor vocabulo propter nominis similitudinem.

280. MACTE ANI(MO) IU(VENIS) ‘mactus’ dixisset, si posset inveniri; ideo senex ad eum apostrophat. PARAT a secunda persona redit ad terciam. **281.** OPPONERE, idest pro salute patrie parat se morti devovere.

282. HELY(CONIA) TURBA Helicon est unum de iugis Parnasi, ubi est frequens studium; poetas ergo studentes ibi ‘Helyconiam turbam’ appellat, qui relicto studio profecti sunt ad bellum. **283-284.** PERMESSUS²²⁹ et HORMUS²³⁰ fluvii²³¹ sunt Phocidis²³² civitatis, ubi est frequentia poetarum, unde ait CANORIS VADIS; vel propter cignos qui ibi habundant. FELIX quia audit poetas modulantes. Gallus fuit poeta, quem iuxta Permessum fluvium errantem una Musarum tulit et in antro duxit, unde in ultima Buccolicorum egloga: «errantemque canit²³³ Permessi ad flumina Gallum / Aonas in montes²³⁴ ubi²³⁵ duxerit una sororum» [VERG. *egl.* VI 64-65]. **285.** RESIDES nam poete non sunt armis assueti.

285. AUDIS o virgo; verba sunt senis ad Antigonem. PATRIIS Apollineis, vel secundum morem patrie. **286.** QUALES veniente horrore hiemis cigni relinquunt Strimonem fluvium Tracie frigidissimum et Nilum adeunt, ubi est aer clementior; redeunte autem veris clementia relicto Nilo repatriant ad Strimonem et eorum canori nunc istos poetas comparat. **287.** DEDUCUNT, idest celebrant, vel secundum aque cursum deferuntur eius obsequio. STRIMONA RENI(DENTEM) propter ipsos applaudentes, vel splendentem gelu deposito. **286-287.** CUM PALLIDA B(RUMA) ab effectu. CEDIT, idest recedit.

---

²²⁹ *cf.* Permesse *Klotz*

²³⁰ *cf.* Hormie *Klotz^{pp}* (Olmie *Klotz*)

²³¹ fluvii *correxi*] filii R

²³² Phocidis *correxi*] Phocido R

²³³ errantemque canit R] tum canit, errantem *Geymonat*

²³⁴ montes *correxi iuxta Geymonat^{pp}*] monte R montis *Geymonat*

²³⁵ ubi *correxi iuxta Geymonat*] ut R

288. ITE ALACRES apostrophat senex ad eos. **289.** MUSE poete Musis consecrati. BELLA vestra.

290. DOLENTI²³⁶ seni.

291. ILLI AUTEM FRATRES et ostendebat eos cum digito. QUANAM ORIGINE, idest quis pater eorum. Estimabat enim eos fratres esse, sed erant pater et filius sicut inferius audietis. **292.** Et bene dixit «fratres», quia CERTE SIC sunt PARIA et cetera. **293.** HEC CONCORDIA, que est istis, UTINAM esset NOSTRIS fratribus.

294. SENIOR Phorbas.

294. NON PRIMA quia etiam multi ante te sunt decepti, qui credebant fratres esse. **296.** PATER EST alter eorum et NATUS alius videlicet. **297.** CONFUNDERE, idest comiscuere, quia pene sunt equales in etate. PUERUM modo exponit qui sunt isti duo, scilicet pater et filius. Laphitaon erat quidam formosissimus puer quem nimpha quedam nomine Dyrctis ad stuprum coegit et puerum ex eo peperit, qui appellatus est Allatreus. **297-299.** Ordo: DYRCETIS²³⁷ NIMPHA²³⁸ VIOLAVIT CUPIDO AMORE, idest nimis festinato vel propter ipsam cupidam, LAPHITAONA PUERUM adhuc EXPERTEM TALA(MI) et CRU(DUM), idest intempestivum, MARITIS IGNIBUS et ANTE DIE, idest antequam adhuc posset choire; hec omnia referuntur ad etatem pueri. **300.** IMPROBA CONU(BII), idest nimis improbe eum appetens. NEC LONGUM fuit, quia statim in decimo mense, «vel» quia pene tam cito barbatus est filius sicut pater. **302.** NOTAS TRAXIT, idest similis fuit patri. MISCUIT, idest visus est miscuisse.

303. SIC FRATRES videntur esse. ET NUNC GAUDENT MENTITO NO(MINE), idest fratres appellari. **304.** PLUS, scilicet gaudet pater de hoc, quod iuveni comparatur, quam iuvenis de hoc quod patri²³⁹ comparatur. HUNC alium, idest filium. IU VAT, idest iuvabit. OLIM SENECTUS VENTURA²⁴⁰, idest in senectute volet patri suo comparari.

305. GENITOR Laphitaon. NATUS Alatreus. **306.** EXERCENT ducunt. **307.** GLISANTA nomen est civitas. EXILEM non aptam frugibus, quia est harenosa. CORONIAM²⁴¹ civitas est. **308.** Illi, dico, COLENTES CORONIAM²⁴² MESSE quia est

²³⁶ dolenti R] loquenti *Klotz*

²³⁷ Dyrctis R *Klotz^{pp}*] Dercetis *Klotz*

²³⁸ nimpha R *Klotz^{pp}*] nimphae *Klotz*

²³⁹ patri *correxi*] pater R

²⁴⁰ *post* ventura *add. mo R, quas litteras seclusi*

²⁴¹ Coroniam *correxi iuxta Klotz*] Corinam R

²⁴² Coroniam *correxi iuxta Klotz*] Corinam R

ferax. Et GLISANTA BACHO, idest vineis, quia sterilis est.

309-310. HYPSEA filius fuit Asopi. UMBRANTEM quia proceram habebat staturam. Semper hic solet²⁴³ confusa littera, sed hoc est actoris: «clipei septemlice tauro / leva, ter insuto servant²⁴⁴ ingentia²⁴⁵, ferro / pectora» [*Theb.* VII 310-312]. **311.** Lege ergo sic: LEVA servat, idest servatur. SEPTEMLICE TAU(RO) CLI(PEI) clipeo VII taurorum coriis involuto, huic simile dixit Ovidius in XIII: «surgit ad hos dominus clipei²⁴⁶ septemlicis Ajax» [*OV. met.* XIII 2]. Et INGENITIA²⁴⁷ PECTORA Hypsei. SERVANT, idest servantur. FERRO TER INSUTO, idest thorace trilici. **312.** NAM TERGO: ideo dixi eum sic a parte anteriori munitus, quia a posteriori non est opus munimento utpote ei, qui numquam fugiet; vel fortasse antiqui muniebant pectora, ne spes esset in fuga. **312-313.** VETUSTUM DECUS SILV(ARUM) vetusta et alta arbor est ei pro lancea. **313.** CUI haste.

315. ASOPOS nominativus Grecus. DATUR, idest dicitur. GENU(ISSE) Hypseum. DIGNUSQUE VI(DERI) quasi dicat: quando excrescit et postes diruit dignus est, ut tanti viri pater videatur. **317.** AUT CUM CONCUSSIT FLU(MINA) Asopus pater fuit Eginie, quam corupit Iupiter et ex ea genuit Eacum, unde Asopus indignans intumuit quasi volens Iovem a celo diruere, quare Iupiter eum fulminavit et cessavit tumor ille et hoc est: CUM ipse ULTOR VIRGINIS, idest Eginie.

319. NAMQUE FERUNT: fabulam incipit narrare. EGINAN²⁴⁸ accusativus Grecus. **320.** AMNIS²⁴⁹ Asopus. ASTRIS contra Iovem, cuius mansio est in astris; continens pro contento. **321-322.** ISTA, idest rapere virgines, NUNDUM LICEBANT NEC SUPERIS necdum hominibus. Quidam sic legunt: ISTA NUNDUM LICEBANT 'hominibus' subaudis et postea subiungunt NEC SUPERIS; «dicebant» posuit impersonale. **322.** AUDACES summa est audacia velle contra deum contendere. EFFUSSUS inundans. **323.** CONSERUIT, idest conserere voluit. NEC HABEBAT QUEM IMPLO(RARET), idest nullus erat, qui contra Iovem illi succurrere vellet. Aliter: implorabat Iovem, cum quo manum consereret, sed non poterat ad eum contingere, quia summus erat. **324.**

²⁴³ *post solet add. hinc R, quam vocem seclusi*

²⁴⁴ *servant R Klotz^{app}] servantur Klotz*

²⁴⁵ *ingentia correxi iuxta Klotz^{app}] vestigia R pectora Klotz*

²⁴⁶ *dominus clipei R] clipei dominus Anderson*

²⁴⁷ *ingentia R Klotz^{app}] pectora Klotz*

²⁴⁸ *Eginan correxi iuxta Klotz] cignan R*

²⁴⁹ *amnis correxi iuxta Klotz] annis R*

DONEC. tam diu, inquam, intumuit, donec fulminatus est a Iove et hoc est: DONEC VIX et cetera.

325-327. Ipse existens GURGES, idest fluvius, ANIMOSUS, qui Iovem provocavit, ADHUC GAUDET EFFLA(RE) FUL(MINEUM) CI(NEREM) IN CELUM, ut fetor sulphuris ad Iovem deferatur. ET ETH(NEOS) VA(PORES), idest fumum fulminis, quod fuit in Ethna fabricatum. QUE pro 'idest', INSIGNIA MAG(NE) PE(NE).

328. TALEM qualis fuit pater eius contra Iovem. **329.** SI MODO, idest nisi Iupiter ei nocuerit memor paterne temeritatis. FELIX quia nacta est Iovis cubilia. SI MODO PLA(CAVIT) TO(NANTEM), idest si Iupiter precibus EGINE commotus condonavit Hipseo patris Asopi piaculum.

330. DUCIT Hypseus in prelia. YTONEOS Ytone civitas est Boetie, dicta ab Ytone filio Herculis. ALCOMENA²⁵⁰ civitas est eiusdem regionis dicta ab Alcmena matre Herculis, inde 'Alcmenus, Alcmena, Alcmenum'. **331.** MEDON²⁵¹ ET ARNE civitates sunt. HUMIDA²⁵² quia in fonticulosa valle sita est. SUGGERIT ministrat vel mittit et ducit illos. **332.** QUI SERUNT AU(LIDA) Aulis est insula illa, ubi coniuraverunt Greci contra Troiam. GREAN²⁵³ civitas est. PLATEE²⁵⁴ civitas est que inde nomen sumpsit, quod longa in modum platee et ex utraque parte stant domus, unde supra: «vigiles arsisse Plateas» [*Theb.* IV 373]. VIRIDES propter nemus proximum. **333.** Et illos, qui DOMANT SUL(CO), idest arant. PETEONA mons est vel civitas. **334.** Et EURIPUM locus est iuxta Euboicum mare, ubi aque maris fluunt et retrahentur et appellatur locus ille 'Euripus', idest bona ripa per contrarium. QUA²⁵⁵ Peteona, non enim refertur ad Euripum, quod multi ignorantes errant in hac littera; huiusmodi constructionem in illa satira reperies 'Natali²⁵⁶ Corvine die' [IUV. XII 1]: «urne cratera capacem / et dignum sitiente²⁵⁷ Folo vel coniuge Fuscii / adde et bascaudas²⁵⁸ et mille «escaria» multum / celati biberat²⁵⁹ quo callidus²⁶⁰ emptor Olinti» [IUV. XII

²⁵⁰ Alcomena *correxi iuxta Klotz^{app}*] Alcomenos R Alalcomenea Klotz

²⁵¹ Medon *correxi iuxta Klotz^{app}*] Nedon R Midea Klotz

²⁵² humida R *Klotz^{app}*] uvida Klotz

²⁵³ Grean *correxi iuxta Klotz*] Greon R

²⁵⁴ *fr.* Plataeas Klotz

²⁵⁵ quam *correxi iuxta Klotz*] quam R

²⁵⁶ Natali *correxi iuxta Willis*] natalem R

²⁵⁷ sitiente] scientie R

²⁵⁸ bascaudas *correxi iuxta Willis*] has caudas R

²⁵⁹ biberat *correxi iuxta Willis*] liberat R

²⁶⁰ callidus *correxi iuxta Willis*] calidus R

44-47]. Non enim ‘quo’ refertur ad ‘escaria²⁶¹’, sed ad ‘cratera’. HABET²⁶² NOSTER, idest Ethiocles. Quidam libri habent: «qua noster abit²⁶³», sed non est littera. **334-335.** ANTEDON insula est, ubi mutatus est Glaucus in deum marinum. ULTIMA in TRACTU terre, quia post eam nichil est nisi mare, vel quia meta est Thebani regni. **336.** POSCENTES secundum naturam graminis. **337.** EXPAVIT admiratus est. AB INGUINE a parte inferiori. Omnia monstra maris quaecumque habeant superiorem fatiem desinunt in piscem.

338-339. CURA est omnibus hiis populis. GLANDIBUS massas plumbeas dicit in modum glandium, quas cum fundis emittebant. ZEPHIROS aerem, qui est regio ventorum. **339.** GESA²⁶⁴ tella sunt Gallorum, que habebant isti populi. CIDO(NEAS) SA(GITTAS), idest Cretensis; Cidon est civitas Crete, ubi sunt optimi sagittarii. Sensus est: plus valebant isti in gesis²⁶⁵, quam Cretenses in sagittis.

340. TU QUOQUE quasi dicat: venisset etiam Narcisus, nisi mutatus fuisset. CEPHISUS²⁶⁶ deus fluvii pater Narcisi, qui mutatus est in florem. **341-342.** Sed TRUX PUER, quia nulli voluit assentire, IAM PALLET, idest moritur, vel ad colorem floris respicit. TESPIACIS Thespias dicebatur locus, ubi mutatus est; volunt autem dictum fuisse a Thespia matre Musarum. **342.** PATER Cephisus.

343. PHEBEAS Apollineas, de poetis hoc dicit. **344.** PHOCIDA civitas est dicta a Phoco filio Eaci, quem Peleus frater in venatione occidit, ubi etiam Edipus patrem suum Laium interfecit.

344-347. Illi omnes veniunt, QUI SUPINANT, idest vertunt, TAURIS aratris hec loca, scilicet *PANOPE*²⁶⁷, *DAULIS*²⁶⁸, *CIPARIDSA*²⁶⁹; nomina sunt civitatum. LEBADIA civitas est sita in valle. YAMPOLIS²⁷⁰ sita est in monte; varietate gaudunt actores. UTRUMQUE PARNASON, idest duo latera Parnasi. AUT CYRRAM civitas est sita in Elicone, vel quia dixit «utrumque Parnason» dicamus esse aliam. ANEMORIAN²⁷¹ civitas est. **348-350.**

²⁶¹ escaria *correxi iuxta Willis*] escalia R

²⁶² habet R *Klotz*^{app}] habent *Klotz*

²⁶³ abit R *Klotz*^{app}] habent *Klotz*

²⁶⁴ gesa *correxi iuxta Klotz*] cesa R

²⁶⁵ gesis *correxi iuxta Klotz*] cesis R

²⁶⁶ *cfr.* Cephise *Klotz*

²⁶⁷ *cfr.* Panopen *Klotz*

²⁶⁸ *cfr.* Daulida *Klotz*

²⁶⁹ *cfr.* Cyparisson *Klotz*

²⁷⁰ *cfr.* Hyampolin *Klotz*

²⁷¹ Anemorian *correxi iuxta Klotz*] Aminoriam R

CORITIUM vel OGGIGIUM²⁷² ab regibus. LILEAN²⁷³ civitas est, unde Cephisus originem habet, qui fluvius gelidissimus, unde ait GLATIALE CAPUT. QUO Cephiso. PHITON erat AS(SUETUS)²⁷⁴ FER(RE) HA(NELAM) SI(TIM), idest se ipsum siti hanelantem. AVERTERE, idest interrumpere cursum²⁷⁵ eius a mari sui corporis oppositione. **351.** OMNIBUS INMIXTAS quasi dicat: omnes isti super galeas habent ramum lauri, ut significant se cultores Apollinis esse. **351-352.** Et ASPICE ARMA eorum. HABENTIA VEL TYCION depictum; Tytius interpellavit Latonam de stupro, quare Apollo eum sagittavit. VEL DELON insula est ante partum Latone instabilis, quam Apollo cum Micono²⁷⁶ et Gyaro religatam stabilem reddidit. Signa habent istarum victoriarum Apollinis vel aliarum. **352-353.** QUAS FARETRAS, idest quas victorias per Apollinis arcum consumatas. LAXAVIT laxatur faretra, cum inde sagitte extrahuntur. INNUMERA CEDE vel propter Phitonem, in quo interfitiendo multa consumpsit tela, vel propter filios Niobes.

354. Hos populos AGIT ad bellum. **355.** NAUBOLUS, iste pater fuit Yphiti civis Phocensis, hospes Laii, in cuius facie Edipus patrem interfecit. HIPASIDES²⁷⁷ filius Hispasi vel nepos. **356-358.** ADHUC TENEBAT²⁷⁸ CURRUS Laii ad Thebas redituri CUM TUA CERVIX, o Laii, IACUIT et cetera. **358.** O UTINAM NOSTRO CUM SAN(GUINE), idest utinam fuissem cum eo mortus; hic innuitur²⁷⁹ senis affectus erga dominum.

359. GENE DICENTIS Phorbantis. **360.** REPENS, idest repentinus. **361-362.** INTERCEPIT, idest interrumpit. ALUMPNA Antigone REFOVET et cetera. **362.** REDIT Phorbas ab extasi. EXILE, idest exiliter, vel quia senex vel quia singultiens.

363. DECUS quia filia regis. SOLLICITUM propter curam servandi. SUPPREMA VO(LUPTAS), idest maxima. **364.** TIBI gratia tui. DEMOROR SE(RAS) UM(BRAS), idest mortem. IMPROBUS quia tam diu vivo. **365.** FORS, idest forsitan. EADEM SCELERA²⁸⁰ qualia vidi quando filius patrem interfecit. ET CEDES AVITAS glosa est. Sicut terrigene²⁸¹ fratres se invicem occiderunt, sic videbo istos fratres se invicem occidere; vel fortasse sicut Edipus interfecit Laium, sic fratrum aliquis interfiet

²⁷² Oggigium legitur in Lact.

²⁷³ Lilean correxi iuxta Klotz] Libeam R

²⁷⁴ as(suetus) R] suetus Klotz

²⁷⁵ post cursum add. cursum R, quam vocem seclusi

²⁷⁶ Micono correxi] Miconoe R

²⁷⁷ Hippasides correxi iuxta Klotz] Hispasides R

²⁷⁸ tenebat R Klotz^{sup}] tenebam Klotz

²⁷⁹ innuitur correxi] innittitur R

²⁸⁰ scelera correxi iuxta Klotz] secula R

²⁸¹ terrigene correxi] terrigine R

Edipum. **366.** DONEC: tibi mortem demoror et volo demorari donec pervenias ad annos nubiles et hoc est: DONEC RESIG(NEM), idest redam te patribus tuis, qui te michi commiserunt. INTEGRAM inviolatam. **367.** HOC SATIS erit michi, si vitam meam usque illuc potero extendere et tunc utinam terminetur vita mea et hoc est: ET FESSUM VI(TA) DI(MITTITE) PAR(CE).

368-369. Ego inceperam tibi ostendere duces, SED DUM LABOR, idest corruo in extasim, QUANTI DUCES, quantitatis est vel numeri, TRANSABIERE a conspectu nostro, vel a narratione nostra. NUNC ECCE REVISO parenthesis. Ego non dixi CLONIN²⁸² proprium nomen principis. **369-370.** ABANTIADAS duo fratres nepotes Abantis vel filii. COMANTES, idest fluxas comas habentes in terga. NON TE quasi dicat: nec nomina ducum dixit, nec loca unde essent. CARISTE civitas est sita in rupe. **371.** EGAS civitas est sita in valle. CAPHAREUS²⁸³ est mons. Nauplius pater Palamedis, dolens quia Greci filium prodicione Ulixis occiderant, Grecis a Troia redeuntibus super Caphareum montem posuit, quod erat portus signum; Greci accedentes illuc perierunt.

372. ET IAM ACIES OB(TUNSA) NE(GAT) se, idest oculorum lumen per senium iam incipit hebetari. RESISTUNT et si sunt in globo, non eos possum aperte dinoscere; vel quia vagantur. **373.** ET TUUS FRATER Ethio(cles). SILENTIA volebat enim eos ad bellum invitare.

374. SENEX Phorbes. RECTOR Ethi(ocles).

375. MAGNANIMI: intendit Ethio(cles) milites suos ad bellum animare et benivolentiam eorum sibi comparat a persona eorum et quasi sit illis inferior eos nomine dignitatis appellat. Siquidem inferiorum est nominibus dignitatum superiores compellare, sicut manifestum est in Vergilio in responsione Eoli ad Iunonem: «tuus, o regina, quid optes / explorare labor; michi iussa capescere fas est» [VERG. *Aen.* I 76-77]; superiorum autem est personarum suis nominibus inferiores appellare, sicut ibidem alloquitio Iunonis indicat: «Eole namque tibi» et cetera [VERG. *Aen.* I 65]. Dicit ergo: o REGES a fortuna, MAGNANIMI ab habitu, QUIBUS <H>AUT PA(RERE) RE(CUSEM), idest quorum consiliis vel imperiis non dedignor assentire. **376.** ET ISPE ego miles non ductor. **377.** LIBER, idest <s>pontaneus. **378.** ULTRO me non cogente. MERITAS, idest iustas, quia pro

²⁸² Clonin *correx*i iuxta Klotz] Clonium R

²⁸³ *cfr.* Capharea Klotz^{pp} (Capherea Klotz)

deffensione patrie. **379.** GRATES collati auxilii. **380-381.** VESTREQUE MANUS, idest de meritis vestrarum manuum referentur grates vobis; quasi dicat: vincetis hostem et spoliabitis.

381. URBEM: et vere vincetis quia causa vestra iustior est quam hostilis et hoc est: SUBI(S)TIS, honus esse significat, URBEM DE SO(CIA) GE(NTE) existente, idest vobis finitimam. **382.** QUAM urbem. **382-384.** NON ASSULTAT bene frequentativum posuit, ut hostem in invidiam duceret. **384.** INDIGENA qui potius eam deberet deffendere et adversari; ducit in contemptum²⁸⁴. CUI, scilicet Pollinici. ADVERSA, idest hostilia. **385.** STIRPE patris et matris. **386.** HIC ERAT ET FRATER sed iam non est, quia peccavit tantum.

386. O²⁸⁵ NEFANDE²⁸⁶ apostrophat ad Pollinicum²⁸⁷. UBICUMQUE pro 'ubique'. **387-388.** Tu quidem AVIS tuis MOLIRIS EXCIDIUM, sed non profities, quia POPULI AO(NIE) VE(NERE) VO(LENTES), idest spontanei, qui tibi resisterent.

389-390. QUID VELIT IS(TA) C(OHORS) ET TE SEN(TIRE) DE(CEBAT), idest non solum ego sum paratus tibi resistere, sed etiam isti; vel innuit quia malunt illius pati dominium quam Pol(inicis), unde subdit: REDDERE REG(NA) VE(TANT), si etiam velim; ecce hec est voluntas eorum.

390-391. OMNIA que necessaria erant ad bellum, scilicet aciei cuneos disposuit, scilicet fortiores in fronte, qui pondera belli sustinerent, minus fortes in medio et hoc est: QUI BEL(LA) GE(RANT), QUI SER(VENT)²⁸⁸ ME(NIA), idest civitatem, ut haberent illuc refugium et ne hostis irruat, si²⁸⁹ vacuum invenerit.

393. LUCE in mane. **393-394.** LEVAT, idest aperit. FORES, idest crates, quibus ovile clauditur. PERSPICUAT raras luci pervias, quia de virgis sunt. **394.** DUM TERRA EST RECENS, idest ros super terram. **395.** DUCES arietes, qui deffendunt gregem ab incurso lupi. **396.** IPSE pastor. LEVAT GRAVI(DAS) unde in divina pagina: «et fetas ipse portabit» [Is 40, 11]. **397.** UBERA levat. SUCCIDUAS AG(NAS), idest trementes agniculos, a 'succidendo'; vel matribus suis in generatione succedentes, a 'succedendo'. Adaptatio²⁹⁰: quia hostilem incursum metuit ante muralia civitati, ita

²⁸⁴ contemptum *correxij* contentum R

²⁸⁵ o *correxij* s R

²⁸⁶ nefande R *Klotz^{app}* nefandus *Klotz*

²⁸⁷ Pollinicum *correxij* apollinicum R

²⁸⁸ ser(vent) *correxij iuxta Klotz* fer R

²⁸⁹ si *correxij* sed R

²⁹⁰ adaptatio *correxij* aptatio R

deffensores prestruit: fortiores in prima acie collocat, minus robustos in media, debiles vero et belli rudes quomodo se habeant et tela sua quomodo dirigant docendo²⁹¹ ratione supportat.

398. INTEREA dum Thebis hec fierent. Nota actorem alterutro calle procedere. **398-400.** NOCTEMQUE DIEMQUE INGE(MINANT), idest IIII dies et totidem noctes continuant eundo eos²⁹² ad bellum sine cibo et requie. SIC IRA FEREBAT) nota quod quidem nature videretur impossibile ire, impulsio quandoque ducit ad effectum.

400. DIES²⁹³ est illis CONTEMPTA, idest neglecta utpote nimis brevis. Quidam libri habent «contempta quies²⁹⁴» et tunc plana est littera. **401-402.** PROPERATUR IN HOS(TEM) MO(RE) FU(GE) summam eorum festinationem exprimit, qui tanta celeritate in hostem irruebant, quasi fugerent hostem. **402.** MONSTRA²⁹⁵, idest monstruosa omina. Non TENENT, idest non remorantur eos a cursu. QUE PLURIMA monstra²⁹⁶. NECTIT incessanter eis ostendit, unum post aliud; metaphora est. **403.** FORS, idest fortuna. CANENS PRODIGI(ALE), idest prodigialiter. PREVIA CERTI FATI, idest manifestis signis indicans malum futurum iam predestinatum.

404. QUIPPE: ecce monstra. VOLUCRES bubo, noctua et ceterae male aves, FEREBAT sicut canes ululantes. FER(UNT)²⁹⁷, idest afferunt DIROS MO(NITUS). **405.** Et SIDERA cadentia vel in medio die apparentia. AVERSI²⁹⁸ ad originem²⁹⁹ suam reversi. **406.** PATER, idest Iupiter. Nota: si tonuerit et fulgur ceciderit aere sereno existente malum significat, si vero sit nubilus aer non est malum. **407.** VOCES audiuntur. CLAUSE sunt nullo eas claudente. **408.** IMBER de celo cadit. NUNC, idest aliquando, SANGUINEUS et cetera. **409.** Et MANES anime mortuorum. SUBITI, idest subito audiuntur vel videntur. FLETUMQUE³⁰⁰ OCCURSUS³⁰¹ A(VORUM) explanatio est in parte.

410. TACUERE legato Danaorum inquirente quid ista portenderent. **411.** ELEUSIS³⁰² civitas est Attice regionis, ubi regnavit Celeus, qui Cererem cum filiam suam quereret dilligenter est hospitatus, que Tritolemum Celei filium in agricultura

²⁹¹ docendo *scripsi cum Zanette*] docento R

²⁹² eos *sup. lin.* R

²⁹³ dies R] quies *Klotz*

²⁹⁴ quies *legitur in Klotz*

²⁹⁵ monstra *correxi iuxta Klotz*] monstrat R

²⁹⁶ monstra *correxi*] monstrat R

²⁹⁷ fer(unt) R *Klotz^{pp}*] serunt *Klotz*

²⁹⁸ aversi *correxi iuxta Klotz*] arsi R

²⁹⁹ originem *correxi*] orignem R

³⁰⁰ fletumque R *Klotz^{pp}*] flentumque *Klotz*

³⁰¹ occursus *correxi iuxta Klotz*] huius R

³⁰² Eleusis R] Eleusin *Klotz*

edocuit, unde Theodolus: «Tritoleum mundo misit serpente» [THEOD. 207]. Eleusini vero certis mensibus in singulis annis dolorem Cereris in triviis ululantibus representabant, sed modo sacerdotes eraverunt: in tempore et mensibus inconsuetis³⁰³ fiebat illud festum, quod mali futuri signum erat. PERNOX, idest pervigil, quia sicut Ceres de nocte filiam suam querebat, sic Eleusis planctum illius de nocte representabat. **412-413.** SPARTE civitas est, ubi Castor et Polux templum habent. PRESAGA mali futuri. CONCURERE, idest inter se pugnare fratres Castorem et Polucem, quorum civitas fuit Amicle. TEMPLIS quibus coluntur. RECLU(SIS), idest apertis; deest 'in'. FACINUS exclamatio per parentesim.

414. LICAONIS rex fuit Archadie, qui indignans filiam suam a Iove corruptam Caliston³⁰⁴ ei hospitato carnem humanam apposuit et mutatus est in lupum. INSANAS quia dei convivium est ausus polluere. **415.** SEVO propter virorum interfectionem, quos filia eius Hypodamia circuli certamine devincebat. **416-417.** ACARNAN³⁰⁵ populus est in Etholia. VAGUS instabilis, vel quia huc et illuc referebat. INFAMABAT, idest infamando dicebat. ACHELOON fluvius est Calidonie. DEFOR(MEN) U(TROQUE) COR(NU) duo cornua solebat habere Achelous, quorum unum confregit Hercules et aliud relinquit, de quo etiam dicebant modo Acharna«nes eum esse mutilatum, que erat summa Acheloi infamia, videlicet utroque cornu mutilari.

418. Et MICENE civitas est, ubi templum est Iunonis et Persei. Sequens Horatium multis partibus subiunctivam particulam supponit, qui in sermonibus ait: «cum³⁰⁶ faber incertus scamnum faceretne Priapum» et cetera [HOR. *sat.* I 8, 2]. **419.** EBUR, idest eburneam ymaginem. CONFUSUM triste. Hec omnia erant signa mali. **420.** INCOLA GE(MINI) MA(RIS), idest Licey montis, qui est intus duo maria, ubi fuit Melicerta tumulatus.

422. HEC signa malorum. Sed tamen non cohibetur, quia BELLICUS et cetera. **423.** CONSILII DI(VUM) qui per hec signa volebant eis consulere. TIMERI ab illis; impersonalis infinitivus.

424. VENTUM 'erat' subaudis. RIPAS deest 'ad'. O ASOPE fluvius est Thebarum. BOETA³⁰⁷, idest Boetia.

³⁰³ *inconsuetis correxi]* consuetis R

³⁰⁴ *Caliston correxi]* Clycem R

³⁰⁵ *Acarnan correxi iuxta Klotz]* Archraniam R

³⁰⁶ *cum correxi iuxta Shackleton Bailey]* cur R

³⁰⁷ *Boeta R Klotz^{ABP}]* Boeota *Klotz*

425. ALE acies Grecorum. TRANSMITTERE se. Nec mirum si dubitaverunt, quia tunc Asopus maior erat solito. **426-427.** AGRIS, idest agricolis. TREPIDANTIBUS propter aque incrementum. Diversas ponit opiniones: unde Asopus habuerit incrementum dubium est. SIVE IMBRI(FER) AR(CUS), idest Iris pluviis inundantibus. **427-428.** DEDIT ANIMOS, idest incrementum. MONTANA phisicam³⁰⁸ notat: ex vallibus montium surgunt nebule, que in nubem excrescunt³⁰⁹ et accedentes³¹⁰ ad solem solvuntur in pluvias et dant fluminibus³¹¹ incrementum. **429.** MENS, idest ex se ipso naturaliter habuit augmentum. Et PATER Asopus regionis³¹² est. OBIECTUS VA(DO), idest obiectione sui vadi; abusus est vocabulo, nam ‘vadum’ proprie dicitur aqua brevis. ARMA, idest armatos transire.

430-432. DEIECIT in amnem descendere coegit. SUSPENSUS FRE(NIS) ET AR(MIS), idest suspense tenens frena et³¹³ arma, quia equo iam natante. FERUS audax non crudelis³¹⁴. CLAMAT DE ME(DIO) GUR(GITE) DUCIBUS RE(LICTIS) in alia ripa. **433.** ITE, idest venite. SIC sicut primus ingressus sum aquas. **434.** VOVEO promitto vobis me primum PERFRINGERE et cetera.

435. PRECIPITANT, idest precipitantur. SECUTOS esse illum, non prius³¹⁵ cessisse.

437. ALTERA TELLUS, idest ripa opposita. PROCUL videtur eis esse. **438.** ET LATE ME(DIUS) TI(MOR), idest latitudo aque, que inter utrasque ripas media est, eis est timori. **439.** MOLLIOR videtur quam prius. **440.** FACILES videntur esse. SALTUS in aqua; a ‘salio, salis’.

441. HAUT PROCUL transcurso fluvio posuerunt castra et ostendit locum castrorum tutum et idoneum esse. **442.** UNDE, idest a quo iugo. EST³¹⁶, idest contigit VIDERI³¹⁷ et cetera. **443-444.** FIDIQUE RECEPTUS nominis³¹⁸ nominativus pluralis³¹⁹, idest tutum receptaculum in COLLE PA(TULO) PER EX(CELSUM), quia in apice montis quedam planicies erat. **444-446.** SUBTER QUEM collem, erant ARVA patentia SINU, idest laxa et patenti planicie. Hic ostendit convenientiam per planiciem sumitatis,

³⁰⁸ phisicam *correxī*] phisiacam R

³⁰⁹ excrescunt *correxī*] excreserunt R

³¹⁰ accedentes *correxī*] accedentes R

³¹¹ fluminibus *correxī*] fulminibus R

³¹² regionis *coniecī*] religionis R

³¹³ et *coniecī*] idest R

³¹⁴ crudelis *coniecī*] credulis R

³¹⁵ prius *coniecī*] post R

³¹⁶ est R] etiam *Klotz*

³¹⁷ videri R *Klotz^{ap}*] videre *Klotz*

³¹⁸ nominis *sup. lin. add.* R

³¹⁹ pluralis *coniecī*] populis R

ubi possent tentoria sua facere et in planitie subsistenti contra hostes possent conflare. NULLI: vere aperte, vere poterant inde Thebe videri, quia NULLI DES(PECTUS) OBSTANT³²⁰, idest nulli montes sunt oppositi, qui aspectum prohibeant.

446-447. NEC LONGA LABOR M(UNIMINA) D(URUS) A(DDIDIT), idest non oportuit multum laborare ad castra munienda; hic ostendit munitionem loci non manualement sed nature. Una negatio removet utrumque³²¹. **447.** IPSA LOCO: labor non, quia natura ab immediatis. MIRUM, idest mirabiliter.

448-449. ELATE sunt. IN VALLUM in loco valli. DEVEXAQUE FOS(SIS) E(QUA), idest valles erant pro fossatis quasi manu factis. ET FOR(TUITO) DU(CTE) QUATER A(GGERE) PI(NNE), idest quatuor aggeres erant ibi in modum pinnarum in circuitu vallis acuti in summate; quod autem³²² fuit inter aggeres opera manuum debebant augere, ut facerent oppugnacula cum pinnais. **450-451.** IPSI Argi DANT CETERA munimina et tam diu in munitione laboraverunt, DONEC SOL EREP(SIT) O(MNIS) MON(TIBUS); hoc ideo dicit, quia sol in vespere diutius videtur in montibus.

452. QUIS QUEAT: sic Danai castra sua muniabant, sed Thebani timebant et QUIS QUEAT et cetera. ATTONITAS timoris magnitudine.

453-454. Ordo: NOX ATRA TERRITAT URBEM, idest Thebas positas IN³²³ CONSPECTU BEL(LI) supra: «unde est³²⁴ urbem turresque videri³²⁵» [*Theb.* VII 442]. «Urbem», dico, INSOMNEM vigilantem pro timore et SPERANTEM³²⁶ SUPREMA, idest bellum, quod debebat terminare omnes eorum actiones. DIEMQUE MINATUR quasi nunc essent omnis perituri.

455. NIL videtur eis esse SEPTUM, idest firmum. **456.** INVALIDE videntur; Amphionis fabulam tangit.

457. RUMOR: unde sic timerent ostendit. PLURES numero. **458.** MAIORES viribus quam essent. **459.** IGNES castrensium excubantium.

460. Et quia ista videbantur, ergo HII sollicitabant. TELA preparant. **461.** HORTANTUR comunt. **461-462.** CARA PECTO(RA) virorum, filiorum, cognatorum.

---

³²⁰ obstant R] instant *Klotz*

³²¹ utrumque *scripsi cum Zanette*] uterque R

³²² autem *correxij*] ante R

³²³ in *bis scriptum* R

³²⁴ est urbem R] urbem etiam *Klotz*

³²⁵ videri R *Klotz^{APP}*] videre *Klotz*

³²⁶ sperantem R] parantem *Klotz^{APP}* parantis *Klotz*

462-463. CRASTINA MANDANT FU(NERA), idest comendant, ut cum in crastino mortui fuerint sepulturas erorum procurent: tanta erat desperatio.

463-465. SI TENUIS³²⁷: hoc faciebant vigilantes, sed si quando obdormiunt BELLA GERUNT³²⁸, idest videntur gerere. MODO sunt LUCRA MO(RE) mortis, ‘more’ genitivus est; idest modo gaudebant vitam suam saltem per noctem illam prolongari, modo tedeat eos vivere propter timorem. **465.** LUCEMQUE TI(MENT), idest diem, quia tunc erant morituri; contra illud: «lucra more» [*Theb.* VII 464]. LUCEMQUE PRECATUR contra «tedia vite» [*Theb.* VII 464].

466-467. Nec mirum si sic erant turbati, quia THESIPHONE et cetera. UTRISQUE CAS(TRIS)³²⁹ Thebanorum et Grecorum. GEMINUM quia semper inter duos est bellum. **467.** HUIC Polin(ici). FRATREM Ethio(clem). INGERIT ad memoriam reducit et e converso. **468.** AUT pro ‘et’. PATREM UTRIQUE, idest patris scelera et docet ab eo non degenerare; vel quia pater erat utrique infestus, cuius oculos calcaverant. ILLE Edipus. **469.** EXCITUS tumultu belli. IMPLO(RAT) FURIAS filiis suis inprecando. OCULOSQUE RE(POSCIT) ut filiorum suorum ruinam videat.

470-471. IAM PRIMUS DIES, idest prima pars diei orientis. HAUSERAT, idest paulatim caligare fecerat; superveniente maiore lumine minus lumen obscuratur. Vel PRIMUS DIES belli. GELIDAM PHE(BEN) quia ipsa sola de omnibus stellis sine igne est, nec habet lumen a se, sed a sole recipit. ET ASTRA CALI(GANTIA) sole veniente. **471-472.** CUM³³⁰ OCCEANUS IA(M) TU(MET) IG(NE) FUTURO alia descriptio lucis venientis: sol de Oceano videtur oriri, quo surgente mare simul cum eo erigitur. FUTURO nascituro. **472-473.** Et cum³³¹ EQUOR: est alia descriptio. RECLUSUM est, idest apertum, quia sole ascendente plus et plus aperitur mare. Omnia enim in nocte clausa dicuntur³³² esse, que in die aperiuntur et lumen nostrum recipiunt. NOVO, idest noviter orto; vel secundum Epycureos ait, qui dicebant solem in singulis diebus innovari. **473.** SUBSIDIT RA(DIIS) surgentibus, quia quanto sol plus ascendit tanto magis terra vel mare humiliari videtur, quod tamen non est in re.

474-475. ECCE quotiens ista particula inducitur, semper aliquid novi significat et precipue mali. IOCASTA habens TRUCES O(CULOS), idest lividos. SORDENTIBUS

³²⁷ si tenuis *correxi iuxta Klotz*] sed tenuit R

³²⁸ gerunt *correxi iuxta Klotz*] gerere R

³²⁹ cas(tris) *correxi iuxta Klotz*] eas R

³³⁰ cum *correxi iuxta Klotz*] est R

³³¹ cum *correxi*] est R

³³² dicuntur *correxi*] dicuntur R

pulveris aspersione. CANIS, idest comis canutis. **476.** NIGRA BRA(CCHIA), idest livida crebris verberibus. **476-477.** RAMUMQUE O(LEE) CUM V(ELLERIS) A(TRI) N(EXIBUS) ramus ubique et vitta pacem significant, sed quod hic dicit «atri» Iocaste dolorem representat. VELUD inquietitudine³³³ comparat eam Eumenidi. ANTIQUISSIMA Allecto crudelior aliis vel seior. **478.** MAGNA CUM MA(IESTATE) MA(LORUM) limate³³⁴ dixit «maiestate» referens ad personam, quia regina erat, quod etiam in impis malis poterat nobilitas eius deprehendi; «magna» et «malorum» referens ad illius infortunium.

479. NATE Antigone et Hysmene³³⁵, scilicet SEX(US) IAM MELIOR quam filii, qui se gladiis appetebant. **480-481.** SUSTENTANT matrem, PRECIPI(TANTEM) ANI(LES) AR(TUS) et cetera.

481. VENIT cum tali habitu. **482.** ADVERSA hostilia. **483.** ADMICTI, idest recipi dicens: o Argivi RESERATE VIAM michi. **483-484.** MATER BELLI, idest bellantium, sed expressius dixit. IMPIA ROGAT vos, que peperit impios. Quandoque peccata nostra referendo facilius impetremus. **484-485.** HUIC UTERO, idest meo ius est IN HIS CAS(TRIS), quia filii mei sunt. EXECRABILE propter execrabilem.

485. MANIPLI Grecorum. **486.** MAGIS timuere quam visam. **486-487.** REMEAT IAM M(ISSUS) A(DRASTO) N(UNTIUS) deest 'ab'; materia³³⁶ brevitatis observantia. Miserat Adrastus exploratorem quis pulsaret hostia, quo explorato redit nuntius dicens esse Iocastam et precepit fores aperiri. IUSSI³³⁷ ab Adrasto.

489. HORENDUM quantum ad pronunciantem. Hoc distat inter 'furiosus' et FURIATUS³³⁸: furiosus est cuius furor diu durat, furiatus est qui aliquo casu repentino furit et cito mitigatur.

490. HEI³³⁹ dolentis est. **492.** CADMEIUS Pol(inices). **493.** ET RAPTAM matrem in complexu. GAUDENTIBUS pro matre recepta manantibus. Sicut enim dolori comotio lacrimas movet, sic quandoque et gaudium. **495.** URGENS³⁴⁰ amplectens aliquando matrem, aliquando sorores.

³³³ inquietitudine *coniecī*] increpitudine R

³³⁴ limate *sup. lin. R, ras. in textu*

³³⁵ Hysmene *correxī*] Hysmane R

³³⁶ materia *coniecī*] maira R

³³⁷ iussi *correxī iuxta Klotz*] misi R

³³⁸ *cfr. furiata Klotz*

³³⁹ hei R *Klotz^{Abp}* (hei quis)] ecquis *Klotz*

³⁴⁰ urgens R] arguens *Klotz*

496. Sed ANUS Iocasta. FLETUS AS(PERAT), idest asperiores facit admiscens contumelias. Hic ostenditur intentio, quia vult indignationem et conquestionem commovere: per «fletus» conquestionem; per hoc quod dicit «asperat» indignationem accipimus. **497-498.** Dicit itaque ad Poli(nicem): o REX ARGIVE sarcasmos³⁴¹, idest hostis derisio. Et hic statim indignationem notat: QUID FINGIS M(OLLES) LA(CRIMAS), idest non veras sed simulatas. VENERANDAQUE NOMINA appellando me matrem et istas sorores. **498.** COLLA mea et istarum. **499.** MATREM INVISAM in hoc nomine conquestionem generat.

500. VAGUS epytheton exulis. MISERABILIS qui alios ad misericordiam deberes incurvare. **501.** QUEM NON PERMO(VEAS) ad pietatem; quasi dicat: quis est tam durus, quem non moveres quando recessisti? Vel dicat totum yronice. LONGE: non equidem es ille vagus et miserabilis, quem fama predicabat, quia LONGE CHO(RTES) et cetera. **502.** MULTO ENSE spiculatorum tibi astantium. **503-504.** HA ad illud respicit: «hei quis monstraverit hostem / quem peperit» [*Theb.* VII 490], unde oportet me nunc dolere; ergo MISERE sunt que sicut ego³⁴² pariunt, sed beate sunt steriles, que de filiis dolorem non habent. Aliter: MISERE sunt MATRES, quia semper de filiis absentibus dolent, quam«vis» prospere habeant se res eorum, sicut ego et hoc est: DEFLEBAM EGO TE HUNC, idest talem non utique sed miserum, tu autem superbus venis et arrogans.

504. TAMEN adversativum est. TUORUM mei et sororum. **505.** DUM CASTRA SI(LENT), idest nundum est tumultus belli. **506.** PIETAS que debet esse inter fratres. Ego GENITRIX IUBEO te ut filium, ROGO ut regem³⁴³; verba utraque persone convenienti apposuit. **507.** I veni. SALTEM hic conquestionem. **508.** FRATREMQUE audito nomine fratris Poli(nices) avertit vultum, unde Iocasta ait: QUID AUFERS et cetera. **509-510.** IAM AUT DABIT, idest aut red«det tibi regnum aut pugnabis iustius.

511. ANNE TIMES: vidit iterum mater in vultu Pol(inicis), quod sibi nolet consentire, unde subicit: ANNE TIMES et cetera. **512.** NON SIC quasi dicat: nos quidem miseri sumus et inpii, sed non adeo ius naturale in nobis periit, ut ego te, cum sis filius meus, prodicione mea faciam interfici. **513-514.** VIX EDIPODE: non est tibi timendum me duce, quia nec etiam duce patre, qui nequior est me, et hoc est: VIX TIMERES, idest timere deberes. Quia mentionem fecerat de Edipode subicit:

³⁴¹ sarcasmos *correxij* sereasimos R

³⁴² ego *bis scriptum* R

³⁴³ regem *correxij* rogem R

NUPSI EQUIDEM filio meo PEPPERIQUE NE(FAS), idest nefarie quia de filio, SED tamen DILIGO TA(LES), ergo non decipiam. **515.** HA DOLOR exclamatio dolentis est. ETIAMNUM³⁴⁴, idest adhuc. EXCUSO mali estis non deberem vos³⁴⁵ diligere, sed per hoc vos excuso, qui tales diligo; quasi dicat: per hoc, quod ego vos tales diligo, putant vos homines bonos esse.

516. QUOD pro 'sed'. PERSTAS in malicia tua volens michi acquiescere. **516-517.** ULTRO sponte nostra DETULIMUS et cetera. **518-519.** ET³⁴⁶, idest etiam. PATER FERETUR ut eum liges et punias.

519. AD VESTRUM: quia videt mater, quod erga filium nichil possit impetrare, convertit se ad Grecos, ut eos commovendo per ipsos filium commoveat. VERTO GEMITUS, idest me gementem. AD VESTRUM PU(DOREM), idest ad vos, quos debet pudere sceleris, quia istum non pudet; quasi dicat: summus pudor vobis erit, si patiamini fratres invicem conflagere, presertim cum vires ex vobis pendeant et possitis prohibere. **520.** LIQUISTIS ENIM: et ideo ad vos me converto, ut per similitudinem vestrorum in me misericordia incurvemini. PARVOS, idest pueros, et ideo filiorum miseremini. SENES patres et matres, et ideo senum miseremini, idest mei et Edipi. **521.** Et QUISQUE vestrum liquit HAS LACRI(MAS), idest similes meis, scilicet matrum et sororum. MATRI, idest michi. CREDITE, idest committite, ut eum in urbem ducere liceat. **522.** VIS(C)ERA patrum et matrum sunt filii eorum.

522. SI VOBIS: et debetis enim michi credere, quia michi est carus. Vere est michi carus, quia si vobis ex parva temporis assuetudine carus est, multo magis debet michi esse carus, que et mater sum et diu enutrivit; a minori in maius. **523.** SITQUE PRECOR: et utinam sit vobis carus; interpositio. **523-524.** ORO QUID ME DECET, scilicet ut filius meus michi comittatur, ut meo interventu filiale bellum finiatur. VE pro 'que'³⁴⁷. Et oro quid decet ISTA UBERA, o vos PELASGI, idest me, que istis uberibus ambos pavi. Quidam libri habent: «quod³⁴⁸ vestra³⁴⁹ Pellas(gi) ubera»; sic leges: et oro quod³⁵⁰ deceat VESTRA³⁵¹ UBERA, idest vostras matres decet pro vobis similiter orare.

³⁴⁴ etiamnum *correxi iuxta Klotz*] et non R

³⁴⁵ vos *bis scriptum* R

³⁴⁶ et *correxi iuxta Klotz*] ci R

³⁴⁷ que *correxi*] quia R

³⁴⁸ quod *legitur in Klotz^{APP}*

³⁴⁹ vestra *legitur in Klotz^{APP}*

³⁵⁰ quod R *Klotz^{APP}*] quid *Klotz*

³⁵¹ vestra R *Klotz^{APP}*] ista *Klotz*

524. AB HIRCANIS: et bene debetis hoc michi concedere, quia etiam illi ferocissimi Tracie populi, quibus presidet Mars, michi concederent; multo magis ergo vos debetis concedere.

526-527. ANNUITE et ita bellum terminabitur³⁵², aut ego HIC, in amplexu filii mei, MORIAR et bellum non cessabit.

527. DICTA Iocaste. TUMIDAS deest ‘quamvis’. **528.** NUTANTES³⁵³ fletu inundante. **529.** PIIS FLE(TIBUS) ex compassione.

529-530. Tales fuerunt isti, idest sic mitigati, QUALES SUNT LEONES et cetera. **531.** PROTINUS hoste prostrato IRA leonum MINOR fit, unde in Lucano: «et nobilis ira leonum» [LUC. VI 487], quia prostratis parcunt. Ostendit unde sit hoc, quod ira leonum minoretur: quia GAUDENT et cetera. **532.** SECURAM quia securi sunt de cibo. SIC more leonis. **533.** LABANT vacillant.

534. IPSE ETIAM Poli(nices), qui ad iram deberet incitari³⁵⁴, cui regnum frater iniuriosus auferebat. ANTE OCCULOS omnium. **535.** RUDIS verecunde. FLEBILIORA ad commovendum fratrem digniora. **536.** VARIA PROCELLA³⁵⁵ quia de fratre se volebat ulcisci et matri satisfacere. ANIMUM suum Polinici. **537.** EXCIDERAT REGNUM³⁵⁶, idest amor regni de animo eius. CUPIT IRE ad Thebas cum matre. MITIS³⁵⁷ factus conquestione Iocaste. **538.** NON VETAT ire Polinice. OCCUPAT contra voluntatem Poli(nicis) et aliorum assentientium incipit.

539. ME POTIUS³⁵⁸ mittite et non istum. QUI FIDUM: quasi dicat: istum non debetis mittere, quod in me patet, quia frater eius michi infidelis extitit; quid ergo faciet illi qui frater est? **541.** PACEM EGR(EGIAM), BONA <FEDERA> yronice.

542-544. UBI TUNC FIDEI PA(CIS)QUE SE(QUESTRA) MA(TER) E(RAS)? quasi dicat: tunc deberes esse³⁵⁹ conciliatrix pacis sine modo. **543-544.** CUM VESTRA NOX insidiosa MORATA ME HOS(PITHIS), quia ibi perpetuo me volebat hospitari Ethiocles, ubi L interfeci milites. PULCRIS yronice.

³⁵² terminabitur *conieci*] imminabantur R

³⁵³ nutantes *correxi iuxta Klotz*] mutantes R

³⁵⁴ incitari *in marg. R^{b.c.}*] revocari R^{a.c.}

³⁵⁵ *post* procella *add. et R, quam vocem seclusi*

³⁵⁶ regnum *correxi iuxta Klotz*] reos R

³⁵⁷ mitis *in marg. R, ras. in textu*

³⁵⁸ potius *correxi iuxta Klotz*] potius R

³⁵⁹ *post esse add. esse R, quam vocem seclusi*

544. NEMPE: non solummodo tunc non affuisti, sed et nunc istum trahis ad consimile periculum. AD HEC, que passus sum, COMMERCIA. Proprie est comercium commutatio; Tydeus autem et vulnera intulit et vulnera pertulit.

545-546. DUC ILLUM: si ergo eum vis ducere, prius ostende illi locum, idest <L> interfectorum, quo viso scio, quia statim remanebit, quod est: TU PORRO, idest demum hoc viso sequeris eam? Quasi dicat 'non' et est apostrofa ad Polinicum. VESTRO³⁶⁰ SANGUINE SPIRAT fumat³⁶¹ vel horrescit, propter animas ibi occisorum recenter; vel ideo dicit «spirat», quia anima, que cum corpore quibusdam vinculis necessarie³⁶² ligatur †numerit†, si non peracto numero³⁶³ casualiter vel vi separatur a corpore, locum corporis usque ad prestitutum tempus inhabitat, quo peracto ad comparem stellam redire dicitur et ideo dicit «spirat adhuc» animabus; L invenit ibi interfectorum. **547.** NIMIUM MITIS³⁶⁴ qui mulierum fletu frangeris.

548. SCILICET, idest certe; quasi dicat: non debes mulierem sequi in periculum, quia illis mortem parantibus ista non poterit nisi flere. **549.** ET QUIESCENT ARMA propter fletum eius? Non itaque.

550. TENE, idest modo ponamus, quod arma quiescant, restat tamen hoc aliud malum, quia numquam redire permetteret; sed hoc dicit interrogative. **551.** ODIIS, idest sibi odioso de te licentiam habenti.

552. ANTE HEC LANCEA: et quod numquam remittatur ostendit per impossibilia similia, quasi dicat: sicut ista numquam erunt, sic nec istud. Nota: unusquisquam secundum suam professionem debet loqui: miles de armis, clericus de libris, navita de navibus. **553.** INACHUS fluvius est Grecie. Post militarem similitudinem imponit philosophicas. ACHELOUS fluvius <E>tholie. ANTE ABIBUNT³⁶⁵ RETRO, idest ad originem suam prius revertentur, quam tu semel a fratre possessus remittaris; comparationes sunt ducte ab impossibili.

554. SED MITTE³⁶⁶, idest dimitte. ALLOQUIUM matris. ET QUERITUR PAX, idest queratur. Aliter: obiectionem ponit quam posset ei facere Polin(ces): MITE est ALLOQUIUM fratris mei per matrem; ad hoc Tydeus: mitis est quidem in alloquendo,

³⁶⁰ vestro *correxi iuxta Klotz*] oxo R

³⁶¹ fumat *correxi*] sumat R

³⁶² necessarie *coniec*] neie (?) R

³⁶³ numero *coniec*] humero R

³⁶⁴ mitis *correxi iuxta Klotz*] mittis R

³⁶⁵ abibunt R *Klotz^{pp}*] abibit *Klotz*

³⁶⁶ mitte R] mite *Klotz*

sed pessimus in agendo. **555.** HEC QUOQUE: quasi dicat: si vult pacem veniat huc et imploret, non nos vocet, ut ab eo imploremus et hoc est: HEC QUOQUE CAS(TRA). Sicut dicit castra Thebanorum nobis patere ad pacem explorandam et securius in hec castra venire potest quam nos in castra eius, quia castra nostra nundum meruere timeri, sicut castra eius, qui me legatum voluit occidere.

556. AN SUSPECTUS responsio est obiectionis occulte: timetne me, quia me voluit occidere? ABSCEDO, idest recedo. Et DONO, idest condono.

557. INTRET hec castra Ethio(cles). Et debet, quia HUC³⁶⁷ est GENITRIX. Contra illud respondet, quod Iocasta dixerat, ibi esse patrem et matrem et sorores. MEDIE³⁶⁸ mediatrices, que equaliter utrumque diligunt.

558-559. FINGE AUTEM³⁶⁹: predictis causis patet, quod ire non debeas et maxime propter hoc, quod tibi essent regna redenda, que postea numquam tibi redent. ITERUM quia pugnandum esset, sed modo vi capta potes obtinere. EVICTUM illum precibus matris et sororum.

559. AGMINA Danaorum, que prius erant mitigata oratione Iocaste. MUTATA oratione Tydei. **559-560.** TRAHUNT(UR) CONSI(LIIS), idest in consilium an Poli(nicem) ire dimitterent an non.

560. SUBITO: elegantissima comparatio: sicut flanti Boree mare consentit, superveniente autem Notho repelitur, sic orante Iocasta Greci sunt mitigati, succedente Thydeo in iram redierunt. Nothus et Boreas venti sunt cardinales; Nothus flat in Austro, Boreas a Septentione. **560-561.** Ordo: sic factum est, CEU fit cum NOTHUS OBVIUS BOREE cum SUBITO TURBINE CE(LI), idest in celo repente turbante adveniente Notho, ABSTU(LIT) EQUOR BO(REE) impellens illud ab opposito. EQUOR, dico, ADVERSUM sibi prius flante Borea.

562. PLACENT Danais. TEMPUS, idest occasionem pugne³⁷⁰, «occasio est pars³⁷¹ temporis» [CIC. *inv.* I 27, 40].

564-565. ERRABANT: ecce molitio Thesiphones: due tigres erant, quas Bachuus iam emeritas in Aonia reliquerat; eas occiderunt Danay et inde fuit belli motus. Tygres et lince dicuntur trahere currum Bachi, quia bibula sunt animalia. TIGRES,

³⁶⁷ huc R *Klotz*^{sup}] hic *Klotz*

³⁶⁸ medie *correxi iuxta Klotz*] indie R

³⁶⁹ autem *correxi iuxta Klotz*] as R

³⁷⁰ pugne *correxi*] pupugne R

³⁷¹ pars *correxi iuxta Stroebel*] spes R

scilicet MITE³⁷² IUGUM, idest mansuete iugales, scilicet CURRUS QUON(DAM) VAS(TATOR) E(OI) B(ELLI), idest tigres iste tunc traxerunt currum Bachi, quando de Indis triumphavit; modo autem emerite et libere et mansuete facte, vagabantur in campis et erant Thebanis in honore. **566.** ERITHREIS Erithre civitas est in Oriente supra mare, unde et mare Erithreum dicitur, quod dividit Egiptum et Indiam, unde tota afinis regio eodem nomine designatur. ERITHREIS, idest Indicis. **567.** DIMISERAT ut ibi pascerentur. IN AONIOS A(GROS), idest Thebanos. MERITAS emeritas, liberas a labore.

568. TURBA DEI canonici Bachi. Et SACERDOS SE(NIOR), idest pontifex. **568-571.** CURAT, idest studet. ILLAS HORNARE, idest coronare. PALMITE MA(TURO), idest uvis. VARIIS CHO(RYMBIS) cornibus et racemis hedere; sed ponitur hic pro racemis vitium et est exfexegesis. ILLAS, dico, SANGUINIS³⁷³ OBLI(TAS) quia sunt mansuete. Natura ferarum est ut ament sanguinem. ATQUE OLEN(TES) IN(DUM) GRA(MEN), idest aromata³⁷⁴, que inveniuntur in Oriente, cuius pars est India; quasi dicat: preciosis herbis utebantur non sanguine³⁷⁵. MACULAS AL(TERNO) OS(TRO), idest cohoperte erant purpura incisa, ut aparerent macule; vel «alterno» dixit, quia sicut macule diversi coloris erant, sic et purpura.

572. IPSI COL(LES), idest in collibus habitantes. QUIS³⁷⁶ CREDAT quod armenta eas diligenter; parentesis. **573.** AUSE sunt CIRCUM illas, cum timere soleant. **574.** QUIPPE, idest quid mirum si eas diligunt? Ipse enim sunt mansuete. NICHIL CRASSA(TA)³⁷⁷ FAME(S), idest propter famem nichil crudele gesserunt. MANUS OB(VIA) PAS(CIT) illas, idest herbis sibi³⁷⁸ porrectis pascuntur. **575-576.** FUSO MERO, idest vino, quod ori earum infundetur, non sanguine potantur; sed proprie dixit SUPINANT, quia dixerat «fuso». **576.** VAGA QUIES est illis in RURE, idest per suburbana rura ociantur. **577.** URBEM Thebas. **578.** FIDES est, idest creditur a Thebanis INTRASSE LY(EUM); quasi dicat: tantus honor tigribus exhibetur, sicut Bacho intranti.

³⁷² mite *correxi iuxta Klotz*] mitte R

³⁷³ sanguinis *correxi iuxta Klotz*] sanguis R

³⁷⁴ aromata *in marg. R, ras. in textu*

³⁷⁵ sanguine *correxi*] sanguinem R

³⁷⁶ quis R *Klotz^{pp}*] quid *Klotz*

³⁷⁷ crassa(ta) R *Klotz^{pp}*] grassata *Klotz*

³⁷⁸ sibi *correxi*] sibo R

579. HAS tigres; ecce molimen Eumenidis. TER concussit. **580-581.** IMPULIT eas. IN PRIOREM ANIMUM REDIRE fecit, amorem sanguinis. ERUMPUNT ille, idest exeunt. NON AG(NOSCANTIBUS) AR(GIS)³⁷⁹ nescientibus eas Bacho esse consecratas.

582. CEU DUO: magnum earum impetum ostendit. DIVERSO hic innuit³⁸⁰ eas de diversis partibus advenisse. **583.** LONGUM CRINEM PER³⁸¹ NU(BILA), idest longum tractum per aera; hoc non servit comparationi.

584-589. NON ALITER quam fulmina cadentia CORRIPIUNT TUUM AU(RIGAM), O AMPHI(ARE). VASTO IMPETE pro 'impetu'; declinatur 'hic et hoc hec impes, huius impetis', sed non invenitur plus quam 'inpete'. NEC DEFUIT OMEN nam sicut auriga³⁸² prius de plebe interiit, sic³⁸³ Amphiarai primus regum. IDAS³⁸⁴ erat auriga Parthonopei, ACHAMAS³⁸⁵ Tydei. FORTE IS³⁸⁶ auriga Amphiarai; interpositio. AD STAGNA ad aquatum. MOX demum <corripiunt IDAM TENA(RIUM) Laconium. Tenarus vallis est Mallee, qui est mons Laconie. QUI erat PROXIMUS aurige Amphiarai. PREMUNT perimunt.

590. CORNIPEDUM ad castra redeuntium, quos illi ad aquatum duxerant. ACONTEUS ex parte Grecorum erat iste et solebat esse venator, quare melius potuit eos ulcisci quam alius. **592.** Nec mirum si valebat in arcu, quia ERAT ARCHAS, qui valent in sagitta. VERSAS AD ME(NIA) tigres ad Thebas redeunt. **593.** MULTUM HASTI(LE) plura hastilia. **595.** TRANFIGIT³⁸⁷ perforat.

595. ILLE tygres. LIMITE, idest signo, vestigio. **596.** UTRIMQUE EX(TANTIA) ex utroque latere prominentia. **597-599.** Ipse, dico, SEMIANIMES PECTORA sua. DILECTIS MU(RIS) Thebarum et statim civitas tota dolore commota est; nec minimo sed tanto, quod RAPI PUTES, idest destrui, TEMPLA publica. **600.** LARES privatos deos et familiares. **600-601.** SIC adeo EXORITUR et cetera.

601-602. Quid mirum si sic dolebant, quia MALENT RUISSE CU(NABULA) MA(GNI), idest thalamum ubi nutritus fuit Hercules, quem habent pro deo, vel templum eius dicit. THALAMUM SEMELES ubi Iupiter consuetudine habebat cum ea. **602-603.**

³⁷⁹ Ar(gis) R Klotz^{APP}] agris Klotz

³⁸⁰ innuit coniec] inmite R

³⁸¹ per correxi iuxta Klotz] pro R

³⁸² post auriga add. est R, quam vocem seclusi

³⁸³ sic scripsi cum Zanette] sicut R

³⁸⁴ cfr. Idan Klotz

³⁸⁵ cfr. Acamanta Klotz

³⁸⁶ is correxi iuxta Klotz] his R

³⁸⁷ tranfigit R Klotz^{APP}] transigit Klotz

PENETRALE HER(MIONE)³⁸⁸ que fuit uxor Cadmi, filia Martis et Veneris, prima regna Thebarum. Hec omnia pro sacrosanctis habebant et quia sic civitas tota³⁸⁹ commota est, unus ergo eorum, scilicet PHLEGEUS³⁹⁰, qui sacerdos Bachi erat, eas voluit vindicare et hoc est: CULTOR BA(CCHEUS) et cetera. ACONTEA qui tygres occiderat. **604.** IAM VACUUM TELIS quia omnia consumpserat in vulneribus tygrum. GEMINO SAN(GUINE) duarum tygrum. OVARE³⁹¹ proprium est triumphantium. **605-606.** AUXILIO Aconthei. THEGEA IU(VENTUS) quia et ipse Archas erat. SUBEUNT, inquam, sed TARDI, quia iam mortuus erat Achontheus. **606-607.** IACET SUPRA SACRA COR(PORA) FE(RARUM), idest tygrum, super eas iniectus a Phlegeo³⁹² loco hostie, scilicet ULTIO BA(CCHO) ME(RENTI), quia tygres sue occise fuerant.

610. IAM NON AUSA PRECES, scilicet fundere illi(s). **610-611.** QUI MODO, paulo ante, erant TAM MITES³⁹³ cum oraret Iocasta, modo REPELLUNT et cetera. **611.** TEMPORE, idest oportunitate, quia optimum locum loquendi hic habuit contra eum, qui non solum fidem non habuit, sed etiam nefas suum differre non potuit.

612. ITE AGE vox Tidei. **613.** NUM, idest numquid potuit expectare, donec quam ad nos miserat rediret? Non utique.

614. APERTO nudo; dum enim ensis est in vagina tectus est non apertus.

616. HINC ATQUE INDE ex utroque exercitu. **617.** CONFUSI sunt VULGO, idest plebi vel passim. ET NEGLECTA sunt quantum ad ordinem. **618.** MIXTI sunt. **619.** INDIGESTA inordinata. PREMIT RUEN(TES), idest ipsi precipites ruebant invicem. **620-622.** Et quia plures erant, NEC SESE VA(CAT) OS(TENTARE)³⁹⁴; unusquisque in bello nititur aliis se ostendere potioem, quod modo non licebat. Et vere³⁹⁵ hoc est, quia SIC CONFLIXERE AR(GIVA) THE(BANA)QUE PU(BES) GLOBIS, turmis, SUBITIS, idest subito irruentibus. **622.** VEXILLA sunt RETRO, que debeant bellum procedere.

624. CRUDESCIT³⁹⁶, idest crudeliter crescit. AB EXI(GUO) SAN(GUINE), idest propter tygrum mortem.

---

³⁸⁸ Her(mione) R *Klotz*^{APP}] Harmonie *Klotz*

³⁸⁹ tota *correxij*] toto R

³⁹⁰ Phlegeus R *Klotz*^{APP}] Phegeus *Klotz*

³⁹¹ *cf.* ovantem *Klotz*

³⁹² Phlegeo *correxij*] Phlegio R

³⁹³ mites *correxij iuxta Klotz*] mittes R

³⁹⁴ os(tentare) *correxij iuxta Klotz*] hos R

³⁹⁵ vere *conieci*] unde R

³⁹⁶ crudescit *correxij iuxta Klotz*] crudelem R

625. VE<N>TUS ita fuit in primis bellum, sicut primus ventorum flatus. **626.** LENIS est, qui postea in maximum tumultum excrescit. GESTAT rapit. **626-627.** MOX demum. FRONDES folia. CACUMINA ramalia. PATEFECIT rapiendo ipsas arbores, qui prius densitate sua montes opacabant.

628. NUNC AGE: bellum actor tractaturus Musas invocat, ut sibi insinuent qui fuerint mortui et quomodo. **628-630.** VESTRAS ACIES REFERTE, idest Thebanas; siquidem Elicon, qui mons est, consecratus est Musis in Aonia. Et bene potestis hec referre, quia <NON> CONSULIMUS LONGIQUA, idest non inquiramus vobis incognita, VIDISTIS ENIM et cetera. **630-631.** DUM ELICON<DA> PLE(CTRA), idest studen<tes> in Helicone monte Aonie³⁹⁷. HORRENT TYR(RHENOS) TU(MULTUS), idest tubas, quas adinvenit Maleus³⁹⁸ rex Tyrrenorum.

632. SIDONIUM: poeta divino fretus auxilio incipit. SONIPES MALE FIDUS IN AR(MIS), idest in bello, quia effrenis erat. **633.** RAPTAT raptum differt. PER DIVERSA AG(MINA) Grecorum; PER pro 'in'. RUMPENTEM FRE(NOS) dum volet equum retinere. **634.** IAM LIBER ruptis abenis vel laxis³⁹⁹. MANUS Ptherele SIC erat FESSA, quod non poterat amplius choibere.

636. FUGIT ILLE equus. **637.** CONSERTUS, idest consutus per astam. **638-639.** CEU CENTAURUS qui semihomo est et semiequs; elegans comparatio.

640. ALTERNA alternatim. **641.** HYPOMEDON sternit SIBARIN, Grecus Thebanum. MENECEUS filius Creuntis, qui postea pro patria se devovit, PYLIUM PERI(PHANTA), Thebanus Grecum. **642.** PARTHE(NOPEUS) YTIN Grecus Thebanum. SIBARIS: diversitatem vulnerum ostendit. **643.** INSIDIANTE SA(GITTA) epiteton.

644-645. HEMON Thebanus Creuntis filius. RAPIT COL(LA) CE(NEOS) Greci. FERRO cum ense. **646.** TRUNCUM, idest sibi amissum. ANIMUS in trunco remanens querit CAPUT evulsum ex humeris. IACENTIS Cenei. **647.** ABAS Thebanus. Sed DEPREHENSUS COR(NU) ACHIVA, idest Greca hasta.

649. QUIS TIBI: quemdam Bacho sacerdotem, scilicet Euneum, arguit, qui relictis aris⁴⁰⁰ ad bellum venerat, sed ovius Capaneo occisus est. **650-651.** QUIS LUCOS SUASIT tibi linqere propter bellum; in lucis solebant sacrificia fieri Bacho. QUIBUS,

³⁹⁷ Aonie *correxij*] Aconie R

³⁹⁸ *post* Maleus *add. res R, quam vocem seclusi*

³⁹⁹ laxis *correxij*] lauxis R

⁴⁰⁰ aris *bis scriptum* R

scilicet lucis; vel QUIBUS causis es VETITUS EMANSISSE in lucis. Et quis SUASIT tibi MUTARE FU(ROREM) AS(SUETUM) BRO(MIO), idest furorem Bachicum propter bellum.

652. QUEM TERRE(RE) QUEAS cum sis sic armatus? Quasi dicat: nullum. CLIPEI: describit eius armaturam. **653.** PALLENTES HE(DERE) epiteton. Et NISEA SER(TA)⁴⁰¹, idest Bachica panpinea; Bachus in Nisa colitur. CORONANT circumdant. TEXTUM CLI(PEI) quia de virgis erat. **654.** INSTITA stola vel infula usque ad pedes pertingens. SUBNECTITUR marginata est. FILO⁴⁰² PAN(PINEO), idest ornato panpino. **655.** CRINE LA(TENT) HU(MERI), idest crinitus est ut Bachus. CRESCUNT LA(NUGINE) MA(LE) dum barba est intonsa videtur facies esse amplior; vel sic ypallage, idest lanugo crescit in malis. **656.** ET RUBET super lorica vestem purpuream induerat; per eam videbatur fulgor lorice. IMBELLIS propter ipsum⁴⁰³ imbellem. **657.** BRACCHIA⁴⁰⁴ sunt IN MA(NICIS), cirothecas pontificales significat⁴⁰⁵. ET PICTE VIN(CULA) PLAN(TE) ypallage, idest plante in pictis sotularibus; de sandaliis dicit. **658.** CARBASEIQUE SINUS, idest alba, habens multos sinus, idest plicas. Carbasus est proprie laxa vestis et ideo quandoque pro velo⁴⁰⁶ ponitur; in singulari feminini generis est, in plurali⁴⁰⁷ vero neutri. ET FIBULA nodus colli. RASILIS, idest picta et aspera propter aurum, Ovidius: «rasilis huic summam⁴⁰⁸ mordebat fibula vestem» [OV. *met.* VIII 318]. **659.** MORDEBAT iungebat. TENARIAM⁴⁰⁹ Laconicam. IASPIIS⁴¹⁰ est lapis preciosus, super quam paldam est. **660.** GORYTOS⁴¹¹ proprie theca, arca, sed hic ponitur pro theca tellorum, idest pharetra. VELOX propter veloces sagittas, quas ibi reponimus. ET ARCUS sunt ei. **661** AURATA LINCE, idest de aurata pelle lincis tectam habet pharetram.

662. DEO LIMPHAN(TE), idest Bacho faciente eum insanum; fortassis bene potus erat. Tractum est a canibus qui, ut aiunt, quando furunt⁴¹² limpham devitant et tangere et potare.

⁴⁰¹ ser(ta) *correxi iuxta Klotz*] fer R

⁴⁰² filo R] pilo *Klotz*]

⁴⁰³ *post ipsum add. ij (?) R, quas litteras seclusi*

⁴⁰⁴ brachia *correxi iuxta Klotz*] bachica R

⁴⁰⁵ significat *correxi*] significat R

⁴⁰⁶ velo *correxi*] vello R

⁴⁰⁷ in plurali *correxi*] implurali R

⁴⁰⁸ summam *correxi*] suman R

⁴⁰⁹ Tenariam *correxi iuxta Klotz*] Tenaream R

⁴¹⁰ *cf. Iaspide Klotz*

⁴¹¹ gorytos *correxi iuxta Klotz*] choritos R

⁴¹² furunt *in marg. R, ras. in textu*

664. IUVENCA que Cadmum precessit. CIRREA nam in Cirra datum fuit illud oraculum. **665.** PARCITE cessate a bello, quia IN HEC menia VENERE per cantum Amphionis. **666.** GENER per Semelem, per Alcōmenam, per Antiopam. **667.** SOCER⁴¹³ est per Hermionem. BACCHUM⁴¹⁴ HAUT MENTIMUR⁴¹⁵ A(LUMNUM), idest non falso dicimus, quia verum est nos eum nutrisse.

668. IACTANTI Euneo, idest inaniter proferenti. **669.** AERIA magna.

670. Talis et cum tanto impetu accessit Capaneus, QUALIS est LEO. UBI, idest postquam. PRIMA(M) quia in mane famelicus est. **672.** NUNDUM BELLANTEM nundum cornutum. **673.** GREGES canum. LACESSANT exagitent. **674.** PREDAM VIDET⁴¹⁶ taurum vel cervum. NESCIT negligit, amore prede obliviscitur⁴¹⁷. **675.** SIC adaptatio⁴¹⁸ similitudinis. INIQUO inpari; nam ipse ferocior erat quam Euneus.

677-678. ANTE TAMEN quam hastam emitteret, inquit: o MORITURE⁴¹⁹ et cetera. FEMINEIS mollibus; feminarum est sic clamare in bello. **678.** UTINAM non solummodo tu interibis, sed etiam Bachus, si modo adesset. **679.** CUI FURIS, idest servis; nam Bacho sacrificantes solebant insanire. HEC TYRIIS CANE M(ATRIBUS) huiusmodi sermonem fac parochianis tuis et non nobis.

680. VIS, idest obstaculum⁴²⁰. **681.** VIX CLI(PEO)⁴²¹ SO(NUIT) ET IAM TER(GA) RE(LIQUIT) magnam vim mittentis intellige.

682. AURUM Eunei vestis deaurata. **683.** CRUOR VICIT SINUS, idest tanta fuit cruoris effusio, que in veste non potuit contineri, sed erupit. OCCIDIS AUDAX apostrophat actor ad Euneum. **684.** ALTERA CURA a tigribus.

685. HISMARA montes Tracie, quos sibi Bachus subiugavit. MARCIDA quia ubicumque colitur Bachus, ibi est humiditas propter potationem; ideo dicit «marcida», quia ibi fiebant sacra Bachi et inebriabantur. Marcidus est qui⁴²² internis humet. **686.** Et THMOLOS mons est Sicilie. NISA civitas est in Oriente, ad cuius similitudinem facta est Nisa in Citerone. THESEAQUE NAXOS ubi Theseus imperavit. **687.** Et planxit te GANGES, fluvius est Orientis. IURATUS IN TĤE(BANA) OR(GIA),

⁴¹³ socer *correxi iuxta Klotz*] sacer R

⁴¹⁴ Bacchum *correxi iuxta Klotz*] Bacheum R

⁴¹⁵ mentimur *correxi iuxta Klotz*] menti R

⁴¹⁶ videt *correxi iuxta Klotz*] ubi det R

⁴¹⁷ obliviscitur *correxi*] obliviscitur R

⁴¹⁸ adaptatio *correxi*] adaptio R

⁴¹⁹ moriture R] morture *Klotz*

⁴²⁰ obstaculum *correxi*] obsticulum R

⁴²¹ cli(peo) *correxi iuxta Klotz*] ch R

⁴²² qui *correxi*] que R

idest Bachi culture; sic dictus quasi iurasset, vel revera iuravit cum Bachus vicisset Orientem, unde ait METU, idest propter metum, quia devictus a Bacho. ORGIA sunt festa Bachi, dicta a quodam Greco, quod significat furor, vel dicta ab ‘orge’, quod est colere.

688. NEC SEGNEM sic Argi pugnabant non segnes et ARGOLICE et cetera. ETHIOCLEA Grecus acusativus ab illo genitivo, qui est ‘Ethῶcleos’. **689.** PARCIOR quam frater in Grecos. INHŌRUIT vel quia concives sui erant, vel spem habeat de regno et ideo parcebat civibus.

690-691. EQUIS FORMIDANTIBUS quia ruituri erant et sorbendi a terra. **691-693.** VERTIT CAMPUM dum solvi facit in pulverem. INDIGNANTEM quod amplius eum sustineret. DECUS INANE⁴²³, idest famam, que⁴²⁴ parvipenditur sapienti, scilicet ILLUSTRAT EX(TREMOS) O(BITUS), idest facit eum illustrem nimia cede hostium.

694-695. ILLE Appollo. SIDERE, idest fulgore. INCENDIT⁴²⁵ coruscare facit. **695.** O GRADIVE DEDISTI, idest concessisti, NON TARDE sed cito, quia ante vulnera, FRATRI Appollini hoc, videlicet concessisti, ne posset aliquis Amphiarum ferro contingere; tarde concederet si post vulnera. **697-698.** Et quare Appollo hoc voluit? Ut EAT Amphiarus VENERABILLE, idest integrum, DITI Plutoni.

698. TALIS tam terribilis ut supra dictum est; epilogus est supradictorum. **699.** CERTUS ET IPSE NE(CIS) quia per augurium suam providebat mortem. **699-700.** VIRES FI(DUCIA) LE(TI) SUG(GERIT) quia scit se moriturum fortius dimicat; tale est illud: «est ubi dat vires nimius timor» [*Theb.* X 493]. **700.** INDE, quia mortem prenoscit, MAIORA videntur sibi esse in effectum. **701.** ET NUMQUAM fuerat ei EXPERIENTIA CELI TAN(TA), idest scientia auguriorum, quanta in hic die. **702.** SI VACET, idest si liceat sibi celestia contemplari, sed non licet, quia intentus est bello et hoc est: VIRTUS CONTER(MINA) MOR(TI), idest proxima, AVERTIT eum ab inquisitione futurorum.

703. Et quia scit se moriturum, ideo ARDET furit. INEXPLETO insatiabili. **704.** ET FRUITUR DEXTRA, idest vigore dextre cum delectatione utitur. ANIMA pro ‘animo’. FLAGRANTE de suo successu gloriante.

705-706. HIC qui modo ita interficiebat, solitus erat LENIRE CA(SUS) HO(MINUM) predicando eis futura et erat FREQUENS, idest frequenter solebat, DEMERE IURA FA(TIS) non revera, sed ut videtur, dum futura mala predicebat hominibus et

⁴²³ inane *Klotz*] immane R

⁴²⁴ que *correx*] qui R

⁴²⁵ incendit *correx* *in* *juxta* *Klotz*] inscendi R

faciebat ea calbide precaveri. Qui facta reteggit priusquam eveniant «iura Fatis demere» dicitur.

706. QUANTUM DIVERSUS, idest quam⁴²⁶ dissimilis erat, Virgilius: «quantum mutatus ab illo / Hectore qui redit exuvias indutus⁴²⁷ Achilis» et cetera [VERG. *Aen.* II 274-275]. **707.** QUI SEQUI, idest qui sequebatur. TRIPODAS mensam Apollinis, super quam vaticinabatur Phebas⁴²⁸. LAURUS que circa templum erat; quasi dicat: non erat talis in bello qualis cum fata caneret, quia modo asper et tunc mitis⁴²⁹. **707-708.** IN OMNI NUBE in templo eris virga designat VOLUCREM, idest significationem. SALUTATO adorato, unde supra: «solita⁴³⁰ prece numen amicat» [*Theb.* III 470].

709-711. Iste, inquam, qui futura solebat predicare, modo IPSE IMMOLAT INNU(MERAM) PLE(BEM). CEU LETI(FER) ANNUS corruptione aeris incombente. ADVERSI SIDERIS canicule vel alterius. SUIS UMBRIS⁴³¹, idest Manibus; siquidem mortuis solebat antiquitus sacrificium fieri. Vel UMBRIS⁴³² diis infernalibus, SUIS, idest sibi futuris propiciis post sacrificium. **711.** IACULO PHLE(GYAN) interficit. **712.** FALCATO currus, enim illius habebat circumquaque falces, ut homines undique truncaret. **713.** HUNC Phlegian. METIT metere proprium est falcis. STANTEM contra se erectum. HUNC Cremeteona⁴³³. **715.** SACRUM, idest sacratum, quia sacerdos erat Apollinis. **716.** INVITUS occidit Licorea, quia sue professionis erat, sed IAM et cetera. **717.** CRISTIS EX(CUSSIS), idest galea. **718-719.** SAXO sternit. CUI Alcathoi erat DOMUS et cetera. CARISTUS⁴³⁴ fluvius est. AMANTES propter lucrum piscationis. LITORA Caristi.

720. ILLE Alchatous. **721.** Sed nunc TELLUS DECEPIT eum: dum colluit aquas vixit securus, sed in terra interiit⁴³⁵. **721-722.** HYEMES tempestates aquarum. NOTHOS qui semper sibi⁴³⁶ pepercerant. LAUDAT insecuritate. Et laudat PERICULA PON(TI) ME(LIORA), idest minus aspera quam pericula terre.

⁴²⁶ quam *correxi*] que R

⁴²⁷ indutus *correxi iuxta Geymonat*] inductus R

⁴²⁸ Phebas *correxi iuxta Serv. Aen.* III 92] Phobas R

⁴²⁹ mitis *correxi*] mittis R

⁴³⁰ solita R *Klotz*^{pp}] solitum *Klotz*

⁴³¹ umbris *correxi iuxta Klotz*] verbis R

⁴³² *post* umbris *add.* vel R, *quam vocem seclusi*

⁴³³ Cremeteona R] Chremetaona (v. 712) *Klotz*

⁴³⁴ *cfr.* Carysti *Klotz*

⁴³⁵ interiit *scripsi cum Zanette*] nutriit R

⁴³⁶ sibi *coniec*] sunt R

723. ASOPIUS filius Asopi. **724.** PLANCTUM Thebanorum fugientium propter augurem. AVERTERE, idest ab aliis ad se advertere, ut contra eum confligeret. **725.** HAUT MINUS, idest non minus Amphiaro. **725-726.** THIRINTIA RO(BORA), idest hastas, comparabiles hastis Herculis; quasi dicat: similiter Ipseus Argivam aciem prostraverat, sicut Amphiarus Thebanam. **726.** SED SANGUIS PRESENS quem presentem effundebat, visus est ei MINOR. VI(SO) AU(GURE), idest Amphiaro, ac si dicat: alios neglexit⁴³⁷ occidere, ut Amphiarum⁴³⁸ funderet. **727.** ILLUM Amphiarum.

727-728. Sed LATUS CU(NEI) pro hoc est: adeo stipatus erat Amphiarus, quod ad eum Ipseus aditum hebere non poterat; vel ipse adeo stipatus erat, quod non poterat egredi. INIQUO AG(MINE), idest magno. **728.** INDE quia accedere non poterat; cause non loci. **729.** EXERUIT emisit MISSILE, quare non stipitem. ELECTUM collectum PATRIIS RI(PIS), filius erat Asopi.

730-731. AC PRIUS inquit: O ASOPE DIVES LAR(GITOR) Asopus propter magnitudinem sui Thebanorum fluvium princeps dicitur. CLARE GI(GANTEIS) FA(VILLIS) ipse enim famosus erat, quia Iupiter eum fulminaverat, eo quod Eginam filiam suam a Iove corruptam dedignans intumuit, unde supra: «flumina concussit generum indignata⁴³⁹ Tonantem» [*Theb.* VII 318] et statim subiecit: «donec vix tonitru summotus et igne trisulco / cessit» et cetera [*Theb.* VII 324-325]. GIGANTEIS FA(VILLIS), idest igne, quo Iupiter usus est in gigantes. **732.** DA NUMEN DEX(TRE), idest vim tuam numinis, idest prosperum eventum. Et debes hoc facere, quia NATUS, scilicet ego. **733.** QUERCUS⁴⁴⁰, idest missile istud, quod in tuis ripis crevit. FAS, idest licitum. ME SPERNERE PHE(BUM) qui hunc vatem deffendet; quasi dicat: quandoque tibi licuit Iovem spernere, qui maius numen, bene ergo licebit michi spernere Phebum, cuius est minor potentia. **734-735.** COLLATUS quasi ad pugnam, supra: «conservitque manum» [*Theb.* VII 323]. Et si hoc feceris, MERGAM TU(IS) FON(TIBUS), idest tibi sacrificabo. ARMA Amphiari. VITTAS quibus habet caput involutum in signum sacerdotii. TRISTES quia SINE AUGURE, quia segregate erunt ab Amphiaro.

⁴³⁷ neglexit *correxi*] nexlexit R

⁴³⁸ Amphiarum *correxi*] Amphiari R

⁴³⁹ indignata *correxi iuxta Klotz*] indignato R

⁴⁴⁰ quercus *correxi iuxta Klotz*] quercus R

736. GENITOR Asopus. **737.** ET DETORQUET, idest feriri facit. AURIGAM Anphiari. INERTEM⁴⁴¹ respectu sui, qui successit ad regendum.

738. ILLE auriga. DEUS Apollo. VAGIS deiecto auriga. **739.** ALIAGMONA⁴⁴² famulum Amphiari.

740. TUNC VERO Anphi(arus) quidem prius insaniebat in arma, sed deo regente amplius insanivit. ARDENTI Anphiaro. **741.** CITRA, idest ante. **742-743.** VENIT MORS IGNAVA quia non ferro sed solo timore Amphiari moriebantur. DUBIUMQUE TU(ENTI) quasi dicat: tanto moderamine regebat Phebus⁴⁴³ currum, qui dubium erat videntibus utrum esset tardatus pondere dei an esset velocior; aliter: DUBIUM erat TUENTI, idest alieni intuenti, an ONUS Anphiarai PRESSERIT, idest tardaverit, IUGALES INFESSOS⁴⁴⁴, idest indefessos, an IMPULERIT eos, idest velocius ire fecerit dei presentia.

744. SIC⁴⁴⁵: cum tanto impetu currus ferebatur, sicut rupes de monte avulsa. LATUS partem montis. NUBIFERUM adeo altum, quod nubes ibi solebant quiescere. NOVA magna. VENTIS, idest ventorum impulsu. **746.** DESILIT illa pars montis. TIMOR⁴⁴⁶ timorem⁴⁴⁷ incutiens. **747.** LIMITE NON UNO, idest passim. **748.** FESSO TURBINE, idest deficiente impetu. **749.** CAVAT ibi eam⁴⁴⁸ distrahendo⁴⁴⁹. INTERCIPIT obstruendo.

750. NON SECUS adaptat. VIRO Amphiaro. **751.** DEO Apoline.

752. TELIS parans ea Amphiaro, ut in hostes dirigat; quasi dicat: armigeri et aurige Apolo adimplebat officium. **753.** FLECTIT ab Amphiaro removet. **753-754.** ADVERSA SPI(CULA), idest hostilia, ne vati noceant. FORTUNAM successum.

755. STERNUNTUR ab Amphiaro. **756.** HELICONIDE nata de Elicone. **757.** POLYTES fraticida erat iste. **758.** ATTINGERE, idest corumpere. MANTHO filia Thiresie. VIT(T)ATAM quia sacerdotissa erat. **759.** DEDIT immisit⁴⁵⁰ memor illius offense.

⁴⁴¹ inertem R *Klotz*^[pp] in Hersen *Klotz*

⁴⁴² Aliagmona R *Klotz*^[pp] Haliacmona *Klotz*

⁴⁴³ Phebus *correxij* Phebum R

⁴⁴⁴ infessos R *Klotz*^[pp] infestos *Klotz*

⁴⁴⁵ *post sic add. fit R, quam vocem seclusi*

⁴⁴⁶ timor *Klotz*] tumor R

⁴⁴⁷ timorem *correxij* tumorem R

⁴⁴⁸ eam *conieci*] eum R

⁴⁴⁹ distrahendo *conieci*] distendo R

⁴⁵⁰ immisit *correxij*] inmmisit R

760-761. REFLANTES CORPORA deest ‘propter’. RIMANTUR pedibus cavando querunt ubi sit; intellige multitudinem occisorum. PER ARTUS iacentium. **762.** SULCUS orbita rote. ALTUM pro ‘alte’. ORBITA, idest rota per cadavera faciens orbitam.

763. AXIS superveniens. **764.** NEC EST eis FA<CULTA>S VIT(ARE)⁴⁵¹ currum, quia vulnerati sunt. **765.** LUBRICA labilia sunt propter sanguinem. **766.** NEC INSISTI MA(DIDUS) DAT TE(MO) quasi dicat: currus quia perfusus est sanguine, ideo consistere non potest, sed labitur; temonem pro curru posuit sinedochice. Non DAT, idest non permittit sibi. **767.** DIFFICILES, idest graves sunt et ponderose. Et UNGULA pes equorum TARDIOR est, quia adhaerebat cadaveribus, nec inde poterat extrahi. **768.** FURENS Amphiarus. **768-770.** AVELLIT <S>PI(CULA) RE(LICTA) IN MOR(TE), idest in cadaveribus mortuorum. **770.** STRIDENT cum sanguine prodeunt et circa currum volitant. Aliter: locutus est secundum⁴⁵² illos, qui dixerunt animam nichil aliud esse quam sanguinem; dicit ergo CURRUM SEQUNTUR de fluxu sanguinis⁴⁵³.

771. FAMULO Amphiaro. SUMMUM, idest deum; ideo dixit «summum», quia suo cultori deus suus summus est.

773. VERETUR timet propter me presentem. INREVOCATA inevitabilis. **774.** Hoc ideo dico, quia VINCIMUR a fatis. **774-775.** INMITES⁴⁵⁴ SCIS NUL(LA) RE(VOLVERE) PAR(CAS) STA(MINA), idest fatum esse immutabile et quia vincimur, VADE ergo. **776-777.** IMPERIA CREUNTIS qui prohibebit Argivorum corpora sepeliri. SEPULCRO, idest non poterit te Creon a sepultura prohibere.

778. ILLE Amphiarus.

779-780. OLIM tam diu est. AD IUGA currus mei. PERITURA per terre hiatum. QUIS TANTUS HONOR MI(SERIS) hominibus, quod⁴⁵⁵ deus velit eis ministrare. AXE TREMENTI, idest celerius currenti quam prius. **782-783.** ATRA FLUMINA⁴⁵⁶ Letem, Flegetontem et cetera. CUSTODIS Cerberi⁴⁵⁷ ianitoris.

⁴⁵¹ est vit(are) R *Klotz*^[pp] devitare *Klotz*

⁴⁵² secundum *coniec]* sine R

⁴⁵³ *post* sanguinis *add.* dicit R, *quam vocem seclusi*

⁴⁵⁴ *in*mites *Klotz]* imminentes R

⁴⁵⁵ quod *correxi]* qui R

⁴⁵⁶ flumina *correxi in*xta *Klotz]* fulmina R

⁴⁵⁷ *post* Cerberi *add.* g R, *quam litteram seclusi*

784. Et quia moriturus sum, ergo⁴⁵⁸ resigno tibi honoris mei insignia, que michi tradidisti et hoc est: ACCIPE DECUS vitæbas. COMMISSUM a te capiti meo. **785.** HEREBO, idest ad Herebum.

785-788. NUNC et in SUPREMA VOCE COMMENDO TIBI o PHEBE, idest in custodia tua relinquo, LAREM DECEPTUM ab uxore, que me prodidit latitantem, et PENAS NE(FANDE) CON(IUGIS), ut eam punias, ET FUREM NATI Akomeonis, qui matre interfecta insaniet. PULCRUM quia propter vindictam mei. Hec omnia TIBI COMMENDO, SI QUA RECESSURO et cetera, idest morituro. Ideo dicit «suprema voce», quia ultima verba amicorum melius retinentur et firmiter quam cetera, presertim prope mortem.

789. DESILUIT a temone. AVERTIT quia deorum est non flere; vel AVERTIT LACRI(MAS), idest reliquit eum, ne videret planctum. **790.** CURRUS INGEMUIT⁴⁵⁹ Phebo recedente. ORBI sine rectore. Vel INGE(MUIT) CUR(RUS), idest Anphiarus, qui sedebat in curru sciens se periturum.

792. SCIT PERI(TURA) RA(TIS), idest se perituram. **792-793.** CUM THE(RAPNEI) FRATRES Castor et Polux, qui fuerunt de Terapne, civitate Laconie⁴⁶⁰, unde in Ovidio epistolarum, Paris ad Helenam: «nec dedignare maritum, / rure Terapneo nata puella, Frigem» [OV. *epist.* XVI 197]. FUGERUNT CARBASA sua occasu eorum; occasus tempestatem portendit, ortus vero serenitatem. DAMNATA IGNE SORORIS, idest Helene; fratribus suis occidentibus nascitur Helene que non creat tempestatem, unde etiam illud: «triste mari vectis⁴⁶¹ Helene respectus in astris» [THEOD. 301].

794. RECESSURE recedit terra quando hyat. HORRESCERE⁴⁶², idest horescebant. **795.** Et TERGA superficies terre. QUATI, idest quatiebatur.

797. TREPIDI Argi et Thebani putabant esse BELLA, idest tumultum bellicum, sed erat terre hiantis. **798.** HORTANTURQUE GRADUS, idest hastis se sustentant. ALIUS TREMOR quam belli. **799.** INCLINAT, idest facit inclinari et titubari. **800.** IAM MURI nutant. APERTIS hyantibus. **801.** IRE belli. **802.** VAGI titubantes. **803.** RECEDUNT a bello cessant utriusque †belli†. VISO PALORE alter alterius.

804. SIC fit UBI, idest quando. **805.** CONTEMPTO⁴⁶³ maris periculo neglecto. SI

⁴⁵⁸ *post ergo add. reg R, quas litteras seclusi*

⁴⁵⁹ *ingemuit correxi iuxta Klotz] ingemit R*

⁴⁶⁰ *Laconie correxi] Licaonie R*

⁴⁶¹ *vectis correxi iuxta Osternacher] nec estis R*

⁴⁶² *horrescere correxi iuxta Klotz] hoerescere R*

⁴⁶³ *contempto correxi iuxta Klotz] contempta R*

FORTE advenerit. **805-806.** BENIGNA TEM(PESTAS) quia pugnam interrumpit. **807.** MORS ALIA quam belli, mors tempestatis et aque. ET SOCII TI(MORES), idest communes utrique exercitui sunt, qui aque timent periculum. FECERE⁴⁶⁴ PACEM superando eos.

808. TALIS qualis est in mari. FLUITANTIS, idest vacilantis propter terremotum.

809. SIVE: diversas opiniones huius terremotus ostendit actor et phisicas; prima est hec: ventus per terre cavernas ingreditur et eam concutit et inde contingit terremotus. **811-812.** SEU UNDA LATENS alia opinio: unda perennis aque sub terra esse dicitur que exedit eam et facit dissolvi. TERENDO exedendo paulatim. **812.** SIVE MACC(HINA) alia opinio, sed rusticana: dicunt enim celum terris quodam stipite innixum, circa quem volvitur perpetuo. **812-813.** INCUBUIT HAC, idest in hanc partem nimis declinavit et pondere suo eam pressit et labare fecit. Potest etiam hec esse phisica opinio: linea quedam, quam appellavit axem, a septentrione ducitur in austrum per centrum terre et est signum quod terra ponderat equaliter; cum autem terra movetur, datur in coniectura quod axes inequaliter torquentur. **813-814.** SIVE NEP(TUNIA)⁴⁶⁵ CUS(PIS) Neptunus cum tridente ferit maria, que concussa terram concutiunt, unde et ipse 'Enosigaios'⁴⁶⁶ dicitur, idest terram movens. **815.** SEU IL(LE) FRA(GOR) erat DATUS, idest debitus a fatis. VATI Anphiaro. SEU TERRA MINATA EST ruinam et interitum. **816-817.** FRATRIBUS Poli(nice) et Ethio(cle). ECCE: quare hyavit hoc nescio, sed hoc firmiter teneo, quia HUMUS DISILIT, idest divisa est. PRECEPS precipitium monstrans. ORE hyatu. TIMUERUNT SIDERA visis umbris⁴⁶⁷. Et UMBRE visis sideribus.

818. PARANTES TRANSIRE hiatum⁴⁶⁸, quia timebant ruinam. **820.** SICUT ERAT armatus sedens in curru. **821.** CADENS Anphiarus. COHIRE supra se claudi. **822.** INGEMUIT sciens se non amplius rediturum. DONEC pro 'dum', et 'dum' pro 'quia'. **822-823.** MISCUIT AR(VA) DISTAN(TIA), idest hiantia. LEVIOR TREMOR qui factus est terra sic choeunte. Gravis sonitus est cum disiunguntur aliqua, sed levior quando iunguntur. LUCEM que ingressa fuerat terra hyante.

---

⁴⁶⁴ fecere *correxī iuxta Klotz*] facere R

⁴⁶⁵ Nep(tunia) *correxī iuxta Klotz*] neqi R

⁴⁶⁶ Enosigaios *conieci*] denoxatos R

⁴⁶⁷ umbris *correxī*] unbris R

⁴⁶⁸ hiatum *conieci*] hiant R

⟨LIBER VIII⟩

1. UT SUBITUS: Anphiaro cadente terra hyante aput inferos ether effulsit, quo *adest* R fulgore dii infernales horruerunt, quorum horrorem¹ actor hic describit. SUBITUS propter subitam ruinam. PALLENTIBUS epiteton. **2-3.** RUPIT non enim per portum intraverat, sed per terre ruptionem. ARCHANA abscondita orbis. SEPULTI sub terra positi. Diversi diversas de inferis dedere sententias: quidam enim sub terris esse dixerunt, alii super terras. FUNERE non ideo dicit ‘funus’, quia mortus esset, sed quia ad inferos descenderat, quod proprium est mortuorum. Nota: ‘cadaver’ est prius quam ardeat, ‘funus’ est dum ardet, ‘exequie’ dum portatur ad tumulum, ‘reliquie’ crematum², ‘conditum’³ sepultum in tumulo. **4.** HORROR ex visione astrorum vel armorum⁴. CUNCTOS infernales. **4-5.** STIGIIS MI(RANTUR) IN O(RIS) ‘esse’ subaudis ‘vivum et armatum’ et hoc est: TELA ET EQUOS. COR(PUS)QUE NOVUM, idest insolitum quantum ad illos, quia neque sepultus neque combustus erat. Sed opponitur de Hercule, de Theseo et Perithoo, qui et vivi et ante eum descenderant. R(esponde): non venerunt armati sicut iste et ideo dixit «novum». NEQUE⁵ ENIM: exponit actor quare dixit «novum». ENIM pro ‘quia’. **6.** Non ADVENTA(BAT) CONDITUS ATRIS⁶ IG(NIBUS), idest funeribus, idest non habens artus in igne conditos. AUT non ADVE(NTABAT) NIGER rogali favilla. AB URNA notat sepulturam. MESTA quia amici astantes sepulture mesti sunt. **7-8.** SED BELLI: talis, inquam, non venerat, sed talis: RORIBUS CRU(ENTIS) sanguine occisorum RESPERSUS CLIPEUM, Greca figura. SCISSI hyantis vel curribus atriti.

9-10. NECDUM EUMENIS, idest aliqua Furiarum. Tale est officium Heumenidum: mortuis oviare et eos infernalibus aquas irrorare. TAXO, idest ramo taxi. Arbor est mortifera et adiuncta morti, inde faciunt Furie sibi aspensorium. **10.** AUT nundum. NOTARAT, idest inscripserat. FURVO⁷ nigro. Dicunt enim, quod Proserpina eorum

---

¹ horrorem *conieci*] horror est R

² crematum *correxi*] cremantu R

³ conditum *conieci iuxta infra ad v. 114*] creditum R

⁴ armorum *conieci*] armata R

⁵ neque R] nec *Klotz*

⁶ atris *correxi iuxta Klotz^{pp}*] astris R artus *Klotz*

⁷ furvo *Klotz*] fulvo R *Klotz^{pp}*

nomina, quos vult a superis⁸ revocare, scribit in poste ianue infernalis et de eorum capitibus crinem avellit. **11.** Illum, dico, ASSUMTUM FUNC(TIS)⁹ CE(TIBUS), idest de cetu mortuorum; quasi dicat: neque Eumenis eum asperserat neque de mortuorum cetibus assumpserat. QUIN pro ‘sed’ vel ‘insuper’. **11-13.** IPSA COL(US) FA(TORUM) est DEPREN(SA) que solet deprehendere; quasi dicat: adhuc fata filabant vitam eius. Et PARCE PAVEN(TES), idest admirantes, nam ex admiratione pavor sequitur. TUM¹⁰ demum cum vidissent eum.

14-15. ELISII, idest anime priorum, que in Elisiis erant; continens pro contento. SECURI a penalibus locis remoti. FRAGOREM umbrarum horrorem vel terre hyatum; et illi videre hunc fragorem. **15-16.** SI QUOS GRAVAT ALTERA NOX, idest caligo deterior nocte Helisiorum, ubi quidem nox est sed non pene. In BARATRO INFE(RIORE)¹¹, idest profundiore, ubi est locus penarum, cuius rex est Demogorgon¹², quem Thessalides nominaverunt¹³ Pluton¹⁴. ALIIS quam sint tenebre Elisiorum.

17. REGEMUNT sepe gemunt propter hanc novitatem. PIGRI cenosi. USTE naturaliter ardentes ut Phlegeton. **18.** SULCATOR Caron, navita Stigis. FREMIT ira, quia naulum¹⁵ non habuerat, vel indignatione, quia venerat sine illius licentia preter consuetudinem, vel ex proprietate loci, ubi fremitus est et stridor perennis. **19-20.** «Fremi», inquam, quia videt TARTARA DISSI(LUISSE) aperta fuisse. NOVO, idest magno vel amplius ignoto. Et quia videt MANES ADMIS(SOS), idest receptos in inferno, NON PER SUA FLU(MINA).

22. DUX EREBI Pluto. POSCEBAT CRIMINA, idest ea, que vivens criminoso gesserat; de talibus enim questio fit apud inferos. **23.** NIL MISERANS HO(MINUM) sed unicuique penam tribuens secundum meritum; ‘miserans’ potest esse nomen vel participium, suum verbum naturaliter cum accusativo construitur. IRATUSQUE O(MNIBUS) UM(BRIS) pro diversitate obratus.

---

⁸ a *correxij* ad R

⁹ func(tis) *correxij iuxta Klotz*] sunc R

¹⁰ tum R *Klotz^{pp}*] tunc *Klotz*

¹¹ infe(riore) R *Klotz^{pp}*] ulteriore *Klotz*

¹² Demogorgon *coniecij*] Demogeron R

¹³ nominaverunt *coniecij*] nominantur R

¹⁴ Pluton *correxij*] Plutom R

¹⁵ naulum *in marg.* R, nullum *in textu*

24. FURIE parate, ut eos torquent. Et VARIA MORTES mors quidem una est, idest¹⁶ separatio anime et corporis, sed manerie sunt diverse. EX ORDINE quia graviore propinquis. **26.** FATA SERUNT¹⁷ ANIMAS, idest Parce stantes iuxta eum FERUNT¹⁸ ANIMAS, idest vitas hominum filando disponunt. Et DAMPNANT homines a vita evocant rumpentes filum vite. EODEM POLICE quo vitam filaverunt. Fatum est gerendorum, pollex Fatorum divina est providentia. Aliter: duo sunt climata, a quibus FATA evocant ANIMAS, quas a nostro climate mittunt ad aliud clima et eas ibi SERUNT; DAMPNANT autem quantum ad nos; evocatas vero ab illo climate, mittunt ad nostrum clima. SERUNT ergo animas et DAMPNANT in utroque; unde et Pluto dicitur ‘Dis, Ditis’ a ‘ditando’ eo quod utrumque clima vicissim ditat cum animas serit. **27.** OPUS rumpendi fila. VINCIT Parcas. Hoc volunt esse dictum ex vicinitate¹⁹ Thebani belli, ubi tot moriebantur, quot Parce ad fila rumpenda sufficere non poterant. Huic simile dicit Lucanus: «lassant rumpente stamina²⁰ Parcas» [LUCAN. III 19], sed hic et ibi interemptorum notatur infinitas. Alii volunt legi sic: OPUS serendi animas et dampnandi eas VINCIT Parcas. Melior est prima sententia.

27. MINOS²¹ existens IUXTA²² Plutonem CUM FRATRE, idest Radamanto vel Eaco²³. Iudices fuerunt isti tres filii Iovis, qui apud inferos idem officium dicuntur exercere. Quod ideo factum est, quia iudicium post mortem vel penas irrogat vel premia sancit²⁴ pro vite qualitate. **28-29.** MOVET²⁵ Plutonem. MELIORA IURA, idest ut sit umbris mitior. QUE pro ‘idest’. TEMPERAT CRU(ENTUM) RE(GEM) a sevitia Plutonem efferrum. **29-31.** Ordo: CHOCHITOS et PHLE(GETHON) ASSIS(STUNT), idest prope sunt. Illi, dico, TUMENTES LACRI(MIS) ATQUE IG(NE) singula singulis: Cochitos tumet²⁶ lacrimis et merito, quia ‘Chochitos’ interpretatur luctus; Flegeton tumet igne et iure, quia interepretatur ardens. Quasi dicat: tot ibi erant flentes anime, quod ex habundantia fletuum infernales fluvii redundabant. ET STIX assistit²⁷, deest ‘que’.

---

¹⁶ idest *coniec[i]* in R

¹⁷ serunt *correxi iuxta Klotz*] ferunt R *Klotz^{app}*

¹⁸ serunt *correxi iuxta Klotz*] ferunt R *Klotz^{app}*

¹⁹ ex vicinitate *scripsi cum Zanette*] ex...nitate R

²⁰stamina *correxi*] flamina R

²¹ Minos *correxi iuxta Klotz*] mi nox R

²² iuxta *correxi iuxta Klotz*] iusta R

²³ Eaco *coniec[i]*] Cato R

²⁴ sancit *correxi*] sancat R

²⁵ movet R *Klotz^{app}*] monet *Klotz*

²⁶ tumet *coniec[i]*] tumes R

²⁷ assistit *correxi*] assiclit R

ARGUIT PER(IURIA) DI(VUM) nam qui eam peierant per annum integrum et IIII dies privantur nectare.

31. ILLE Pluto. COMPAGE SO(LUTA) cum terra hyavit. **32.** OBORTA sibi visam etheris regionem; contentum pro continente. **33.** IOCUNDA non sibi sed superis.

34. QUE LABES SU(PERUM)²⁸, idest que ira vel que violentia. INIMICUM AVERNO, idest diis inferis, qui lucem hodie habent. **35-36.** QUIS RUPIT quando est lux ingressa terra hyante. Et quis ADMONET VITE et quis facit recordari prioris vite SILENTES²⁹, idest umbras silentum. Siquidem visis bonis bonorum admonemur. **36.** UNDE MINE, idest ex quo meo merito vel qua sua maiori potentia. UTER FRATRUM Iupiter an Neptunus; ‘infert’ subaudis. Actor ad congruum ornatum sue materie sati«s» convenienter fratrum istorum inducit discordiam, cum duo Thebani dissentiant.

37. CONGREDIOR passive; vel CONGREDIOR, idest paratus sum cum illis congredi, idest conflare, si velint. DISCRIMINA, idest divisiones, ubi regna divisa sunt inter nos, idest: iterum redamus ad regna dividenda. Aliter: PEREANT DISCRI(MINA), idest chaos, quod inter me et eos firmatum est et nos discriminat, dissolvatur.

38. NAM CUI DULCE MAGIS, idest cui placentius est redire iterum ad regni divisionem quam michi, presertim cum sit mea pars deterior. VICTUM, idest casu sortis. **40-41.** NEC ISTE MEUS esse conceditur, sed ab illis infestor, quia EN, idest ecce, INSPICITUR et cetera.

41-42. NE, idest numquid. EXPLORAT VI(RES) M(EAS), scilicet quid possem contra eum, volens mecum ingredi. TUMIDUS superbus, invidia plenus; vel TIMIDUS³⁰ nam timidorum est vires hostium explorare. **42-43.** Sed satis possum contra eum, quia IAM HABEO³¹ QUASSA³², idest comminuta, VINCULA GIGANTUM, qui contra superos libenter dimicabant. Aliter et leges interrogative: HABEO IAM CASSA GIGAN(TUM) VIN(CULA)? Idest numquid michi nullam gratiam habet ex hoc, quod gigante«s»³³ in superiorum ultionem choibeo? **44.** MISERUMQUE³⁴ PA(TREM), idest Saturnum, cuius ipse abscidit viria; hic Iupiter in odium ducitur, quia filius patrem expulerit.

²⁸ su(perum) *correxi iuxta Klotz*] fu R

²⁹ silentes R *Klotz^{pp}*] silentis *Klotz*

³⁰ timidus R] tumidus *Klotz*

³¹ habeo *correxi iuxta Klotz*] heo R

³² quassa *correxi iuxta Klotz*] cassa R

³³ *post gigante«s» add. te R, quam vocem seclusi*

³⁴ miserumque *correxi iuxta Klotz*] mirum quia R

44. MESTA ad proprietatem sui regni respicit. **44-46.** Et QUID PROHIBET ME ODISSE DIEM sorte contraria. **46-47.** Quandoquidem ita me invadit, ergo PANDAM OMNIA REG(NA) mea et PRETEXAM, idest obscurabo, HYPERIONA, idest solem, STIGIO CE(LO), idest tenebris infernalibus. **48-49.** Et EMITTAM, ut numquam amplius huc descendat, ARCHADAN³⁵ Mercurium SUPERIS, idest ad superos. QUID ENIM et cetera, parentesis. AMBAS³⁶ celi et Erebi. Philosophi dixerunt Mercurium³⁷ potentiam habere ducendi animas ab Elisiis³⁸ et reducendi ad Helisios; unde superiorum et inferiorum nuncius esse fingitur. **49-50.** UTRUMQUE TINDA(RIDEN) Castorem et Polucem. Castor filius fuit Iovis et Lede, Pollux Lede et Tindari; sed Castor nolens fratrem suum penitus esse mortalem suam divinitatem ei partitus est. Quod non est aliud, nisi quia duo sunt sidera quorum altero occidente nascitur reliquum.

50-51. CUR FRANGO cum illi sim ingratus. VERTICIBUS AVIDIS volutione incessante. **51.** CUR NON EXPECTANT ut adeo hariantur. **52-53.** ANNE PERPETIAR ecce finem intentionis. PROPHANATUM idest violatum. VIVO HOS(PITE) inrumpente, sicut Anphiarus modo³⁹ irrupit. Hospites sunt qui modo veniunt et modo recedunt.

53. ME PIRI(THOI): vere multotiens, quia ARDOR PYRI(THOI) qui amavit Proserpinam et eam rapturus ad inferos descendit. **54.** IURATUS quia cum Pyritoo conspiravit. **55.** ME FERUS AL(CIDES) tentavit. Descendit enim ad inferos propter Theseum. CUSTODE Cerbero. REMOTO extracto. **57.** OTRISIIS⁴⁰ QUERELIS Orpheis⁴¹. Otrix est mons Tracie unde fuit Orpheus. **58-59.** VIDI: ecce effectus lacrimarum Orphei. TURPES⁴² LACRI(MAS) quia contra solitum, non enim solent Furie fletibus incurvari, vel sicut ypall(AGE). INTER BLAN(DA) CAR(MINA) Orpheo modulante, cum Euridicem repeteret. ITERATAQUE PENZA SO(RORUM), idest vitam Euridices, quam fata iam ruperant. **60.** ME QUOQUE moverunt lacrimae Orphei. SED VIO(LENTIA) DU(RE) LE(GIS) que data sunt Orpheo a me, ne uxorem respiceret. MELIOR fuit concessione. Lex enim michi restituit quod concessio auferebat, idest Euridicem, que nostri iuris erat.

---

³⁵ Archadan R *Klotz^{pp}*] Arcada *Klotz*

³⁶ ambas *correxij* iuxta *Klotz*] anbas R

³⁷ dixerunt Mercurium *scripsi cum Zanette*] duxerint Mercurio R

³⁸ Elisiis *correxij*] Eliesiis R

³⁹ modo *coniecij*] non R

⁴⁰ Otrisiis R *Klotz^{pp}*] Odrysiis *Klotz*

⁴¹ Orpheis *correxij*] Orphesis R

⁴² turpes *correxij* iuxta *Klotz*] eturpes R

61-62. Ita regnum meum frequenter accepit tantos), AST EGO VIX sum AUSUS UNUM ITER ET FURTO et non AD CEL(SA) SI(DERA), sed tantum ad terre superficiem: e contra illi et multotiens et palam et usque ad inferiora Tartara. SICULO ecce illud «unum iter». CONUBIA Proserpinam. **63.** NEC LICU(ISSE) FERUNT michi hoc unum. Et LEGES date sunt iniuste, quia ad penam rapine. **64.** ET GENITRIX, idest Ceres, COMPUTAT MICH I SECTUM ANNUM.

65. ULCISCERE de illata nobis iniuria. **66.** SI QUANDO, idest si aliquando fuisti ASPERIMA et cetera. **68.** EDE NEFAS, idest monstrum. INVIDEANT in tanta infirmitate monstri et terrore. SORORES tue.

69-70. ATQUE ADEO, idest certe. Ecce nefas: FRATRES RUANT LETO MA(RTE) IN AL(TERNA) <V>UL(NERA), idest Poli(nices) et Ethio(cles) se mutuo interficiant. Et HEC OMNIA⁴³ SUNTO, scilicet sint, PRIMA NOSTRIS⁴⁴ O(DIIS), idest signum sit fururi discidii inter me et Iovem. **71-73.** SIT⁴⁵ QUI MANDAT, idest devoret; hoc dicit propter Tydeum. Et sit qui ARCEAT; de Creonte dicit, qui successit Ethiocli. **74.** COMMACULET inficiat fetore cadaverum. IUVET⁴⁶ yronice. FERUM invidum.

75. PRETEREA, idest preter hec supradicta. NE LACESSAT, idest commoveat. MEA REG(NA) SOLA, idest solum. **76.** QUERE aliquem, QUI FERAT, idest inferat, BELLA DEIS; propter Capaneum dicit.

78-79. FAXO, idest faciam, ut non sit minus periculum deos infernales provocare, quam deos celestes et hoc est: QUAM IUNGERE, idest accumulare, PEL<D>ON FRO(NDENTI) OS(SE), quod fecerunt⁴⁷ gigantes contra superos.

80. DIXERAT Pluto. **80-81.** ATTREMIT regiam exprimit dignitatem. TRISTIS de fine orationis dubia, vel ad proprietatem regni respexit. **81-82.** SUA TELLUS, idest suum solum sibi proximum. NUTABAT ad magestatem orantis. Et illa, QUE URGUET⁴⁸ DESUPER, idest que claudit et terminat suum regnum, scilicet terra remotior. **82.** NON FORTIUS quam Pluto inferos. VULTU bene, nam in vultu terror exprimitur, sicut in facie clementia.

⁴³ omnia R *Klotz*^{pp}] omina *Klotz*

⁴⁴ nostris R *Klotz*^{pp}] nostri *Klotz*

⁴⁵ sit *correxi iuxta Klotz*] sic R

⁴⁶ iuvet *correxi iuxta Klotz*] vivet R

⁴⁷ fecerunt *correxi*] facerunt R

⁴⁸ urguet *correxi iuxta Klotz*] urge R

84. AT TIBI nunc postquam in Iovem iudicavit, in presentem Anphiarai vult agere personam. QUOS MANES, idest quas penas infernales; nam penis manes puniuntur.

85. NON LICITO per portam non intrasti.

85. ILLE Anphiar(aus). SUBIT precibus, timore et reverentia; occurreret, si contradiceret, sed humilitatem expressit. **86.** IAM TENUI(S) VISU corpore exinanito.

87-89. EXTINGTO quasi dicat: quamvis extinctus erat Anphiaraus, tamen honestas auguris deprehendi poterat in facie. Ecce honos auguris: quia VITTA OBSCURA⁴⁹ iam denigrata. MORIENTIS ibi, quia infernus aer sterilis est.

90. SI LICET, idest si divinitus est concessum. SANCTIS MANIBUS siquidem impiis non licet apud inferos loqui et hoc quodammodo se esse sanctum innuit. **91.** O MAXIME FINITOR CUNCTIS⁵⁰ RE(RUM), idest cunctis rebus, quantum ad illud: «et eodem pollice dampnant» [*Theb.* VIII 26]. **92-93.** ET SATOR hoc ad illud: «fata serunt⁵¹ animas» [*Theb.* VIII 26]. Terra est consecrata Plutoni, de qua creantur omnia corpora et in eam resolvuntur. ORO te. AT, idest saltem, MICHI REMULCE MI(NAS) tuas et CORDA tua STIMULATA ad iram contra me, qui legem introitus non servavi. MICHI, dico, QUI QUONDAM NORAM, idest noveram, CAUSAS rerum efficientes et ELEMENTA, idest materiales causas; secundum⁵² phisicam hunc locum tractavit; vel CAUSAS ET ELEMENTA, idest principium et finem. **94.** NEVE DIGNARE, idest dignum esse non extima. HOMINEM IRA tua, quia non est equa colatio dei et hominis, presertim cum tui sit iuris et hoc est: TUA IU(RA) TI(MENTEM) de se dicit.

95. NAM NEC: et deberes parciore esse obedienti, sed asper violentis. AD HER(CULEOS) RAPTUS Hercules apud inferos descendit et rediens extraxit Cerberum. UNDE essent MICHI HEC PRE(LIA), idest tanta audacia; exclamatio per parentesis. **96-97.** NEC INTRAMUS AUSI VE(NEREM) ILLIC(ITAM), idest adulterinam; hoc dicit propter Piritoum, qui ad inferos venit rapturus Proserpinam. CREDE HIIS INSIG(NIBUS) quia propter talia non venio; ramum olive dicit et vitædam, que erant sacerdotii signa et pacis.

99. A(U)GUR a propria persona se comendat. APOLLI(NEIS) A(RIS) a deo, cui servit. **100.** INANE CHAOS deos infernales. QUID ENIM parentesis: et bene deos infernales iuro, quia celestes apud inferos iurandi non sunt. Sed hoc dicit interrogative. **101.**

⁴⁹ obscura *correxi iuxta Klotz*] obitura R

⁵⁰ cunctis *correxi iuxta Klotz*] cuntar R

⁵¹ serunt *correxi iuxta Klotz*] sere R

⁵² secundum *coniec*] sedem R

NOVA FATA ruinam, que est novum genus mortis. **102-103.** URNA iudicium, examinatio, quam nil potest latere. IUDICIS DIC(TEI)⁵³ Minois. **104.** «Scit» [*Theb.* VIII 102], inquam, quia non meo crimine, sed CONIUGIS INSI(DIIS), idest dolis Eriphiles. Et VENDITUS AURO, idest monili Arge, quod habuit in premium. INIQUO, idest inique accepto. **105-107.** INI pro 'inii' gratia metri. NON IGNARUS mee mortis; litotes. ARGOLIC(AS) A(CIES), UNDE, ex quo bello, venit TIBI HEC TURBA RE(CENTUM) UM(BRARUM)⁵⁴ ET FUNERA NOSTRE DE(XTRE)⁵⁵, idest multi per meam dextram funerati. Dei potentiam ostendit, ubi eum satorem et finitorem esse predicavit; suam deinde honestavit personam per augurium, per sacerdocium, per innocuitatem; ad ultimum ostendit Plutonis in se non parvam utilitatem et hoc est: UNDE HEC TIBI et cetera. **109.** NOX TUA infernalis obscuritas.

110. PENDENS habitum cadentis innuit. OPERTO AERE, idest subterraneo, infernali.

112. VEL CAPTU(M) THE(BIS) nichil est ex me. **113.** PARENTI Oecleo, unde ipse Oeclides. ATONITO pro novitate mee mortis.

114-115. NON VENI de TUMULO ecce conditum. NON de IGNE ecce funus. Nec PRODUCTUS LA(CRIMIS) M(EORUM) ecce exequie. TOTO FU(NERE) corpore integro.

116-118. NEC DEPRECOR UM(BRAM), idest non renuo fieri pura anima, idest corpus meum exinaniri non respuo; 'de' est privativum, ut ibi: «sepe precor mortem, mortem quoque deprecor idem» [*Ov. Pont.* I 2, 57]. Et non deprecor IAM NON MEMINISSE ME(ORUM) TRIPO(DUM), idest oblivisci scientia augurandi. Et quare hoc deprecarer, cum tibi non sit opus augure? Habes enim Parcas, que res disponunt in tempore et hoc est: NAM QUIS USUS SUPER, pro 'superest', TIBI et cetera. **119.** CUM PARCE⁵⁶ TUA IUS(SA) TRAHANT hoc ad proprietatem filii refers.

120. SIS MELIOR DEIS, idest noli deos incusare; vel modo SIS MELIOR DEIS idest celestibus, qui ad hec intima me detruserunt.

121. CONIUX mea, scilicet Eriphile. **122.** O RECTOR a⁵⁷ fortuna. BONE a natura. DIGNIOR quam ego.

⁵³ Dic(tei) *correxi iuxta Klotz*] dicit R

⁵⁴ um(brarum) *correxi iuxta Klotz*] a vi R

⁵⁵ de(xtre) *correxi iuxta Klotz*] di R

⁵⁶ Parce *correxi iuxta Klotz*] parte R

⁵⁷ a *coniec*] o R

123. ILLE Pluto. PRECES ACCIPIT qui consentit precibus. INDIGNATURQUE MO(VERI) quia supra dixerat: «neve ira dignare hominem <et> tua iura time(ntem)» [*Theb.* VIII 94].

124. UT LEO sic Pluto recenti lacessitus iniuria demum huius humilitate remittitur. LUX fulgor. MAS(SYLI) FER(RI) in Masilia leones habundant et venatores obtumi.

125. CITAT, idest acuit. ARMA dentes et ungues. **126.** IRE SUPRA SATIS EST, idest sufficit ei super hostem posse transire.

127. INTEREA: redit ad hystoriam. **127-130.** Dum hec apud inferos fierent, QUERITUR a Grecis CURRUS Anphiaraus; continens pro contento, INSIGNIS VIT(IS) et OPI(MA) LAU(RU) et MODO, idest paulo ante, FORMIDATUS IN EGREGIS⁵⁸ AR(MIS). FUSUS NULLI, idest a nullo hostium. PALAM in LUCE, idest aperte vel coram eis. **131-132.** MILES collective. CIRCUMIT⁵⁹ querens ubi cecidisset Amphia(raus). INFIDI CAMPI⁶⁰ ut illud: «tellus suspecta» [*Theb.* VIII 130]. TRISTIS LOCUS ab effectu, vel propter reverentia. **133.** CESSAT a pugna; nullus audet eum calcare. HONORE reverentia. SEPULCRI quia campus ille concessus erat sepulture vatis.

134-136. Ordo: PALEMON, qui olim fuerat auriga Amphiari, ADVOLAT NUNCIUS ADRASTO HOR(TANTI) MA(NIPLOS) IN DI(VERSA) PAR(TE). Ispe, dico, qui viderat Anphiaraum cecidisse et tum VIX RATUS se vidisse. **136-137.** Vere viderat, NAM FORTE STE(TERAT) PROXI(MUS) CADENTI Anphi(arao).

138. AIT ille Palemon. O RECTOR Adraste. SALTEM propter hoc redire debes, ut videas si Dorica terra est in suo loco. **140.** «Fuge» [*Theb.* VIII 138], inquam, quia non est OPUS et cetera. **140-141.** QUI<D> INU(TILE) FER(UM) STRIN(GIMUS) IN THE(BAS) quasi dicat⁶¹: noster labor est inutilis. Vere est inutilis quia HUMUS et cetera. **142.** FUGERE ECCE ex indignatione concepti timoris sic loquitur.

143-146. VIDI IPSE nunc deinde⁶² quid velit explicat more timentis. Et VIDI OECLIDEM Anphi(araum) ILLUM tantum virum RUENTEM et cetera. Quo Anphiaro NULLUS erat AMICIOR, gratia metri dixit pro ‘amicicior’, quamvis quidem sic dici deberet; sed quia videtur esse prima persona illius passivi ‘amicior, amiciaris’, voluerunt dici ‘amicicior’. ASTRIS PRESAGIS ubi captatur presagium. FRUSTRA quia non potui subvenire.

⁵⁸ formidatus egregis *correxi iuxta Klotz*] fortuna megre R

⁵⁹ circumit *correxi iuxta Klotz*] circuit R

⁶⁰ infidi campi *correxi iuxta Klotz*] indici queua R

⁶¹ dicat *correxi*] dicit R

⁶² deinde *coniec*] den R

147-148. SULCOS ungula equorum factos. **148.** FUMANTEM equorum hanelitu.

149-150. MALUM hoc principium NON⁶³ EST COMUNE nobis et Thebanis, sed nobis singulare. AGNOSCIT et ideo iuvat, nos deglutiens et non illos. ALUMPNOs Tebanos. Et ideo STAT, idest instat nobis; vel STAT firmiter, non titubat. Nec mirum si hoc testabantur tantum, quia Fama plus etiam predicabat.

152. AUDAX plura dicendo viresque novas acquirit⁶⁴ eundo. **153.** REFERT illa Fama. <NON> UNUM CECI(DISSE) sed plures.

153-154. AGMINA bellantum audito rumore SPONTE PRECI(PITANT) RETRO, idest accelerant. NON EXPEC(TATO) MORE TU(BARUM) RE(VOCANTUM) solent enim a bello revocari sono tube vel litui. **155-156.** SED ITER fugientum. TORPET timore ruine. FALLUNT quia lassantur et deficiunt. GENUA VIROS proceleumaticus pro dactilo. PUTES IPSOS⁶⁵ SENSISSE timorem. **157-158.** PARENT non est opus eos ad fugam moveri, quia sponte fugiunt, quia NEC CELERARE, idest <non> celerabant gradum contra hostem. NEC TOLLERE LU(MINA) TERRA deest 'a'.

159. Et quia sic precipitant Greci, ergo FORTIUS INCUS(ANT) TIRII. SED VESPER idest Hesperus. OPACUS non, sed quantum ad noctem circa quam apparet. **160-161.** DUCIT pro 'adducit'. Et sic REQUIES est DATA VIRIS Grecis PARVO TEMPORE⁶⁶ propter noctem solam et etiam MESTA et pro fuga et pro casu Anphiarai. **161.** AUCTURA quia nox est alumpna curarum.

162. QUE TIBI TUNC⁶⁷ FACIES fuit, o Argive; verba sunt actoris. PERMISSA de nocte cessante bello. **163.** QUI, idest quanti.

164. NIL in fletu utique fuerunt, quia in delectatione non. **164-165.** Sed SICUT ERANT MADENTES sudore⁶⁸ et sanguine, sic ABIECERE CLIPEOS. **166.** NEC LAUDAVIT E(QUUM) de velocitate, sicut solent. **167-168.** VIX LIBET eis LAVARE propter saniem. Et vix libet INTERNECTERE⁶⁹, idest ligare. PLAGAS EFFLANTES periculosum est vulnus, unde spiritus exit. **169.** TANTUS UBIQUE DO(LOR) erat; ecce causa.

169-170. TIMOR PUGNE in crastino non SUASIT MENSAS, ut essent fortiores. **172.** LACRIMIS deest 'cum'. **173.** ABISSE ab auxilio eorum recessisse vate amisso.

---

⁶³ non R] nec *Klotz*

⁶⁴ acquirit *correxi*] acquirint R

⁶⁵ ipsos R *Klotz^{app}*] ipsi *Klotz*

⁶⁶ tempore R] foedere *Klotz*

⁶⁷ tunc R *Klotz^{app}*] nunc *Klotz*

⁶⁸ sudore *in marg.* R, *ras. in textu*

⁶⁹ internectere *correxi iuxta Klotz*] intusnectere R

174. HEU UBI vox est⁷⁰ Argivorum plangentium de morte Amphiarai. SOLLEMPNIA sacerdotalia⁷¹. **175.** HOC ANTRA, scilicet meruerunt, ubi solebat vaticinari. **176.** FIDES quia fidelia ibi dabantur responsa.

177. SIDEREOS⁷² LAP(SUS) qui futura significant. Et MENTEM idest significationem. SINISTRI, idest prosperi; que sinistra sunt nobis, deis sunt dextra. **178.** QUOD NUM(EN) SA(LIAT), idest que voluntas numinis in salientibus extis significetur. **181.** AUT CUM QUO VOLU(CRES) M(EA) F(ATA) LO(QUENTUR) tale est illud: «et volucrum⁷³ per nubila sermo» [*Theb.* III 557]; hucusque sub interrogatione legendum est. **182.** HOS QUOQUE: ne dicatis male fata cognovisse, cum hec non vitaverit, addit HOS QUOQUE et cetera. CASUS portendi⁷⁴. **183-184.** ET VENISTI TAMEN licet pre«scisses. QUANTA VIRTUS SUB SA(CRO) PEC(TORE) parentesis cum admiratione.

186. VACASTI, idest omisso timore mortis ad sternendos hostes operam dedisti. **187.** DE MEDIA MORTE in ipse casu.

189. SED⁷⁵ NUNC: tunc quidem adeo formidabilis eras, SED⁷⁶ NUNC et cetera. POTERISNE REVERTI hoc ex nimio desiderio dictum puta. **190.** ALIA⁷⁷ TERRA, idest alia parte terre; ut eis consentiat, qui volebant anima interim incorporari et morte mediante de una vita⁷⁸ transire ad aliam. **191-192.** ANNE: vel si aput inferos es, ANNE, idest numquid. SEDES magistrorum et disipulorum est sedere. TUA NUMINA tibi obedientia in futura⁷⁹, quorum dispositionem callide deprehendebas. Et DISCIS ab eis, et DOCES eas. CONCORDI VICE discipuli et doctoris; CONCORDI nam Fata eum sibi precepturum libenter⁸⁰ susceperunt et ispe Fata. **193.** MISERATUS nolens te in penis affligi. **194.** INSERVARE FELICES LU(COS) Elysiorum, idest ut sis ibi augur, sicut apud superos fuisti, quia secundum Vergilium: eadem cura que fuit vivis, «eadem sequitur tellure repostos» [VERG. *Aen.* VI 655].

---

⁷⁰ est *coniec]* et R

⁷¹ sacerdotalia *correx]* sacerdotialia R

⁷² sidereos *correx]* *in*xta Klotz] sidereus B

⁷³ volucrum *correx]* *in*xta Klotz] volverunt R

⁷⁴ portendi *coniec]* portandi R

⁷⁵ sed R] et Klotz

⁷⁶ sed R] et Klotz

⁷⁷ alia R Klotz^{pp}] alta Klotz

⁷⁸ vita *correx]* vitta R

⁷⁹ in futura *correx]* in futuri R

⁸⁰ libenter *correx]* libentus R

195. QUICQUID ES, idest quecumque ibi fruaris dignitate, tu es DOLOR et cetera. Et NOVA CLADES, idest memoria tue mortis unquam apud nos veterescet. Clades dum recens est plus dolet; dolor autem ex vetustate temporis deficit. **196.** MUTIS quia cessabant oracula.

197-198. HIC DIES, scilicet tue mortis. CLAUDET Tenedon. LIGATA^M merito Latone, quam receperat. BRANCHI Branchus Apollinis filius fuit futurorum peritissimus, in cuius templo certissima dabantur responsa, unde supra: «patrioque equalis honori / Branchus» [*Theb.* III 478-479]. INTONSI quia filius erat Apollinis, qui est intonsus. **199.** HAC LUCE deest 'ab', idest deinceps. DIDIMEA Cibelleia pro Apollinea, nam 'Dindima' dicuntur alta loca Frigie, ubi colitur Cibeles. LICIAM regio est Asiae a Lycio fluvio, in quo cecidit Licus rex Assianorum et fluvio vocabulum indidit. In his omnibus locis dabat Apollo responsa, que modo cessabant propter Amphiarai mortem.

201-202. QUIN: non tantummodo cessabant templa Apollinis sed etiam Iovis. CORNIGERI Iupiter in speciem arietis colitur in Libia et dicitur 'Ammon', idest Iupiter arenosus. Circa templum eius est nemus et illud solum prope Sirtes invenitur. QUERCUS, idest columbe eree, que sunt in Dodona silva Epyri. ANHELA divinum spiritum emitendo per colu^mbas. TYMBRA herba est, que apud Troiam crescit circa templum Apollinis, quam 'satureiam' appellant; herbam ponit pro deo.

203. IPSI AMNES⁸¹ qui sunt in Apollinis potestate. **204.** CLANGORIBUS⁸² alarum⁸³; hoc dicit quia sunt aves quedam prepetes, in quibus captantur auguria. SAGIS predicentibus futura. Aliter: augures accipiunt nescio cuiusmodi sonus in aere, in quo intelligunt quid sit futurum. **205.** ET NULLA FERI(ENTUR) quia amisso augure nolunt⁸⁴ volare per aera. Huic loco prima⁸⁵ sententia debet adaptari.

206. IAM in proximo. ERIT ILLE DIES quo deificaberis. CONSCIA per te, qui facies conscios. FATI futuri. Anuit enim quidam, quod⁸⁶ postea condita est civitas eo loco, ubi Amphiarus absortus est, que 'Amphina'⁸⁷ dicta est, in qua fuit oraculum 'Amphiareon' dictum.

---

⁸¹ amnes *correxi iuxta Klotz*] annes R

⁸² clangoribus *correxi iuxta Klotz*] ergo langoribus R

⁸³ alarum *correxi*] alurum R

⁸⁴ nolunt *correxi*] volunt R

⁸⁵ prima *correxi*] primo R

⁸⁶ quod *correxi*] qui R

⁸⁷ Amphina R] Ampharma *Lact.*

208. TALIA SOLEMNIA talles exequias in solo planctu; nam corpus illius deerat. REGI Amphiarao. **209-210.** CEU REPONANT ANIMAM, idest quasi faciant scenotaphion, idest imaginariam sepulturam, unde illud: «manesque ciebat⁸⁸ Hectoreum ad tumulum» [VERG. *Aen.* III 303-304]. MOLLI TEL(LURE) credebant enim eos, qui bene vixerant, in urna positos terre pondere non gravari, unde illud: «non levior cippus nunc imprimit ossa?» [PERS. I 37].

211. FRACTA deortata fuerunt. CUNCTIS Argis.

212-213. SIC TYPHIS gubernator fuit Iasonis, quo mortuo desperaverunt Argonaute; similiter Amphiarao perditio desolati sunt Argi. DESTITUIT desolatos derelinquit. MINIAS qui simul cum Iasone Colcon petierunt. FORTES bene, nam Hercules et Theseus et multi heroes ibi fuerunt. ARMA navis, scilicet claus et ceterea. NON SEQUI, idest non sequebatur, idest non consentiebant. FERRE, idest auferre, ferire. **214.** MINUS DUCERE videbantur navem ipsam.

215. IAM FESSIS: corda eorum prius fracta fuerant ex Amphiarai interitu, sed iam belli defatigatio et longa questio dolorem minuerat. LEVABAT per sermonis⁸⁹ enim varietatem et luctus levatur et labor decrescit, Vergilius: «varioque viam sermone levabant» [VERG. *Aen.* VIII 319]. **217.** OBRUIT delevit. ET SOMNUS qui⁹⁰ est FACILIS OBREPPERE⁹¹ LACRI(MIS), fessi et dolentes facile dormiunt.

218-219. AT NON: sic dolebant Argi, e contrario plaudebant Thebani. IN PARTE DIV(ERSA), idest hostili. NON erat EADEM NOX, idest eadem actiones in nocte. **219.** SIDERA, idest noctem. **220.** MARCENT verbum est ebriorum. **221.** GEMINA cymbala et tympana simul offendebant. YDEAQUE TERGA Cretensia tympana, que fiebant de coriis animalium et ea sonabant Coribantes cum Iupiter vagiebat. **222.** BUXUS tibiam significat, ubi sunt diversa foramina. MODERATA nam varietas foraminum vocum⁹² generat armoniam.

223. TUNC cantant DULCES SUPEROS. **223-224.** NUMEN ALUMPNUM Thebis nutritum, scilicet Bachum et Herculem et multos alios. SACRIS PEANES⁹³, idest sacre laudes. ‘Peon’ proprie est laus Apollinis, usurpative autem ponitur pro laude

⁸⁸ ciebat *correxi*] sciebat R vocabat *Geymonat*

⁸⁹ sermonis *correxi iuxta Lact.*] sermonem R

⁹⁰ qui *conieci*] quasi R

⁹¹ obrepperere *correxi iuxta Klotz*] inreperere R

⁹² vocum *conieci*] nocum (?) R

⁹³ peanes *correxi iuxta Klotz*] peanos R

omnium deorum; secundum Homerum dicuntur ‘peanes’ laudes Phitiae. **225.** CORONATUM cifo pleno, vel propter cifum coronatum.

226. AUGURIS Anphi(arai). IGNARI quantum ad eos, qui casum suum ignoraverunt; sarcasmos, idest hostilis derisio, iocus «cum» amaritudine; huic figura contraria est astismos⁹⁴, idest urbanitas sine amaritudine. **226-227.** CONTRA quod Amphiarum vituperant. CERTANT LAU(DARE) IN PEC(TORE)⁹⁵, idest in divinandi peritia, SUUM Thebanum TYRESIAN, quamvis cecum. **228.** AB ORIGINE a Cadmo. **229.** MARE SIDONIUM propter Sydoniam Europam, quam Iupiter per mare portavit. MANIBUS Europes. **229-230.** CORNUA TO(NANTIS) quia Iupiter propter eam in taurum mutatus est. INGENTI quia divino. **231.** CADMUM Cadmi exilium. LASSAM BOVEM sic monstantem locum Thebarum. **231-232.** FETOS CRU(ENTI) MAR(TIS) de serpentis dentibus nati sunt armati, qui se occiderunt. **232-233.** ALII canunt. AD TYRIAM CHELIM⁹⁶: Amphionis fabulam et eius misterium ponit: per SAXA et CHELIM fabulam, ubi dicit ANIMANTEM misterium, quia Amphion morum musicam «et» armoniam exercuit et SAXA, rusticorum corda, sua predicatione moluit et ad cohabitationem contraxit sic civitatem constituens et Orpheus similiter. **234.** SEMELEM matrem Bachi, quam Iupiter inpregnavit. **234-235.** CITHEREIA CONU(BIA) Cadmi et Hermiones filie Veneris, vel conubia Veneris et Vulcani. FRATRUM⁹⁷ Ioci et Cupidinis, qui sunt filii Veneris. DEDUCTAM in tempore nuptiarum. **236.** NULLIS iam DE(EST) SU(A) FA(BULA) M(ENSIS), idest ubicumque sunt discumbentes et sunt huiusmodi fabule.

237. CEU MODO quasi dicat: tantum erat Thebis tripudium, sicut si Bachus de aliqua rediret victoria. HYDA(S)PE(S)⁹⁸ fluvius est Indie ubi inveniuntur gemme. **238.** NIGRI TRIUM(PHI), idest habiti de nigris Ethiopibus et Indis. **239.** POPULIS Thebanis.

240. TUM⁹⁹ PRIMUM in hac nocte. In primo libro sumenda est continuatio, ibi: «iam merita scrutatus lumina dextra / mererat eterna dampnatum nocte pudorem / Edipodes¹⁰⁰» [*Theb.* I 46-48]. Et TUM¹⁰¹ PRIMU(M) exivit et Thebanorum convivii interfuit. **241.** SEMPER, idest prius. **242.** VULTUQUE SERE(NO), idest ilari. **243-244.**

⁹⁴ astismos *coniecit*] acismos R

⁹⁵ pec(tore) R *Klotz*^{pp}] tempore *Klotz*

⁹⁶ chelim R] chelyn *Klotz*

⁹⁷ fratrum *correxii iuxta Klotz*] fratrem R

⁹⁸ *cfr.* Hydaspes *Klotz*

⁹⁹ tum R *Klotz*^{pp}] tunc *Klotz*

¹⁰⁰ Edipodes *correxii iuxta Klotz*] Elipodes R

¹⁰¹ tum *correxii iuxta Klotz*] iter R

LAXASSE MA(NU) sua, idest facie removisse CANI(TIEM) NIGRAM sordidam, ne sit contrarietas inter «caniciem» et «nigram». FUSIS vultum obumbrantibus. **245-246.** HAUSISSE ferunt. AFFATUS prius abactos PASSUM¹⁰². INSICAT(UM)¹⁰³, idest valde augmentatum.

247. AUDIT referentes. REFERT audientibus. **248-249.** Ille, inquam, QUI solebat PULSARE MES(TIS) QUERE(LIS) DITEM¹⁰⁴ ET FURIAS¹⁰⁵ ET ANCTIBGO(NEN) RE(GENTEM) eum. SI QUANDO regebat eum. Sic hilarem se monstrabat¹⁰⁶ Edipodes, sed huius leticie causa erat Thebanis incognita; sed causa erat sese interfectura germanitas.

250-251. NON HU(N)C 'iuvat¹⁰⁷ subaudis. FORS PROS(PERA) BELLI¹⁰⁸, sed¹⁰⁹ TANTUM BELLA non autem¹¹⁰ successus. **251-252.** Ergo NATUM, idest Ethio(clem), HORTATUR et PRO(BAT). Pernitiosa est laus, que ad meritum invitat. NEC VELIT eum VICISSE: ecce similitudo laudis¹¹¹ hic aperitur. **252-253.** SED RIMATUR P(RIMOS) EN(SES), idest ad hoc laborat, ut quoquomodo faciat eum contra fratrem conflagrare. SEMINA SCE(LERIS) ut concurrant fratres.

254. INDE causa est. IGNOTA¹¹² aliis.

255. QUALIS: Phineus¹¹³ instinctu uxoris, quam filiis suis superduxerat¹¹⁴, filios suos excecavit. Unde dii irati, eadem pena eum afflixerunt, appositis etiam Arpiis mensas eius fedantibus, diuturno cruciatu fedatus est ieiunio. Tandem Zetus et Calais venientes cum Iasone eas fugaverunt et gavisus est. Phineus huic comparat Edipode. **257-258.** NECDUM erat¹¹⁵ TOTA FIDES, idest nundum credebat eas abiisse. Non TURBATA¹¹⁶ non induata pennis Arpiarum; quasi dicat: tunc hilaris comedit¹¹⁷, cum eas sensit abiisse.

¹⁰² passum *scripsi cum Zanette*] possunt R

¹⁰³ insicat(um) *correxi iuxta Klotz*] inficar R

¹⁰⁴ Ditem *correxi iuxta Klotz*] dicere R

¹⁰⁵ Furias *correxi iuxta Klotz*] fra R

¹⁰⁶ se monstrabat *conieci*] ut monstraret R

¹⁰⁷ iuvat *correxi*] vivat R

¹⁰⁸ belli *correxi iuxta Klotz*] bella R

¹⁰⁹ sed *conieci*] scilicet R

¹¹⁰ autem *conieci*] ante R

¹¹¹ laudis *correxi*] laude R

¹¹² ignota *correxi iuxta Klotz*] ignonera (?) R

¹¹³ Phineus *correxi iuxta Klotz*] fiticus R

¹¹⁴ superduxerat *conieci*] frater duxerat R

¹¹⁵ NECDUM erat *correxi iuxta Klotz*] nec deerat R

¹¹⁶ turbata *correxi iuxta Klotz*] orbata R

¹¹⁷ comedit *correxi*] comede R

259-260. CETERA CO(HORS): actor alterutro cale procedit. FESSA, idest ideo sonolenta, sed Adra(stus) non dormiebat. **261.** LETIFICOS TU(MULTUS) Thebanorum. **262.** QUAMQUAM EGER¹¹⁸ SE(NIO) quare deberet quiescere, sed regni pondus sibi incumberebat. SED AGIT, idest coegit eum. MISERANDA propter senium, vel pondus imperii, vel propter solitudinem, que comitatur inperium.

264. AMARA hoc pro parte dictum est, quia tibia funeri addicitur; vel AMARA non, sed¹¹⁹ ex hostium leticia, vel sera, quia clamosa est. **265.** TUM preterea lacessunt eum VOCES¹²⁰ SU(PERBE) et Anphi(arao) proponebant Tyresiam. MAR(CORE) ebrietate. **266.** FACES INCER(TE) iam deficientes. MALE PERVI(GIL) languens circa diem.

267. SIC UBI: ita dormientibus aliis solus Adrastus vigilabat, qui dux erat omnium castrensiu(m), sicut magister navis aliis dormientibus solus vigilabat. UNO SOM(NO) communi. **269.** MANDAVERE deis dormiendo. **270.** DEUS solebant enim antiquitus in navibus¹²¹ suis ymaginem alicuius dei marini depingere et eius tutele navem commendabant.

271. TEMPUS ERAT: ita tota nocte vigilavit Adrastus de regno et infortunio belli sollicitus; mane autem facto collegit consilium, ut Anphyrao constitueret successorem. **272.** SENTIT¹²² EQUOS poetice dictum est; non enim est verum quod¹²³ luna semper inveniatur solis adventu. Hic ergo lunam pro nocte posuit. Vel SENTIT obscuratur lumen eius. **272-273.** PENITUS MUGIRE, idest valde stridere propter solis ardorem. SUB LU(CE) PARATA exire a mari, vel iam propinqua. **273-274.** SESE VAGANTE(M) idest lucem suam de nocte diffusam¹²⁴. COLLIGIT luna tendens ad occasum. Vel VAGAN(TEM) quia anfractuosum¹²⁵ cursum¹²⁶ hoc per zodiacum. ET FUGAT idest fugere facit; methaforice¹²⁷ dictum est, nam ipsa recedit ultima.

275. Ipse REX Adrastus. TRISTE de morte Amphiarai. QUERU(NT) regem¹²⁸ a quo vocati fuerant. Regis solitum¹²⁹ est convocare consilium, convocatorum est simul deliberare; ideo dicit «vocat» singulariter et «querunt» pluraliter. **276.** QUIS

¹¹⁸ eger *correxi iuxta Klotz*] egerer R

¹¹⁹ sed *conieci*] sunt R

¹²⁰ voces *correxi iuxta Klotz*] vaces R

¹²¹ navibus *conieci*] manibus R

¹²² sentit R *Klotz^{pp}*] sensit *Klotz*

¹²³ quod *correxi*] qui R

¹²⁴ diffusam *correxi*] deiffisam R

¹²⁵ anfractuosum *scripsi cum Zanette*] adfractuosum R

¹²⁶ cursum *scripsi cum Zanette*] fere nihil legitur R

¹²⁷ methaforice *correxi*] methaforise R

¹²⁸ regem *scripsi cum Zanette*] rex R

¹²⁹ solitum *correxi*] solitus R

SUCCE(SSOR) Amphi(arao) et in sacerdotio. **276-277.** QUO TANSEAT, idest ad quem. PRODI(TA) LAU(RUS), idest prius concessa Amphiarao, vel quia uxor sua eum prodidit¹³⁰. ORBUM¹³¹ DECUS VI(TTAE) nam sacerdotes antiquitus erant vitæbati et coronati dæuro vel oliva.

278-279. VOLUNT TYO(DAMANTA) sustitui. Et INSIGNEM FA(MA) laus a fortuna. CRETUM MELAM(PODE)¹³² a natura; idem est ‘Melampus’ et ‘Melampodes’, sicut ‘Edipus’ et ‘Edipodes’. Iste Tiodamas¹³³ filius fuit Melampi, qui in Anphesante monte cum Amphiarao captavit augurium, priusquam¹³⁴ Argivi¹³⁵ venirent ad bellum. **279-280.** QUICUM, idest cum quo. IPSE A(RCANA) SOLE(BAT) PA(RTIRI) DEORUM, idest solebat eum habere participem in captandis auguriis. **281.** HAUD INVIDUS Anphi(araus) Tiodamanti¹³⁶ non invidens. **281-282.** SIMILEM TANTE¹³⁷ AR(TIS), idest equalem sibi in scientia augurandi; laus ab habitu per sapientiam, auctoritate Anphi(arai). «SECUNDUM» sed IUXTA prope, non remoto.

283. ILLUM: sic placquit omnibus propter famam per Anphiari auctoritatem, sed sibi displicuit propter honoris nimietatem. CONFUN(DIT), idest verecundari¹³⁸ facit. **283-284.** Et GLORIA sacerdotii TURBAT eum INOPINA¹³⁹, oportuit enim cum deliberatione eum ad honorem accedere. Sed tamen turbatio religionem non abstulit et hoc est: SUMMIS(SUS) himilis, acinus. ADORAT hic notatur aptus honor. **285.** COGIQUE MERE(TUR) et verecundus se excusat. Pontificalis cadedra respuentem appetit.

286. SICUT ACHIMENIUS¹⁴⁰ Achimenii sunt populi in oriente et ideo de eis duxit¹⁴¹ exemplum, quia¹⁴² hereditate regnum tenetur. SOLLIUM sella est regia. **287.** CUI puero. **288.** TUTIUS esset quam regnare tam cito. LIBRAT GAU(DIA) FOR(MIDINE)¹⁴³, idest adepti regni letitiam cum metu pensat. **289.** AN FIDI sint PROCERES, ecce unde

¹³⁰ *post prodidit add. vel R, quam vocem seclusi*

¹³¹ *orbem correxi iuxta Klotz] orba R*

¹³² *Melam(pode) correxi iuxta Klotz] meluam R*

¹³³ *Tiodamas correxi] nodama R*

¹³⁴ *priusquam correxi] postquam R*

¹³⁵ *Argivi correxi] arigi R*

¹³⁶ *Tiodamanti correxi] nodamanti R*

¹³⁷ *tante correxi iuxta Klotz] tirce R*

¹³⁸ *verecundari scripsi cum Zanette] inde condari R*

¹³⁹ *inopina conieci] et impia R*

¹⁴⁰ *Achimenius R] Achaemenius Klotz*

¹⁴¹ *duxit scripsi cum Zanette] dax R*

¹⁴² *post quia add. vel R, quam vocem seclusi*

¹⁴³ *post for(midine) add. c s R, quas litteras seclusi*

sit formido. AN¹⁴⁴ VULGUS PUG(NET) HA(BENIS) repugnet suo regnatui adepto¹⁴⁵; hoc est: an virtutes sibi constant, «an» aspiret¹⁴⁶ suo sacerdotio iuste. VULGUS, idest turba¹⁴⁷ deorum. **290.** CUI MAN(DET) custodiendum; adhuc est de comparatione. EUFRATE fluuius est Assiriorum vicinus Palestine. CASPIA LI(MINA) Caspie porte sunt, que regnum Assiriorum terminant, in Armeniorum finibus constitute, dicte a Caspio monte vel Caspio mari. Sed proprie dicit «limina» propter portas, quare sunt limina. **291.** ARCUS arma patris. Achimenii¹⁴⁸ multum valent in trahendo. VERETUR quia¹⁴⁹ pater fortis. **293.** Non SUSTEN(TARE) ‘posse’ subaudis. TIARAN¹⁵⁰, idest diadema regni. INPLERE propter capitis sui brevitatem; sed ad proprietatem comparati respiciens «tyaran» dixit, nam tyaran» est mitra pontificis, proprie autem sacerdotis Martis.

294. IS Tyodamas¹⁵¹. UBI, idest postquam. SIGNIVIT¹⁵², idest insigniuit. INTEXTO¹⁵³ filo¹⁵⁴ laneo, unde dicebantur ‘flamines’, idest filamines. **295.** CONVENITQUE DEIS, idest conveniens apparuit, qui deorum archana cognosceret. **295-296.** OVANS adepto pontificio. HYLARI TUMULTU¹⁵⁵ quantum ad se et ad plebem. **296-297.** TELLU(REM) PLA(CARE) quia sicut irata Anphiarum absorbuerat, scilicet PRIMA DOCU(MENTA), idest initia. **297.** NEC FUTILE¹⁵⁶, idest vanum; contractum est a sacrificio Cereris¹⁵⁷. Prohibitum erat de¹⁵⁸ sacrificio Cereris aliquid remanere, quod si fieret piaculum erat; unde excogitatum est vas, qui¹⁵⁹ stare non posset lato ore et fundo angusto, qui super altare positum statim funderetur et appellabant ‘futile’. Unde et homo commissa non retinens ‘futilis’ dicitur, contra non futilis bonus¹⁶⁰ in consilio.

---

¹⁴⁴ an R *Klotz^{app}*] ne *Klotz*

¹⁴⁵ adepto *correxi*] adepta R

¹⁴⁶ aspiret *correxi*] aspirent R

¹⁴⁷ turba *correxi*] turbam R

¹⁴⁸ Achimenii *correxi*] Archimenii R

¹⁴⁹ quia *correxi*] quasi R

¹⁵⁰ tiaran *correxi iuxta Klotz*] quataran R

¹⁵¹ Tyodamas *correxi*] Tyrodamas R

¹⁵² signivit R] signatus *Klotz*

¹⁵³ intexto R] intorto *Klotz*

¹⁵⁴ ante filo *add.* vel R, *quam vocem seclusi*

¹⁵⁵ hylari tumultu *correxi iuxta Klotz*] hylarata R

¹⁵⁶ futile *correxi iuxta Klotz*] fictile R

¹⁵⁷ Cereris *coniec*] Veneris R

¹⁵⁸ de *bis scriptum* R

¹⁵⁹ qui *correxi*] que *sup. lin.* R

¹⁶⁰ bonus *correxi*] bonum R

298-300. ILICET pro ‘illico’. IMPERAT¹⁶¹ Tyoda(mas). TEXTI, idest fieri. ARBO(RIBUS)¹⁶² VI(VIS), idest noviter cesis vel viridibus. ET ADULTO CES(PITE), idest herboso. GEMINAS impar numerus superis est dedicatus, par vero inferis; unam Anphi(arao) constituit, aliam terre. DEE terre. FLORES, scilicet SUA MU(NERA). Sacrificium a similli, terra enim parturit flores. **301.** QUICQUID inperitum diversitate. INTEGER¹⁶³ et omnia integrat et renovat. **302.** SPARGENS irrorans. LACTE IN(TACTO), idest collustro.

303. CREATRIX et ipsa Cibelle mater deorum. ETERNA perpetua¹⁶⁴, iuxta¹⁶⁵ Platonem, qui IIII modis mundi commendat proprietatem; vel vere ETERNA in sua materia, sed †eundem† quantum ad mundi¹⁶⁶ archetipum, scilicet¹⁶⁷ ideas. DIVUM¹⁶⁸ et non deorum, quia divi sunt de hominibus deificati, dei vero sempiterni. **304.** SEMINA ANIMARUM MUNDI¹⁶⁹ semen anime sunt universa, que crescunt; locus iste secundum¹⁷⁰ Pitagoram dictus est, qui omnibus vegetabilibus animas attribuit¹⁷¹; vel MUNDO et tunc dices SEMINA, idest corpora, in quibus seminatur anime. **305.** PROMETHEAS¹⁷², idest Prometheum, qui plasmavit lutum ad imaginem hominis et ignem divinum ei inspiravit; per hoc creationem hominis intellige. PIRREAQUE SA(XA) que Pirra et Deucalion proiecerunt et conversa sunt in hominem; per hoc reparationem hominis intellige. **307.** MUTASTIQUE VI(ROS)¹⁷³ in usum sibi melioris; vel saxa mutasti¹⁷⁴ in viros. ANBIS tuis marginibus; sed ne videmus Ovidio adversari, qui ait: «nec brachia longo / margine terrarum porrexerat Anphitricas¹⁷⁵» [OV. *met.* I 13-14], legitur: et omne quod ambit aliud, ambitur ab eodem, verbi gratia ut si pomum teneas in manu, superficies illa, que pomum attingit, et pomum ambit et ambitur a pomo. VEHIS in tua superficie. **308.** GENS, idest generis. PECUDUM

¹⁶¹ imperat *correxi iuxta Klotz*] terpat R

¹⁶² arbo(ribus) *correxi iuxta Klotz*] orbo R

¹⁶³ integer R *Klotz^{app}*] impiger *Klotz*

¹⁶⁴ perpetua *correxi*] pperpetua R

¹⁶⁵ iuxta *correxi*] iusta R

¹⁶⁶ mundi *scripsi cum Zanette*] modi R

¹⁶⁷ scilicet *conieci*] sed R

¹⁶⁸ divum R *Klotz^{app}*] divom *Klotz*

¹⁶⁹ mundi *conieci iuxta Klotz^{app}* (mun R)] mundo *Klotz*

¹⁷⁰ secundum *correxi iuxta Lact.*] sedis R

¹⁷¹ attribuit *correxi*] aatribuit R

¹⁷² Prometheas *correxi iuxta Klotz*] Promethiam R

¹⁷³ viros *conieci iuxta Klotz^{app}* (vi R)] viris *Klotz*

¹⁷⁴ mutasti *correxi*] mutastati R

¹⁷⁵ Anphitricas R] Amphitrites *Anderson*

domesticarum. FERARUM silvestrium; bene, singula singulis redidit IRA et MITIS¹⁷⁶. **309.** VOLUCRUM quorum labor est in aere, REQUIES vero in terra. IMMOBILE sola enim terra immobilitate fulcitur, unde Ovidius: «ponderibus liberata suis» [OV. *met.* I 13]. **310.** INOCCIDUI unde supra: «eterna creatrix» [*Theb.* VIII 303]; mundus enim perpetuus est. CELI firmamenti. **311.** PENDENTEM eque libratam, Ovidius: «nec circumfuso¹⁷⁷ pendebat in aere tellus» [OV. *met.* I 12]. Vacuum est quod adeo amplum est, ut vix possit inpleri. **311-312.** UTERQUE CURRUS quadriga solis et biga lune CIRCUMIT¹⁷⁸, unde diem habemus et noctem; vel UTERQUE CUR(US) sol existens in utroque climate, nostro videlicet «et» antipodis¹⁷⁹. **312-313.** O ME(DIA) RERUM, idest elementorum; ipsa enim est centrum. FRATRIBUS Iovi, Neptuno et Plutoni. INDIVI(SA) cum isti tres filii Saturni patris sui dividerent monarchiam, sola terra communis remansit; unde contingit eos habere licentiam.

313. ERGO quia talis es. O ALMA reverenda. **314.** SUBTER AC DE(SUPER) nobis et antipodibus una eademque sufficis; vel australem plagam significat¹⁸⁰ que subterior¹⁸¹ est, et septentrionalem, que superior, unde Virgilius: «hic vertex nobis semper sublimis at illum / sub pedibus Styx atra¹⁸² videt¹⁸³» [VERG. *georg.* I 242-243]. **315-316.** Ordo: et VEHIS NUL(LO) LA(BORE) ATHA(LANTA)¹⁸⁴ AS(TRIFERUM). Illum, dico, LABO(RANTEM) FER(R)E DO(MOS); nota est fabula et misterium. Si¹⁸⁵ Athlantem sustineas, videtur tibi NEFAS¹⁸⁶ ESSE POR(TARE) NOS TANTUM? **317.** NOS DIVA GRAVA(RIS) ‘portare’ subaudis. **318.** Sed quare? Quia si enim¹⁸⁷ peccati luimus, ignari fecimus. Sed tamen dic, PRECOR, «SCE(LUS) LU(IMUS), an ideo¹⁸⁸ scilicet gravaris, quia sumus extranei? Et hoc est: AN QUIA et cetera.

320. Sed non sumus extranei, quia OMNE SOLUM NATALE est; Ovidius¹⁸⁹ huic simile dixit: «omne solum forti patria est, ut piscibus equor / ut volucris vacuo quicquid in orbe patet» [OV. *fast.* I 493-494]. **321.** Et non DECEAT, idest non est tibi

¹⁷⁶ mitis *correxi iuxta Klotz*] mictis R

¹⁷⁷ circumfuso *correxi iuxta Anderson*] circumfusa R

¹⁷⁸ circumit *correxi iuxta Klotz*] circunt R

¹⁷⁹ antipodis *correxi*] antipode R

¹⁸⁰ significat *conieci*] figere R

¹⁸¹ subterior *correxi*] subterorum R

¹⁸² Styx atra *correxi iuxta Geymonat*] saxater R

¹⁸³ videt *correxi iuxta Geymonat*] inde R

¹⁸⁴ Atha(lanta) *correxi iuxta Klotz^{pp}*] acha R Atlanta *Klotz*

¹⁸⁵ si *conieci*] sed R

¹⁸⁶ nefas R *Klotz^{pp}*] negas *Klotz*

¹⁸⁷ si enim *conieci*] sicut R

¹⁸⁸ ideo *correxi*] io R

¹⁸⁹ Ovidius *correxi*] Horatius R

decens, cum sis optima. DISTINGUERE separare deglutiendo alios et parcendo aliis. **321-322.** POPULOS TAM HUMILES¹⁹⁰ viles et contemptibiles, dico, TUOS, idest tibi noxios. UNDIQUE et UBIQUE et undecumque et ubicumque sint. Ergo MANEAS CO(MMNUNIS) nobis et The(banis). **323.** FERAS pacienter sustineas utrumque exercitum. **323-324.** EFFLARE expirare. ORDINE BEL(LI) ferro, non tuo hyatu ut Anphi(araus). ET REDDERE CE(LO), idest stelle comparari, non Herebo sicut Amph(iaraus).

325. SPIRAN(TIA) adhuc viventia sicut Amph(iaraus). SUBITIS casualibus. **326.** NE PROPERA nos deglutire. VENIEMUS ENIM moriendo ad te, secundum¹⁹¹ eos, qui dicebant terram esse inferos. QUO LIMI(TE) meta vite. **327.** QUA VIA¹⁹² mortis. LIBET¹⁹³ IRE quia in neutrum divina falletur predestinatio, unde supra: «quin comminus¹⁹⁴ ipsa / fatorum deprensa colus» [*Theb.* VIII 11-12]. **328.** SISTE, idest firma. NE(U) PRECIPE ne anticipa. CELERES per se.

329. AT TU o Anphiaræ. CARE¹⁹⁵ DEIS quod hic pateret, quod violaret te. MANUS humana. **330.** NATURA terra unde omnia nascuntur. **331-335.** AMPLEXA te. CHOÏDT post casum sicut CEU TUMU(LARET) TE CYR(RHAEO) HYI(ATU), idest antro Apollinis, quod¹⁹⁶ est in Cira. MERITUM quia ibi debes sepeliri non¹⁹⁷ autem hic. TUOS PRE(CATUS), idest tuos orbes, quibus solebas deum precari. ET CONCILIES me celo et aris, ut sciam cursus stellarum dinoscere et fibrarum motus, et si hoc feceris pro deo te habebō; et hoc est: TIBI SACRA FE(RAM) PRESA(GA) sacrificia pro futuris noscendis. **336.** INTERPRES oro.

337-338. ILLE LOCUS ad honorem tui. QUO RUIS quo absortus es. HEC UBI DICTA sunt a Tiodamante. **339.** NIGRAN(TIS) sacrificium¹⁹⁸ a simili. OBSCURA nigra. **340.** VIVIS armentis. **341.** SIMULACRA RE(PENDIT), idest imaginariam sepulturam exsolvit.

342. TALIA APUD GRA(IOS) fiebant, Thebani vero prodibant ad bellum.

¹⁹⁰ humiles *conieci iuxta Klotz^{ADP}* (humi R)] humili Klotz

¹⁹¹ secundum *conieci*] scilicet R

¹⁹² qua via *bis scriptum* R

¹⁹³ libet R *Klotz^{ADP}*] licet Klotz

¹⁹⁴ quin comminus *correxi iuxta Klotz*] quid colimus R

¹⁹⁵ care *scripsi cum Zanette*] an e R

¹⁹⁶ quod *correxi*] que R

¹⁹⁷ *post non add.* h R, *quam litteram seclusi*

¹⁹⁸ sacrificium *correxi*] sacrificii R

344. THEUMESI montis¹⁹⁹, unde: «Theumesia tempe» [*Theb.* I 485]. **346.** INSOLITO quia solebat audire clangorem Bachicum²⁰⁰, modo²⁰¹ bellicis audiebat. **347.** NON TALE quia carmen lire Amphionis sunt secute.

348. TREPIDAS propter Thebanos in bellum festinantes. FORES portas civitatis, improprie. **349.** MULTO CAR(DINE) quia VII porte erant Thebarum: prima vocatur Ogigia²⁰², secunda Neisia, tertia Hemoloida, quarta Protida, quinta Electra²⁰³, sexta Hisiste, septima Dircea.

351. CEU DANAI POST TER(GA) post huic; simile superius ait: «properatur²⁰⁴ in hostem / more fuge» [*Theb.* VII 401-402].

353. OGGI(GIIS) portis. VII reges erant ex parte Thebanorum et VII porte civitatis; determinat ergo actor quis regum per quam portam exierit. SORTE iacerant enim sortes, quis per quam portam exiret, ut iruentes e diverso plus hostem confunderent. **354.** HEMON filius Creuntis. **356.** MANUS †cohis enim† **357.** ME(NE)CEUS frater Hemonis. DIRCEA C(ULMINA), idest Dirceam portam egreditur, que culminata erat, idest alta; Dircea porta dicebatur a Dirce palude proxima²⁰⁵ Thebis.

incipit B

358. QUALIS: ita efunduntur per VII portas, ut Nillus per VII hostia. SECRETUS cuius origo ignoratur. BIBIT resorbet post efusionem. PABULA CE(LI), idest aquas suas, quibus²⁰⁶ terra inpingatur Egyptia, sicut terra nostra pluviis aeriis²⁰⁷. ADVERSI quia nunquam pluit in Egyptum. Vel BIBIT, idest recipit ad sui incrementum. PABULA CE(LI) ADVER(SI), idest remoti; ymbres enim²⁰⁸ fluminum sunt incrementa²⁰⁹. **360.** SCINDIT per VII alveos dividit; vel ALVEIS²¹⁰, idest hostiis. **361.** HYEMES aquas, quas in hyeme concepit et in tempestate. CESSERE illi venienti. **362.** TIMENT tanta est Nili inundatio. DULCI PON(TO), idest Nylo, qui in magnitudine mare imitatur.

¹⁹⁹ montis *conieci*] vinctis R

²⁰⁰ Bachicum *correxi*] Bauchicum R

²⁰¹ modo *conieci*] non R

²⁰² Ogigia *correxi*] Orgigia R

²⁰³ Electra *correxi*] Electre R

²⁰⁴ properatur *correxi iuxta Klotz*] probatus R

²⁰⁵ proxima *correxi*] proxiam R

²⁰⁶ *dehinc incipit B*

²⁰⁷ aeriis B] ve... R veris *Zanette*

²⁰⁸ enim B] *post enim add.* vel pluvios (?) R

²⁰⁹ fluminum sunt incrementa B] incrementa sunt fluminum R

²¹⁰ alveis B R] arvis *Klotz*

363. TRISTIS: Thebani cum tanta voluntate et impetu progrediebantur ad bellum, AT INDE²¹¹, ex alia parte, TARDE, quia duces Amph(iaraum) amiserant²¹² et sub novo duce²¹³ erant positi²¹⁴. **364.** PRECIPUE tardant vel tristes²¹⁵ sunt. **364-365.** ELEI²¹⁶, LACEDEMONII²¹⁷ et PILII²¹⁸ sub duce Amph(iarao) militaverant²¹⁹. **365-366.** NAM FRAU(DATI) AU(GURE)²²⁰ suo duce Amph(iarao); ecce quare tardi. SUBITUM, idest subito sibi regem impositum. **366.** NECDUM ACCES(SERE) RE(GENTI), idest nondum eius imperium didicerant pati²²¹.

367. NEC TUA: continuatio; o Amph(iarae), tui te querunt, sed non soli. QUERUNT animi desiderio. **368.** MINOR de numero dicit. **369.** LIQUIDO sic deformis erat exercitus Amph(iarao) perditio, sicut Plaustrum deforme erit²²², si de VII stellis una detrahatur.

370. UNUM astrum. PARRASII(S) Helice, que²²³ mutata fuit in illud signum. **371-372.** TRUNCUS²²⁴ mutilatus tunc erit²²⁵. Et AXIS, Plaustrum, NEC²²⁶ NITET²²⁷ IDEM, idest nec²²⁸ eodem est quo prius²²⁹. IGNE RE(CISO) unius stelle. **372.** INCERTI quo²³⁰ tamen detraxerit, vel modo viam ignorantibus. SUA, idest sibi utilia. Adapta: nubes est bellica tempestas, ether liquidus Greco exercitui confertur, Parrasia astra, que VII sunt, VII regibus comparantur, una amputata Amph(iaraum) significat, nautis sub eo²³¹ militantibus²³² vere totus exercitus comparatur.

---

²¹¹ inde B] tamen R

²¹² amiserant R] miserant B

²¹³ duce B] duci R

²¹⁴ erant positi B] positi erant R

²¹⁵ tristes B] triste R

²¹⁶ *cf.* Eleae Klotz

²¹⁷ *cf.* Lacedaemoniae Klotz

²¹⁸ Pili B] Pirii R

²¹⁹ militaverant B] militabant R

²²⁰ au(gure) B] *om.* R

²²¹ didicerant pati B] pati didicerant R

²²² erit B] erat R

²²³ que B] *om.* R

²²⁴ truncus B] *post* truncus *add.* idest R

²²⁵ erit B] exit R

²²⁶ nec R] non B

²²⁷ nitet B R Klotz^{pp}] riget Klotz

²²⁸ nec R] modo B

²²⁹ prius B] post R

²³⁰ quo B] que R

²³¹ eo B] ea R

²³² militantibus B] militantes R

373. SED IAM quasi dicat: adhuc possem circa hec inmorari²³³, sed BELLA VOCANT me, ut qui in bello et quomodo ceciderunt expediam. ALIAS VIRES nam alio spiritu opus est in bello describendo et alio in luctu. **374.** MAIOR quam hactenus, cum luctum describerem. CHELIM²³⁴ ingenium meum.

375. FATALEM: fretus auxilio Muse incipit. Ordo: ATRA DIES pluribus afferens²³⁵ ADMOVET FATALEM HO(RAM) PO(PULIS) POSCEN(TIBUS) eam²³⁶ ULTRO; quasi dicat: mortem petebant²³⁷ et²³⁸ mortem invenerunt. Vere «atra dies», quia²³⁹ MORS que apud inferos solet esse. CELO plaga superiori. Mors etiam Plutoni servire dicitur et Marti, unde supra: «vultuque cruento / mors armata sedet» [*Theb.* VII 52-53]. **378.** CAMPUM OPERIT cadaveribus. **379.** SED QUE DIGNIS(SIMA) VITA, idest²⁴⁰ nobiliores et fortiores. **380.** ANIMIS²⁴¹ fortiores. ANNIS iuniores²⁴². **381.** ANGUE NOTAT morti dedicat. **381-382.** SCINDITUR rumpitur. IN MISEROS in miserorum interitum. RAPUERUNT quia²⁴³ Parce non sufficiebant ad rumpendum. LICIA fila.

383. ECIAMNUNC²⁴⁴ propter Mortem et Furias. CUSPIDE SIC(CA) siciente²⁴⁵ sanguinem, quia²⁴⁶ antequam venisset Mors et Furie multos²⁴⁷ occiderant. Ecce hic Iovis²⁴⁸ et Plutonis legatio, in qua absolvitur belli maturitas. **385.** ABOLET delet a memoria. DOMOS familiam vel clientelam. CONUBIA uxores, unde supra: «primis salit impetus amens / in foribus» [*Theb.* VII 47-48].

386-387. AMOR PATRIE ET AMOR LUCIS, idest vite. QUI MENTE NOVIS(SIMUS) EXIT quia²⁴⁹ post omnia dampna vivere volumus. **388-389.** ANIMUS HANELUS²⁵⁰ desiderio cedis. CONATUR pervenire ferro. ULTRA THORACAS usque²⁵¹ in viscera; quasi dicat:

²³³ inmorari B] immolari R

²³⁴ chelim B R *Klotz*^{app}] chelin *Klotz*

²³⁵ afferens B] asserens R

²³⁶ eam B] e R

²³⁷ mortem petebant R] *in marg.* B

²³⁸ et R] *om.* B

²³⁹ quia B] et R

²⁴⁰ idest B] scilicet R

²⁴¹ animis B] curas R

²⁴² iuniores B] iuveniores R

²⁴³ quia B] et R

²⁴⁴ eciamnunc B R *Klotz*^{app}] etiamnum *Klotz*

²⁴⁵ siciente B] siente R

²⁴⁶ quia *correxij*] que B *om.* R

²⁴⁷ multos B] vitricos (?) R

²⁴⁸ Iovis B] vivis R

²⁴⁹ quia B] et R

²⁵⁰ animus hanelus B R *Klotz*^{app}] animos anhelos *Klotz*

²⁵¹ usque B] itusque R

non solum thoracas rapere²⁵² volunt, sed ea que latent intus. **389.** HORRORE concussione.

390. FLAMMANTUR²⁵³ a minori. **391-392.** NYMBO spumis. Ita, inquam, inflammantur²⁵⁴, CEU MIXTA²⁵⁵ essent DOMINIS CORPORA, deest ‘per’ et sic unius anime essent et eiusdem voluntatis. **394.** SUPINANT anterioribus elatis.

395. RUUNT ad bellum utrimque. PRIMUS semper enim pulvis precedit concurrentes²⁵⁶. **396.** ACTI²⁵⁷ pedetentim²⁵⁸. **397.** DECRESCERE quanto plus accedunt, spatium decrescit²⁵⁹ inter currentes²⁶⁰.

400. PARITER pari voluntate. FIRMANT²⁶¹ compescunt, ne sint²⁶² laxiores. **401.** ADMOTE coniuncte, dum criste unius cassides²⁶³ alterius obumbrant.

402. Licet iam ita confligant VULTUS BEL(LI), idest principium. CONI²⁶⁴, idest galee, pars pro toto. Conus est proprie curvatura galee. **403.** ARMENTA, idest currus, quos trahebant equi. SINE PRESIDE, idest sine rectore²⁶⁵. **404.** ARMA LOCO sunt in suo. **405.** CINGULA baltei, vel pectoralia equorum. AURUM²⁶⁶, idest aurea arma²⁶⁷.

406. VIRTUS inproprie pro²⁶⁸ ‘vi’. **407-408.** ARTHOS ursa, vel tempestas in Arthoa plaga. CADEN(TIBUS)²⁶⁹ HEDIS Amaltee²⁷⁰ capre ad occasum tendentibus nube superveniente, unde tempestas moveri ostenditur. ‘Cadere’ dicuntur Hedi, quia dum occidunt Heliaco casu frequenter²⁷¹ nives et pluvie cadunt; et ‘cadere’ dicuntur per effectum, quia cadere faciunt res contentas in aere, unde dictum est: «iam cadit»²⁷²

---

²⁵² rapere B] rumpere R

²⁵³ flammantur B] flammatur R

²⁵⁴ inflammantur B] inflamatur R

²⁵⁵ mixta B R *Klotz^{app}*] mixti *Klotz*

²⁵⁶ concurrentes B] indeedentes (?) R

²⁵⁷ ACTI pedetentim. DECRESCERE quanto plus accedunt, spatium decrescit inter currentes R] *in marg. B*

²⁵⁸ pedetentim R] pedetenti B

²⁵⁹ spatium decrescit B] decrescunt spatium R

²⁶⁰ currentes B] concurrentes R

²⁶¹ firmant B R *Klotz^{app}*] fumant *Klotz*

²⁶² ne sint R] *sup. lin. B*

²⁶³ cassides B] cassidis R

²⁶⁴ coni B] copi R

²⁶⁵ rectore B] sessore R

²⁶⁶ aurum B] *post aurum add. ar R*

²⁶⁷ aurea arma B] arma aurata R

²⁶⁸ inproprie pro B] *non legitur R*

²⁶⁹ caden(tibus) B] *post caden(tibus) add. equis R*

²⁷⁰ Amaltee B] Alnalthee R

²⁷¹ frequenter B] sequenter R

²⁷² cadit B] cadere R

extremoque irrorat²⁷³ aquarius anno» [VERG. *georg.* III 304], ‘cadere’ dicitur aquarius²⁷⁴ quia depressum est signum. **409.** AUSONIE, idest Italie, ubi frequenter sunt²⁷⁵ terremotus propter montana; vel AUSONII²⁷⁶ maris. **410.** GRANDINE²⁷⁷ in quibusdam calidis regionibus non pluit, in quibusdam²⁷⁸ vero apud Syrtes in modum velleris nives aliquando decidunt²⁷⁹. **411.** NIGER, idest tempestuosus. LIBIE²⁸⁰, idest ad Libiam. ITALOS quales²⁸¹ sunt in Italia²⁸².

412. TELIS nube²⁸³ telorum. **413.** Non SUFFICIT sua capacitate.

414. REDEUNTIBUS, idest remissis. **415.** SUDES²⁸⁴ preacuti sunt pali et preusti. **417.** IMITANTUR celeritate et ictu. **418.** NON UNA MOR(TE)²⁸⁵ non solo ferro, sed etiam toxicatione; vel quia una emissione²⁸⁶ plures vulnerant.

419. NEC LOCUS AD²⁸⁷ TERRAM TE(LIS)²⁸⁸ nimia dempsitate exercitus²⁸⁹. **420.** IGNARI nescientes quem feriant, vel a quo feriantur. **421.** CASUS AGIT VIR(TUTIS) OPUS opus²⁹⁰ virtuosi est fortem virum²⁹¹ occidere, quod modo fiebat casualiter. Ubi turba est, perit electio. RECEDIT fugit. **422.** NUNC PREMIT, idest instat hec eadem. AMITTIT recedendo. AUFERT premendo.²⁹²

424. ALTERNO nimborum et ventorum²⁹³ diversitate²⁹⁴. **427.** HIC Auster, qui est pluviosus. AUT ILLE Aquilo, qui serenitatem adportat.

428-431. ASOPIUS HYP(SEUS) Asopi filius²⁹⁵. REPPULIT OEBALIAS²⁹⁶ TUR(MAS)²⁹⁷,

²⁷³ irrorat B] uro ait R

²⁷⁴ aquarius B] acarius R

²⁷⁵ sunt B] fiunt R

²⁷⁶ Ausonii B] post Ausonii add. quia R Ausoniae Klotz

²⁷⁷ debinc incipit A

²⁷⁸ quibusdam B R] quibus A

²⁷⁹ decidunt B R] descendunt A

²⁸⁰ Libie B A] Libica R

²⁸¹ quales B R] om. A

²⁸² Italia B A] Italiam R

²⁸³ nube A R] ymbre B

²⁸⁴ sudes B R] ante sudes add. post A

²⁸⁵ mor(te) B] post mor(te) add. idest A

²⁸⁶ emissione B R] missione A

²⁸⁷ ad B R] adest A

²⁸⁸ terram te(lis) B] ra A ia R

²⁸⁹ exercitus B R] exercitatus A

²⁹⁰ opus B A] om. R

²⁹¹ fortem virum B R] virum fortem A

²⁹² aufert premendo B R] om. A

²⁹³ nimborum et ventorum B] ventorum et membrorum R ventorum et nimborum vel ventorum A

²⁹⁴ diversitate B R] desitate A

²⁹⁵ Asopi filius B R] om. A

²⁹⁶ Oebalias B] Oebaliaum A or R

²⁹⁷ tur(mas) A] tibi R om. B

idest Laconicas, scilicet PRINCIPIUM PUG(NE), idest primum cuneum Argivi exercitus. EUBOICUM Thebanum. MENALCAS²⁹⁸ dux erat turme²⁹⁹, quem³⁰⁰ Hypseus³⁰¹ occidit, et repulsi sunt Lacones.

432. ET MENTE³⁰² non solum genere, sed etiam animo, quia³⁰³ audax ut Lacones. CRUDI TORRENTIS³⁰⁴ Eurote, quia cum Diana illuc delata esset³⁰⁵ ab Horeste et humanus sanguis esset inmolandus, propter illud crudele³⁰⁶ sacrificium iusserunt³⁰⁷ se usque ad sanguinem verberari³⁰⁸ et qui melius patientiam corporis pertulit³⁰⁹, magis laudabatur. In huius commendatione continetur laus Hypsei³¹⁰: ‘mente Laconem’ et ‘crudum’ vocat eum, quia Laconii se ipsos incidunt³¹¹, ut³¹² duriores ad agonica vulnera perferenda³¹³ accedant³¹⁴; inde animosi dicuntur et crudi, idest solidi. **433.** NEC TURPAVIT AVOS³¹⁵ successor improbus³¹⁶ probos parentes dedecorat³¹⁷. **434.** NE³¹⁸ PUDOR IN TERGO ne videatur a tergo percussus. **435.** LABENTE defficiente. HOSTI³¹⁹ Hypseo. **436-437.** TAIGETA³²⁰ mons Laconie nunc sacer Bacho et Apollini, ubi ludebat³²¹ Menalcas cum agonistis. OBERRANT occurrunt ad memoriam. LAUDATAQUE VER(BERA)³²² MA(TRI) supra³²³: «et armato³²⁴ contenta³²⁵ est funere

²⁹⁸ Menalcas A] Menarcas B R; *cf.* Menalca Klotz

²⁹⁹ turme B A] *ante* turme *add.* turbe vel R

³⁰⁰ quem Hypseus occidit, et repulsi sunt Lacones A R] *in marg.* B

³⁰¹ Hypseus B R] *ispe* A

³⁰² ET MENTE non solum genere, sed etiam animo, quia audax ut Lacones A R] *om.* B

³⁰³ quia A] et R

³⁰⁴ crudi torrentis B A] eruditorum R

³⁰⁵ Diana illuc delata esset B R] illuc dilata esset Diana A

³⁰⁶ crudele B A] crudeles R

³⁰⁷ iusserunt A R] voluerunt B

³⁰⁸ verberari B A] vulnerari R

³⁰⁹ pertulit B A] intulit R

³¹⁰ Hypsei B A] Irsei R

³¹¹ incidunt B^{p.c.} A] occidunt B^{a.c.} occiderunt R

³¹² ut B A] non R

³¹³ perferenda A R] ferenda *sup. lin.* B

³¹⁴ accedant B A] accedunt R

³¹⁵ turpavit avos B R] turpant cum A

³¹⁶ improbus B A] inproprius (?) R

³¹⁷ dedecorat B A] dedecorat R

³¹⁸ NE (nec A) PUDOR IN TERGO ne videatur a (in A) tergo percussus. LABENTE defficiente B A] *om.* R

³¹⁹ hosti B R] histi A

³²⁰ Taigeta B A] Tageta R

³²¹ ludebat B A] laudabat R

³²² ver(bera) B A R Klotz^{app}] pectora Klotz

³²³ supra B R] *om.* A

³²⁴ et armato B A R] coronato Klotz

³²⁵ contenta B] contrita A contempta R

mater» [*Theb.* IV 233]. Allata³²⁶ ab Horeste cum Effigenia ymagine Diane a³²⁷ Taurica regione et in Laconiam delata, cum esset solita³²⁸ humano sanguine placari, ut crudelitatem temperarent³²⁹ Greci, nec tamen dee humani sanguinis ius³³⁰ auferrent³³¹, instituerunt in eius celebritate pueros nudos taureis³³² dimicare³³³, quorum sanguine dea saciabatur³³⁴.

438-439. DESTINAT morti³³⁵. PHEDIMON Grecum illum. IASIDEN patronomicum a Iasio patre vel rege quodam³³⁶ Grecorum. ARCU³³⁷ in³³⁸ destinatione³³⁹.

441. AGREUS³⁴⁰ hic erat³⁴¹ sub Tydeo. ABSTULIT amputavit. **442.** PHEGEOS³⁴² illius³⁴³ Thebani. ILLA dextra. **443.** ET MOVET³⁴⁴ quasi ad ferendum.

445. ACHAMAS³⁴⁵ Grecus. YPHIN Thebanum. HYPSEUS³⁴⁶ Thebanus. ARGUM proprium nomen Greci. **446.** PHERES Grecus. ABANTA Thebanum.

448. INACHIDE GEMI(NI) duo fratres Argivi duos fratres Thebanos occiderunt³⁴⁷. **449.** SEVA³⁴⁸ IGNO(RANTIA) BEL(LI) exclamatio per parenthesesim. **451.** NEFAS quod gemini geminos occiderunt. **452.** ERRASSE, idest³⁴⁹ erranter³⁵⁰ scelus egisse.

453. YON³⁵¹ proprium nomen Archadis. CULTOREM³⁵² CYRRE³⁵³ sacerdotem Apollinis. **454.** HUNC Yona. LAUDAT in sacerdotii functione. **455.** HUNC Dampnea.

---

³²⁶ allata B R] ablata A

³²⁷ a B R] in A

³²⁸ solita B A] leta R

³²⁹ temperarent B A] placarent R

³³⁰ humani sanguinis ius B R] ius sanguinis humani A

³³¹ auferrent A] auferant B R

³³² taureis B A] tauros R

³³³ taureis dimicare B R] dimicare taureis A

³³⁴ saciabatur A] saciebatur R satiabitur B

³³⁵ morti B A] m R

³³⁶ quodam B R] quidam A

³³⁷ arcu in marg. B] tercium A causa R

³³⁸ in R] in marg. B om. A

³³⁹ destinatione A R] in marg. B

³⁴⁰ Agreus B R] Egeus A

³⁴¹ erat B R] fuit A

³⁴² Phegeos B] Phlegeos A R

³⁴³ illius B] eius A R

³⁴⁴ et movet B] et monet A om. R

³⁴⁵ Achamas B R] Athamas A

³⁴⁶ HYPSEUS Thebanus. ARGUM (Augum A) proprium (po A) nomen Greci. PHERES (Phares B) Grecus. ABANTA Thebanum B A] om. R

³⁴⁷ fratres Thebanos occiderunt B R] fratres occiderunt Thebanos A

³⁴⁸ SEVA IGNO(RANTIA) BEL(LI) exclamatio per parenthesesim. NEFAS quod gemini geminos occiderunt B R] om. A

³⁴⁹ idest B] om. A R

³⁵⁰ erranter B R] errant A

³⁵¹ Yon B R] post Yon add. p A

³⁵² cultorem B A] decorem R

³⁵³ Cyrre B R] Tyri A

FRUSTRA quia iam mortuum. Ne maioris³⁵⁴ dei meritum minuat, minorem³⁵⁵ supponit.

456. INGENTES: hucusque discrete, modo mixtim³⁵⁶. ILLUSTRAT³⁵⁷ reddit³⁵⁸ illustres³⁵⁹. **457.** IN ADVERSO³⁶⁰ SAN(GUINE) effundendo sanguinem hostilem. CADMEIUS³⁶¹ HE(MON), idest Hemon³⁶², non filius Creontis sed Herculis. **459.** HUNC Tydeum. ILLUM Hemon. IMPLET vires ministrando.

460. QUALITER: sic Hemon et Tydeus pari virtute et impetu ad victoriam contendebant³⁶³ et hostes suos prosternebant, QUALITER DUO AMN(ES) HYBER(NI)³⁶⁴ ex ymbribus³⁶⁵ hyemis collectis. **461.** CADUNT duo amnes³⁶⁶. GE(MINA) RU(INA)³⁶⁷ quia duo sunt³⁶⁸. **463.** ALTIUS, idest³⁶⁹ profundius. **464.** CONFUNDIT simul miscet³⁷⁰. **464-465.** SIBI IRE, idest sibi proprium et separatum³⁷¹ alveum vindicare. **465.** PONTOQUE NE(GANT) DES(CENDERE)³⁷² MIXTI hoc³⁷³ non potest adaptari.

466. ONCHESTIUS patronomicum est vel gentile. **467.** LAMPADA facem magnam. **468.** QUEM Idam³⁷⁴. **469.** DISCUSSA CAS(SIDE) de capite Ide³⁷⁵.

470. SUPERSTES erecta.

472-473. PROSEQUITUR verbis amaris, sarcasmos, dicens: NE DIXERIS³⁷⁶ AR(GOS)³⁷⁷ SE(VOS) prohibendo tibi rogam³⁷⁸, sed ARDE TUO IG(NE), scilicet³⁷⁹ tuo telo.

³⁵⁴ maioris B A] maiores R

³⁵⁵ minorem B R] minores A

³⁵⁶ mixtim B R] coniunctim A

³⁵⁷ illustrat B A] illustres R

³⁵⁸ reddit B A] redire R

³⁵⁹ illustres B A] illustri R

³⁶⁰ adverso A R] averso B *Klotz^{app}*

³⁶¹ Cadmeius B A] Cadmeis R

³⁶² idest Hemon B R] *om.* A

³⁶³ virtute et impetu ad victoriam contendebant B R] impetu contendebant et virtute ad victoriam A

³⁶⁴ hiber(ni) B R] heb A

³⁶⁵ ymbribus B A] nubibus R

³⁶⁶ duo amnes A R] *om.* B

³⁶⁷ ge(mina) ru(ina) B] semina ru R geminata A

³⁶⁸ duo sunt B R] sunt duo A

³⁶⁹ idest B] *om.* A R

³⁷⁰ miscet B A] vastet R

³⁷¹ et separatum A R] esse paratum B

³⁷² des(cendere) B A] *om.* R

³⁷³ hoc A] sed B R

³⁷⁴ QUEM Idam R A] *om.* B

³⁷⁵ Ide B R] Yde A

³⁷⁶ dixeris B A] dixisset R

³⁷⁷ Ar(gos) B] *om.* A R

³⁷⁸ rogam B A] regnum R

474. INDE, idest deinde. **476-477.** TRANSIGIT³⁸⁰ transverberat³⁸¹. HELICAONAS³⁸² filios³⁸³ Helicaonis. HASTA uno ictu. **477.** QUOS Helicaonas. MERA proprium nomen sacerdotisse. EGEE VENERIS³⁸⁴ cuius³⁸⁵ templum superest³⁸⁶ Egeo mari; vel quia est nata³⁸⁷ de spuma maris concreta³⁸⁸. **478.** EDIDERAT, idest pepererat³⁸⁹. DEA PROHIBENTE, idest indignante, quia sacerdotissa eius commiserat incestum, unde et filiis eius suum denegavit³⁹⁰ auxilium. VOS o fratres. PREDa dicitur quicquid aufertur hosti; Tydeus ergo, quamvis eos non spoliaverit³⁹¹, depredatus eos fuisse dicitur³⁹², quia animam³⁹³ abstulerat. **479.** MATER Mera. ETIAM NUNC³⁹⁴, idest adhuc est prona. AD pro ‘ante’³⁹⁵. ARAS Veneris, scilicet³⁹⁶ orans pro salute vestra³⁹⁷. SEVAS sibi, quia non defendebat³⁹⁸ filios suos.

480-481. NEC MINUS quam Tydeum. HERCULEUM³⁹⁹ Herculis filium. CONTRA Tydeum. SANGUIS animositas. VAGUS faciens eum vagari; vel VA(GUS) SAN(GUIS)⁴⁰⁰, idest vaganter ab eo fusus. **481.** RAPITUR, idest⁴⁰¹ fertur Hemon. INEXPLETO propter se insaciatum⁴⁰². **482-484.** OPES propter⁴⁰³ viros. FUNDENS interficiens. CALIDON⁴⁰⁴, PYLENE⁴⁰⁵, PLEUROS⁴⁰⁶ et OLENOS⁴⁰⁷ civitates sunt Etholie⁴⁰⁸. MESTE propter

³⁷⁹ scilicet B] sed R *om. A*

³⁸⁰ transigit B R] transfigie A

³⁸¹ transverberat B] transverberans A transverbat R

³⁸² Helicaonas B A] Helico R

³⁸³ filios Helicaonis (Eliconis R). HASTA uno ictu. QUOS Helicaonas B R] *om. A*

³⁸⁴ Veneris B A] Cereris R

³⁸⁵ cuius B A] *om. R*

³⁸⁶ super est B A] est super R

³⁸⁷ est nata B R] nata est A

³⁸⁸ concreta B A] *om. R*

³⁸⁹ pepererat B R] preceperat A

³⁹⁰ denegavit B R] excusavit A

³⁹¹ spoliaverit B] spoliavit A spoliasset R

³⁹² depredatus eos fuisse dicitur B] dicitur depredatus fuisse A tamen dicitur eos deprecatus fuisse

R

³⁹³ animam A R] animas B

³⁹⁴ etiam nunc B A R *Klotz*^{app}] etiamnum *Klotz*

³⁹⁵ pro ante A R] *om. B*

³⁹⁶ scilicet B R] *om. A*

³⁹⁷ salute vestra B] vestra salute A R

³⁹⁸ defendebat B R] defendebant A

³⁹⁹ Herculeum B R] *post* Herculeum *add. enim A*

⁴⁰⁰ va(gus) san(guis) B R] sanguis vagus A

⁴⁰¹ idest B R] *om. A*

⁴⁰² se insaciatum B R] severant A

⁴⁰³ propter B R] *om. A*

⁴⁰⁴ *cf.* Calydonis *Klotz*

⁴⁰⁵ Pylene B A] Hylene R; *cf.* Pylenes *Klotz*

⁴⁰⁶ *cf.* Pleuronis *Klotz*

⁴⁰⁷ *cf.* Olenium *Klotz*

⁴⁰⁸ Etholie B A] Tholie R

Meleagrum ibi combustum et socios eius mutatos in aves, unde supra: «fletaque cognatis avibus Meleagria Pleuron» [*Theb.* IV 103]. **484.** FESSA⁴⁰⁹ saturata vel optusa.

485. OBVERSUM obstantem⁴¹⁰ in⁴¹¹ parte adversa⁴¹². TURMIS⁴¹³ pene fugientibus. **486.** PUER Hemon. ILLE Butes. **486-487.** MALAS INTE(GER), idest inberbis. COMAM INTE(GER), idest intonsus⁴¹⁴. **487.** CUI⁴¹⁵ Buti. BIPENNIS Emonis⁴¹⁶. **488.** UTRIMQUE⁴¹⁷ ex utraque parte divisum est caput. **490.** INOPINO quia⁴¹⁸ limes vite semper est incertus⁴¹⁹. VITA anima. NON HOC METU(ENS) que⁴²⁰ sperans per os exalari, per caput eius⁴²¹ est egressa.

491. TUNC agreditur. **492.** ILLE Hippanis⁴²². GENAS barbam. HIC Polites. PASCEBAT ut supra Partonopeus⁴²³ Diane [cfr. *Theb.* VI 608]. **493.** SEVUS UTERQUE⁴²⁴ DEUS quia sibi dicatum⁴²⁵ neuter conservavit. VICTIS Hippani⁴²⁶ et Politi⁴²⁷. IUNGIT Hemon. **495.** VIRI Hemonis. **496.** PORTAT clypeum Damasi⁴²⁸.

498. AMPHITRIONIADES⁴²⁹ Hercules. REGIT TELA Hemonis filii sui. **499.** CONTRA⁴³⁰ eum. **500.** PALLAS⁴³¹ que favebat Tydeo.

500. VENERE Hemon et Tydeus, vel Pallas et Hercules. **501.** PLACIDO⁴³² quia diis est pax eterna.

502. FIDA SOROR bene⁴³³, nam filii erant Iovis. **503.** NUM, idest numquid. IUNO⁴³⁴ que semper michi novercaliter adversatur⁴³⁵. **504.** NEFAS ut frater et soror confligant.

---

⁴⁰⁹ fessa B A] ia R

⁴¹⁰ obstantem B] stantem R om. A

⁴¹¹ in B R] a A

⁴¹² adversa B] aversa A diversa R

⁴¹³ turmis B R] tremis A

⁴¹⁴ intonsus A R] non tonsus B

⁴¹⁵ cui B R] cuius A

⁴¹⁶ Emonis B A] armatus R

⁴¹⁷ utrimque B A R *Klotz*^{app}] utroque *Klotz*

⁴¹⁸ quia B A] om. R

⁴¹⁹ est incertus B R] incertus est A

⁴²⁰ que B] quia A R

⁴²¹ eius B R] om. A

⁴²² Hippanis A] Yponis B Ypomis R

⁴²³ Partonopeus A R] Parthonopeus B

⁴²⁴ uterque B A] utrumque R

⁴²⁵ dicatum B] ducant A dictum R

⁴²⁶ Hippani A R B^{a.c.}] Hyponi B^{b.c.}

⁴²⁷ Politi B^{b.c.} A R] Hypoliti B^{a.c.}

⁴²⁸ Damasi B A] Demasi R

⁴²⁹ Amphitrioniades B R] Amphitrioniadis A

⁴³⁰ contra B A] erga R

⁴³¹ Pallas B R] *post* Pallas *add.* est A

⁴³² placido B] placito A R

⁴³³ bene A R] om. B

⁴³⁴ Iuno B A] tu no R

504-506. CITIUS quam contra te pugnem⁴³⁶. ASPICIAT Iuno. ME⁴³⁷ RUERE CONTRA FUL(MINA) idest contra Iovem. INFANDUM⁴³⁸ exclamative⁴³⁹ vel adverbialiter.

506. HUIC Hemoni est GENUS⁴⁴⁰ a me⁴⁴¹, ideoque⁴⁴² volebam⁴⁴³ eum munire⁴⁴⁴. SED MITTO, idest dimitto. AGNOSCERE⁴⁴⁵ eum⁴⁴⁶, quasi meum defendere⁴⁴⁷. QUANDO, idest quandoquidem. **507.** TU DIVERSA FO(VES)⁴⁴⁸, idest Tydeum. NEC eciam contra te⁴⁴⁹ non starem. **507-509.** SI⁴⁵⁰ HASTA⁴⁵¹ TUI TYDEOS PETAT ILLUM⁴⁵² AMPH(ITRYONA)⁴⁵³, qui⁴⁵⁴ dictus est pater meus, REMISSUM EX STYGIO⁴⁵⁵ ORBE; QUE vacat⁴⁵⁶; locus est a maiori. **509.** TENEO in memoria et ideo non resistam. **510-511.** HEC MANUS tua. QUOTIENS⁴⁵⁷ quia infinitas te iuvante complevi victorias, tunc cum ad monstra debellanda Euristeus⁴⁵⁸ me mitteret⁴⁵⁹ et hoc est: CUM⁴⁶⁰ ego FAMULUS Euristei⁴⁶¹. MICHI a Iunone propositi. **512.** HEU quia te excludunt et MECUM ire prohibent⁴⁶².

514. TU PATREM⁴⁶³ concilias⁴⁶⁴; quasi dicat: eternitatem divinitatis per te sum assecutus⁴⁶⁵. Bene, sapientia enim inter deos collocat virtuosum. TANTA quanta

---

⁴³⁵ adversatur B R] *om.* A

⁴³⁶ pugnem A R] pugnant B

⁴³⁷ me B R] inde A

⁴³⁸ infandum B] infande A R

⁴³⁹ exclamative B R] exclamantem A

⁴⁴⁰ genus B A] erga R

⁴⁴¹ a me B R] a nobis A

⁴⁴² ideoque B R] et ideo A

⁴⁴³ volebam B R] nolui A

⁴⁴⁴ munire A R] immunire B

⁴⁴⁵ agnoscere B A] anoscere R

⁴⁴⁶ eum B R] *om.* A

⁴⁴⁷ defendere A R] desfendere B

⁴⁴⁸ diversa fo(ves) B] diverso A deum R

⁴⁴⁹ te B R] te tunc A

⁴⁵⁰ si B R] sed A

⁴⁵¹ hasta B A] asti R

⁴⁵² illum B A R *Klotz^{pp}*] Hyllum *Klotz*

⁴⁵³ Amph(itryona) B R] Amphitroniada A

⁴⁵⁴ qui B R] quia A

⁴⁵⁵ Stygio B A] ti R

⁴⁵⁶ vacat B R] vocat A

⁴⁵⁷ quotiens B R] quatiens A

⁴⁵⁸ Euristeus A] Ericteus B Erictieus R

⁴⁵⁹ mitteret B A] miserat R

⁴⁶⁰ cum B A R *Klotz^{pp}*] dum *Klotz*

⁴⁶¹ Euristei A] Eristei B Ericti R

⁴⁶² prohibent A R] prohibet B

⁴⁶³ patrem B R *Klotz^{pp}*] *post* patrem *add.* scilicet A patriam *Klotz*

⁴⁶⁴ concilias B A] consilias R

⁴⁶⁵ assecutus B R] adeptus A

michi contulisti. **515.** Ergo SI est MENS⁴⁶⁶, idest voluntas tibi, HABE licentiam; concessive⁴⁶⁷ ait. **516.** VENIAM quod⁴⁶⁸ tibi⁴⁶⁹ quicquam restiti⁴⁷⁰.

517. HONOS sibi⁴⁷¹ a fratre⁴⁷² exhibitus, scilicet gratiarum et reverentiae. **517-518.** VULTUS, idest hilaritas. ARDORE RE(MISSO) nam irati⁴⁷³ accesserant⁴⁷⁴. ANGUES caput Gorgonis est depictum in clypeo. SEDERUNT sedati sunt, qui prius erant erecti offensa Pallade⁴⁷⁵.

519. DEUM Herculem. **520.** Non COGNOSCIT respectu priorum ictuum.

521. VIRES Hemonis. **523.** INPETIT CE(DENTEM)⁴⁷⁶, idest⁴⁷⁷ instat fugienti. SIBI UNI, idest soli, pro pondere. **524-525.** DIREXIT IAC(TUS) in eam partem, QUA⁴⁷⁸ SEDET et cetera, inter caput et humerum. Et qua LUCENT, idest apparent. VITALIA quia sunt sibi vene⁴⁷⁹ vitales.

527. LIBARE leviter attingere. **528.** PREBUIT Tydeo concessit. MERITO quia sibi supplicaverat.

529. ILLE Hemon. TAMEN quamvis parum⁴⁸⁰ lesus. Non AUDET STA(RE) LO(CO)⁴⁸¹ qui resistit fixus est. **531.** VIS⁴⁸² pro 'virtus' inproprie, quia vis⁴⁸³ est corporis, virtus vero⁴⁸⁴ animi⁴⁸⁵.

532. QUALIS: sicut aper⁴⁸⁶ non vulneratus pro voto venatoris alibi tamen⁴⁸⁷ lesus tenuiter⁴⁸⁸ iram minuit, nec amplius exit in⁴⁸⁹ venabula semel gustata⁴⁹⁰; sic⁴⁹¹ Hemon

---

⁴⁶⁶ mens B R] ius A

⁴⁶⁷ concessive B A] om. R

⁴⁶⁸ quod A] quam B R

⁴⁶⁹ tibi B R] est A

⁴⁷⁰ restiti B A] restitisti R

⁴⁷¹ sibi B A] tibi R

⁴⁷² fratre B R] patre A

⁴⁷³ irati B] irata A nata R

⁴⁷⁴ accesserant B R] accesserat A

⁴⁷⁵ erecti offensa Pallade B R] offensa Pallade erecti A

⁴⁷⁶ ce(dentem) R] te A om. B

⁴⁷⁷ idest B A] om. R

⁴⁷⁸ qua B A] que R

⁴⁷⁹ sunt sibi vene B] sibi vene sunt R ibi sunt vene A

⁴⁸⁰ parum B A] pater R

⁴⁸¹ lo(co) B A] do R

⁴⁸² vis B A] ias R

⁴⁸³ quia vis B A] quamvis R

⁴⁸⁴ vero A] om. B R

⁴⁸⁵ animi B] anime A animum R

⁴⁸⁶ aper B A] om. R

⁴⁸⁷ tamen B A] om. R

⁴⁸⁸ tenuiter A] tenuit R timuit B

⁴⁸⁹ in B A] non legitur R

⁴⁹⁰ gustata B A] egrotata R

non secundum velle Tydei alibi tamen, idest in humero, lesus parum amplius pavet Tydeum, fracta etiam et imminuta audatia. LUCANA⁴⁹² CUSPI(DE)⁴⁹³ Lucani venatoris. Lucania ferax est aprorum. **533.** STRICTUS vulneratus. PENITUS non usque ad mortem. **534.** TENOR DEXTRE venatoris non fuit FELIX, quia quod intendebat non effecit. **534-535.** IN LATUS IRAS FRAN(GIT), idest se iratum in latum⁴⁹⁴ obliquat.

536-538. Ordo: ECCE OENIDES⁴⁹⁵ Tydeus, FERIT PROTHOUM⁴⁹⁶ DU(CEM) TURME⁴⁹⁷ Thebane, INDIGNATUS eum TORQUERE IN HOSTEM, in⁴⁹⁸ Grecos⁴⁹⁹, SPICULA CERTA⁵⁰⁰ in lesione, FELICI LACER(TO)⁵⁰¹ in effectu⁵⁰² voti. DUO CORPORA equitis et equi. **539.** ILLE equus. **540.** IN PROTHOUM⁵⁰³ sessorem. **541.** INVOLTUS⁵⁰⁴ pro ‘involutus’⁵⁰⁵; vel IN VULTUS⁵⁰⁶ CALCAT GALEAM. IN PECTORA⁵⁰⁷ domini. **543.** RESPUIT, idest retro spuit. RECUMBIT, idest⁵⁰⁸ moritur.

544. DUPLEX IACTURA⁵⁰⁹ in⁵¹⁰ ulmo et⁵¹¹ vite. GAURUS⁵¹² est mons Campanie ferax vinearum. **546.** UTRUMQUE⁵¹³ NEMUS suum et vitis⁵¹⁴. SUA BRA(CCHIA), idest suos ramos. **547.** INVITA quia suum decus; similiter equus dominum plusquam se gemebat.

548. HELICONIUS cultor Heliconis, quia vates. **550-551.** URANIE una est Musarum, que interpretatur ‘celestis’, ad quam astronomia pertinet. DIU antequam ad⁵¹⁵ bellum veniret⁵¹⁶ PREDIXERAT et cetera. POSITIS ASTRIS bene, nam astronomici

---

⁴⁹¹ sic Hemon non secundum velle Tydei alibi tamen, idest in (in *om.* B) humero, lesus parum (parum lesus A) amplius pavet Tydeum, fracta etiam et (et *om.* A) imminuta audatia B A] *om.* R

⁴⁹² Lucana B A] laicana R

⁴⁹³ cuspi(de) B R] cuspis A

⁴⁹⁴ se iratum in latum A R] idest in latum se B

⁴⁹⁵ Oenides B A] eoni R

⁴⁹⁶ Prothoum B R] Protheum A

⁴⁹⁷ turme B R] misericordie (?) A

⁴⁹⁸ in B R] idest A

⁴⁹⁹ Grecos A R] Grecum B

⁵⁰⁰ certa B R] terra A

⁵⁰¹ lacer(to) B R] latum A

⁵⁰² effectu B A] efflectu R

⁵⁰³ Prothoum B] Prothum A R

⁵⁰⁴ involtus B R] involutus A

⁵⁰⁵ pro ‘involutus’ B R] *om.* A

⁵⁰⁶ vultus B A R Klotz^{app}] voltus Klotz

⁵⁰⁷ in pectora B A] *om.* R

⁵⁰⁸ idest B] *om.* A R

⁵⁰⁹ iactura B R] iacet A

⁵¹⁰ in B A] idest R

⁵¹¹ ulmo et B A] ultimo R

⁵¹² Gaurus B R] Taurus A; *cfr.* Gaurano Klotz

⁵¹³ utrumque B A] teumque R

⁵¹⁴ vitis B A] atris R

⁵¹⁵ ad B R] *om.* A

quedam templa sibi parant⁵¹⁷ in aere, ubi futura cognoscunt. Nota hunc astronomic⁵¹⁸ sue mortis previdisse⁵¹⁹ confinium.

551. ILLE TAMEN⁵²⁰ quamvis sue mortis prescius. **552-553.** FORSITAN ideo cupit, UT CANERET⁵²¹, ut bella illa⁵²² describeret, sed IACET CANENDUS commendatione⁵²³ dignus.

555. NON ADVENA sed⁵²⁴ quasi⁵²⁵ civis propter Hysmenem sibi pactam.

556-557. QUAMVIS CYRRA DO(MUS)⁵²⁶ bene dixit «non advena» [*Theb.* VIII 555]: quamvis tamen non esset indigena, NEC⁵²⁷ ERAT ADVERSATUS, idest non respuerat, SOCEROS, Iocastam et Edipum, pro TRISTIBUS⁵²⁸ ACTIS, parricidio⁵²⁹ et incestu. **557-558.** CUI⁵³⁰ Athi⁵³¹. COMMENDAT SPONSAM, idest commendabilem reddit Hismenem⁵³². SQUALOR⁵³³, idest⁵³⁴ negligentia se ornandi⁵³⁵. CASTUS nam inceste cultum amat, sed⁵³⁶ caste vero⁵³⁷ negligunt. Et GRATIA LUCTUS, idest luctus faciens eam gratiosam, unde supra⁵³⁸: «et accessit lacrimarum⁵³⁹ gratia forme» [*Theb.* VI 623]. INDIGNI ea flebat⁵⁴⁰ enim propter tumultum fraternalis belli⁵⁴¹, vel verecondiam⁵⁴² habuit⁵⁴³ eo viso⁵⁴⁴, quem futurum⁵⁴⁵ sibi maritum dicebant⁵⁴⁶.

⁵¹⁶ veniret *A R*] perveniret *B*

⁵¹⁷ sibi parant *B R*] ponunt (?) sibi *A*

⁵¹⁸ astronomic⁵¹⁸ *B R*] astrologice *A*

⁵¹⁹ previdisse *B*] vidisse *A R*

⁵²⁰ tamen *B A*] *om.* *R*

⁵²¹ caneret *B R*] *co A*

⁵²² illa *B R*] sua *A*

⁵²³ commendatione *B R*] contendone (?) *A*

⁵²⁴ sed *B A*] *om.* *R*

⁵²⁵ quasi *A*] quia *B R*

⁵²⁶ Cyrra do(mus) *B R*] *ar A*

⁵²⁷ nec *B R*] non *A*

⁵²⁸ tristibus *B R*] tristis *A*

⁵²⁹ parricidio *B A*] parisidio *R*, *qui in marg. add. aliter parizidi (?)*

⁵³⁰ cui *B A R* *Klotz*^{pp}] quin *Klotz*

⁵³¹ Athi *B R*] achi *A*

⁵³² Hismenem *R A*] Hysmelem *B*

⁵³³ squalor *B A*] scalar *R*

⁵³⁴ idest *B*] *om.* *A R*

⁵³⁵ ornandi *B*] ordinandi *A* comendi *R*

⁵³⁶ sed *B R*] *om.* *A*

⁵³⁷ vero *A*] caste *B R*

⁵³⁸ unde supra *B R*] subit *A*

⁵³⁹ lacrimarum *B*] glacrimarum *A* lacrimare *R*

⁵⁴⁰ flebat *B*] flevit *A* fiebat *R*

⁵⁴¹ fraternalis belli *B R*] belli fraternalis *A*

⁵⁴² verecondiam *B A*] verecundia *R*

⁵⁴³ habuit *B A*] habebat *R*

⁵⁴⁴ eo viso *B R*] *om.* *A*

⁵⁴⁵ futurum *A R*] *in marg.* *B*

⁵⁴⁶ dicebant *B A*] dicebat *R*

559. IPSE Athys⁵⁴⁷ erat EGREGIUS⁵⁴⁸ forma. **560.** DIVERSA quantum ad amorem mutuuum⁵⁴⁹. SINERET deest 'si'⁵⁵⁰; similis est⁵⁵¹ igitur⁵⁵² gramatica⁵⁵³: «Greculus esuriens in celum iusseris ibit⁵⁵⁴» [IUV. III 78], nam teste Prisciano subiunctivus⁵⁵⁵ potest poni sine coniunctione⁵⁵⁶ [PRISC. GL III, p. 247, l. 8]. PLACEBANT⁵⁵⁷ sibi.

561. BELLA VE(TANT) TE(DAS)⁵⁵⁸, idest nuptias impediunt. HINC ex prohibitione nuptiarum. **564.** CEU SPECTETUR a sponsa vel a iudice virtutis in circo⁵⁵⁹.

565. SURGENTES HU(MEROS)⁵⁶⁰, idest crescentes. **565-566.** ET LEVIA PECTORA⁵⁶¹, idest plana. **566.** TUNC preterea. PHALERAS ornamenta equi⁵⁶². **568.** PRESSERAT, idest⁵⁶³ composuerat, sed hoc ex honore⁵⁶⁴ dictum puta. **569.** TALIBUS non validis⁵⁶⁵ sed pulcris ornamentis.

570. GRASSATUS crudeliter agressus. FACILES⁵⁶⁶, idest⁵⁶⁷ debiliores. **571.** ARMA sua virtute adquisita.

572. CASPIUS⁵⁶⁸ Armenius; nam Caspie⁵⁶⁹ porte⁵⁷⁰ sunt⁵⁷¹ in ingressu⁵⁷² Armenie, unde supra: «Caspia⁵⁷³ limina» [Theb. VIII 290]. HYRCANIA⁵⁷⁴ regio ferax est⁵⁷⁵

---

547 Athys B R] Achis A
 548 egregius B A] eggrevis R
 549 mutuuum A] tuum B R
 550 deest 'si' B A] de ensi R
 551 similis B R] similiter A
 552 est igitur B] igitur est R ibi A
 553 gramatica B R] om. A
 554 ibit B A] ibis R
 555 subiunctivus B R] post subiunctivus add. modus A
 556 potest poni sine coniunctione B] sine coniunctione poni potest A potest esse sine coniunctione R
 557 placebant B R] placabunt A
 558 ve(tant) te(das) B] v(etant) r A ubi R
 559 in circo A R] idcirco B
 560 hu(meros) A] hii B hi R
 561 pectora B A] plec R
 562 equi B R] equorum A
 563 idest B A] om. R
 564 honore B R] honore A
 565 validis B A] valide R
 566 faciles B A R Klotz^{app}] facilis Klotz
 567 idest B R] om. A
 568 Caspius B A] Capsius R
 569 Caspie B A] Capsie R
 570 porte B R] ponite A
 571 porte sunt B A] sunt porte R
 572 ingressu B R] interitu A
 573 Caspia B A] Capsia R
 574 cfr. Hyrcana Klotz
 575 ferax est B R] est ferax A

leonum⁵⁷⁶. **573.** NUDUS inermis, inbellis⁵⁷⁷. **574.** INSONS⁵⁷⁸ quia nondum gustavit sanguinem. **575.** HAUD PROCUL⁵⁷⁹ sic⁵⁸⁰ et iste non procul a Thebanis⁵⁸¹.

577. Et MENSUS⁵⁸² SOLO CORPORE considerans⁵⁸³ corporis parvitatem, non attendens⁵⁸⁴ animi quantitatem.

580-581. ETHOLUS⁵⁸⁵ Tydeus. REFERT OCU(LOS) ab aliis, quos fugabat⁵⁸⁶. AD ICTUS⁵⁸⁷ Athis. INVALIDOS utpote pueri⁵⁸⁸. FORMIDABILE, idest⁵⁸⁹ formidabiliter, quia cum ira. **582.** O IMPROBE quia fortiolem provocas. **583.** NOMEN quia laus tibi erit per tantum virum cecidisse. **585.** TAMEN quamvis inbelle et leviter emissum⁵⁹⁰. **586.** HAUSIT penetravit.

587. HAUD DU(BIUM) FA(TI) Athym⁵⁹¹ certum de morte. SUPERBIT dedignatur.

588-589. Et AIT⁵⁹²: non spoliabo te, quia spolia tua digna⁵⁹³ non⁵⁹⁴ sunt ut in⁵⁹⁵ templo Palladis⁵⁹⁶ offerantur; et hoc est⁵⁹⁷: NEQUE ENIM⁵⁹⁸ et cetera. **589-591.** IPSUM⁵⁹⁹ scilicet me, quia nec etiam presentanda esset uxori mee ad illudendum, nedum Palladi ad immolandum et hoc est: SI DEIPHILE uxor mea esset COMITATA et cetera.

595. TRANSMITTIT, idest transit negligens eos occidere. **595-596.** NEC NISI⁶⁰⁰: ecce quomodo «in magno sanguine» [*Theb.* VIII 595]: et non EST⁶⁰¹ ei FUROR⁶⁰²

---

⁵⁷⁶ leonum *B A*] leonis *R*

⁵⁷⁷ inermis inbellis *B*] inbellis et inermis *A* inerbis inbellis *R*

⁵⁷⁸ insons *B A*] infons *R*

⁵⁷⁹ procul *A*] prodit *B R*

⁵⁸⁰ sic *B A*] sicut *R*

⁵⁸¹ non procul a Thebanis *A*] a Thebanis non prodit *B* prode a Thebanis *R*

⁵⁸² mensus *coniec*] viles *B A R*

⁵⁸³ considerans *B A*] considens *R*

⁵⁸⁴ attendens *B R*] *om. A*

⁵⁸⁵ Etholus *B R*] *post* Etholus *add. dicitur A*

⁵⁸⁶ fugabat *B R*] fatigaverat *A*

⁵⁸⁷ ad ictus *B R*] addictus *A*

⁵⁸⁸ pueri *B A*] puni *R*

⁵⁸⁹ idest *B*] *om. A R*

⁵⁹⁰ emissum *B A*] amissum *R*

⁵⁹¹ Athym *B R*] Achim *A*

⁵⁹² ait *B R*] aro *A*

⁵⁹³ digna *B R*] indigna *A*

⁵⁹⁴ non *B R*] *om. A*

⁵⁹⁵ in *B*] *om. A R*

⁵⁹⁶ templo Palladis *B*] Palladis templo *A R*

⁵⁹⁷ est *B R*] *om. A*

⁵⁹⁸ enim *B A*] it *R*

⁵⁹⁹ IPSUM scilicet me, quia nec etiam presentanda esset uxori mee ad illudendum, nedum Palladi ad immolandum et hoc est: si Deiphile uxor mea esset COMITATA et cetera *A*] *om. B R*

⁶⁰⁰ nisi *B R*] ideo *A*

⁶⁰¹ est *B A*] *om. R*

RECUMBERE, NISI in CERVICE REG(NANTIS)⁶⁰³ TAU(RI)⁶⁰⁴, qui est⁶⁰⁵ dux armenti.

597. AT NON: percussus⁶⁰⁶ Athis exclamavit⁶⁰⁷, clamore suo fefellit ceteros⁶⁰⁸, sed Menecea⁶⁰⁹ non. **598.** PREVERTIT ad illum Meneceus. **599.** DESILIT ut levaret lapsum. TEGEA PUBES Archadica, que erat⁶¹⁰ sub Parthonopeo. INSTABAT IACENTI⁶¹¹ Athi, volens eum spoliare. **600.** NEC PROHI(BENT)⁶¹² TYRII, idest Thebani non resistunt Archadibus, dum Athym spoliant.

600. PUDEAT: verba Menecei. **601.** MENTITA in degeneratione⁶¹³ virtutis. TERRIGENAS serpentinos. QUO TENDITIS? fugiendo. **602.** NE⁶¹⁴, idest numquid. MELIUS quam nos; quasi dicat⁶¹⁵: Athys pro salute nostra moritur, sed melius esset nos mori. **603.** TANTUM⁶¹⁶ nundum civis. **603-604.** ET ULTOR CONIUGIS NONDUM SUE quia pacta est⁶¹⁷ tantum. **604-605.** NOS PIG(NORA) TAN(TA) PRODIMUS? quandoquidem⁶¹⁸ pro nostro sanguine iacet, ergo fugiendo non debemus eum prodere, cum in nobis sit⁶¹⁹ confisus, sed prodimus eum cum⁶²⁰ inter hostes solum relinquimus.

605. His dictis INSURGUNT et cetera⁶²¹. Ecce effectus orationis Menecei. **606.** CURE ut hosti resisterent.

607. SORORES Antigone et Hismene. **608.** PAR ALIUD quia pio⁶²² amore se diligebant, non discordantes⁶²³ sicut fratres.

610. Et gemunt MALA sue gentis, non illa⁶²⁴ QUE⁶²⁵ sunt IUXTA, idest proxima,

---

⁶⁰² furor B A] fosusor R

⁶⁰³ reg(nantis) B R] *om.* A

⁶⁰⁴ tau(ri) B A] te R

⁶⁰⁵ est B A] *om.* R

⁶⁰⁶ percussus B A] preconsum R

⁶⁰⁷ exclamavit B R] *post* exclamavit *add.* Athis A

⁶⁰⁸ fefellit ceteros B] ceteros fefellit A fefellit alios R

⁶⁰⁹ Menecea B A] Menethea R

⁶¹⁰ erat B R] fuit A

⁶¹¹ iacenti B R] ca A

⁶¹² prohi(bent) B A] probi R

⁶¹³ degeneratione B R] denegatione A

⁶¹⁴ ne B A] ire R

⁶¹⁵ quasi dicat B] quasi diceret A oedi R

⁶¹⁶ tantum B R] terra A

⁶¹⁷ pacta est B R] est pacta A

⁶¹⁸ quandoquidem B R] dumquidem A

⁶¹⁹ in nobis sit B R] sit in nobis A

⁶²⁰ eum cum B R] cum eum A eum R

⁶²¹ et cetera B A] *om.* R

⁶²² pio A R] pari B

⁶²³ discordantes B R] discordes A

⁶²⁴ illa B R] illo A

⁶²⁵ que B A] que *bis scriptum* R

scilicet mala imminentis⁶²⁶ belli, sed mala remota et hoc est: AB ORIGINE FATI. **611.** HEC GEMIT TEDAS MATRIS, quia⁶²⁷ nupsit filio. ILLA gemit PATERNOS OCU(LOS)⁶²⁸, quos sibi eruit⁶²⁹ in penam reatus. **612.** ALTERA Hismene gemit FRATREM REG(NANTEM) timens⁶³⁰. ALTERA Antigone⁶³¹, que exulem sola produxit. **613.** BELLA AMBE, scilicet gemunt.

613. HINC, scilicet ex pari amore, est CUNCTATIO⁶³² VOTI quem plus amare, vel cuius victoriam plus debeant optare⁶³³; vel HINC, idest propter bella, est CUNCTATIO VOTI quod habebant de nuptiis⁶³⁴. **614-615.** NUTAT UTROQUE TIMOR⁶³⁵ pro utroque fratre timent; vel NUTAT⁶³⁶, idest facit eas dubitare⁶³⁷ QUEMNAM⁶³⁸ et cetera⁶³⁹. Sed tamen EXUL PREPONDERAT plus utrique diligitur⁶⁴⁰ Pol(inices). TACITE quia non audebant⁶⁴¹ hoc aperte fateri; vel TACITE⁶⁴² Antigone, de qua hucusque tacuimus.

616. PANDIONEE VO(LUCRES) Progne et Philomena, que filie Pandionis mutatae sunt in aves: Progne in hyrundinem⁶⁴³, Philo(mena) in lusciniam. **617.** HOSPITIA domos. LAREM nidum⁶⁴⁴. **618.** FATI, scilicet sue⁶⁴⁵ mutationis. **619.** TRUNCUM⁶⁴⁶ MURMUR vocem imperfectam, non intelligibilem. FLEBILE simile querimonie.

622-623. ERROR bene, nam⁶⁴⁷ due sunt⁶⁴⁸ species sompni, que nichil divinationis⁶⁴⁹ aportant⁶⁵⁰, que⁶⁵¹ fantasma et insompnum; sed sompnum⁶⁵², visio,

---

⁶²⁶ imminentis belli, sed mala B A] *om.* R

⁶²⁷ quia B R] que A

⁶²⁸ ocu(los) B R] suos A

⁶²⁹ eruit B R] eripuit A

⁶³⁰ timens B R] *post* timens *add.* ei A

⁶³¹ Antigone B A] Altigone R

⁶³² cunctatio B A] cuntraria R

⁶³³ plus debeant optare B] plus optare debeant R desiderare debeant A

⁶³⁴ habebant de nuptiis B] habeant de nuptiis R de nuptiis habebant A

⁶³⁵ utroque timor B R] t(imor) u(troque) idest A

⁶³⁶ nutat A R] nuptat B

⁶³⁷ dubitare B A] trepidare R

⁶³⁸ quemnam B] quenam A R

⁶³⁹ et cetera A R] *om.* B

⁶⁴⁰ diligitur B A] diligitur R

⁶⁴¹ audebant A R] audebat B

⁶⁴² tacite B R] *post* tacite *add.* idest A

⁶⁴³ hyrundinem B A] arundinem R

⁶⁴⁴ nidum B R] vidum A

⁶⁴⁵ scilicet sue B] sue scilicet A R

⁶⁴⁶ truncum B R] non cum A

⁶⁴⁷ nam B A] non R

⁶⁴⁸ due sunt B] sunt due A R

⁶⁴⁹ divinationis A R] divinitatis B

⁶⁵⁰ aportant B R] important A

⁶⁵¹ que B] sed A quia R

⁶⁵² sompnum B A] summus R

oraculum divina sunt; scilicet QUE DECEPTA FIDES est⁶⁵³? quia que⁶⁵⁴ vidimus⁶⁵⁵ in sompnis credimus, sed falsa sunt. **623.** CURAM INVIGILARE QUIETI, scilicet⁶⁵⁶ quia⁶⁵⁷ cura oppressi⁶⁵⁸ animi talis se iungit⁶⁵⁹ dormienti, qualis fatigaverat vigilantem⁶⁶⁰. Quies et sollicitudo contraria⁶⁶¹ sunt⁶⁶², ergo mirum est, quod alterum alteri invigilat. **624.** CLARA ad fides. SIMULACRA ad decepta referens⁶⁶³. REVERTI bene, quia ex reliquiis⁶⁶⁴ cogitationum sompnia quandoque⁶⁶⁵ contingunt⁶⁶⁶.

625-626. ECCE EGO: exponit⁶⁶⁷ quare hoc dixerit. QUE non⁶⁶⁸ TRACTAREM SENSU THA(LAMOS)⁶⁶⁹, idest consensu, idest⁶⁷⁰ que non consentirem me nubere cuiquam etiam⁶⁷¹ SI PAX MANERET, nedum⁶⁷² in⁶⁷³ bello. Excusatio est caste mulieris, quia videre dicimus⁶⁷⁴ in sompnis, quod⁶⁷⁵ habemus in voto⁶⁷⁶. **626-627.** NOCTE⁶⁷⁷ VIDI per sompnium. CONUBIA nuptias meas. PUDET exclamat⁶⁷⁸.

629. NESCIO QUO PACTO eleganter affectum⁶⁷⁹ virginis expressit⁶⁸⁰ dicens eam nuptiarum pactiones ignorare. **630.** NON SPONTE sed oculis meis⁶⁸¹ errantibus, vel coacta a patribus.

---

⁶⁵³ fides est B A] sicut R

⁶⁵⁴ que B A] om. R

⁶⁵⁵ vidimus B R] videmus A

⁶⁵⁶ scilicet A] tractarem B t R

⁶⁵⁷ quia B R] quod A

⁶⁵⁸ oppressi B A] opressa R

⁶⁵⁹ iungit B] iungat A R

⁶⁶⁰ vigilantem B A] vigilanti R

⁶⁶¹ contraria B A] traria R

⁶⁶² sunt B R] om. A

⁶⁶³ referens B R] referes A

⁶⁶⁴ reliquis B A] requis R

⁶⁶⁵ somnia quandoque B] quandoque sompnia A R

⁶⁶⁶ contingunt B R] attingunt A

⁶⁶⁷ exponit B A] expone R

⁶⁶⁸ non B R] nomini A

⁶⁶⁹ tractarem sensu tha(lamos) B] tra(ctarem) tha(lamos) sens(su) R tunc traha sensu A

⁶⁷⁰ idest A R] om. B

⁶⁷¹ etiam B A] et cetera R

⁶⁷² nedum A R] necdum B

⁶⁷³ in A R] in *bis scriptum* B

⁶⁷⁴ dicimus B] dicimur A di R

⁶⁷⁵ quod B A] que R

⁶⁷⁶ voto B A] vota R

⁶⁷⁷ nocte B A] nec te R

⁶⁷⁸ exclamat B A] exclamant R

⁶⁷⁹ affectum B R] effectum A

⁶⁸⁰ expressit B R] *post* expressit *add. po* A

⁶⁸¹ meis B A] mors R

630-631. CERNEBAM in sompnis. OMNIA TURBATA que erant in nuptiis. IGNIS INTERCIDIT, idest faces sunt extincte. **632.** REPOSCENS a me, cum causa mei⁶⁸² huc venisset.

633. QUE(NAM) sunt⁶⁸³ HEC⁶⁸⁴ PRESAGIA CLADIS⁶⁸⁵, quia cladem significare videntur hec sompnia⁶⁸⁶. DUBIE adhuc.

634-635. NEC TIMEO me marito copulari dum bella durabunt et hoc est: DUM, idest donec, sit TUTA DOMUS nostra et⁶⁸⁷ DUM, idest donec, RECEDAT⁶⁸⁸ et cetera. DORES⁶⁸⁹ sunt populi Grecie. COMPONERE pacificare.

636. PIGRA⁶⁹⁰ respectu bellantium, vel tristis. **637.** RECEPTUS ab hostibus⁶⁹¹ liberatus. SUDORE Thebanorum labore hortante Meneceo. **638.** SANGUINE NUL(LO)⁶⁹², idest iam effuso⁶⁹³, qui est sedes anime. **639.** IN PLAGA erat. **640.** EXTERIOR CLY(PEO), idest extra clypeum; ille enim⁶⁹⁴ supra clipeum ferebatur. SUPINI dependent⁶⁹⁵.

641. TREMENS etate et dolore. **642.** HOC SOLUM ut⁶⁹⁶ Hismene adducatur. **643.** GENERI⁶⁹⁷ futuri⁶⁹⁸, idest Athis, cui erat⁶⁹⁹ desponsata Hismene⁷⁰⁰.

644. FAMULE quibus licebat⁷⁰¹. **644-645.** VIRGO Hismene. TOLLEBAT manibus cooperiebat faciem pre⁷⁰² pudore. SEVUS quia arcebat amantem a conspectu amantis. **646.** COGITUR a matre. INDULGET concedit, ut Hismene veniat. HOC SUMMUM, idest ultimum vel precipuum. IACENTI Athi.

⁶⁸² causa mei B] mei causa R causa A

⁶⁸³ sunt B A] om. R

⁶⁸⁴ hec A] om. B R

⁶⁸⁵ presagia cladis B R] presso clade A

⁶⁸⁶ significare videntur hec sompnia B R] videntur hec sompnia significare A

⁶⁸⁷ et B R] idest A

⁶⁸⁸ recedat B A R Klotz^{pp}] superstes Klotz

⁶⁸⁹ cfr. Doricus Klotz

⁶⁹⁰ pigra B A] pigro R

⁶⁹¹ hostibus B R] hostiis A

⁶⁹² nul(lo) B A] vult R

⁶⁹³ effuso B R] fuso A

⁶⁹⁴ enim B A] om. R

⁶⁹⁵ dependent B R] dependunt A

⁶⁹⁶ ut B R] post ut add. in A

⁶⁹⁷ generi B] gratia A greci R

⁶⁹⁸ futuri A R] sup. lin. B

⁶⁹⁹ erat B R] fuerat A

⁷⁰⁰ desponsata Hismene B] Hismene desponsata A desponsata R

⁷⁰¹ licebat B R] licuit A

⁷⁰² pre B R] om. A

648-649. SUSTULIT Athys. AD NOMEN sponse. NEGLECTO⁷⁰³ respectu virginis; vel NEGLECTO quia mallet⁷⁰⁴ cum ea remanere, quam reddi compari stelle, idest⁷⁰⁵ immortalitate frui⁷⁰⁶.

651-652. POSITUS erat. BEATA MORTE⁷⁰⁷ que non videt⁷⁰⁸ mortem filii sui⁷⁰⁹. **653.** DECLINARE⁷¹⁰ GE(NAS)⁷¹¹ claudere oculos. TESTE REMOTO, idest remota verecundia, vel remotis omnibus. **654.** FASSA est Hismene.

655. DUMQUE EA fierent. ALIIS recentioribus, quasi primi⁷¹² defecissent. **656.** ENYO⁷¹³ soror Martis⁷¹⁴.

658. LUCEAT⁷¹⁵ adhuc vividus⁷¹⁶, qui⁷¹⁷ iam scaber erat⁷¹⁸ sanguine.

659. OENIDES Tydeus. EMINET in bello super omnes apparet⁷¹⁹, quamvis ceteri reges multos interficiant.

661. CAPANEA possessivum est. **663.** TYDEOS⁷²⁰ erat⁷²¹ in laudem eius vel interitum.

665. SOCIOS illos L⁷²², quos occidi. NOCTEM, idest dampnum noctis, in qua peremi L⁷²³.

666. INEXPLETIS⁷²⁴ quantum ad se inexpletum dicit. **668.** IACENTUM illorum L. **670.** CONTENTUM illis L, quia adhuc plures non occidi. **671.** HII quos ego occidi. NE, idest numquid. SUPER pro 'superant'. Numquid erant⁷²⁵ HEC ROBORA REGIS

---

⁷⁰³ neglecto B R] neglectu A

⁷⁰⁴ mallet B A] malet R

⁷⁰⁵ idest B R] et ibi A

⁷⁰⁶ immortalitate frui A R] frui immortalitate B

⁷⁰⁷ morte B A] mors R

⁷⁰⁸ videt B R] vitet A

⁷⁰⁹ sui B R] om. A

⁷¹⁰ declinare B R] declinate A

⁷¹¹ ge(nas) B A] post ge(nas) add. idest R

⁷¹² primi B A] priori R

⁷¹³ Enyo B R] Ennio A

⁷¹⁴ Martis B A] om. R

⁷¹⁵ luceat A] liceat B R

⁷¹⁶ vividus B] mundus (?) A invidus R

⁷¹⁷ qui A R] quia B

⁷¹⁸ erat B R] fuit A

⁷¹⁹ apparet A R] eminent B

⁷²⁰ Tydeos B R] que deos A

⁷²¹ erat B R] fuit A

⁷²² L B A] idest (?) R

⁷²³ L B R] LX A

⁷²⁴ INEXPLETIS quantum ad se inexpletum dicit. IACENTUM illorum L. CONTENTUM (*correxī iuxta Klotz*; contemptum B) illis L, quia adhuc plures non occidi B] IACENTUM illis LX. INEXPLETIS quantum ad se inexpletum dicit. IACENTUM illorum LX, vel quod adhuc plures non occidi A INEXPLETIS quantum ad se inexpletum dicit R

⁷²⁵ erant B A] non superant R

Ethioclis. UBI AUTEM⁷²⁶ quandoquidem vos deficitis⁷²⁷. **672.** DUX ILLE Ethiocles⁷²⁸; sarcasmos⁷²⁹. EGREGIUS yronice. MICHI⁷³⁰ dativus adquisitivus.

673. IPSUM Eth(ioclem). CUNEOS⁷³¹ suas acies. **674.** FULGORE diadematis⁷³² et armorum. **675.** ALES FLAMMIGER aquila minister fulminis⁷³³. **676.** UMBRA alarum.

677. TUNC PRIOR ait Tydeus. REX O⁷³⁴ IUSTISSIME sarcasmos. **678.** IMUS pro 'ibimus⁷³⁵. PALAM tangit illud⁷³⁶, quod occulte sibi insidiatus est, et dicit se aperta luce virili modo velle configere.

680. ILLE Eth(iocles). NICHL verborum. IN HOSTEM Tydeum. **681.** DUCIS⁷³⁷ Ethio(cles). HEROS⁷³⁸ Tydeus. **682.** VIE, idest missionis. PERCUSSAM, idest⁷³⁹ repercussam scuto vel lancea. **683.** AVIDE⁷⁴⁰ in eius pernitiem; adverbium. NON ANTE impulerat⁷⁴¹ aliquam.

685. CONVERTERE⁷⁴² OCULOS⁷⁴³ a persona illius, tamen eum volentes⁷⁴⁴ interfici⁷⁴⁵ pro utriusque partis utilitate. **687.** OBSTAT que eum deffendit. DIFFERT reservat.

688. ARMIGERUM Eth(ioclis). PECCAVIT quasi dicat: in Ethio cle⁷⁴⁶ non peccasset.

689-690. ETHOLUS Tydeus. SEVIOR⁷⁴⁷ quam fuisset telo. RETRO DATUM, idest repressum, vel in fugam conversum⁷⁴⁸. **691.** DUCEM Ethio(clem).

691-692. SIC Densa⁷⁴⁹ LUPUM⁷⁵⁰: adaptatio: TURBA PASTORUM, idest Thebani⁷⁵¹,

---

⁷²⁶ autem B R] ante A

⁷²⁷ deficitis B R] deficientis A

⁷²⁸ Ethiocles B A] thio R

⁷²⁹ sarcasmos B A] om. R

⁷³⁰ MICHI dativus adquisitivus (post adquisitivus add. quia tamen A) B A] om. R

⁷³¹ cuneos B A] cuneas R

⁷³² diadematis B A] discide matis R

⁷³³ fulminis A] Iovis B R

⁷³⁴ o B A] a R

⁷³⁵ pro ibimus B A] prohibimus R

⁷³⁶ illud A] illum B R

⁷³⁷ ducis B R] dulcis A

⁷³⁸ heros B A] post heros add. quia R

⁷³⁹ idest B A] om. R

⁷⁴⁰ avide B A] avidus R

⁷⁴¹ impulerat A] compulerat B R

⁷⁴² convertere B] convertere A convertam R

⁷⁴³ oculos B] om. A R

⁷⁴⁴ eum volentes B R] volentes eum A volentes R

⁷⁴⁵ interfici B R] occidi A

⁷⁴⁶ Ethio cle B A] Ethocle R

⁷⁴⁷ sevir B A] senemor R

⁷⁴⁸ conversum A] coactum B R

⁷⁴⁹ sic densa A R] deprensa B

⁷⁵⁰ lupum B A] luce R

⁷⁵¹ idest Thebani A R] om. B

arcent⁷⁵² LUPUM, idest Tydeum, in NOCTE, idest⁷⁵³ in belli caligine, AB ADPRENSO⁷⁵⁴ IU(VENCO)⁷⁵⁵, ab⁷⁵⁶ Ethi(ocle)⁷⁵⁷. Ille tamen spernens arcentes solum Ethioclem⁷⁵⁸ impetit. **693.** IMPROBUS ille lupus. VETANTES pastores. **694.** ILLUM iuencum.

696. DISSIMULAT Tydeus, quasi non videat. TAMEN quamvis dissimulet⁷⁵⁹, quosdam de plebe interficit⁷⁶⁰. **698.** TRUNCIS corporibus. SUA MEMBRA manus et cetera. **699.** PLENAS capitibus.

701. CLAUSERAT vallaverat. CONSUMITUR occiditur. **702.** VOVENT⁷⁶¹ Thebani⁷⁶², idest cum voto dirigunt in Tydeum. HEC tela. **703.** TRITONIA Pallas, idest animositas Tydei.

705. UMBO clypeus; synedochē. NEMUS hastarum multitudinem. **705-706.** APER pellis apri. FATISCIT⁷⁶³ propter⁷⁶⁴ foramina. **707.** GLORIA ymago enim Martis⁷⁶⁵ depicta erat⁷⁶⁶ in galea⁷⁶⁷, unde supra: «patrius stat casside Mavors⁷⁶⁸» [*Theb.* IV 111]. HABEBAT quasi dicat: cristas galee in bello perdiderat⁷⁶⁹. **708.** RUIT ille apex Tydeum⁷⁷⁰ significans moriturum. **708-709.** NUDA⁷⁷¹ ERA⁷⁷² quia ceciderant criste. INUSTA⁷⁷³ propter calorem⁷⁷⁴ adherentia⁷⁷⁵; non privat, sed auget 'in'⁷⁷⁶. **710.** MOLARES lapides iacti⁷⁷⁷ a Thebanis.

711-712. TORRENS fluxus⁷⁷⁸ sanguinis et sudoris et ideo ATER.

---

⁷⁵² arcent A R] arcet B

⁷⁵³ idest B R] *om.* A

⁷⁵⁴ adprensio B A] abprensio R

⁷⁵⁵ iu(venco) B A] *post* iu(venco) *add.* hoc est R

⁷⁵⁶ ab B R] *om.* A

⁷⁵⁷ Ethi(ocle) B] *sup. lin.* A Athio R

⁷⁵⁸ Ethioclem B A] Ethioclum R

⁷⁵⁹ dissimulet B R] dissimulat A

⁷⁶⁰ interficit A R] interfecit B

⁷⁶¹ vovent B] movent A vocem R

⁷⁶² Thebani B A] *om.* R

⁷⁶³ fatiscit B A] fatiscunt R

⁷⁶⁴ propter A] per B R

⁷⁶⁵ Martis B A] mortis R

⁷⁶⁶ erat B R] fuit A

⁷⁶⁷ galea A R] *post* galea *add.* vel in clypeo B

⁷⁶⁸ Mavors B A] *om.* R

⁷⁶⁹ in bello perdiderat A R] perdiderat in bello B

⁷⁷⁰ Tydeum B R] *om.* A

⁷⁷¹ nuda B R] nudo A

⁷⁷² era B A] exa R

⁷⁷³ inusta B] mixta A inuxta R

⁷⁷⁴ calorem B A] *post* calorem *add.* et R

⁷⁷⁵ adherentia B A] adherentiam R

⁷⁷⁶ in B A] *om.* R

⁷⁷⁷ iacti B A] iacte R

⁷⁷⁸ fluxus B A] fluvius R

713. HORTANTES sese. FIDAM in qua confidebat. **714.** LONGIUS quasi iam remotiorem. CELANTEM tegentem. LUMINA iam⁷⁷⁹ presagientia mortem Tydei. **715.** PATREM Iovem. INFLECTERE ut Tydeo daret immortalitatem.

716. FRAXINUS hasta. **717.** FORTUNAM mortem Tydei⁷⁸⁰. NON EMINET quia⁷⁸¹ non est ausus⁷⁸² Menalippus de morte Tydei gloriari. **718.** ASTACIDES patronomicum. ERAT actor vulneris. **720.** TREPIDUM⁷⁸³ Menalippum pro tanto facto. **721.** SUMMISSUM⁷⁸⁴ inclinatum. LAXAVERAT⁷⁸⁵ inclinando laxum illum⁷⁸⁶ fecerat.

722-723. CLAMOREM pre gaudio. GEMITUM pre dolore. **723.** OBIECTANT hostibus, vel Tydeo irruenti. INDIGNANTEM, idest indigne et graviter ferentem quod ab eis deffenderetur, vel quod⁷⁸⁷ vulneratus⁷⁸⁸ erat⁷⁸⁹.

724. ILLE Tydeus. RIMATUS⁷⁹⁰ tractum est a porcis, qui in rimis terre querunt radices. **724-725.** AMARUM ASTACIDEN⁷⁹¹ Menalippum⁷⁹² mortiferum. **725-726.** TOTIS RELIQUIS⁷⁹³, idest viribus animi⁷⁹⁴, quia animus adhuc vigebat⁷⁹⁵. **726.** OPLEUS armiger eius. **727.** PERIT exit.

728-730. CUPIDUM Tydeum. Et NEGANTEM⁷⁹⁶ EXPIRARE, idest mori, quamvis esset IN MEDIA MORTE. QUIS, idest qualis, ARDOR erat ei; exclamatio per interpositionem. **733.** PROMITTUNT quia aliter non recederet. RECEDERE CELUM ad opinionem morientum retulit.

736. ARGOS ubi est uxor mea Deyphile. **737.** ETHOLUMVE LAREM⁷⁹⁷ ubi est pater meus. **737-738.** SUPREMI FU(NERIS), idest sepulture. **738.** ARTUS meos, qui animum⁷⁹⁸ tam cito deserunt.

---

⁷⁷⁹ iam B A] tam R

⁷⁸⁰ mortem Tydei B R] Tideo mortem A

⁷⁸¹ quia B R] quasi A

⁷⁸² est ausus B A] ausus est R

⁷⁸³ TREPIDUM Menalippum pro tanto facto B A] om. R

⁷⁸⁴ summissum B A] post summissum add. idest R

⁷⁸⁵ laxaverat A R] lassaverat B

⁷⁸⁶ illum lassum B R] laxum illum A

⁷⁸⁷ quod B A] quia R

⁷⁸⁸ vulneratus A R] ante vulneratus add. ab eis B

⁷⁸⁹ erat B R] fuit A

⁷⁹⁰ rimatus *correxi iuxta Klotz*] rimatur B R ravatus (?) A

⁷⁹¹ amarum Astaciden B] Astaci a(marum) R Astaci arma A

⁷⁹² Menalippum B A] Melapum R

⁷⁹³ reliquis B R] telli A

⁷⁹⁴ animi B R] ar A

⁷⁹⁵ adhuc vigebat B A] vivebat adhuc R

⁷⁹⁶ et negantem B A] innegantem R

⁷⁹⁷ Etholumve larem B R] Etholum velo A

⁷⁹⁸ animum A R] animam B

740. VOLVERIS⁷⁹⁹ moriens. **741.** FIDO⁸⁰⁰ credo quia voveris. SUPREMA⁸⁰¹, idest magna, vel ultima, unde supra: «perit expressus⁸⁰² conamine sanguis» [*Theb.* VIII 727]. Non FEFELLIT, scio enim, quod⁸⁰³ telum valde⁸⁰⁴ contorsi⁸⁰⁵.

742. ATREI possessivum est; Ypomedon⁸⁰⁶ de genere Atrei fuit. **743.** O PUER AR(CHAS)⁸⁰⁷ o⁸⁰⁸ Parthonopee. PRIMIS quia⁸⁰⁹ Thebano bello primum interfuit quam alii⁸¹⁰. **744.** IAM MAXIME postquam ego morior.

748. TERGA Capanei⁸¹¹. **749.** TYRINCIUS Hercules. **750.** SUEM⁸¹² aprum, quem in Erimanto monte Archadie⁸¹³ occiderat. CLAMANTIBUS cum clamore sibi faventibus.

751. VULTU quia retentus⁸¹⁴ vulnere toto corpore non potuit sublevari. **753.** TRAHI, idest claudi. AGNOVIT SESE quantus in vulnerando fuerat⁸¹⁵; vel tam illum exspirantem animam quam se. **754.** PORGI pro⁸¹⁶ ‘porrigi’; symcopa. ABSCISSUM ab humeris. **755.** GLISCIT, idest superbit et gaudet oculos eius scintillare⁸¹⁷; vel irascendo in maius accenditur. TEPENTIS frigentis et morientis. **756.** DUBITANTIA FIGI, idest palpitantia. Fixi sunt oculi, cum amplius non moventur⁸¹⁸.

757. CONTENTUS⁸¹⁹ ERAT, idest esse debuerat⁸²⁰, sic hostis sui videre supplicium. PLUS EXIGIT quia hoc, ut⁸²¹ hostile caput⁸²² devoret⁸²³. ULTRIX missa a Plutone. **759.** DECUS INMORTALE, idest immortalitatem⁸²⁴. MISERO Tydeo⁸²⁵. **760-761.** UT⁸²⁶, idest

---

⁷⁹⁹ voveris B] volvens A vulneris R

⁸⁰⁰ fido B R] post fido add. idest A

⁸⁰¹ suprema B R] supina A

⁸⁰² expressus A R] expulsus B

⁸⁰³ quod B A] quia R

⁸⁰⁴ valde B] valide A R

⁸⁰⁵ contorsi B A] torsi R

⁸⁰⁶ Ypomedon A] om. B R

⁸⁰⁷ Ar(chas) R] Achas B at A

⁸⁰⁸ o B R] post o add. puer A

⁸⁰⁹ quia B A] de R

⁸¹⁰ quam alii A] qui alii R om. B

⁸¹¹ Capanei A] Parthonopei B R

⁸¹² suem B R] suum A

⁸¹³ monte Archadie A R] om. B

⁸¹⁴ retentus B A] recentus R

⁸¹⁵ fuerat B R] fuit A

⁸¹⁶ pro B R] idest A

⁸¹⁷ scintillare B A] scutillare R

⁸¹⁸ moventur B] moveretur R morientur A

⁸¹⁹ contentus A] contemptus B R

⁸²⁰ esse debuerat A R] debuerat esse B

⁸²¹ ut B A] non R

⁸²² hostile caput B] caput hostile A capit hostile R

⁸²³ devoret B A] et R

⁸²⁴ immortalitatem A R] post immortalitatem add. et B

⁸²⁵ Tydeo B A] quia deo R

postquam, ASPICIT et cetera. **761.** VIVO SAN(GUINE)⁸²⁷ Menalippi adhuc spirantis. **762.** NEC COMITES AUFERRE VALENT⁸²⁸ Tydeo caput Menalippi⁸²⁹. STETIT inhorruit. GORGON que depicta erat⁸³⁰ in eius clipeo. **763.** EMISSIS, idest erectis⁸³¹. **764.** FUGIT Pallas⁸³². IACENTEM Tydeum. **765.** MYSTICA, idest purgatoria vel divina. Tres sunt modi purgationis: per ignem, per aquam, per aerem, quorum duos hic habetis⁸³³, per ignem et⁸³⁴ per aquam. Scelera⁸³⁵ enim visa solebant antiqui⁸³⁶ purgare igne⁸³⁷ vel aqua. Fit per ignem purgatio quando aliquorum anime transeunt in terrena corpora, ut in bufones; fit per⁸³⁸ aerem, quando in aeria; fit per aquam⁸³⁹, quando in aquatica⁸⁴⁰. Alii aliter dicunt: aer purgat ablato fetore, terra purgat ossa ablata carne. **765-766.** ELYSOS⁸⁴¹ fluvius est. INSOSN vel quia purgando facit insontes, vel quia pios ab impiis separat⁸⁴² apud inferos.

---

⁸²⁶ ut *B A R*] atque *Klotz*
⁸²⁷ vivo san(guine) *B R*] iuno saga *A*
⁸²⁸ valent *B A*] p *R*
⁸²⁹ Menalippi *B A*] Menalapi *R*
⁸³⁰ erat *B R*] fuit *A*
⁸³¹ erectis *B A*] ereptis *R*
⁸³² Pallas *B A*] Palas *R*
⁸³³ habetis *B R*] habebitis *A*
⁸³⁴ et *B A*] *om.* *R*
⁸³⁵ scelera *B A*] sedera *R*
⁸³⁶ antiqui *B A*] *om.* *R*
⁸³⁷ igne *B A*] per ignem *R*
⁸³⁸ per *B A*] in *R*
⁸³⁹ fit per aquam *B A*] per aquam fit *R*
⁸⁴⁰ aquatica *B A*] aquaticam *R*
⁸⁴¹ Elysos *B*] Elysios *A* Elysus *R*
⁸⁴² separat *B R*] *post* separat *add.* et hoc *A*

⟨LIBER IX⟩

1.¹ (A)SPERAT AONIOS², idest asperiores³ facit et efferos⁴ Thebanos. CRUENTI quia *adsunt* B A R hostem mortuum⁵ dente persecutus est⁶. RABIES⁷ plus est quam furor. **2.** MINUS propter⁸ facinus. IACENTEM Tydeum. **3-4.** FAS ODII ad satisfactionem⁹ odii licitum est, ut hostis hostem interficiat, non tamen licitum est¹⁰, ut comedat¹¹. RUPISSE¹² excedendo modum. **4-6.** QUIN insuper. O¹³ INPLACIDISSIME¹⁴ DIVUM cum ceteri dii quandoque sint¹⁵ turbati, sepius autem placati¹⁶, Mars¹⁷ solus¹⁸ semper est implacidus. VIRTUTE Tydei; crudelitate debuit dicere, sed nomen mutavit, quia virtuosus est facere crudelia. OFFENSUM quia Tydeus modum excesserat. QUAMQUAM FUREBAS, idest furendo exercebas. OPUS CEDIS¹⁹ PRECIPUUM, idest maximum. **6-7.** NEC COMINUS²⁰ ORA²¹ habuisse. **7.** SED TORSISSE ne videres rabiem. TREPIDOS horrore huius actionis.

8-9. ERGO quia asperati sunt; a primo pendet²². ULTUM supinum pro infinito, idest²³ ad hoc ut²⁴ ulciscatur. PROFANATUM pollutum. ACERBO VUL(NERE) quia

---

¹ Incipit IX liber in quo continetur (?) Thebanorum pro morte Tidei exultatio (?) et exasperatio Grecorum ..... sequitur etiam certamen et decertatio Hipomedontis cum Thebanis pro corpore ..... et ad ultimum ipsius Hipomedontis sequitur in Hismeno fluvio interfectio *in inf. marg. add. A*

² Aonios B A] Aonos R

³ asperiores B A] asperos R

⁴ efferos B R] efferatos A

⁵ mortuum B R] *post* mortuum *add.* est A

⁶ est B R] *om.* A

⁷ *om.* A R] quia B

⁸ propter B R] quam A

⁹ satisfactionem A R] satisfationem B

¹⁰ est B R] *om.* A

¹¹ comedat B R] commedat A

¹² rupisse B R] rapuisse A

¹³ o B A] *om.* R

¹⁴ implacidissime A R] inpladissime B

¹⁵ sint B A] sunt R

¹⁶ placati A R] pacati *vix legitur* B

¹⁷ Mars B R] *post* Mars *add.* tamen A

¹⁸ solus B A] *om.* R

¹⁹ cedis B R] te A

²⁰ cominus B A] animus R

²¹ ora B] omnia A *om.* R

²² pendet A R] recedet B

²³ idest A] h R *om.* B

²⁴ ut B A] *om.* R

dentium erat²⁵ et non ferri. **10.** TURBATA essent, idest extracta de sepulcris et dispersa. **11.** DATE URNE²⁶ ad dilaniandum²⁷. MONSTRIS²⁸, idest lupis vel ursis. URNE, idest cadavera; continens pro contento²⁹.

12. SUPER³⁰, idest preter hoc, quod sponte erant accen̄si. REX IPSE Ethio(cles).

13. HOMINEM, idest³¹ humanitatem; quasi dicat: potius gerendus est³² eis mos bestiarum, qui³³ est devorare hostem. **14-15.** ARTUS³⁴ nostros³⁵. DILACERANT³⁶ Pelasgi hominem igitur³⁷ excesserunt. USQUE ADEO TELA EXSATIATIVIMUS³⁸ ut debeamus eis amplius parcere³⁹; interpositio⁴⁰ est cum indignatione⁴¹. Vel de telis Grecorum dicat⁴² et tunc sine interrogatione leges: USQUE ADEO, idest in tantum⁴³, EXSATI(AVIMUS) TE(LA) Grecorum, idest iam adeo retusa⁴⁴ et fracta⁴⁵ sunt in nobis, quod amplius cum armis bella non exercent sed dentibus.

15. NONNE vere hominem excesserunt, quia bestiales effecti sunt⁴⁶; adversarios in odium⁴⁷ ducit. *HYRCANIA*⁴⁸ ferax est⁴⁹ tygrum, *LIBIA*⁵⁰ vero leonum.

17. ILLE Tydeus; quasi dicat: hec tamen immoderata ultio eum a morte non⁵¹ excusavit. **17-18.** CAPUT Menalippi. PULCRA ORE SO(LACIA) LE(TI) yronice. **19.** TABO hoc⁵² nomen⁵³ secundum Servium monoptotum⁵⁴, secundum Priscianum diptotum

---

²⁵ erat B R] fuit A

²⁶ urne A] om. B R

²⁷ ad dilaniandum B R] mandendum A

²⁸ monstris B A] post monstris add. monstras R

²⁹ contento A R] contemptu B

³⁰ super B R] om. A

³¹ idest B R] om. A

³² gerendus est B R] est gerendus A

³³ qui B A] post qui add. enim R

³⁴ artus B] arctus A artem R

³⁵ nostros A R] meos B

³⁶ dilacerant B A] dilacerat R

³⁷ Pelasgi hominem igitur A] Pelasgi igitur hominem R Pelasgi hominem B

³⁸ exsatiavimus B R] exasti A

³⁹ amplius parcere B A] parcere amplius A

⁴⁰ interpositio B A] indignatio R

⁴¹ indignatione B A] interpositione R

⁴² dicat B R] dices A

⁴³ tantum B A] terra R

⁴⁴ retusa B A] recusa R

⁴⁵ fracta A R] confracta B

⁴⁶ effecti sunt B A] sunt effecti R

⁴⁷ odium B R] contemptum A

⁴⁸ cfr. Hyrcanis Klotz

⁴⁹ est B R] om. A

⁵⁰ cfr. Libyae Klotz

⁵¹ eum a morte non A] non eum a morte B R

⁵² hoc B A] post hoc add. idest R

⁵³ hoc nomen B R] om. A

est⁵⁵. NOS FERRUM gerimus. MITE⁵⁶ contra, quod illi sunt⁵⁷ immites⁵⁸ ferrum⁵⁹ debet esse crudele. **20.** NUDA sine armis, quia comedendo nos consumunt⁶⁰. NON EGET ARMIS quia⁶¹, quod solet armis fieri⁶², hoc faciunt dentibus⁶³.

21. SIC PERAGANT⁶⁴ RABIDI⁶⁵, idest hostes nostri⁶⁶ sic utinam vivant⁶⁷ in⁶⁸ rabie⁶⁹; concessio est sceleris⁷⁰ ad hostis sui supplicium⁷¹. CLARA⁷² famosa, ut rabies eorum nota sit⁷³. **22.** DUM pro ‘ut’, vel pro⁷⁴ ‘donec’. VIDEAS rabiem eorum⁷⁵ et ulciscaris; deorum favorem in suam partem esse⁷⁶ ostendit⁷⁷ ex hostium inhumanitate⁷⁸.

23. FUGAM videtur terra fugere dum vacillat, sed ad commodum suum dixit⁷⁹ «fugam»⁸⁰, quasi dicat: terra⁸¹ quodammodo fugit eorum⁸² scelera. AN ISTOS⁸³ tam nefandos⁸⁴. **24.** VEL, idest⁸⁵ etiam. SUA PORTET⁸⁶ HUMUS, idest sustineat sibi natalis, nedum⁸⁷ aliena.

24. AGEBAT⁸⁸ ad⁸⁹ bellum animabat.

---

⁵⁴ monoptotum *A* R] monoptote forme est *B*

⁵⁵ diptotum est *A*] diptotum *R* diptote *B*

⁵⁶ mite *A* *Klotz*^{app}] mitte *B* *R* inmite *Klotz*

⁵⁷ sunt *B* *A*] sibi *R*

⁵⁸ immites *A*] inmities *B* inmities *R*

⁵⁹ ferrum *B* *A*] *post* ferrum *add.* semper *R*

⁶⁰ consumunt *B*] assumunt *R* absolvunt *A*

⁶¹ quia *A* *R*] *om.* *B*

⁶² armis fieri *A* *R*] fieri armis *B*

⁶³ faciunt dentibus *B* *R*] dentibus faciunt *A*

⁶⁴ peragant *B* *R* *Klotz*^{app}] pergant *Klotz* *pa* *A*

⁶⁵ rabidi *scripsi iuxta Klotz* (*ra* *A*)] rapidi *B* *Klotz*^{app} *ar* *R*

⁶⁶ nostri *B* *R*] *post* nostri *add.* et *A*

⁶⁷ vivant *A* *R*] viverent *B*

⁶⁸ in *B* *R*] *om.* *A*

⁶⁹ rabie *B* *R*] *post* rabie *add.* scilicet *A*

⁷⁰ sceleris *A* *R*] *om.* *B*

⁷¹ hostis sui supplicium *A* *R*] supplicium hostis *B*

⁷² clara *A* *R*] *post* clara *add.* idest *B*

⁷³ sit *B*] *post* sit *add.* dentibus *R* sint *A*

⁷⁴ pro *B* *R*] *om.* *A*

⁷⁵ rabiem eorum *A* *R*] eorum rabiem *B*

⁷⁶ in suam partem esse *A* *R*] esse in suam partem *B*

⁷⁷ ostendit *A*] attendit *B* attende *R*

⁷⁸ inhumanitate *A*] humanitate *R* immanitate *B*

⁷⁹ dixit *A* *R*] *post* dixit *add.* hoc *B*

⁸⁰ fugam *B* *A*] figam *R*

⁸¹ terra *B* *R*] *post* terra *add.* ipsa *A*

⁸² fugit eorum *A*] *om.* *B* *R*

⁸³ istos *B* *R*] istas *A*

⁸⁴ nefandos *B* *R*] nefandas *A*

⁸⁵ vel idest *B* *A*] *xj* (?) *R*

⁸⁶ sua portet *B* *R*] vaso *A*

⁸⁷ nedum *A*] *sup. lin.* *B* ne *R*

⁸⁸ agebat *A* *R*] *post* agebat *add.* idest *B*

⁸⁹ ad *B* *A*] *post* ad *add.* dominum *R*

27. SUBTEXUNT, idest subtegunt; actores sepe ponunt⁹⁰ ‘texunt’ pro ‘tegunt’ et invicem eorum composita, tum⁹¹ gratia metri, tum⁹² etiam propter⁹³ affinitatem⁹⁴, quia qui texit tegit, dum fila filis interponit⁹⁵, ut non⁹⁶ videantur⁹⁷. **28.** INCESTARUM AVIUM⁹⁸ que cadaveribus polluantur ut vultures, corvi, cornices. NOCENTEM fetore cadaverum corruptum⁹⁹. **29.** MORTES, idest mortuos¹⁰⁰. SINE FUNERE, idest¹⁰¹ sine sepultura. **30.** ILLO¹⁰², idest ad illum locum, ubi sentiunt esse cadavera¹⁰³. AVIDE¹⁰⁴ volucres. CUM VOCE garritu. **31.** PLAUSIBUS alarum. MINORES supervenientibus¹⁰⁵ maioribus.

32. FAMA per exercitum diffusa¹⁰⁶ de morte Tydei, tandem ad Polinicum venit¹⁰⁷. PER¹⁰⁸ AONIUM CAMPUM¹⁰⁹ Thebanum¹¹⁰, ubi bellum erat¹¹¹. **33.** IN TURMAS «in» pro ‘per’. PERNITIOR, idest velotior, a ‘pernitior, perniteris’.

36. IUVENIS¹¹² Poli(nices). DIRIGUIT obstupuit. HESERE, idest¹¹³ retardate¹¹⁴ sunt, pre doloris angustia **37.** ET FIDES, idest crudelitas est CUNCTATA, quia vix potuit credere. COGNITA Polinici. **38.** SUADET LE(TUM)¹¹⁵ quia temerarius erat et in confertissimos¹¹⁶ hostes fortassis irruit. VETAT quia fortis¹¹⁷ erat¹¹⁸ et¹¹⁹ estimabat¹²⁰

---

⁹⁰ sepe ponunt *A R*] ponunt sepe *B*

⁹¹ tum *A R*] tunc *B*

⁹² tum *A R*] tunc *B*

⁹³ propter *B*] quadam *A om. R*

⁹⁴ affinitatem *B R*] affinitate sue *A*

⁹⁵ interponit *B R*] implicat *A*

⁹⁶ non *A R*] *om. B*

⁹⁷ videantur *A*] videatur *B R*

⁹⁸ avium *B A*] ha *R*

⁹⁹ corruptum *A R*] corruptorum *B*

¹⁰⁰ MORTES, idest mortuos *B A*] *om. R*

¹⁰¹ idest *B A*] *om. R*

¹⁰² illo *B A*] illa *R*

¹⁰³ esse cadavera *A R*] cadavera esse *B*

¹⁰⁴ avide *B A*] avis *R*

¹⁰⁵ supervenientibus *B R*] sunt venientibus *A*

¹⁰⁶ per exercitum diffusa *A*] per exercit non defusa *R* exierat *B*

¹⁰⁷ venit ad Polinicum *A R*] ad Polinicum venit *B*

¹⁰⁸ per *B A*] et *R*

¹⁰⁹ campum *B A*] *post* campum *add.* idest *R*

¹¹⁰ Thebanum *A R*] *om. B*

¹¹¹ erat *B R*] fuit *A*

¹¹² iuvenis *B R*] iuventus *A*

¹¹³ idest *B R*] *om. A*

¹¹⁴ retardate *B R*] tardate *A*

¹¹⁵ le(tum) *A*] *om. B R*

¹¹⁶ confertissimos *A*] fertissimos *R* ferissimos *B*

¹¹⁷ fortis *B R*] fortes *A*

¹¹⁸ erat *B R*] erant *A*

¹¹⁹ et *A R*] *post* et *add.* non *B*

¹²⁰ estimabat *A R*] *post* estimabat *add.* quod *B*

sibi nullum posse¹²¹ resistere.

39. AUCTORE nuntio¹²². **40.** NOX caligo. FIXO SAN(GUINE), idest¹²³ introrsus¹²⁴ congelato; fecit enim in suis meatibus stationem. **41.** ARDUA alta¹²⁵. **42.** OCREE calige ferree.

43. EGRA¹²⁶ dolore. **45.** MONSTRANT Tydeum mortuum.

46. TANDEM invento Tydeo. ILLE Polinices, QUE VIX PORTAVERAT, unde supra: «genua egra trahens» [*Theb.* IX 43]. **47.** NUDUS inermis¹²⁷. VACUUM CORPUS ab anima.

49-50. HAS GRATES quod propter¹²⁸ me morieris¹²⁹. O SPES SUPREMA o summa fidutia. **50.** OENIDE vocativus¹³⁰ est¹³¹; o Tydeu. REPENDI¹³² persolvi tuis meritis. **51.** NUDUS sine sepulcro. CADMI TELLURE¹³³ Thebanorum. **52.** SOSPITE ME? quasi dicat: dignum esset¹³⁴ saltem¹³⁵ ut¹³⁶ me tibi rependerem¹³⁷.

52. NUNC quia tu iaces, EXUL ero ETERNUM¹³⁸, eternaliter. **53.** QUANDO, idest quandoquidem, tu es ADEMPUS MICH. Tu, dico, ALIUS FRATER ab Ethio cle, AC MELIOR Ethio(ocle).

54. NEC PETO SORTITIUS de¹³⁹ secunda successione¹⁴⁰ in regno¹⁴¹; ad illud¹⁴² respicit, quod¹⁴³ ipse et Ethio(cles) sortem¹⁴⁴ iecerunt uter eorum prior regnaret. NOCENTIS in morte tua. **55-56.** PERIURUM quantum ad Ethio(clem), qui iuravit¹⁴⁵ fratri se¹⁴⁶ redditurum. QUO¹⁴⁷, idest propter quod¹⁴⁸ regnum. GAUDIA TANTI

¹²¹ sibi nullum posse *A*] ei nullum posse *R* ullus posset ei *B*

¹²² nuntio *B A*] t *R*

¹²³ san(guine) idest *B A*] *om.* *R*

¹²⁴ introrsus *B R*] interius *A*

¹²⁵ alta *B A*] arta *R*

¹²⁶ egra *A R*] ergo *B*

¹²⁷ inermis *B R*] inharmis *A*

¹²⁸ propter *B A*] pro *R*

¹²⁹ morieris *B R*] moreris *A*

¹³⁰ vocativus *B A*] votatus *R*

¹³¹ est *B R*] *Grecus A*

¹³² rependi *B R*] *post* rependi *add.* idest *A*

¹³³ tellure *B R*] *post* tellure *add.* idest *A*

¹³⁴ esset *B R*] est *A*

¹³⁵ saltem *B A*] *om.* *R*

¹³⁶ saltem ut *B R*] ut saltem *A*

¹³⁷ rependerem *B A*] responderem *R*

¹³⁸ eternum *B R*] *post* eternum *add.* idest *A*

¹³⁹ de *B A*] idest *R*

¹⁴⁰ secunda successione *B A*] secundam successionem *R*

¹⁴¹ regno *B R*] regna *A*

¹⁴² illud *B R*] hec *A*

¹⁴³ quod *B A*] quia *R*

¹⁴⁴ sortem *B R*] *om.* *A*

¹⁴⁵ iuravit *B A*] *om.* *R*

¹⁴⁶ fratri se *B R*] se fratri *A*

amoris¹⁴⁹ tui, qui melior frater michi¹⁵⁰ eras, sunt DEMPTA¹⁵¹ MICHI; quidam libri habent «empta» et tunc ita leges: QUO diademate GAUDIA, idest¹⁵² cuius diadematis gaudia, EMPTA sunt¹⁵³ MICHI TANTI precii, idest¹⁵⁴ morte tua¹⁵⁵. AUT SCEPTRUM scilicet¹⁵⁶ non peto, QUOD NON TUA DEXTERA¹⁵⁷ TRADET¹⁵⁸, o Tydeu, sicut¹⁵⁹ olim exstimabam.

57. ITE recedite. **58.** PERDERE¹⁶⁰ MORTES sine utilitate pati, quia Tydeo extincto¹⁶¹ non sum amplius¹⁶² regnaturus. **59.** ITE quia tota fidutia mea periit¹⁶³. MAIUS quam ut recedatis et cum isto moriar¹⁶⁴.

60. CONSUMPSI quia propter me mortuus est. QUA MORTE, idest¹⁶⁵ quo genere mortis?

61. IURGIA que inter me et te fuerunt BONA, quia dilectionis¹⁶⁶ successit incrementum. **62.** ALTERNE quas¹⁶⁷ sociavit Adrastus, cum nos invenisset litigantes; vel MANUS ALTERNE, idest alterni ictus¹⁶⁸ in porticu Adraſti. **63.** IRA BREVIS hucusque subaudiendum est ‘o’.¹⁶⁹

63-64. NON MACTASTI¹⁷⁰, idest¹⁷¹ non occidisti ME¹⁷² IN LIMINE ADRASTI¹⁷³, idest¹⁷⁴ in porticu¹⁷⁵, ubi confliximus. ET¹⁷⁶ POTERAS me occidere¹⁷⁷; hec conquestio summam

---

¹⁴⁷ quo B A] qua R

¹⁴⁸ quod B A] om. R

¹⁴⁹ amoris R] amici B scilicet A

¹⁵⁰ frater michi A] michi frater B R

¹⁵¹ dempta B A R Klotz^{app}] empta Klotz

¹⁵² idest cuius diadematis gaudia B R] om. A

¹⁵³ empta sunt A R] sunt empta B

¹⁵⁴ idest R] in A om. B

¹⁵⁵ tua A R] post tua add. scilicet B

¹⁵⁶ scilicet A R] om. B

¹⁵⁷ dextera B] o ter A om. R

¹⁵⁸ tradet conieci] ter A om. B R

¹⁵⁹ sicut B] sic A sce R

¹⁶⁰ perdere B R Klotz^{app}] perdit A pergere Klotz

¹⁶¹ extincto A R] mortuo B

¹⁶² sum amplius B A] amplius sum R

¹⁶³ periit B R] recessit A

¹⁶⁴ moriar B A] moriamur R

¹⁶⁵ idest B R] om. A

¹⁶⁶ dilectionis B R] delectionis A

¹⁶⁷ quas B] quam A quos R

¹⁶⁸ ictus B A] cetus R

¹⁶⁹ o B A] ideo R

¹⁷⁰ mactasti B A R Klotz^{app}] mactatum Klotz

¹⁷¹ idest B R] om. A

¹⁷² me B R] om. A

¹⁷³ Adraſti A] om. B R

¹⁷⁴ idest B R] om. A

¹⁷⁵ porticu B R] post porticu add. scilicet A

laudem Tydei¹⁷⁸ continet.

65. QUIN ETIAM preter hec multa sustinuisti pericula causa mei commodi. **66.** HAUD ALIUS rediret¹⁷⁹, nisi tu. **67.** Ita, dico¹⁸⁰, «libens¹⁸¹» [*Theb.* IX 66] hoc propter me¹⁸² fecisti CEU LATURUS esses.

68. IAM in tantum noster amor excreverat. TACEBAT ad comparisonem nostri amoris. TELAMONA¹⁸³ Telamon et Meleager fratres Tydei fuerunt¹⁸⁴ una copula amoris sed¹⁸⁵ tacita, Pyrihous et Theseus alia copula amoris¹⁸⁶ et cognita¹⁸⁷.

69. ET pro¹⁸⁸ 'sed'. QUALIS, idest quantis confossus¹⁸⁹ vulneribus.

70. QUIS TUUS HIC, QUIS AB HOSTE CRUOR erat enim Tydeus utroque sanguine aspersus, scilicet¹⁹⁰ suo et hostili. **71.** IPSE¹⁹¹ Mars, quia homines non sufficerent. **72.** PATER deus belli, vel ad suum genus respexit: Mars genuit Meleagrum, Meleager Oeneum, Oeneus Tydeum. INVIDIT¹⁹² tue virtuti. TOTA HASTA¹⁹³, idest toto conamime virium.

74. VIRI Tydei. REPONIT in suo loco¹⁹⁴ collocat.

75. HUCUSQUE, idest in tantum, ut dentibus eos consumas. ULTRA¹⁹⁵ te videlicet¹⁹⁶ extincto.

76. EXUERAT¹⁹⁷ extraxerat¹⁹⁸. TURBIDUS Polinices. **77.** SOCER Adrastus. **78.** BELLI VICES modo vincere et¹⁹⁹ modo vinci. FATA per necessitatem. **79.** TUMIDUM fletu²⁰⁰.

---

¹⁷⁶ et B R] ut A

¹⁷⁷ occidere B A] interficere R

¹⁷⁸ laudem Tydei B A] Tydei laudem R

¹⁷⁹ rediret B R] reddet A

¹⁸⁰ dico B R] post dico add. si A

¹⁸¹ libens B R] libet A

¹⁸² hoc propter me B R] propter me hoc A

¹⁸³ Telamona B A] Telamonas R

¹⁸⁴ fuerunt B R] om. A

¹⁸⁵ sed B R] et A

¹⁸⁶ amoris A R] fuerunt B

¹⁸⁷ et cognita A] et certa B om. R

¹⁸⁸ pro B R] per A

¹⁸⁹ confossus A R] perfossus B

¹⁹⁰ scilicet A] om. B R

¹⁹¹ IPSE Mars quia homines non sufficerent. PATER deus belli (belli deus A) B A] om. R

¹⁹² invidit B] invidit A inviduus R

¹⁹³ hasta B R] om. A

¹⁹⁴ suo loco B R] collo suo A

¹⁹⁵ ultra B A] ultro R

¹⁹⁶ videlicet A R] om. B

¹⁹⁷ exuerat A R] post exuerat add. idest B

¹⁹⁸ extraxerat B A] extroserat R

¹⁹⁹ et B R] om. A

²⁰⁰ fletu A R] flectu B

A CORPORE Tydei. **80.** UNDE de²⁰¹ cuius interitu. **81.** TACITE²⁰² occulte.

82. DUCITUR Pol(inices) talis, QUALIS et cetera. **84.** DEFORME altero tauro viduatum²⁰³. **85.** PARTEM iugi. ARATOR rusticus succedens honeri²⁰⁴ pro tauro²⁰⁵ extincto; tauro²⁰⁶ superstiti Pol(linices) mortuo Tydeus, aratori Adrastus comparatur.

86. ECCE dum reduceretur Pol(inices). ET ARMA quia ipse quoque cum eis est profectus²⁰⁷. **87.** QUOS iuvenes. **88.** NEC SPREVISSET adeo fortes erant; litotes²⁰⁸. **89-90.** ADVENTANT bene, nam pedetemptim itur²⁰⁹ ad bellum. CONTRA²¹⁰ in parte opposita. HERET stat immobilis. UT, idest sicut. FIXERAT PECTORA CONIECTA²¹¹ in PARMA²¹², idest acclinata²¹³ clipeo. ATQUE sicut PROTENDERAT²¹⁴ et cetera. **91.** Ita, inquam, «heret» [*Theb.* IX 90] CEU RUPES et cetera. **92.** CUI rupi. DE CELO de tempestate aeris²¹⁵. **93.** MINIS maris et aeris. RIGENTEM²¹⁶ rupem duram. **94.** MISERE quia frangerentur²¹⁷ ad eam, nisi²¹⁸ caverent²¹⁹ iter²²⁰. EX ALTO mari.

95. AONIDES²²¹ Ethio(cles). PRIOR ait. SIMUL cum dictis.

96-97. NON²²², idest numquid. PUDET vos Greci. TUERI²²³ adservare²²⁴ vel²²⁵ deffendere. HOS MANES hunc mortuum.

98. SUDOR, idest labor est vobis EGREGIUS, yronice. **99.** HANC FERAM Ty(deum) pro fera reputat, quia more ferino hominem devoravit²²⁶. NE NON²²⁷ pro 'ut'²²⁸. **100.**

²⁰¹ de B A] ea R

²⁰² tacite B A] paccite R

²⁰³ viduatum B] viduatam A viduato R

²⁰⁴ honeri B A] honori R

²⁰⁵ tauro A R] tanto B

²⁰⁶ tauro B A] om. R

²⁰⁷ est profectus B R] profectus est A

²⁰⁸ litotes B A] litores R

²⁰⁹ itur A] ibant B R

²¹⁰ contra B A] qua R

²¹¹ coniecta B A R Klotz^{APP}] conlecta Klotz

²¹² parma B A R Klotz^{APP}] parmae Klotz

²¹³ idest acclinata B] iacclinaio (?) A idest aclimata R

²¹⁴ protenderat B A] procederat R

²¹⁵ aeris A] aera B R

²¹⁶ rigentem B R] regentem A

²¹⁷ frangerentur B R] franguntur A

²¹⁸ nisi B A] ibi R

²¹⁹ caverent B A] caverint R

²²⁰ caverent A R] post caverent add. iter B

²²¹ Aonides B A] Oenides R

²²² non B R] num A

²²³ tueri B A] om. R

²²⁴ adservare B A] servare R

²²⁵ vel B R] et A

²²⁶ hominem devoravit B R] devoravit hominem A

²²⁷ ne non B] venit A nemi R

MOLLI FERETRO quia solent herbe supponi, sicut supra habuistis²²⁹ in aparatu²³⁰ funeris Archemori [cfr. *Theb.* VI 54-58]. **101.** SANIEM capitis devorati. CURAM servandi illum²³¹.

103. PIUS vel quia raptus est de celo, vel pium est rogum mortuis exhibere. NEC PLURA²³² dixit.

104. IN ERE clypei. **105.** TRANSMISSUM a primo orbe.

106. INDE deinde. PHERES²³³ intorquet²³⁴. **107.** REDIT repulsa est eris duritia. **107-108.** PERSTRINXIT leviter percussit. EXCUSO²³⁵ TERRORE, idest crista, que terrorem²³⁶ importat; quidam libri habent «excelso terrore», quia excelsam partem galee excussit²³⁷, idest conum. **109.** INGLORIA sine cono.

110. IPSE Ypomedon. **111.** IN EADEM²³⁸ VESTI(GIA) in orbem²³⁹ volvitur²⁴⁰ circa corpus. **112.** RECIPIIT se. **112-113.** NEC²⁴¹ INDULGET iaculum intorquendo²⁴². LONGIUS remotius²⁴³ a corpore. **114.** CORPUS Tydei.

115. NON SIC sicut²⁴⁴ Ypomedon Tydeum deffendebat; magnam observantis²⁴⁵ diligentiam ostendit. **116-117.** MATER iuvenca. FETA²⁴⁶ tunc est ferventior in amore. CORNUA sua contra lupum. PRIMUM priorem fetum diligit plus quam alios²⁴⁷. **118.** IPSA NICIL ME(TUENS), idest²⁴⁸ de se timorem²⁴⁹ postponens²⁵⁰. MINORIS feminei. **119.** IMITATUR cum lupo²⁵¹ resistit²⁵².

²²⁸ ut B R] *post ut add. venit A*

²²⁹ habuistis B R] habuisti A

²³⁰ aparatu B R] apparatus A

²³¹ illum B A] eum R

²³² plura B A] pluriam R

²³³ Pheres B R] Fores proprium nomen A

²³⁴ intorquet B A] intorquent R

²³⁵ excusso B R] acusso A excelso *Klotz*

²³⁶ terrorem B A] terrorem *bis scriptum* R

²³⁷ excussit B R] percusserat A

²³⁸ eadem B R] cades A

²³⁹ orbem B A] orbe R

²⁴⁰ volvitur B A] volunt R

²⁴¹ nec B R] non A

²⁴² intorquendo A R] torquendo B

²⁴³ remotius B A] *om.* R

²⁴⁴ sicut B A] sic R

²⁴⁵ observantis B] observantie A observationem R

²⁴⁶ FETA (fata A) tunc est ferventior in amore. CORNUA sua contra lupum A] CORNUA sua contra lupum. FETA tunc est ferventior in amore B R

²⁴⁷ diligit plus quam alios B R] plus quam alios amat A

²⁴⁸ idest A R] *om.* B

²⁴⁹ de se timorem A R] timorem de se B

²⁵⁰ postponens A] *post* postponens *add.* OBLITA PRIORIS (v. 118) vel B preponens R

²⁵¹ lupo B R] clipeo A

²⁵² resistit B A] reffe...it R

120. INTERMISSA cessante. **120-121.** FUIT PO(TESTAS) Ypo(medonti). REDDERE in se ab hostibus missa in ipsos iterum retorquere. Bene dixit²⁵³ «potestas», NAMQUE²⁵⁴ et cetera. SYCIONIUS²⁵⁵ a loco unde fuit Adrastus. **122.** AUXILIO Ypomedonti. IDE iste dux erat²⁵⁶ Pisee gentis et Helee, PREPETIS velocis, qui superius fuit unus²⁵⁷ de currentibus. **123.** CUNEUM²⁵⁸ aciem Ypomedontis. FRETUS²⁵⁹ Ypomedon.

124-125. EQUA²⁶⁰ quamvis trabs²⁶¹ esset²⁶². SAGITTIS²⁶³ que celerrime volant. FUGA in celeritate. **126.** IUNCTI²⁶⁴ proximi Polite²⁶⁵.

127. TANAGREUM²⁶⁶ Archadicum. **128.** HUNC²⁶⁷, scilicet Hericem figit²⁶⁸ Ypomedon. **129.** SPES, idest timor; improprie dixit: nam spes est de bono, timor autem²⁶⁹ de malo. **130.** ILLE Erix²⁷⁰. FAUCIBUS a faucibus egredientem.

133-134. INIECTARE²⁷¹ mortuo Tydeo²⁷², ut eum raperet. FURTO, idest clam. PONE²⁷³ prepositio est et construitur²⁷⁴ cum duobus accusativis. **135.** CAPUT Tydei. VIDIT illum hec audentem²⁷⁵. QUAMQUAM, idest quamvis²⁷⁶. **136.** MINE essent, idest quamvis hostes illum²⁷⁷ undique infestarent. **137.** MANUM Lecontey²⁷⁸.

138. POST ET CONFECTA, idest perfecta. **138-139.** VIRORUM²⁷⁹ FA(TA) TI(ME)²⁸⁰ quasi dicat: etiam²⁸¹ post mortem timendi sunt fortes. **139.** MAGNOS MA(NES)²⁸², idest

²⁵³ dixit B R] dixi A

²⁵⁴ namque B A R Klotz^{pp}] iamque Klotz

²⁵⁵ Sycionius B A] Sincionius R

²⁵⁶ dux erat B] dixerat A dux ere R

²⁵⁷ unus B A] unu R

²⁵⁸ cuneum A R] post cuneum add. idest B

²⁵⁹ fretus B A R Klotz^{pp}] letus Klotz

²⁶⁰ equa B] equas A e contra R

²⁶¹ trabs B A] trabes R

²⁶² esset B A] essent R

²⁶³ sagittis B R] sagittas A

²⁶⁴ iuncti B A] victi R

²⁶⁵ Polite B R] Poplite A

²⁶⁶ Tanagreum A R] Tenagreum B

²⁶⁷ hunc B R] licum A

²⁶⁸ figit B A] signis R

²⁶⁹ autem B R] om. A

²⁷⁰ Erix A R] Heris B

²⁷¹ iniectare B A] in pectore R

²⁷² mortuo Tydeo B A] Tideo mortuo R

²⁷³ pone B A] post pone add. idest R

²⁷⁴ construitur B R] contra A

²⁷⁵ hec audentem B A] audentem hec R

²⁷⁶ quamvis. MINE essent, idest B A] om. R

²⁷⁷ hostes illum B R] eum hostes A

²⁷⁸ Lecontey B] Leconti A le R

²⁷⁹ virorum B] in A R

²⁸⁰ ti(me) R] ci A om. B

²⁸¹ etiam B R] et A

magnorum virorum cadavera.

140. CADAVER²⁸³ Tydei. **141.** SYCULI²⁸⁴ VELUT²⁸⁵: ita trahitur Tydeus et retrahitur, sicut navis in pelago, quam venti contrarii impellunt²⁸⁶ et repellunt. **143.** IN VESTIGIA, idest retro. ADVERSO VE(LO), idest adversis ventis inflato²⁸⁷.

144. SYDONIE Thebane. CEPTO a tutela cadaveris. **146.** TORMENTA phalarica, que muros diruunt²⁸⁸. OPPOSITUM²⁸⁹ Thebanis. **147.** IMPULSUS idem est quod «tormenta» [*Theb.* IX 146]. UMBONE clypeo Ypomedontis. TEMPTATO non erupto²⁹⁰, sed leviter tacto.

148. Non posset, inquam, inde removeri²⁹¹, nisi per Thesiphonem et hoc est: SED MEMOR et cetera. REGIS ELYSII²⁹², idest Plutonis preceptorum²⁹³, qui eam ad manes ulciscendos²⁹⁴ miserat. RECENSENS²⁹⁵ suggerens²⁹⁶ Ypomedonti. **148-149.** NOXAS²⁹⁷ TY(DEOS), idest scelus in capite devorato. **149.** ASTU²⁹⁸ simulato vultu et armato. **150.** SENSERE eius adventum. CUCURRIT²⁹⁹ argumentum a signo, quia senserunt. **151.** REMISSO a solito furore. **152.** Ecce quomodo remisso, quia NUSQUAM erat ei³⁰⁰ IMPIUS IG(NIS) fax rogalis, quam solet³⁰¹ portare. **153.** CRINES serpentum, qui solent³⁰² sibilare.

155. TAMEN quamvis blanda³⁰³ venisset. ILLE Yppomedon. LOQUENTIS³⁰⁴ Furie. **156.** ADMIRATUR³⁰⁵ quia causam latentem ignorat.

---

²⁸² ma(nes) B A] mo R

²⁸³ cadaver B A] Cadmus R

²⁸⁴ Syculi B] scilicet A sidi R

²⁸⁵ velut A] volunt R maris (v. 142) B

²⁸⁶ impellunt A] pellunt B R

²⁸⁷ inflato B R] inflata A

²⁸⁸ muros diruunt A R] diruunt muros B

²⁸⁹ oppositum B A] apositum R

²⁹⁰ erupto B] eruto A cepto R

²⁹¹ inde removeri B A] removeri inde R

²⁹² regis Elysii B] Eli(sii) regis A regis ty R

²⁹³ Plutonis preceptorum B] preceptorum Plutonis R precepti Plutonis A

²⁹⁴ manes ulciscendos B A] ulciscendos manes R

²⁹⁵ recensens B] recensus A recensens R

²⁹⁶ suggerens A] suggeres R ante suggerens add. idest B

²⁹⁷ noxas B A] necis R

²⁹⁸ astu B A] asto R

²⁹⁹ cucurrit B R] victurum A

³⁰⁰ ei B R] om. A

³⁰¹ solet R] solent A solebat B

³⁰² solent A R] solebant B

³⁰³ blanda B R] om. A

³⁰⁴ loquentis B R] loquitur A

³⁰⁵ admiratur B A] adria R

157-160. Ordo: FRUSTRA PROTE(GIS) et cetera. SCILICET³⁰⁶ yronia est. IS, idest talis METUS debet esse³⁰⁷ NOBIS, ut relinquamus vivos et mortuos³⁰⁸ deffendamus; vel HIS³⁰⁹, idest de his³¹⁰, qui mortui sunt, CURA SE(PULCRI) debet nobis³¹¹ esse tanta? Non utique. **160.** IPSE MANU quasi dicat: istum³¹² relinque, iuva³¹³ Adrastum, qui rapitur a Thebanis. **161.** ANTE pro ‘supra’. **162.** HEU dolentis est³¹⁴. QUALEM quam deformem et³¹⁵ quam miserum.

164-165. AVERTE OCU(LOS)³¹⁶ a cadavere hoc. Nam ibi³¹⁷ est, UBI PLU(RIMUS)³¹⁸ IL(LE) PUL(VIS) est³¹⁹.

166. LIBRABAT deliberans an melius esset Adrastum deliberare, an corpus Tydei conservare. ASPERA VIRGO Thesiphone.

168. QUI SUPEREST, idest qui³²⁰ vivit, quam³²¹ qui mortuus est.

168. OPUS servandi cadaveris. **169.** AMICI Tydei. **170.** PARATUS redire. SI REVOCENT³²² eum socii.

171. LEGENS sequens. TURBATA VESTIGIA³²³ quia per devia. TRUCIS DI(VE) Furie precedentis. **173.** REIECTA³²⁴ PAR(MA), idest deposito simulatorio³²⁵ habitu. **174.** RUPERE vi erecti³²⁶.

175. INFELIX³²⁷ quia deceptus, vel quia amicum reliquerat. NUBE, idest caligine, quam oculis eius opposuerat³²⁸ Thesiphone.

177. ET³²⁹ TYRII³³⁰: ecce effectus³³¹ doli et finalis intentio. CORPUS Tydei. **178.**

---

³⁰⁶ scilicet B A] scellus R

³⁰⁷ esse B R] inesse A

³⁰⁸ mortuos B A] mortuo R

³⁰⁹ his B A] is R

³¹⁰ his B A] is R

³¹¹ nobis B A] om. R

³¹² istum B R] hunc A

³¹³ iuva A R] vivum B

³¹⁴ est B A] om. R

³¹⁵ et A] om. B R

³¹⁶ ocu(los) B A] om. R

³¹⁷ ibi B A] ubi R

³¹⁸ plu(rimus) B R] presbiteri (?) A

³¹⁹ pul(vis) est B] pro idest A plu est R

³²⁰ qui B R] om. A

³²¹ quam A] an B R

³²² revocent B R] utunt (?) A

³²³ vestigia B A] om. R

³²⁴ reiecta B R] reiectar A

³²⁵ simulatorio B A] simul a torno R

³²⁶ vi erecti B] erecti vi R erecti A

³²⁷ infelix B A] felix R

³²⁸ opposuerat B A] apposuerat R

³²⁹ et B R] etiam A

VOCES Thebanorum applausus. VICTOR³³² Thebanorum designans victoriam³³³; ideo adiecit hoc epiteton, quia ululatus est³³⁴ et leticie et luctus. **179.** AURIBUS Yppomedontis.

180. PROH DIRA³³⁵ POTENTIA³³⁶ exclamatio est ex parte actoris; quasi dicat: Tydeum, quem vivum Thebani³³⁷ fugiebant, nunc mortuum³³⁸ post terga raptant. FATI, idest predestinationis, que ita res evertit³³⁹. **181.** TYDEUS ‘iacet’ subaudis. SOLO deest ‘in’. MODO, idest paulo ante. **182.** SIVE GRADUM³⁴⁰ EFFUN(DERET), idest sive pedes esset, sive eques et hoc est³⁴¹: SEU FRENA EF(FUNDERET) et cetera. **183.** DATUS erat. NUSQUAM³⁴² erant. ARMA Tydei. **184-185.** IU VAT Thebanos. **185.** LACESSERE desiderativum est a ‘lacerō, laceras’. ORA Tydei.

186. HIC AMOR est illius, scilicet ferire³⁴³ Tydeum. HOC, idest propter hoc; vel HOC, idest³⁴⁴ corpus Tydei. UNA, idest pariter. **187.** NOBILITARE, idest³⁴⁵ ut nobilitent manus suas feriendo virum fortem. Similiter omnes Greci gladios cruentaverunt³⁴⁶ in Hectore.

189-191. Ordo: SIC COHOR(TES) PAS(TORUM) LASSE³⁴⁷ UBI, idest postquam, DEBEL(LAVERE), et ideo lasse³⁴⁸, LEONEM PO(PULATUM), qui populatus erat³⁴⁹ devorando boves³⁵⁰, MAURA³⁵¹ RU(RA), Mauritania³⁵² est terra³⁵³ pascuosa et fertilis. PROPTER QUEM, idest timore cuius³⁵⁴ leonis. CLAUSI sunt, idest inclusi³⁵⁵. **192.**

---

³³⁰ Tyrii B A] titri R

³³¹ effectus B R] affectus A

³³² victor A] vulgi R *post* victor *add.* et ULULATUS (v. 178) B

³³³ designans victoriam B R] victoriam designans A

³³⁴ est B R] quod A

³³⁵ dira B A] dura *Klotz* prodita R (*pro* proh dira)

³³⁶ potentia B A] spe R

³³⁷ vivum Thebani B] Thebani vivum R Thebani A

³³⁸ mortuum B A] extinctum R

³³⁹ evertit A R] invertit B

³⁴⁰ gradum B A *Klotz*^{pp}] gradus R *Klotz*

³⁴¹ et hoc est B A] *om.* R

³⁴² nusquam erant B R] *om.* A; nusquam B R *Klotz*^{pp}] numquam *Klotz*

³⁴³ ferire B A] ferre R

³⁴⁴ vel hoc idest A] vel hoc R *om.* B

³⁴⁵ idest B R] *om.* A

³⁴⁶ gladios cruentaverunt A] gladios suos cruentaverunt B iactaverunt gladios R

³⁴⁷ lasse B A] idest asie R

³⁴⁸ lasse B A] fesse R

³⁴⁹ erat B R] est A

³⁵⁰ boves B R] bovem A

³⁵¹ Maura B A] navita R

³⁵² Mauritania B R] Maurotania A

³⁵³ est terra A] est regio B terra est R

³⁵⁴ cuius B A] *om.* R

³⁵⁵ inclusi B R] clausi A

AGER³⁵⁶, idest coloni in agro. **193.** PRECERPUNT dilaniant. RECLUDUNT aperiunt dentes, frangunt. **194.** CULMINE templi vel alicuius domus vetuste. Mos³⁵⁷ erat³⁵⁸ antiquitus, ut leonum et³⁵⁹ luporum³⁶⁰ ceterarumque³⁶¹ ferarum capita vel templorum tholis vel arborum³⁶² suspenderentur summitatibus³⁶³. **195.** GLORIA honor.

196-197. AT FERUS³⁶⁴: Thebani plaudebant. RAPTO CORPORE Tydei³⁶⁵. AT, idest³⁶⁶ sed. INANE, si³⁶⁷ etiam conferre velit. **198.** INREVOCABILIS amplius, nam Thesiphone semel eum³⁶⁸ revocaverat³⁶⁹. **200.** SED TELLUS impedit eum. LUBRICUM³⁷⁰ est³⁷¹ quod labitur dum tenetur³⁷² ut anguilla³⁷³ et coluber et quod facit labi, ut marmor et terra³⁷⁴ infusa sanguine. **201.** SOLUTI³⁷⁵ aut fracti aut a frenis liberi. **202.** LEVUMQUE FE(MUR)³⁷⁶ impedit eum. FIXUM fuerat. **203.** REGIS ECHI(ONII)³⁷⁷ Ethi(ocles); tunc scilicet quando invenit eum corpus³⁷⁸ Tydei servanem Thesiph(one)³⁷⁹, sed ibi³⁸⁰ pretermisit³⁸¹ actor et³⁸² hic notat. DISSIMULAVERAT se non sensisse. **204.** SIVE NESCIERAT, idest pre ira non³⁸³ senserat.

204. MESTUM de morte Tydei. **205.** HIC Opleus. COMES fuit. FRUSTRA quia mortuus erat³⁸⁴ Tydeus. **206.** ALIPEDEM³⁸⁵ equum Tydei. **207-208.** SOLUMQUE

---

³⁵⁶ ager B R] agri A

³⁵⁷ mos A] moris B R

³⁵⁸ erat B R] fuit A

³⁵⁹ et B R] vel A

³⁶⁰ luporum B R] post luporum add. vel A

³⁶¹ ceterarumque B R] ceterarum A

³⁶² arborum A] arboribus B R

³⁶³ suspenderentur summitatibus A] suspenderent B suspendebant R

³⁶⁴ ferus B R] fetus A

³⁶⁵ Tydei B R] om. A

³⁶⁶ idest B A] pro R

³⁶⁷ si B A] sed R

³⁶⁸ semel eum A R] eum semel B

³⁶⁹ revocaverat B R] vocaverat A

³⁷⁰ cfr. lubrica Klotz

³⁷¹ est B A] post est add. et R

³⁷² tenetur B A] tenetur est R

³⁷³ anguilla A R] angilla B

³⁷⁴ terra B R] enim A

³⁷⁵ soluti B A] solum R

³⁷⁶ fe(mur) B A] om. R

³⁷⁷ Echi(onii) B] om. A R

³⁷⁸ eum corpus B A] caput R

³⁷⁹ Thesiph(one) A] om. B R

³⁸⁰ ibi B A] tunc R

³⁸¹ pretermisit B A] premisit R

³⁸² et B R] sed A

³⁸³ pre ira non B A] premium R

³⁸⁴ erat B R] fuit A

³⁸⁵ alipedem B A] alipedum R

FRE(MENTEM) QUOD³⁸⁶ VA(CET), idest propter hoc solum indignantem³⁸⁷, quod³⁸⁸ vacuus sit a sessore. **208.** ILLE Opleus vel equus. IN PEDESTRES³⁸⁹ ACI(ES)³⁹⁰, idest in vulgus, quia fortes timebat. AUDENTIOR³⁹¹ erat.

209. HUNC equum. NOVA PON(DERA) Opleum. **210.** QUIPPE interpositio est. MANUM, scilicet Tydei. **211.** CORRIPIT ascendit.

212. INFELIX morte domini.

213. REGIS Tidei³⁹². NON³⁹³ IAM amplius SATIABERE ETHOLO CAM(PO) pascuo; Etholia regio est Tydei, ubi nutritus fuit ille equus³⁹⁴.

215. QUOD SUPEREST³⁹⁵ quod facere tibi licet. I³⁹⁶ MECUM veni. MANES Tydei. **216.** AUT SEQUERE eum moriendo. NEU³⁹⁷ LESERIS, idest ne afficias dolore, si te captivum viderit. TU QUOQUE sicut ego lesi, cum eius cadaver solum dereliqui³⁹⁸. EXTORREM UMBRAM, idest manes Tydei exulis. **217.** EQUITEM³⁹⁹ TUMIDUM aliquem Thebanum victorem.

218. AUDISSE equum. **218-219.** HOC FULMINE⁴⁰⁰, idest tanta velocitate, ABSTULIT ille equus⁴⁰¹ RAPTUM Ypomedontem. MINUS quam⁴⁰² regimen⁴⁰³ Oplei⁴⁰⁴; vel MINUS pro 'non'. SIMILES regimini Tydei. Vel⁴⁰⁵ HOC FULMINE⁴⁰⁶, idest in hac⁴⁰⁷ alacritate⁴⁰⁸, scilicet cum vidit eum accendi, ABSTULIT Ypomedon, RAPTUM equum.

---

³⁸⁶ fre(mentem) quod B R] frequen A

³⁸⁷ indignantem B R] indignantem A

³⁸⁸ quod B A] quia R

³⁸⁹ pedestres B R] pedestes A

³⁹⁰ aci(es) B R] om. A

³⁹¹ audentior B A] audentorum R

³⁹² regis Tidei A R] om. B

³⁹³ NON IAM amplius SATIABERE ETHOLO CAM(PO) (satiabile *pro* satiabere Etholo campo A) pascuo; Etholia regio est Tydei B A] om. R

³⁹⁴ ille equus B A] equus ille R

³⁹⁵ quod superest B] quid superest A quot superest idest R

³⁹⁶ i B] idest A R

³⁹⁷ neu B A R Klotz^[pp]] ne Klotz

³⁹⁸ dereliqui B A] derelinqui R

³⁹⁹ equitem B A] equidem R

⁴⁰⁰ fulmine B R] flumine A

⁴⁰¹ ille equus B A] equus ille R

⁴⁰² quam B A] quasi R

⁴⁰³ regimen B A] regnum R

⁴⁰⁴ Oplei B A] Opilei R

⁴⁰⁵ vel B A] *post* vel *add.* in R

⁴⁰⁶ fulmine B R] flumine A

⁴⁰⁷ hac B A] hanc R

⁴⁰⁸ alacritate B A] alacritatem R

220. TALIS CENTAURUS qualis veniebat Yppomedon, idest sic formidabilis. OSSA mons est. AERIA alta. **221.** IPSUM, idest⁴⁰⁹ partem centauri superiorem, que est hominis. **222.** CAMPUS tremiscit⁴¹⁰ quia⁴¹¹ atteritur. EQUUM, idest partem inferiorem, que est equi.

222. GLOMERANTUR timore Yppomedontis. **223.** ILLE, Yppom(edon). NECOPINA quia subito et non opinantes oppressit. QUE⁴¹² superfluit.

226. SIGNA MA(LI) parenthesis vel effexegesis⁴¹³; quasi dicat; Hismeni incrementum significabat Yppome(dontis) interitum.

227. ILLA moles⁴¹⁴, idest illud⁴¹⁵ incrementum. REQUIES fuit Thebanis a bello. BREVIS propter Yppomedontem. ILLO ad fluvium. **228.** STUPET admiratur in⁴¹⁶ se fieri bellum. **229.** INCENDITUR resplendet. UMBRA ad multitudinem referes⁴¹⁷. CLARA ad fulgorem.

230-231. AGGER riparum. SOLUTUS est. ADVERSE⁴¹⁸ opposite, idest ultiores. PULVERE ripe citerioris unde saltus erat⁴¹⁹.

233. ILLE Yppomedon. MAIORE quam Thebani. ATTONITIS⁴²⁰ Thebanis. LONGUM est⁴²¹, idest longa mora videbatur ei⁴²², DIMITTERE HABENAS⁴²³, idest de equo descendere.

234. Sed SICUT ERAT, et eques et armatus, ita insiluit. **235.** SPICULA COMMENDAT ut haberet manus expeditiores in flumine.

237. ARMA clypeos⁴²⁴, thoracas et⁴²⁵ galeas. **238.** CONATUS ANIME⁴²⁶, idest spiritum sub undis⁴²⁷ retinere⁴²⁸. **239.** TURPE, idest turpiter. **240.** ADGRESSI⁴²⁹ sunt. SED

---

⁴⁰⁹ idest B R] *om.* A

⁴¹⁰ tremiscit B R] tremescit A

⁴¹¹ quia B A] et R

⁴¹² que B A] quem R

⁴¹³ vel effexegesis B A] *om.* R

⁴¹⁴ moles B A] molles R

⁴¹⁵ idest illud A R] scilicet B

⁴¹⁶ in se fieri (finiri A) bellum B A] *om.* R

⁴¹⁷ referes (referens R) clara ad fulgorem agger riparum B R] *om.* A

⁴¹⁸ adverse A R] averse B

⁴¹⁹ erat B A] *om.* R

⁴²⁰ attonitis B A] occo nitis R

⁴²¹ est A] *om.* B R

⁴²² videbatur ei B R] ei videbatur A

⁴²³ habenas B R] *ante* habe(nas) *add.* ha A

⁴²⁴ clypeos A R] *post* clypeos *add.* et B

⁴²⁵ et B R] *om.* A

⁴²⁶ anime B R] aque A

⁴²⁷ sub undis A] subaudis B R

⁴²⁸ retinere B R] termine A

VINCULA TENENT, idest⁴³⁰ calciamentorum⁴³¹ et vestium et armorum stricture⁴³².
LATERIQUE RE(PUGNAT)⁴³³ ecce vincula⁴³⁴. **241.** BALTEUS propter lora eius
deprendentia; vel illud significat, quia antiquitus milites supercingebant⁴³⁵ loricas⁴³⁶
cum⁴³⁷ balteis, ne nimis essent laxae et adhuc faciunt. DEDUCIT deorsum trahit in
fluvium.

242. Talis terror erat⁴³⁸ Thebanis irruente Yppo(medonte)⁴³⁹, qualis est minoribus
piscibus delphine veniente⁴⁴⁰ et hoc est: QUALIS et cetera. Pisces⁴⁴¹ Thebanis,
delphinum Yppomedonti, Hismenum mari comparat. **243.** ARCHANI⁴⁴² profundioris.
244. DELPHINA ‘hic delphin, huius⁴⁴³ delphinis’ et ‘hic⁴⁴⁴ delphinus⁴⁴⁵’ declinatur⁴⁴⁶.
245. STIPANTUR⁴⁴⁷ desiderio latendi⁴⁴⁸. **246-247.** QUAM EMICET⁴⁴⁹ delphinus. FLEXUS
ab eis in predam maiorem; vel, sicut aiunt, delphinus, cum illudit carinis et in
superficie maris apparet, tempestatem significat imminere. **250.** REMIGIO motione.
SUSTENTAT alleviat. **251.** HARENAS ut ibi firmiter possit affigi⁴⁵⁰.

253. EVASURUM quia iam prope aquam exierat, nisi fuisset sibi⁴⁵¹ fatatum, quod in
aqua non in terra moreretur⁴⁵². **255.** ABLATUM Parcarum institutione denegatum⁴⁵³.

257. UTRUMQUE Hypseum⁴⁵⁴ et Yppo(medontem). TIMET quia magnam stragem

---

⁴²⁹ adgressi B A] ante adgressi add. adgreg R

⁴³⁰ idest A R] scilicet B

⁴³¹ calciamentorum B R] calceorum A

⁴³² stricture B iuxta Lact.] structure A R

⁴³³ laterique re(pugnat) B A] latius que R

⁴³⁴ vincula B A] vincla R

⁴³⁵ supercingebant B A] subcingebant R

⁴³⁶ loricas B R] loricis A

⁴³⁷ cum B R] om. A

⁴³⁸ erat B R] fuit A

⁴³⁹ irruente Yppo(medonte) R] irruente Yppo(medonte) B Yppo(medonte) irruente A

⁴⁴⁰ delphine veniente A] delphino veniente R veniente delphine B

⁴⁴¹ pisces Thebanis, delphinum Yppomedonti (Ippomedonte R), Hismenum (Hismeno R) mari (mare R)
comparat B R] om. A

⁴⁴² archani B A] archm R

⁴⁴³ huius B R] om. A

⁴⁴⁴ hic B A] om. R

⁴⁴⁵ delfinus B A] post delfinus add. delfini R

⁴⁴⁶ declinatur B R] om. A

⁴⁴⁷ stipantur B A] stipatur R

⁴⁴⁸ latendi B A] latenti R

⁴⁴⁹ emicet B R] emictet A

⁴⁵⁰ affigi B A] affligi R

⁴⁵¹ sibi B R] om. A

⁴⁵² moreretur B A] moriretur R

⁴⁵³ denegatum B A] denegant R

⁴⁵⁴ Hypseum R A] Hyseum B

uterque⁴⁵⁵ facit in flumine. MUTAT⁴⁵⁶ inficit, quod est fluvii dedecus et passio. **258.** NEUTRI nec Yppomedonti nec Ypseo⁴⁵⁷; quasi dicat: uterque morietur in flumine.

259. PRONIS CURSIBUS, idest aque obsequio. **260.** ORA capita. REDEUNT aquarum impulsu reducuntur⁴⁵⁸ ad corpora, unde abscisa⁴⁵⁹ fuerant. **261.** REMISSOS distensos. **262.** CRISTE supportate ab aqua; vel ideo VETARE⁴⁶⁰ dicuntur, quia diutius videntur galee, quia⁴⁶¹ cave sunt, nec possunt descendere in fundum⁴⁶². **263.** SUMMA⁴⁶³ FLU(MINA)⁴⁶⁴ superficies aquarum. **264.** IMA⁴⁶⁵ sternuntur corporibus. LUCTANTUR ecce quomodo. **265.** AMNIS⁴⁶⁶ OBVIUS PREMIT RETRO⁴⁶⁷ ANIMAS⁴⁶⁸ EFFLAN(TES)⁴⁶⁹, idest spiritum volentem⁴⁷⁰ exire de⁴⁷¹ corpore; «efflantes» posuit absolute⁴⁷².

266. FLUMINEAM que erat⁴⁷³ in ripa fluminis. **268.** ILLE Argiphus⁴⁷⁴. CONAMINE, idest anima, que conatum⁴⁷⁵ suggerit⁴⁷⁶.

271. ILLE Sages⁴⁷⁷.

272. DESILUIT in aquam⁴⁷⁸. FRATREM suum, qui mergebatur. **273.** ET TENUIT fratrem. ILLE frater Agenoris. LEVANTEM Agenorem. **274.** DEGRAVAT et postea deserit et⁴⁷⁹ hoc est⁴⁸⁰ extra. RESOLUTUS⁴⁸¹ ab amplexu fratris liberatus⁴⁸². **275.** EMERSISSE, idest⁴⁸³ evasisse, sed PUDUIT⁴⁸⁴ et cetera.

⁴⁵⁵ magnam stragem uterque *A R*] uterque magnam stragem *B*

⁴⁵⁶ mutat *B R*] *post* mutat *add.* idest *A*

⁴⁵⁷ Ypomedonti nec Hipseo *R*] Ipomedonti nec Ipsao *A* Ypseo nec Yppomedonti *B*

⁴⁵⁸ reducuntur *B A*] reveniunt *R*

⁴⁵⁹ abscisa *B R*] absorbita (?) *A*

⁴⁶⁰ *cfr.* vetant *Klotz*

⁴⁶¹ quia *B*] *post* quia *add.* *g A* que *R*

⁴⁶² in fundum descendere non possunt *A R*] nec possunt descendere in fundum *B*

⁴⁶³ summa *B R*] communia *A*

⁴⁶⁴ flu(mina) *A R*] *post* flu(mina) *add.* idest *B*

⁴⁶⁵ ima *B*] unam *A* una *R*

⁴⁶⁶ amnis *B A*] annis *R*

⁴⁶⁷ retro *B R*] te *A*

⁴⁶⁸ animas *B*] *om.* *A R*

⁴⁶⁹ efflan(tes) *B*] of *A* af *R*

⁴⁷⁰ volentem *B A*] nolentem *R*

⁴⁷¹ de *B R*] a *A*

⁴⁷² posuit absolute *A R*] absolute posuit *B*

⁴⁷³ erat *B R*] fuit *A*

⁴⁷⁴ Argiphus *B A* *Klotz^{app}*] Angiphus *R* Argipus *Klotz*

⁴⁷⁵ conatum *B A*] conatur *R*

⁴⁷⁶ suggerit *B A*] subierit *R*

⁴⁷⁷ Sages *B*] Seges *A* Fages *R*

⁴⁷⁸ aquam *B A*] aqua *R*

⁴⁷⁹ et *B*] *om.* *A R*

⁴⁸⁰ est *B R*] *om.* *A*

⁴⁸¹ resolutus *B R*] *post* resolutus *add.* hoc est *A*

⁴⁸² liberatus *B A*] eratus *R*

⁴⁸³ idest *B R*] *om.* *A*

276-277. VORTEX⁴⁸⁵, idest vertigo⁴⁸⁶ fluvii⁴⁸⁷. SORBEBAT CALETHUM⁴⁸⁸, idest deglutiebat. NODATO GURGI(TE) quia vertigo illa in modum nodi astringit hominem et cingit. «Calethum⁴⁸⁹», dico, SURGENTEM DEX(TRA)⁴⁹⁰, idest levantem dextram suam, erecto⁴⁹¹ gladio. **278.** NUSQUAM apparet. **279.** ULTIMUS quia dextram extulerat et ensem.

280. MORS UNA est in genere⁴⁹², quamvis modi moriendi, idest⁴⁹³ species⁴⁹⁴, sint diverse⁴⁹⁵.

281. MYCALESIA non missa in eum a Mycaleso⁴⁹⁶, sed aque impetu adducta. INDUIT totum pertransiit. **282.** ACTOR vulneris. NUSQUAM ERAT, idest apparebat. **283.** EFFUGIENS⁴⁹⁷ cum traheretur⁴⁹⁸ impetu gurgitis. CRUOREM⁴⁹⁹, idest locum vulneris.

284. SONIPES ETHOLUS⁵⁰⁰ equus Tydei⁵⁰¹, cui Yppomedon insidebat⁵⁰². **285.** VI⁵⁰³, idest angustia. PENDENS sese⁵⁰⁴ erigens⁵⁰⁵. **286.** VERBERAT⁵⁰⁶ anterioribus⁵⁰⁷ pedibus. DUCTOR Yppomedon⁵⁰⁸. **288.** EXUIT⁵⁰⁹ extrahit. GEMENS compassione.

289. GRESSU quia insidens equo magis fluctuabat. MANU quia modo⁵¹⁰ vacabat⁵¹¹ a freno. **290.** CERTIOR, idest fortior vel velotior⁵¹². **290-292.** CONTINUAT, idest

⁴⁸⁴ pudivit B A R Klotz^{app}] piguit Klotz

⁴⁸⁵ vortex B A Klotz^{app}] vorago R vertex Klotz

⁴⁸⁶ vertigo B R] vorago A

⁴⁸⁷ fluvii B R] fluminis A

⁴⁸⁸ Calethum B A R Klotz^{app}] Capetum Klotz

⁴⁸⁹ Calethum B A] calent R

⁴⁹⁰ dex(tra) B A] om. R

⁴⁹¹ erecto B A] erepto R

⁴⁹² in genere B R] om. A

⁴⁹³ idest B A] scilicet R

⁴⁹⁴ idest species B R] om. A

⁴⁹⁵ diverse B R] diversi A

⁴⁹⁶ Mycaleso B A] Micalesio R

⁴⁹⁷ effugiens B A] effugies R

⁴⁹⁸ cum traheretur B A] contraeretur R

⁴⁹⁹ cruorem idest locum vulneris B A] om. R

⁵⁰⁰ Etholus B A] ac R

⁵⁰¹ Etholus equus Tydei B R] ille A

⁵⁰² insidebat B A] insedebat R

⁵⁰³ vi B A] inde R

⁵⁰⁴ sese B A] se R

⁵⁰⁵ erigens B R] om. A

⁵⁰⁶ verberat B R] verberans A

⁵⁰⁷ anterioribus B A] a terroribus R

⁵⁰⁸ Yppomedon B R] post Yppomedon add. vel A

⁵⁰⁹ exuit B A] eruit R

⁵¹⁰ modo B R] manus A

⁵¹¹ vacabat B A] iacebat R

⁵¹² velotior A inxtra Lact.] felitior B felitior et R

continuatim occidit. FERRO eodem⁵¹³ vel diverso⁵¹⁴. SEGNEM⁵¹⁵ NO(MIUM)⁵¹⁶ FOR(TEM)QUE MI(MANTA)⁵¹⁷ duo contraria hic ponit⁵¹⁸ causa ornatus; nam varietate⁵¹⁹ gaudent actores. THEBEUM⁵²⁰, idest⁵²¹ Thebanum. ANTEDON⁵²² civitas est Euboie, unde fuit Glaucus, unde⁵²³ supra: «teque⁵²⁴ ultima tractu / Antedon, ubi gramineo de littore⁵²⁵ Glaucus / poscentes irripuit aquas» [*Theb.* VII 334-336]. **293.** THESPIADEN filium⁵²⁶ Thespis. PANEMO alteri Thespiade.

295. SOLUS⁵²⁷ sine fratre. NON DECEPTURE MISEROS PARENTES⁵²⁸ notat eos in forma fuisse consimiles⁵²⁹.

296-297. DII⁵³⁰ BENE vox eiusdem est. TRAHIT ad se michi vos eripiens. **298.** GENTILI ex vestra gente. Aliter: DII BENE fecerunt nobis, quia non solum⁵³¹ Tydeus erit inhumatus, sed etiam Thebani, qui in aqua merguntur⁵³² et hoc est⁵³³: TRAHIT, idest sorbet. **298-299.** NEC TYDEUS FLEBILIS NU(DA) UMBRA⁵³⁴, idest corpore suo existente inhumato. Non STRIDEBIT⁵³⁵ cum aliquorum manibus fiunt exequie⁵³⁶, insepulorum anime circa volitant⁵³⁷ et⁵³⁸ plangunt, quasi postulantes sibi exequias; quasi dicat: neque vos rogum habebitis⁵³⁹, neque⁵⁴⁰ ad vestros ignes anima Tydei

⁵¹³ eodem B R] *om.* A

⁵¹⁴ diverso B R] diuso (?) A

⁵¹⁵ segnem A R] *ante segnem add.* et B

⁵¹⁶ No(mium) B R] ne A

⁵¹⁷ for(tem)que A R] et for(tem) B

⁵¹⁸ hic ponit B] ponit hic R ponit A

⁵¹⁹ varietate B A] rietate R

⁵²⁰ Thebeum B A R *Klotz*^{app}] Thisbeum *Klotz*

⁵²¹ idest B R] *om.* A

⁵²² Antedon B] Aipedon A Anredon R; *cfr.* Anthedonium *Klotz*

⁵²³ unde A] de qua B de quo R

⁵²⁴ teque B A] te R

⁵²⁵ de littore B A] delectoge R

⁵²⁶ filium Thespis. PANEMO alteri Thespiade B A] *om.* R

⁵²⁷ solus B R] *post solus add.* quia A

⁵²⁸ MISEROS PA(ARENTES) A] *om.* B R

⁵²⁹ notat eos in forma fuisse (esse R) consimiles B R] propterea quia similes fuerant A

⁵³⁰ DII BENE vox eiusdem est. TRAHIT ad se michi vos eripiens. GENTILI ex vestra gente. Aliter B] *om.* A R

⁵³¹ solum B] solus A solco R

⁵³² merguntur B R] submersi sunt A

⁵³³ et hoc est B A] *om.* R

⁵³⁴ umbra B A] *om.* R

⁵³⁵ stridebit B A] stridebat R

⁵³⁶ fiunt exequie A R] exequie fiunt B

⁵³⁷ circa volitant B A] circumvolutant R

⁵³⁸ et B A] idest R

⁵³⁹ habebitis B A] habeatis R

⁵⁴⁰ neque B R] nec A

invida⁵⁴¹ mendicabit; una negatione totum extinguitur. **300.** IBITIS vos, o Thebani. **301.** ILLUM Tydeum. IN SUA PRIMOR(DIA)⁵⁴², in suam materiam, quia de terra⁵⁴³ fuit et in terram revertetur.

302. PERMIT Yppo(medon). ADVERSOS Thebanos⁵⁴⁴. ET ACERBAT, idest acerbiora⁵⁴⁵ facit. **304.** THERONA perimit⁵⁴⁶. COMITEM DI(ANE) venator erat⁵⁴⁷. **305.** FLUCTIVAGO piscatore vel navita. **306.** PROFUNDI quia fuerat optimus navita. **307-308.** QUI TRANSFUGERAT⁵⁴⁸, idest transierat sine periculo. NYMBOSAM AR(CEM)⁵⁴⁹ tempestuosam vel asperam assultu undarum, vel quia de valle montis⁵⁵⁰ surgunt nebule, que resolvuntur in pluvias. CAPHAREUS⁵⁵¹ mons est Euboie, ubi periclitati sunt Greci cum redirent a Troia⁵⁵², quia Nauplius⁵⁵³, pater Palamedis, ostenderat eis facem et⁵⁵⁴ crediderunt locum esse portuosum⁵⁵⁵. EUBOICASQUE HYE(MES) effexegesis⁵⁵⁶, idest tempestatem Euboici maris.

309. QUID NON FATA QUE(ANT)? poeta cum admiratione: quandoquidem inde evasit, hic periit; ergo QUID NON QUEANT? et cetera.

310. HEU CUIUS, idest quam⁵⁵⁷ parve⁵⁵⁸; admirative legendum est.

312-313. SOCIOS confugiens ad eos et petens auxilium. CUSPIS Yppomedontis. RESUPINAT effundit in gurgitem⁵⁵⁹. ADEMP(T)IS EQUIS, idest vulneratis. **313.** ILLOS: nimirum si⁵⁶⁰ adempti⁵⁶¹ fuerunt, quia⁵⁶² ILLOS equos. **314.** IUGI curru⁵⁶³, erant alligati et alter alterum traxit⁵⁶⁴ in gurgitem⁵⁶⁵.

---

⁵⁴¹ invida A] nuda B R

⁵⁴² primor(dia) B A] post primor(dia) add. idest R

⁵⁴³ quia de terra B R] de terra enim A

⁵⁴⁴ adversos Thebanos A R] in marg. B

⁵⁴⁵ acerbiora B A] acerbatum R

⁵⁴⁶ perimit B A] premit R

⁵⁴⁷ erat B R] fuit A

⁵⁴⁸ transfugerat B R] tranfugerat A

⁵⁴⁹ ar(cem) B A] post ar(cem) add. idest R

⁵⁵⁰ montis B A] om. R

⁵⁵¹ Caphareus B A] Capareus R; cfr. Caphereos Klotz

⁵⁵² a Troia A R] om. B

⁵⁵³ Nauplius B A] Naplius R

⁵⁵⁴ et B R] om. A

⁵⁵⁵ locum esse portuosum B R] portum esse A

⁵⁵⁶ effexegesis A R] post effexegesis add. est B

⁵⁵⁷ quam B A] quem R

⁵⁵⁸ parve A] post parve add. sunt B post parve add. est R

⁵⁵⁹ gurgitem A] gurgite B R

⁵⁶⁰ si B A] om. R

⁵⁶¹ ademptis B A] adepti R

⁵⁶² quia B A] om. R

⁵⁶³ curru⁵⁶³ A] cui B qui R

⁵⁶⁴ traxit B R] trahat A

315-318. NUNC AGE, idest⁵⁶⁶ ‘eia’. Actor Yppomedontis narraturus interitum et a quo interfectus fuerit⁵⁶⁷, scilicet⁵⁶⁸ ab Hismeno deo fluvii, causa autem difficilis esse debet, que contra hominem deum suscitatur; Musas ad hoc sibi commemorandum⁵⁶⁹ invocat. Prius ergo ire divine causam commemorat, scilicet Crenei nepotis sui occisionem⁵⁷⁰, postea vero⁵⁷¹ accedit⁵⁷² ad mortem Yppomedontis referendam⁵⁷³. O SORORES o Muse. INDUL(GETE) VESTRUM OPUS NOS(SE)⁵⁷⁴, idest michi⁵⁷⁵ concedite, ut cognoscam⁵⁷⁶ QUIS LABOR et cetera. HYSMENOS nominativus⁵⁷⁷ Grecus. EXCITUS ab ‘excio, excis⁵⁷⁸’; contra Yppom(edontem). IRE RETRO, idest ad memoriam preterita reducere. ET DEFFENDERE⁵⁷⁹, idest repellere⁵⁸⁰, SENIUM FA(ME)⁵⁸¹, idest vetustatem⁵⁸², idest⁵⁸³ vestrum est hoc efficere⁵⁸⁴, ne fama patiatur⁵⁸⁵ squalorem⁵⁸⁶ oblivionis.

319-320. GAUDEBAT⁵⁸⁷: ire divine causam⁵⁸⁸ exponit. CRENEUS nomen pueri. ISMENIDE⁵⁸⁹ filia Ismeni fluvii⁵⁹⁰; ‘Ismenis⁵⁹¹, Hysmenidis’ patronomicum femininum. MATERNIS quia erant⁵⁹² Hysmeni, qui pater erat⁵⁹³ matris sue. **321.** CUI Creneo. PRIMA DIES fuit, idest natalis. FIDO⁵⁹⁴ quia erat⁵⁹⁵ avi sui. **322.** VIRIDES CU(NABULA)

---

⁵⁶⁵ gurgitem B A] gurgite R

⁵⁶⁶ idest B A] post idest add. ea R

⁵⁶⁷ fuerit B A] fuerat R

⁵⁶⁸ scilicet B R] om. A

⁵⁶⁹ Musas ad hoc sibi commemorandum B R] ad hoc commemorandum Musas A

⁵⁷⁰ occisionem B R^{h.c.}] occasionem A R^{h.c.}

⁵⁷¹ vero B R] om. A

⁵⁷² accedit A R] accendit B

⁵⁷³ mortem Yppomedontis referendam B R] referendam mortem Ypom(edontis) A

⁵⁷⁴ vestrum opus nos(se) B] vos A R

⁵⁷⁵ michi A R] om. B

⁵⁷⁶ cognoscam B A] noscam R

⁵⁷⁷ nominativus B A] vocativus R

⁵⁷⁸ ab excio, excis B R] om. A

⁵⁷⁹ deffendere B A R Klotz^{app}] depellere Klotz

⁵⁸⁰ repellere B A] depellere R

⁵⁸¹ fa(me) A R] om. B

⁵⁸² idest vetustatem B A] om. R

⁵⁸³ idest B A] q A

⁵⁸⁴ hoc efficere B] efficere hoc A hoc facere R

⁵⁸⁵ patitur A] spatitur B pateatur R

⁵⁸⁶ squalorem B A] scalorem R

⁵⁸⁷ gaudebat B R] tan A

⁵⁸⁸ causam B R] causas A

⁵⁸⁹ Ismenide B A] Ismedine R

⁵⁹⁰ fluvii B A] post fluvii add. qui R

⁵⁹¹ ‘Ismenis, Hysmenidis’ patronomicum femininum B R] om. A

⁵⁹² erant B] erat A R

⁵⁹³ erat B R] fuit A

⁵⁹⁴ fido B A] fideo R

⁵⁹⁵ erat B R] fuit A

RI(PE)⁵⁹⁶, idest thoros riparum habuit pro cunabulis⁵⁹⁷.

323. ERGO quia erat⁵⁹⁸ sibi natale vadum. ELYSIAS⁵⁹⁹ SORORES, idest Furias vel Parcas. IBI in fluvio. **324-325.** AVUM fluvium avi sui. ADULANTEM sibi blandientem vel alludentem. LEVAT ecce quomodo adulatur. DEFLUUS aque obsequio latus. **326.** OBLIQUUS⁶⁰⁰ natans ex transverso. OBVIUS aquarum impetui contrarius. **327.** REVERTITUR ad suam originem. PARITER cum puero natante.

328. NON ANTEDONII⁶⁰¹ quasi dicat: unda marina non magis⁶⁰² blanditur, et alludit deis equoriis⁶⁰³, quam⁶⁰⁴ unda Hismeni Creneo⁶⁰⁵. HOSPITIS AN(TEDONII)⁶⁰⁶ Glauci piscatoris, qui fuit de Antedone⁶⁰⁷. INGUINA bene partem illam⁶⁰⁸ posuit a qua⁶⁰⁹ fuit transformatus. **329-330.** EXERIT⁶¹⁰ cum gaudio emittit vel ostendit. ESTIVO quia quotiens Triton in superficie maris⁶¹¹ deambulat⁶¹², mare serenum est⁶¹³. **330-331.** AUT PALEMON Melicerta, qui portatur in delphine. CUM RE(MEAT) AD OSCULA⁶¹⁴ MA(TRIS), idest Leucotoes; ‘non magis blanditur⁶¹⁵ ei mare, quam⁶¹⁶ Hysmenus Creneo’ hoc supple. FERIT stimulat, sicut equitans.

332. HUMEROS Crenei. **333.** CELATUR depingitur; hystoriam Thebanam depictam habet in clipeo⁶¹⁷.

334. SYDONIS Europei. HIC in pictura clipei.

---

⁵⁹⁶ ri(pe) B R] om. A

⁵⁹⁷ cunabulis B A] cunabilis R

⁵⁹⁸ erat B R] fuit A

⁵⁹⁹ ELYSIAS SORORES, idest Furias vel Parcas. IBI in fluvio. AVUM fluvium avi sui. ADULANTEM sibi blandientem vel alludentem B R] ADULANTEM sibi blandientem vel alludentem. ELISIAS SO(RORES), idest Furias vel Parcas. IBI in fluvio. AVUM fluvium avi sui A

⁶⁰⁰ obliquus B] obliquo A R

⁶⁰¹ Antedonii B R] Antedorii A

⁶⁰² magis B R] plus A

⁶⁰³ deis equoriis A] marinis deis B diis equoreis R

⁶⁰⁴ quam B A] quem R

⁶⁰⁵ Creneo B A] Crenee R

⁶⁰⁶ An(tedonii) A R] Antenis B

⁶⁰⁷ Antedone B A] Audone R

⁶⁰⁸ partem illam A R] illam partem B

⁶⁰⁹ a qua B A] aque R

⁶¹⁰ exerit B R] exseret A

⁶¹¹ in superficie maris A R] super mare B

⁶¹² deambulat B A] ambulat R

⁶¹³ serenum est B R] tranquillum erat A

⁶¹⁴ oscula B A] hos R

⁶¹⁵ blanditur B R] panditur A

⁶¹⁶ quam B A] quem R

⁶¹⁷ depictam habet in clipeo A] habet in clipeo depictam B depingendam habet in clipeo R

335-336. IAM NON TENET sicut bene securo, quamvis in medio mari, CORNUA et cetera; nota est fabula. **336.** ALLUDUNT fluctuando. PLANTIS⁶¹⁸ Europes. **337.** PUTES IRE IUUENCUM⁶¹⁹ in CLIPEO laus est artificis et picture.

338. UNDA Hismeni, que fluctuabat. ADIUVAT FIDEM⁶²⁰ credulitatem, scilicet ut iuuenus credatur ire⁶²¹ in clipeo. Et AMNIS Ismeni non⁶²² DISCOLOR PELAGO, quia uterque ceruleus; vel non DISCOLOR, idest non dissimilis mari, multarum aquarum⁶²³ incremento.

339. AUDAX Creneus. **340.** PETIT dicens.

340-341. NON est⁶²⁴ HEC LERNA, palus est Argis⁶²⁵, FECUNDA, redundans, VENENO Hydre, quam⁶²⁶ occidit Hercules. **341.** NEC UN(DE) HAU(STE) vel USTE⁶²⁷, idest desiccate; misterium tangit ut veritatis conscius. SERPENTIBUS tangit fabulam ut poeta. HERCULEIS quia opus Herculis fuit illa victoria. **342.** MISER⁶²⁸ EXPERIERE, idest miseria tua⁶²⁹ comprobabis. AMNEM⁶³⁰ istum. SACRUM esse; contra hoc⁶³¹, quod⁶³² Lerna est⁶³³ execrabilis. QUE pro⁶³⁴ 'quia'. **342-343.** IRRUMPIS, idest⁶³⁵ violenter es⁶³⁶ ingressus. AQUAS ALTRICES⁶³⁷ DEUM, idest deorum⁶³⁸, Bachi et Herculis.

343. ILLE Yppomedon. NICHIL respondit⁶³⁹. **344.** CUMULO, idest⁶⁴⁰ aquarum⁶⁴¹ multitudine, ut a Creneo ictum repelleret. **345.** MANUM⁶⁴² Yppo(medontis). ILLA

⁶¹⁸ plantis B A] plorietis R

⁶¹⁹ iuuenus B R] om. A

⁶²⁰ fidem B R] post fidem add. idest A

⁶²¹ credatur ire B R] ire credatur A

⁶²² non B A] que R

⁶²³ multarum aquarum B iuxta Lact.] multitudine aquarum et A indultarum aquarum R

⁶²⁴ est B A] om. R

⁶²⁵ est Argis B R] Grecie A

⁶²⁶ quam B R] quem A

⁶²⁷ uste B A R] hauste Klotz

⁶²⁸ miser B A] meris R

⁶²⁹ miseria tua B] tua miseria A tora miseria R

⁶³⁰ amnem A R] annem B

⁶³¹ hoc B R] om. A

⁶³² quod B A] quot que R

⁶³³ est B A] om. R

⁶³⁴ pro B] idest A post pro add. et R

⁶³⁵ idest B R] om. A

⁶³⁶ es B A] om. R

⁶³⁷ altrices B A] ad al R

⁶³⁸ idest deorum B A] deorum idest R

⁶³⁹ respondit B] reprendit R r A

⁶⁴⁰ idest B A] om. R

⁶⁴¹ aquarum B A] quarum R

⁶⁴² manum B] gm R om. A

manus. **345-346.** PERTULIT ad perfectionem tulit. RETENTUM⁶⁴³ ex amnis obstaculo. ANIME Crenei.

347. HORRUIT⁶⁴⁴ expavit. NEFAS mortem nepotis in regno avi. UTREQUE in utraque ripa fluminis; ‘uterque’⁶⁴⁵ et ‘aliquis’ et omnia composita a ‘quis’ vocativis carent in utroque numero. **348.** SONUERUNT⁶⁴⁶ transitive posuit. CAVE rem naturalem dixit, quia omne concavum acutius sonat.

349. EMERSIT exivit. AB ORE Crenei. **350.** MATER hic clamavit; materiale est impositum. IN HANC VOCEM cum⁶⁴⁷ extrema voce moriens matrem vocaret⁶⁴⁸, extremum spiritum unda superveniens clausit.

351. CINCTA stipata. CETU SORORUM ceterarum Nereidum⁶⁴⁹. GLAUCARUM⁶⁵⁰ ad colorem maris referens. **352.** MALO filii. VITREA⁶⁵¹ lucida. **353.** FURIBUNDA⁶⁵² attonita. VERBERE percussione. **354.** HORRIDA hoc casu.

356. NUSQUAM ILLE comparebat. **357.** NIMIUM NOSCENDA⁶⁵³ quia eo⁶⁵⁴ cognito mater nimis⁶⁵⁵ indoluit. **358.** QUA ibi, inquam⁶⁵⁶, iacet⁶⁵⁷, ubi⁶⁵⁸ Hismenus mari⁶⁵⁹ coniungitur mutans⁶⁶⁰ colorem et saporem.

360. SIC sicut mater gemuit⁶⁶¹ Creneum. **360-361.** ALCYONE⁶⁶² DESERTA GE(MIT) DO(MUM) FLUCTI(VAGAM)⁶⁶³: Ceyx⁶⁶⁴ filius⁶⁶⁵ Luciferi uxorem habuit Alcyonem⁶⁶⁶, a qua prohibitus cum⁶⁶⁷ ad Clarium Apollinem de⁶⁶⁸ statu regni sui inquisiturus iret;

⁶⁴³ retentum B R] *post* retentum *add.* immunitum A

⁶⁴⁴ HORRUIT expavit. NEFAS mortem nepotis in regno avi B A] *om.* R

⁶⁴⁵ ‘uterque’ et ‘aliquis’ et omnia composita a ‘quis’ (a ‘quis’ composita R) vocativis (votantis R) carent in utroque numero B R] *om.* A

⁶⁴⁶ sonuerunt B R] tonuerunt A

⁶⁴⁷ cum B R] *om.* A

⁶⁴⁸ vocaret B R] vocavit A

⁶⁴⁹ Nereidum B R] necdum A

⁶⁵⁰ glaucarum A R *Klotz*] claucarum B *Klotz*^{app}

⁶⁵¹ vitrea B R] cute A

⁶⁵² FURIBUNDA attonita. VERBERE percussione B A] *om.* R

⁶⁵³ noscenda B R] cognoscenda A

⁶⁵⁴ eo B A] *post* eo *add.* g R

⁶⁵⁵ mater nimis B R] nimis mater A

⁶⁵⁶ ibi inquam *coniec*] ibi numquam A R inquam ibi B

⁶⁵⁷ iacet B R] vacet A

⁶⁵⁸ ubi B R] *om.* A

⁶⁵⁹ mari B A] mare R

⁶⁶⁰ mutans B A] matans R

⁶⁶¹ gemuit B A] genuit R

⁶⁶² alcyone B A] altior R

⁶⁶³ do(mum) fluc(tivagam) A R] flucti(vagam) do(mum) B

⁶⁶⁴ Ceyx B A] Ceis R

⁶⁶⁵ filius B A] fluvius R

⁶⁶⁶ Alcyonem B R] Altionen A

⁶⁶⁷ a qua prohibitus cum B R] quam in regno dimittens A

naufragio est interceptus, cuius corpus maris obsequio cum resignaretur uxori, dolore exagitata in mare se precipitavit, sed Thetidis et Luciferi miseratione uterque in aves mutati sunt. Nidificant autem in hyeme per VII dies, cuius rei natura VII illis diebus tranquillum est mare; quos dies actores dicunt ‘alcyoneos’. ‘Hec Alcyone’ pro muliere Ceycis⁶⁶⁹, ‘hi⁶⁷⁰ et hec alciones’ pro avibus. PIGNORA pullos. **362.** THETIS mare. ARGENTES nidi avium⁶⁷¹ matre cubante⁶⁷² calent, ea absente frigent.

363. ORBA mater Crenei. **366.** TAMEN quamvis sub unda; vel quamvis dixerim⁶⁷³ iter⁶⁷⁴ esse lucidum. HORRIDUS limo et⁶⁷⁵ fece cadaverum. **367.** OBSTAT facit deviare. SANGUINE mortuorum. VISUS⁶⁷⁶ matris.

368. TAMEN quamvis obstet⁶⁷⁷ amnis. **369.** RECLINAT, idest supinat, ut mortuorum vultus possit agnoscere. **370.** NEC SUMMOTA non retardata. **370-371.** DORIDA AMARAM⁶⁷⁸ mare salsuginosum. POSSESSUM Creneum.

373. ILLA mater. **374.** SICCAT tergit⁶⁷⁹.

376. PARENTES ego et Faunus. TIBI o fili. **377.** NEC MORTALIS AVUS, idest Hismenus⁶⁸⁰ pater meus, qui est immortalis. SIC quia⁶⁸¹ ibi mortem⁶⁸² invenis.

379. MITIOR fuit quam unda avi. QUE⁶⁸³ quia ipsa IUXTA FLUMINA in⁶⁸⁴ confinio maris et Hismeni. **380.** EXPECTASSE ut redderet⁶⁸⁵ michi corpus. PARENTEM, scilicet⁶⁸⁶ me.

---

⁶⁶⁸ de statu regni sui (sui regni R) inquisiturus (acquisiturus R) iret, naufragio est interceptus, cuius corpus maris obsequio cum (cum mare obsequio R) resignaretur uxori, dolore exagitata in (in *bis scriptum* R) mare se precipitavit, sed Thetidis et Luciferi miseratione uterque (uterque *om.* B) in aves mutati sunt (sunt mutati R). Nidificant autem in hyeme per VII dies, cuius rei natura VII illis (illis *om.* R) diebus tranquillum est mare; quos dies actores dicunt (vocant R) ‘alcyoneos’ (altiones R) B R] consulturus eum de statu regni sui profectus, submissus est et cetera A

⁶⁶⁹ muliere Ceycis B R] nomine mulieris A

⁶⁷⁰ hi B A] hic R

⁶⁷¹ avium B R] a A

⁶⁷² cubante calent, ea absente frigent. ORBA mater B A] *om.* R

⁶⁷³ dixerim B R] dixit A

⁶⁷⁴ iter B R] ventum (?) A

⁶⁷⁵ et B A] *om.* R

⁶⁷⁶ visus B A] vulvus R

⁶⁷⁷ obstet B A] obstat R

⁶⁷⁸ amaram B] arma A R

⁶⁷⁹ tergit B R] tergum A

⁶⁸⁰ Hismenus B A] Hismeneus R

⁶⁸¹ quia B A] qui R

⁶⁸² ibi mortem B R] mortem sibi A

⁶⁸³ que B A] quia e R

⁶⁸⁴ in B R] idest A

⁶⁸⁵ redderet B A] redderet R

⁶⁸⁶ scilicet B R] sibi A

381. MEI VULTUS⁶⁸⁷, idest meis consimiles⁶⁸⁸; supra de Parthonoepo: «expecta⁶⁸⁹, dum maior honos⁶⁹⁰, vultusque⁶⁹¹ recedunt⁶⁹² / ore mei»⁶⁹³ [*Theb.* IV 335-337]. PATRIS Fauni. TORVI⁶⁹⁴ terribilis⁶⁹⁵, quia te non servavit⁶⁹⁶. **382.** AVI Hismeni⁶⁹⁷; suspensive et interrogative legendum est⁶⁹⁸. **383.** UNRARUM⁶⁹⁹ per avum⁷⁰⁰. NEMORUM per Faunum patrem. QUO SOSPITE⁷⁰¹, scilicet⁷⁰² te sano⁷⁰³.

385. HEU quasi dicat: illa mea potentia, illa mea⁷⁰⁴ periit iocunditas. **386.** AMBITUS nimpharum frequentia, que tibi postulabant⁷⁰⁵ in matrimonium⁷⁰⁶ sociari. NAPEE dee sunt fontium.

387. MELIUS MANSURA quasi dicat: melius esset me in mari tecum extinguere, quam vivere post te superstitem. TUMULIS⁷⁰⁷ ad tumulandum scilicet⁷⁰⁸, sicut mortuum.

389. NON MICHI, idest non ad meum gaudium⁷⁰⁹, quod esset si viveres.

389-390. O PARENS⁷¹⁰ Hismene. NEC pro 'et'. Et numquid PUDET te ut deum. MISERET ut patrem.

390. INELUCTABILIS de qua non potes eluctari. **391.** QUO, idest usque ad quem locum, ubi lates. NEPOTIS tui. **392.** FUNERA propter⁷¹¹ effusum sanguinem⁷¹² dicit; vel propter planctum.

---

⁶⁸⁷ mei vultus B] mavul A unde vul(tus) R

⁶⁸⁸ consimiles B R] considens A

⁶⁸⁹ expecta B R] expecto A

⁶⁹⁰ honos B R] honor A

⁶⁹¹ vultusque B R] vultus A

⁶⁹² recedunt B] recedant R om. A

⁶⁹³ recte: «expecta, dum maior honos, dum firmiter aevum, / dum roseis venit umbra genis vultusque recedunt / ore mei».

⁶⁹⁴ torvi B R] corvi A

⁶⁹⁵ terribilis B A] post terribilis add. vel R

⁶⁹⁶ servavit B A] reservavit R

⁶⁹⁷ Hismeni B] post Hismeni add. idest A himenei idest R

⁶⁹⁸ suspensive et interrogative legendum est A R] suspensive legendum est et interrogative B

⁶⁹⁹ undarum B A] undare R

⁷⁰⁰ avum B A] post avum add. idest R

⁷⁰¹ sospite B A] sopite R

⁷⁰² scilicet B A] om. R

⁷⁰³ sano B R] senio A

⁷⁰⁴ mea B R] om. A

⁷⁰⁵ postulabant B R] postularunt A

⁷⁰⁶ in matrimonium B A] matrimonio R

⁷⁰⁷ tumulis A R] post tumulis add. idest B

⁷⁰⁸ scilicet A] om. B R

⁷⁰⁹ gaudium B R] om. A

⁷¹⁰ parens B R] post parens add. o A

⁷¹¹ propter B A] pro R

⁷¹² effusum sanguinem B R] sanguinem effusum A

393. ECCE FURIT: saltem quem non deffendisti, modo deberes⁷¹³ vindicare. MAIOR glorians de nepote tuo⁷¹⁴, quem occidit. **394.** RIPE ET UNDE, idest⁷¹⁵ illi⁷¹⁶, qui sunt in ripis et in undis. **395.** Nec mirum si tremiscunt eum⁷¹⁷, quia ILLIUS et cetera. **396.** TU PIGER quia non venis⁷¹⁸, ut nepotem vindices.

398. NON SOLUM ACCEN(SURE) NEPO(TEM), idest non soli nepoti rogam hic facturus⁷¹⁹, sed Hypseo et multis aliis.

399. HIS verbis. INDIGNA lacerari, cum sit nimpha et dei filia. **400.** SORORES⁷²⁰ alie Nereides. REFERUNT representant, simul cum ea plangentes, vel patri eius nuntiant. **401.** HISTHMIACO PORTU unde⁷²¹ ipsa in mare prosiluit. NONDUM NEREIDA⁷²², idest nondum mutatam in deam equoris. **402.** PLANXISSE de morte Learchi, cum fugeret Athamantem. DUM INFANS Melicerta. **403.** FRIGIDUS timidus; consequens pro antecedenti. IN MATREM conversus, maris abhorrens periculum. RESPUIT non vult, idest⁷²³ timet precipitari; que timemus respuimus.

404. AT PATER: ita filia Hismeni de morte Crenei conquerebatur, sed PATER et cetera. ARCHANO, idest⁷²⁴ profundo. **405.** UNDE AURE, idest nebule exalant. NUBESQUE BIBUNT, idest hariunt. **405-406.** ATQUE IMBRIFER ARCUS PASCITUR⁷²⁵ cum⁷²⁶ radius⁷²⁷ solis nubem intrat⁷²⁸ ymbriferam creatur⁷²⁹ arcus⁷³⁰ et hoc est ‘pasci Yrim’. **406.** MELIOR ANNUS, idest fertilior; nam⁷³¹ per pluviam⁷³² meliora frugum incrementa proveniunt, quam per siccitatem assiduam⁷³³. **407.** NOVOS, idest⁷³⁴

---

⁷¹³ deberes B R] debes A

⁷¹⁴ tuo B R] suo A

⁷¹⁵ idest B] et R om. A

⁷¹⁶ illi B R] hii A

⁷¹⁷ eum B R] om. A

⁷¹⁸ venis B A] venit R

⁷¹⁹ facturus B A] factaturus R

⁷²⁰ sorores B R] ille vel A

⁷²¹ unde B R] post unde add. et A

⁷²² nondum Nereida B A] non dene R

⁷²³ idest B A] post idest add. non R

⁷²⁴ idest B] om. A R

⁷²⁵ pascitur B] per as A om. R

⁷²⁶ cum B R] eum A

⁷²⁷ radius B R] rudius A

⁷²⁸ intrat B A] post intrat add. et R

⁷²⁹ creatur B A] creatus R

⁷³⁰ arcus A R] Yris B

⁷³¹ nam B^{p.c.} A R] non B^{a.c.}

⁷³² per pluviam B^{a.c.} A R] propter flumina B^{p.c.}

⁷³³ per siccitatem assiduam B R] per assiduam siccitatem A

⁷³⁴ idest B R] om. A

magnos. **409.** GELU tempestate. **410.** PINUS⁷³⁵ quam⁷³⁶ in⁷³⁷ manu gerebat. Dii fluviorum sic depinguntur gestantes⁷³⁸ arborem in manu, propterea quod⁷³⁹ in ripis eorum⁷⁴⁰ crescunt arbores, sicut⁷⁴¹ pinus et ulmi; tenent etiam urnam, unde⁷⁴² omnibus suis infundunt incrementum. ADULTA aliquantulum grandis vel que in ripa eius crevit. DIMISSA manu laxata⁷⁴³. VOLVITUR, idest cadit vel supinatur, sed⁷⁴⁴ ad rotunditatem respexit; nam⁷⁴⁵ omne rotundum volubile⁷⁴⁶.

411. ILLUM Hismenum. **411-412.** EXERTANTEM⁷⁴⁷, idest aperientem vel erigentem. ORA SCRUIPEA⁷⁴⁸, idest⁷⁴⁹ lapidosa; nam ripe fluminum sunt lapidose; vel⁷⁵⁰ SCRUIPEA⁷⁵¹ a ‘scripo’, quod est iuncus. LIMO AN(NOSO)⁷⁵² prepositio deest, ‘cum’⁷⁵³ vel ‘de’. SILVE que erant in ripis. FLUVIIQUE MI(NORES), idest⁷⁵⁴ proximi, qui in eum cadunt.

418. ACTOREM plactus et⁷⁵⁵ interfectionis, scilicet⁷⁵⁶ Yppomedontem. PREMIT⁷⁵⁷ DEXTRAM Hismeni⁷⁵⁸, serviens ei ductu; vel suam DEXTRAM PREMIT, idest retrahit⁷⁵⁹ nimpha timore Yppomedontis. **418.** STETIT Ismenus. **419-420.** CONCUTIENS quod fuit iracundie signum⁷⁶⁰. NEXA⁷⁶¹ UL(VIS) habet enim ulmos circa ripas⁷⁶². ORE PROFUNDO sapienti vel magno.

---

⁷³⁵ pinus B R] pinis A

⁷³⁶ quam B R] quas A

⁷³⁷ in B R] om. A

⁷³⁸ gestantes A R] portantes B

⁷³⁹ propterea quod B R] quia A

⁷⁴⁰ eorum B R] om. A

⁷⁴¹ sicut (sic R) pinus et ulmi B R] om. A

⁷⁴² unde B R] cum qua A

⁷⁴³ laxata B A] ligata R

⁷⁴⁴ sed A R] vel B

⁷⁴⁵ nam B R] quia A

⁷⁴⁶ volubile B A] post volubile add. est R

⁷⁴⁷ exertantem B] extantem A R

⁷⁴⁸ scrupea B A] scupea R

⁷⁴⁹ idest B A] vel R

⁷⁵⁰ vel scripea a scripo (cripo R), quod est iuncus B R] om. A

⁷⁵¹ scripea R Klotz^{ap}] scyrpea B scrupea Klotz

⁷⁵² an(noso) B A] ari R

⁷⁵³ deest ‘cum’ B R] ‘cum’ deest A

⁷⁵⁴ idest B A] om. R

⁷⁵⁵ et B A] vel R

⁷⁵⁶ scilicet B] quia R om. A

⁷⁵⁷ premit B A] pretum R

⁷⁵⁸ Hismeni B R] et finem A

⁷⁵⁹ retrahit B A] trahit R

⁷⁶⁰ iracundie signum A R] signum iracundie B

⁷⁶¹ nexa B R] vaxa A

⁷⁶² ripas B A] ripam R

421. HUNCNE MICHI⁷⁶³: Iovem incusat et utitur licentia HUNC HONOREM rependis.
422. HOSPES receptorum in me. CONSCIUS aliorum extra me. **423.** NEC ME(MORARE)⁷⁶⁴ TI(MOR) est michi⁷⁶⁵ exire impetu; persone non servat dignitatem.
424. CORNUA hoc⁷⁶⁶ dicit⁷⁶⁷ propter Antiopam, ad quam descendit in specie⁷⁶⁸ satyri cornuti, vel propter Europam, quam corrumpit in specie tauri⁷⁶⁹. DISIUNGERE⁷⁷⁰ quia noctes continuavit, ut Almena pareret Herculem. **425.** DOTALES RO(GOS)⁷⁷¹ Semeles⁷⁷². QUE pro 'idest'⁷⁷³. DECEP(TA) FUL(MINA) quia iuravit Iupiter inscius⁷⁷⁴ ei voti impetrationem⁷⁷⁵; vel DECEPTA, idest que⁷⁷⁶ deceperunt. **426.** ALUI⁷⁷⁷ ecce aliud⁷⁷⁸ meritum. PRECIUOS NA(TORUM)⁷⁷⁹ Bachum et Herculem.

426-427. AN VILIS⁷⁸⁰ ET ILLIS GRATIA? quasi dicat: si non pro me, saltem propter illos deberes esse michi mitior⁷⁸¹. REPSIT utpote puer. **428.** FLAGRANTEM natum in fulmine⁷⁸².

429. ASPICE: ecce causam huius questionis⁷⁸³. QUE⁷⁸⁴, idest quanta.

433. IUNGUNT CA(LIGINE), idest dempsitate cadaverum vel animarum examine continuant; quasi dicat: inter ripas nichil est, nisi anime tantum.

434. ILLE EGO⁷⁸⁵ ad Bachum se convertit. ULULATIBUS Thyadum⁷⁸⁶. **435.** MOLLES THYR(SOS) femineos. CORNUA BA(CCHEA)⁷⁸⁷ tybias, que solent sonari⁷⁸⁸ in sacrificiis

---

⁷⁶³ michi B R] tui A

⁷⁶⁴ me(morare) B] venio A mor R

⁷⁶⁵ michi B A] me R

⁷⁶⁶ hoc B A] hic R

⁷⁶⁷ dicit B R] ideo A

⁷⁶⁸ specie B R] speciem A

⁷⁶⁹ corrumpit in specie tauri B R] in specie tauri corrumpit A

⁷⁷⁰ disiungere B A R] deiungere *Klotz*

⁷⁷¹ ro(gos) B A] *post* ro(gos) *add.* quia R

⁷⁷² Semeles B A] Semel R

⁷⁷³ idest B A] idem R

⁷⁷⁴ Iupiter inscius B] inscius Iupiter R inscius A

⁷⁷⁵ ei voti impetrationem B] voti impetrationem ei A eius voti impetrationem R

⁷⁷⁶ idest que B A] in qua R

⁷⁷⁷ alui B A] aliud R

⁷⁷⁸ aliud A R] *om.* B

⁷⁷⁹ precipuos na(torum) B R] premi mutorum A

⁷⁸⁰ vilis B A] culis A

⁷⁸¹ esse michi mitior B] michi mitior esse A michi esse mitior R

⁷⁸² fulmine B A] flumine R

⁷⁸³ huius questionis A R] conquestionis huius B

⁷⁸⁴ que B R] qua A

⁷⁸⁵ ego B R] cuius A

⁷⁸⁶ Thyadum B A] Tyadio R

⁷⁸⁷ Ba(cchea) A R] *post* Ba(cchea) *add.* idest B

⁷⁸⁸ sonari B A] sonare R

Bachi. **437.** STRIMONOS⁷⁸⁹ genitivus Grecus; fluvius est Tracie, ubi Amazones⁷⁹⁰ assidue pugnant. IMPIA ex diuturna occisione. C(RUORE) TANTO sicut ego. **438.** HEBRUS fluvius est Tracie, ubi Mars bella exercet assidue⁷⁹¹.

439. NEC TE ADMONET⁷⁹² ad vindicandum. **440.** TUAS MANUS quibus deberes⁷⁹³ hoc admovere. **441.** AN EOUS⁷⁹⁴ vere nostri oblitus es, quia tantum memor orientalium. HYDASPES⁷⁹⁵ fluvius est orientalis.

442. AT⁷⁹⁶ TU: ad Yppomedontem se convertit: deorum quidem iniuriam non possum vindicare, sed tuam potero. **443.** PUERI Crenei. **445.** NI MORTALIS EGO et ni TIBI est SANGUIS DUC AD ETHE(RE) quod est contra, nam tu es mortalis et ego immortalis.

446. SPONTE eo nondum cogente. FURENTIBUS contra Hyppom(edontem). **447-448.** MONTANA⁷⁹⁷ AUXI(LIA), idest nives sui montis solutas ad eius incrementum contra Yppo(medontem). PABULA BRUME, idest nives brumales⁷⁹⁸, que sunt fluviorum pabulum, vel que terram inpinguant⁷⁹⁹. **449.** IRE⁸⁰⁰ solvi. **449-450.** TACITAS⁸⁰¹ vel quia ipse tacite⁸⁰² currit⁸⁰³, vel quia per⁸⁰⁴ tracones ad eum direxit, unde subdit⁸⁰⁵ HIULCIS⁸⁰⁶. EUNTI Hismeno inundanti.

451. IPSE Asopus vel Ismenus. **453.** AVIDOS FLUCTUS⁸⁰⁷, quia⁸⁰⁸ quadam aviditate recipiebat⁸⁰⁹ omnes⁸¹⁰ alios et nives dissolutas. **454.** NEBULAS HUM(ENTIS)

⁷⁸⁹ strimonos B] stimenos A strimone R

⁷⁹⁰ Amazones assidue (sepe A) pugnant. IMPIA ex diuturna occisione (diutina interfectione A). C(RUORE) (cruore om. B) TANTO sicut ego. HEBRUS (Helirus A) fluvius est Tracie, ubi B A] om. R

⁷⁹¹ exercet assidue B] assidue exercet A exercet cotidie R

⁷⁹² admonet B] admovet A monet R

⁷⁹³ deberes B A] debes R

⁷⁹⁴ Eous B R] Eos A

⁷⁹⁵ Hydaspes B R] Ypersades A

⁷⁹⁶ AT TU ad (ad om. A) Yppomedontem se convertit (se convertit om. A): deorum quidem iniuriam non possum vindicare, sed tuam potero. PUERI Crenei. NI (ni om. A) MORTALIS EGO et ni TIBI est SANGUIS DUC AD (ab A) ETHE(RE) quod est contra, nam tu es mortalis et ego immortalis B A] om. R

⁷⁹⁷ MONTANA AUXI(LIA), idest nives sui montis solutas ad eius incrementum contra Yppo(medontem) B R] om. A

⁷⁹⁸ brumales B R] pluviales A

⁷⁹⁹ inpinguant B] inpugnant A R

⁸⁰⁰ ire B R] post ire add. idest A

⁸⁰¹ tacitas B R] tacitos A

⁸⁰² ipse tacite B A] tacite ipse R

⁸⁰³ currit B A] creavit R

⁸⁰⁴ per B R] om. A

⁸⁰⁵ subdit B A] subde R

⁸⁰⁶ hiulcis B R] yulcis A

⁸⁰⁷ fluctus B A R Klotz^{abp}] voltus Klotz

⁸⁰⁸ quia A R] post quia add. cum B

⁸⁰⁹ recipiebat B A] recipiebat bis scriptum R

EXHAU(RIT)⁸¹¹ quasi dicat: etiam⁸¹² a superiori elemento⁸¹³ petit incrementum. SICCAT ablatiis nebulis.

456. AGGERE riparum. SUPERAVERAT, idest supereminebat. **458.** VADUM MINOREM⁸¹⁴ cum pars sui minor emineat, aqua subcrescente⁸¹⁵.

459. HINC ATQUE HINC ex utraque parte Yppomedon(tis). **460.** CUM pelagus. HAURIT PLY(ADAS)⁸¹⁶, idest humorem pluiarum. **461.** ORIONA, idest pluias nubium Orionis. Videntur pluiie inpingui⁸¹⁷, quando veniunt cum impetu. NIGRUM tempestuosum. Plyades et Orion pluiiales sunt cum occidunt⁸¹⁸, sed Orion, si lucidus oriatur, serenitatem significat, unde Virgilius: «armatumque auro circumspicit Oriona» [VERG. *Aen.* III 517].

462. NON SECUS quam faceret⁸¹⁹ marina tempestas. THEUMESIUS⁸²⁰ AM(NIS)⁸²¹ Hysmenus⁸²². **464.** TOLLITUR elevatur a sinistra parte⁸²³, a qua hostis habet clypeum. NIGRANTE⁸²⁴ tempestuoso. **465.** SPUMEUS Hismenus. **466.** MAIORE quam prius, quia iam coniunctus unde sequenti. **466-467.** LIQUENTI MO(LE), scilicet undarum⁸²⁵, sed etiam CARPIT, idest avellit contra Yppo(medontem). PUTRES pulveratas⁸²⁶.

469. STAT, idest fit⁸²⁷ vel⁸²⁸ horret. AMNIS et VIRI⁸²⁹ Hismen(i) et⁸³⁰ Yppo(medontis). **470.** DEO⁸³¹ Hismeno. INDIGNANTE quia non cedit Yppomedon⁸³². **472.** INTRAT, idest subit.

---

⁸¹⁰ omnes B A] om. R

⁸¹¹ hum(entis) exhau(rit) B A] ex(haurit) hu(mentis) R

⁸¹² etiam A] et R om. B

⁸¹³ elemento B R] om. A

⁸¹⁴ vadum minorem B R] vado in uno A

⁸¹⁵ subcrescente B R] supercrescente A

⁸¹⁶ ply(adas) B A] plu R

⁸¹⁷ inpingui B R] impigi A

⁸¹⁸ occidunt B A] occiduntur R

⁸¹⁹ faceret B A] fecit at R

⁸²⁰ Theumesius B A] Theuc R

⁸²¹ am(nis) A R] an B

⁸²² Hysmenus A R] Ismenis A

⁸²³ parte B R] om. A

⁸²⁴ nigrante B A] nigrantem R

⁸²⁵ undarum B A] undare R

⁸²⁶ pulveratas B] pulveas A pulveres R

⁸²⁷ fit B A] fluius R

⁸²⁸ vel B A] om. R

⁸²⁹ viri B R] in A

⁸³⁰ et B A] om. R

⁸³¹ deo B R] om. A

⁸³² Yppomedon B R] Ipomedonti A

473. GRADUS pedes Yppo(medontis)⁸³³. FUGIENTE deest⁸³⁴ ‘quamvis’. **474.** LUBRICA⁸³⁵ deest ‘quamvis’. **475.** SUBRUTA⁸³⁶, idest sub aquis⁸³⁷ obruta. **476.** INCREPITANS ipsum deum.

477. A QUO GURGI(TE) quasi dicat: ex te non habens⁸³⁸ tantas vires nisi⁸³⁹ aliunde. **478.** DEO INBELLI Bacho. **479.** FEMINEIS CHO(RIS)⁸⁴⁰ vel cum se, vel cum filios suos lacerant. **480.** BUXUS, idest buxea tybia⁸⁴¹. MACULANT⁸⁴² cum enim⁸⁴³ filios suos interimunt, propter scelus⁸⁴⁴ videtur festum inquinari.

481. DIXERAT tam contumeliose contra deum locutus fuerat⁸⁴⁵ Yppo(medon). DEUS Hismenus. **482.** YMBRE ET NUBE⁸⁴⁶ NA(TANTIS) HA(RENE) maximam significat fluvii turbationem, idest aque simul⁸⁴⁷ et harene. **483.** NEC SE(VIT)⁸⁴⁸ DICTIS⁸⁴⁹ contumeliis, sicut Yppomedon sevierat⁸⁵⁰. **484-485.** TER QUATER, idest multotiens. OPPOSITI Yppo(medontis). ASSURGENS nitens vel inpingens. IRA et DEUS, idest iratus deus; endiadis. FLEXIT Yppom(edon) deo concedens. **486.** QUE pro ‘quare’⁸⁵¹. TEGIMEN⁸⁵² clipeus⁸⁵³ erat⁸⁵⁴ excussus ei⁸⁵⁵. LENTE ut ostenderet viri fortis constantiam, dicit eum tarde concessisse vel numini⁸⁵⁶.

488. OVANS quia victor. GRANDINE FERRI, idest tanta multitudine telorum ut grando rarius in terris cadere crederetur. **490.** AGGERE⁸⁵⁷ GEMI(NO), idest ab⁸⁵⁸

---

⁸³³ Yppo(medontis) B R] *post* Yppo(medontis) *add.* idest A

⁸³⁴ deest quamvis B R] *om.* A

⁸³⁵ lubrica deest ‘quamvis’ B A] *om.* R

⁸³⁶ subruta B R] sub vita A

⁸³⁷ aquis B R] armis A

⁸³⁸ habens B A] habes R

⁸³⁹ nisi B R] imo A

⁸⁴⁰ cho(ris) B A] cli R

⁸⁴¹ buxea tybia B R] tibia buxia A

⁸⁴² maculant B R] maculat A

⁸⁴³ enim A R] ibi B

⁸⁴⁴ scelus B A] celus R

⁸⁴⁵ fuerat B R] est A

⁸⁴⁶ nube A R *Klotz*] mo(le) B *Klotz*^{APP}

⁸⁴⁷ simul B R] *om.* A

⁸⁴⁸ se(vit) B A] secum R

⁸⁴⁹ dictis B A] *post* dictis *add.* idest R

⁸⁵⁰ sevierat (sevierat *om.* A). TER QUATER, idest multotiens (multociens B). OPPOSITI Yppo(medontis). ASSURGENS nitens vel inpingens. IRA et DEUS, idest iratus deus; endiadis. FLEXIT Yppom(edon) B A] *om.* R

⁸⁵¹ quare A] et B R

⁸⁵² tegimen B A] regimen R

⁸⁵³ clipeus B] *post* clipeus *add.* suus A *om.* R

⁸⁵⁴ erat B R] fuit A

⁸⁵⁵ ei B A] ei scilicet clipeus idest R

⁸⁵⁶ vel numini B R] et nimia vi A

⁸⁵⁷ aggere B R] *ante* aggere *add.* ab A

utraque⁸⁵⁹ ripa⁸⁶⁰. QUID FACIAT? exclamatio ex parte⁸⁶¹ actoris. BELLIS eorum, qui riparum accessum prohibent⁸⁶².

491. NEC MAG(NE) CO(PIA) MOR(TIS), idest non licet ei⁸⁶³ gloriose mori⁸⁶⁴.

492. CREPIDINE⁸⁶⁵ crepido est proprie⁸⁶⁶ summitas alicuius abrupti loci⁸⁶⁷, sed hic accipitur pro eminentiori⁸⁶⁸ riparum aggere. **493.** SED AMICIOR⁸⁶⁹, idest propinquior; gratia metri dixit quod regula requirebat⁸⁷⁰, cum⁸⁷¹ usus noster⁸⁷² dicat ‘amicior’ propter differentiam.

495. OPEM HUIUS arboris. **495-496.** ARRIPUIT UN(CA) DEX(TRA)⁸⁷³ Yppomedontis. NAM QUA⁸⁷⁴, idest quomodo aliter veniret ad terram? Interpositio per interrogationem. **496.** ILLA arbor NON PERTULIT TRAHENTEM Yppo(medontem) non⁸⁷⁵ sustinuit. **497-498.** SED VICTA, idest viri tenentis gravitate convulsa⁸⁷⁶. SOLVITUR, idest soluta a ripis cadit. SUPER Yppomedontem. MAIORE PON(DERE) QUAM STA(BAT) quia et suo pondere et ripe, quam secum traxit; vel quia altius infixata est humi, quam si⁸⁷⁷ esset suis sustentata radicibus. **498-499.** Et SOLVITUR illa radix, QUA SUBIT STAGNA, et ille, QUIBUS radicibus MORDEBAT ARENTEM HU(MUM); bene utrasque⁸⁷⁸ posuit, nam superius dixerat: «undarum et⁸⁷⁹ terre dubio»⁸⁸⁰ [*Theb.* IX 493]. Morsus et ora radicatorum sunt ipse radices, quibus terre humiditate se pascunt. SUPERNE, idest desuper cadens. **500-501.** TREPIDO⁸⁸¹ Yppomedonti

---

⁸⁵⁸ idest ab *A* R] idest ab *bis scriptum B*

⁸⁵⁹ utraque *B A*] *post* utraque *add.* parte *R*

⁸⁶⁰ ripa *B A*] ripe *R*

⁸⁶¹ ex parte *B A*] *om.* *R*

⁸⁶² prohibent *B A*] prohibeant *R*

⁸⁶³ ei *B A*] enim *R*

⁸⁶⁴ mori *B A*] mora *R*

⁸⁶⁵ crepidine *B A*] crepedine *R*

⁸⁶⁶ est proprie *B R*] proprie est *A*

⁸⁶⁷ abrupti loci *A*] abrupti *R* rei abrupte *B*

⁸⁶⁸ eminentiori *B R*] eminentiore *A*

⁸⁶⁹ amicior *B A*] amicicior *R*

⁸⁷⁰ requirebat *B R*] inquirebat *A*

⁸⁷¹ cum *B R*] *post* cum *add.* tamen *A*

⁸⁷² noster *B A*] *om.* *R*

⁸⁷³ un(ca) dex(tra) *B*] un(ca) *A* ut dixit *R*

⁸⁷⁴ qua *B A*] que *R*

⁸⁷⁵ non sustinuit. SED VICTA, idest viri tenentis gravitate convulsa. SOLVITUR, idest soluta a ripis cadit. SUPER Yppomedontem *om.* *A*

⁸⁷⁶ *a* convulsa *usque* ILLE SAN(GUINIS) ET CETERA (vv. 619-620) *om.* *R*

⁸⁷⁷ si *B*] *om.* *A*

⁸⁷⁸ utrasque *B*] utraque *A*

⁸⁷⁹ et *B A*] ac *Klotz*

⁸⁸⁰ dubio *B*] eidio (?) *A*

⁸⁸¹ trepido *B*] crepido *A*

RIPAMQUE INIECIT et VALLAVIT eum PONTE SU(BITE) RU(INE). Illum, dico, non ULTRA PASSA⁸⁸²; molem illam homo nimis⁸⁸³ defatigatus nichil potest pati.

502. HUC in loco⁸⁸⁴ arboris unda successit. INELUCTABILE unde⁸⁸⁵ non poterit Yppomedon eluctari. **503.** SEDIT⁸⁸⁶, idest devulsa⁸⁸⁷ est arbor. CRESCITQUE BARATRUM, idest profunda vorago aquarum; ‘baratrum’ dicitur a ‘vorando’, quasi voratur.

504. DUCIS Yppo(medon). SINUOSA VO(RAGO), idest cenose altitudinis vertigo.

505. VICTUS coactus Yppo(medon). SUPREMA verba se victum.

506. MARS INCLITE bene, vir⁸⁸⁸ bellicosus ad dominum belli se convertit. PUDET me mori in aqua non in bello; interpositio est increpantis. **508.** CEU PECORIS CUSTOS⁸⁸⁹ et non miles; pastor sepe in aquis deprenditur. INIQUIS⁸⁹⁰ magnis vel vim inferentibus. SUBITI subito excreti⁸⁹¹; invidiose dictum est ut supra: «quove has traxisti gurgite vires» [*Theb.* IX 477].

509-510. ADEONE OCCUMBERE FER(RO)⁸⁹² NON ME(RUI)⁸⁹³? contrarium intellige.

512. OBIT propter caput Menalippi⁸⁹⁴ devoratum. **513.** AUGURE Amphiarao. **514.** MICENE nomen⁸⁹⁵ est civitatis⁸⁹⁶ ubi colitur Iuno. **515.** NUMEN ‘est’ subaudis. ANTE OMNIA⁸⁹⁷ numina⁸⁹⁸. **516.** Ille, inquam, modo IBIT et cetera. SIC EGO FIDA MEIS⁸⁹⁹ parenthesis invidiose dicta; Iuno se ipsam incusat⁹⁰⁰, ut citius⁹⁰¹ impetret quod optat⁹⁰².

---

⁸⁸² passa *correxi iuxta Klotz*] passu B passum A

⁸⁸³ homo nimis B] hominis A

⁸⁸⁴ loco B] locum A

⁸⁸⁵ unde B] ubi A

⁸⁸⁶ sedit B A *Klotz^{app}*] sidit *Klotz*

⁸⁸⁷ devulsa B] demissa A

⁸⁸⁸ vir B] ut A

⁸⁸⁹ pecoris custos B] pecus A

⁸⁹⁰ iniquis B] in aquis A

⁸⁹¹ excreti B] exerti A

⁸⁹² adeone occumbere fer(ro) B] adeo nemo fer A

⁸⁹³ non me(rui) B] *om.* A

⁸⁹⁴ caput Menalippi B] Menalipum A

⁸⁹⁵ nomen B] nominativus A

⁸⁹⁶ est civitatis B] civitatis est A

⁸⁹⁷ omnia B] ara A

⁸⁹⁸ numina B] numinis A

⁸⁹⁹ fida meis B] finus A

⁹⁰⁰ incusat B] *om.* A

⁹⁰¹ citius B] ante A

⁹⁰² optat B] exoptat A

518. DABAS, idest⁹⁰³ promittebas. CYCROPIE⁹⁰⁴ Athenienses. POST PRELIA hoc quantum ad Yppomedontem, quasi eo⁹⁰⁵ mortuo iam bella sint⁹⁰⁶ consummata et non sit alius qui pugnet amplius; laus Yppomedontis. **519.** THESEOS⁹⁰⁷ quia dicebas quod Theseus daret inhumatis sepulturam.

520-521. ILLE Iupiter. RETTULIT OCULOS divinum intuitum comitatur prosperitas. **521.** NUTU, idest voluntate Iovis. SEDERUNT FLU(MINA) ecce quod secutum⁹⁰⁸ est ex Iovis intuitu.

522. EXANGUES confossi vulneribus. PATESCUNT quando sederunt flumina. **523-524.** Ita patuit Yppomedon, CEU⁹⁰⁹ SUR(GUNT) SCO(PULI)⁹¹⁰ et cetera. FLATA⁹¹¹, idest peracta; participium absque verbi origine⁹¹². **525.** DESCENDUNT⁹¹³, idest defluunt vel humiliantur. INFESTIS quia ibi colliduntur, vel quia nautis contraria sunt⁹¹⁴.

526. QUID RIPAS TE(NUISSE)⁹¹⁵ IU(VAT)? verba sunt actoris; aquas⁹¹⁶ evasit, sed peius incurrit, quia peremptus⁹¹⁷ est a Thebanis. **527.** PHENISSA Thebana per Cadmum, qui de Phenitia venit, ubi est Tyrus et Sidon. **528.** OMNISQUE PA(TET)⁹¹⁸ LE(TO) omnia membra eius telis sunt confossa. MANANT sanguine. **529.** STUPUIT, idest⁹¹⁹ qui⁹²⁰ aque frigore congelatus non fluxit, aeris calore solutus emanavit; elegans est metaphora: homo stupidus immobilis manet. **531.** INCERTI titubantes.

532. PROCUMBIT Yppomedon. **534.** AERA quam⁹²¹ prius impediabat et tegebat ramos diffundens⁹²². **535.** NEMUS humiliores arbores. **536.** ORDINE sue contractionis⁹²³.

---

⁹⁰³ idest B] *om.* A

⁹⁰⁴ Cycropie B] ei quam ne A

⁹⁰⁵ eo B] ex A

⁹⁰⁶ sint B] sunt A

⁹⁰⁷ Theseos B] Theseus A

⁹⁰⁸ secutum B] sederunt flumina A

⁹⁰⁹ ceu B] seu A

⁹¹⁰ sco(puli) B] se eo A

⁹¹¹ flata B A *Klotz*^{pp}] elata *Klotz*

⁹¹² absque verbi origine B] sine verbo A

⁹¹³ descendunt B] decedunt A

⁹¹⁴ nautis contraria sunt B] sunt contraria (?) nautes A

⁹¹⁵ te(nuisse) B] tep A

⁹¹⁶ aquas B] *post aquas add.* quod A

⁹¹⁷ peremptus B] interemptus A

⁹¹⁸ pa(tet) B] pe A

⁹¹⁹ idest B] *om.* A

⁹²⁰ qui B] quia A

⁹²¹ quam B] que A

⁹²² diffundens B] distendens A

⁹²³ contractionis B] constructionis A

537. NON TAMEN licet ita ceciderit. **538.** VIX CREDUNT OCU(LIS) quod sit mortuus. **539.** ASTRIC(T)IS nudis⁹²⁴ pre timore.

541. LAXAVIT, idest⁹²⁵ nudavit galeam auferendo.

544. HIC FERUS YPPOM(EDON) huic simile dixit Eneas⁹²⁶ de Mezentio: «manibusque meis Mezentius, hic est» [VERG. *Aen.* XI 16].

546. AGNOVIT sic superbientem⁹²⁷ audivit.

548. ADES MICHI consentiens⁹²⁸. TANTUM non deus aliquis, Vergilius: «dextra michi deus et telum, quod missile libro» [VERG. *Aen.* X 773]. **549.** INEVITABILE⁹²⁹ quod nemo potest vitare⁹³⁰, quia numquam fallit.

551. IPSE et non deus; egregie dictum est: quod deorum erat⁹³¹ concedere, hoc iste⁹³² sibi concessit.

552. ABIES⁹³³ hasta. **554.** RUIT Hypseus. **556.** APERIT sua ruina.

557. CUI Hypseo. SUPER ADSISTENS Capaneus.

557-558. NON INFICIAMUR⁹³⁴ HO(NOREM) MOR(TIS)⁹³⁵ quasi dicat: liceat tibi videre a quanto viro sis⁹³⁶ occisus, quia inde habiturus es honorem et hoc est: REFER⁹³⁷ HUC OCULOS, idest⁹³⁸ ad me respice, qui sum ACTOR VULNERIS. **559.** IACTANTIOR quod a tanto viro sis occisus.

561. IPSIUS⁹³⁹ Ipsei⁹⁴⁰.

561. TENENS arma. **562.** «HOSTILES arma», que hosti abstulerat. **562-563.** TUASQUE EXU(VIAS). **563.** CINERI tuo. SUUS⁹⁴¹, idest sibi conveniens. ORDO nam prius

---

⁹²⁴ nudis B] undis A

⁹²⁵ idest B] om. A

⁹²⁶ Eneas B] Virgilius A

⁹²⁷ superbientem B] superbietatem A

⁹²⁸ consentiens B] consenti A

⁹²⁹ inevitabile B] inevitabilem A

⁹³⁰ vitare B] evitare A

⁹³¹ erat B] esset A

⁹³² iste B] hic A

⁹³³ abies B] ahos A

⁹³⁴ inficiamur B] infitiatu A

⁹³⁵ mor(tis) B] mortuis A

⁹³⁶ sis B] sic A

⁹³⁷ refer A] refert B

⁹³⁸ idest B] om. A

⁹³⁹ ipsius B A Klotz^{app}] Hypseos Klotz

⁹⁴⁰ Ipsei A] Hisei B

⁹⁴¹ suus B] civis A

comburetur, postea condetur in sepulcro. **564.** DUM⁹⁴², idest donec. REDDIMUS pro ‘reddamus’. **565.** HOC SEPUL(CRO), idest⁹⁴³ armis hostilibus.

566. VICE sepulcro. **568.** HIC apud Grecos. ILLIC apud Thebanos. **569.** ALTERNI quia mors Hypsei consolatur Argos⁹⁴⁴, mors Yppo(medontis) Thebanos. PREBENT SOLACIA utrisque minuendo dolorem.

570. INTEREA⁹⁴⁵ dum Greci flerent Yppo(medontem) et⁹⁴⁶ Thebani Hypseum. **570-571.** MATER Athalanta. TEGEATIS EPHE(BI)⁹⁴⁷ Parthonopei, a Tegeo monte vel a Tegea silva⁹⁴⁸ Archadie; patrium est et declinatur ‘Tegeas, Tegeatis’, sicut ‘Arpinas, Arpinatis’. SAGITTIFERI quia venator erat⁹⁴⁹; vel potest esse TEGEATIS⁹⁵⁰ nominativus Grecus et refertur ad matrem. TORVA quia venatrix erat⁹⁵¹. FIGURIS⁹⁵² ymaginibus sompniorum. **572.** PASSIM, idest patenter effuso. EX MORE ut venatrix, nam omnis comites Diane⁹⁵³ nudis pedibus incedunt; vel EX MORE sacrificantum. **573.** LADONIS fluvius est Laconie; voluit se purgare⁹⁵⁴, quia tristis fuerat⁹⁵⁵ inquinata sompno⁹⁵⁶. **574.** Tres sunt modi PURGATIONIS⁹⁵⁷, quorum unum hic⁹⁵⁸ innuit. FLU(VIO)⁹⁵⁹ VIVENTE⁹⁶⁰ naturaliter currente vel perhempni.

575-580. Continuatio⁹⁶¹: vere «tristibus» erat turbata⁹⁶² «figuris» [*Theb.* IX 570] †quia his† et hoc est: NAMQUE VIDEBAT, illuc usque est yperbaton. PONDERE CU(RARUM)⁹⁶³, idest multitududine sollicitudinum, que erant⁹⁶⁴ causa⁹⁶⁵ attonitionis⁹⁶⁶.

⁹⁴² dum B] *post* dum *add.* idest A

⁹⁴³ idest B] in A

⁹⁴⁴ Argos B] Argivos A

⁹⁴⁵ interea B] *post* interea *add.* et cetera A

⁹⁴⁶ et B] *om.* A

⁹⁴⁷ Tegeatis ephe(bi) B] tegeans cer A

⁹⁴⁸ vel a Tegea silva B] *om.* A

⁹⁴⁹ erat B] fuit A

⁹⁵⁰ Tegeatis B] Tegeas A

⁹⁵¹ erat B] *om.* A

⁹⁵² figuris B] *post* figuris *add.* idest A

⁹⁵³ comites Diane B] Diane comites A

⁹⁵⁴ voluit se purgare A] *idbat in textu B, vox erasa sup. lin.*

⁹⁵⁵ fuerat B] fuit A

⁹⁵⁶ sompno *in marg.* B] sompno A

⁹⁵⁷ *cf.* purgatura *Klotz*

⁹⁵⁸ unum hic B] hic unum A

⁹⁵⁹ flu(vio) A] *om.* B

⁹⁶⁰ vivente B] iuuet A

⁹⁶¹ continuatio A] *om.* B

⁹⁶² erat turbata B] conturbata erat A

⁹⁶³ cu(rarum) B] terrarum A

⁹⁶⁴ erant B] fuit A

⁹⁶⁵ causa B] enim A

⁹⁶⁶ attonitionis B] amonitionis A

EXUVIAS ferarum. DELAPSAS a tholis templorum, quibus eas suspenderat. QUAS exuvias. IPSA DI(CARAT) ADITIS, idest templis⁹⁶⁷ Diane. SEQUE videbat. IGNOTIS ERRA(RE) SEPUL(CRIS)⁹⁶⁸ inter cymiteria mortuorum. EXTORREM NE(MORUM), idest expulsam a nemore et a⁹⁶⁹ Diane consortio et hoc est: A PLEBE DRIA(DUM)⁹⁷⁰, idest dearum⁹⁷¹ venatricum. **581.** NUSQUAM⁹⁷², scilicet videbat. IPSUM, scilicet⁹⁷³ filium. FLUXISSE sponte cecidisse. EX HUMERIS suis vel filii⁹⁷⁴. **582.** EFFIGIESQUE SU(AS), idest deorum suorum ymagines, quas illis fecerat et hoc portendebat⁹⁷⁵ filium suum⁹⁷⁶ moriturum, qui est effigies, idest numen sue matris; vel in vestibus filii se ipsam⁹⁷⁷ noverat⁹⁷⁸ et vestes ardebant, unde subdit SIMULACRAQUE NO(TA) et cetera⁹⁷⁹; vel de simulacris deorum dicat; vel fortassis filio suo iam⁹⁸⁰ dicarat ymaginem, vel sibi.

583-584. PRECIUOS ME(TUS)⁹⁸¹ in his omnibus mater terrebat⁹⁸². SED ENIM pro ‘sed’⁹⁸³. NOX ILLA in qua vidit sompnum, quod poeta dicturus est⁹⁸⁴. MISERE sibi. EREXIT exterruit sollicitudine excitavit.

585. NOTA: ennarratio sompni noctis ultime. FELICI RO(BORE), idest fructiferi roboris, sed antike dixit per ablativum, cum usus modernus genitivum ponat; quia quercus erat⁹⁸⁵ fructifera ideo METUS PRECIU⁹⁸⁶. PER pro ‘inter’. **586.** DESACRAVERAT, idest de aliis electam sacraverat, vel valde sacraverat. **587.** COLENDO, idest⁹⁸⁷ assiduitate colendi. **587-588.** FECERAT NU(MEN) esse illam quercum. HIC, idest ad hanc quercum. REPONERE, idest reponebat. FESSA trahendo

---

⁹⁶⁷ templis B] templum A

⁹⁶⁸ sepul(cris) B] post se(pulcris) add. idest A

⁹⁶⁹ a B] om. A

⁹⁷⁰ a plebe Dria(dum) B] amphebem di A

⁹⁷¹ dearum B] nimpharum A

⁹⁷² nusquam B Klotz^{app}] qua A numquam Klotz

⁹⁷³ scilicet B] om. A

⁹⁷⁴ filii B] post filii add. sui A

⁹⁷⁵ portendebat A] pordebat B

⁹⁷⁶ suum B] eius A

⁹⁷⁷ in vestibus filii se ipsam B] se ipsam in vestibus filii A

⁹⁷⁸ noverat B] neumat (?) A

⁹⁷⁹ no(ta) et cetera B] non c A

⁹⁸⁰ iam B] non A

⁹⁸¹ precipuos me(tus) B] precipue A

⁹⁸² mater terrebat⁹⁸² B] terrebat⁹⁸² mater A

⁹⁸³ sed B] set A

⁹⁸⁴ poeta dicturus est B] dicturus est poeta A

⁹⁸⁵ erat B] fuit A

⁹⁸⁶ cfr. metus praecipuos (v. 583) Klotz

⁹⁸⁷ idest B] om. A

vel obtusa. **589.** ARMA dentes aprorum. TERGA, idest⁹⁸⁸ pelles. VACUORUM sine carne. **590.** FIGERE, idest⁹⁸⁹ figebat. EQUANTIA magnitudine vel multitudine ramorum.

591. VIX erat⁹⁹⁰ ibi LOCUS RA(MIS)⁹⁹¹; maximam eius ibi⁹⁹² ostendit frequentiam. AGRESTES ferine. Aliter: VIX erat⁹⁹³ LOCUS RAMIS, ut aliquid in eis⁹⁹⁴ amplius suspenderetur, tot enim ibi iam affixerat⁹⁹⁵. **592.** FERRI, idest teli⁹⁹⁶. IMPEDIT obumbrat vel adnichilat. **592-593.** UMBRAM HANC⁹⁹⁷ foliorum et ramorum.

593. UT sicut⁹⁹⁸. FORTE REDIBAT, idest se redire per sompnum estimabat⁹⁹⁹ a IUGIS, in quibus venata fuerat. **594-595.** FEROX¹⁰⁰⁰ superba, quia FERENS¹⁰⁰¹ ORA ERIMAN(THIDOS) UR(SE) Erymanthus mons est Arcadie, unde¹⁰⁰² silva Erymanthia et ‘Erymanthis’ patronomicum femininum. **595-596.** CERNIT hanc quercum DEPOSUISSE CO(MAM) et cetera. **597.** EXPIRASSE¹⁰⁰³ secundum Pythagoram dixit, qui omnibus vegetabilibus animam attribuit. QUERENTI †michi†, scilicet causam quercus pro<S>cidisse et quis eam pro<S>cidisset. **597-598.** NIMPHA quedam ait MENADAS Bachas et LYEUM, idest Bachum, SEVISSE in quercum illam; per hoc portedebat¹⁰⁰⁴ Parthonopeum a Thebanis occidendum, nam Thebe Bacho dicatae sunt.

599. DUM GE(MIT) Athalanta. ET CIRCUNDAT PEC(TUS)¹⁰⁰⁵, idest circumcirca pulsata. INANI PLANC(TU)¹⁰⁰⁶ quia dormitionis erat¹⁰⁰⁷. **600.** ABRU(PERE) OCULI NOC(TEM)¹⁰⁰⁸, idest excitati sunt a sompno. **601.** FAL(SOS) FLE(TUS), idest lacrimas sompni.

---

⁹⁸⁸ idest B] *om.* A

⁹⁸⁹ figere idest B] *om.* A

⁹⁹⁰ erat B] fuit A

⁹⁹¹ ra(mis) B] ramus A

⁹⁹² ibi B] *om.* A

⁹⁹³ erat B] fuit A

⁹⁹⁴ aliquid in eis B] in eis aliquid A

⁹⁹⁵ affixerat B] fixerat A

⁹⁹⁶ idest teli B] telorum A

⁹⁹⁷ hanc B] *om.* A

⁹⁹⁸ sicut B] sit A

⁹⁹⁹ estimabat B] videbat A

¹⁰⁰⁰ ferox B] ferax A

¹⁰⁰¹ ferens B] feris A

¹⁰⁰² unde silva Erymanthia, et Erymanthis patronomicum femininum B] *om.* A

¹⁰⁰³ expirasse B A *Klotz*^{pp}] expirare *Klotz*

¹⁰⁰⁴ portedebat B] portedebatur A

¹⁰⁰⁵ pec(tus) B] spe A

¹⁰⁰⁶ planc(tu) A] *post* planc(tu) *add.* PER LUMINA (v. 601) B

¹⁰⁰⁷ erat B] fuit A

¹⁰⁰⁸ abru(pere) oculi noc(tem) B] ab i no n A

603. VERBAQUE SO(LLICITAS)¹⁰⁰⁹ quibus solent¹⁰¹⁰ curas suas consolari¹⁰¹¹. **604.** ARMATE venatricis sagittifere. **605.** RORE SUB EOO, idest in tempore matutino. **606.** GAVISA eo quod integram videat, quam¹⁰¹² in sompniis proscissam viderat.

608. VIRGO: intendit impetrare, ut filius reddatur. POTENS NE(MORUM): ecce quod poscit¹⁰¹³. NON MOL(LIA) SIG(NA), idest venationis insignia se dignam innuit. **609.** MILITIAMQUE TRU(CEM), idest venationem, que quidem aspera est licet iocosa. SEXUM¹⁰¹⁴ femmineam mollitiem; virorum est dura pati. **610.** MORE NI(CHIL) GRA(IO)¹⁰¹⁵, idest meretricio, nam Grece virgines sunt lascive. **610-611.** GENS COL(CHIS), idest Colchica, ASPERA RI(TU), quia ibi immolabantur homines in sacris¹⁰¹⁶ Diane in Taurica regione, que est iuxta Colchon, et AMA(ZONIEVE) CA(TERVE)¹⁰¹⁷ virginum, non MAGIS CO(LUERE) TE quam ego¹⁰¹⁸. **612.** SI pro 'siquidem', vel pro 'quamvis'. **612-613.** NON UNQUAM¹⁰¹⁹ MICHI placuerunt THIASI, idest chori puerorum et virginum qui tripudiantes hymnos¹⁰²⁰ decantant¹⁰²¹ Libero. Alii dicunt quod thiasus est saltatio, unde 'thiades', idest saltatrices. Et non placuit michi LUDUS PROTERVE NO(CTIS); Bache sacrificantes Bacho ludebant et sepe committebant incestum. **613.** ET QUAMVIS fuissem TEMERATA a Meleagro. IN(VISO) CUBILI proprie dixit¹⁰²² nam genialis lectus est maritarum¹⁰²³, cubile vero concubinarum. INVISO michi, quia coacta. **614.** TAMEN quamvis corrupta essem, unde videretur¹⁰²⁴, quod amplius tibi famulari non deberem, que virgo es, sed Bacho, cui sole corrupte serviunt¹⁰²⁵, tamen te colui et hoc est: NON¹⁰²⁶ TAMEN GESSI AUT TERE(TES) THYR(SOS)¹⁰²⁷ armatura est bachica¹⁰²⁸ mollium tantum¹⁰²⁹; quidam dicunt

---

¹⁰⁰⁹ so(llicitas) B] sola A

¹⁰¹⁰ solent B] soleat A

¹⁰¹¹ consolari B] solari A

¹⁰¹² quam in sompniis proscissam viderat B] om. A

¹⁰¹³ poscit B] possit A

¹⁰¹⁴ sexum B] sexu ca A

¹⁰¹⁵ ni(chil) B] om. A

¹⁰¹⁶ in sacris B] ut sacrificiis A

¹⁰¹⁷ Ama(zonieue) ca(terve) B] armata A

¹⁰¹⁸ ego B] om. A

¹⁰¹⁹ non unquam B] nunquam A

¹⁰²⁰ hymnos B] hymnum A

¹⁰²¹ decantant B] decantabant A

¹⁰²² proprie dixit B] bene A

¹⁰²³ maritarum B] maritorum A

¹⁰²⁴ videretur B] videtur A

¹⁰²⁵ serviunt B] om. A

¹⁰²⁶ non B] om. A

¹⁰²⁷ thyr(sos) B] ar A

¹⁰²⁸ est bachica B] bachica est A

esse hastas pampineas. **615-616.** SED etiam POST CONUBIA, idest post coniunctionem mei et Meleagri, REMAN(SI) IN(NUPTA). LUS(TRIS) ferarum. TETRICIS¹⁰³⁰, idest¹⁰³¹ asperis; Tetricus est mons Sabinorum asper, unde¹⁰³² actores ponunt sepe ‘tetricus, tetrica, tetricum’ idest ‘asper, aspera, asperum’. ANIMUM INNUPTA quamvis nupta corpore. **617.** CULPAM, idest filium, quem in culpa peperit. **618.** SED OSTENDI tibi TREMENTEM mox NATUM¹⁰³³. **619.** CONFESSA innocentie; proximus est, qui culpam confitetur. **619-620.** NEC DEGENER ILLE SAN(GUINIS), idest a¹⁰³⁴ sanguine meo et patris non degenerat¹⁰³⁵, quare dignus est, ut eum confitear. PROTINUS mox ut potuit ad armorum nostrorum usum accessit et ecce quare dixit: «nec degener il(le)¹⁰³⁶ san(guinis)» et cetera [*Theb.* IX 619-620]. **621.** LACRIMIS deest ‘cum’. **622-624.** HUNC DA MICH I VISERE: ecce orationis intentio. QUI quia ipse TIBI FISUS ABIT¹⁰³⁷; quasi dicat¹⁰³⁸: causa tui debes eum¹⁰³⁹ deffendere, quia in te confidit. QUID TREPIDE NOC(TES) interpositio¹⁰⁴⁰ cum interrogatione. **625.** VEL SI AMPLA PE(TO), idest¹⁰⁴¹ maiora quam debeo et¹⁰⁴² est correctio, nam dixerat: «da visere¹⁰⁴³ belli victorem» [*Theb.* IX 624-625]. DA VISERE TANTUM si non¹⁰⁴⁴ victorem, saltem victum restitue.

626. HIC SUDET in nemoribus. TUA non¹⁰⁴⁵ Martia¹⁰⁴⁶.

626-627. PREME compesce. SIGNA MA(LORUM)¹⁰⁴⁷ mala sompniorum¹⁰⁴⁸ omina¹⁰⁴⁹. QUID IN¹⁰⁵⁰ NOSTRIS: et¹⁰⁵¹ debes, ne minor et inferior dea videaris. **628.** MENADES

---

¹⁰²⁹ mollium tantum B] tantum mollium A

¹⁰³⁰ tetricis B] tectis A

¹⁰³¹ idest B] om. A

¹⁰³² unde actores ponunt sepe ‘tetricus, tetrica, tetricum’ idest ‘asper, aspera, asperum’. ANIMUM INNUPTA quamvis nupta corpore. CULPAM, idest filium quem in culpa peperit B] om. A

¹⁰³³ natum B A *Klotz*^{app}] prolem *Klotz*

¹⁰³⁴ a B] om. A

¹⁰³⁵ non degenerat B] om. A

¹⁰³⁶ ille B] d A

¹⁰³⁷ fesus B R] *post* fesus *add.* cuius A

¹⁰³⁸ dicat B A] *post* dicat *add.* eam R

¹⁰³⁹ eum B A] hoc R

¹⁰⁴⁰ interpositio B R] *post* interpositio *add.* est A

¹⁰⁴¹ idest B R] om. A

¹⁰⁴² et B A] *post* et *add.* hoc R

¹⁰⁴³ visere A R] *post* visere *add.* michi B

¹⁰⁴⁴ si non B A] sine belli R

¹⁰⁴⁵ tua non B R] tu autem A

¹⁰⁴⁶ Martia B A] marita R

¹⁰⁴⁷ ma(lorum) B R] *post* ma(lorum) *add.* idest A

¹⁰⁴⁸ sompniorum B R] signorum A

¹⁰⁴⁹ omina B A] omnia R

¹⁰⁵⁰ quid in B R] qui diu A

¹⁰⁵¹ et B R] *post* et *add.* quia A

hoc dicit propter visionem, in qua¹⁰⁵² viderat illas succidisse quercum¹⁰⁵³.

629-630. HEI MICHI: ad visionis interpretationem labitur¹⁰⁵⁴. Ordo: HEI MICHI CUR INTERPRETOR QUER(CUM) ut putem casum arboris michi significare orbitatem¹⁰⁵⁵. MAGNO OMI(NE), idest morte filii. Et utinam SIM¹⁰⁵⁶ ego CAS(SA) AU(GUR) FU(TURI), ut¹⁰⁵⁷ interpretatio mea eventum non habeat.

631. QUOD¹⁰⁵⁸ pro¹⁰⁵⁹ ‘sed’¹⁰⁶⁰. MISERE michi¹⁰⁶¹. **632.** MATERNOS¹⁰⁶² Latone. O DICTINNA¹⁰⁶³ ‘dictis’ grece, ‘rete’ latine dicitur¹⁰⁶⁴, inde¹⁰⁶⁵ Diana ‘Dictinna’ dicitur¹⁰⁶⁶, idest retialis, quia¹⁰⁶⁷ presidet retibus venatorum¹⁰⁶⁸. Briton, filia Martis, timens Mynois¹⁰⁶⁹ impetum in mare se proiecit¹⁰⁷⁰, que inventa retibus piscatorum, que grece ‘dictia’ dicuntur,¹⁰⁷¹ a mari mortua est extracta. Inde¹⁰⁷² tota Creta diu pestilentia laboravit, donec Diane templum statuerunt, que dea est castitatis, et eam a retibus, que grece ‘dictia’ dicuntur, Dictinnam vocaverunt. **633.** FRATERNUMQUE¹⁰⁷³ DECUS Apollineum. **633-634.** HUNC UTERUM meum. INFELICEM si filius moriatur. IUSTIS¹⁰⁷⁴ quia castitatem non servavi. SINE permittite ut. **635.** ILLE Partho(noepus). PRIOR quam ego mortem illius.

636. SAXUM¹⁰⁷⁵ simulacrum.

---

¹⁰⁵² qua B A] quam R

¹⁰⁵³ quercum B R] *om.* A

¹⁰⁵⁴ labitur B A] laborat R

¹⁰⁵⁵ significare orbitatem B R] orbitatem significare A

¹⁰⁵⁶ sim B A] sum R

¹⁰⁵⁷ ut B] in re A *om.* R

¹⁰⁵⁸ quod B R] at A

¹⁰⁵⁹ pro B R] idest A

¹⁰⁶⁰ sed B R] set A

¹⁰⁶¹ michi B A] meih R

¹⁰⁶² maternos B R] maternas A

¹⁰⁶³ o Dictinna B R] adiecta A

¹⁰⁶⁴ latine dicitur B] dicitur latine R latine A

¹⁰⁶⁵ inde B A] nam R

¹⁰⁶⁶ Diana Dictinna dicitur B R] Dictinna dicitur Diana A

¹⁰⁶⁷ quia B A] que R

¹⁰⁶⁸ venatorum B R] *om.* A

¹⁰⁶⁹ Mynois B A] Iunonis R

¹⁰⁷⁰ proiecit B A] precipitavit R

¹⁰⁷¹ ‘dictia’ dicuntur B R] dicuntur ‘dictia’ A

¹⁰⁷² inde tota Creta diu pestilentia laboravit, donec Diane templum (templum Diane R) statuerunt, que dea est (est dea R) castitatis, et eam a retibus, que grece dictia dicuntur, Dictinnam vocaverunt B R] inde diu tota regio nimia laborabat pestilentia, usque Diane, que dea est castitatis, templum statuerunt et eam a retibus que ‘dictia’ dicuntur Dictinnam vocaverunt A

¹⁰⁷³ fraternumque B R] fractumque A

¹⁰⁷⁴ iustis B A Klotz^{pp}] tercius R cunctis Klotz

¹⁰⁷⁵ saxum B A] *post saxum add.* idest R

637. ILLAM Athalantam. **637-638.** ETIAM NON¹⁰⁷⁶ EXPOSITAM adhuc effusam. **639-640.** EXSUPERAT ascendit. MENA(LON) FRON(DENTEM) IN¹⁰⁷⁷ ME(DIIS) AS(TRIS) nam adeo est altus, quod astra videtur attingere. **641.** DESTINAT dirigit. INTERIOR SE(MITA) lacteus circulus, unde O(vidius): «est via¹⁰⁷⁸ sublimis¹⁰⁷⁹» et cetera [OV. *met.* I 168]. **642.** DIIS TANTUM ‘pervia’ subaudis¹⁰⁸⁰. Diis dicit eam partem¹⁰⁸¹ tantum¹⁰⁸² esse datam ad transitum, que¹⁰⁸³ supremum aerem infimumque¹⁰⁸⁴ contigit¹⁰⁸⁵, qui locus est iuxta circulum lune, unde Lucanus: «quo magis astriferis conecitur axibus¹⁰⁸⁶ aer, / quaque patet terras¹⁰⁸⁷ inter luneque meatus» [LUCAN. IX 5-6]. IUXTA, idest equaliter, quia media est celi.

643. PRETER, idest iuxta. **644.** COLLA, idest iuga. FRATREM Phebum. **645.** HAUD¹⁰⁸⁸ SOLITUM¹⁰⁸⁹ VISU, idest non tante claritatis, quantam habere solet. **646.** DEMERSI causa est. **647.** AUGURIS Amphiarai.

647. IRRUBUIT¹⁰⁹⁰ bene¹⁰⁹¹, per occasionem figmenti poetici naturalem¹⁰⁹² exponit rationem, tunc enim solis fit eclipsis, cum¹⁰⁹³ sub ea est. SYDERE Phebi et Diane. **649.** COIRE¹⁰⁹⁴ altera alteri¹⁰⁹⁵ concussa est. RESPONDERE¹⁰⁹⁶ sono sagittarum, que intus erant¹⁰⁹⁷.

650. ILLE PRIOR ut¹⁰⁹⁸ sapiens deus et ut mas¹⁰⁹⁹.

650. LABDACIDAS¹¹⁰⁰ mobile est. **651.** ARCHADA Parthono(peum).

¹⁰⁷⁶ etiam non B A R] etiamnum Klotz

¹⁰⁷⁷ in B A] om. R

¹⁰⁷⁸ via B A] tua R

¹⁰⁷⁹ sublimis B R] celo A

¹⁰⁸⁰ subaudis A R] subau B

¹⁰⁸¹ partem B A] pestem R

¹⁰⁸² tantum B R] om. A

¹⁰⁸³ que B R] qui A

¹⁰⁸⁴ infimumque B R] quia A

¹⁰⁸⁵ contigit B A] contingit R

¹⁰⁸⁶ axibus B A] anguibus R

¹⁰⁸⁷ terras B R] tellus A

¹⁰⁸⁸ haud B A] aut R

¹⁰⁸⁹ solitum B A R Klotz^{app}] solito Klotz

¹⁰⁹⁰ irrubuit B] intubuit A uro R

¹⁰⁹¹ bene B R] om. A

¹⁰⁹² naturalem B A] silem R

¹⁰⁹³ cum B R] quando A

¹⁰⁹⁴ coire A R Klotz^{app}] coiere B Klotz

¹⁰⁹⁵ alteri B A] alteris R

¹⁰⁹⁶ respondere B A] respondens R

¹⁰⁹⁷ que intus erant B A] om. R

¹⁰⁹⁸ ut B R] idest A

¹⁰⁹⁹ et ut mas B A] om. R

¹¹⁰⁰ Labdacidas B A R Klotz^{app}] Labdacias Klotz

652. GENITRIX Athalanta. FIDA tibi. **652-653.** UTINAM¹¹⁰¹ FA(TA) DA(RENT), idest tibi concederent¹¹⁰², INDULGERE PRE(CANTI) illi quod a te postulat¹¹⁰³, sed non facient, quia EN, idest ecce. IRRITUS quia Amphiarum¹¹⁰⁴ liberare non potui. **653-655.** VERSOS more postulantis auxilium. PUDET me, quia irritus. VIDI parenthesis; quasi dicat: si ego¹¹⁰⁵ Amphiarao subvenire non potui, tu multo minus Parthonopeum liberabis. **656.** NEC COEGI, idest coniunxi. **657-658.** EGO, dico, SEVUS, quia meum¹¹⁰⁶ cultorem¹¹⁰⁷ non servavi, sed tamen quod possum hoc¹¹⁰⁸ ei facio et hoc est: LUGENTIA CER(NIS)¹¹⁰⁹ AN(TRA) in quibus dare solebam¹¹¹⁰ oracula. **658-659.** HEC SOLA DO(NA)¹¹¹¹, idest¹¹¹² taciturnitatem, quia¹¹¹³ aliud non possum. COMITI¹¹¹⁴ Amphiaro. **659-660.** Si igitur ego¹¹¹⁵ amplius non possum, NEC TU PERGE, idest non enitere¹¹¹⁶, MOVERE et cetera. PERITURA nichil profutura.

661. Vere¹¹¹⁷ «in vanum» [*Theb.* IX 660], quia FINIS, idest dies mortis. IUVENI¹¹¹⁸ Partho(nopei)¹¹¹⁹. NON HOC MU(TABILE) FA(TUM), idest oraculum meum de morte illius¹¹²⁰; vel FATUM, idest mors eius¹¹²¹ inexcusabilis. **662.** DUBIIS¹¹²² ambagibus involutis¹¹²³.

663-665. VIRGO Diana CONFUSA dolore REFERT VICISSIM¹¹²⁴: non potero utique, ut nunc scio, eum¹¹²⁵ liberare, sed tamen aliquid honoris ei tribuam, scilicet ne inultus moriatur et hoc est: AT¹¹²⁶, idest saltem, LICET QUERERE EXTREMUM DECUS.

---

¹¹⁰¹ utinam *B A*] utrum *R*

¹¹⁰² concederent *B A*] concederit *R*

¹¹⁰³ postulat *B A*] postulaverat *R*

¹¹⁰⁴ Amphiarum *B A*] Amphiarus *R*

¹¹⁰⁵ si ego *B A*] sigeo *R*

¹¹⁰⁶ meum *B R*] mecum *A*

¹¹⁰⁷ cultorem *B R*] incultorem *A*

¹¹⁰⁸ hoc *A R*] *om.* *B*

¹¹⁰⁹ cer(nis) *B R*] est *A*

¹¹¹⁰ solebam *B R*] solebatur *A*

¹¹¹¹ do(na) *B R*] *om.* *A*

¹¹¹² idest *B R*] *om.* *A*

¹¹¹³ quia *B R*] qui *A*

¹¹¹⁴ comiti *B R*] posui *A*

¹¹¹⁵ ego *B R*] eo *A*

¹¹¹⁶ idest non enitere *B R*] noli eniti *A*

¹¹¹⁷ vere *B R*] *post* vere *add.* etiam *A*

¹¹¹⁸ iuveni *B A*] invicem *R*

¹¹¹⁹ Partho(nopei) *A R*] *ante* Partho(nopei) *add.* idest *B*

¹¹²⁰ illius *B A*] ipsius *R*

¹¹²¹ eius *A R*] *post* eius *add.* est *B*

¹¹²² dubiis *B R*] *post* dubiis *add.* idest *A*

¹¹²³ involutis *B A*] involutus *R*

¹¹²⁴ vicissim *A R*] *post* vicissim *add.* quia *B*

¹¹²⁵ eum *B R*] hunc *A*

¹¹²⁶ at *B A R* *Klotz*^{ABP}] sed *Klotz*

QUE pro 'idest'¹¹²⁷ SOLATIA. NEC¹¹²⁸ FU(GIET) ecce solatium in vindicta. **667.** IMPIUS quia insontis¹¹²⁹. SEVIRE in homines, que hucusque in feras sevierunt¹¹³⁰.

668. LIBANDA osculanda¹¹³¹. **669.** PARCIUS¹¹³² quam Venus Marti; PARCIUS quam vellet Apollo; vel PARCIUS, idest parce, ut sunt sororia oscula.

671. REGIBUS Yppo(medonte) et Hipseo. VINDICTA nam¹¹³³ Thebani Hipseum, Greci volunt Yppom(edontem)¹¹³⁴ vindicare.

672. HINC ex parte Thebanorum. **673.** HINC ex parte Grecorum. **676.** NEC SE VES(TIGIA) MU(TANT), idest se per vestigia; quasi dicat: nemo de loco, in¹¹³⁵ quo prius¹¹³⁶ steterat, pellebatur. **678.** TERGA NE(GANT), idest¹¹³⁷ fugam. **678-679.** CUM LATONDA, idest Diana veniens propter Partho(nopeum). AGNOSCUNT¹¹³⁸ illam, quia¹¹³⁹ inde¹¹⁴⁰ filias Niobes occiderat¹¹⁴¹, sicut infra dicitur. **681-682.** UBI¹¹⁴² unde; vel quia ibi¹¹⁴³ CONSUMPSERAT orbaverat¹¹⁴⁴. LASSO nimietate occisionis. EXERTA¹¹⁴⁵ expedita.

683. ILLUM Partho(nopeum), propter quem venerat. **684-685.** RAPTABAT portabat. VENATOR quia in eo solebat venari. NESCIUS AR(MORUM) sed venationis tantum. AMBIT cooperit¹¹⁴⁶. **685-686.** TYGRIS¹¹⁴⁷ DISCO(LOR), idest pellis tygridis maculosa. ADVERBERAT equo currente mota pellis armos equi verberabat. AURATIS ne¹¹⁴⁸ nocerent acumine¹¹⁴⁹.

---

¹¹²⁷ idest B A] idem R

¹¹²⁸ nec B A] om. R

¹¹²⁹ insontis B R] visonas A

¹¹³⁰ in feras sevierunt B R] sevierunt in feras A

¹¹³¹ osculanda B R] oscula A

¹¹³² PARCIUS quam Venus Marti; PARCIUS quam vellet Apollo; vel B A] om. R

¹¹³³ nam B A] om. R

¹¹³⁴ volunt Ypomedontem A R] Yppom(edontem) volunt B

¹¹³⁵ in B A] om. R

¹¹³⁶ prius B R] om. A

¹¹³⁷ idest A R] om. B

¹¹³⁸ agnoscunt B A] agnoscere R

¹¹³⁹ quia B A] r R

¹¹⁴⁰ inde B] ipsa A idem R

¹¹⁴¹ occiderat B R] ceciderat A

¹¹⁴² ubi B A] post ubi add. pro R

¹¹⁴³ ibi B A] in R

¹¹⁴⁴ orbaverat B A] orbarat R

¹¹⁴⁵ exerta B A] extra R

¹¹⁴⁶ cooperit B A] cohoperto R

¹¹⁴⁷ tygris B A] tigri R

¹¹⁴⁸ ne B R] om. A

¹¹⁴⁹ acumine B R] om. A

687-688. SEDENT¹¹⁵⁰, idest¹¹⁵¹ plena sunt, NODIS, idest¹¹⁵² thoris carniū¹¹⁵³ reflexarū¹¹⁵⁴; vel NODIS, idest crinibus nodatis, unde¹¹⁵⁵ subdit et CASTIGATA IU(BARUM)¹¹⁵⁶ LI(BERTAS), idest crines nodati erant et conserti, ne libere fluitarent et sedebant in cervice¹¹⁵⁷ equi. **688-689.** LUNATA MO(NILIA), idest in modum lune curvata. NIVEO DENTE¹¹⁵⁸ idest¹¹⁵⁹ argenteo, representante dentes apri. IACTANTUR apendent¹¹⁶⁰ equo. SUB PRI(MO) PEC(TORE)¹¹⁶¹, idest¹¹⁶² sub prima parte pectoris, scilicet¹¹⁶³ NOTE NE(MORIS), idest¹¹⁶⁴ signa venationis¹¹⁶⁵.

690-692. IPSE Parthonopeus. COLLECTUS est IN ILIA¹¹⁶⁶ TE(NUI) VIN(CLO) a¹¹⁶⁷ zona subtili succintus. PALLAM ne fluitaret et¹¹⁶⁸ eum impediret. BIS SATURATAM¹¹⁶⁹, idest¹¹⁷⁰ bis tinctam¹¹⁷¹, ergo¹¹⁷² melior. OEBALIO MU(RICE), idest Laconica tinctura; apud Lacones optime¹¹⁷³ tingitur purpura de sanguine muricis. Et TUNICAS erat succintus. **691-692.** HOC OPUS tunicas et pallam. UNUM bene¹¹⁷⁴ unum¹¹⁷⁵, quia venatrix erat¹¹⁷⁶ et¹¹⁷⁷ nisi victa amore filii, huic studio non vacasset. **693.** DIMISERAT notat eum esse parvum respectu clipei, vel sustinere non validum. **694.** GRAVIS gravatus erat. **694-695.** AUREA FI(BULA), idest dependentia vagine, ubi reponitur

---

¹¹⁵⁰ sedent B R] cedere A

¹¹⁵¹ idest B R] in A

¹¹⁵² idest B R] *om.* A

¹¹⁵³ thoris carniū B R] crinium A

¹¹⁵⁴ reflexarū B] reflexarū R reflexorū A

¹¹⁵⁵ unde B A] et vide R

¹¹⁵⁶ castigata iu(barum) B A] vasti in R

¹¹⁵⁷ cervice B R] suice A

¹¹⁵⁸ dente B] do A deo R

¹¹⁵⁹ idest A R] *om.* B

¹¹⁶⁰ apendent B A] apendant R

¹¹⁶¹ pri(mo) pe(ctore) A R] pec(tore) pri(mo) B

¹¹⁶² idest B R] *om.* A

¹¹⁶³ scilicet B A] *om.* R

¹¹⁶⁴ idest A R] *om.* B

¹¹⁶⁵ venationis B A] venatoris R

¹¹⁶⁶ ilia B] illa A R

¹¹⁶⁷ a B] idest A *om.* R

¹¹⁶⁸ et B A] ut R

¹¹⁶⁹ saturatam B A] la R

¹¹⁷⁰ idest B A] *om.* R

¹¹⁷¹ bis tinctam B A] btigutam (?) R

¹¹⁷² ergo meilor. OEBALIO (oebae A) MU(RICE), idest Laconica (Laconia A) tinctura B A] *om.* R

¹¹⁷³ optime A R] optima B

¹¹⁷⁴ bene B R] *post* bene *add.* dixit A

¹¹⁷⁵ unum B A] *om.* R

¹¹⁷⁶ erat B R] fuerat A

¹¹⁷⁷ et nisi victa amore filii huic studio non vacasset. DIMISERAT (demiserat *Klotz*) notat eum esse (esse *om.* A) parvum respectu clipei, vel sustinere non validum (invalidum A). GRAVIS (*post* gravis *add.* idest A) gravatus erat (fuit A) B A] *om.* R

ensis¹¹⁷⁸. IUVAT, idest sustinet, ne nimis eum adgravet. CINCTUS¹¹⁷⁹ PENDENTES accusativus est¹¹⁸⁰, idest gladium, quo erat¹¹⁸¹ accintus, pendentem CIRCUM ASPERA LA(TERA)¹¹⁸²; vel¹¹⁸³ propter aurum vestium; vel propter lorica; vel fortasse¹¹⁸⁴ «cinctus» appellat¹¹⁸⁵ illud, quod superius vocavit¹¹⁸⁶ «tenue vinclum» [*Theb.* IX 692]. Dicit¹¹⁸⁷ ergo: AUREA FI(BULA), que vestimenta cohibet¹¹⁸⁸, IUVAT¹¹⁸⁹ ad sustindendum¹¹⁹⁰ gladium CINCTUS¹¹⁹¹ vagine dependentes¹¹⁹². **696.** AUDIRE iuvat illum. PHARETRE sagittarum¹¹⁹³ intus¹¹⁹⁴ sonantium. **697.** CATHENAS¹¹⁹⁵ a crista galee cathene dependebant, que ab ictu¹¹⁹⁶ colla sedentis defendebant¹¹⁹⁷. **698.** IACTARE, idest iactabat¹¹⁹⁸, idest¹¹⁹⁹ cum quadam iactantia ostendebat.

700-701. EXORITUR, idest¹²⁰⁰ refulget, sicut stella¹²⁰¹ exoriens. NUDUS abiecta casside. DULCE¹²⁰² dulciter. RADII ad similitudinem syderum. **702.** QUAS, idest quarum mutationem¹²⁰³ IPSE DO(LET) MO(RARI).

704. NEC PLA(CET) SIBI, idest¹²⁰⁴ non superbit; causa est quare barbam¹²⁰⁵ desideret¹²⁰⁶. **705.** ASPERAT ORA MINIS¹²⁰⁷, idest asperam volebat suam faciem¹²⁰⁸ reddere terroribus, sed non poterat.

---

¹¹⁷⁸ reponitur ensis B R] clipeus erat A

¹¹⁷⁹ cinctus B R] iunctus A

¹¹⁸⁰ accusativus est B R] om. A

¹¹⁸¹ erat B R] fuit A

¹¹⁸² la(tera) B R] lo A

¹¹⁸³ vel B R] om. A

¹¹⁸⁴ fortasse A R] fortassis B

¹¹⁸⁵ appellat B R] vocat A

¹¹⁸⁶ vocavit B A] apellavit R

¹¹⁸⁷ dicit A] dic B R

¹¹⁸⁸ cohibet B A] cohibebat R

¹¹⁸⁹ iuvat B A] umat R

¹¹⁹⁰ sustindendum B A] ostendendum R

¹¹⁹¹ cinctus B A] cingutus R

¹¹⁹² dependentes B A] dependentia R

¹¹⁹³ sagittarum B A] sagittare R

¹¹⁹⁴ intus B A] tritus R

¹¹⁹⁵ cathenas B A] catervas R

¹¹⁹⁶ ab ictu B A] abiectu R

¹¹⁹⁷ sedentis defendebant B A] defendebant sedentis R

¹¹⁹⁸ iactabat B A] ibat R

¹¹⁹⁹ idest B R] om. A

¹²⁰⁰ idest B R] om. A

¹²⁰¹ stella B A] stella *bis scriptum* R

¹²⁰² dulce B R] *post dulce add.* idest A

¹²⁰³ quarum mutationem B A] mutationem quarum R

¹²⁰⁴ idest B A] et R

¹²⁰⁵ barbam B A] *post barbam add.* non R

¹²⁰⁶ desideret B A] desideraret R

¹²⁰⁷ ora minis B A] ami R

¹²⁰⁸ volebat suam faciem B] faciem suam voluit A volebat faciem suam R

706. DAT LOCUM Partho(noepo), propter pulcritudinem cedit. **707.** TELA INTENTA¹²⁰⁹ contra Partho(noepum) parata misericordia forme et etatis revocant¹²¹⁰.

708. SED PERMIT eos, quamvis sibi¹²¹¹ parcentes. MISERANTIBUS¹²¹² sibi¹²¹³ parcentibus et ideo SEVAS¹²¹⁴.

709. NIMPHE virgines vel revera ipse dee. **710.** GRATUM decentem¹²¹⁵. **711.** VOTO ut nubant ei, vel¹²¹⁶ vincat.

712-713. MITIS¹²¹⁷ DO(LOR) ex pietate procedens. GENAS VIO(LATA) Greca figura est.

716. CRUDA immatura. **717.** GLORIA amor fame, qui¹²¹⁸ ad mortem invitat¹²¹⁹.

718-719. NEMUS MENA(LIUM) in quo solebas venari. ANGUSTUM erat tibi ad famam acquirendam. URGENTIBUS¹²²⁰ AN(NIS), idest¹²²¹ quasi¹²²² etas tua ad maiora te urgeret¹²²³. **720.** VIX TUTE a¹²²⁴ timore ferarum. CUIUS scilicet matris. **721.** ARCUM¹²²⁵ IMPLERE¹²²⁶ arcus est impletus, quando est¹²²⁷ tensus.

722-723. ILLA mater tua. PLANGIT, idest plangendo michi infert¹²²⁸. Diis videmur invidiam inferre, cum eos de re aliqua incusamus¹²²⁹. SURDAS non exaudituras. LASSAT assiduis precibus¹²³⁰, Hor(atius)¹²³¹: «prece¹²³² qua¹²³³ fatigent¹²³⁴ / virgines sancte minus audientem / carmina Vestam¹²³⁵» [HOR. *carm.* I 2, 26-28]. **724.** GAUDES

¹²⁰⁹ intenta B] vertere (?) A initere R

¹²¹⁰ revocant B A] revocantur R

¹²¹¹ sibi B A] ei R

¹²¹² miserantibus B A] post miserantibus add. idest R

¹²¹³ sibi B R] tibi idest A

¹²¹⁴ sevas B A] sevus R

¹²¹⁵ decentem B A] dicentem R

¹²¹⁶ vel B R] post vel add. ut A

¹²¹⁷ mitis A] mittis B R

¹²¹⁸ qui B A] que R

¹²¹⁹ invitat B A] incitat R

¹²²⁰ urgentibus B A] urgere R

¹²²¹ an(nis) idest A] an(nis) B en idest R

¹²²² quasi B A] quam R

¹²²³ urgeret B R] urgeat A

¹²²⁴ tute A R] post tute add. a B

¹²²⁵ arcum B] arcus A R

¹²²⁶ implere scripsi cum Klotz (im A)] impletum B idest R

¹²²⁷ est B A] om. R

¹²²⁸ infert B] conflati A afflat R

¹²²⁹ de re aliqua incusamus B R] incusamus de quacumque (?) re A

¹²³⁰ precibus A R] post precibus add. unde B

¹²³¹ Hor(atius) B] horum A om. R

¹²³² prece B] preces A nam R

¹²³³ qua B A] que R

¹²³⁴ fatigent B A] fatigare R

¹²³⁵ Vestam B A] vestem R

‘audire’ subaudis¹²³⁶. **725.** FELIX reputatione tua. PARENTI quia illi soli¹²³⁷ luctum¹²³⁸ ingeres.

726-727. NE TAMEN ABFUERIT¹²³⁹ ipsa Diana; verba sunt actoris. MORIENTIS Partho(nopei). **728.** LEVES¹²⁴⁰ mortales. **730.** CHORITON¹²⁴¹ pro¹²⁴² ‘pharetra’ posuit; nam choritus techa est arcus, pharetra sagittarum. QUORUM¹²⁴³ telorum. **731.** AMBROSIO LI(QUORE)¹²⁴⁴ ambrosia est herba divina. MEMBRA Partho(nopeis)¹²⁴⁵. **733.** CANTUS SACROS, idest divinam incantationem. **733-734.** ET MURMURA, idest carmina. CONSCIA nam ipsa est luna, ipsa¹²⁴⁶ est Echate, que a¹²⁴⁷ magis¹²⁴⁸ invocatur et conscia est carminum; passive posuit «conscia». QUE carmina. COLCHIDAS¹²⁴⁹ mulieres cum eam invocant. **735.** HERBAS¹²⁵⁰ discipline magice¹²⁵¹ congruas.

736. IGNEUS¹²⁵² Parthonopeus fervens¹²⁵³ in bello. **737.** MENTE in consilio et discretione. **739.** GETULA Affricana; Getulia¹²⁵⁴ pars est Affrice. **740.** SUGGERIT¹²⁵⁵ subministrat dum est parvus¹²⁵⁶. **741.** IUBIS¹²⁵⁷ que¹²⁵⁸ crescunt¹²⁵⁹ illo crescente. AD UNGUES quibus potest iam¹²⁶⁰ nocere. **742.** ALI¹²⁶¹ a matre¹²⁶², sed suo labore vult nutrir.

¹²³⁶ subaudis B A] subaude R

¹²³⁷ soli B A] om. R

¹²³⁸ luctum B A] lucium R

¹²³⁹ abfuerit B] adfu(erit) A adsa R

¹²⁴⁰ leves B A R] levis Klotz

¹²⁴¹ choriton B] corintho A chorinton R

¹²⁴² pro (pro om. R) pharetra posuit; nam choritus techa est arcus, pharetra (*post faretra add. est R*) sagittarum B R] techa est arcus, pharetra sagittarum, et hic posuit pro sagitta pharetra A

¹²⁴³ quorum B A] quarum R

¹²⁴⁴ li(quore) B A] om. R

¹²⁴⁵ Partho(nopeis) B A] parcum LEVES mortales. chontor pro faretra posuit R

¹²⁴⁶ ipsa B R] et A

¹²⁴⁷ a B A] om. R

¹²⁴⁸ magis B R] magicis A

¹²⁴⁹ Colchidas B R] Colchidis A

¹²⁵⁰ herbas B A] *post herbas add. sunt R*

¹²⁵¹ discipline magice A R] magice discipline B

¹²⁵² igneus B A] gneus R

¹²⁵³ fervens B] furens A *fere nihil legitur R*

¹²⁵⁴ Getulia B A] Getula R

¹²⁵⁵ suggerit B A] suiggerit R

¹²⁵⁶ parvus B A] parus R

¹²⁵⁷ iubis B A] imber R

¹²⁵⁸ que B A] *fere nihil legitur R*

¹²⁵⁹ crescunt B R] *post crescunt add. in A*

¹²⁶⁰ iam B R] om. A

¹²⁶¹ ali B A] illi R

¹²⁶² a matre B A] amate R

744. O PUER ‘expediam’¹²⁶³ subaudis; apostrophat actor ad Parthonopeum. **745.** TANAGREUM¹²⁶⁴ a loco. **747.** TRANSMISSA illa¹²⁶⁵ harundo per confinium¹²⁶⁶ clipei et galee. **748.** SACRI quia¹²⁶⁷ sagitte erant toxicate, quas Diana subposuit; vel¹²⁶⁸ SACRI, idest¹²⁶⁹ execrabilis vel divini.

749. SEVIUS ‘vulneratur’ subaudis¹²⁷⁰. **750.** ACIES ferri. CALLIDA, idest¹²⁷¹ insidiose facta, ut a carne non posset avelli. TERGEMINIS¹²⁷², idest triplici curvatura¹²⁷³; huius modi¹²⁷⁴ sagittas vulgo ‘barbatas’¹²⁷⁵ appellamus¹²⁷⁶.

751. ILLE Eurithion¹²⁷⁷. TRAHENS, idest extrahens. **752.** IN AUCTOREM vulneris, videlicet Partho(nopeum)¹²⁷⁸. SED DIVUM exclamatio est ex parte¹²⁷⁹ actoris.

754. EXPLEVIT¹²⁸⁰ TE(NEBRAS) quia alium¹²⁸¹ oculum extraxit. IMPROBUS¹²⁸² Eurithion¹²⁸³. HOSTEM Partho(nopeum), ut se vindicet. TAMEN quamvis cecus oculo utroque¹²⁸⁴. **755.** QUA MEMINIT illum vidisse ante oculorum amissionem¹²⁸⁵. **755-756.** Et¹²⁸⁶ tam diu secutus est eum DONEC DECIDIT¹²⁸⁷ PROLAP(SUS) IN IDAN¹²⁸⁸ FU(SUM), idest mortuum. **757.** PRECATUR mallet¹²⁸⁹ enim mori, quam vivere¹²⁹⁰ cecus.

---

¹²⁶³ expediam B A] expedia R

¹²⁶⁴ tanagreum B A] tanageum R

¹²⁶⁵ illa B R] alia A

¹²⁶⁶ confinium A R] confinia B

¹²⁶⁷ quia B A] et R

¹²⁶⁸ vel B] om. A R

¹²⁶⁹ idest B R] om. A

¹²⁷⁰ vulneratur subaudis A R] subaudis vulneratur B

¹²⁷¹ idest B R] om. A

¹²⁷² tergeminis B A] tergeminans R

¹²⁷³ curvatura B R] materia A

¹²⁷⁴ huius modi B A] huius modo R

¹²⁷⁵ barbatas B A] barchatas R

¹²⁷⁶ appellamus B R] vocamus A

¹²⁷⁷ Eurithion A R] Euricton B

¹²⁷⁸ videlicet Partho(nopeum) B] Partho(nopeum) videlicet A Partonopei R

¹²⁷⁹ ex parte B A] om. R

¹²⁸⁰ explevit B A] exemplum R

¹²⁸¹ alium B A] alterum R

¹²⁸² improbus B A] in prius R

¹²⁸³ Eurithion A R] Eurycton B

¹²⁸⁴ oculo utroque B] utroque oculo A oculo uterque R

¹²⁸⁵ amissionem B A] emissionem R

¹²⁸⁶ et B R] quia A

¹²⁸⁷ decidit B R] do A

¹²⁸⁸ Idan B R] om. A

¹²⁸⁹ mallet B A] malet R

¹²⁹⁰ vivere B R] videre A

758. ADDIT¹²⁹¹ Partho(nopeus), idest preter supradictos occidit. ABANTIADAS¹²⁹² Abantis filios. **759.** MALE DILECTUM quia dilectio illa non erat¹²⁹³ pietatis sed libidinis.

761. HUIC Cydoni¹²⁹⁴. OBLIQUA quia¹²⁹⁵ caput¹²⁹⁶ ex obliquo perforavit. **762.** PENNA¹²⁹⁷ harundinis.

763. TELA ASPERA Parthonopei nemini parcunt. **764.** NON FORMA pulcritudo, sacerdotium¹²⁹⁸, iuventus a Parthonopeo neminem deffendebat, quod notat per hos tres¹²⁹⁹. **766.** FIGITUR diversitatem vulnerum ostendit.

768. TE o Lame; locorum diversitatem¹³⁰⁰ exponit¹³⁰¹, scilicet a¹³⁰² quo¹³⁰³ quisque trium originem duxit¹³⁰⁴. PRECEPS¹³⁰⁵ EU(BEA) civitas est sita¹³⁰⁶ in¹³⁰⁷ latere montis. TE o Ligde¹³⁰⁸. CANDIDA THYS(BE)¹³⁰⁹ civitas est¹³¹⁰ iuxta Thebas, ubi sunt columbe nivee, unde supra: «Dioneis¹³¹¹ avibus circumsona Thisbe¹³¹²» [*Theb.* VII 261]. **769.** HUNC Eolon¹³¹³. AMICLE civitas est¹³¹⁴ eiusdem regionis. VIRIDES propter nemora; hoc dixit¹³¹⁵ ad differentiam illius, que est¹³¹⁶ in Laconia¹³¹⁷, unde fuit Castor.

770. MANUS Partho(nopei). **771.** PRIORI harundini.

773. UNAM non¹³¹⁸ plures, quia sagittas tam celeriter emittebat¹³¹⁹ et frequenter.

---

¹²⁹¹ addit B R] abdit A

¹²⁹² Abantiadas B A] ablandicias R

¹²⁹³ erat B R] fuit A

¹²⁹⁴ Cydoni B A] Cidon R

¹²⁹⁵ quia B A] qua R

¹²⁹⁶ caput A R] post caput add. eius B

¹²⁹⁷ penna B A R Klotz^{pp}] pinna Klotz

¹²⁹⁸ sacerdoti B R] sacerdotum A

¹²⁹⁹ per hos tres B A] peresetis R

¹³⁰⁰ diversitatem B R] post diversitatem add. ostendit vel A

¹³⁰¹ locorum diversitatem exponit B A] diversitatem locorum ostendit expone R

¹³⁰² a B A] de R

¹³⁰³ scilicet a quo B R] de uno A

¹³⁰⁴ duxit B R] duxerit A

¹³⁰⁵ preceps B] preces A preceptis R

¹³⁰⁶ sita B] sua A om. R

¹³⁰⁷ in B R] inter A

¹³⁰⁸ Ligde B A] Ligide R

¹³⁰⁹ Thys(be) B A] Thit R

¹³¹⁰ civitas est B A] et R

¹³¹¹ Dioneis B A] dionis R

¹³¹² Thisbe B A] turba R

¹³¹³ Eolon B] Colen A edan R

¹³¹⁴ est B R] om. A

¹³¹⁵ propter nemora; hoc dixit B R] hoc dicit propter nemora A

¹³¹⁶ est B A] om. R

¹³¹⁷ Laconia B A] Licaonia R

¹³¹⁸ non B A] ubi R

¹³¹⁹ emittebat B R] can...bat A

773. DIRIGIT¹³²⁰ ut sibi oppositos percutiat. **774.** DUBIUS, idest¹³²¹ volubiliter se¹³²² mutans¹³²³. ALTERNO LATERE nunc sinistro¹³²⁴, nunc dextro¹³²⁵. CONAMINA¹³²⁶, idest¹³²⁷ iactus¹³²⁸ suos¹³²⁹. **775.** ARCU more Parthorum post se trahens. SOLO quia vultu minime.

776. MIRANTES quis ita seviret. INDIGNANTES quia non parceret sibi parentibus, vel quia unus¹³³⁰ tot viros occideret¹³³¹. COHIBANT¹³³² contra Partho(nopeum). **778.** AMPHYON non ille, qui Thebas condidit, sed alius de¹³³³ prole¹³³⁴ illius. QUE¹³³⁵ FU(NERA), idest quanta. **779.** ILLE Partho(nopeus).

779. LUCRABERE MO(RAM) FA(TI), idest quousque speras nos tibi parcituros? **780.** MERITOS PA(RENTES) quia permiserunt te huc venire¹³³⁶.

781. GLISCIT¹³³⁷ vel crescit¹³³⁸. **782.** DUM pro 'quia'. MINOREM¹³³⁹ quia puer es¹³⁴⁰. **783.** IRAMQUE RELIN(QUERIS)¹³⁴¹ IN(FRA)¹³⁴², idest dum nemo contra te dignatur irasci; quasi dicat: nondum es dignus, ut sentias iram hostis.

784. EQUALIBUS pueris vel mollibus. **785-786.** PRELIA puerilia vel veneria¹³⁴³. VERO PUL(VERE)¹³⁴⁴ non puerili sed bellico¹³⁴⁵. **786-787.** SI FAMA SEPUL(CRI)¹³⁴⁶ TE MO(VET), idest si vis gloriose mori. DABIMUS mortem gloriosam. LETO VI(RORUM), idest sicut moriuntur viri fortes.

---

¹³²⁰ dirigit B A R Klotz^{ap}] derigit Klotz

¹³²¹ idest B A] om. R

¹³²² se B A] se bis scriptum R

¹³²³ mutans B R] mittat A

¹³²⁴ sinistro B A] sinistra R

¹³²⁵ dextro B A] dextra R

¹³²⁶ conamina B] canamina A comunia R

¹³²⁷ idest B A] om. R

¹³²⁸ iactus B R] ictus A

¹³²⁹ suos B R] suas R

¹³³⁰ quia unus B A] fere nihil legitur R

¹³³¹ occideret B R] occiderat A

¹³³² cohibant B A] fere nihil legitur R

¹³³³ de B A] fere nihil legitur R

¹³³⁴ prole B R] stirpe A

¹³³⁵ que B A] qui R

¹³³⁶ permiserunt te huc venire B] te permiserat huc venire A te huc venire permiserunt R

¹³³⁷ gliscit B A] gliscunt R

¹³³⁸ crescit B A] crespit R

¹³³⁹ minorem B R] minor est A

¹³⁴⁰ es B R] est A

¹³⁴¹ iramque relin(queris) B R] namque remit A

¹³⁴² in(fra) B A] om. R

¹³⁴³ veneria B R] venerea A

¹³⁴⁴ vero pul(vere) B A] pul(vere) vero R

¹³⁴⁵ bellico A R] bellicoso B

¹³⁴⁶ sepul(cri) B R] om. A

789. TRUX¹³⁴⁷ ATHALANTIADES Partho(nopeus), Athalante filius. NECDUM IL(LE) QUI(ERAT)¹³⁴⁸, idest¹³⁴⁹ nondum finierat¹³⁵⁰ Amphion. ET INFIT¹³⁵¹ Partho(nopeus).

790. SERA ETIAM, scilicet¹³⁵² tu quidem me increpas, quia nimis cito veni ad prelia, sed ego dico, quod¹³⁵³ nimis sero veni. QUARUM quia earum. EXERCITUS est HIC, idest talis et tam debilitatus, quod etiam¹³⁵⁴ arma puerilia contra eum possunt sufficere. **792.** TALIBUS, idest contra tales.

792. STYRPEM¹³⁵⁵ de se dicit, sed¹³⁵⁶ abusus est vocabulo, nam maiores ‘styrps’ apellantur¹³⁵⁷, minores autem sunt ‘proles’¹³⁵⁸. **793-795.** THYAS aliqua ministra Bachi. NON EDIDIT ME hoc dicit propter Cromin, quem mater sua Driope¹³⁵⁹ peperit, cum taurum¹³⁶⁰ traheret, unde supra in fine secundi¹³⁶¹: «procidit¹³⁶² impulsus nimiis conatibus¹³⁶³ infans» [*Theb.* II 617]. SILENTI epytheton noctis. MITRAS¹³⁶⁴ quas habent Thyades. **796.** HASTAM pampineam. TURPI MANU, idest pudenda¹³⁶⁵, quia mollium est hoc facere.

797. PROTINUS ex quo natus fui. ADSTRACTOS¹³⁶⁶ glacie; quasi dicat: vos a pueritia vestra¹³⁶⁷ estis emolliti, sed nos duris¹³⁶⁸ exasperati¹³⁶⁹ laboribus.

799-800. FERRUM quasi dicat: ne mireris¹³⁷⁰ si sim¹³⁷¹ bellicosus, cum etiam MATER MEA SEMPER armis utatur. CAVA epyteton¹³⁷². FERIUNT¹³⁷³ quasi dicat: molles sunt

---

¹³⁴⁷ trux B] om. A R

¹³⁴⁸ il(le) qui(erat) R] qui(erat) il(le) B ubi qui(erat) A

¹³⁴⁹ idest B R] om. A

¹³⁵⁰ finierat B A] funera R

¹³⁵¹ et infit B] commisit A et inst R

¹³⁵² scilicet B] om. A R

¹³⁵³ quod A R] quia B

¹³⁵⁴ etiam B A] esse R

¹³⁵⁵ styrpem B R] stirpe A

¹³⁵⁶ sed abusus est vocabulo B R] om. A

¹³⁵⁷ apellantur B R] vocantur A

¹³⁵⁸ minores autem sunt proles A] proles autem sunt minores B minores proles R

¹³⁵⁹ Driope B A] Dipope R

¹³⁶⁰ taurum B A] murum R

¹³⁶¹ secundi B A] sedim R

¹³⁶² procidit B A] perde R

¹³⁶³ conatibus B A] cavatibus R

¹³⁶⁴ mitras A R] myctras B

¹³⁶⁵ pudenda B A] pudibundam R

¹³⁶⁶ adstrictos B A] astritos R

¹³⁶⁷ a pueritia vestra B A] om. R

¹³⁶⁸ nos duris B A] duris nos R

¹³⁶⁹ exasperati B A] exasperari R

¹³⁷⁰ ne mireris B A] non est mirum R, qui in marg. add. aliter ne mireris

¹³⁷¹ sim B A] sum R

¹³⁷² epyteton B A] epite tunc R

¹³⁷³ feriunt B A] ferunt R

ut¹³⁷⁴ femine, sed nostre¹³⁷⁵ fortes ut viri¹³⁷⁶.

801. NON TULIT AMPH(ION)¹³⁷⁷ Parthonopeum¹³⁷⁸. **803-804.** IN pro ‘contra’. DOMINUM¹³⁷⁹ Parthonopeum¹³⁸⁰.

807. ANTE OCULOS¹³⁸¹ Amphionis vel Parthonopei. OMNI¹³⁸² VULTU, idest toto corpore.

808-810. DORCEUS¹³⁸³ custos erat Partho(nopei). IUVENI Partho(nopeo). HEREBAT adsistebat. CUI Dorceo. MATER Athalanta. SUUM TI(MOREM)¹³⁸⁴, idest¹³⁸⁵ filium, pro¹³⁸⁶ quo timebat, ei¹³⁸⁷ commiserat.

811. DISSIMULATA¹³⁸⁸ a sua forma transfigurata. VULTU¹³⁸⁹ HUIUS, idest¹³⁹⁰ Dorcei; quidam libri habent «vultum¹³⁹¹», dic ergo: «dissi(mulata) vul(tum) huius» et erit abusio vocabuli, nam ‘simulata’ debuisset dicere.

813. PARCE PA(RENTI) quod facies, si tibi¹³⁹² peperceris, idest si cesses¹³⁹³. **814.** PARCE DEIS¹³⁹⁴ ne¹³⁹⁵ eis fias causa doloris¹³⁹⁶.

814. ILLE Partho(nopeus) ait.

815. HUNC Amphionem. **816.** EMULA, idest similia¹³⁹⁷ vel inimica.

818. FRENA¹³⁹⁸ RE(GAM) ego solus, si non vis regere; vel FRENA illius michi retinebo¹³⁹⁹, cetera spolia Diane¹⁴⁰⁰ sacrificabo. **819.** DONABO, idest¹⁴⁰¹ honorabo.

¹³⁷⁴ ut B A] om. R

¹³⁷⁵ nostre B A] nostri R

¹³⁷⁶ viri B A] vires R

¹³⁷⁷ Amph(ion) A (post Amphion add. et, quam vocem seclusi) tulit B R

¹³⁷⁸ Parthonopeum B R] Parto A

¹³⁷⁹ dominum B R] dum A

¹³⁸⁰ Parthonopeum B R] Amphionem A

¹³⁸¹ oculos B A] hec R

¹³⁸² omni B A R Klotz^{pp}] omnis Klotz

¹³⁸³ DORCEUS custos erat (custos erat om. A) Partho(nopei). IUVENI Partho(nopeo) B A] om. R

¹³⁸⁴ ti(morem) B A] u R

¹³⁸⁵ idest A R] post idest add. suum B

¹³⁸⁶ pro B R] om. A

¹³⁸⁷ ei B R] dis A

¹³⁸⁸ dissimulata B A] assimula R

¹³⁸⁹ vultu B R] vultus A

¹³⁹⁰ idest Dorcei; quidam libri habent «vultum», dic ergo: «dissi(mulata) vul(tum) huius (huius om. R)» B R] om. A

¹³⁹¹ vultum B R Klotz^{pp}] vultu Klotz

¹³⁹² si tibi B R] sinit A

¹³⁹³ idest si cesses B R] om. A

¹³⁹⁴ deis B R] diis idest A

¹³⁹⁵ ne B A] ut R

¹³⁹⁶ doloris B R] om. A

¹³⁹⁷ similia B A] familia R

¹³⁹⁸ frena B R] om. A

¹³⁹⁹ retinebo B R] post retinebo add. et A

820. LATONIA¹⁴⁰² Diana.

821. HANC Dianam. **823.** VIRO Marti, quem appellant¹⁴⁰³ ‘virum¹⁴⁰⁴’ propter consuetudinem, quam habebat¹⁴⁰⁵ cum Venere. **824.** HERMIONES¹⁴⁰⁶ filie sue et Martis, a qua Thebani descenderunt. **825.** TEMPESTIVA habens oportunitatem loquendi.

825. PROTERVAM superbam. **828.** TEMPERET¹⁴⁰⁷ regat et ordinet.

829. DE NOSTRA GENTE Thebanorum.

830. FIGERE quod est eius¹⁴⁰⁸ officium; quasi dicat: esto venator, quandoquidem ipsa¹⁴⁰⁹ tuum usurpavit¹⁴¹⁰ officium.

832. CUI Marti. **833.** RELIQUI bene, nam ipsa est furor. FURORES Pavor¹⁴¹¹, Impetus, Audatia et ceteri¹⁴¹², qui¹⁴¹³ semper Martem¹⁴¹⁴ secuntur.

834. LATOIDA¹⁴¹⁵ Dianam; patronomicum femininum¹⁴¹⁶.

837. NEC¹⁴¹⁷ PALLADA necdum te. EQUAM HUIC¹⁴¹⁸ DEXTRE scilicet¹⁴¹⁹ mee, ut¹⁴²⁰ possit michi¹⁴²¹ resistere.

838. QUID FACIAT? Diana si¹⁴²² non recedat; verba sunt actoris.

839. COLUS, idest mors Partho(nopei) iam propinqua¹⁴²³; vel¹⁴²⁴ COLUS¹⁴²⁵ Parcarum. SEVERI¹⁴²⁶ IO(VIS) fabulosum est, quod Iovem viderit; phisicum est¹⁴²⁷

¹⁴⁰⁰ Diane B A] divicie R

¹⁴⁰¹ idest A R] *om.* B

¹⁴⁰² Latonia B R] *post* Latonia *add.* idest A

¹⁴⁰³ appellant B R] vocat A

¹⁴⁰⁴ virum B R] *om.* A

¹⁴⁰⁵ habebat B R] habuit A

¹⁴⁰⁶ Hermiones B A R (Hermionae *Klotz*^{pp}) Harmonie *Klotz*

¹⁴⁰⁷ temperet A R] *post* temperet *add.* idest B

¹⁴⁰⁸ est eius B A] eius est R

¹⁴⁰⁹ ipsa A R] *om.* B

¹⁴¹⁰ usurpavit B R] in...pavit A

¹⁴¹¹ pavor B R] favor A

¹⁴¹² ceteri B R] cetera A

¹⁴¹³ qui B R] que A

¹⁴¹⁴ semper Martem A] Martem semper R Martem B

¹⁴¹⁵ Latoida B R] Latoydam A

¹⁴¹⁶ patronomicum femininum B R] femininum patronomicum A

¹⁴¹⁷ nec A R] *ante* nec *add.* est B

¹⁴¹⁸ huic B R] u A

¹⁴¹⁹ scilicet B A] sed R

¹⁴²⁰ ut B R] ubi A

¹⁴²¹ michi B R] *om.* A

¹⁴²² Diana si B A] si Diana R

¹⁴²³ Partho(nopeo) iam propinqua B R] iam propinqua Partho(nopeo) A

¹⁴²⁴ vel B] *om.* A R

¹⁴²⁵ colus B R] *post* colus *add.* idest A

¹⁴²⁶ severi B R] sem A

autem quod stellam Iovis viderit¹⁴²⁸ in ethere. **840.** ABIT a¹⁴²⁹ Parthono(peo).

842. MOVET contra Partho(nopeum). CUI Drianti¹⁴³⁰. **843.** ORION¹⁴³¹ quem¹⁴³² Diana sagittavit, eo quod de stupro eam¹⁴³³ interpellavit¹⁴³⁴, et cui mos erat ODISSE COMI(TES) DI(ANE), quia patrem suum occiderat. **844.** INDE pro morte patris.

845. ARCHADAS comites¹⁴³⁵ Parthonopei. EXARMAT¹⁴³⁶ suos¹⁴³⁷ occidendo. **846.** CYLLENES diverse sunt civitates Archadie, quas hic enumerat. OPACE quia silvosa est.

848. IPSUM¹⁴³⁸ Partho(nopeum). LASSA, idest postquam lassatus¹⁴³⁹ fuerit¹⁴⁴⁰ alios occidendo. **849.** NEC SER(VAT) VI(RES) ne ad eum occidendum deficiat, sed hostes persequitur¹⁴⁴¹. **850.** MUTABAT¹⁴⁴² quia fugabat. URGENT¹⁴⁴³ Partho(nopeum) vel Drianta¹⁴⁴⁴, qui statim moriturus erat Partho(nopeo)¹⁴⁴⁵ interempto¹⁴⁴⁶. PRESAGIA, idest signa. **851.** NUBILA, idest caligines. De utroque possunt legi isti tres versus, sed iste qui sequitur¹⁴⁴⁷ patenter est de Parth(onopeo).

852. MISER Parth(onopeus). **852-853.** VERUM DOR(CEA)¹⁴⁴⁸ nam prius videbat Dianam. VERUM non eum, in quem¹⁴⁴⁹ Diana fuerat¹⁴⁵⁰ mutata¹⁴⁵¹. **853.** ABSCEDERE recedere dea recedente. **854.** EXHAUSTAS¹⁴⁵² sagittis¹⁴⁵³ celestibus. **855.** PUER, idest

---

¹⁴²⁷ phisicum est B R] philosophicum A

¹⁴²⁸ viderit B R] vidit A

¹⁴²⁹ a B R] ad A

¹⁴³⁰ cui Drianti B A] om. R

¹⁴³¹ Orion B A] Oriun R

¹⁴³² quem B A] om. R

¹⁴³³ de stupro eam B] eam de stupro A de stupro eam R

¹⁴³⁴ interpellavit A] appetebat B R

¹⁴³⁵ comites B A] comes R

¹⁴³⁶ exarmat B] exarmant A R

¹⁴³⁷ suos B A] bis scriptum R

¹⁴³⁸ ipsum B R] psum A

¹⁴³⁹ lassatus B R] lassata A

¹⁴⁴⁰ fuerit B A] om. R

¹⁴⁴¹ hostes persequitur B] persequitur hostes A hostis persequatur R

¹⁴⁴² mutabat B A] mitebat R

¹⁴⁴³ urgent B R] urget A arguent Klotz

¹⁴⁴⁴ Drianta R A] Adrianta B

¹⁴⁴⁵ Partho(nopeo) B A] Partonopeus R

¹⁴⁴⁶ interempto B A] intempta R

¹⁴⁴⁷ sequitur B A] sequetur R

¹⁴⁴⁸ verum Dor(cea) B] veren Dor(cea) A vere dea R

¹⁴⁴⁹ quem A] quam B R

¹⁴⁵⁰ Diana fuerat B A] fuerat Diana R

¹⁴⁵¹ mutata B A] om. R

¹⁴⁵² exhaustas B R] exhastis A

¹⁴⁵³ sagittis B A] sagittas R

debilis sicut puer. **856.** ET, idest¹⁴⁵⁴ etiam SIBI. OBARSIT contra eum resplenduit. **857.** REPENS, idest repentinus. **858.** ARCHADOS Partho(nopei). VECTOREM FUL(MINIS)¹⁴⁵⁵ aquilam. **859.** HISCERE ut in illo hyatu possit latere et fugere aquilam. **860.** CONTRAHIT ne, si expanderet¹⁴⁵⁶, ab aquila videretur¹⁴⁵⁷.

864. MOLITUR contra Driantem¹⁴⁵⁸. ET EXPEDIT ad sagittandum preperat¹⁴⁵⁹. ARCUS SUR(DOS) iam sibi inutiles.

865. INSTAT Parth(onopeus). TELIS mittendis¹⁴⁶⁰; vel deest¹⁴⁶¹ ‘cum’¹⁴⁶². **866.** MUCRONE sagitte acumine. NERVO¹⁴⁶³ corda¹⁴⁶⁴; gestum trahentis expressit¹⁴⁶⁵. **867.** DUCIS AONII¹⁴⁶⁶ Driantis¹⁴⁶⁷. **868.** IN ADVERSUM contra¹⁴⁶⁸ Partho(nopei). **869.** ICTUS quos¹⁴⁶⁹ Parth(onopeus)¹⁴⁷⁰ paraverat. PEREUNT inciso¹⁴⁷¹ nervo sui arcus. **870.** SUPINATO¹⁴⁷² COR(NO), idest distenso.

871. MISER Partho(nopeus)¹⁴⁷³. **872-873.** VULNERIS recepti in ea parte¹⁴⁷⁴, QUA¹⁴⁷⁵ INTRARAT cuspis Driantis. TEGMINE¹⁴⁷⁶, idest per tegmen¹⁴⁷⁷. FACILEM, idest penetrabilem¹⁴⁷⁸ quia puerilem¹⁴⁷⁹. **874.** POPLITE¹⁴⁸⁰ equi¹⁴⁸¹.

875. TUNC¹⁴⁸² CA(DIT) IP(SE)¹⁴⁸³ DRI(AS) hic intelligitur fuisse occisus¹⁴⁸⁴ a Diana,

¹⁴⁵⁴ etiam sibi. OBARSIT contra eum resplenduit. REPENS, idest B R] *om.* A

¹⁴⁵⁵ ful(minis) A R] *post* ful(minis) *add.* idest B

¹⁴⁵⁶ expanderet B A] expendet R

¹⁴⁵⁷ videretur B A] viderentur R

¹⁴⁵⁸ Driantem B A] Driantam R

¹⁴⁵⁹ preperat A] properat B imperat R

¹⁴⁶⁰ mittendis A R] immittendis B

¹⁴⁶¹ deest B A] dee R

¹⁴⁶² cum B R] eum A

¹⁴⁶³ nervo B R] non A

¹⁴⁶⁴ corda B A] cordi R

¹⁴⁶⁵ expressit A R] exprimit B

¹⁴⁶⁶ ducis Aonii B A] duscisa R

¹⁴⁶⁷ Driantis B A] Diantis R

¹⁴⁶⁸ contra B A] que R

¹⁴⁶⁹ quos B A] *om.* R

¹⁴⁷⁰ Parth(onopeus) B R] *om.* A

¹⁴⁷¹ inciso B R] in solo A

¹⁴⁷² supinato B A] spinuoto R

¹⁴⁷³ Partho(nopeus) A R] *post* Partho(nopeus) *add.* in ea parte B

¹⁴⁷⁴ VULNERIS recepti in ea parte A R] *in marg.* B

¹⁴⁷⁵ qua B A R *Klotz*^{app}] quo *Klotz*

¹⁴⁷⁶ tegmine B] tegimine A R

¹⁴⁷⁷ tegmen B] tegimen A R

¹⁴⁷⁸ penetrabilem B R] penetrabile A

¹⁴⁷⁹ puerilem B] puerile A pulvere R

¹⁴⁸⁰ poplite B A] populte R

¹⁴⁸¹ equi B A] equidem R

¹⁴⁸² tunc B A] *om.* R

¹⁴⁸³ ip(se) B A] *om.* R

¹⁴⁸⁴ occisus B A] decisis R

sicut ipsa superius promiserat¹⁴⁸⁵ dicens: «nec fugiet penas, quicumque¹⁴⁸⁶ nefandam¹⁴⁸⁷ / insontis¹⁴⁸⁸ pueri sce(lerarit)¹⁴⁸⁹ san(guine) de(xtram)» [*Theb.* IX 665-666]. MIRUM est quis eum¹⁴⁹⁰ occiderit; verba sunt actoris. **875-876.** NEC USQUAM¹⁴⁹¹ patebat¹⁴⁹² CONSCIUS VULNERIS; passive posuit, idest qui sciretur fecisse illud vulnus. Sed OLIM patebat¹⁴⁹³ ACTOR, unde supra: «et nostris sit fas seuire sagittis» [*Theb.* IX 667], et CAUSE¹⁴⁹⁴, nam dixerat¹⁴⁹⁵: «dureque licet solatia morti / querere» [*Theb.* IX 664].

877. INFUSUS, idest¹⁴⁹⁶ circumfusus¹⁴⁹⁷. **878.** HEU SIMPLEX ETAS verba¹⁴⁹⁸ actoris¹⁴⁹⁹ conquerentis¹⁵⁰⁰ de morte¹⁵⁰¹ Parth(onopei). MORIENSQUE: vere «simplex» erat¹⁵⁰², quia in his verbis et¹⁵⁰³ in sequentibus¹⁵⁰⁴ apparet. **879.** LAXATA dissoluta a¹⁵⁰⁵ capite eius¹⁵⁰⁶. **880.** GRATIA¹⁵⁰⁷ pulcritudo, quam¹⁵⁰⁸ habuit. EXSPIRAT evanescit¹⁵⁰⁹. **881.** PRENSIS CO(MIS)¹⁵¹⁰ solebant enim¹⁵¹¹ antiquitus mortuorum capita¹⁵¹² prensis capillis¹⁵¹³ erigere¹⁵¹⁴ et concutere, ut viderent¹⁵¹⁵ si aliquis spiritus¹⁵¹⁶ remansisset.

---

¹⁴⁸⁵ superius promiserat *A R*] promiserat superius *B*

¹⁴⁸⁶ quicumque *B R*] quacumque *A*

¹⁴⁸⁷ nefandam *B R*] nefanda *A*

¹⁴⁸⁸ insontis *B A*] infantis *R*

¹⁴⁸⁹ sce(lerarit) *B R*] ce *A*

¹⁴⁹⁰ eum *B R*] *om. A*

¹⁴⁹¹ usquam *B A R* *Klotz*^{apb}] umquam *Klotz*

¹⁴⁹² patebat CONSCIUS VULNERIS passive posuit, idest qui sciretur (iquiciretur *pro* qui sciretur *R*) fecisse illud vulnus. Sed OLIM *B R*] *om. A*

¹⁴⁹³ patebat *B R*] patet *A*

¹⁴⁹⁴ cause *B A*] consc *R*

¹⁴⁹⁵ dixerat *B R*] dixit *A*

¹⁴⁹⁶ idest *B R*] *om. A*

¹⁴⁹⁷ circumfusus *B A*] defensus *R*

¹⁴⁹⁸ verba *A R*] *post* verba *add.* sunt *B*

¹⁴⁹⁹ actoris *B A*] poete *R*

¹⁵⁰⁰ conquerentis *B A*] conquirentis *R*

¹⁵⁰¹ morte *B A*] *om. R*

¹⁵⁰² erat *B R*] *om. A*

¹⁵⁰³ et *B A*] *om. R*

¹⁵⁰⁴ sequentibus *B R*] consequentibus *A*

¹⁵⁰⁵ a *B A*] *om. R*

¹⁵⁰⁶ eius *B A*] *om. R*

¹⁵⁰⁷ gratia *B A*] Greca *R*

¹⁵⁰⁸ quam *B A*] quod *R*

¹⁵⁰⁹ evanescit *B A*] evanescin *R*

¹⁵¹⁰ co(mis) *B R*] *om. A*

¹⁵¹¹ enim *B A*] *om. R*

¹⁵¹² mortuorum capita *B*] capita mortuorum *A* mortuorum corpora *R*

¹⁵¹³ capillis *B A*] cominus *R*

¹⁵¹⁴ erigere *B R*] corrigere *A*

¹⁵¹⁵ viderent *B A*] iudiceret *R*

¹⁵¹⁶ spiritus *coniec*] specie *B A R*

882. NEFAS mors¹⁵¹⁷ Partho(nopei). LACRIMABILE est¹⁵¹⁸ IP(SIS) THE(BIS)¹⁵¹⁹ nedum¹⁵²⁰ Argis, unde infra: «Archada, quem gemine pariter flevere cohortes» [*Theb.* XII 807].

884. INCIDENTE interrumpente¹⁵²¹; ab ‘incido, incidis’.

886. CURE quas habet de me. **887.** OMINE, idest¹⁵²² signo aliquo vel augurio.

888. TAMEN quamvis¹⁵²³ ipsa iam¹⁵²⁴ sciat. SUSPENDE falle eam meum promittendo reditum. **889.** ARMA ne se occidat.

891. DIC ei ex parte mea: ecce mandata Parth(onopei)¹⁵²⁵ ad matrem. MERUI scilicet occidi, quia tibi non credidi. PENAS IN VI(TA)¹⁵²⁶ CA(PESSE), idest noli te¹⁵²⁷ occidere, quia mors mea¹⁵²⁸ est¹⁵²⁹ meum¹⁵³⁰ meritum et¹⁵³¹ non tuum. **893.** SALTEM¹⁵³² INTER BEL(LA) quasi dicat: si in tempore¹⁵³³ pacis te offendissem¹⁵³⁴ tolerabile esset¹⁵³⁵, sed¹⁵³⁶ in tempore belli¹⁵³⁷ non deberem. Aliter: NON¹⁵³⁸ PEPERCI¹⁵³⁹ TIBI INTER¹⁵⁴⁰ BEL(LA) quia audatius quam¹⁵⁴¹ etas poscebat¹⁵⁴² bella tractavi¹⁵⁴³, vel quia te non audivi.

894. VIVE IGITUR quia non peccasti, sed ego. POTIUS quam¹⁵⁴⁴ tibi, quia peccato meo michi¹⁵⁴⁵ hoc contigit. **895.** ET IAM¹⁵⁴⁶ PONE ME(TUS)¹⁵⁴⁷ desine amplius pro¹⁵⁴⁸

¹⁵¹⁷ mors B A] mor R

¹⁵¹⁸ est A R] om. B

¹⁵¹⁹ The(bis) B A] thet R

¹⁵²⁰ nedum A R] necdum B

¹⁵²¹ interrumpente B A] interrumpite R

¹⁵²² idest B R] om. A

¹⁵²³ quamvis B R] post quamvis add. idest A

¹⁵²⁴ iam B A] om. R

¹⁵²⁵ mandata Parth(onopei) B A] Parthonopei mandata R

¹⁵²⁶ in vi(ta) B A R] invita Klotz

¹⁵²⁷ noli te B A] noluit R

¹⁵²⁸ mors mea B A] mea mors R

¹⁵²⁹ est B A] om. R

¹⁵³⁰ est meum B R] meum est A

¹⁵³¹ et B R] om. A

¹⁵³² saltem B A R Klotz^{pp}] tandem Klotz

¹⁵³³ in tempore B A] inupr R

¹⁵³⁴ offendissem A R] offedissem B

¹⁵³⁵ esset B R] foret A

¹⁵³⁶ sed B A] hoc R

¹⁵³⁷ belli B R] b A

¹⁵³⁸ non B A R] nec Klotz

¹⁵³⁹ peperci B A] perci R

¹⁵⁴⁰ inter B R] tutus A

¹⁵⁴¹ quam B A] quem R

¹⁵⁴² poscebat B A] possebat R

¹⁵⁴³ tractavi B A] tratavi R

¹⁵⁴⁴ quam B A] quasi R

¹⁵⁴⁵ michi B A] om. R

¹⁵⁴⁶ iam B A] nam R

¹⁵⁴⁷ me(tus) B A] om. R

me esse¹⁵⁴⁹ sollicita.

898. EFFLANTIA animam expirantia.

900-901. DEXTRAQUE SECAN(DUM)¹⁵⁵⁰ PREBU(IT) Dorceo¹⁵⁵¹; interpositio est¹⁵⁵² ex parte poete. **902.** ME DEDIG(NANTE) sic ornari, Ovidius: «fine coli modico forma virilis amat» [OV. *epist.* IV 76].

903-904. HUIC¹⁵⁵³ crini. INTER¹⁵⁵⁴ BUSTA¹⁵⁵⁵ quasi dicat¹⁵⁵⁶: exequiarum mearum memor esto¹⁵⁵⁷ et huius rei¹⁵⁵⁸, que sequitur¹⁵⁵⁹, scilicet¹⁵⁶⁰ NE QUIS INEXPERTIS¹⁵⁶¹ HEBETET, idest ne ignavo homini comittantur.

906. PRIMIS CASTRIS quia ante Thebanum bellum nulli bello¹⁵⁶² interfuerat. **907.** INGRATE¹⁵⁶³ que sibi fidentem me¹⁵⁶⁴ non¹⁵⁶⁵ servavit et cui crinem meum promiseram, si redirem.

---

¹⁵⁴⁸ pro B A] per R

¹⁵⁴⁹ esse B R] *om.* A

¹⁵⁵⁰ secan(dum) B A] secade R

¹⁵⁵¹ Dorceo B R] dolore A

¹⁵⁵² est A R] *om.* B

¹⁵⁵³ huic B R] habuit A

¹⁵⁵⁴ inter B R] mater A

¹⁵⁵⁵ busta B Klotz^{app}] iusta A Klotz terra R

¹⁵⁵⁶ dicat B R] *post dicat add.* et A

¹⁵⁵⁷ memor esto B R] esto memor A

¹⁵⁵⁸ rei B R] re A

¹⁵⁵⁹ sequitur B A] sequere R

¹⁵⁶⁰ scilicet B A] *om.* R

¹⁵⁶¹ inexpertis *scripsi cum Klotz* (inex A R)] inexpertus B

¹⁵⁶² bello B A] *om.* R

¹⁵⁶³ ingrate B R] *ante ingrate add.* est A

¹⁵⁶⁴ sibi fidentem me B] me sibi fidentem A michi fidentem sibi R

¹⁵⁶⁵ non B A] vim R

⟨LIBER X⟩

1. (O)BRUIT HESPERIA¹, idest² occidentali. Due sunt porte celi: una per quam sol *adsunt B A R* ingreditur, alia³ per quam egreditur; sunt et alie due⁴ celi⁵ animarum: alia deorum, alia hominum. NOX HUMIDA epyteton. **2-3.** NEC CASTRA quasi dicat: non ideo hoc fecit, ut vel Argis vel Thebanis parcere⁶ vellet⁷, nam uterque populus devotus erat exitio, sed quia dolebat⁸ tot extraneos perire et hoc est: TRISTE erat illi⁹. **3-4.** TOT EXTRA AG(MINA), idest extranea. DECRESCERE deperire.

5. PANDITUR abscessu militum patefactus est campus, quorum acie prius tegebatur.

8. COHORS¹⁰ et Thebanorum et Grecorum. LACERIS¹¹ INSIG(NIBUS), idest occisis regibus. **9-10.** ANGUSTE nimia multitudine cum egrederentur¹². PORTE castrorum et urbium. INEUNTIBUS ARMA pro¹³ ‘euntibus in arma’; anastrophe¹⁴. LATE quia pauci redierunt, qui multi ierant¹⁵; supra: «turbat¹⁶ eques pedites¹⁷, currus¹⁸ properantibus obstant, / ceu Danaï post terga premant» [*Theb.* VIII 350-351].

11. UTRIMQUE¹⁹ quia utriusque partis magna clades extiterat. **12.** QUATUOR TUR(ME)²⁰ Amphiarai, Tydei²¹, Yppo(medontis), Partho(nopei). **13.** VIDUE destitute a

---

¹ Hesperia B] Hisperia R *post* Hesperia *add.* hic incipit X liber, maxima eius pars sumpta est ex illo virgiliano, ubi introducit actor Nisum et Eurialum de nocte egressos et maximam Rutilorum stragem perpetrasse, nec tamen reversos fuisse; similiter et actor iste inducit Opleum Tidei armigerum et Diman armigerum Partho(nopei) multos Thebanorum de nocte interfecisse, nec rediisse, sed interfectos fuisse. Dicit itaque «obruit Hesperia» A

² idest B R] *om.* A

³ alia B] aliam A altera R

⁴ alie due B R] ali *spatio vacuo relicto* ue A

⁵ celi B A] *om.* R

⁶ parcere B R] *om.* A

⁷ vellet B A] velet R

⁸ dolebat B R] doluit A

⁹ illi B R] *om.* A

¹⁰ cohors B A] chochais R

¹¹ laceris B] lateris A R

¹² egrederentur B A] egrederetur R

¹³ pro B R] idest A

¹⁴ anastrophe B A] anastraphe R

¹⁵ ierant B A] erant R

¹⁶ turbat B A] turba R

¹⁷ pedites B A] *om.* R

¹⁸ currus B A] occurrus R

¹⁹ utrimque quia utriusque partis magna clades extiterat B A] *om.* R

²⁰ tur(me) B R] cur A

gubernatoribus. Navi comparantur cohortes²², gubernatoribus duces, tempestati belli periculum²³. **14.** DEUS pictus in navi. Tunc²⁴ tempestas gubernat navem, cum fluctus ex aliqua parte eam²⁵ obruit et alter ei veniens²⁶ contrarius²⁷ eam sustinet.

15. INDE quia ex parte Grecorum IIII predicti reges ceciderant. **17.** CONTENTI²⁸ RE(DIISSE) quibus²⁹ sine gloria incolumibus³⁰ ad patriam redire sufficeret. THESSERA bellicum signum est; quasi dicat: delecti sunt qui³¹ deberent vigilare et fugam hostilem³² servare. **18.** VICES³³ vicissitudines³⁴ excubantium, qui scilicet³⁵ vigilarent in prima vigilia³⁶ et³⁷ qui in secunda et qui in tertia. DUX factus est³⁸. NOCTIS OPERTE³⁹, idest⁴⁰ eorum, qui⁴¹ nocte illa excubarent⁴². **19.** ULTRO non sorte cogente⁴³ sicut Meges⁴⁴.

19. ORDINE vicissitudine⁴⁵ vigilandi. **20.** REX Ethio(cles). FIRMAT⁴⁶ animat⁴⁷.

21. LUX CRASTINA, que vos⁴⁸ efficiet victores. **22.** PRO TIMIDIS Argis. **23.** SECUNDIS vobis faventibus. **25.** ULTRICIA que sceleratum⁴⁹ punient⁵⁰ de corroso capite Menalippi⁵¹; propter furias hoc dicit⁵², que habent tale officium. **26.** AUGURIS

²¹ Tydei B A] Tidim R

²² cohortes B A] daortes R

²³ belli periculum B R] bellum A

²⁴ tunc B R] om. A

²⁵ ex aliqua parte eam B] eam ab aliqua parte R ab aliqua parte A

²⁶ ei veniens B] veniens ei R veniens A

²⁷ contrarius B R] maturi vel (?) A

²⁸ contenti A R] contempti B

²⁹ re(diüsse) quibus B A] requi... R^{b.c.} requibus R^{a.c.}

³⁰ incolumibus B] in culminibus A meo R

³¹ qui B R] et A

³² fugam hostilem B A] hostilem fugam R

³³ vices A R] post vices add. idest B

³⁴ vicissitudines B R] multitudines A

³⁵ qui scilicet A R] scilicet qui B

³⁶ vigilia B A] post vigilia add. quasi dicat: delecti sunt qui deberent vigilare et hostilem fugam servare. VICES idest vicissitudines excubantium, qui scilicet vigilaret in prima vigilia R

³⁷ et B R] om. A

³⁸ est B R] om. A

³⁹ operte B R] om. A

⁴⁰ idest B R] et A

⁴¹ qui B R] post qui add. in A

⁴² excubarent B A] excubaret R

⁴³ non sorte cogente A] non sorte B nec cognite R

⁴⁴ Meges B R] leges A

⁴⁵ vicissitudine B R] assuetudine A

⁴⁶ firmat A R] post firmat add. idest B

⁴⁷ animat B R] annuat A

⁴⁸ nos R iuxta Lact.] vos B A

⁴⁹ sceleratum B A] celant R

⁵⁰ punient B A] in marg. R, ras. in textu

⁵¹ Menalippi B A] Menapili R

⁵² dicit B A] post dicit add. propter furias R

Amphi(arai). STUPET admiratur, unde supra: «qui limite preceps non licito per inane ruis?» [*Theb.* VIII 84-85]. **27.** TUMET superbit. OPIMIS, idest⁵⁵ nobilibus spoliis. **28.** ARCHADA⁵⁴ Parth(onopeum). PUDET quia puer erat⁵⁵ et inter⁵⁶ fortes non⁵⁷ debet numerari⁵⁸.

29. MERCES⁵⁹ victoria⁶⁰, que est nostri laboris premium. **31.** SCILICET⁶¹ quasi dicat: IIII interierunt⁶², tres tantum remanserunt⁶³, qui non⁶⁴ sunt metuendi⁶⁵ et hoc est: SENIUM ADRASTI, idest senex⁶⁶ Adrastus⁶⁷ est ipse metuendus non, quia ipse⁶⁸ est senex. Et FRATER⁶⁹ Pol(inices). **31-32.** PEIOR Adrasto despectior quamvis in iuventa, vel quia est iuvenis. INSANIS quare non est metuendus, cum omnia agat⁷⁰ sine consilio.

33. ET OBSESSIS VIGI(LEM) CIRCUMDA(TE) FLAM(MAM)⁷¹, idest obsessos⁷² vigili flamma; ypall(age).

34. PRED(A)M ADSERVATIS⁷³ virorum fortium⁷⁴ animos spe⁷⁵ prede sollicitat.

38. VERTE(RE)⁷⁶ ad⁷⁷ castra Argivorum. **39.** COLLOQUIA amicorum.

40-41. FRONTEM ADVERSAQUE TER(GA) PARTI(TI), scilicet qui servarent⁷⁸ hostes a⁷⁹ fronte et qui a tergo et qui a lateribus.

---

⁵³ idest B R] *om.* A

⁵⁴ Archada B R] Archadi A

⁵⁵ erat B R] fuit A

⁵⁶ inter B A] iter R

⁵⁷ non B R] *om.* A

⁵⁸ numerari B] connumerari A nominari *sup. lin.* R, *ras. in textu*

⁵⁹ merces B R] vinces A

⁶⁰ victoria B A] victori R

⁶¹ scilicet B R] secula A

⁶² interierunt B R] perierunt A

⁶³ tantum remanserunt A R] remanserunt tantum B

⁶⁴ qui non B A] quin R

⁶⁵ sunt metuendi A R] metuendi sunt B

⁶⁶ senex B A] senior R

⁶⁷ Adrastus B R] *om.* A

⁶⁸ ipse B R] *om.* A

⁶⁹ frater B R] ter A

⁷⁰ agat B A] agit R

⁷¹ vigi(lem) B A] tu R

⁷² obsessos B A] obcessos R

⁷³ preda(m) adservatis B] predomas scilicet A predandas R

⁷⁴ virorum fortium A R] fortium virorum B

⁷⁵ spe B R] sepe A

⁷⁶ verte(re) B] *post* verte(re) *add.* idest A virum R

⁷⁷ ad castra Argivorum. COLLOQUIA amicorum. FRONTEM ADVERSAQUE (*adversa* *om.* A) TER(GA) (*terga* *om.* A) B A] *om.* R

⁷⁸ servarent B A] furarent R

⁷⁹ a fronte et qui a tergo et qui a lateribus. Ordo B A] *om.* R

42-44. Ordo: SIC LUPI COHIERE EX OMNIBUS AGRIS⁸⁰ QUOS et cetera. LONGO HYATU⁸¹ longo edendi desiderio. **45.** FAUCES luporum. **46.** AURE, idest odor⁸² procedens de⁸³ ovili. **47.** QUOD⁸⁴ SUPEREST quandoquidem aliud facere non possunt⁸⁵.

49-50. CETUS matrum et parvulorum. TEMPLI Iunonis, quod erat⁸⁶ apud Argos. PELOPEIDES⁸⁷ a rege; patronomicum femininum⁸⁸, Greca declinatio. **51.** SCEPTRIFERE⁸⁹ quia est regina⁹⁰. **53.** SAXA TERUNT⁹¹ frequentia osculandi; vel ita⁹² humiliter procumbunt, ut⁹³ vultibus⁹⁴ suis templi tererent⁹⁵ pavimenta⁹⁶ marmorea.

54. CONDIDERANT IAM VO(TA) DI(EM), idest ipse facientes vota⁹⁷ iam⁹⁸ comsumserant diem. **55.** IUNGIT frequentia vota⁹⁹ precedentibus votis continuat. VIGILANT lucent. FLAMMIS ceris¹⁰⁰, vel igne¹⁰¹ sacrificiorum.

56. CUIUS MIRABILE¹⁰² TEX(TUM)¹⁰³ laus muneris¹⁰⁴ ducta a laude artificis. **57.** DISSOCIATA¹⁰⁵ propter adulterium. **58.** VERSARAT¹⁰⁶ filando¹⁰⁷ vel carpando. CASTE DIVE quia dea¹⁰⁸ est matrimonii¹⁰⁹ Iuno¹¹⁰ et ideo casta. **59.** HAUD¹¹¹ SPERNENDA¹¹²

---

⁸⁰ agris B A] ar R

⁸¹ hyatu B] *post* hyatu *add.* idest A in R

⁸² odor B R] horror A

⁸³ de B R] ab A

⁸⁴ quod B A] qui R

⁸⁵ possunt B R] valent A

⁸⁶ erat B R] fuit A

⁸⁷ Pelopeides B] Pelopides A *Klotz*^{pp} Pelopidas R

⁸⁸ patronomicum femininum B R] femin(um) patrono(micum) A

⁸⁹ sceptrifere *correxi iuxta Klotz*] sceptrifera B A sceptrisa R

⁹⁰ est regina A R] regina est B

⁹¹ saxa terunt B R] saritemem (?) A

⁹² vel ita B A] vultu *in marg.* R, *ras. in textu*

⁹³ ut B A] idest R

⁹⁴ vultibus B R] militibus A

⁹⁵ tererent B] ter R erant A

⁹⁶ pavimenta B R] *post* pavimenta *add.* ut A

⁹⁷ vota B R] nota A

⁹⁸ iam B R] *om.* A

⁹⁹ frequentia vota B] vota sequentia A vota frequentia R

¹⁰⁰ cereis A R] Cereris B

¹⁰¹ igne A R] ignibus B

¹⁰² mirabile B R] mu A

¹⁰³ tex(tum) R] rex A *om.* B

¹⁰⁴ muneris B A] numerus R

¹⁰⁵ dissociata B A] desolacia R

¹⁰⁶ versarat B A] versaret R

¹⁰⁷ filando B R] filum nendo A

¹⁰⁸ dea B A] dani R

¹⁰⁹ matrimonii B A] matroniis R

¹¹⁰ Iuno B R] *om.* A

¹¹¹ haud B] haut A haum R

¹¹² spernenda *scripsi cum Klotz* (sper B R)] spernendo A

litotes¹¹³. UBI¹¹⁴ in quo peplo. FLORET¹¹⁵, idest¹¹⁶ splendet. **60.** INCENDITUR clarior apparet per¹¹⁷ auri materiam.

61. IPSA Iuno, scilicet¹¹⁸ ibi erat¹¹⁹ depictum¹²⁰ qualiter Iuno¹²¹ virginicula¹²² fuerat desponsata¹²³ Iovi. **62.** EXPERS CONU(BII)¹²⁴ quia adhuc virgo. TIMIDE adverbium¹²⁵; laus est artificis. **63.** LUMINE DEIEC(TO)¹²⁶ quia virginitas¹²⁷ cum¹²⁸ pudore feminarum deponitur. Peplum est¹²⁹ vestis candida aureis clavis picta¹³⁰ sine manicis¹³¹, quod fiebat simulacris¹³², et¹³³ primum ab Atheniensibus factum est¹³⁴, quod¹³⁵ matrone¹³⁶ faciebant. LIBAT parum attingere, nondum docta infigere¹³⁷. **64.** FURTIS¹³⁸ adulteriis, sicut postea fuit multotiens¹³⁹.

66. EBUR¹⁴⁰, idest¹⁴¹ eburneam ymaginem. LACRIMIS ET QUESTU illud conquestionis¹⁴² genus notat quod mixtum est dolori.

67-68. O REGINA a¹⁴³ fortuna. SYDEREI¹⁴⁴ PO(LI), idest firmamenti. ASPICE maligne. SACRILEGAS ARCES in invidiam¹⁴⁵ ducit. PELICIS Semeles; hic¹⁴⁶ in odium.

---

¹¹³ litotes *A*] litotes est *B* luotes *R*

¹¹⁴ ubi *B A*] non *R*

¹¹⁵ floret *B R*] floretia *A*

¹¹⁶ idest *B R*] *om. A*

¹¹⁷ per *B R*] propter *A*

¹¹⁸ Iuno scilicet *B A*] scriberet *R*

¹¹⁹ ibi erat *B R*] ubi fuit *A*

¹²⁰ depictum *B A*] depictus *R*

¹²¹ Iuno *B A*] Iuno *R*

¹²² virginicula *B A*] virguta *R*

¹²³ fuerat desponsata *B*] desponsata fuerat *R* desponsata est *A*

¹²⁴ conu(bii) *B A*] ca *R*

¹²⁵ adverbium *B A*] scilicet *R*

¹²⁶ deiec(to) *B*] demisso *Klotz* (de *A R*)

¹²⁷ virginitas *B R*] virgines *A*

¹²⁸ cum *B A*] *om. R*

¹²⁹ est *B R*] eius et *A*

¹³⁰ picta *A R*] depicta *B*

¹³¹ manicis *B A R^{p.c.}*] maculis *R^{a.c.}*

¹³² simulacris *B A*] simul animes *R*

¹³³ et *A R*] *om. B*

¹³⁴ factum est *B*] et factum *A* factum *R*

¹³⁵ quod *B A*] quot *R*

¹³⁶ matrone *B A*] materne *R*

¹³⁷ infigere *A R*] attingere *B*

¹³⁸ furtis *B*] furcis *R* furas *A*

¹³⁹ multotiens *A R*] multociens *B*

¹⁴⁰ ebur *B R*] eburni *A*

¹⁴¹ idest *B R*] *om. A*

¹⁴² conquestionis *B R*] quovis *A*

¹⁴³ a *B*] o *R om. A*

¹⁴⁴ syderei *B A*] sidere *R*

¹⁴⁵ invidiam *B A*] invidium *R*

¹⁴⁶ hic *B A*] sed *R*

TUMULUM¹⁴⁷ Semeles. **69.** ALIUD¹⁴⁸ bene, nam unum excussit quando combusta¹⁴⁹ est Semele. POTES¹⁵⁰ enim¹⁵¹, iustam¹⁵² esse petitionem¹⁵³ innuit¹⁵⁴, cum¹⁵⁵ eam posse quod¹⁵⁶ postulatur¹⁵⁷ ostendit.

70. QUID FACIAT Iuno; verba poete¹⁵⁸, quasi dicat: anxia est, quia SCIT¹⁵⁹ et cetera. **72.** DONA, idest¹⁶⁰ peplum. Dona pereunt et¹⁶¹ remuneratio non sequitur, unde Seneca: «Qui beneficium accipit¹⁶², libertatem vendit^{163,164}» [PUBLIL. *sent.* B 5]. TAMEN quamvis sic¹⁶⁵ angustietur¹⁶⁶. TEMPUS, idest oportunitatem ex tempore noctis. **73.** SORS¹⁶⁷, idest casus.

74. MENIA Thebarum. VALLUM¹⁶⁸ castra Grecorum. INSOMPNI STATIONE¹⁶⁹ pervigil¹⁷⁰ Thebanorum custodia. **76.** TURBAVIT¹⁷¹ concussit. NON SEVIUS¹⁷² quam modo. **77.** HONUS HERCULEE MA(TRIS), idest tumentem¹⁷³ Almene uterum. **77-78.** Et GEMINOS CONCUBITUS,¹⁷⁴ idest geminate¹⁷⁵ noctes¹⁷⁶, unde illud: «Noctis opem placide gem(inavit)¹⁷⁷» et cetera [THEOD. 166]; vel GEMINOS¹⁷⁸ Almene et Semeles. VACUIS a Iove.

¹⁴⁷ tumulum B] cumulum A R

¹⁴⁸ aliud B R] eodem A

¹⁴⁹ combusta B A] *in marg.* R, *ras. in textu*

¹⁵⁰ potes B R] potens A

¹⁵¹ enim A R] *om.* B

¹⁵² iustam A R] iuxta B

¹⁵³ esse petitionem A R] petitionem esse B

¹⁵⁴ innuit B A] nuit R

¹⁵⁵ cum B R] quia A

¹⁵⁶ quod B R] *om.* A

¹⁵⁷ postulatur R] postulatum A postulat B

¹⁵⁸ poete A R] poette B

¹⁵⁹ scit B A] sit R

¹⁶⁰ idest B A] vel R

¹⁶¹ et B R] cum A

¹⁶² accipit A] accepit B R

¹⁶³ vendit A R] vendidit B

¹⁶⁴ *recte:* «beneficium accipere libertatem est vendere».

¹⁶⁵ sic B R] *om.* A

¹⁶⁶ angustietur A R] angustiaretur B

¹⁶⁷ sors B A] fors R *Klotz*

¹⁶⁸ VALLUM castra Grecorum B R] *om.* A

¹⁶⁹ insompni statione B A] infinita R

¹⁷⁰ pervigil A R] *ante* pervigil *add.* idest B

¹⁷¹ turbavit B R] *post* turbavit *add.* idest A

¹⁷² seuius B A] seurus R

¹⁷³ tumentem (*post* tumentem *add.* in R) Almene uterum et GEMINOS CONCUBITUS, idest B R] *om.* A

¹⁷⁴ concubitus B R *Klotz^{pp}*] secubitus *Klotz*

¹⁷⁵ geminate B A] geminantem R

¹⁷⁶ noctes B A] noctis R

¹⁷⁷ gem(inavit) A] *om.* B R

¹⁷⁸ geminos B A] *post* geminos *add.* concu(bitus) R

79. ERGO¹⁷⁹ quia tam¹⁸⁰ graviter exarsit. **80-81.** SUAM YRIM bene, nam Iuno est inferior aer, ubi sunt tempestates et unde¹⁸¹ creantur¹⁸²; cum¹⁸³ autem Yrim videmus, futuram tempestatem¹⁸⁴ nobis nuntiat¹⁸⁵, ideoque¹⁸⁶ Iunonis nuntia dicitur. ORBIBUS radiis diversorum colorum. **81-82.** OMNE OPUS quod¹⁸⁷ inferius retexetur¹⁸⁸.

82. DEA Yris. **83.** SUSPENDITUR¹⁸⁹ curva apparet.

84. STAT¹⁹⁰: describit actor domum Somni¹⁹¹ et est¹⁹² thopotesia, idest¹⁹³ ficti loci descriptio. Hic autem¹⁹⁴ innuitur, quia¹⁹⁵ fuit Yridi¹⁹⁶ a Iunone iniunctum¹⁹⁷, ut¹⁹⁸ Sompni domum¹⁹⁹ deposceret. OCCIDUE NOCTI(S) occidentalem plagam significat, ubi nox occidit²⁰⁰; surgit autem ab oriente²⁰¹. Quod dicit «noctis» et NEBULOSA²⁰² non vacat, nam in tenebris melius dormitur quam²⁰³ in luce patenti; iterum bene dixit «occidue», nam in extrema parte noctis melius dormitur, tunc²⁰⁴ enim sopor, idest dulcedo sompni. SUPER posuit pro ‘iuxta’²⁰⁵. **84-85.** Et SUPER ALIOS²⁰⁶ ETHIOPE²⁰⁷ due sunt Ethiope: una orientalis, que dicitur²⁰⁸ India²⁰⁹, alia occidentalis, que dicitur²¹⁰ Mauritania²¹¹, de²¹² qua hic agitur²¹³. Ibi, inquam, STAT pro ‘est’. **86.** LUCUS

¹⁷⁹ ergo B A] gratia t R

¹⁸⁰ tam A R] om. B

¹⁸¹ unde A] inde B R

¹⁸² creantur A R] creatur B

¹⁸³ cum A R] ante cum add. Yris B

¹⁸⁴ futuram tempestatem A R] tempestatem futuram B

¹⁸⁵ nuntiat B R] significat A

¹⁸⁶ ideoque B A] iamque R

¹⁸⁷ quod B A] que R

¹⁸⁸ retexetur B R] retexitur A

¹⁸⁹ suspenditur B A] suspendere R

¹⁹⁰ stat B A] sastat R

¹⁹¹ somni B A] Saturni R

¹⁹² est B A] om. R

¹⁹³ idest ficti B] ficti A idest ficti in marg. R, ras. in textu

¹⁹⁴ hic ante B A] nante R

¹⁹⁵ quia B R] quod A

¹⁹⁶ Yridi R A] Yti B

¹⁹⁷ iniunctum B A] iniuncum R

¹⁹⁸ ut B A] ubi R

¹⁹⁹ Sompni domum A] domum Sompni B satanii domum R

²⁰⁰ occidit B R] oritur A

²⁰¹ oriente B A] orientem R

²⁰² nebulosa B A] nebulosi R

²⁰³ quam in luce patenti (patenti om. A); iterum bene dixit «occidue», nam in (in om. A) extrema parte noctis melius dormitur B A] om. R

²⁰⁴ tunc enim (post enim add. est R) sopor, idest dulcedo Sompni B R] et A

²⁰⁵ SUPER posuit pro ‘iuxta’ A] SUPER pro ‘iuxta’ B SUPER pro ‘iuxta’ posuit R

²⁰⁶ alios B R] illi A

²⁰⁷ Ethiope B R] Ethiopem A Aethiopas Klotz

²⁰⁸ dicitur B] vocata A appellatur R

²⁰⁹ India B A] post India add. et R

²¹⁰ dicitur B] vocata A om. R

INERS, idest tenebrosus vel quietus. NULLI PENETRA(BILIS) ASTRO²¹⁴ nullius syderis lumen admittens. GRAVE ANTRUM²¹⁵, idest obscurum. **87.** IN MONTEM VA(CUUM)²¹⁶, idest²¹⁷ concavum. QUA²¹⁸, idest in quo²¹⁹. **88.** SEGNIS NATURA quia pigri dei ibi domum²²⁰ constituit²²¹. SECURUM a tumultu.

89. LIMEN domus illius ianuam. OPACA QUIES sompni²²² proprietatibus alludit²²³.

91. PRESSIS²²⁴ PEN(NIS) ne faciant strepitum²²⁵; ad picturam²²⁶ respicit: Silentium²²⁷ alatum²²⁸ depingitur. **92.** TRUCES sonoros, qui dormientes excitant. ABIGUNT repellunt. **93.** ERRARE, idest²²⁹ moveri.

94-95. NON HIC²³⁰ audietur. PELAGI FRAGOR²³¹, idest mugitus undarum. FRAGOR CE(LI)²³² tonitrua. **97-98.** CIRCUM illum²³³ amnem²³⁴ sunt NIGRANTIA AR(MENTA), nimirum, quia ille locus²³⁵ noctis est. RECUBAT quia²³⁶ est sonnolentum²³⁷. MARCENT inclinant capita propter vim²³⁸ sompni²³⁹. **99.** SPIRITUS nebula exalans.

106. IPSE Sompnus. **107-108.** INCUBAT²⁴⁰ TAPETIS²⁴¹ FLO(RE)²⁴² SO(PORIFERO) papavere²⁴³. EXALANT VES(TES), idest²⁴⁴ alitum²⁴⁵ emittunt. CORPORE iacentis dei. **109.**

²¹¹ Mauritania B R] Martania A

²¹² de B A] *sup. lin.* R

²¹³ agitur B] agit A ait R

²¹⁴ astro B R] idest A

²¹⁵ antrum B A] am R

²¹⁶ in montem va(cuum) B R] in meo vagi A

²¹⁷ idest B R] *post idest add.* in A

²¹⁸ qua B A] quia enim R

²¹⁹ quo B A] qua R

²²⁰ dei ibi domum B] dormiunt ille A dei domum ibi R

²²¹ constituit B R] constitutum A

²²² sompni B A] somptu R

²²³ alludit B R] illudit A

²²⁴ pressis B A] presius R

²²⁵ strepitum B A] strepitus m R

²²⁶ picturam B A] picuram R

²²⁷ silentium B A] silleuium R

²²⁸ alatum B A] alacre R

²²⁹ idest A R] *om.* B

²³⁰ non hic B R] verbum A

²³¹ fragor B R] *om.* A

²³² ce(li) B A] *post ce(li) add.* idest R

²³³ illum B A] illic R

²³⁴ amnem A R] *fere nihil legitur* B

²³⁵ ille locus B] locus ille A locus R

²³⁶ quia A R] *om.* B

²³⁷ est sompnolentum A R] sonnolentum est B

²³⁸ vim B R] violentiam A

²³⁹ sompni B A] soni R

²⁴⁰ incubat A R *Klotz*] incumbat B

²⁴¹ tapetis A R *Klotz*^{app} (tape B)] tapetas *Klotz*

²⁴² flo(re) B A] fi o R

²⁴³ papavere B A] papatire (?) R

EFFLAT pro ‘efflatur’. **110.** HEC MANUS sinistra. **111.** HEC dextra. CORNU sic enim depingitur habens cornu, unde²⁴⁶ soporem infundit²⁴⁷ hominibus²⁴⁸.

118. HUC pro ‘illuc’. **118-119.** VIRGO DIS(COLOR)²⁴⁹ Yris, que²⁵⁰ diversos habet colores²⁵¹. CERULEO pluvioso²⁵². EFFULGENT in adventu eius. **119.** TEMPE sunt quedam²⁵³ loca Thessalie delectabilia²⁵⁴, unde²⁵⁵ quelibet loca delectabilia ‘tempe’ appellantur; «tenebrosa» dixit²⁵⁶ respiciens ad loci²⁵⁷ positionem; «Tempe» dixit ut innueret²⁵⁸ amenitatem, nam in locis amenis²⁵⁹ gratum²⁶⁰ est dormire²⁶¹. **120.** ADRISERE urbana est²⁶² positio; idest resplenduere. **120-121.** EVIGILAT refulget. ZONIS²⁶³ LUCENTIBUS, idest luce orbium²⁶⁴, quibus ipsa celum ambit. **121.** IPSE Sompnus. **122.** EODEM MO(DO) quo prius iacebat. **123.** THAUMANTIAS²⁶⁵ Yris²⁶⁶, Thaumantis filia²⁶⁷; ‘thauman’²⁶⁸ grece, ‘admiratio’ latine, inde²⁶⁹ Yris ‘Thaumantias’ dicitur, idest admirabilis. **124.** IMPULIT infudit. IN OCULOS INER(TES)²⁷⁰ dei²⁷¹ sonnolenti²⁷².

125-126. IUNO FUL(VA) CRE(ATRIX)²⁷³ NYM(BORUM) bene, quia²⁷⁴ ipsa²⁷⁵ est aer,

²⁴⁴ idest *A* *R*] *om.* *B*

²⁴⁵ alitum *A*] hanelitum *B* alitum *in marg.* *R*, *ras. in textu*

²⁴⁶ unde *A* *R*] cum quo *B*

²⁴⁷ soporem infundit *B* *R*] infundere dicitur soporem *A*

²⁴⁸ hominibus *A* *R*] omnibus *B*

²⁴⁹ dis(color) *B* *R*] *post* dis(color) *add.* idest *A*

²⁵⁰ que *B* *R*] quia *A*

²⁵¹ habet colores *B* *A*] colores habet *R*

²⁵² pluvioso *B* *A*] pluviosa *R*

²⁵³ quedam *A* *R*] queda *B*

²⁵⁴ delectabilia *B* *A*] *om.* *R*

²⁵⁵ unde quelibet loca (*post* loca *add.* de *R*) delectabilia (habitabilia *R*^{*a.c.*}) ‘tempe’ appellantur *B* *R*^{*b.c.*}] sed hic ponitur generaliter *A*

²⁵⁶ dixit *A* *R*] dicit *B*

²⁵⁷ loci *B* *R*] *post* loci *add.* situm et *A*

²⁵⁸ innueret *A*] inveniret *R* ostenderet *B*

²⁵⁹ in locis amenis *B* *R*] amenis locis *A*

²⁶⁰ gratum *B* *R*] gratior *A*

²⁶¹ dormire *B* *R*] sompnus *A*

²⁶² urbana est *B*] pulcra *A* *R*

²⁶³ zonis *B*] sompni *A* lonis *R*

²⁶⁴ orbium *A* *R*] colorum *B*

²⁶⁵ Thaumantias *B*] Thama *A* Thay *R*

²⁶⁶ Yris *B* *R*] *om.* *A*

²⁶⁷ Thaumantis filia *A*] filia Thaumantis *B* Thaumantis filia *R*

²⁶⁸ thauman *B* *R*] thauma *A*

²⁶⁹ inde Yris Thaumantias (Thaumantia *R*) dicitur, idest admirabilis *B* *R*] *om.* *A*

²⁷⁰ iner(tes) *B*] iertius *A* in et *R*

²⁷¹ dei *B* *R*] omni *A*

²⁷² sonnolenti *B* *A*] Somni nolenti *R*

²⁷³ cre(atrrix) *B* *A*] *om.* *R*

²⁷⁴ quia *B* *R*] quam *A*

²⁷⁵ ipsa *B* *A*] *post* ipsa *add.* enim *R*

ubi²⁷⁶ tempestates creantur. **127.** DEFIGERE sopire²⁷⁷, sed ambitiose dixit²⁷⁸. **129.** VALLUM A(CHEUM)²⁷⁹ castra Grecorum. ASSERVAT²⁸⁰ ne fugiant hostes contenti²⁸¹ reditu. TUA IURA, idest dormitionem, que est tui iuris.

130-131. DA PRECIBUS Iunonis, idest annue²⁸². RARA²⁸³ FACULTAS EST HOC POSSE, idest rari sunt, qui hoc possint²⁸⁴ efficere²⁸⁵, quod a te petitur²⁸⁶ et ideo²⁸⁷ poteris et si hoc feceris, scito²⁸⁸ te mereri²⁸⁹ IO(VEM) PLA(CATUM)²⁹⁰ IU(NONE)²⁹¹ DEX(TRA), idest propitia, tibi existente. Aliter: DA, idest annue. PRECIBUS²⁹² Iunonis, ut per eam merearis Iovem²⁹³ propitium et hoc magnum est²⁹⁴, quia RARA²⁹⁵ FA(CULTAS) EST HOC POS(SE), scilicet MERERI IOVEM PLA(CATUM)²⁹⁶ DEXTRA IU(NONE)²⁹⁷, idest rari sunt, qui hoc efficere possint, ut Iuno pro eis apud Iovem intercedat.

133. NE PEREANT VO(CES), idest²⁹⁸ ne dentur oblivioni²⁹⁹, mandata Iunonis.

134. ILLE Somnus. DUBIUM³⁰⁰, idest dubie. MIXTUMQUE SO(PORI)³⁰¹ legendum est pro uno adverbio, idest³⁰² sonnolente. **135.** GRAVIOR quam venisset, iam³⁰³ Sompno torpida. **136.** OBTUSUM sopitum vel obscurum³⁰⁴; phisicam tangit, nam aquis

---

²⁷⁶ ubi B R] *post* ubi *add.* etiam A

²⁷⁷ sopire B A] sepellire R

²⁷⁸ dixit A R] dicit B

²⁷⁹ A(cheum) A R] *om.* B

²⁸⁰ asservat B R] assuat A

²⁸¹ contenti A] contemti R contempti B

²⁸² annue B A] *in marg.* R, *ras. in textu*

²⁸³ rara B R] ta ra A

²⁸⁴ hoc possint A R] possint hoc B

²⁸⁵ efficere A] facere B perficere R

²⁸⁶ petitur B] requiritur A requiretur R

²⁸⁷ ideo B R] *post* ideo *add.* tu A

²⁸⁸ si hoc feceris scito B A] si hoc fe... *in marg.* R, *ras. in textu*

²⁸⁹ mereri B R] meri A

²⁹⁰ pla(catum) B R] pia A

²⁹¹ Iu(none) B A] Iunonem R

²⁹² precibus B A] *om.* R

²⁹³ merearis Iovem B A] Iovem merearis R

²⁹⁴ magnum est B] est magnum A est magnum e R

²⁹⁵ rara B A] ta R

²⁹⁶ pla(catum) B A] placidum R

²⁹⁷ dextra Iu(none) A R] Iu(none) dextra B

²⁹⁸ idest A R] *om.* B

²⁹⁹ oblivioni A R] *post* oblivioni *add.* scilicet B

³⁰⁰ dubium B A R *Klotz*^{pp}; dubium mixtumque sopori *Klotz*^{pp} vultu quo nutat eodem *Klotz*

³⁰¹ mixtumque sopori B A R *Klotz*^{pp}; dubium mixtumque sopori *Klotz*^{pp} vultu quo nutat eodem *Klotz*

³⁰² idest A] scilicet R *om.* B

³⁰³ iam B R] ideo A

³⁰⁴ obscurum B A] obscurum est R

nutriuntur sydera, vel notat quia quanto maiores³⁰⁵ imminent pluvie, tanto clarior est Yris.

137. IPSE Sompnus. VENTOSA propter³⁰⁶ ventos sonantia. **138-139.** SINUATAM³⁰⁷ CLA(MYDEM), idest largam. IMPLEVIT FRI(GORE) CE(LI) OBSCU(RI)³⁰⁸, idest frigidus aere; nichil hic³⁰⁹ vacat: in tempore ventoso aere obscuro³¹⁰ et frigidus melius dormitur³¹¹. Sompnus simul hec omnia colligit³¹²; quod³¹³ dicit eum habere clamidem poeticum³¹⁴ est. **140.** LONGE pro ‘valde’ vel ‘a longe’.

141. ILLIUS Sompni. AURA quam movebant ale eius. **141-142.** EXPLICAT SO(LO) sopitas in terram deicit³¹⁵. ET QUAMCUMQUE UR(BEM)³¹⁶ SUPERVO(LAT)³¹⁷ explicat eam³¹⁸. SIDUNT sopita descendunt. **143.** HERENT³¹⁹ PIGRIUS³²⁰ soporis vi³²¹ laxate³²². **144.** DEMITTUNT³²³ inclinant. **145.** LAXATO³²⁴ sompni est laxare, vigiliarum est astringere. CECIDERUNT³²⁵ secundum visum, nam stelle a ‘stando’ dicuntur.

147. CAMPUS ubi erant Thebani vigiles. **148.** SUMMISERE SO(NUM)³²⁶, idest repressere³²⁷ eo veniente. HUMENTIBUS quia pluvias adducebat³²⁸, vel propter noctem, que est humida. **150.** SUBIT pro ‘subiit’. ERRARE³²⁹ ceperunt, idest dormire³³⁰. **151.** RELINQUI³³¹, idest relinquebantur.

---

³⁰⁵ maiores B R] magis A

³⁰⁶ propter B A] per R

³⁰⁷ sinuatam B A] sotam R

³⁰⁸ obscu(ri) B] om. A R

³⁰⁹ nichil hic A R] hic nichil B

³¹⁰ ventoso aere obscuro B] obscuro aere ventoso A obscuro R

³¹¹ dormitur B R] post dormitur add. ideo A

³¹² simul hec omnia colligit B] colligit simul hec omnia A simul colligit hec omnia R

³¹³ quod B R] quam A

³¹⁴ poeticum B A] in marg. R, ras. in textu

³¹⁵ deicit B R] deiecit A

³¹⁶ quamcumque ur(bem) B Klotz^{pp}] quemcumque orbem Klotz quicumque urbem A quacumque ur(bem)

R

³¹⁷ supervo(lat) B A] sub uno R

³¹⁸ eam B R] om. A

³¹⁹ herent B R] hec eorum A

³²⁰ pigrius B A] om. R

³²¹ vi B A] in R

³²² laxate R] laxare B laxante A

³²³ demittunt B A] ac mutant R

³²⁴ laxato B^{l.c.} A] laxata B^{l.c.} laxata R

³²⁵ ceciderunt B A] occidere R

³²⁶ so(num) B A] sa R

³²⁷ repressere B A] repressa R

³²⁸ adducebat A R] advehebant B

³²⁹ errare B A] exoroe R

³³⁰ idest dormire B R] indormitare A

³³¹ relinqui B R] relinquit A

154. STARE RECUSANT³³² Sompno urgente recumbunt. **155.** ABSTULIT sopivit³³³ vel extinxit³³⁴.

157-158. DEI NOCTI(VAGI)³³⁵, idest³³⁶ Sompni, qui de nocte vagatur. A CASTRIS Argivorum IUNCTIS³³⁷ cum castris Thebanorum. **159.** FEDAM³³⁸ quia obsessi erant ab illis, quos prius obsederant.

160. RECENS³³⁹ H(ORROR), idest repentinus. LIMPHANTIBUS³⁴⁰ transitive³⁴¹, idest limphari³⁴² facientibus, vel stimulantibus³⁴³. **162.** IUBET horror ille. NOVUM CO(MITEM) Tyodamantem³⁴⁴, qui in honore Amphiarai³⁴⁵ nuper successerat³⁴⁶.

165. INPATIENS DEI nequiens retinere deum. **165-166.** QUEM NON CA(PIT), idest ad quem capiendum non sufficit³⁴⁷. FRAGILI³⁴⁸ quia humana. **166.** STIMULI quibus fatigabatur³⁴⁹ a numine³⁵⁰. EXUNDANT³⁵¹, idest habundant³⁵² vel egredi volent. **166-167.** STAT pro ‘est’ vel ‘eminet’. NUDUS manifestus. INCERTO, idest³⁵³ ambiguo, quia modo rubor modo pallor eius faciem³⁵⁴ occupabat. **168.** ACIES oculorum.

169. SPARSA³⁵⁵ CERVI(CE)³⁵⁶, idest concusso capite vel rotato. SERTA³⁵⁷ erat³⁵⁸ enim sacerdos. **170.** YDEA GE(NETRIX)³⁵⁹ Cibeles, que³⁶⁰ in Frigia³⁶¹ colitur. SIC terribilem.

---

³³² stare recusant B A] flaxe retu R
³³³ sopivit B A] sompnum R
³³⁴ extinxit B A] extraxi (?) R
³³⁵ nocti(vagi) B A] noctis R
³³⁶ idest B A] om. R
³³⁷ iunctis B A R Klotz^[pp]] adiunctis Klotz
³³⁸ fedam B A] sedam R
³³⁹ recens B A R Klotz^[pp]] repens Klotz
³⁴⁰ limphantibus B A] nimpham R
³⁴¹ transitive B A] in marg. R, ras. in textu
³⁴² limphari A R] limphare B
³⁴³ stimulantibus B R] stimulari A
³⁴⁴ Tyodamantem B R] Thiodomante A
³⁴⁵ Amphia(rai) B R] Amphiorai A
³⁴⁶ nuper successerat B R] successerat nuper A
³⁴⁷ non sufficit B R (non in marg. R, ras. in textu)] om. A
³⁴⁸ fragili B R] iugum A
³⁴⁹ fatigabatur B R] fatigatur A
³⁵⁰ a numine B A] anime R
³⁵¹ exundant B A] genidant (?) R
³⁵² habundant B A] habundat R
³⁵³ idest B R] om. A
³⁵⁴ eius faciem A] faciem eius R faciem B
³⁵⁵ sparsa B A] pan sa R
³⁵⁶ cervi(ce) B R] tamen A
³⁵⁷ sarta B R] scita A
³⁵⁸ erat B R] om. A
³⁵⁹ Ydea ge(netrix) B A] ide lige R
³⁶⁰ que B A] quo R
³⁶¹ Frigia B A] in marg. R, ras. in textu

170-171. ELICIT EX ADITIS TERRI(FICIS)³⁶² postquam divinum accepit spiritum. PHRIGA sacerdotem suum. CRUENTUM quia cesis lacertis suum sanguinem immolavit³⁶³. **172.** SCIRE VE(TAT) quia tantum furorem eis³⁶⁴ immittit³⁶⁵, quod dolorem vulneris sentire non patitur. ILLE sacerdos Cybeles. SACRAS PI(NUS) faces³⁶⁶ consecratas de igne sacrificii captas³⁶⁷. **174.** EXANIMAT quia dum currit cruor effunditur. PAVET³⁶⁸ OMNIS AGER³⁶⁹ omnes timent³⁷⁰ sacerdotem insanum³⁷¹. CULTRIS³⁷², idest³⁷³ sanguine emisso per cultros³⁷⁴; vel CULTRIS³⁷⁵, idest quedam³⁷⁶ mola, que erat in patinis³⁷⁷; nam ‘cultri’³⁷⁸ dicuntur quedam patine, unde in³⁷⁹ Juvenali³⁸⁰: «Sertaque³⁸¹ delubris et farra imponite³⁸² cultris» [IUV. XII 83]. **175.** ARBOR collective³⁸³ posuit, idest nemus; nam in Ida silva fiebant sacra Cybeles. ET LEONES qui trahunt currum Cybeles, per quod significatur³⁸⁴ materna pietate omnia mulceri³⁸⁵. ATTONITI propter insanum sacerdotem.

176. VENTUM erat a Tyodamante³⁸⁶; impersonalis locutio³⁸⁷. AD PENE(TRALE) CONSI(LII) ad³⁸⁸ Adraستي tentorium, ubi³⁸⁹ de rebus³⁹⁰ maximis³⁹¹ disceptatur³⁹². **176-**

---

³⁶² terri(ricis) B A] terret R

³⁶³ immolavit B R] imolant A

³⁶⁴ furorem eis B A] eis furorem R

³⁶⁵ immittit A R] immisit B

³⁶⁶ faces B A] fasces R

³⁶⁷ captas B] raptat A raptas R

³⁶⁸ pavet B R] pavent A

³⁶⁹ omnis ager B] idest A a R

³⁷⁰ timent A] pavent B timeret R

³⁷¹ sacerdotem insanum A R] insanum sacerdotem B

³⁷² cultris B A R [Klotz³⁷²] cultrix Klotz

³⁷³ idest B R] in A

³⁷⁴ cultros B A] cultras R

³⁷⁵ cultris B] cultrix A cultas R

³⁷⁶ quedam B] om. A R

³⁷⁷ patinis B] patenis A patinis in marg. R, ras. in textu

³⁷⁸ cultri B A] cultus R

³⁷⁹ in A R] om. B

³⁸⁰ Juvenali A R] Juvenalis B

³⁸¹ sartaque B A] staque R

³⁸² imponite B A] in patine R

³⁸³ collective B A] calcete (?) R

³⁸⁴ significatur B R] designatur A

³⁸⁵ mulceri B A] mulcei in marg. R, ras. in textu

³⁸⁶ Tyodamante B] Thiodomante A Thiadamate R

³⁸⁷ impersonalis locutio B R] om. A

³⁸⁸ ad B R] om. A

³⁸⁹ ubi B R] unde A

³⁹⁰ rebus A R] aie B

³⁹¹ maximis B R] Martis A

³⁹² disceptatur B A] desceptatur R

177. DOMUM³⁹³ SIG(NORUM) militarium, quorum³⁹⁴ ibi erat repositio³⁹⁵. CLADIBUS suorum, qui sic erant afflicti. RERUM EX(TREMA) MO(VENS)³⁹⁶ erumpnas et afflictiones suorum³⁹⁷ animo³⁹⁸ reputans et³⁹⁹ ad qualem⁴⁰⁰ exitum deveniret⁴⁰¹ cogitans⁴⁰².

179. SUBITI PROCERES, idest novi, illi videlicet, qui in locum ducum occisorum fuerant⁴⁰³ constituti. UT⁴⁰⁴, idest sicut. QUISQUE erat. **179-180.** PROXIMUS PEREMPTO quicumque⁴⁰⁵ domino fuit proximior in genere, successit in eius imperium. **181.** Hoc idem in ceteris assigna: DOLENTES pro morte proximorum. SE HUC⁴⁰⁶ CRE(VISSE), idest⁴⁰⁷ ad tantos honores sublimatos fuisse.

182. NON SECUS: ita isti duces⁴⁰⁸ successerant ad regendas cohortes⁴⁰⁹ occisorum, sicut amisso navis gubernatore⁴¹⁰, aliquis remigantium ad eam succedit gubernandam. **185.** PRORA pars est⁴¹¹ anterior navis. Dicit⁴¹² igitur aut a lateribus aut a prora aliquis ad gubernandum evocatur. **186.** ARMA navis. DOMINO MINORI⁴¹³ novo gubernatori minus perito⁴¹⁴.

187. AUGUR Tyodamas⁴¹⁵.

190. ILLE CA(NIT), scilicet⁴¹⁶ Apollo et non ego. **191.** IPSO⁴¹⁷ NON DISCOR(DANTE)

---

³⁹³ domum B A] damnum R

³⁹⁴ quorum B A] quarum R

³⁹⁵ ibi erat repositio B A] voces in marg., quae non leguntur R, ras. in textu

³⁹⁶ ex(trema) mo(vens) B A] om. R

³⁹⁷ suorum A R] post suorum add. in B

³⁹⁸ animo B A] in marg. R, ras. in textu

³⁹⁹ et B A] idest R

⁴⁰⁰ qualem B R] quem A

⁴⁰¹ exitum deveniret B R] devenient exitum A

⁴⁰² cogitans B R] deliberans A

⁴⁰³ fuerant B R] erant A

⁴⁰⁴ ut B R] ubi A

⁴⁰⁵ quicumque (quin A) domino (deo B) fuit proximior in genere, successit in eius imperium (ei in imperio A); hoc idem in ceteris assigna (hoc et alios cirti (?) est assignandum A) B A] om. R

⁴⁰⁶ se huc B A] si illuc R

⁴⁰⁷ idest B R] om. A

⁴⁰⁸ ita isti duces B A] isti duces ita R

⁴⁰⁹ regendas cohortes A R] cohortes regendas B

⁴¹⁰ gubernatore B R] rectore A

⁴¹¹ est B R] om. A

⁴¹² dicit igitur aut a lateribus aut a prora aliquis ad gubernandum evocatur (dirigitur A) arma navis B A] om. R

⁴¹³ minori B A] minorum R

⁴¹⁴ gubernatori minus perito B A] minus perito gubernatori R

⁴¹⁵ Tyodamas B R] Thiodomas A

⁴¹⁶ ca(nit) scilicet B A] canens R

⁴¹⁷ ipso B A] ipse R

consentiente⁴¹⁸ Apolline.

192. NOX FECUNDA OPERUM, idest⁴¹⁹ oportuna, si bene velitis operari. PULCHRE quia contra hostem⁴²⁰. **194.** MANUS nostras⁴²¹.

194. STUPET⁴²² ecce quare dicit se vocari a virtute. **195.** REGUM⁴²³ quos in bello amisimus. **196.** DIEM MISE(RUM) quo⁴²⁴ victi fuimus. MORAS repagula⁴²⁵. **197.** PORTA(RUM)⁴²⁶ castrensiū. FRAN(GITE)⁴²⁷ quia aperiendo nobis⁴²⁸ moras faceret⁴²⁹. **198.** HOC, scilicet socios ulcisci⁴³⁰, quam⁴³¹ eos⁴³² sepelire; sed ne quis obiceret, quod ad longum laborem eos⁴³³ invitaret, illud⁴³⁴ removet dicens: EQUIDEM, idest certe. HEC⁴³⁵, idest illam victoriam, ad quam vos⁴³⁶ invito⁴³⁷, poterimus consummare MARTE DIUR(NO)⁴³⁸, idest bello unius diei. Non hoc ideo dicit quia⁴³⁹ tunc⁴⁴⁰ esset dies, sed ad temporis brevitatem respexit, in quo poterit magna victoria consumari. **199.** Et non cavebunt sibi a nobis, DUM RES eorum INFRACTE sunt, privativum⁴⁴¹ est; et dum nos sumus⁴⁴² fugati⁴⁴³ et hoc est: PULSIQUE⁴⁴⁴ IN TERGA RE(DIMUS) in terga redit, qui illuc fugit unde venerat. **200.** PER TRIPODAS unicuique melius creditur⁴⁴⁵, cum deos suos iurat. MAGISTRI Amphiarai. NOVA inaudita⁴⁴⁶. **201.** VIDI hodie⁴⁴⁷ pugnans⁴⁴⁸

⁴¹⁸ consentiente B R] non dissentiente A

⁴¹⁹ operum idest B A] et cetera R

⁴²⁰ hostem B R] om. A

⁴²¹ nostras B R] om. A

⁴²² stupet B A] om. R

⁴²³ regum B A] regnum R

⁴²⁴ quo B A] qua R

⁴²⁵ repagula B A] repangula R

⁴²⁶ porta(rum) B R] post ortorum A

⁴²⁷ fran(gite) B R] frangente A

⁴²⁸ nobis B A] vobis R

⁴²⁹ faceret B R] facenti A

⁴³⁰ ulcisci B A] viciscim R

⁴³¹ quam B] om. A et R

⁴³² eos B R] post eos add. est A

⁴³³ laborem eos B R] eos laborem A

⁴³⁴ illud B R] hoc A

⁴³⁵ hec B R] hoc A

⁴³⁶ vos B] nos A R

⁴³⁷ invito B] om. spatio vacuo relicto A orta (?) in marg. R, ras. in textu

⁴³⁸ diur(no) B R] diei A

⁴³⁹ quia B A] quam R

⁴⁴⁰ tunc A] eis R om. B

⁴⁴¹ privativum B A] primitivum R

⁴⁴² nos sumus B A] sumus nos R

⁴⁴³ fugati A R] fatigati B

⁴⁴⁴ pulsique B] fusaque A fusi R

⁴⁴⁵ creditur B A] cum dicitur R

⁴⁴⁶ inaudita B A] idest audita R

⁴⁴⁷ hodie A] a die B R

⁴⁴⁸ pugnans B] pervonantis A pugnes R

secundas⁴⁴⁹ volucres; vel VIDI⁴⁵⁰ nocte hac⁴⁵¹ dum iacerem.

203. IPSE⁴⁵² Amphia(raus)⁴⁵³. ITERUM quia tunc soluta⁴⁵⁴ fuit, quando est absortus.

204. QUALIS ERAT priusquam⁴⁵⁵ descenderet⁴⁵⁶. UMBRA caligo inferi⁴⁵⁷. SOLOS IU(GALES) et non ipsum⁴⁵⁸. **206.** NEC⁴⁵⁹ SOMPNO CONPER(TA) LOQUOR hoc ideo dicit, quia fantastice⁴⁶⁰ visiones solent esse false, unde superius ait: «Sed nunc⁴⁶¹ certa fides» [*Theb.* X 202].

206. INQUIT michi Amphiaraus. TU o Tyodamas⁴⁶². **206-209.** NE, idest numquid, PATIERE⁴⁶³ et cetera. TANTAM NOC(TEM), idest tantam oportunitatem invadendorum hostium de nocte. DEGENER non est convitiantis sed hortantis: degener eris si hoc⁴⁶⁴ patieris. REDDE michi; interpositio est. HEC⁴⁶⁵ PARNASIA SER(TA)⁴⁶⁶, idest Apollinea. MEOS DEOS⁴⁶⁷, idest mei dei⁴⁶⁸ insignia, vel noticiam secretorum divinorum, quam tibi tradidi.

210. LAPSUS⁴⁶⁹ syderum vel volatus avium. SUADE⁴⁷⁰ Grecos ad comitum ultionem.

211. NOS SALTEM vindica, si alios non vis vindicare⁴⁷¹.

211. DIXIT Amphi(araus).

213-214. NON COMI(NUS) HOS(TES)⁴⁷² STERNENDI⁴⁷³ sunt; cominus sternit hostem, qui sternit sibi resistentem⁴⁷⁴; quasi dicat: non resistent⁴⁷⁵ vobis⁴⁷⁶ hostes, quia omnes

⁴⁴⁹ secundas B A] sidereas R

⁴⁵⁰ vel vidi B A] ...rudi R

⁴⁵¹ hac B A] autem R

⁴⁵² ipse B A] post ipse add. ipse R

⁴⁵³ Amphia(raus) B A] amplius R

⁴⁵⁴ soluta B R] sollicita A

⁴⁵⁵ priusquam B A] postquam R

⁴⁵⁶ descenderet B A] descendunt R

⁴⁵⁷ inferi B] inferri R om. A

⁴⁵⁸ non ipsum B A] in pto (?) in marg. R, ras. in textu

⁴⁵⁹ nec B R] me A

⁴⁶⁰ fantastice B A] vox erasa cum correctione in marg., quae non legitur R

⁴⁶¹ nunc A] non B R

⁴⁶² o Tyodamas A] o Tyodama B ochiamandas R

⁴⁶³ patiere B] patieris A R

⁴⁶⁴ si hoc B A] in marg. R^{b.c.} sibi R^{a.c.}

⁴⁶⁵ hec B A] om. R

⁴⁶⁶ ser(ta) B] sexa A sunt R

⁴⁶⁷ meos deos B A] averas deas R

⁴⁶⁸ mei dei B A] incideri R

⁴⁶⁹ lapsus B A] vox in marg., quae non legitur R^{b.c.} lapis R^{a.c.}

⁴⁷⁰ suade A Klotz^{pp}] suadet B R vade Klotz

⁴⁷¹ vindicare B R] vindicari A

⁴⁷² hos(tes) B A] hoc R

⁴⁷³ sternendi B R] om. A

⁴⁷⁴ sibi resistentem B A] subire sistentem R

⁴⁷⁵ resistent B A] residet R

iacent et hoc est⁴⁷⁷: BELLUM IACET, idest illi qui contra nos⁴⁷⁸ bellum⁴⁷⁹ solebant⁴⁸⁰ committere.

215. ECQUI⁴⁸¹ una pars est. **215-216.** QUOS⁴⁸² NON PI(GEAT) SE ATTOL(LERE) INGEN(TI) FA(MA)^{483?} idest qui assequi famam desiderant^{484?} Litotes⁴⁸⁵.

216-217. ECCE dum ego loquor; demonstrative dixit. ITERUM prosperum⁴⁸⁶ augurium vidi, scilicet AVES BE(NIGNE)⁴⁸⁷ NOC(TIS)⁴⁸⁸, idest⁴⁸⁹ benignam noctem monentes⁴⁹⁰. SEQUOR⁴⁹¹ illas aves. ADEO, idest certe. ILLE VENIT mecum⁴⁹² Amphi(araus).

219. NOCTEM, idest quietem noctis. **219-221.** EUNT⁴⁹³, idest⁴⁹⁴ ire volunt⁴⁹⁵, vel eum FLAGRANT COMITARI. CASUS suos casibus illius.

222-223. IPSE Tyodamas. IUSSUS⁴⁹⁶ ab⁴⁹⁷ Adrasto. LEGIT⁴⁹⁸, idest eligit⁴⁹⁹. TER DENOS, idest⁵⁰⁰ XXX milites, quos⁵⁰¹ secum ducat. **223.** CIRCA vatem, vel⁵⁰² sit adverbialiter positum. **224.** IGNAVA que sunt ignavorum. **225.** PARS GENUS⁵⁰³ commemorat. **226.** SUA, scilicet⁵⁰⁴ facta. SORTEM⁵⁰⁵ ut⁵⁰⁶ sorte eligantur, qui mittendi sunt.

---

⁴⁷⁶ vobis B R] nobis A

⁴⁷⁷ est B A] tibi R

⁴⁷⁸ BELLUM IACET, idest illi qui contra nos A R] *om.* B

⁴⁷⁹ bellum A R] *post* bellum *add.* quod B

⁴⁸⁰ solebant B] solefiant R solent A

⁴⁸¹ ecqui B R] ex qui A

⁴⁸² quos B A] qua R

⁴⁸³ fa(ma) B R] fm A

⁴⁸⁴ desiderant B A] desiderat R

⁴⁸⁵ litotes A R] *post* litotes *add.* est B

⁴⁸⁶ prosperum B A] per spiritum R

⁴⁸⁷ be(nigne) B A] ve R

⁴⁸⁸ noc(tis) B R] in oc A

⁴⁸⁹ idest B A] *om.* R

⁴⁹⁰ monentes B A] manentes R

⁴⁹¹ sequor B A] sequar R

⁴⁹² mecum A] means B *post* mecum *add.* scilicet R

⁴⁹³ eunt B A] eant R

⁴⁹⁴ idest B A] *om.* R

⁴⁹⁵ ire volunt B A] revoluerit R

⁴⁹⁶ iussus B R] casus A

⁴⁹⁷ ab B R] *om.* A

⁴⁹⁸ legit B A] legitur R

⁴⁹⁹ eligit B A] ellegit R

⁵⁰⁰ idest B A] *om.* R

⁵⁰¹ quos B A] quo R

⁵⁰² vel B A] *fere nihil legitur* R

⁵⁰³ genus B R] ergo A

⁵⁰⁴ scilicet B R] idest sua A

⁵⁰⁵ sortem B A] saltem R

⁵⁰⁶ ut B R] idest A

227. IN ADVERSIS⁵⁰⁷ deest ‘quamvis’.

228. PHOLOES mons est. **229.** FETURA⁵⁰⁸ soboles. NOVAVIT PECO(ROSO) VE(RE)⁵⁰⁹ quia tunc⁵¹⁰ omnia renovantur. GREGEM abusive pro ‘armento’. **230.** HOS equos. IN ARDUA montes ascendere⁵¹¹, quod est signum roboris. **231.** CERTARE cursu contendere. **232.** VACUO a ceteris curis, solummodo curans equos⁵¹². IUGUM⁵¹³ ad trahendum⁵¹⁴ currum⁵¹⁵ MOLLE ab effectu⁵¹⁶, quia mollit equos et domat. **233.** QUI TERGA BONI⁵¹⁷, idest sessioni⁵¹⁸ utiles, scilicet⁵¹⁹ palefridi⁵²⁰. **234.** NATUS, idest naturaliter aptus, ut sit dextrarius. AD PALMAS⁵²¹ ELEAS, idest ad curule⁵²² certamen montis Olimpi⁵²³, qui est iuxta Elidem. **235.** DUCTOR Adrastus.

236. NON⁵²⁴ DEEST CEP(TIS) immo⁵²⁵ consentit; litotes, deesset si contradiceret⁵²⁶.

236. UNDE⁵²⁷ HEC⁵²⁸: verba Adraști de virtute suorum gratulantis⁵²⁹ et laudantis eos⁵³⁰. SERA que nos sero respexerunt.

237. QUI, idest quomodo REDIIISTIS bene, quia⁵³¹ discesserant, quando victi fuerunt.

238. HIC, idest in nostro exercitu; quasi dicat: quamvis infelices⁵³² sumus⁵³³, virtus tamen aliqua est⁵³⁴ in nobis. Sed librate⁵³⁵ dixit: per⁵³⁶ INFELIX notat eos fuisse⁵³⁷

⁵⁰⁷ adversis B A] *post* adversis *add.* quia R

⁵⁰⁸ fetura B] *secura* R *fetua* scilicet A

⁵⁰⁹ novavit peco(roso) ve(re) B] novavit ut ve(re) pe(coroso) A nova(vit) ver(e) pe(coroso) R

⁵¹⁰ tunc B A] *hinc* R

⁵¹¹ ascendere B A] *accendere* R

⁵¹² equos B A] *eques* R

⁵¹³ iugum B A] *unum in marg.* R, *ras. in textu*

⁵¹⁴ trahendum B A] *trahendos* R

⁵¹⁵ currum B A] *currus* R

⁵¹⁶ effectu B A] *effectum* R

⁵¹⁷ terga boni B A] *turbo* R

⁵¹⁸ sessioni B A] *cessionis* R

⁵¹⁹ scilicet B R] *om.* A

⁵²⁰ palefridi B R] *palefrido* A

⁵²¹ palmas B A] *par* R

⁵²² ad B A] *om.* R

⁵²³ Olimpi B R] *Olimpie* A

⁵²⁴ non B A] *nec* R *Klotz*

⁵²⁵ immo B A] *idest iuno* R

⁵²⁶ si contradiceret B A] *significarent* R

⁵²⁷ unde B R] *vobis* A

⁵²⁸ hec B A] *hoc* R

⁵²⁹ gratulantis B A] *gloriantis* R

⁵³⁰ eos B] *suos* R *om.* A

⁵³¹ quia discesserant, quando victi fuerunt. HIC, idest in nostro exercitu quasi dicat: quamvis B A] *om.* R

⁵³² infelices B A] *felices* R

⁵³³ sumus B R] *simus* A

⁵³⁴ aliqua est B A] *est aliqua* R

⁵³⁵ librate B A] *liberate* R

victos⁵³⁸, per VIRTUS⁵³⁹ hunc presentem statum⁵⁴⁰ significat. GENTI nostre⁵⁴¹ semel victe. **239.** SANGUIS, idest audatia. SEMINA⁵⁴² ANIMORUM paterne animositatis; vel SEMINA A(NIMORUM)⁵⁴³, idest bellandi⁵⁴⁴ desiderium; hucusque interrogative legendum est⁵⁴⁵.

240. LAUDO⁵⁴⁶ vos quia⁵⁴⁷ tantam rem aggredimini⁵⁴⁸. **241.** SEDITIONE certabant⁵⁴⁹ enim, qui potius deberet⁵⁵⁰ eligi. **242.** CELANDI ‘sunt’ subaudis⁵⁵¹ **242-243.** NUMQUAM APTA⁵⁵² LATEN(TI)⁵⁵³ DO(LO) generalis sententia egregie⁵⁵⁴ dicta: turba⁵⁵⁵ facit tumultum, sed dolus est tractandus⁵⁵⁶ silentio.

244. PALAM ostendetur⁵⁵⁷.

245. HIS verbis. **246.** MOTO⁵⁵⁸ ANTRO⁵⁵⁹, idest ventis in antro.

249. INSUPER, idest⁵⁶⁰ preter XXX⁵⁶¹ electos. VATES Tyodamas. SIBI IUNGIT⁵⁶², idest⁵⁶³ elegit⁵⁶⁴ secum duos decanos⁵⁶⁵ et ipse tercius⁵⁶⁶ fuit, ut⁵⁶⁷ unaqueque⁵⁶⁸ decana⁵⁶⁹ suum⁵⁷⁰ duces haberet. **250.** HIC Actor⁵⁷¹. SUADERE⁵⁷², idest⁵⁷³ consilia⁵⁷⁴

⁵³⁶ per B R] quia A

⁵³⁷ notat eos fuisse B R] *om.* A

⁵³⁸ victos B A] iustos R

⁵³⁹ virtus B A] litus R

⁵⁴⁰ statum B A] fluctum R

⁵⁴¹ nostre B A] terre R

⁵⁴² semina B] *om.* A R

⁵⁴³ a(nimorum) A R] *om.* B

⁵⁴⁴ bellandi A R] belli B

⁵⁴⁵ interrogative legendum est B R] legendum est interrogative A

⁵⁴⁶ laudo B A] an R

⁵⁴⁷ quia B R] quod A

⁵⁴⁸ aggredimini B A] egregie divum R

⁵⁴⁹ certabant B A] tractabant R

⁵⁵⁰ deberet B] deberent A debent R

⁵⁵¹ subaudis B A] subaudi R

⁵⁵² apta B A] ab R

⁵⁵³ laten(ti) B R] lata A

⁵⁵⁴ egregie B A] *om.* R

⁵⁵⁵ turba B A] tuba R

⁵⁵⁶ est tractandus B R] tractandus est A

⁵⁵⁷ ostendetur B A] *in marg.* R, *ras. in textu*

⁵⁵⁸ moto B] mota R modo to A

⁵⁵⁹ antro B A] atuo R

⁵⁶⁰ idest B A] et R

⁵⁶¹ triginta B] iam A goxx R

⁵⁶² sibi iungit *correxi iuxta Klotz*] subiungit B A R

⁵⁶³ idest B A] *om.* R

⁵⁶⁴ elegit B R] agit A

⁵⁶⁵ secum duos decanos B A] duos decanos secum R

⁵⁶⁶ tercius A] tracijs B tractus R

⁵⁶⁷ ut B A] ubi R

⁵⁶⁸ unaqueque B A] unamque R

⁵⁶⁹ decana B A] de curia R

⁵⁷⁰ suum B A] *om.* R

dare. HIC Agilleus⁵⁷⁵. NON CESSISSE⁵⁷⁶ PA(TRI), idest dicit non se⁵⁷⁷ esse⁵⁷⁸ debiliorem patre suo Hercule. **251.** TRIBUS his ducibus: Tyodamanti, Actori⁵⁷⁹ et Agilleo⁵⁸⁰. **252.** ET, idest etiam. CONTRASTANTIBUS nedum iacentibus.

253. IPSE Tyodamas. NOVI magni vel inauditi, quia contra iacentes. **255.** HONOREM coronam et vittas.

258. GRAVAT quia ponderosus erat⁵⁸¹ ensis. IPSE Capaneus. **259.** SUPEROSQUE SEQUI⁵⁸² quia deorum neglector⁵⁸³ erat⁵⁸⁴.

260. QUID ENIM⁵⁸⁵ idcirco pro armis Nomii sua⁵⁸⁶ arma mutavit Agilleus⁵⁸⁷, quia de morte⁵⁸⁸ patris sui Herculis sagittis utebatur et arcu, hec autem nocte et dolo non sunt oportuna.

262. PINNAS⁵⁸⁹ per⁵⁹⁰ castrorum propugnacula. **263-264.** PRECIPITANT, idest precipitantur. PORTE castrorum, ne audito stridore portarum hostes excitentur⁵⁹¹.

264. NEC LONGUM fuit tempus vel iter⁵⁹². **264-265.** ET PROTINUS INGENS PRE(DA) SO(LO)⁵⁹³ inventa est iacens. PERACTI, idest perfossi.

268. SUFFICITE, idest vos dignos exhibete.

269. EXPOSITAS negligenter abiectas⁵⁹⁴. MARCORE, idest⁵⁹⁵ ebrietate.

271. HII tam debiles et ocio dediti. SERVARE⁵⁹⁶ obsidere, ne abfugeremus. VIROS,

---

571 Actor A] Auctor B R

572 suadere B A] suadet R

573 idest B A] om. R

574 consilia B A] consillia R

575 Agilleus B A] Agillegius R

576 cessisse B A] cessasse R

577 non se A] se non R se B

578 esse B A] om. R

579 Actori A] Auctori B R

580 Agilleo B A] Gilleo R

581 erat B R] fuit A

582 superosque sequi B A] sequisque su R

583 deorum neglector B A] decor ellectorum R

584 erat B R] fuit A

585 quid enim A R] om. B

586 sua B R] om. A

587 Agilleus B R] om. R

588 morte R A] more B

589 pinnas B A] pun R

590 per A R] ante per add. idest B

591 excitentur B A] exterrentur R

592 vel iter B A] habet R

593 ingens pre(da) so(lo) B A] ipse fa R

594 abiectas A R inxta Lact.] obiectas B

595 idest B R] om. A

596 servare B R] suare A

scilicet nos⁵⁹⁷, quorum⁵⁹⁸ respectu ipsi sunt molles et effeminati.

271. EXUIT a vagina⁵⁹⁹.

273. QUIS NUMERET? verba sunt⁶⁰⁰ actoris. **274.** EXANIMEM⁶⁰¹ quam ispe exanimavit⁶⁰², idest occidit⁶⁰³.

274. SUBIT vulnerat. **276.** MURMURA⁶⁰⁴, idest capita murmurantia. **277.** HUNC⁶⁰⁵, scilicet occidit. TEMERE EXPLI(CITUM), idest negligenter iacentem. SERO quia diu vigilavit. **280.** ACCLINES⁶⁰⁶ CLY(PEIS)⁶⁰⁷ quibus incumbentes⁶⁰⁸ dormiebant⁶⁰⁹. **280-281.** Ita, inquam, singulos interfecit⁶¹⁰ UT, idest sicut, SOPOR et cetera. LIGATUM⁶¹¹ sompno⁶¹².

283. LUNAREM LAM(PADA)⁶¹³, idest magnam facem et lucidam instar lune. CORPORA⁶¹⁴ iacentum⁶¹⁵ hostium.

286. MANUS sua. IAM TARDA⁶¹⁶ erat⁶¹⁷ ad ictus. **287.** CALIGANTES iam defficientes.

288-289. CASPIA TY(GRIS) a Caspia porta, que dividit Armeniam et⁶¹⁸ Egyptum⁶¹⁹; ibi est silva⁶²⁰ habundans tygrium⁶²¹. RABIES, fames, PLACATA similiter et ille iam⁶²² placari incipiebat⁶²³, qui prius in iram vehementer⁶²⁴ ardescebat. **291.** CONFUDIT⁶²⁵

⁵⁹⁷ scilicet nos *A R*] suos *B*

⁵⁹⁸ quorum *B A*] quarum *R*

⁵⁹⁹ a vagina *B A*] *om. R*

⁶⁰⁰ sunt *B R*] *om. A*

⁶⁰¹ exanimem *B A*] exanimere *R*

⁶⁰² exanimavit *B A*] exanimaverat *R*

⁶⁰³ occidit *B A*] occiderat *R*

⁶⁰⁴ murmura *B A*] murmurat *R*

⁶⁰⁵ hunc *B R*] huc *A*

⁶⁰⁶ acclines *B A R Klotz^{app}*] adclinis *Klotz*

⁶⁰⁷ cly(peis) *B R*] di *A*

⁶⁰⁸ incumbentes *B A*] incumbentibus *R*

⁶⁰⁹ dormiebant *B A*] dormientes *R*

⁶¹⁰ interfecit *B R*] interficit *A*

⁶¹¹ ligatum *B A*] ligant *R*

⁶¹² sompno *B A*] *post* sompno *add. idest R*

⁶¹³ lunarem lam(pada) *B A*] viarem iam *R*

⁶¹⁴ corpora *B A*] tarpeya *R*

⁶¹⁵ iacentum *B A*] idest centum *R*

⁶¹⁶ tarda *B R*] *om. A*

⁶¹⁷ erat *A R*] *om. B*

⁶¹⁸ et *B R*] ab *A*

⁶¹⁹ Egyptum *B R*] Egipto *A*

⁶²⁰ est silva *B R*] silva est *A*

⁶²¹ tygrium *B R*] tygribus *A*

⁶²² iam *B A*] *om. R*

⁶²³ placari incipiebat *B A*] incipiebat placari *R*

⁶²⁴ vehementer *B A*] *om. R*

⁶²⁵ confudit *B*] *post* confudit *add. idest R a finis A*

iuventorum sanguinem⁶²⁶ perfudit. SUA FA(CTA) que intulit, non autem que pertulit⁶²⁷.

292. VICTUS cede lassatus. **294-295.** MINAS suas INANES, idest⁶²⁸ inutiles, utpote contra dormientes⁶²⁹. Exhauriuntur mine⁶³⁰, cum habent⁶³¹ effectum. Aliter⁶³²: MINAS INA(NES) hostium iacentum⁶³³ EXHAURIRE⁶³⁴, idest evacuare⁶³⁵ eos⁶³⁶ perimendo⁶³⁷; quasi dicat: tedet eum occidere eos⁶³⁸, qui sibi prius⁶³⁹ minabantur inaniter.

296. SATUS⁶⁴⁰ HER(CULE) Agilleus. **297.** ACTORQUE⁶⁴¹ ALIA, scilicet parte. QUEMQUE trium ducum⁶⁴². **297-298.** SUA TURBA, idest sui X comites. **299.** TENTORIA Thebanorum⁶⁴³. **302.** DEUS ALIGER, idest Sompnus. **303.** MORIENTIA quasi dicat: in sola morte aperiebantur⁶⁴⁴ oculi eorum⁶⁴⁵.

304-305. PALMENSUS⁶⁴⁶ INSOMPNIS, idest⁶⁴⁷ pervigil. SYDERA SUPRE(MA), idest noctem usque ad occasum syderum. NULLOS OR(TUS)⁶⁴⁸ syderum aut dierum. **306.** PEANA SYDO(NIUM)⁶⁴⁹, idest⁶⁵⁰ Thebanam laudem. Pean est proprie laus Apollinis, ponitur tamen⁶⁵¹ pro laude quorumlibet⁶⁵². **307.** DEO COGENTE, idest Sompno⁶⁵³. **309.** EXIGIT⁶⁵⁴ impellit⁶⁵⁵. CAVA TESTU(DINE) antytosis⁶⁵⁶, pro 'cave⁶⁵⁷ testudinis'.

⁶²⁶ sanguinem A R] sanguine B

⁶²⁷ que intulit non autem que pertulit B A] non inpertulit sed que intulit R

⁶²⁸ idest B A] om. R

⁶²⁹ dormientes A R] post dormientes add. exaurire mi(nas) B

⁶³⁰ mine B A] tamen R

⁶³¹ habent B A] habet R

⁶³² aliter B A] alii R

⁶³³ iacentum B A] iacencium R

⁶³⁴ exaurire B A] exauriri R

⁶³⁵ evacuare B A] vacuare R

⁶³⁶ eos B A] eas R

⁶³⁷ perimendo B A] parcendo R

⁶³⁸ occidere eos B A] eos occidere R

⁶³⁹ sibi prius B A] plus sibi R

⁶⁴⁰ satus B A] sacra R

⁶⁴¹ Actorque B A] autraque R

⁶⁴² trium ducum B A] tibi ut dicit R

⁶⁴³ Thebanorum. DEUS ALIGER, idest Sompnus. MORIENTIA; quasi dicat B A] om. R

⁶⁴⁴ aperiebantur B A] aperiuntur R

⁶⁴⁵ oculi eorum B A] eorum oculi R

⁶⁴⁶ Palmenus A R Klotz^{pp}] Alimetus B Klotz^{pp}] Ialmenus Klotz

⁶⁴⁷ insompnis idest B A] mis inses R

⁶⁴⁸ nullos or(tus) B A] nullas cetus R

⁶⁴⁹ peana Sydo(nium) B A] peneasi R

⁶⁵⁰ idest B A] scilicet R

⁶⁵¹ tamen A] autem usurpative B om. R

⁶⁵² laude quorumlibet B] quorumlibet laude A] laude qualibet R

⁶⁵³ Sompno B A] sano R

⁶⁵⁴ exigit A R] ante exigit add. premente B

⁶⁵⁵ EXIGIT impellit A R] in marg. B

⁶⁵⁶ antytosis B A] post antytosis add. est R

⁶⁵⁷ cave B A] calle R

311. LIQUOR Bachicus. **312.** LATICES Bachi⁶⁵⁸. **313.** CRATER⁶⁵⁹ et PATERA⁶⁶⁰ diversa sunt⁶⁶¹ genera ciphorum⁶⁶².

313. OCCUPAT⁶⁶³ cum telo. **314.** HAURIT ferit. **315.** CORONATI quia vates erat⁶⁶⁴. **316.** NESCIUS quia dormiens morti dimittitur. **316-317.** HYLARIS VITA⁶⁶⁵ sine sensu⁶⁶⁶ doloris. «Vita⁶⁶⁷», dico, LUCRATA DO(LORES) hoc pro lucro habent, qui mortis dolorem non sentiunt.

319-320. AFFLATU⁶⁶⁸ TERRE(BAT), idest⁶⁶⁹ ructatione⁶⁷⁰. METENTES⁶⁷¹ pascentes⁶⁷².

320-321. REDUNDANT quia evomebant vinum, unde subdit: ESTUAT⁶⁷³ ebullit vel despumat⁶⁷⁴. **322.** INACHIUS VA(TEs) Tyodamas⁶⁷⁵. EXPULIT vinum cum sanguine simul exuit⁶⁷⁶. **323.** FRACTUM MUR(MUR)⁶⁷⁷ nam ex cruoris habundantia cessavit⁶⁷⁸ ructatio⁶⁷⁹. PERIT⁶⁸⁰ pro 'periit'.

324. FORs forsitan. QUIES erat ILLI⁶⁸¹ PRESAGA⁶⁸². Et GRAVATUS pondere sompni. NIGRAS, idest tristes.

326. SUPERABANT, idest restabant. **327.** CUM NU(BES) sunt⁶⁸³ VA(CUE) a rore⁶⁸⁴, nam⁶⁸⁵ veniente die nubes tenuantur. ET⁶⁸⁶ NON est HONOR, quia obscurantur⁶⁸⁷

⁶⁵⁸ Bachi B A] post Bachi add. et R

⁶⁵⁹ cfr. crateras Klotz

⁶⁶⁰ cfr. pateras Klotz

⁶⁶¹ sunt A R] om. B

⁶⁶² genera ciphorum B] genera sciphorum R ciphorum nomina A

⁶⁶³ occupat B A] cetu R

⁶⁶⁴ erat B R] fuit A

⁶⁶⁵ vita B R] om. A

⁶⁶⁶ sine sensu B A] consensu R

⁶⁶⁷ vita B A] victa R

⁶⁶⁸ afflatu B A] affatu R proflatu Klotz

⁶⁶⁹ idest B A] om. R

⁶⁷⁰ ructatione coniec] runcatione B functionem A representationem in marg. R, ras. in textu

⁶⁷¹ metentes A] mententes B merentes R

⁶⁷² pascentes B A] patentes R

⁶⁷³ estuat B R] post estuat add. idest A

⁶⁷⁴ despumat A R] spumat B

⁶⁷⁵ Tyodamas B A] Thodomas R

⁶⁷⁶ exuit B A] eruat R

⁶⁷⁷ fractum mur(mur) B R] factum modo A

⁶⁷⁸ cessavit B A] cessit R

⁶⁷⁹ ructatio coniec] runcatio B A R

⁶⁸⁰ perit B A] parte R

⁶⁸¹ illi B A] ei R

⁶⁸² presaga B (pressa R)] presago A

⁶⁸³ nu(bes) sunt B] man in A pres R

⁶⁸⁴ a rore A] aurore B R

⁶⁸⁵ nam A R] natu B

⁶⁸⁶ et B A] om. R

⁶⁸⁷ obscurantur B R] obscuratur A

maiori⁶⁸⁸ lumine. **328.** BOOTES qui est custos Urse. CURRU, scilicet⁶⁸⁹ Solis.

329. OPUS cedis. DEFECIT iam non⁶⁹⁰ inveniunt, quos occidunt⁶⁹¹.

330. SATIS⁶⁹² sufficere deberent⁶⁹³, presertim quia⁶⁹⁴ sunt INOPINA⁶⁹⁵. **331.** Vere «satis» [*Theb.* X 330], quia VIX⁶⁹⁶ et cetera. DEFORMIS⁶⁹⁷, quesita⁶⁹⁸ per fugam et latebras. **334.** Quandoquidem⁶⁹⁹ «satis», ergo⁷⁰⁰ PONE MO(DUM) et cetera. Et⁷⁰¹ debes⁷⁰², quia THEBIS SUNT SUA NU(MINA)⁷⁰³, idest sibi⁷⁰⁴ faventia, sicut nostra modo nobis⁷⁰⁵ faverunt.

335. QUE⁷⁰⁶ scilicet numina; nominativus est.

336. PARUIT⁷⁰⁷ Tyodamas. MADIDAS⁷⁰⁸ hostili sanguine. Nota: post acceptum beneficium debent sequi gratie⁷⁰⁹.

337-339. Ordo: TRADO TIBI EXUVIAS, idest sacrifico. PREMIA⁷¹⁰ effexegesis, quia supra dixerat⁷¹¹ a⁷¹² deo se⁷¹³ fuisse commonitum. NONDUM ABLUTUS AQUIS, idest⁷¹⁴ nondum purgatus a cede⁷¹⁵. LITAVI, idest litare promisi. FERUS MI(L)ES nunc⁷¹⁶ ad horam.

⁶⁸⁸ maiori B A] in avide R

⁶⁸⁹ scilicet B R] *om.* A

⁶⁹⁰ non B R] *post non add.* enim A

⁶⁹¹ occidunt B A] occiderat R

⁶⁹² satis B R] *post satis add.* idest A

⁶⁹³ deberent B A] deberet R

⁶⁹⁴ quia A R] *post quia add.* non B

⁶⁹⁵ inopina B R] inopia A

⁶⁹⁶ vix B R] *post vix add.* est A

⁶⁹⁷ deformis B A] de fovens R

⁶⁹⁸ quesita B A] que ceca R

⁶⁹⁹ quandoquidem A R] *post quandoquidem add.* est *bis scriptum* B

⁷⁰⁰ satis ergo B] ergo satis A R

⁷⁰¹ et B A] *om.* R

⁷⁰² debes B A] *om.* R

⁷⁰³ nu(mina) B A] itu et cetera R

⁷⁰⁴ sibi B A] *om.* R

⁷⁰⁵ modo nobis B A] nobis numina R

⁷⁰⁶ QUE, scilicet numina; nominativus est B R] *om.* A

⁷⁰⁷ paruit B R] patuit A

⁷⁰⁸ tyodamas madidas B A] adixde (?) R

⁷⁰⁹ sequi gratie B A] gratie sequi R

⁷¹⁰ premia B A] prima R

⁷¹¹ dixerat B A] dixit R

⁷¹² a B A] at R

⁷¹³ se A R] *om.* B

⁷¹⁴ idest B A] *om.* R

⁷¹⁵ a cede B A] accedat R

⁷¹⁶ nunc B A] non A

340. Vere⁷¹⁷ «fidus⁷¹⁸» [*Theb.* X 339], SI⁷¹⁹ NON DEDECUI⁷²⁰, idest⁷²¹ dedecoravi⁷²²; personaliter posuit ‘si’, non est⁷²³ dubitativum sed confirmativum. TULI, idest protuli, te PREMENTEM, idest⁷²⁴ urgentem⁷²⁵, ut iussa tua⁷²⁶ publicarem. **341.** SEPE VENI nobis auxilium ferens.

342. NUNC⁷²⁷ TIBI datur⁷²⁸ CRUDUS HONOS⁷²⁹, idest crudelis, scilicet⁷³⁰ TRUNCA⁷³¹ AR(MA) et cetera⁷³². **344.** LY(CIE) o⁷³³ Apollo, a Lycia regione ubi colitur; sed auctor poetica licentia⁷³⁴ producit mediam, quare⁷³⁵ etiam versus iste a Prisciano in exemplum adducitur [PRISC. *GL.* II, p. 41, l. 18; p. 72, l. 7]. **344-345.** EXIGE a me. TOT DITIA DO(NA)⁷³⁶ quot parva et crudelia tibi hic⁷³⁷ offero⁷³⁸. VOTI mei.

347. INTER HOS⁷³⁹, scilicet Argivos, sed metro cogente fecit⁷⁴⁰ anastrophen. FATO⁷⁴¹, scilicet⁷⁴² urgente eos ad mortem. **348.** MENALIUS Archadicus. REGIBUS Opleus⁷⁴³ Tydeo⁷⁴⁴, Dymas Parthonopeo⁷⁴⁵. **349.** COMITES erant. QUORUM regum.

350. ARCHADA Diman. **351.** REGIS Parthonopei⁷⁴⁶. **352.** TENEANT pro ‘tenent’⁷⁴⁷.

353. QUID FERETIS? cum datus sit esca canibus et avibus.

354. ASPERA quia venatrix. **355.** FUNUS UBI est⁷⁴⁸? idest funeratum corpus filii.

⁷¹⁷ vere *A R*] tripodum *B*

⁷¹⁸ fidus *B A*] sidus *R*

⁷¹⁹ si *B A*] *om.* *R*

⁷²⁰ non dedecui *B A*] deti dede *R*

⁷²¹ idest *B*] si non *A om.* *R*

⁷²² dedecoravi *B A*] decoru *R*

⁷²³ est *B A*] *om.* *R*

⁷²⁴ idest *B A*] *om.* *R*

⁷²⁵ urgentem *B A*] vero gentem *R*

⁷²⁶ iussa tua *B A*] tua iussa *R*

⁷²⁷ nunc *B A*] tunc *R*

⁷²⁸ tibi datur *B A*] datur tibi *R*

⁷²⁹ honos *B A*] *om.* *R*

⁷³⁰ scilicet *A R*] *om.* *B*

⁷³¹ trunca *B A*] truncar *R*

⁷³² et cetera *A R*] *om.* *B*

⁷³³ o *B*] cum *R om.* *A*

⁷³⁴ poetica licentia *B A*] licentia poetica *R*

⁷³⁵ quare etiam (et *B*) versus iste a Prisciano in exemplum adducitur *B R*] unde etiam Pris(cianus) adducit hunc versum in exemplum *A*

⁷³⁶ tot ditia do(na) *B A*] cordiciado *R*

⁷³⁷ tibi hic *B R*] nunc tibi *A*

⁷³⁸ offero *A R*] offert *B*

⁷³⁹ inter hos *B A R*] hos inter *Klotz*

⁷⁴⁰ fecit *B R*] facit *A*

⁷⁴¹ fato *B R*] facto *A*

⁷⁴² scilicet *B R*] *om.* *R*

⁷⁴³ Opleus *B*] Opeus *A* Ompheus *R*

⁷⁴⁴ Tydeo *A*] Tydeus *B* Thiro *R*

⁷⁴⁵ Parthonopeo *A R*] Parthonopeus *B*

⁷⁴⁶ Parthonopei *B A*] pater *R*

⁷⁴⁷ tenent *A R*] tenerent *B*

355-357. AT NOSTRO: quero que⁷⁴⁹ cura⁷⁵⁰ tibi⁷⁵¹ est de Parth(onopeo)⁷⁵², sed⁷⁵³ TYDEUS SEVIT, idest sevientem se ostendit; vel SEVIT, idest seuire me⁷⁵⁴ facit⁷⁵⁵, quia est INOPS⁷⁵⁶ TU(MULI). QUAMVIS ILLE, idest⁷⁵⁷ Tydeus esset⁷⁵⁸ PATIENTIOR AR(TUS), idest haberet patientiores⁷⁵⁹ artus et duriores⁷⁶⁰ ad laborem, quam Parth(onopeus); Greca figura est. Et quamvis non sit ADEO LACRIMA(BILIS)⁷⁶¹ ANNIS ABRUP(TIS)⁷⁶² una negatio⁷⁶³ totum extinguit; quasi dicat: nec est adeo⁷⁶⁴ lacrimabilis, nec anni eius sunt abrupti, quod est dicere Parthonopeus adhuc puer erat⁷⁶⁵, sed Tydeus iam fere⁷⁶⁶ ad etatis metam⁷⁶⁷ pervenerat⁷⁶⁸.

358. TAMEN quamvis esset patientior. **359.** THEBAS si in campo non invenero⁷⁶⁹.

360. VAGA epiteton.

361. DUCIS Parth(onopei). ERRANTES insepultas. INSTAR MICH I UMBRAS⁷⁷⁰ quas scilicet habeo⁷⁷¹ pro numine⁷⁷². **362.** ID(EM) AR(DOR)⁷⁷³ erat MISERO⁷⁷⁴ michi. **362-363.** HUMILI afflicto⁷⁷⁵. COMI(TEM) huius negotii. CIRCUMSPICIT si forte quem⁷⁷⁶ inveniatur⁷⁷⁷.

363-364. VIAMQUE⁷⁷⁸ INCHO(AT)⁷⁷⁹ verba⁷⁸⁰ actoris.

---

⁷⁴⁸ est B R] *om.* A

⁷⁴⁹ que B A] *om.* R

⁷⁵⁰ cura B R] *post cura add.* est A

⁷⁵¹ tibi B A] *post tibi add.* sit R

⁷⁵² Parth(onopeo) B A] patre R

⁷⁵³ sed B] si A R

⁷⁵⁴ seuire me B A] me seuire R

⁷⁵⁵ facit B R] fecit A

⁷⁵⁶ inops A R *Klotz*] inobs B *Klotz*^{pp}

⁷⁵⁷ idest A R] *om.* B

⁷⁵⁸ esset B A] *om.* R

⁷⁵⁹ patientiores B A] *post patientiores add.* ad R

⁷⁶⁰ et duriores B A] *om.* R

⁷⁶¹ lacrima(bilis) B A] *post lacri(mabilis) add.* non R

⁷⁶² annis ab(ruptis) A R] abrupt(tis) annis B

⁷⁶³ una negatio B A] negatio una R

⁷⁶⁴ est adeo B A] adeo est R

⁷⁶⁵ erat B R] fuit A

⁷⁶⁶ fere B R] *om.* A

⁷⁶⁷ ad etatis metam B R] ad metam etatis A

⁷⁶⁸ pervenerat B R] pervenit A

⁷⁶⁹ invenero B A] in ntero (?) R

⁷⁷⁰ umbras B A] michi R

⁷⁷¹ scilicet habeo B] habeo scilicet A scilicet herba R

⁷⁷² numine B A] munere R

⁷⁷³ ar(dor) B A R *Klotz*^{pp}] animus *Klotz*

⁷⁷⁴ misero B R] missos A

⁷⁷⁵ afflicto A R] afflicta B

⁷⁷⁶ forte quem B A] quem forte R

⁷⁷⁷ inveniatur B R] inveniant A

⁷⁷⁸ viamque B A] vestraque R

365. O CINTHYA⁷⁸¹ Diana. MODERATRIX⁷⁸² AR(CANE) NO(CTIS) quia eam illuminat⁷⁸³. **366.** Et⁷⁸⁴ merito te⁷⁸⁵ invoco, SI pro ‘quia’. PERHIBENT⁷⁸⁶ philosophi⁷⁸⁷. TERGEMINIS FI(GURIS)⁷⁸⁸, idest tribus, quia⁷⁸⁹ est Diana in silvis, Luna in celo, Proserpina apud inferos. **367.** DESCENDERE⁷⁹⁰ te⁷⁹¹ perhibent⁷⁹². ALIO⁷⁹³ quam in celis habes⁷⁹⁴. **368.** INSIGNIS⁷⁹⁵ ALUP(NUS) †ire†, dignitatem exauditionis callide supposuit. **369-370.** QUERITUR a nobis; hucusque est⁷⁹⁶ hyperbaton. NUNC⁷⁹⁷ SALTEM dum comitem tuum querimus.

370. DEA⁷⁹⁸ Diana. PRONIS⁷⁹⁹ in terram⁸⁰⁰, ut funderet⁸⁰¹ amplius⁸⁰² lumen. **371.** CORNU iubare⁸⁰³ suo; sed⁸⁰⁴ corniculatam⁸⁰⁵ eam innuit⁸⁰⁶ vel in⁸⁰⁷ novilunio, vel in defectu.

373. SIC UBI: adeo dicit inferiora pacuisse, sicut per choruscationes. **373-374.** MALUS IU(PPITER)⁸⁰⁸, idest⁸⁰⁹ tempestuosus aer. **374.** ASSILIUNT NUBES⁸¹⁰, idest crepitant⁸¹¹ et tunc⁸¹² ignis exilit. **375.** PATENT dissilientibus nubibus. ORBIS aplanes

---

⁷⁷⁹ incho(at) B R] incohant A

⁷⁸⁰ verba B A] post verba add. sunt R

⁷⁸¹ Cinthya B] tyta A citi R

⁷⁸² moderatrix B A] macula R

⁷⁸³ illuminat B A] iluminat in marg. R, ras. in textu

⁷⁸⁴ et B R] ut A

⁷⁸⁵ te A] om. B R

⁷⁸⁶ perhibent A] phi R om. B

⁷⁸⁷ philosophi A R] philosophicum B

⁷⁸⁸ fi(guris) B A] se R

⁷⁸⁹ quia est Diana (Diana est A) in silvis, Luna in celo, Proserpina apud inferos B A] om. R

⁷⁹⁰ descendere B R] deten A

⁷⁹¹ te B R] om. A

⁷⁹² perhibent B R] om. A

⁷⁹³ alio B A] ambo R

⁷⁹⁴ habes B A] heret (?) sup. lin. R, ras. in textu

⁷⁹⁵ INSIGNIS ALUP(NUS) †ire†, dignitatem exauditionis callide (talides A) supposuit B A] om. R

⁷⁹⁶ est B A] om. R

⁷⁹⁷ NUNC SALTEM dum comitem tuum querimus (querimus tu o pro tuum querimus A) B A] om. R

⁷⁹⁸ dea B A] ora R

⁷⁹⁹ pronis B A] pro prius R

⁸⁰⁰ terram B A] terra R

⁸⁰¹ ut funderet B A] infunfes R

⁸⁰² amplius B A] proprius R

⁸⁰³ cornu iubare B A] cu iu R

⁸⁰⁴ sed B A] om. R

⁸⁰⁵ corniculatam B A] cornuolatam R

⁸⁰⁶ innuit A] vocat B nominat R

⁸⁰⁷ in B A] om. R

⁸⁰⁸ Iu(ppiter) B] tu A om. R

⁸⁰⁹ idest B A] om. R

⁸¹⁰ nubes coniect] ci A ar R om. B

⁸¹¹ crepitant B R] increpitant A

⁸¹² tunc B A] ibi R

vel inferiora mundi.

376. ACCEPIT⁸¹³ sicut et Dymas. RADIOS lune. **376-377.** EADEM LUCE qua Dymas. **377.** DANT⁸¹⁴ SIGNA, idest significant sibi⁸¹⁵ invicem se quesita invenisse cadavera, quia loqui non audebant⁸¹⁶. **380.** CERVICE⁸¹⁷ sua, Dymantis et Opley. **381.** PROPE: causam exponit silentii. INDEX mundanorum⁸¹⁸.

383. PALLERE⁸¹⁹ lucis in adventu⁸²⁰.

384. INVIDA⁸²¹ dicturus actor quam triste⁸²² illi duo⁸²³ de pietate⁸²⁴ consecuti⁸²⁵ sunt exitum⁸²⁶ exclamat et fatorum incusat invidiam. FORS prospera, nam adversa fere semper⁸²⁷ comitantur⁸²⁸; quasi dicat: viris fortibus fata invident.

386. DECRESCIT⁸²⁹ pre⁸³⁰ gaudio non sentiunt. **387.** ET⁸³¹ SONUS A TERGO⁸³² est⁸³³ auditus.

387. DUCIS Ethyo(clis)⁸³⁴. **388.** VIGILA(TA) CASTRA, idest castrenses qui vigilaverant⁸³⁵, ut illud: «coniurata⁸³⁶ tuas rumpere nuptias⁸³⁷» [HOR. *carm.* I 15, 7]; participium sine verbi origine, neque⁸³⁸ enim dicitur ‘vigilior⁸³⁹’. **390-392.** USQUE pro ‘valde⁸⁴⁰’. Ordo⁸⁴¹: VIDET⁸⁴² USQUE PROCUL NESICIO QUID DU(BIUM) INC(ERTUM)QUE

⁸¹³ ACCEPIT sicut et Dymas. RADIOS lune. EADEM LUCE qua Dymas *B A] om. R*

⁸¹⁴ dant *B A] datum R*

⁸¹⁵ sibi *B A] ibi R*

⁸¹⁶ audebant *B A] audiebant R*

⁸¹⁷ CERVICE sua Dymantis et Opley *B A] om. R*

⁸¹⁸ mundanorum *B A] mandatorum R*

⁸¹⁹ PALLERE *B] palam R om. A*

⁸²⁰ lucis adventu *correxi iuxta Lact.] adventum lucis R lucis in adventu B om. A*

⁸²¹ invida *B R] post invida add. index A*

⁸²² triste *B R] tristem A*

⁸²³ duo *B A] om. R*

⁸²⁴ pietate *A R] post pietate add. tanta B*

⁸²⁵ consecuti *B R] assecuti A*

⁸²⁶ exitum *A R] exitium B*

⁸²⁷ fere semper *B] ferre semper R semper fere A*

⁸²⁸ comitantur *A R] comittantur B*

⁸²⁹ decrescit *B A] decretis R*

⁸³⁰ pre *B R] pro A*

⁸³¹ et *B A] om. R*

⁸³² a tergo *B A] autem R*

⁸³³ est *B R] om. A*

⁸³⁴ Ethyo(clis) *B A] Ethu R*

⁸³⁵ vigilaverant *B A] in lugo verant R*

⁸³⁶ coniurata *B A] qui rata R*

⁸³⁷ nuptias *B A] in R*

⁸³⁸ neque *B A] non R*

⁸³⁹ vigilior *B A] vigiloi R*

⁸⁴⁰ pro valde *B A] laulde R*

⁸⁴¹ a ordo *usque QUICUMQUE, scilicet estis (v. 393) om. R*

⁸⁴² VIDET (*correxi iuxta Klotz vident A*) USQUE PROCUL NESICIO QUID DU(BIUM) INC(ERTUM)QUE MO(VERI) et *A] om. B*

MO(VERI) et VIDET IRE⁸⁴³ COR(PORA), nec mirum⁸⁴⁴ si dubium erat, quia NECDUM⁸⁴⁵ et cetera. **393.** QUICUMQUE, scilicet estis. **395.** NON SIBI⁸⁴⁶ sed ducibus, quos⁸⁴⁷ portabant⁸⁴⁸. **397.** AFFECTANS, idest⁸⁴⁹ volens⁸⁵⁰. ERRARE adhuc⁸⁵¹ dubius⁸⁵² an essent⁸⁵³ hostes an socii.

397. ILLA⁸⁵⁴ hasta. **398.** ANTE OCULOS quia ultra eum sagittavit. **399.** AT NON Amphion quidem manum suam errare voluit, sed Epitus non. **401.** PERSTRINXIT consuit⁸⁵⁵.

402. LABITUR⁸⁵⁶ Opleus⁸⁵⁷. DUCIS Tydei. NON IMMEMOR liptotes⁸⁵⁸, qui noluit eum relinquere. **403.** FELIX sua reputatione. **404.** NESCIAT, idest non sentiat, quod contra est. TALIS non ablato domino.

406. IUNCTA sibi iam propinqua. **407.** FORTUNA adversa. **408.** NEUTRI CEP(TO) nec precibus nec armis. **409.** CORPUS⁸⁵⁹ Tydei. **413.** ET PARATUS potius quam Tideum deserat. IUXTA, idest equaliter. AD CEDEM⁸⁶⁰ hostibus inferendam; active posuit. Et AD MORTEM proferendam. **415.** NUMIDE⁸⁶¹ Numidia pars est Africe ferax leonum. **416.** INCERTA an defendat fetus an irruat in venantes. **419.** CATULOS fetus suos; quasi dicat: amor fetuum eam retardat ab impetu.

420. VIRO Dimante. SEVIRE Thebanos, idest quamvis prohibet eum occidi. **421.** PUERI Parthon(o)peo).

422. TUNC DENIQUE cum videret⁸⁶² trahi Parthono(peum).

---

⁸⁴³ ire B] ne A

⁸⁴⁴ mirum B] matris A

⁸⁴⁵ necdum B] nondum A

⁸⁴⁶ sibi B A] scilicet R

⁸⁴⁷ quos B A] quas R

⁸⁴⁸ portabant A R] portant dant B

⁸⁴⁹ idest A R] om. B

⁸⁵⁰ volens B A] post volens add. errigere R

⁸⁵¹ adhuc B A] adite in marg. R, ras. in textu

⁸⁵² dubius B A] dubibus R

⁸⁵³ an essent B A] avetunt (?) R

⁸⁵⁴ ILLA hasta. ANTE OCULOS quia ultra eum sagittavit. AT (an A) NON Amphion quidem (quidem om. A) manum suam errare voluit, sed Epitus non B A] om. R

⁸⁵⁵ consuit A R] om. B

⁸⁵⁶ labitur B A] nce ne R

⁸⁵⁷ a Opleus usque FORTUNA adversa (v. 408) om. R

⁸⁵⁸ a liptotes usque IMMO AIT AN(PHION) (v. 431) om. B

⁸⁵⁹ CORPUS Tydei. ET PARATUS potius quam Tideum deserat A] om. R

⁸⁶⁰ cedem A] cei R

⁸⁶¹ a NUMIDE usque trahi Parthono(peum) (v. 422) om. R

⁸⁶² videret correxi] vederet A

424. DUCITE Parth(onopeum). FULMINEI nati in⁸⁶³ fulmine⁸⁶⁴. **425.** INOAMQUE⁸⁶⁵ FUGAM nota⁸⁶⁶ est fabula de Athamante et Ino et Melicerta, qui mutatus est in deum marinum et dictus est Palemon; bene, pro puero rogans⁸⁶⁷ per puerum eos adiurat.

427. HIC, idest in⁸⁶⁸ vestro⁸⁶⁹ grege. PUERO⁸⁷⁰ Partho(nopeo). **428.** FACEM rogam.

428. IACENTIS⁸⁷¹ Partho(nopei). **429.** POTIOR, idest dignior quam ille. **430.** FERIS⁸⁷² relinquit insepultum. COEGI illum.

431-432. IMMO⁸⁷³ AIT AN(PHION) tu postulas ut⁸⁷⁴ sepeliatur, sed nos et sepulturam ei dabimus et tibi vitam concedemus, si Grecorum secreta nobis retexeris. CONDERE⁸⁷⁵ sepelire⁸⁷⁶, ut Persius: «Nerio iam tertia conditur uxor» [PERS. II 14]. REGEM⁸⁷⁷ Parth(onopeum). **434.** VITA tua. DUCIS Partho(nopei).

435. ARCHAS Dymas⁸⁷⁸.

436. SUMMUM HOC, scilicet dedecus⁸⁷⁹. CLADIBUS⁸⁸⁰ nostris⁸⁸¹; quasi dicat: a vita⁸⁸² ad perfectionem cladis devenimus. **437.** UT TURPAREM⁸⁸³, idest prodicione mea dedecorem⁸⁸⁴. ARGOS⁸⁸⁵ AF(FLICTOS) deest 'quamvis'.

438. NICHIL EMIMUS⁸⁸⁶ nec vitam meam nec Partonopei sepulturam. TANTI, idest⁸⁸⁷ pro tanto pretio, idest prodicione meorum. IPSE⁸⁸⁸ Partho(nopeus). SIC⁸⁸⁹ ut propter eius se-

---

⁸⁶³ nati in R] natum A

⁸⁶⁴ fulmine A] fluminem R

⁸⁶⁵ Inoamque R] iinoamque A

⁸⁶⁶ nota est fabula de Athamante et Ino et Melicerta, qui mutatus est in deum marinum et dictus est Palemon A] om. R

⁸⁶⁷ rogans A] rogas R

⁸⁶⁸ in A] om. R

⁸⁶⁹ vestro *correxī*] nostro A R

⁸⁷⁰ a puero *usque* secreta nobis retexeris (v. 431) A] om. R

⁸⁷¹ iacentis A *Klotz^{app}*] tacentis *Klotz*

⁸⁷² feris *correxī iuxta Klotz*] fetis A

⁸⁷³ immo *correxī iuxta Klotz*] iuno A

⁸⁷⁴ ut B] ubi A

⁸⁷⁵ condere B R] concede A

⁸⁷⁶ sepelire A R] *ante* sepelire *add.* idest B

⁸⁷⁷ REGEM Parth(onopeum). VITA tua. DUCIS Partho(nopei) B A] om. R

⁸⁷⁸ Dymas B A] aimas R

⁸⁷⁹ dedecus B A] decus R

⁸⁸⁰ cladibus B A] claudibus R

⁸⁸¹ nostris B R] meis A

⁸⁸² a vita B R] an tta A

⁸⁸³ turparem B A] imparem R

⁸⁸⁴ dedecorem A R] dedecorarem B

⁸⁸⁵ a ARGOS *usque* VOS QUOQUE (v. 445) om. B

⁸⁸⁶ emimus *correxī iuxta Klotz*] eminus A est R

⁸⁸⁷ idest A] et R

⁸⁸⁸ IPSE Partho(nopeus) A] om. R

⁸⁸⁹ sic A] *post* sic *add.* scilicet R

pulturam⁸⁹⁰ Greci prodantur.

439. PECTUS⁸⁹¹ suum. **440.** PUERO Partho(nopeo). VOLVENS 'ait' subaudis.

441. INTEREA donec aliam possis habere sepulturam. CLARO⁸⁹² famoso quantum ad me.

442. AMBO⁸⁹³ Dimas et Opleus; verba sunt auctoris. **443.** INSIGNE qui propter dominos voluere mori. **444.** LETOQUE⁸⁹⁴ FRU(UNTUR), idest in tali facto cum voluptate mortem recipiunt.

445. VOS QUOQUE: glose⁸⁹⁵ continuanda est hec littera: sic Nisus⁸⁹⁶ et Eurialus per Virgilium fuerunt sacrati, ita, o Dyma⁸⁹⁷ et Opleu, per me⁸⁹⁸ sacrati eritis⁸⁹⁹; verba poete⁹⁰⁰. **446.** INFERIORE⁹⁰¹ LYRA, idest humiliore⁹⁰² dicendi genere⁹⁰³ quam carmina Virgillii. MEMORES de quibus habebitur⁹⁰⁴ memoria⁹⁰⁵, idest⁹⁰⁶ virtutis vestre gloria⁹⁰⁷ longitudine temporis⁹⁰⁸ non vincetur, sed temporum⁹⁰⁹ longitudinem superabit⁹¹⁰.

447. NON⁹¹¹ ASPERNABITUR⁹¹² propter consimilem⁹¹³ fidelitatem; videtur hic⁹¹⁴ latenter innuere⁹¹⁵ et quasi⁹¹⁶ per tapinosim⁹¹⁷ Thebaidos paritatem⁹¹⁸ et equivalentiam cum Eneide.

⁸⁹⁰ sepulturam A] *post* sepulturam *add.* TANTI, scilicet tanto precio, idest R

⁸⁹¹ PECTUS suum. PUERO Partho(nopeo). VOLVENS 'ait' subaudis A] *om.* R

⁸⁹² claro A R *Klotz*^{pp}] et tu *Klotz*

⁸⁹³ AMBO Dimas et Opleus; verba sunt auctoris. INSIGNE qui propter dominos voluere mori. LETOQUE FRU(UNTUR), idest in tali facto cum voluptate mortem recipiunt A] *om.* R

⁸⁹⁴ -que *correx* *in*xta *Klotz*] hoc A

⁸⁹⁵ glose A R] gloriose B

⁸⁹⁶ Nisus et Eurialus per Virgilium fuerunt sacrati (*post* sacrati *add.* eritis et celebrati R) ita (*post* ita *add.* et vos B) B R] *om.* A

⁸⁹⁷ o Dyma et Opleu B] o Dima et Apleu A] aileu et daima R

⁸⁹⁸ per me B A] *om.* R

⁸⁹⁹ eritis B A] *post* eritis *add.* et celebrati R

⁹⁰⁰ verba poete B A] *om.* R

⁹⁰¹ inferiore B A] imperiare R

⁹⁰² humiliore B R] humiliori A

⁹⁰³ dicendi genere B A] genere actam michi R

⁹⁰⁴ habebitur B A] habere R

⁹⁰⁵ memoria B A] memoratur R

⁹⁰⁶ idest B A] scilicet R

⁹⁰⁷ virtutis vestre (nostre A) gloria B A] *om.* R

⁹⁰⁸ longitudine temporis B A] temporem longitutinem *stpr* (?) R

⁹⁰⁹ temporum B R] temporis A

⁹¹⁰ superabit B R] vincet A

⁹¹¹ non B] nam A ma R

⁹¹² aspernabitur B R] aspernabatur A

⁹¹³ consimilem B R] similem A

⁹¹⁴ hic B A] eum R

⁹¹⁵ innuere B A] *om.* R

⁹¹⁶ quasi B A] quando R

⁹¹⁷ tapinosim B] tapinosi R rapinas in A

⁹¹⁸ paritatem B A] parvitatem R

448. GLORIA NISI⁹¹⁹ ADMITET, idest vos⁹²⁰ secum recipiet et⁹²¹ glorie⁹²² sue volet⁹²³ esse⁹²⁴ participes; laus est Virgilio quod dicit «gloria».

449. Sic⁹²⁵ isti duo «in optatis»⁹²⁶ interiere «complexibus» [*Theb.* X 442]⁹²⁷, AT FERUS AM(PHION)⁹²⁸ adhuc⁹²⁹ ignorans⁹³⁰ Thebanorum⁹³¹ supplitia.

451. MITTIT quosdam⁹³². REGI Ethio(cli).

450. DOLUM⁹³³ Dymantis et Oplei⁹³⁴. CORPORA Parthe(nopei) et Tydei.

452. VULTUS⁹³⁵ SO(CIORUM) Dymantis et Oplei OSTENDERE. Similiter fecerunt Rutuli de Niso et Eurialo: ad illius loci⁹³⁶ similitudinem tractatus est locus iste⁹³⁷.

453. INTEREA dum festinat Amphion, ut vultus sociorum Pelasgis ostendat⁹³⁸.

454. ERUMPENTIA propter ipsos erumpentes in gaudia. Nota⁹³⁹ etiam quod⁹⁴⁰ parvissima⁹⁴¹ commoda post calamitatem maximam⁹⁴² ultra modum exhilarant.

455. UT, idest postquam.

456. NOTANT AR(MA)⁹⁴³ sanguine hostili perfusa⁹⁴⁴. NOVUS, quia timor prius⁹⁴⁵ cogebat fieri silentium⁹⁴⁶; vel NOVUS, idest magnus: «Pollio⁹⁴⁷ et ipse facit nova carmina» [*VERG. ecl.* III 86], idest magna⁹⁴⁸.

457. CUPIDA⁹⁴⁹ videndi eos et audiendi⁹⁵⁰ facta⁹⁵¹ eorum.

⁹¹⁹ gloria Nisi B] gloriam A] gloria et a R

⁹²⁰ vos B R] nos A

⁹²¹ et B R] om. A

⁹²² glorie B A] fere nihil legitur R

⁹²³ volet B R] volens A

⁹²⁴ esse B R] eum A

⁹²⁵ sic B A] sicut R

⁹²⁶ optatis B A] aptatis R

⁹²⁷ complexibus B A] conspectibus R

⁹²⁸ Am(phion) B A] m R

⁹²⁹ adhuc B A] aduo R

⁹³⁰ ignorans B A] ignota R

⁹³¹ Thebanorum B R] om. A

⁹³² quosdam B A] quasdam R

⁹³³ dolum B A] dalum R

⁹³⁴ Oplei B A] Aplei R

⁹³⁵ VULTUS SO(CIORUM) Dymantis et Oplei B A] om. R

⁹³⁶ loci B R] ergo A

⁹³⁷ locus iste A R] iste locus B

⁹³⁸ Pelasgis ostendat A R] ostendat Pelasgis B

⁹³⁹ nota B A] nata R

⁹⁴⁰ etiam quod A] etiam R om. B

⁹⁴¹ parvissima B R] minutissima A

⁹⁴² calamitatem maximam (maxima R) B R] nimiam calamitem hominem A

⁹⁴³ notant ar(ma) B] videt ru an A tata R

⁹⁴⁴ hostili perfusa B R] perfusa hostili A

⁹⁴⁵ prius B A] post R

⁹⁴⁶ fieri silentium B R] silentium fieri A

⁹⁴⁷ Pollio B R] Pollio A, qui in marg. add. Bucolicum

⁹⁴⁸ et ipse facit nova carmina, idest magna B] et ipse facit nova carmina A et cetera R

458. QUISQUE ‘cupit’ subaudis⁹⁵².

458. VOLUCRUM RECEN(TUM), idest⁹⁵³ recenter natorum.

459. IN⁹⁵⁴ LONGO ETHERE quasi longe in ethere. MATREM, que affert illis edulium.

460. MARGO⁹⁵⁵ dubii generis est. 461. EXTAT⁹⁵⁶ eminet pro media parte corpori. HIANS fame. 462. APERTA alis extensis. Et nisi⁹⁵⁷ INCREPET⁹⁵⁸ AMAN(TIBUS) <ALIS>, idest nisi⁹⁵⁹ eos cum alis percutiat et a⁹⁶⁰ casu prohibeat. Sic et illi a⁹⁶¹ vallo ruerent⁹⁶², nisi a sociis advenientibus⁹⁶³ et omnia promittentibus choiberentur.

463. ARCHANUM fictum insidiis. TACITI M(ARTIS), idest belli nocturni⁹⁶⁴. 466. CONCITUS⁹⁶⁵ pro⁹⁶⁶ gaudio victoriae proprie⁹⁶⁷. IUXTA, scilicet statim⁹⁶⁸ post Tyodamanta⁹⁶⁹. 467. CEDE⁹⁷⁰ Dimantis et Oplei. FERVERE calere vel fumare.

470. QUI⁹⁷¹, idest qualis et quantus TREMOR solet esse. TAC(TIS) DE LAM(PADE) CE(LI)⁹⁷², idest fulminantis⁹⁷³. «Lampade⁹⁷⁴», dico, ILLICITA⁹⁷⁵, idest⁹⁷⁶ immissa, ab ‘illicio, illicis’; vel ILLICITA quia punit agentes illicita⁹⁷⁷; vel sit epyteton⁹⁷⁸ ductum⁹⁷⁹ a longinquo⁹⁸⁰, eo⁹⁸¹ quod non liceat loca tangi⁹⁸², ubi fulminis⁹⁸³ reponuntur reliquie.

⁹⁴⁹ cupida A] cupido B] cupi R

⁹⁵⁰ audiendi B] audendi R

⁹⁵¹ facta A] fata B

⁹⁵² subaudis B] subaude R

⁹⁵³ idest B] *om.* A

⁹⁵⁴ IN LONGO (longa A] ETHERE quasi longe in ethere. MATREM, que affert illis (illum A] edulium B] A] *om.* R; ethere B] A] Klotz^{pp}) aere Klotz

⁹⁵⁵ a MARGO usque fulminantis (v. 470) *om.* B; *cf.* margine Klotz

⁹⁵⁶ EXTAT eminet pro media parte corpori. HIANS fame A] *om.* R

⁹⁵⁷ nisi A] michi R

⁹⁵⁸ increpet R] in cupet A

⁹⁵⁹ idest nisi R] *om.* A

⁹⁶⁰ a A] *om.* R

⁹⁶¹ a A] et R

⁹⁶² ruerent A] reverent (?) R

⁹⁶³ advenientibus R] adventibus A

⁹⁶⁴ nocturni A] nocturna R

⁹⁶⁵ concitus A] et ci R

⁹⁶⁶ pro A] pre R

⁹⁶⁷ post proprie *add.* idest A] R, *quam vocem seclusi*

⁹⁶⁸ scilicet statim A] statim sed R

⁹⁶⁹ Tyodamanta R] Tyodamantem A

⁹⁷⁰ CEDE (*correx* iuxta Klotz cedem A] Dimantis et Oplei A] *om.* R

⁹⁷¹ qui A] qua R

⁹⁷² tac(tis) de lam(pade) (*correx* iuxta Klotz lac R) ce(li) R] tantos A

⁹⁷³ fulminantis R] fulminantes A

⁹⁷⁴ lampade B] lampades A

⁹⁷⁵ illicita B] A] R] Klotz^{pp}] elicita Klotz

⁹⁷⁶ idest B] ri A

⁹⁷⁷ agentes illicita B] A] illicita agentes R

⁹⁷⁸ epyteton B] epitetum A] epitento R

⁹⁷⁹ ductum B] A] dictum R

⁹⁸⁰ longinquo B] A] longinquo R

471. HIC⁹⁸⁴, idest tantus tremor, FIXIT IUVENEM. Et PARITER, idest simul. **472.** VOX ad verba. ACIES ad visum, qui hebetatus est⁹⁸⁵. SANGUIS ad colorem. PARANTEM Amphionem. **473.** ULTRO⁹⁸⁶ magnitudinem timoris exprimit in equo.

475. NOCTURNO TRIUM(Pho)⁹⁸⁷ quem habuerat⁹⁸⁸ Tyodamas⁹⁸⁹. **477.** CONGERIE⁹⁹⁰ cadaverum. **478.** IPSI qui equis insidebant. **478-479.** UNGULA equorum. EXERIT⁹⁹¹ AR(TUS), idest⁹⁹² cadavera imminuit; vel EXERIT AR(TUS), idest ossa denudat a carnibus. IMPEDIT⁹⁹³ a cursu retardat.

480. HAC VIA super artus hostiles. CEU TECTA nam adeo superbiebant, quasi Thebas penitus diruissent⁹⁹⁴.

482. CAPANEUS HOR(TATUR) tali viro⁹⁹⁵ datur hec oratio⁹⁹⁶, in quo tota salus eorum pendebat et fiducia.

482. OCCULTATA hoc dicit, propter insidias Tyodamantis⁹⁹⁷ et⁹⁹⁸ bellum nocturnum. **484.** TESTE DIE non nocte, sicut Tyodamas⁹⁹⁹. CLAMORE tangit illud Adrasti consilium: «numquam apta latenti / turba dolo» [*Theb.* X 242-243]. *PULVERE certamine. **485-486.** SUNT ET MICHI: sicut¹⁰⁰⁰ Tyodamanti SUNT OMINA deorum et avium, sic michi sunt OMINA DEXTRE mee, Virgilius: «dextra michi deus et telum¹⁰⁰¹ quod missile¹⁰⁰² libro» [VERG. *Aen.* X 773]; tangit illud, quod superius ait Thiodamas¹⁰⁰³:* «vidi, et¹⁰⁰⁴ me volucres circum plausere secunde» [*Theb.* X 201].

⁹⁸¹ eo A R iuxta Lact.] idest B

⁹⁸² tangi A R iuxta Lact.] tangere B

⁹⁸³ fulminis A R] fulguris B

⁹⁸⁴ HIC, idest tantus tremor, FIXIT IUVENEM. Et PARITER (et pariter om. A), idest simul B A] om. R

⁹⁸⁵ hebetatus est B] est hebetatus A hebetatus est in marg. R, ras. in textu

⁹⁸⁶ parantem Amphionem (Amphione B) ultro B A] vultus R

⁹⁸⁷ trium(pho) A] circum B om. R

⁹⁸⁸ habuerat B R] habuit A

⁹⁸⁹ Tyodamas B A] Thiadamas R

⁹⁹⁰ CONGERIE cadaverum. IPSI qui (quis B) equis insidebant. UNGULA equorum B A] om. R

⁹⁹¹ exerit B A R Klotz^{pp}] exterit Klotz

⁹⁹² idest cadavera imminuit; vel EXERIT AR(TUS) A] om. B R

⁹⁹³ IMPEDIT a cursu retardat. HAC VIA super artus hostiles. CEU TECTA B A] om. R

⁹⁹⁴ penitus diruissent A R] diruissent penitus B

⁹⁹⁵ tali viro B A] in marg. R, ras. in textu

⁹⁹⁶ oratio B] hortatio A honorato in marg. R, ras. in textu

⁹⁹⁷ Tyodamantis B A] Thiodomantis R

⁹⁹⁸ et B A] in R

⁹⁹⁹ Tyodamas B A] Tydeo R

¹⁰⁰⁰ sicut B R] post sicut add. et A

¹⁰⁰¹ telum B A] celum R

¹⁰⁰² missile B A] missili R

¹⁰⁰³ superius ait Thiodamas (Adrastus B) A B] ait Thiodamas superius R

¹⁰⁰⁴ vidi et B A] videt R

FURORES derisorie¹⁰⁰⁵ hoc dixit¹⁰⁰⁶; *Tyodamas¹⁰⁰⁷ furit mente, ego vero¹⁰⁰⁸ gladio.

487. SUCCENDIT¹⁰⁰⁹ ut princeps omnium. **488.** GENER¹⁰¹⁰ Pol(inices), qui¹⁰¹¹ erat causa belli. AUGUR Tyodamas¹⁰¹². TRISTIOR futuri mali prescius¹⁰¹³.

489-490. NARRAT AMPHION †...†. MISERAM anticipatio¹⁰¹⁴ ex parte actoris victoriam Thesei latenter¹⁰¹⁵ innuentis¹⁰¹⁶. **491.** CITUS quia cito exclamavit.

493. EST, idest contigit¹⁰¹⁷, impersonaliter; verba sunt actoris, quasi dicat: adeo timuerunt, quod¹⁰¹⁸ pre timore hostibus restiterunt et portas clausurunt. **494.** CHOIT, idest clauditur¹⁰¹⁹, sed¹⁰²⁰ ideo dixit «cohit»¹⁰²¹, quia porte urbium sunt¹⁰²² bifrontes. ARTAT, idest¹⁰²³ claudit. TARDIUS quam ceteri¹⁰²⁴ vigiles. **495.** SPARTANA Laconia¹⁰²⁵, que fuerat sub Parthonopeo¹⁰²⁶. **497.** TAYGETI¹⁰²⁷ mons est Laconie. **498-500.** EUROTE fluvius est¹⁰²⁸ Laconie, cuius incole sunt bellicosi,* unde dixit «rigidi» [*Theb.* X 497]; vel fluvius ille¹⁰²⁹ rapidus¹⁰³⁰ est, vel semper¹⁰³¹ constrictus glacie¹⁰³². TUQUE¹⁰³³, O ALCIDAMA SPECTATE, laudate, OMNIBUS PA(LESTRIS), idest¹⁰³⁴ omni ludo palestrarum. IN¹⁰³⁵ NEMEO PUL(VERE), ubi cum Capaneo dimicavit, cum Greci

¹⁰⁰⁵ derisorie B A] derisare R

¹⁰⁰⁶ hoc dixit B R] dixit hoc A

¹⁰⁰⁷ Tyodamas B A] Thiodo(mas) R

¹⁰⁰⁸ vero B R] om. A

¹⁰⁰⁹ succendit B R] succedit A

¹⁰¹⁰ gener B A] generis R

¹⁰¹¹ qui erat (fuerat A) causa belli B A] om. R

¹⁰¹² Tyodamas B A] Tiada(mas) R

¹⁰¹³ mali prescius B A] belli post eius in marg. R, ras. in textu

¹⁰¹⁴ anticipatio B R] om. A

¹⁰¹⁵ latenter B A] lateret R

¹⁰¹⁶ innuentis A R] om. R

¹⁰¹⁷ contigit B A] attingit R

¹⁰¹⁸ quod pre timore hostibus (hastibus R) restiterunt et portas clausurunt (recluserunt R) B R] om. A

¹⁰¹⁹ idest clauditur B] clausurunt R om. A

¹⁰²⁰ sed B R] scilicet A

¹⁰²¹ cohit B R] om. A

¹⁰²² sunt B A] om. R

¹⁰²³ idest B A] om. R

¹⁰²⁴ ceteri B A] cuncti R

¹⁰²⁵ Laconia B R] Loconica A

¹⁰²⁶ Parthonopeo B R] Sparthanis A

¹⁰²⁷ TAYGETI mons est Laconie B A] om. R

¹⁰²⁸ est B R] om. A

¹⁰²⁹ ille A R] post ille add. semper B

¹⁰³⁰ rapidus B R] rapidissimus A

¹⁰³¹ semper B A] super R

¹⁰³² glacie B A] glarie R

¹⁰³³ TUQUE, O ALCIDAMA (Alcidama om. B) SPECTATE (post spectate add. idest A), laudate B A] om. R

¹⁰³⁴ idest B A] post idest add. in R

¹⁰³⁵ in Nemeo (Nemea A) pul(vere), ubi cum Capaneo dimicavit B A] om. R

ludos Archemoro¹⁰³⁶ celebrarent. QUEM Alcidamma. **500-501.** TYNDARIDES Pollux. LIGARAT bene, quia manus non egrediebatur armaturam; vel quia manus¹⁰³⁷ eorum vinclis cestuum¹⁰³⁸ erant alligate. CONVEXA NITIDI MA(GISTRI), idest plagam celi in qua¹⁰³⁹ lucet stella¹⁰⁴⁰ Pollucis¹⁰⁴¹. **502.** DEUS, idest Pollux. AVERSO¹⁰⁴² ne videret mortem discipuli sui¹⁰⁴³.

503. TE o¹⁰⁴⁴ Alcidama¹⁰⁴⁵. NEMUS OEBA(LIUM) quia ibi erat¹⁰⁴⁶ Pollucis gymnasium, ubi Pollux insudavit; *Oebalia pars est Laconie. **503-504.** RIPPA LACENE VIRGINIS, idest Lede¹⁰⁴⁷ Laconice, que¹⁰⁴⁸ corrupta est iuxta fluvium quendam Laconie a Iove converso¹⁰⁴⁹ in olorem, unde nam¹⁰⁵⁰ ait: LUBRICA, idest fallax, quia ibi¹⁰⁵¹ decepta est Leda; vel LUBRICA, idest labilis; vel LACENE VIRGINIS¹⁰⁵², idest Diane, que in Laconia¹⁰⁵³ colitur. FALSO¹⁰⁵⁴ sub quo Iupiter erat. **505.** AMICLEIS NIMPDIS apud Amiclas civitatem Laconie Diana colitur a Nimpdis. **506-507.** Et flebit te GENITRIX tua, idest aliqua¹⁰⁵⁵ Nimpdarum. QUE¹⁰⁵⁶ ERUDIIT TE, idest in bello cestuum instruxit, quia Nimphe Laconides¹⁰⁵⁷ bellatrices erant; vel ERU(DIIT) TE¹⁰⁵⁸, idest erudiri voluit. LEGES, idest morem¹⁰⁵⁹ bellandi cum cestibus¹⁰⁶⁰. DIDICISSE te¹⁰⁶¹ scilicet.

---

¹⁰³⁶ Archemoro B A] Artemaro R

¹⁰³⁷ non egrediebatur armaturam (armatura R); vel quia manus A R] *sup. lin.* B

¹⁰³⁸ cestuum A] celestium R *om.* B

¹⁰³⁹ qua B A] quam R

¹⁰⁴⁰ stella B A] *om.* R

¹⁰⁴¹ Pollucis B] *post* Pollucis *add.* et A R

¹⁰⁴² averso B A] adverso R

¹⁰⁴³ discipuli sui B A] sui discipuli R

¹⁰⁴⁴ o B A] *om.* R

¹⁰⁴⁵ Alcidama B] Alcidama R Tyodama A

¹⁰⁴⁶ erat B R] fuit A

¹⁰⁴⁷ Lede B A] *post* Lede *add.* et R

¹⁰⁴⁸ que corrupta est iuxta fluvium quendam Laconie B R] *om.* A

¹⁰⁴⁹ converso B] conversa R verso A

¹⁰⁵⁰ nam B A] *om.* R

¹⁰⁵¹ quia ibi B A] imque (?) R

¹⁰⁵² vel Lacene virginis B A] tiatrum R

¹⁰⁵³ Laconia B A] Licaonia R

¹⁰⁵⁴ FALSO (falsa R) sub quo Iupiter erat. AMICLEIS NIMPDIS apud Amiclas civitatem Laconie Diana colitur B R] *om.* A

¹⁰⁵⁵ aliqua B A] aliquam R

¹⁰⁵⁶ QUE ERUDIIT TE, idest in bello cestuum instruxit B A] *om.* R

¹⁰⁵⁷ Laconides B A] Licaonie R

¹⁰⁵⁸ eru(diit) te B A] urite R

¹⁰⁵⁹ morem B A] amorem R

¹⁰⁶⁰ cestibus B A] celestibus R

¹⁰⁶¹ te B A] re R

508. IN LIMINE ECHIONIO¹⁰⁶², idest¹⁰⁶³ in¹⁰⁶⁴ Ogygiis¹⁰⁶⁵, que¹⁰⁶⁶ tardius clause fuerant¹⁰⁶⁷.

510. ALMENIDES¹⁰⁶⁸ proprium nomen¹⁰⁶⁹ est cuiusdam¹⁰⁷⁰ Thebani, licet¹⁰⁷¹ patronomicum formam habeat. **511.** TORSERUNT clausurunt. QUANTA CERVICE¹⁰⁷², idest quanto robore, quia vis taurorum tota est in cervice. **512.** PROFINDUNT¹⁰⁷³, idest arant. PANGAEA illa promontoria Macedonie.

513. PAR¹⁰⁷⁴ OPERIS IACTURA LUCRO quasi dicat: cum Thebani portas clauderent¹⁰⁷⁵, tot de¹⁰⁷⁶ suis excluserunt, quot de Grecis retinuerunt. **514.** CADIT occiditur. **515.** PRONAS sicut faciunt veniam postulantes¹⁰⁷⁷.* **515-517.** Ordo: VERBA et VULTUS AMIN(TORIS) TEN(DENTIS) PRO(NAS) UL(NAS)¹⁰⁷⁸ et cetera¹⁰⁷⁹. **518.** PER VULNUS, idest capite absciso, TORQUIS¹⁰⁸⁰ CECIDIT a¹⁰⁸¹ COLLO. HOSTILES¹⁰⁸² Thebanas.

519. VALLUM Thebanorum, quod vulgo ‘palicium’ dicimus. SOLVITUR a Grecis dissipatur. **519-520.** PRIME MORE, idest prime munitiones, que Grecos¹⁰⁸³ morabantur; vel¹⁰⁸⁴ PRIME¹⁰⁸⁵ vel fossata, vel antemurale¹⁰⁸⁶, vel ipsi homines deffendentes. **521.** TRANSMITTERE transire. **523.** AGI, idest¹⁰⁸⁷ se impelli a sessoribus.

---

¹⁰⁶² in limine Echionio B A] lei R

¹⁰⁶³ idest B R] *om.* A

¹⁰⁶⁴ in B A] *om.* R

¹⁰⁶⁵ Ogygiis B A] Oagigiis R

¹⁰⁶⁶ que B R] qui A

¹⁰⁶⁷ clause fuerant A] clause fuerant et B fuerant clause R

¹⁰⁶⁸ Almenides B Klotz^{pp}] Palmenides A Nalimenii R Ialmenides Klotz

¹⁰⁶⁹ proprium nomen B A] pri non R

¹⁰⁷⁰ cuiusdam B A] circam R

¹⁰⁷¹ licet patronomicum (patronomicorum R) formam habeat (habeat *in marg.* R *ras. in textu*) B R] *om.* A

¹⁰⁷² quanta cervice B] quod ta cum vi A que iacet R

¹⁰⁷³ PROFINDUNT ... de Grecis retinuerunt B A] *om.* R; profundunt B Klotz^{pp}] profingunt A profringunt

Klotz

¹⁰⁷⁴ par *correci iuxta* Klotz] pars B A

¹⁰⁷⁵ clauderent B] claudent A

¹⁰⁷⁶ de B] crudis (?) A

¹⁰⁷⁷ veniam postulantes B A] postulantes veniam R

¹⁰⁷⁸ ul(nas) B A] vul R

¹⁰⁷⁹ et cetera A R] *sup. lin.* B

¹⁰⁸⁰ torquis B A R Klotz^{pp}] torques Klotz

¹⁰⁸¹ a B A] de R

¹⁰⁸² HOSTILES ... (quod vulgo palicium dicimus *om.* A) ... dissipatur B A] *om.* R

¹⁰⁸³ que Grecos B A] Grecos que R

¹⁰⁸⁴ vel R] ut A *om.* B

¹⁰⁸⁵ prime A R] pinne B

¹⁰⁸⁶ antemurale B A] ante morale R

¹⁰⁸⁷ idest B A] *om.* R

ABRUP(TUM) deest ‘per’ vel ‘in’. NUNC¹⁰⁸⁸, idest aliquando, *erat ille IMPETUS IRE, idest ut irent in abruptum. **524.** NUNC, idest aliquando, RECEDUNT IN FRENA AB EXTREMO MARGINE fossarum, idest redeunt in vestigia fossarum altitudinem metuentes.

525. MUNIMINA¹⁰⁸⁹ sudes, que circa urbem figuntur et eam¹⁰⁹⁰ muniunt¹⁰⁹¹. **526.** SUDANT laborant; consequens pro antecedenti. **527.** REMOLIRI¹⁰⁹², idest conflagere¹⁰⁹³. **527-528.** SONORO¹⁰⁹⁴ LOCO a muris, quos struxit Amphion ad cantum cythare. **529.** LACESSUNT¹⁰⁹⁵, idest¹⁰⁹⁶ suffodiunt; desiderativum est¹⁰⁹⁷ a ‘lacro, laceras’. IMA¹⁰⁹⁸ murorum fundamenta. **530.** CECA quantum ad Thebanos,* qui eos videre non poterant, quos testudo deffendebat.

531. OMNE CAPUT, idest turres, que sunt eminentior pars¹⁰⁹⁹ murorum, sicut caput hominis. QUE¹¹⁰⁰ SOLA SALUS erat eis. **532.** NIGRAS SU(DES), idest semiustas¹¹⁰¹. FERRO prefixo¹¹⁰². **533.** GLANDES massas plumbeas, que liquescunt in aere¹¹⁰³. **535.** FASTIGIA domorum et turrium¹¹⁰⁴. EXUNDANT¹¹⁰⁵ scaturiunt¹¹⁰⁶. NIMBO¹¹⁰⁷ telorum multitudine. **536.** VOMUNT¹¹⁰⁸ cum festinatione emittunt.

***537-539.** Taliter exundant fastigia, QUALITER PROCELLE SEDENT¹¹⁰⁹, idest morantur¹¹¹⁰, IN NUBE¹¹¹¹ CESSANTES¹¹¹² ante descensum¹¹¹³ et LEGUNTUR¹¹¹⁴, idest

---

¹⁰⁸⁸ NUNC, idest aliquando erat ille IMPETUS (impetus erat ille *A*) IRE, idest (idest *om. A*) ut irent in abruptum. NUNC, idest aliquando (nunc, idest aliquando *om. A*), RECEDUNT IN FRENA AB EXTREMO MARGINE fossarum, idest redeunt in vestigia fossarum altitudinem metuentes *B A*] *om. R*

¹⁰⁸⁹ munimina *A R*] *post* munimina *add.* idest *B*

¹⁰⁹⁰ eam *B R*] *om. A*

¹⁰⁹¹ muniunt *B A*] muniuntur *R*

¹⁰⁹² remoliri *B R*] remolliret *A*

¹⁰⁹³ conflagere *B*] conflageret *A* confugere *R*

¹⁰⁹⁴ SONORO LOCO (*post* loco *add.* idest *A*) a muris, quos struxit Amphion ad cantum cythare *B A*] *om. R*

¹⁰⁹⁵ lacesunt *B A*] lassessunt *R*

¹⁰⁹⁶ idest *B A*] *om. R*

¹⁰⁹⁷ est *B A*] *om. R*

¹⁰⁹⁸ ima *B A*] ma *R*

¹⁰⁹⁹ eminentior pars *B A*] eminentiores partes *R* (eminentiores *sup. lin., ras. in textu*)

¹¹⁰⁰ QUE SOLA SALUS erat eis *B A* (erat eis *in marg. B*] *om. R*

¹¹⁰¹ NIGRAS SU(DES), idest (idest *om. R*) semiustas *B R*] ingressu ferro a curris *A*

¹¹⁰² prefixo *B*] infixo *A* prenxo *R*

¹¹⁰³ que liquescunt in aere *B A*] quasi aere liquescit *R*

¹¹⁰⁴ et turrium *B A*] euriu(m) (?) *in marg. cum rasura R*

¹¹⁰⁵ exundant *B A*] exundatur *R*

¹¹⁰⁶ scaturiunt *B*] *om. A*

¹¹⁰⁷ NIMBO telorum multitudine *B A*] *om. R*

¹¹⁰⁸ vomunt *B A*] vorant *R*

¹¹⁰⁹ sedent *B R*] cedent *A*

¹¹¹⁰ morantur *B A*] tinatantur (?) *R*

¹¹¹¹ in nube *B A*] innubet *R*

¹¹¹² cessantes *B A*] cassati *R*

colliguntur¹¹¹⁵, in¹¹¹⁶ NIGRIS COLLIBUS, idest tempestuosus¹¹¹⁷, AUT SUPRA MALEAN¹¹¹⁸ mons est Laconie, cuius vallis est Tenarus. Et deinceps¹¹¹⁹, postquam collecte sunt, SALIUNT IN VELA; quod dicit eas colligi in montibus ex natura¹¹²⁰ est convallium, que montibus interiacent, unde exalant nebule. **540.** TALIS¹¹²¹ pro ‘taliter’. **541-542.** YMBER ATROX multitudo telorum¹¹²². NON FLECTIT, idest non reflectit. ORA, idest vultus, qui semper eos inspiciant. VIRUM, idest virorum, scilicet Argivorum; sincopa est vel antitosis. **543.** VIDENTES SUA TELA¹¹²³ ut¹¹²⁴ bene dirigantur¹¹²⁵. TANTUM¹¹²⁶ non ea, que inmittuntur contra eos a Thebanis.

544. ANTHEA nomen est Argi. **547.** HERET currui¹¹²⁷ suo. **548-550.** VISU, idest¹¹²⁸ ad videndum. Exponit SCELUS dicens: ARMA sua TRAHUNTUR¹¹²⁹ post illum et ROTE arant TELLUREM FUMANTES, idest¹¹³⁰ ferventes et rapide, ET SULCUS HASTE ARAT tellurem; vel ARAT pro¹¹³¹ ‘aratur’. TERTIUS quia¹¹³² due¹¹³³ rote¹¹³⁴ currus geminum sulcum faciebant et hasta¹¹³⁵ tertium. VAGA huc et illuc voluta. **551.** ORBITA, idest sulcus.*

552. AT TUBA¹¹³⁶ Graiorum clamans extra urbem. **553.** OBSEPTAS¹¹³⁷ pro ‘obsessas’¹¹³⁸, ab ‘ob’ et ‘sepio, sepis’. AMARO terribili. PERFRINGIT¹¹³⁹, idest perfringere videtur.

---

¹¹¹³ descensum B A] decesum R

¹¹¹⁴ leguntur B R Klotz^{sup}] legunt A locantur Klotz

¹¹¹⁵ colliguntur B A] calleguntur R

¹¹¹⁶ in A R] a B

¹¹¹⁷ tempestuosus B] post tempestuosus add. scilicet A tempestuosus R

¹¹¹⁸ supra Malean B A] suprema R

¹¹¹⁹ deinceps B A] deceps R

¹¹²⁰ natura B A] an R

¹¹²¹ TALIS pro ‘taliter’ B A] om. R

¹¹²² telorum. NON (non om. R) FLECTIT, idest non reflectit. ORA, idest vultus, qui (quin R) semper eos inspiciant (respiciant R) B R] om. A

¹¹²³ sua tela B A] fuiste R

¹¹²⁴ ut B A] om. R

¹¹²⁵ dirigantur B A] augurantur R

¹¹²⁶ TANTUM (unde A) non ea, que inmittuntur (mittuntur A) contra eos (nos A) a Thebanis B A] om. R

¹¹²⁷ currui B A] curru R

¹¹²⁸ idest B A] om. R

¹¹²⁹ TRAHUNTUR post illum et ROTE arant TELLUREM B A] om. R

¹¹³⁰ idest B R] om. A

¹¹³¹ pro B A] vel R

¹¹³² quia B] qui A idest R

¹¹³³ due B A] duo R

¹¹³⁴ rote B A] post rote add. et R

¹¹³⁵ hasta B A] ista R

¹¹³⁶ at tuba B A] accuba R

¹¹³⁷ obseptas B] obseptans A obsecans R

¹¹³⁸ obsessas B] obsessans A obeessas R

¹¹³⁹ perfringit B A] perstringit R, qui in marg. add. aliter perfringit

554. DIVISERE¹¹⁴⁰ Argi inter se. ADITUS portarum. **555.** SUA¹¹⁴¹ DAMPNA ET GAU(DIA) quia quandoque vincitur, quandoque vincit; et vexilla quandoque sunt ad dampnus signifero, tunc scilicet cum¹¹⁴² cadunt, quandoque sunt ad laudem et gaudium¹¹⁴³, dum stant.

***556.** INTUS, idest in civitate magna erat¹¹⁴⁴ tristitia. MAVORS qui¹¹⁴⁵ solet in cede letari¹¹⁴⁶. **557.** VIX GAU(DEAT) nedum¹¹⁴⁷ alius. **557-559.** Ordo¹¹⁴⁸: LUCTUS et¹¹⁴⁹ FUROR¹¹⁵⁰, PAVOR ET FUGA CIRCUMFUSA CECIS¹¹⁵¹ TENEBRIS, quia fugientes et territi¹¹⁵² non vident quid faciant; ista¹¹⁵³ IIII sunt de familia¹¹⁵⁴ Martis¹¹⁵⁵. SCINDUNT VARIO¹¹⁵⁶ DISSENSU, quia LUCTUS et PAVOR suadent¹¹⁵⁷ ut supplicent, FUROR ut resistant¹¹⁵⁸, FUGA¹¹⁵⁹ ut linquant urbem victoribus. URBEM LIMPHATAM INCERTIS¹¹⁶⁰ HORRORIBUS¹¹⁶¹ illis IIII¹¹⁶², quos nuper nominavimus¹¹⁶³.

560. INTRASSE¹¹⁶⁴ ipsam civitatem. **561.** CLAMORE civium¹¹⁶⁵. **562.** VIDENT Thebani. CATHENAS compedes¹¹⁶⁶.

563. TIMOR CONSUMPSIT VENTURA¹¹⁶⁷, idest tantus erat¹¹⁶⁸ timor eorum, quod ea¹¹⁶⁹ que evenire¹¹⁷⁰ poterant iam quasi¹¹⁷¹ evenisse¹¹⁷² putabant; vel¹¹⁷³ TIMOR

¹¹⁴⁰ divisere B R] dimisere A

¹¹⁴¹ SUA DAMPNA ... (quia quandoque vincitur quandoque vincit et vexilla quandoque sunt ad dampnus *om.* B) ... dum stant A B] sudati tunc scilicet quando vincitur et gau et gloria quando vincit R

¹¹⁴² scilicet cum A] sicut B

¹¹⁴³ laudem et gaudium B] gaudium et laudem A

¹¹⁴⁴ magna erat B R] erat magna A

¹¹⁴⁵ qui B A] quis R, *qui in marg. add.* aliter qui

¹¹⁴⁶ cede letari B R] se delectari A

¹¹⁴⁷ nedum B A] ne de R

¹¹⁴⁸ ordo B R] *om.* A

¹¹⁴⁹ et A R] *om.* B

¹¹⁵⁰ furor B A] *post* furor *add.* et R

¹¹⁵¹ circumfusa cecis B] circumfusa ceris A circumvecti R

¹¹⁵² territi B R] item A

¹¹⁵³ ista B R] hec A

¹¹⁵⁴ sunt de familia B A] de familia sunt R

¹¹⁵⁵ Martis B A] *post* Martis *add.* et ista R

¹¹⁵⁶ vario A R] *om.* B

¹¹⁵⁷ suadent B A] suaderet R

¹¹⁵⁸ resistant A R] restant B

¹¹⁵⁹ FUGA ut linquant urbem (*omne* A) victoribus B A] *om.* R; linquant *coniec]* liquent B relinquunt A

¹¹⁶⁰ incertis B R *Klotz^{sup}*] insanis *Klotz^{om.}* A

¹¹⁶¹ horroribus B A] va R

¹¹⁶² illis IIII B A] IIII illis R

¹¹⁶³ quos nuper nominavimus B A] predictis R

¹¹⁶⁴ intrasse B A] interse R

¹¹⁶⁵ civium A R] ictuum B

¹¹⁶⁶ compedes B A] et pedes R

¹¹⁶⁷ consumpsit ventura B A] cum vex R

¹¹⁶⁸ erat B R] fuerat A

¹¹⁶⁹ ea B A] qui R

VEN(TURA) CONSUMP(SIT)¹¹⁷⁴, idest plus timebant, quam esset eventurum¹¹⁷⁵. **564.** PLANCTIBUS, idest plangentibus; forma pro formato.

565. PER OMNES¹¹⁷⁶ ANNOS amplitudinem¹¹⁷⁷ timoris ostendit, qui per omnes equaliter cucurrit. **566.** ARDET ira. PALLET timore. SENES¹¹⁷⁸ POSCUNT FATA, idest mortem. **567.** ULULATA participium sine verbi origine¹¹⁷⁹; mulierum est ululare.

568. NEQUEUNT etatis inbecillitate et ruditate¹¹⁸⁰. * FLENDI¹¹⁸¹ gerundius est. **569.** ATTONITI de fletu matrum. **570.** AMOR natorum et patrie. COGIT ILLAS lamentari¹¹⁸² **570-571.** IPSE¹¹⁸³, que deberent¹¹⁸⁴ viros suos revocare a bello MINISTRANT et cetera¹¹⁸⁵. NEC HABENT¹¹⁸⁶ EXTRE(MA) PU(DOREM)¹¹⁸⁷, idest ipse in extremitate periculi posite non habent pudorem ministrandi arma viris. **572.** RUUNT¹¹⁸⁸ contra hostes. **572-573.** NEC CESSANT¹¹⁸⁹ OSTEN(DERE)¹¹⁹⁰ maritis suis et filiis. AVITA LI(MINA) ut ita melius ad patrie deffensionem¹¹⁹¹ suadeant¹¹⁹². NATOS¹¹⁹³ ut ferventiores sint viri ad natorum deffensionem.

574-579. RAPTURUS mella. ANTRO¹¹⁹⁴ PUMI(CEO)¹¹⁹⁵, idest¹¹⁹⁶ cavernoso in modum pumicis, nam¹¹⁹⁷ in¹¹⁹⁸ talibus locis solent¹¹⁹⁹ apes mellificare. ARMATAS¹²⁰⁰ aculeis.

¹¹⁷⁰ evenire *A*] venire *B R*

¹¹⁷¹ quasi *A R*] *om. B*

¹¹⁷² evenisse *A R*] venisse *B*

¹¹⁷³ vel *B*] aliter *A R*

¹¹⁷⁴ ven(tura) consum(psit) *A R*] consump(sit) ven(tura) *B*

¹¹⁷⁵ eventurum *B A*] venturum *R*

¹¹⁷⁶ omnes *B A R Klotz^{pp}*] omnis *Klotz*

¹¹⁷⁷ amplitudinem *B A*] amplectitudinem *R*

¹¹⁷⁸ SENES POSCUNT FATA, idest mortem *B A*] *om. R*

¹¹⁷⁹ origine *A*] substantia *B R*

¹¹⁸⁰ ruditate *A R*] rudicitate *B*

¹¹⁸¹ flendi *B R*] fandi *A*

¹¹⁸² lamentari *B A*] iconitari (?) *R*

¹¹⁸³ ipse *B A*] *om. R*

¹¹⁸⁴ deberent *B A*] debent *R*

¹¹⁸⁵ et cetera *B A*] *om. R*

¹¹⁸⁶ habent *B A*] di *R*

¹¹⁸⁷ pu(dorem) *B A*] pav *R*

¹¹⁸⁸ ruunt *B R*] innus *A*

¹¹⁸⁹ cessant *B R*] cessavit *A*

¹¹⁹⁰ osten(dere) *B R*] *om. A*

¹¹⁹¹ melius ad patrie defensionem *A R*] ad patrie defensionem melius *B*

¹¹⁹² suadeant *A R*] suaderent *B*

¹¹⁹³ NATOS ut ferventiores sint viri ad natorum deffensionem. RAPTURUS *B A*] *om. R*

¹¹⁹⁴ mella antro *B R*] metri *A*

¹¹⁹⁵ mella antro pumi(ceo) (punitio *A*) *B A*] cal mel pum *R*

¹¹⁹⁶ idest *B A*] *om. R*

¹¹⁹⁷ nam *B A*] *om. R*

¹¹⁹⁸ in *B R*] *om. A*

¹¹⁹⁹ solent *B A*] solis *R*

¹²⁰⁰ armatas *B A*] armatos *R*

NUBES apum¹²⁰¹ multitudo. HOSTIS¹²⁰² pastoris. DEFFICIENTIBUS sub fumigatione. *FLAVAM¹²⁰³ DO(MUM), idest ceram¹²⁰⁴, que flavi est coloris¹²⁰⁵. LABORATAS¹²⁰⁶ a se; participium sine verbi origine¹²⁰⁷. PASTOR¹²⁰⁸, idest Greci, predam et raptum¹²⁰⁹ optantes. APES, idest Thebani omnes se promiscue cohortantes et in hostem irruentes, sed armis et viribus deficientes ad conquestionem¹²¹⁰ revertuntur¹²¹¹ dolore captivate¹²¹² domus et¹²¹³ quod residuum est diligenter amplectuntur¹²¹⁴.

580. PUGNAT nam dicebant alii¹²¹⁵ ut redderetur regnum Polinici et¹²¹⁶ alii dicebant quod¹²¹⁷ Pol(inices)¹²¹⁸ nollet¹²¹⁹ habere¹²²⁰ redditum, sed vi captum. **581.** FRATREM Ethioclem, propter odium¹²²¹ non nominatum¹²²² regem¹²²³. REDDERE¹²²⁴ Polinici. **582.** NEC MUSSANT, idest non dubitant hoc dicere propter regis reverentiam. **583.** PERIIT¹²²⁵ quia sibi non exhibetur¹²²⁶. **584.** SOLLICITIS¹²²⁷ quia solliciti¹²²⁸ erant¹²²⁹ regem non verebantur¹²³⁰; ablativus¹²³¹ est causativus¹²³², vel deest 'in'.

---

¹²⁰¹ apum B R] apium A

¹²⁰² hostis B R] *post* hostis *add.* idest A

¹²⁰³ flavam B R] flamma A

¹²⁰⁴ ceram B A] *in marg.* R, *ras. in textu*

¹²⁰⁵ coloris B A] colores R

¹²⁰⁶ laboratas B A] albo R

¹²⁰⁷ verbi origine B R] verbo A

¹²⁰⁸ pastor B R] pastores A

¹²⁰⁹ et raptum B] et *post* aptum R *om.* A

¹²¹⁰ conquestionem B A] questionem R

¹²¹¹ revertuntur B R] convertuntur A

¹²¹² captivate B R] captivitate A

¹²¹³ et B R] sed A

¹²¹⁴ amplectuntur B R] complectuntur A

¹²¹⁵ dicebant alii B] alii dicebant R alii dixerunt A

¹²¹⁶ et B A] *om.* R

¹²¹⁷ quod B A] que R

¹²¹⁸ Pol(inices) B] *om.* A R

¹²¹⁹ nollet B A] velet R

¹²²⁰ habere B A] *post* habere *add.* det R

¹²²¹ propter odium B A] *om.* R

¹²²² nominatum B R] nominat A

¹²²³ regem A R] regere B

¹²²⁴ REDDERE Polinici nec mussant, idest (*idest om. A*) non dubitant hoc dicere (*dicunt A*) propter regis reverentiam B A] *om.* R

¹²²⁵ periit A R] perit B

¹²²⁶ exhibetur B A] exhibebantur R

¹²²⁷ sollicitis B A] *post* sollicitis *add.* idest R

¹²²⁸ solliciti B A] sollicitant R, *qui in marg. add.* aliter solliciti

¹²²⁹ erant A R] *post* erant *add.* et B

¹²³⁰ verebantur B A] retinebant R

¹²³¹ ablativus B] ab aliis R *om.* A

¹²³² causativus B A] captivus R

584. VENIAT Polinices; verba sunt populi¹²³³ sic dicentis: COMPUTET, ut¹²³⁴ de parte Ethioclis tantundem recipiat. PACTUM ANNUM, idest dampna et iniuriam¹²³⁵ pacti anni¹²³⁶. **585-586.** PATRIAS TENEBRAS, idest¹²³⁷ patrem cecum¹²³⁸, scilicet¹²³⁹ Edipum. **586.** CUR AUTEM:* verba sunt alicuius de plebe sic dicentis¹²⁴⁰: recedat iste¹²⁴¹, alius imperet¹²⁴², quia¹²⁴³ quid peccato istius¹²⁴⁴ puniemur?

588. INDE¹²⁴⁵ deinde. ALII sic dicunt: ISTA FI(DES)¹²⁴⁶, idest¹²⁴⁷ ista regni redditio, SERA¹²⁴⁸, fraternum fedus innuit¹²⁴⁹. MAVULT Pol(inix) VINCERE quam sibi reddi¹²⁵⁰ regnum.

590-591. ROGANT Tyresian. NOSSE FU(TURA), idest cognoscat¹²⁵¹, quod tante cladis¹²⁵² possit¹²⁵³ esse remedium. QUOD UNUM S(OLAMEN), scilicet¹²⁵⁴ vates consulere¹²⁵⁵, est¹²⁵⁶ *IN ARCTIS REBUS, idest¹²⁵⁷ afflictis.

591. ILLE Tyresias¹²⁵⁸. **592.** FATA¹²⁵⁹ DEUM, idest ordinem dispositorum; vel FA(TA), idest voluntatem.

592. QUIANE, idest certe; quasi dicat: vos quidem¹²⁶⁰ a me futura requiritis, sed digni estis ut ea vobis aperiam, quia tunc¹²⁶¹ michi credidistis, cum bella fieri prohiberem; hyronia est.

---

¹²³³ populi B R] Poll(inicis) A

¹²³⁴ ut de parte Ethioclis (Ethioclis R) tantundem (tumendus R) recipiat. PACTUM ANNUM, idest B R] *om.* A

¹²³⁵ iniuriam A R] iniurias B

¹²³⁶ pacti anni B R] pactam A

¹²³⁷ idest A R] *om.* B

¹²³⁸ cecum B] efferum A tecum R, *qui in marg. add. aliter tenent*

¹²³⁹ scilicet B A] sed R

¹²⁴⁰ sic dicentis B] dicentis sic A de ceteris R

¹²⁴¹ iste B A] *post iste add. et R*

¹²⁴² imperet B A] imperat R

¹²⁴³ quia B A] *om.* R

¹²⁴⁴ istius B R] illius A

¹²⁴⁵ INDE deinde. ALII sic (scilicet A) dicunt B A] *om.* R

¹²⁴⁶ fi(des) B A] sua R

¹²⁴⁷ idest B A] *om.* R

¹²⁴⁸ sera B] et R *om.* A

¹²⁴⁹ innuit B] submuit (?) A *om.* R

¹²⁵⁰ reddi B A] redi R

¹²⁵¹ cognoscat B] connoscat R *om.* A

¹²⁵² cladis B A] cladis *in marg. R, ras. in textu*

¹²⁵³ possit B A] possit R

¹²⁵⁴ scilicet B A] idest R

¹²⁵⁵ consulere B A] consulent R

¹²⁵⁶ est B A] *om.* R

¹²⁵⁷ idest B A] *om.* R

¹²⁵⁸ ille Tyresias B A] *om.* R

¹²⁵⁹ fata B A] fla R

¹²⁶⁰ quidam B A] quot R

¹²⁶¹ tunc B A] vera R

594. TAMEN¹²⁶² quamvis primum michi creditum¹²⁶³ non fuerat¹²⁶⁴. **594-595.** PERITURA SI TACEAM quasi dicat: nisi¹²⁶⁵ salutis tue modum¹²⁶⁶ docuero tu¹²⁶⁷ peribis. EXAUDIRE proprie dixit, quia videre non poterat¹²⁶⁸. **595-596.** Et NEQUEO* HAURIRE AR(GOLICUM) IG(NEM)¹²⁶⁹ ab Argis inmissum. VACANTIBUS¹²⁷⁰, idest¹²⁷¹ cecis¹²⁷² et ideo¹²⁷³ non videntibus sed sentientibus¹²⁷⁴ tantum.

597. VINCAMUR volebam¹²⁷⁵ utique¹²⁷⁶ tacere, sed pietas patrie me¹²⁷⁷ vincit et tacere non patitur; sed ideo¹²⁷⁸ dicit «vincamur»¹²⁷⁹, nam¹²⁸⁰ duo erant, ipse¹²⁸¹ et filia eius. O VIRGO o Manto¹²⁸². **598.** SUPEROS¹²⁸³ remedium huius mali a¹²⁸⁴ superis¹²⁸⁵.

598. ILLA Manto. FACIT altaria. ACIE oculorum. **599-601.** DOCET patrem suum ortos¹²⁸⁶ esse SANGUINEOS APICES FLAMMARUM¹²⁸⁷: per hoc Thebana significatur acies et Greca, per apicem medie lucis Thebanorum victoria designatur¹²⁸⁸. **601-602.** TUNC, idest preterea, docet ortum RUBOREM, idest flammam rutilam vel sanguineam, que circa altaria volvebatur¹²⁸⁹ et frangebatur¹²⁹⁰. **602-603.** Hec supradicta DEMONSTRAT Mantho. DUBIO Tyresie. ILLUMINAT verbis¹²⁹¹. UMBRAS, idest ignorantiam vel cecitatem. Gemini¹²⁹² ignis divisio fratrum significat discordiam, clara fastigia medie

---

¹²⁶² tamen B A] tum R

¹²⁶³ primum michi creditum B] michi primum creditum A primum creditum michi R

¹²⁶⁴ fuerat B A] fuerit R

¹²⁶⁵ nisi A R] om. B

¹²⁶⁶ salutis tue modum A R] modum salutis tue B

¹²⁶⁷ tu B A] om. R

¹²⁶⁸ poterat B A] poterit R

¹²⁶⁹ ig(nem) B R] idest A

¹²⁷⁰ vacantibus B A] ut acera R

¹²⁷¹ idest A R] om. B

¹²⁷² cecis B A] ceteris R

¹²⁷³ ideo B] om. A R

¹²⁷⁴ sentientibus B A] scientibus R

¹²⁷⁵ volebam B R] voluit A

¹²⁷⁶ utique B A] itaque R

¹²⁷⁷ me B] mee R om. A

¹²⁷⁸ sed ideo B A] et R

¹²⁷⁹ dicit vincamur B A] vincamur dicit R

¹²⁸⁰ nam B R] quia A

¹²⁸¹ ipse A] ipsi B pater R

¹²⁸² o virgo o Manto B A] om. R

¹²⁸³ superos B] super hos R superis idest A

¹²⁸⁴ a B A] om. R

¹²⁸⁵ superis B A] super hiis R

¹²⁸⁶ ortos A R] orta B

¹²⁸⁷ apices flammaram R] flammaram apices B conspi flam(marum) A

¹²⁸⁸ designatur B A] desumatur R, qui in marg. add. aliter desim

¹²⁸⁹ volvebatur B A] velabantur R, qui in marg. add. aliter velebantur

¹²⁹⁰ frangebatur B A] frangebant R

¹²⁹¹ verbis B A] om. R

¹²⁹² gemini B A] geminio R

lucis victoriam Thebanorum, inanis species serpentis figurat mortem Menecei¹²⁹³, qui ab eo trahebat¹²⁹⁴ originem. FRANGI, quia semper ignis ascendendo frangitur.

604. ILLE Tyresias. CORONATOS a¹²⁹⁵ circumstantibus; vel¹²⁹⁶ quia¹²⁹⁷ sacerdotes¹²⁹⁸ coronabantur circa ignem sacrificii; vel quia flamma in modum corone¹²⁹⁹ vertebatur¹³⁰⁰, unde dixit «volvi» [*Theb.* X 602]; vel vere coronatos¹³⁰¹ floribus. **605.** SORBENS ore attrahens. VAPOREM FA(TIDICUM), idest calorem ignis quasi propheticum spiritum. FLAGRANTE calescente.

606. STANT horrent. TRISTES terribiles¹³⁰². **607.** DIDUCTA reddita vel aperta. NITOREM oculorum.

610. EXTREMA LI(TAMINA), idest effectum litaminum; vel EXTREMA¹³⁰³, que sola¹³⁰⁴ sunt vobis¹³⁰⁵ profutura¹³⁰⁶, post que non oportebit¹³⁰⁷ vos alia iterare.

612. MARTIUS AN(GUIS)¹³⁰⁸ a Cadmo¹³⁰⁹ interemptus. EFFLAGITAT, idest requirit; efflagitare est aliquid cum flatu requirere. **612-613.** SEVA SACRA propter homicidium.

613. NOVISSIMUS, idest iunior.

615. LUCEM, idest vitam. TANTA MERCE(DE)¹³¹⁰ pro salute patrie.

616-620. CREON¹³¹¹ pater Menecei. PROPE SEVA¹³¹² AL(TARIA) quantum ad Creontem, cuius¹³¹³ filium poscebant immolari. COMMUNIA nondum¹³¹⁴ sua solius. CUM ACCIPI¹³¹⁵, idest audit. ICTUM FUL(MINIS)¹³¹⁶ responsa Tyresie¹³¹⁷ terruerunt

---

¹²⁹³ Menecei B R] Monecei A

¹²⁹⁴ trahebat B R] traxit A

¹²⁹⁵ a B R] vel A

¹²⁹⁶ vel B A] om. R

¹²⁹⁷ quia B A] quod R

¹²⁹⁸ sacerdotes B A] sacerdotibus R

¹²⁹⁹ corone B A] come R, qui sup. lin. add. aliter corone

¹³⁰⁰ vertebatur B A] vertebantur R

¹³⁰¹ coronatos B R] coronato A

¹³⁰² terribiles B R] horribiles A

¹³⁰³ extrema B A] post extrema add. idest R

¹³⁰⁴ sola B A] om. R

¹³⁰⁵ sunt vobis B R] nobis sunt A

¹³⁰⁶ profutura B R] profuturo A

¹³⁰⁷ oportebit B R] oportuit A

¹³⁰⁸ Martius an(guis) B R] marctius ar A

¹³⁰⁹ a Cadmo B A] cadimo R

¹³¹⁰ merce(de) B A] merte R

¹³¹¹ Creon B R] ea cor A

¹³¹² seva B R] sevi A

¹³¹³ cuius B A] cuius sup lin. R ras. in textu

¹³¹⁴ nondum A R] necdum B

¹³¹⁵ accipit B A] accepit R

¹³¹⁶ ful(minis) A R] post fulminis add. idest B

¹³¹⁷ Tyresie B A] Tirrese R

eum, quasi fuisset¹³¹⁸ percussus fulmine. Ille, dico, EXANIMIS NON SECUS, idest non aliter. AC pro¹³¹⁹ ‘quam’. MENECEA¹³²⁰ filium suum. POSCI ad mortem.

621. SUADET eum hoc¹³²¹ credere. **622-623.** PATER Creon. GLACIANTE refrigerante. TRINACRIA¹³²². Nota: Affrica et Sicilia regiones sunt opposite; Affricus est ille ventus, qui maris fluctus in Siciliam pellit; dicit ergo: sicut Sicilia Affrico impellente maris estu perfunditur, ita cor Creontis¹³²³ gelu timoris concussum est et hoc est: talis fuit Creon, QUALIS TRI(NACRIA)¹³²⁴ HORA¹³²⁵, idest¹³²⁶ Sicilia regio, SUMIT¹³²⁷ et cetera.

624. CELARE ad mortem Menecei. **626-627.** CLAMANT poscunt impleri. Vere nequiquam, quia¹³²⁸ IAM¹³²⁹ FAMA VOLAT et cetera.

628-630. NUNC¹³³⁰ AGE: dicturus actor que causa Meneceum ad amorem mortis compulit, quia hoc incredibile videbatur, cum nichil sit homini carius vita. Quia nodus iste dignus erat vindice deo¹³³¹, iuxta preceptum Horatii¹³³² Musam invocat dicens: o CLIO, que doces preterita, INCIPE michi ostendere. QUIS, scilicet¹³³³ deus. ADDIDERIT IU(VENI) Meneceo¹³³⁴. HEC MENS moriendi¹³³⁵ voluntas. **631.** DIGESTA VE(TUSTAS), idest¹³³⁶ sicut ordinate fuerunt res antique, sicut memor es¹³³⁷ earum¹³³⁸.

632-636. DIVA: fretus auctor¹³³⁹ auxilio Muse incipit. Ordo¹³⁴⁰: DIVA VIRTUS existens in SOLIO IOVIS, IUXTA, idest proxima, COMES Iovis, nam Virtus semper assidet¹³⁴¹ deo, GAVISA, quia ad virum fortem descendebat, DESILUIT a CELESTIBUS

---

¹³¹⁸ fuisset B] foret A esset R

¹³¹⁹ pro B R] idest A

¹³²⁰ Menecea B R] Meneceus A

¹³²¹ eum hoc A R] hoc eum B

¹³²² Tinacria R] Tynacria B terna trices A

¹³²³ Creontis B R] ruentis A

¹³²⁴ Tri(nacria) A R] ty B

¹³²⁵ hora B R Klotz^{pp}] ora A Klotz

¹³²⁶ idest B R] om. A

¹³²⁷ sumit B R] summit A

¹³²⁸ quia B R] om. A

¹³²⁹ iam B R] nam A

¹³³⁰ nunc B R] non A

¹³³¹ deo B R] om. A

¹³³² iuxta preceptum Horatii (post Horatii add. qui R) B R] om. A

¹³³³ scilicet B R] om. A

¹³³⁴ Meneceo A R] Meceneo B

¹³³⁵ moriendi B R] moriendo A

¹³³⁶ idest B R] om. A

¹³³⁷ memor es B A] mores R

¹³³⁸ earum B A] erant R

¹³³⁹ auctor A R] om. B

¹³⁴⁰ ordo B R] om. A

¹³⁴¹ assidet B A] considet R

PLA(GIS), UNDE, idest a quo solio, SOLET DA(RI) TER(RIS) RARA, quia pauci sunt, in quibus Virtus consistat¹³⁴², ET CONTINGERE bene, alterum ex altero sequitur, nam contingentia rara¹³⁴³ sunt. «Solet», inquam, «contingere» seu a Iove mittatur, seu sponte descendat. CAPACES, qui ad eam capiedam digni sunt. UT, idest sicut. NUNC¹³⁴⁴ elegit Meneceum¹³⁴⁵.

637. ET IGNES, idest¹³⁴⁶ sydera eorum, vel illi¹³⁴⁷ celesti amore igniti. QUOS ADFI(XERAT) PO(TENS), idest qui per Virtutem in numerum¹³⁴⁸ deorum sunt translati sicut Hercules, Castor et Pollux¹³⁴⁹, quorum sydera sunt in celo.

638. NEC VULTUS AB ETHERE LON(GE) quia virtuosus licet¹³⁵⁰ corporaliter terras¹³⁵¹ inhabitet, tamen¹³⁵² mens eius inter celestia conversatur; vel poetice dicit¹³⁵³ eam vultum ad astra¹³⁵⁴ direxisse. **639.** FIT¹³⁵⁵ MANTHO faciem eius assumit¹³⁵⁶ et habitum¹³⁵⁷. **640.** UT esset PLENA FI(DES) RES(PONSIS)¹³⁵⁸ nam si vultu ignoto ad Meneceum¹³⁵⁹ veniret fantastica¹³⁶⁰ visio crederetur¹³⁶¹. FRAUDE, idest¹³⁶² latenter. PRIORES, idest divinos.

641. HORROR virtuosus enim viri vultum habent¹³⁶³ horrendum¹³⁶⁴ et terribilem et plenum vigore¹³⁶⁵. **642-643.** MOLLIOR, idest suavior, minus terribilis quam prius. HONOS vultus sui compositio¹³⁶⁶. ET POSITO FER(RO) semper enim virtuosus debet armatus incedere. GESTAMINA VA(TUM), idest ramus olive vel lauri subditus est

---

¹³⁴² consistat B R] consistit A

¹³⁴³ rara B R] om. A

¹³⁴⁴ nunc B A R Klotz^{pp}] tunc Klotz

¹³⁴⁵ Meneceum A R] Meceneum B

¹³⁴⁶ idest B A] om. R

¹³⁴⁷ illi B R] isti A

¹³⁴⁸ numerum B R] numero A

¹³⁴⁹ Castor et Pollux B A] Polux et Castor R

¹³⁵⁰ licet B A] sed R

¹³⁵¹ terras B R] terram A

¹³⁵² tamen A] om. B R

¹³⁵³ dicit B R] dixit A

¹³⁵⁴ vultum ad astra R] ad astra vultum B vultum ad castra A

¹³⁵⁵ fit B R] fir A

¹³⁵⁶ assumit B A] assumit in marg. R, ras. in textu

¹³⁵⁷ habitum B A] habiturum R

¹³⁵⁸ res(ponsis) B R] om. A

¹³⁵⁹ vultu ignoto ad Meneceum B A] in inf. marg. R, ras. in textu

¹³⁶⁰ fantastica B A] fantasica R

¹³⁶¹ crederetur B A] traderetur R

¹³⁶² idest B A] om. R

¹³⁶³ vultum habent A R (vultum sup. lin. R, ras. in textu)] vultum B

¹³⁶⁴ horrendum B A] timendum in marg. R, ras. in textu

¹³⁶⁵ vigore A R] post vigore add. habent B

¹³⁶⁶ sui A R] post sui add. compositio B

manui sue. **644.** DESCENDUNT¹³⁶⁷ VES(TEs), idest defluunt. Virtus ideo succincta depingitur, quia debet semper esse expedita ad agendum viriliter. **644-645.** VITTA¹³⁶⁸ LIGA(TUR) CO(MIS) ypall(AGE); vittam¹³⁶⁹ assumpsit, nam prius laurum habebat¹³⁷⁰ et hoc est¹³⁷¹: NAM LAURUS ERAT¹³⁷² commune decus¹³⁷³ erat¹³⁷⁴ vatium¹³⁷⁵ et virorum fortium lauro¹³⁷⁶ coronari. **645.** ASPERA terribilia plus quam sint¹³⁷⁷ hominis¹³⁷⁸.

646. SIC LYDIA¹³⁷⁹ CONIUNX, idest Yole, cuius amori Hercules adeo subiacebat, quod vestibus illius¹³⁸⁰ utebatur et suas ei tradebat. Dicit igitur¹³⁸¹: sicut Hercules¹³⁸² licet¹³⁸³ muliebri veste indutus videntes¹³⁸⁴ eum vel parum¹³⁸⁵ vel¹³⁸⁶ nil fallebat, sic Virtus licet assumpto virginis¹³⁸⁷ habitu¹³⁸⁸, dea tamen poterat agnosci. **647-648.** RIDEBAT, idest deridebat. AMPHITRIONIADEN Herculem, qui¹³⁸⁹ dictus sic est a vitrico suo. SYDONIOS AMIC(TUS), idest¹³⁹⁰ vestes purpureas. Illum¹³⁹¹, dico, EXUTUM HORREN(TIA) TER(GA)¹³⁹² leonis, scilicet¹³⁹³ pellem quam solebat induere. **649.** Et ridebat¹³⁹⁴ eum TURBARE CO(LUS)¹³⁹⁵, idest dissipare vel frangere. RUMPERE duritia dextre, vel¹³⁹⁶ nimio impulsu. Onphale¹³⁹⁷ fuit regina Lygdorum, que Herculem ad

---

¹³⁶⁷ descendunt B A] decidunt R

¹³⁶⁸ vitta B A] vita R

¹³⁶⁹ vittam B A] vitam R

¹³⁷⁰ habebat B R] habuit A

¹³⁷¹ est B R] om. A

¹³⁷² erat B R] om. A

¹³⁷³ decus B A] in marg. R, ras. in textu

¹³⁷⁴ erat B R] fuit A

¹³⁷⁵ vatium B A] iratum R

¹³⁷⁶ lauro B A] laureorum R

¹³⁷⁷ sint R] sit B sunt A

¹³⁷⁸ hominis B A] ante hominis add. terribilia R

¹³⁷⁹ lydia B A] ali R

¹³⁸⁰ illius B R] eius A

¹³⁸¹ igitur B A] om. R

¹³⁸² Hercules B A] tales R

¹³⁸³ licet A R] om. B

¹³⁸⁴ videntes B A] vidente in marg. R, ras. in textu

¹³⁸⁵ parum B A] pater R

¹³⁸⁶ vel B A] ac R

¹³⁸⁷ virginis B R] alio A

¹³⁸⁸ habitu B R] cultu A

¹³⁸⁹ qui dictus sic est (est sicut pro sic est R) a vitrico suo B R] om. A

¹³⁹⁰ idest B A] om. R

¹³⁹¹ illum B] alium A illam R

¹³⁹² exutum horren(tia) ter(ga) (pellem A) B A] ex huo int (?) R

¹³⁹³ scilicet pellem quam solebat induere B R] om. A

¹³⁹⁴ ridebat B R] videbat A

¹³⁹⁵ co(lus) B A] om. R

¹³⁹⁶ vel B A] scilicet R

¹³⁹⁷ Onphale B R] Orphane A

diversa misit pericula promisitque¹³⁹⁸ ei filiam¹³⁹⁹ suam Yolem; ‘onphalon’¹⁴⁰⁰ Greci dicunt¹⁴⁰¹ umbilicum, ubi est¹⁴⁰² libido mulierum¹⁴⁰³. Cum enim¹⁴⁰⁴ omnia vitia superaverit¹⁴⁰⁵ Hercules, libidinem domare non potuit.

650-651. Talis, ut predictum est, descendit Virtus¹⁴⁰⁶ ad Meneceum¹⁴⁰⁷ et eum dignum invenit, qui eam susciperet et hoc est: O MENECEU¹⁴⁰⁸ non INVENTI¹⁴⁰⁹ TE INDECO(REM) SA(CRIS) indecor esset sacris, si recusaret immolari pro patria. DIGNUMQUE¹⁴¹⁰ IU(BERI) TA(LIA) non debes repetere¹⁴¹¹ ‘non’. QUE¹⁴¹² pro ‘sed’. **653.** HEMON frater Menecei erat¹⁴¹³.

654. FRATRES OMNIA deest¹⁴¹⁴ ‘per’. **655.** TU PRIOR, idest eras melior¹⁴¹⁵. ACERVI¹⁴¹⁶ cadavera eorum, quos necabat¹⁴¹⁷. **656.** SEDET ad vitalia pervenit. OMNE TELUM¹⁴¹⁸ quod a Meneceo mittitur. **657.** NECDUM¹⁴¹⁹ ADERAT VIR(TUS), idest nondum ad eum descenderat et tamen¹⁴²⁰ tam viriliter agebat. **659.** CUSTOS GA(LEE)¹⁴²¹ quia ibi depicta erat¹⁴²². ANIMATA vivificata. **659-660.** SPARSA CRU(ORE)¹⁴²³ perfusa. RENIDENT, idest¹⁴²⁴ nitidiora¹⁴²⁵ fiunt¹⁴²⁶. **661.** DEA Virtus.

---

¹³⁹⁸ promisitque *B R*] permisitque *A*

¹³⁹⁹ filiam *B R*] natam *A*

¹⁴⁰⁰ Onphalon *B R*] Orphalon *A*

¹⁴⁰¹ Greci dicunt *B R*] dicunt Greci *A*

¹⁴⁰² est *B R*] regnat *A*

¹⁴⁰³ mulierum *B R*] mulieris *A*

¹⁴⁰⁴ enim *B R*] autem *A*

¹⁴⁰⁵ superaverit *B R*] superavit *A*

¹⁴⁰⁶ virtus *B A*] licus *R*

¹⁴⁰⁷ Meneceum *A R*] Meceneum *B*

¹⁴⁰⁸ Meneceu *A*] Meceneu *B* Meneron *R*

¹⁴⁰⁹ invenit *B R*] *post* invenit *add.* non *A*

¹⁴¹⁰ -que *A R*] *om.* *B*

¹⁴¹¹ repetere *B R*] impetrare *A*

¹⁴¹² que *B A*] *om.* *R*

¹⁴¹³ erat *B R*] fuit *A*

¹⁴¹⁴ deest *B A*] de *R*

¹⁴¹⁵ idest melior eras *A R*] eras idest melior *B*

¹⁴¹⁶ acervi *B R*] acu *A*

¹⁴¹⁷ necabat *B A*] necaverat *R*

¹⁴¹⁸ telum *B A*] celum *R*

¹⁴¹⁹ necdum *B R*] nundum *A*

¹⁴²⁰ tamen *B R*] *om.* *A*

¹⁴²¹ ga(lee) *B A*] ca *R*

¹⁴²² erat *B R*] fuit *A*

¹⁴²³ cru(ore) *B R*] ex more *A*

¹⁴²⁴ idest *B R*] *om.* *A*

¹⁴²⁵ idest nitidiora *B A*] invidi ora *R*

¹⁴²⁶ fiunt *B A*] fuerit *R*

662. MAGNANIME admirabili genere¹⁴²⁷ utitur, quia mortis amorem persuadere intendit¹⁴²⁸. **663.** DE SEMINE CAD(MI), idest de semine¹⁴²⁹ serpentis, cuius dentes Cadmus seminavit. CERTIUS¹⁴³⁰, quia nemo eorum fortior¹⁴³¹ te. **664.** LINQUE¹⁴³² HUMILES¹⁴³³ PUG(NAS), quas faciunt homines, quia¹⁴³⁴ humiles¹⁴³⁵ sunt comparatione huius quam facturus¹⁴³⁶ es. HEC VIRTUS, idest adeo humilis. **665.** ASTRA, idest lex constellationis tue. VOCANT ad maius. PLUS CONCEIPE, idest maiora aggredere quam¹⁴³⁷ pugnans humiles¹⁴³⁸. Et ita MITTES¹⁴³⁹ ANIMAM CE(LO), idest ad celum.

666. «Plus», inquam, «concipe» [*Theb.* X 665] quamvis pater tuus inde¹⁴⁴⁰ condoleat¹⁴⁴¹ et hoc est: IAMDUDUM et cetera. BACCHATUR, idest insaniendo vociferatur. HOC, idest propter hoc, scilicet¹⁴⁴² dolore¹⁴⁴³ tue mortis¹⁴⁴⁴. **667.** HOC ut¹⁴⁴⁵ pro patria moriaris. VOLUNT, idest velle¹⁴⁴⁶ videntur significando. **668.** POSCUNT¹⁴⁴⁷ ignes¹⁴⁴⁸, fibre¹⁴⁴⁹ et Apollo.

669. MONITUS, idest responsa, scilicet unum terrigenam posci¹⁴⁵⁰ pro omnibus. **670.** DEOS, idest deorum voluntatem, que est te¹⁴⁵¹ mori pro omnibus, quam¹⁴⁵² exponit dicens: NOBILE FA(TUM)¹⁴⁵³, idest mortem famosam¹⁴⁵⁴.

671. NE HEMON frater tuus. PROXIMUS tibi in genere, vel etiam¹⁴⁵⁵ in¹⁴⁵⁶ loco.

---

¹⁴²⁷ genere B R] post genere add. cause A

¹⁴²⁸ intendit B A] nititur R

¹⁴²⁹ semine B R] genere A

¹⁴³⁰ certius B A] cercius R

¹⁴³¹ fortior B R] post fortior add. est A

¹⁴³² linque B R] iniqua A

¹⁴³³ humiles B A] u R

¹⁴³⁴ quia A] qui B R

¹⁴³⁵ humiles B R] Hercules A

¹⁴³⁶ facturus B A] foturus R, qui in marg. add. aliter securus

¹⁴³⁷ quam B A] in quam R

¹⁴³⁸ humiles B R] Herculis A

¹⁴³⁹ mittes B A] tant tes R

¹⁴⁴⁰ inde B A] ille R

¹⁴⁴¹ condoleat B R] doleat A

¹⁴⁴² scilicet A R] idest B

¹⁴⁴³ dolore B R] dolorem A

¹⁴⁴⁴ tue mortis B A] mortis tue R

¹⁴⁴⁵ ut B R] idest A

¹⁴⁴⁶ velle B A] vele R

¹⁴⁴⁷ poscunt B A] ponit R

¹⁴⁴⁸ ignes B R] igneis A

¹⁴⁴⁹ fibre B R] fibra A

¹⁴⁵⁰ posci B A] post ei R

¹⁴⁵¹ te B A] om. R

¹⁴⁵² quam B A] quasi R

¹⁴⁵³ fa(tum) B R] om. A

¹⁴⁵⁴ mortem famosam B R] famosam mortem A

¹⁴⁵⁵ etiam B A] om. R

673. SESE, idest amorem sui. IN CORDE Menecei¹⁴⁵⁷.

674. HAUD CITIUS¹⁴⁵⁸: notat per hoc simile¹⁴⁵⁹ Meneceum ad mortis amorem¹⁴⁶⁰ fuisse divinitus¹⁴⁶¹ animatum. **675.** COMBIBIT, idest concipit. **677.** EREXIT¹⁴⁶² SENSUS, qui solent¹⁴⁶³ humiliari et exturbari¹⁴⁶⁴.

678. UT VERO¹⁴⁶⁵ sic¹⁴⁶⁶ animatus fuit sola ammonitione. VERO pro¹⁴⁶⁷ ‘sed’. UT, idest postquam. GRESSUM incessum¹⁴⁶⁸. HABITUM, idest divinam venustatem. AVERSE¹⁴⁶⁹, idest dee recedentis. **679.** MANTHO¹⁴⁷⁰ non re, sed opinione.

680. O QUECUMQUE¹⁴⁷¹ DIVUM¹⁴⁷² non est discretivum sexus, sed dignitatis ac¹⁴⁷³ si diceret¹⁴⁷⁴: quecumque numinum.

681. IAMIAMQUE RE(CEDENS)¹⁴⁷⁵ festinus¹⁴⁷⁶ mortis desiderio¹⁴⁷⁷ et eius premio.

682. TAMEN quamvis recedens.

683. FESSUM Meneceum. **684-685.** PACIS venture; hoc multum¹⁴⁷⁸ valet ad eius¹⁴⁷⁹ incitationem¹⁴⁸⁰, unde dicit: ATQUE IGNIBUS INPLET¹⁴⁸¹ HO(NESTIS), idest desiderio mortis honeste; honestatem pollicitam¹⁴⁸² intellige.

687. VITASSE non invenisse. **688.** CUM¹⁴⁸³ GENITOR adfuit. STETERUNT sicut¹⁴⁸⁴

---

¹⁴⁵⁶ etiam in B R] natu vel A

¹⁴⁵⁷ Menecei A R] Mecenei B

¹⁴⁵⁸ citius A R] titius B

¹⁴⁵⁹ simile B A] se R

¹⁴⁶⁰ mortis amorem B A] amorem mortis R

¹⁴⁶¹ fuisse divinitus B R] divinitus fuisse A

¹⁴⁶² erexit B A] erectit R

¹⁴⁶³ solent B A] soleret R

¹⁴⁶⁴ exturbari B A] conturbari R

¹⁴⁶⁵ vero B R] non A

¹⁴⁶⁶ sic B R] sicut A

¹⁴⁶⁷ pro B R] idest A

¹⁴⁶⁸ incessum B A] cassus R

¹⁴⁶⁹ averse B A] ante se R

¹⁴⁷⁰ Mantho B] Manthon A Mathon R

¹⁴⁷¹ quecumque B R] quicumque A

¹⁴⁷² divum B A] divium R

¹⁴⁷³ ac B R] a A

¹⁴⁷⁴ diceret B R] de A

¹⁴⁷⁵ iamiamque re(cedens) B R] in animamque te A

¹⁴⁷⁶ festinus B R] festino A

¹⁴⁷⁷ desiderio B A] desiderior R

¹⁴⁷⁸ multum B A] infu R, qui in marg. add. aliter multum

¹⁴⁷⁹ eius B A] om. R

¹⁴⁸⁰ incitationem B A] cuncitationem R

¹⁴⁸¹ inplet B R] idest A

¹⁴⁸² pollicitam B A] polunem eam (?) R (polunem sup. lin., ras. in textu)

¹⁴⁸³ cum B R] eum A

¹⁴⁸⁴ sicut B R] sic A

stupidi. **689.** DEIECTEQUE¹⁴⁸⁵ GENE patris et¹⁴⁸⁶ filii dolore et verecundia.

689. ANTE ut sapientior.

690. QUIS CASUS dissuadere intendit¹⁴⁸⁷. NOVUS¹⁴⁸⁸, idest inauditus, scilicet quia¹⁴⁸⁹ nullo cogente vis morti occumbere¹⁴⁹⁰; bene dico «novus», quia bellum¹⁴⁹¹ non paras.

691. Vere non paras bellum quia graviora, sed QUE¹⁴⁹² GRAVIORA? More stupidi dixit «que», quamvis notum habeat¹⁴⁹³ quod¹⁴⁹⁴ paret.

691. PRECANTI michi. **692.** CUR TIBI TOR(VA) ACI(ES)¹⁴⁹⁵? vere paras, quia torvi oculi hoc demonstrant; argumentum¹⁴⁹⁶ est a signo.

692. TRUCULENTUS¹⁴⁹⁷ truculentiam¹⁴⁹⁸ persignans¹⁴⁹⁹. **693.** NON STANT avertebat enim oculos a patre¹⁵⁰⁰.

694. Quero causam torvitatis tue¹⁵⁰¹, sed¹⁵⁰² PALAM, idest certum est michi quia¹⁵⁰³ AUDISTI et cetera.

694. Quandoquidem¹⁵⁰⁴ te ita¹⁵⁰⁵ pronum¹⁵⁰⁶ ad mortem video, EGO¹⁵⁰⁷ ORO et cetera. TUOS iuvenes. **695.** MEOS¹⁵⁰⁸ seniles. PER UBERA¹⁵⁰⁹ quasi dicat: ad ea respice, unde lac¹⁵¹⁰ suggisti¹⁵¹¹.

696. SUPERINE¹⁵¹² et¹⁵¹³ non debes ei credere¹⁵¹⁴, quia¹⁵¹⁵ est vilis, quia etiam¹⁵¹⁶

---

¹⁴⁸⁵ deiecteque B R] degesteque A

¹⁴⁸⁶ et B R] om. A

¹⁴⁸⁷ intendit B A] indende R, qui in marg. add. aliter intendit

¹⁴⁸⁸ novus B A] ne natura R

¹⁴⁸⁹ quia B R] quod A

¹⁴⁹⁰ occumbere B A] occumbere in marg. R, ras. in textu

¹⁴⁹¹ bellum non paras. Vere B R] om. A

¹⁴⁹² que B A] quia R

¹⁴⁹³ habebat B A] habeat R

¹⁴⁹⁴ quod B R] quid A

¹⁴⁹⁵ tor(va) aci(es) B R] idest A

¹⁴⁹⁶ argumentum B R] a (?) A

¹⁴⁹⁷ truculentus B A] truculam R

¹⁴⁹⁸ truculentiam B A] truulventia (?) R

¹⁴⁹⁹ persignans B R] designans A

¹⁵⁰⁰ aperire B A] aprem R

¹⁵⁰¹ torvitatis tue B R] tue torvitatis A

¹⁵⁰² sed B A] scilicet R

¹⁵⁰³ quia A R] quod B

¹⁵⁰⁴ quandoquidem B A] quandoque R

¹⁵⁰⁵ te ita B R] ita te A

¹⁵⁰⁶ pronum B] paratum A pronum in marg. R, ras. in textu

¹⁵⁰⁷ ego B A] erga R

¹⁵⁰⁸ meos B A] nos R

¹⁵⁰⁹ ubera B] verba A R

¹⁵¹⁰ lac B A] hac R

¹⁵¹¹ suggisti B A] fugisti R

¹⁵¹² superine B A] superi me R

¹⁵¹³ et A R] om. B

noxius, ergo non est¹⁵¹⁷ credibile eum agere divina. **697.** CUI vati VULTUS est INANIS. Ecce vilitas¹⁵¹⁸ persone, que ad hoc negotium iuvat. **698.** ET PENA que semper sequitur ex iudicio.

699. QUID SI¹⁵¹⁹: cum sit persona vilis et noxia et sic¹⁵²⁰ a diis aliena, non debes velle et etiam propter¹⁵²¹ aliud, quia rex fraude te fortassis¹⁵²² impetit; sed hoc sub interrogatione dicit. **700.** CUI¹⁵²³ regi est TIMORI NOSTRA¹⁵²⁴ NOBIL(ITAS) in¹⁵²⁵ EX(TREMA) SOR(TE) quasi¹⁵²⁶ dicat¹⁵²⁷: quia¹⁵²⁸ in extremo situs¹⁵²⁹ est periculo, ideo timet¹⁵³⁰, ne tu propter nobilitatem tuam et virtutem, in regem¹⁵³¹ statuaris et ipse expellatur. **701.** ANTE DUCES¹⁵³² in ducum¹⁵³³ presentia¹⁵³⁴ vel precipue.

702. ILLIUS Ethio(clis).

703-704. NE PERMITTE¹⁵³⁵, idest ne laxa, sed cohibe. Obiectio: quid ergo faciam? DA SPATIUM et cetera. **704-705.** MALE CUNCTA MI(NISTRAT)¹⁵³⁶ IMPE(TUS) locus communis¹⁵³⁷. **705.** HOC MUNUS, scilicet moram tenuem.

706. SIC sicut michi hoc concesseris; adiuratio¹⁵³⁸. **707.** AD HUNC TI(MOREM) ut similiter¹⁵³⁹ timeas de morte filiorum tuorum, sicut ego de tua morte timeo. **708.** ORBARE¹⁵⁴⁰ †...†.

709. TE TAN(GUNT) quia¹⁵⁴¹ non¹⁵⁴² vis eos perire.

---

¹⁵¹⁴ credere B A] et cdere R

¹⁵¹⁵ quia...VULTUS est B A] in inf. marg. R

¹⁵¹⁶ etiam B R] est A

¹⁵¹⁷ est B A] om. A

¹⁵¹⁸ vilitas B A] utilitas R

¹⁵¹⁹ si B] sit A suum R

¹⁵²⁰ sic B A] sit R

¹⁵²¹ etiam propter B R] per A

¹⁵²² fortassis B R] forsitan A

¹⁵²³ cui B A] tui R

¹⁵²⁴ nostra B] ei A enim R

¹⁵²⁵ in A] est B scilicet R

¹⁵²⁶ quasi B A] quia R

¹⁵²⁷ dicat B A] diceret R

¹⁵²⁸ quia B R] om. A

¹⁵²⁹ situs B A] positus R

¹⁵³⁰ timet B R] post timet add. et A

¹⁵³¹ regem B A] regnum R

¹⁵³² duces A R] post duces add. idest B

¹⁵³³ ducum B R] ducis A

¹⁵³⁴ in ducum (ducis A) presentia B A] in marg. R, ras. in textu

¹⁵³⁵ permittite B A] permittite R

¹⁵³⁶ male cuncta mi(nistrat) B A] male cunt umi R

¹⁵³⁷ communis B A] conterois (?) R

¹⁵³⁸ adiuratio B A] adiuturo R

¹⁵³⁹ similiter B A] simul R

¹⁵⁴⁰ orbare B] orbate A debere R

710. SI PUDOR EST, idest¹⁵⁴³ si pudet te moveri pro alienis, quanto magis debes¹⁵⁴⁴ pro tuis moveri¹⁵⁴⁵.

711. HEC PIETAS est¹⁵⁴⁶, scilicet¹⁵⁴⁷ suorum misereri¹⁵⁴⁸, que plus debet valere quam pudor¹⁵⁴⁹. IBI in miseratione externorum¹⁵⁵⁰. **712.** VENTOSUM est DECUS¹⁵⁵¹ non gloria conscientie, sed favoralis¹⁵⁵² cito transitura TYTULIQUE IN MOR(TE) LAT(ENTES)¹⁵⁵³ quasi dicat: cum morieris et laus illa¹⁵⁵⁴ tecum morietur.

713. NEC TIMIDUS¹⁵⁵⁵ TE FLE(CTO) PA(RENS)¹⁵⁵⁶, idest ne putes¹⁵⁵⁷, quod¹⁵⁵⁸ velim te¹⁵⁵⁹ dehortari a gloria vera, eo quod sum¹⁵⁶⁰ parens¹⁵⁶¹, cuius¹⁵⁶² natura est semper timere de filio. Sed I¹⁵⁶³, idest vade¹⁵⁶⁴, MISCE PRELIA¹⁵⁶⁵, ut gloriosa¹⁵⁶⁶ morte moriaris¹⁵⁶⁷. **716.** SIC CARE frigiditate aque supervenientis congelatur cruor et cessat discursus.

718. HOC MALUNT, scilicet ut¹⁵⁶⁸ pugnes, quam te occidas.

718. SIC, scilicet loquens Creon. **720.** VOTUM, idest devotum¹⁵⁶⁹. Nec¹⁵⁷⁰ solum non est motus miseria patris, sed etiam eum¹⁵⁷¹ decepit et hoc est: QUIN pro 'sed'.

---

¹⁵⁴¹ quia B A] qui R

¹⁵⁴² non B A] ante R

¹⁵⁴³ idest B A] et R

¹⁵⁴⁴ debes B R] debeas A

¹⁵⁴⁵ pro tuis moveri B R] moveri pro tuis A

¹⁵⁴⁶ hec pietas est B R] hec est pietas A

¹⁵⁴⁷ scilicet B R] om. A

¹⁵⁴⁸ misereri B A] miserie R

¹⁵⁴⁹ pudor B A] pudorum R

¹⁵⁵⁰ externorum B A] eternorum R

¹⁵⁵¹ decus B A^{b.c.}] dedecus A^{d.c.} dedecus R

¹⁵⁵² favoralis B A] favora vel R

¹⁵⁵³ tytulique in mor(te) lat(entes) B] titulique unde iam A tuumque in meta R

¹⁵⁵⁴ illa B R] tua A

¹⁵⁵⁵ timidus B A] timide R

¹⁵⁵⁶ pa(rens) B R] na A

¹⁵⁵⁷ ne putes B A] neputias R

¹⁵⁵⁸ quod B A] om. R

¹⁵⁵⁹ velim te B A] vella R

¹⁵⁶⁰ sum B A] sunt R

¹⁵⁶¹ parens B R] pater A

¹⁵⁶² cuius B A] om. R

¹⁵⁶³ i A] om. B R

¹⁵⁶⁴ vade A] valde B R

¹⁵⁶⁵ prelia B R] prec A

¹⁵⁶⁶ gloriosa B A] glosa R

¹⁵⁶⁷ moriaris. SIC CARE frigiditate aque supervenientis (*post* supervenientis *add.* qui R) congelatur B R] om. A

¹⁵⁶⁸ ut B A] om. R

¹⁵⁶⁹ devotum B R] devotum *spatio vacuo relicto* A

¹⁵⁷⁰ nec B R] ecce A

¹⁵⁷¹ eum B A] cum R

ILLIS MONSTRAN(TIBUS), idest diis. **721.** SUBIT PA(TREM)¹⁵⁷², idest respondet patri. TACITA FRAU(DE)¹⁵⁷³, idest¹⁵⁷⁴ occulta. AVERTITQUE TI(MOREM)¹⁵⁷⁵ ecce finis fraudis.

722. Et¹⁵⁷⁶ VEROS¹⁵⁷⁷ METUS quare debeas metuere.

724. MANES¹⁵⁷⁸ bene dixit, nam Tyresias¹⁵⁷⁹ iusserat unum terrigenarum interfici, ad placandos¹⁵⁸⁰ manes serpentis¹⁵⁸¹ Martii¹⁵⁸². SIBI non michi, quia ei nollem¹⁵⁸³ credere. **725.** NON SI¹⁵⁸⁴: vere huic non crederem in re tali, quia nec etiam¹⁵⁸⁵ Apollini, a maiori. **726.** APOLLO¹⁵⁸⁶ non¹⁵⁸⁷ sollicitaret¹⁵⁸⁸ me ad hoc, SI INSANIRET, idest vaticinaretur¹⁵⁸⁹ michi¹⁵⁹⁰. COMINUS qui modo¹⁵⁹¹ vate interposito michi hoc significat.

727. SED GRAVIS¹⁵⁹² ecce veros metus. FRATRIS Hemonis. **728.** MICHI SAUCIUS¹⁵⁹³, idest ad meum dolorem; vel MICHI, idest propter me. **729-730.** INTER UTRASQUE¹⁵⁹⁴ ACIES Thebanorum et Argivorum. VIX ILLUM, scilicet eripui; sed eclipsim¹⁵⁹⁵ fecit¹⁵⁹⁶, ut suspensioem¹⁵⁹⁷ redderet patrem¹⁵⁹⁸.

731. SED MOROR¹⁵⁹⁹ hec narrando. I REFOVE¹⁶⁰⁰ eum tua consolatione et presentia. DUBIUM de vita¹⁶⁰¹. FERENTI eum¹⁶⁰². **733.** IUNGERE sanare.

¹⁵⁷² subit pa(trem) B R] subicit patri A

¹⁵⁷³ frau(de) B] fa A om. R

¹⁵⁷⁴ idest B A] vel R

¹⁵⁷⁵ avertitque ti(morem) B] avertitque A annuit (?) quanti R

¹⁵⁷⁶ et B R] om. A

¹⁵⁷⁷ veros B] trios A vos R

¹⁵⁷⁸ manes B A R Klotz^{pp}] vanis Klotz

¹⁵⁷⁹ Tyresias B A] Tyrestes R

¹⁵⁸⁰ placandos B A] plantando R

¹⁵⁸¹ serpentis B A] post serpentis add. et R

¹⁵⁸² Martii B A] narcii R

¹⁵⁸³ nollem B A] nolem R

¹⁵⁸⁴ si B R] sic A

¹⁵⁸⁵ etiam B A] non R

¹⁵⁸⁶ Apollo B A] Apollini R

¹⁵⁸⁷ non B A] om. R

¹⁵⁸⁸ sollicitaret A] suscitaret B soli citary R

¹⁵⁸⁹ vaticinaretur B R] vaticinetur A

¹⁵⁹⁰ michi B R] post michi add. et A

¹⁵⁹¹ modo A] moto B mota R

¹⁵⁹² sed gravis B A R Klotz^{pp}] sed magis Klotz

¹⁵⁹³ saucius B A] saucis R

¹⁵⁹⁴ utrasque B R] utraque A

¹⁵⁹⁵ eclipsim B R] elipsim A

¹⁵⁹⁶ fecit A R] facit B

¹⁵⁹⁷ suspensioem B R] suspensioe A

¹⁵⁹⁸ patrem B A] precis R

¹⁵⁹⁹ moror B A] maior R

¹⁶⁰⁰ i refove A] i remove R remove B, qui sup. lin add. i refove

¹⁶⁰¹ vita A R] una B

¹⁶⁰² ferenti eum B A] ferecieuum R

734. IMPERFECTA, idest non vera; vel quia¹⁶⁰³ quedam dixerat ecliptice¹⁶⁰⁴. **735.** ILLI Creonti. **736.** SENSUS suos. INCERTA propter¹⁶⁰⁵ utrumque filium: an istum relinquat, an illum poscat¹⁶⁰⁶, quem saucium credit¹⁶⁰⁷. **737.** DISCORDANT¹⁶⁰⁸ dubitat enim pro quo magis metuat. PARCE¹⁶⁰⁹ trahentes¹⁶¹⁰ Meneceum¹⁶¹¹. CREDERE IMPEL(LUNT)¹⁶¹² ea, que de¹⁶¹³ fratre¹⁶¹⁴ dixerat Meneceus.

738. INTEREA dum hec apud Thebanos fierent. PORTIS Thebarum. **739.** AGIT, idest¹⁶¹⁵ insequitur¹⁶¹⁶. **740.** NUNC, scilicet agit. CORNUA¹⁶¹⁷ EQUITUM, idest acies, que sunt disposite per cuneos. **741.** MODERANTUM¹⁶¹⁸ equos regentium¹⁶¹⁹. **742-743.** IDEM Capaneus. LAXAT, idest frangit. TURBINE saxorum. FUMAT IN SAN(GUINE) hanelat¹⁶²⁰ in cedem¹⁶²¹.

744. NUNC SPARGIT VUL(NERA) TORQUENS VO(LUCRI) PLUM(BO)¹⁶²², idest torquens plumbeas massas magna facit¹⁶²³ funera. **746.** AD FASTIGIA murorum. **747.** DEFERAT, idest deorsum ferat; et que non¹⁶²⁴ RECURRAT¹⁶²⁵, idest retro cadat trahens¹⁶²⁶ secum occisum aliquem.

748-749. PELOPEA PHALANX¹⁶²⁷, idest Argiva. IAM non¹⁶²⁸ CREDUNT esse PEREMP(TOS)¹⁶²⁹ AUT OENIDEN, idest Tydeum, AUT VATEM, idest Amphiaraum¹⁶³⁰,

---

¹⁶⁰³ quia B A] ea R

¹⁶⁰⁴ ecliptice B A] elipptite R

¹⁶⁰⁵ propter B R] per A

¹⁶⁰⁶ poscat B A] prestat R

¹⁶⁰⁷ credit B R] crederat A

¹⁶⁰⁸ discordant B R] discordat A

¹⁶⁰⁹ Parce B A] parte R

¹⁶¹⁰ trahentes B A] traetes R

¹⁶¹¹ Meneceum A R] Meceneum B

¹⁶¹² impel(lunt) B A] rapel R

¹⁶¹³ de B A] om. R

¹⁶¹⁴ de fratre B R] differre A

¹⁶¹⁵ idest B] om. A R

¹⁶¹⁶ insequitur B A] inse R

¹⁶¹⁷ cornua B A] cornita R

¹⁶¹⁸ moderantum B A] moderacium R

¹⁶¹⁹ regentium equos A R] equos regentum B

¹⁶²⁰ hanelat B A] habebat R

¹⁶²¹ in cedem B A] incedere R

¹⁶²² vul(nera) torquens vol(ucris) B] ut t n tur A ut u f R

¹⁶²³ facit B A] fecit R

¹⁶²⁴ que non B A] quasi R

¹⁶²⁵ recurrat B A] recurvat R

¹⁶²⁶ trahens B A] tres R

¹⁶²⁷ Pelopea phalanx B R] Pelopeo fa A

¹⁶²⁸ non A] num B in ante R (pro iam non)

¹⁶²⁹ peremp(tos) B A] eper R

¹⁶³⁰ Amphiaraum B R] Amphioraum A

AUT ARCHADA¹⁶³¹ Parth(onopeum). **750.** QUIN, idest sed, credunt ANIMAS SOCIUM, idest sociorum, idest¹⁶³² IIII regum predictorum, IN¹⁶³³ UNO CORPORE Capanei. **751.** CUNCTA officia peremptorum regum.

752. IDEM, idest similis et resistentibus et humilibus. **753.** NON QUISQUAM, scilicet¹⁶³⁴ audet. **754.** VICES, idest alternos cursus¹⁶³⁵. **755.** FRONTIEM CASSIDIS¹⁶³⁶, idest anteriorem partem; quasi dicat: eius incursum.

756. Ita furebat Capaneus, AT PIUS et cetera. IN ELECTA PARTE unde¹⁶³⁷ super¹⁶³⁸ hostes rueret¹⁶³⁹. **757.** IAM SACER AS(PECTU) in cuius¹⁶⁴⁰ visu poterat agnosci, quia plenus erat divino spiritu. ANGUSTIOR SO(LITO), idest¹⁶⁴¹ venerabilior quam soleret¹⁶⁴². **760.** DESPEXIT, idest deorsum aspexit. PROFUNDO CLA(MORE), idest magno. **761.** CONVERTIT ad se ab armis¹⁶⁴³. CAMPUM, idest acies¹⁶⁴⁴ in campo bellantes; continens¹⁶⁴⁵ pro contenuto.

762. O SUPERI AR(MORUM) Mars et Pallas et cetera. TANTO FU(NERE)¹⁶⁴⁶ pro salute populi. **763-764.** GAUDIA QUE¹⁶⁴⁷ PEPIGI, idest victoriam pro cuius pacto mortem suscipio, sic igitur¹⁶⁴⁸ morte mea paciscor victoriam.

765. FERTE¹⁶⁴⁹ RETRO BEL(LUM)¹⁶⁵⁰, idest hostes¹⁶⁵¹ in fugam convertite¹⁶⁵²: ecce gaudia que postulat. IMPINGITE¹⁶⁵³, idest impellite, ut ipsa urbs¹⁶⁵⁴ a Thebanis capiatur. **766.** TURPES, idest refugas¹⁶⁵⁵. CONFIXA fugiendo sauciata. **767.**

---

¹⁶³¹ Archada A R] post Archada add. idest B

¹⁶³² idest B R] et A

¹⁶³³ in B R] om. A

¹⁶³⁴ scilicet B R] sed A

¹⁶³⁵ cursus A R] concursus B

¹⁶³⁶ cassidis B A] tas R

¹⁶³⁷ unde B A] unde R, qui in inf. marg. add. eorum

¹⁶³⁸ super B R] supra A

¹⁶³⁹ rueret B A R^{b.c.}] tueri R^{a.c.}

¹⁶⁴⁰ in cuius B A] in cuius R, qui sup. lin. add. aliter in cursu

¹⁶⁴¹ idest A] om. B idest R, in marg. add. ari que istio

¹⁶⁴² quam soleret B R] om. A

¹⁶⁴³ ad se ab armis B R] ab armis a se A

¹⁶⁴⁴ acies B A] aves R

¹⁶⁴⁵ continens pro contenuto. O SUPERI AR(MORUM) Mars et Pallas B R] om. A

¹⁶⁴⁶ fu(nere) B R] fa A

¹⁶⁴⁷ que B A] quem R

¹⁶⁴⁸ igitur B R] tam (?) A

¹⁶⁴⁹ ferte B R] secte A

¹⁶⁵⁰ bel(lum) B A] om. R

¹⁶⁵¹ hostes B R] hostem A

¹⁶⁵² convertite B A] convertere R

¹⁶⁵³ impingite B A] impigne R

¹⁶⁵⁴ urbs B A] vox erasa cum correctione in marg., quae non legitur R

¹⁶⁵⁵ refugas B] refuges R Grecos victos A

INDECORES¹⁶⁵⁶ propter terga eorum confixa.

768. Hoc, inquam, hostibus inferatis, AT¹⁶⁵⁷ TYRIS¹⁶⁵⁸ REDDITE, idest restaurate¹⁶⁵⁹, TEMPLA et cetera. **769.** PLACIDA¹⁶⁶⁰ HOS(TIA), idest si non repugnavi. Talis hostia iuvat deum¹⁶⁶¹. **770.** NON ATTONITIS immo letis et assentantibus¹⁶⁶². **771.** NONDUM CREDENTIBUS quod vellem¹⁶⁶³ immolari. **772.** HEC supradicta gaudia. **773.** MICHI EXORATE, idest eum consolando michi venialem efficite.

775. DEDIGNANTEM amplius in¹⁶⁶⁴ corpore contineri. **776.** QUESITAM aut a¹⁶⁶⁵ superis aut a Thebanis pro salute sua.

777. LUSTRAT, idest purgat¹⁶⁶⁶.

780. PIETAS ET VIRTUS nomina sunt dearum¹⁶⁶⁷, quarum¹⁶⁶⁸ mansio est in celis, sed ad istum¹⁶⁶⁹ nuper descenderant¹⁶⁷⁰. **781.** Ideo dixi illas¹⁶⁷¹ deferre¹⁶⁷² corpus, NAM SPIRITUS erat OLIM, idest iam diu. **782.** APICEM, idest locum excelsum, vel comparem stellam.

784. HEROA¹⁶⁷³ Meneceum. **785.** Nam licebat, quia¹⁶⁷⁴ COHORS¹⁶⁷⁵ TANTALIDUM¹⁶⁷⁶, idest Grecorum, a Tantalos rege. VENERATA, idest¹⁶⁷⁷ cum veneratione admirata virtutem Menecei¹⁶⁷⁸. SUBIT, idest deportatur Meneceus. **787.** CONCINITUR¹⁶⁷⁹ Meneceus. **788.** CONDITOR, idest liberator, non quia eam condidisset¹⁶⁸⁰, sed quia¹⁶⁸¹

¹⁶⁵⁶ indecores B R] indecoris A

¹⁶⁵⁷ at A R] aut B

¹⁶⁵⁸ Tyris B A] Tyrus R

¹⁶⁵⁹ restaurate B R] restituite A

¹⁶⁶⁰ placida B A R Klotz^{pp}] placita Klotz

¹⁶⁶¹ deum A] omnis R deum ut dicimus B

¹⁶⁶² assentantibus A R] assentientibus B

¹⁶⁶³ vellem B R] vellet A

¹⁶⁶⁴ in B R] om. A

¹⁶⁶⁵ aut a B R] animam A

¹⁶⁶⁶ purgat B A] purgat in marg. R, ras. in textu

¹⁶⁶⁷ dearum B A] deorum R

¹⁶⁶⁸ quarum B A] quasi R

¹⁶⁶⁹ istum B R] hunc A

¹⁶⁷⁰ descenderant B A] descendebant R

¹⁶⁷¹ illas B R] illos A

¹⁶⁷² deferre B A] defere in marg. R, ras. in textu

¹⁶⁷³ heroa B R] post heroa add. idest A

¹⁶⁷⁴ quia B A] per R

¹⁶⁷⁵ cohors B A] coros R

¹⁶⁷⁶ Tantalidum B R] om. A

¹⁶⁷⁷ idest B A] in R

¹⁶⁷⁸ Menecei B A] Menecei sup. lin. R, ras. in textu

¹⁶⁷⁹ concinitur Meneceus B] om. A R

¹⁶⁸⁰ condidisset B R] condiderit A

¹⁶⁸¹ quia B R] conditam A

servavit; vel CONDITUR¹⁶⁸², idest sepelitur honestius quam Cadmus et¹⁶⁸³ Amphion.
788-789. ARTUS¹⁶⁸⁴ ACCU(MULANT)¹⁶⁸⁵ Menecei. SERTIS ramorum et frondium. Et¹⁶⁸⁶
 VERIS¹⁶⁸⁷ HONORE, idest floribus. SOLUTO¹⁶⁸⁸ nam tellus hyemis¹⁶⁸⁹ frigore constricta
 veniente veris clementia solvitur et parturit¹⁶⁹⁰ flores.

791. VICTA¹⁶⁹¹ exoratione¹⁶⁹² omnium. **792.** DATA¹⁶⁹³ a¹⁶⁹⁴ doloris magnitudine¹⁶⁹⁵,
 que eam in extasim rapuerat.

793. LUSTRALEM, idest¹⁶⁹⁶ purgatorium, scilicet ut illas¹⁶⁹⁷ morte tua¹⁶⁹⁸ expiaries¹⁶⁹⁹;
 verba sunt matris. **794.** CEU VILIS¹⁷⁰⁰ MATER nam viles solent immolari non nobiles,
 sicut de Numantinis legitur¹⁷⁰¹, quod¹⁷⁰² singulis annis¹⁷⁰³ quemdam plebeum
 lapidabant, qui peccata portabat¹⁷⁰⁴ omnium.

795. QUOD MOLITA NE(FAS)? quasi dicat: si ex meo¹⁷⁰⁵ peccato hoc contigit, quod
 est illud? In quem fuit deorum illa offensio?

796. Quero substantiam et nomen peccati¹⁷⁰⁶, sed EGO NON NOVAVI¹⁷⁰⁷; quasi
 dicat: iustius mactarentur filii Iocaste, qui in scelere¹⁷⁰⁸ fuerunt concepti. REVOLUTA
 hoc dicit propter Edipum, qui cum matre concubuit¹⁷⁰⁹, unde¹⁷¹⁰ supra: «proprios

---

¹⁶⁸² conditur B A R Klotz^{pp}] conditor Klotz

¹⁶⁸³ et B R] vel A

¹⁶⁸⁴ artus B R] actus A

¹⁶⁸⁵ accu(mulant) B] arcu R *om.* A

¹⁶⁸⁶ et A R] hi B

¹⁶⁸⁷ veris B R] tans A

¹⁶⁸⁸ soluto B A R Klotz^{pp}] solutos Klotz

¹⁶⁸⁹ hyemis B A] iremis R

¹⁶⁹⁰ parturit B R] prodeunt A

¹⁶⁹¹ victa B A] iruta R

¹⁶⁹² exoratione A] exhortatione B exolone R, *qui in marg. add. aliter alacione (?)*

¹⁶⁹³ data B R] *post data add.* idest A

¹⁶⁹⁴ a B R] ad A

¹⁶⁹⁵ magnitudine B R] magnitudinem A

¹⁶⁹⁶ idest B A] *om.* R

¹⁶⁹⁷ illas B R] alas A

¹⁶⁹⁸ tua B A] sua R

¹⁶⁹⁹ expiaries B R] explores A

¹⁷⁰⁰ vilis B R] iura A

¹⁷⁰¹ de Numantinis legitur B R] in Romana legitur historia A

¹⁷⁰² quod B A] quia R

¹⁷⁰³ annis B A] annis *sup. lin.* R, *ras. in textu*

¹⁷⁰⁴ portabat B R] portavit A

¹⁷⁰⁵ meo B A] meo *sup. lin.* R, *ras. in textu*

¹⁷⁰⁶ nomen peccati B R] unde peccam A

¹⁷⁰⁷ ego (co A) non novavi B A] non mo nam R

¹⁷⁰⁸ scelere B A] scelere *in marg.* R, *ras. in textu*

¹⁷⁰⁹ concubuit B R] concu A

¹⁷¹⁰ unde B A] de quo R

monstro revolutus in ortus¹⁷¹¹» [*Theb.* I 235]. **797.** NEC PEPERI NEPOTES NATO sicut Iocasta.

798. QUID REFERT? idest quid prodest michi¹⁷¹² mea¹⁷¹³ continentia? Nil; sed nec illi nocet tam¹⁷¹⁴ turpis incestus et hoc est: HABET ECCE¹⁷¹⁵ et cetera. **799.** REGNANTES Pol(inicem) Argis et Ethio(clem) Thebis. **799-801.** Sic¹⁷¹⁶ Iocasta licet incesta suos retinet et¹⁷¹⁷ NOS DEMUS SEVA PIACULA BEL(LO)¹⁷¹⁸; quasi dicat: decetne¹⁷¹⁹ hoc, quod¹⁷²⁰ nostri¹⁷²¹ scilicet immolerentur¹⁷²², ut¹⁷²³ EDIPODIONII¹⁷²⁴ FRATRES, possessivum¹⁷²⁵ pro patronomico, MUTENT D(IADEMATA), scilicet¹⁷²⁶ regna, ALTERNIS¹⁷²⁷, idest¹⁷²⁸ alternatim? PLACET HOC TIBI parenthesis. O AUCTOR FUL(MINIS) qui punire deberes.

802. QUID QUEROR? esse iniurios¹⁷²⁹; correctio est¹⁷³⁰.

802. Deos et homines¹⁷³¹ accuso, sed TU, o MENECEU, potius es accusandus.

804. Vere «properasti extinguere ma(trem)¹⁷³²» [*Theb.* X 803], quia¹⁷³³ mori¹⁷³⁴ voluisti, sed UNDE fuit¹⁷³⁵ tibi HIC AMOR MOR(TIS)? quasi dicat: hec¹⁷³⁶ INSANIA, QUE¹⁷³⁷ SACRA¹⁷³⁸ M(ENTI)¹⁷³⁹, idest execrabilis. Tractum est¹⁷⁴⁰ a Numantinis¹⁷⁴¹.

¹⁷¹¹ ortus B A] cetus R

¹⁷¹² michi B R] om. A

¹⁷¹³ mea B A] nostra R

¹⁷¹⁴ tam A R] om. B

¹⁷¹⁵ habet ecce B A R Klotz^[pp]] potitur natis Klotz

¹⁷¹⁶ sic A R] sicut B

¹⁷¹⁷ et A R] om. B

¹⁷¹⁸ piacula bel(lo) B R] peri hec A

¹⁷¹⁹ decet B A] dece ne sup. lin. R

¹⁷²⁰ quod B R] scilicet A

¹⁷²¹ nostri B R] nostros A

¹⁷²² immolerentur B R] immolari A

¹⁷²³ ut A] uter R isti B

¹⁷²⁴ Edipodionii B] post Edipodionii add. idest A podomi R

¹⁷²⁵ possessivum B R] passivum A

¹⁷²⁶ di(ademata) scilicet (idest A) B A] om. R

¹⁷²⁷ alternis B A R Klotz^[pp]] alterni Klotz

¹⁷²⁸ idest B R] om. A

¹⁷²⁹ iniurios B A] in viros R

¹⁷³⁰ correctio est B] correctione A connceo (?) est R

¹⁷³¹ homines B A] omnes R

¹⁷³² extinguere ma(trem) B R (-tinguere in marg. R, ras. in textu)] matrem extinguere A

¹⁷³³ quia B A] et R

¹⁷³⁴ mori B] me A amoris R

¹⁷³⁵ fuit B A] sunt R

¹⁷³⁶ hec B R] ex A

¹⁷³⁷ que B A] qui R

¹⁷³⁸ sacra B A] sacer R

¹⁷³⁹ m(enti) B A] am R

¹⁷⁴⁰ est B A] om. R

¹⁷⁴¹ Numantinis B A] numantinis R

805. QUOSVE EGO CONCEPTUS, idest quam pessimos. Vere malos¹⁷⁴², quia michi diversos et contrarios¹⁷⁴³; indignando. **806.** TAM DIVERSA, idest contraria.

806. NIMIRUM¹⁷⁴⁴: quero unde sit hic amor et hec insania, sed scio, quia ex natura serpentis pullulat, de cuius genere te concepisti¹⁷⁴⁵. MARTIUS ANGUIS quem occidit Cadmus¹⁷⁴⁶, ingenerat tibi hunc¹⁷⁴⁷ amorem. **807.** EFFLORUIT¹⁷⁴⁸ AR(MIS) que¹⁷⁴⁹ peperit¹⁷⁵⁰ armatos.

808. HINC quia es de genere serpentis tibi sunt¹⁷⁵¹ ANIMI TRISTES, idest severi et duri. **809.** Et DE MATRE NICHIL, idest nulla pietas.

809-810. Vere «nichil», quia EN¹⁷⁵², idest ecce, tu PEREMPTUS SPON(TE) et UL(TRO)¹⁷⁵³, idem est¹⁷⁵⁴, idest nullo cogente; ab¹⁷⁵⁵ effectu est locus quod de matre nichil habeat. FATIS NOLENTIBUS¹⁷⁵⁶ quia cecidisti ante diem a fatis tibi¹⁷⁵⁷ positum.

811. Tu te ipsum peremisti, AST EGO¹⁷⁵⁸ et cetera. **812.** HEC MANUS tua, scilicet que te occidit. **813.** DEDI cum bellum peteres.

813. VIDEN¹⁷⁵⁹ admirando dicit ad quemlibet. UT, idest qualiter, CONSUMPSERIT¹⁷⁶⁰, idest totum infixit¹⁷⁶¹.

814. ALTIUS, idest profundius; quasi dicat: nemo hostium tam profunde gladium infixisset¹⁷⁶².

815. DICERET¹⁷⁶³ verba sunt actoris. Sic conquesta est mater Menecei, sed adhuc plura¹⁷⁶⁴ diceret, nisi fuisset¹⁷⁶⁵ abducta. **816-817.** PEROSAM¹⁷⁶⁶ SO(LANTES), idest odio

¹⁷⁴² malos B A] *post* malos *add.* vere mala R

¹⁷⁴³ diversos et contrarios B A] contrarios et diversos R

¹⁷⁴⁴ nimirum B R] nimium A

¹⁷⁴⁵ concepisti B A] concepit R

¹⁷⁴⁶ occidit Cadmus B R] Cadmus occidit A

¹⁷⁴⁷ tibi hunc B R] hunc tibi A

¹⁷⁴⁸ effloruit B R] offloruit A

¹⁷⁴⁹ que B A] *post* que *add.* quod R

¹⁷⁵⁰ peperit B A] te concepit R

¹⁷⁵¹ sunt B A] *om.* R

¹⁷⁵² en B A] est R

¹⁷⁵³ ul(tro) B A] m R

¹⁷⁵⁴ idem est B R] *om.* A

¹⁷⁵⁵ ab B R] ex A

¹⁷⁵⁶ nolentibus B] volentibus A R

¹⁷⁵⁷ a fatis tibi B A] tibi a fatis A *in marg.* R, *ras. in textu*

¹⁷⁵⁸ ego B R] eo A

¹⁷⁵⁹ viden A R B^{acc.}] vide B^{acc.}

¹⁷⁶⁰ consumpsit B A] consumpsit R

¹⁷⁶¹ infixit B R] infixerint A

¹⁷⁶² infixisset B A] infinxisset R

¹⁷⁶³ diceret B] diceretque A irent R

¹⁷⁶⁴ plura B R] plurimum A

¹⁷⁶⁵ fuisset B R] esset A

habentem¹⁷⁶⁷ consolantes se¹⁷⁶⁸. **817-818.** ERUTA GENAS¹⁷⁶⁹ Greca figura, idest <scissas¹⁷⁷⁰ habens¹⁷⁷¹. **819.** AUT VISUS¹⁷⁷² FLECTIT¹⁷⁷³ repete¹⁷⁷⁴ ‘non’. RELICTOS TELLURE, idest infixos¹⁷⁷⁵.

820. SIC ASPERA¹⁷⁷⁶ luctuosa, desolata. Tygris matri¹⁷⁷⁷ comparatur¹⁷⁷⁸, fetus Meneceo, antrum tygridis thalamo matris¹⁷⁷⁹. SCITHIA¹⁷⁸⁰ ferax est¹⁷⁸¹ tygrum. **822.** SAXI¹⁷⁸², idest spelunce, in qua fetus suos educavit. **823.** NUSQUAM IRE ex doloris nimietate. SEDIT¹⁷⁸³ quievit. Tygris semper ex natura est¹⁷⁸⁴ truculenta, sed tunc precipue cum est feta. **824.** PRETER, idest iuxta orbam tygridem, quam solebant metuere. **824-825.** ASPICIT ARMENTA ET GREGES IACENS que prius solebat¹⁷⁸⁵ in horrorem¹⁷⁸⁶ erigi. UBI ENIM¹⁷⁸⁷: causam exponit quare¹⁷⁸⁸ iacens¹⁷⁸⁹, ideo scilicet quia catulos amisit, quos dum haberet solebat devorare, ne catulis suis eius ubera deficerent. **826.** PREMAT supra eos accubans¹⁷⁹⁰ dum fovet. EXPECTATA ab illis.

827. HACTENUS verba sunt actoris. ARMA fuerunt michi narranda. **827-828.** SED NUNC COMINUS, idest modo¹⁷⁹¹ et vacat ‘cominus’¹⁷⁹². TOLLENDUS¹⁷⁹³, idest carminibus meis enarrandus quomodo deos laccessivit.

829. NON DE MORE quia altius. **830.** AUDATIA¹⁷⁹⁴, idest furor poeticus. AB AONIIS

---

¹⁷⁶⁶ perosam B A] personam R

¹⁷⁶⁷ habentem B A] habentes R

¹⁷⁶⁸ se B A] sci R

¹⁷⁶⁹ genas B A] geras R

¹⁷⁷⁰ <scissas A] sissas R erutas B

¹⁷⁷¹ habens B A] habemus R

¹⁷⁷² visus B] infusus A iussus R

¹⁷⁷³ flectit B R] fletus A

¹⁷⁷⁴ repete A] om. B R

¹⁷⁷⁵ infixos B A] infiros R, *qui in marg. add. aliter inf...*

¹⁷⁷⁶ aspera B] om. A R

¹⁷⁷⁷ matri B A] mirum R, *qui in marg. add. matri*

¹⁷⁷⁸ comparatur B R] om. A

¹⁷⁷⁹ matris B R] *post matris add. comparatur A*

¹⁷⁸⁰ Scithia B] Sitia A R; *cf. Scythico Klotz*

¹⁷⁸¹ ferax est A R] est ferax B

¹⁷⁸² saxi B A] sar R

¹⁷⁸³ sedit B R] sedem A

¹⁷⁸⁴ ex natura est B] est ex natura A ex natura R

¹⁷⁸⁵ solebat B] solet A solebant R

¹⁷⁸⁶ horrorem B A] honorem R

¹⁷⁸⁷ ubi enim B R] ut A

¹⁷⁸⁸ quare B A] qualiter R

¹⁷⁸⁹ iacens B] aceres A iaceres R

¹⁷⁹⁰ accubans B A] cubans R

¹⁷⁹¹ modo B A] mea R

¹⁷⁹² cominus B A] et minus R

¹⁷⁹³ tollendus B A] collendus R

¹⁷⁹⁴ audatia B A R *Klotz^{app}*] amentia *Klotz*

LUCIS, idest Heliconiis. **831.** O¹⁷⁹⁵ OMNES DEE¹⁷⁹⁶ Musas invocat, quia dicturus erat deos a mortali fuisse lacessitos. AUDETE, idest¹⁷⁹⁷ dicite unde hic¹⁷⁹⁸ furor fuit immissus Capaneo.

831-837. SIVE¹⁷⁹⁹ ILLE: ponit actor illius furoris¹⁸⁰⁰ diversas opiniones; ibi constructionem inchoa¹⁸⁰¹: IAM SORDENT¹⁸⁰² TERRENA¹⁸⁰³ VIRO¹⁸⁰⁴, idest Capaneo; sordidum esse¹⁸⁰⁵ videtur¹⁸⁰⁶ et humile, si contra mortales¹⁸⁰⁷ pugnet ulterius et hoc fuit furor, sed dubium est SIVE fuit MISSUS a NOCTE PROFUNDA¹⁸⁰⁸, idest¹⁸⁰⁹ infernali. Et STYGIE SO(RORES), idest Furie¹⁸¹⁰; de eadem opinione est. SECUTE CAPANEA SIG(NA)¹⁸¹¹ quasi sub Capaneo militantes; non est substantivum sed adiectivum. RAPUERERE incitavere IOVEM CONTRA, urbana transpositio¹⁸¹². SEU fecit eum arma rapere VIRTUS EGRESSA MO(DUM); si¹⁸¹³ mortalis mortalem ingreditur non egreditur modum, si vero¹⁸¹⁴ mortalis immortalem¹⁸¹⁵ modi¹⁸¹⁶ est egressio. SEU GLORIA PRECEPS, idest amor glorie¹⁸¹⁷ trahens eum¹⁸¹⁸ in¹⁸¹⁹ precipitium. SEU MAGNE DA(TA) FA(TA)¹⁸²⁰ NE(CI), idest seu¹⁸²¹ fatata¹⁸²² sibi¹⁸²³ mors erat¹⁸²⁴ manu divina non hominis.

---

¹⁷⁹⁵ o B R] *om.* A

¹⁷⁹⁶ dee B A] de esse R

¹⁷⁹⁷ idest B R] *om.* A

¹⁷⁹⁸ hic B R] iste A

¹⁷⁹⁹ sive B R] si vere A

¹⁸⁰⁰ ponit actor illius furoris B] furoris illius ponit auctor A ponit autor furoris illius R

¹⁸⁰¹ inchoa B A R^{a.c.}] incipe *in marg.* R^{p.c.}

¹⁸⁰² sordent B A] sorderet R

¹⁸⁰³ terrena B R] terga A

¹⁸⁰⁴ viro B A] michi R

¹⁸⁰⁵ esse B R] *om.* A

¹⁸⁰⁶ esse videtur B A] videtur esse R

¹⁸⁰⁷ mortales B A] mortale R

¹⁸⁰⁸ profunda B A] pa R

¹⁸⁰⁹ idest B A] *om.* R

¹⁸¹⁰ Furie B R] *post* Furie *add.* et A

¹⁸¹¹ sig(na) B A] sic R

¹⁸¹² urbana transpositio B] urbana est positio A immana transitio R, *qui sup. lin. add.* aliter urbana transitione

¹⁸¹³ si mortalis mortalem ingreditur non egreditur modum R] *om.* B A; modum *coniec.*] modum (?) R

¹⁸¹⁴ vero R] *om.* B A

¹⁸¹⁵ immortalem A R] immortalem B *qui sup. lin. add.* aggreditur

¹⁸¹⁶ modi A R] modi B *qui sup. lin. add.* non

¹⁸¹⁷ amor glorie B R] *om.* A

¹⁸¹⁸ eum A R] *om.* B

¹⁸¹⁹ in B R] ad A

¹⁸²⁰ fa(ta) B A] fi R

¹⁸²¹ seu B A] se R

¹⁸²² fatata B R] fatatam fuit A

¹⁸²³ sibi B A] *om.* R

¹⁸²⁴ erat B R] *om.* A

SEU LETA¹⁸²⁵ M(ALORUM)¹⁸²⁶ PRIN(CIPIA)¹⁸²⁷, idest successus belli, qui coegit eum¹⁸²⁸ contra deos superbire sicque¹⁸²⁹ fuit illi principium et causa¹⁸³⁰ venturi supplicii. Sed ideo dicit¹⁸³¹ «leta», quia leto principio tristis quandoque succedit exitus. ET IRE SUPERUM BLAN(DE) MOR(TALIBUS), idest hoc quod dii contra mortales nec cito irascuntur nec cito puniunt, unde supra: «lentoque irrepunt¹⁸³² agmine Pene» [*Theb.* V 60]. Videtur deus homini blandiri, cum¹⁸³³ eius peccata non cito vindicat¹⁸³⁴.

837. Lege item: hoc¹⁸³⁵ quidem¹⁸³⁶ nescio, unde furor ille fuerit¹⁸³⁷ immissus, sed hoc scio, quia IAM SORDENT TER(RENA) VIR(O) et cetera¹⁸³⁸. PROFUNDE, idest magne.

838. CEDIS, idest occisionis mortalium, quam¹⁸³⁹ licenter faciebat¹⁸⁴⁰. **838-839.** ET EXHAUSTIS MISSILIBUS, idest telis consumptis. GRAIUM que sibi ministrabant¹⁸⁴¹.

840. CULMINA turris. **841.** CLAUSUS LATUS¹⁸⁴² GE(MINA) AR(BORE) quia scalam¹⁸⁴³ ferebat in collo et est peryfrasis, idest descriptio scale. **841-842.** PORTAT INNUMEROS GRA(DUS), scilicet AERIUM ITER SIBI¹⁸⁴⁴ per quod¹⁸⁴⁵ ascenderet¹⁸⁴⁶ in aerem. **843.** QUERCUM¹⁸⁴⁷, idest facem quercinam. **844.** CLIPEO, idest fulgore clipei repercussus splendidior fit.

845. HAC, scilicet via. ARDUA VIR(TUS), idest magna.

847. QUID SA(CRA) IU(VENT)¹⁸⁴⁸, idest quid prosit Thebanis mors Menecei sacris inventa. AN sit FALSUS¹⁸⁴⁹ APOLLO¹⁸⁵⁰, qui Thebanis promisit victoriam morte

---

¹⁸²⁵ leta B R] lata A

¹⁸²⁶ m(alorum) A R] om. B

¹⁸²⁷ prin(cipia) B R] phri A

¹⁸²⁸ eum B R] eos A

¹⁸²⁹ sicque B] sic quia A R

¹⁸³⁰ principium et causa A R] causa et principium B

¹⁸³¹ dicit B R] dixit A

¹⁸³² irrepunt B] irrumpunt A om. R

¹⁸³³ cum B A] in R

¹⁸³⁴ non cito vindicat B] non vindicat cito A cito non vindicat R

¹⁸³⁵ hoc B R] hic A

¹⁸³⁶ quidem B A] quod R

¹⁸³⁷ fuerit B A] fuit R

¹⁸³⁸ et cetera B R] cum A

¹⁸³⁹ quam B A] quia R

¹⁸⁴⁰ faciebat B A] faciat R

¹⁸⁴¹ ministrabant B A] in marg. R ras. in textu

¹⁸⁴² latus B R] locus A

¹⁸⁴³ scalam ferebat in collo et est peryfrasis, idest descriptio B R] om. A

¹⁸⁴⁴ aerium iter sibi, scilicet B R] aelim in sa (?) A

¹⁸⁴⁵ quod B] quam A quem R

¹⁸⁴⁶ ascenderet A R] ascendit B

¹⁸⁴⁷ quercum B A] querunt R

¹⁸⁴⁸ iu(vent) B R] in A

¹⁸⁴⁹ sit falsus A R] falsus sit B

¹⁸⁵⁰ Apollo B A] om. R

Menecei.

848-849. ALTERNO GRESSU utpote¹⁸⁵¹ per scalam ascendens¹⁸⁵² **850.** ALOYDAS¹⁸⁵³, idest¹⁸⁵⁴ privignos Aloy. Alous¹⁸⁵⁵ gygas uxorem habuit Yphidemiam¹⁸⁵⁶, cum qua Neptunus concubuit et genuit Zetum et Ephialtem, qui singulis diebus crescebant palmo uno fretique deos sua magnitudine¹⁸⁵⁷ provocaverunt, sed a diis fulminati detrusi¹⁸⁵⁸ sunt in infernum. CUM CRESCERET¹⁸⁵⁹ IMPIA TELLUS, quia gygantes montem¹⁸⁶⁰ monti superposuerunt¹⁸⁶¹, unde illud: «mons cumulat montem» et cetera [THEOD. 87]. **851-852.** DESPECTURA, idest deorsum se¹⁸⁶² aspectura vel neglectura¹⁸⁶³. NEC ADHUC¹⁸⁶⁴ quasi dicat: quamvis Pelion nundum Osse¹⁸⁶⁵ superpositus¹⁸⁶⁶ fuisset, tamen¹⁸⁶⁷ Ossa adeo sublimis erat¹⁸⁶⁸, quod attingebat¹⁸⁶⁹ etherem et hoc est: et cum¹⁸⁷⁰ ADHUC non VENIRET IMMANE PELION, idest nondum fuisset mons ille superpositus¹⁸⁷¹, tamen¹⁸⁷² OSSA, mons ille, IAM TANGERET TONANTEM, idest aplanem¹⁸⁷³, ubi¹⁸⁷⁴ est sedes Tonantis.

853. ATTONITI Thebani. IN SUMMO CARDINE, idest in ultimo periculo. **855.** BELLONA dea est belli, cui¹⁸⁷⁵ comparat actor Capaneum. **856-859.** GRAVIDAS¹⁸⁷⁶ plumbatis vel lapidibus. *BALEROS*¹⁸⁷⁷ est insula¹⁸⁷⁸, ubi fuit repertus usus belarum¹⁸⁷⁹

¹⁸⁵¹ utpote *B A*] sipote *R*

¹⁸⁵² ascendens *B A*] accundens *R*

¹⁸⁵³ Aloydas *B R*] Inoidas *A*

¹⁸⁵⁴ idest *B A*] *om.* *R*

¹⁸⁵⁵ Alous *B R*] Aleus *A*

¹⁸⁵⁶ Yphidemiam *B*] Yphedamiam *A* Hiphidemeam *R*

¹⁸⁵⁷ deos sua magnitudine *A R*] sua magnitudine deos *B*

¹⁸⁵⁸ detrusi *B A*] detructi *R*

¹⁸⁵⁹ cresceret *B A*] censerent *R*

¹⁸⁶⁰ montem *A*] montes *B R*

¹⁸⁶¹ superposuerunt *A*] subposuerunt *B* apposuerunt *R*

¹⁸⁶² se *B A*] et *R*

¹⁸⁶³ neglectura *B A*] *in marg.* *R*, *ras. in textu*

¹⁸⁶⁴ adhuc *B A*] ad ad *R*

¹⁸⁶⁵ nundum Osse *B A*] *post* nundum Osse *add.* unde *R*

¹⁸⁶⁶ superpositus *B R*] supponitus *A*

¹⁸⁶⁷ tamen *B A*] cum *R*

¹⁸⁶⁸ erat *B A*] fuit *R*

¹⁸⁶⁹ attingebat *B R*] attingebant *A*

¹⁸⁷⁰ cum *B R*] o *A*

¹⁸⁷¹ superpositus *B R*] supponitus et *A*

¹⁸⁷² tamen *B A*] et cum *R*

¹⁸⁷³ aplanem *B R*] aplanen *A*

¹⁸⁷⁴ ubi *A R*] que *B*

¹⁸⁷⁵ cui *B A*] cuius *R*

¹⁸⁷⁶ gravidas *B A R* *Klotz*^[pp]] validas *Klotz*

¹⁸⁷⁷ *cf.* Balearis *Klotz*

¹⁸⁷⁸ insula *B*] civitas *A* eum *R*

¹⁸⁷⁹ belarum *B R*] *om.* *A*

fundarum. Ideo SAXA ROTANT¹⁸⁸⁰, quia sagitte nil valerent¹⁸⁸¹ et hoc est: SPES NULLA¹⁸⁸² et cetera¹⁸⁸³; quidam libri habent «unde», sed tunc interrogative legetur. TORMENTA, idest tantos lapides quanti ponuntur in tormentis ad muros diruendos. URGENT¹⁸⁸⁴ Capaneum.

860. INGESTIS desursum¹⁸⁸⁵ iactis. **860-861.** Non DETRAHITUR ab incepto. PENDENS quia scalam ascendebat¹⁸⁸⁶. **864.** AMNIS¹⁸⁸⁷, idest amni¹⁸⁸⁸ comparabilis, qui pontem sibi obstantem¹⁸⁸⁹ assilit, nec desistit donec fuerit pons¹⁸⁹⁰ dissolutus. **865.** SAXA arcuum¹⁸⁹¹ pontis. **866.** TRABES que pontem sustinent. ILLE amnis¹⁸⁹². **867.** SALOMA(IORE), idest graviori impulsu. **868.** EGRAM debilitatam¹⁸⁹³. NEXUS, idest iuncturas¹⁸⁹⁴ pontis. **869.** VICTOR amnis. RESPIRAT cessante¹⁸⁹⁵ obstaculo. APERTO, idest¹⁸⁹⁶ patenti¹⁸⁹⁷ et pervio.

873. ATTONITOS Thebanos.

873. HUMILES NE AM(PHIONIS) AR(CES)? sarcasmos est. **874.** CARMEN SECU(TI)¹⁸⁹⁸ nota est fabula de Amphione.

876. ET QUIDNAM¹⁸⁹⁹ et quia sunt faciles et nullius precii, non est ergo egregium eos¹⁹⁰⁰ deicere.

878. MOLIBUS, idest montibus¹⁹⁰¹. OBSTANTES¹⁹⁰² a casu deffendentes. CUNEOS, idest compages¹⁹⁰³ quadratorum¹⁹⁰⁴ lapidum, scilicet angularium, qui murum

¹⁸⁸⁰ saxa rotant B] saxo rotans A saxa rotat R

¹⁸⁸¹ valerent B A] valent R

¹⁸⁸² nulla A R Klotz^{pp}] una B Klotz^{pp} unde Klotz

¹⁸⁸³ et cetera A R] om. B

¹⁸⁸⁴ urgent B A R Klotz^{pp}] urgulent Klotz

¹⁸⁸⁵ desursum B A] desursus R

¹⁸⁸⁶ ascendebat B A] accendebat R

¹⁸⁸⁷ amnis B A] animis R

¹⁸⁸⁸ amni B A] cum R

¹⁸⁸⁹ sibi obstantem B] suslicantem (?) A astantem R

¹⁸⁹⁰ pons B A] ponitus R, qui in sup. marg. add. aliter pontus

¹⁸⁹¹ arcuum B A] sup. lin. R, ras. in textu

¹⁸⁹² amnis B A] amnes R

¹⁸⁹³ debilitatam A] debilitatem B R

¹⁸⁹⁴ iuncturas B A] iucturas R

¹⁸⁹⁵ cessante B R] cessantem A

¹⁸⁹⁶ idest B R] om. A

¹⁸⁹⁷ patenti B A] paciēti R

¹⁸⁹⁸ secu(ti) B R] post secu(ti) add. et A

¹⁸⁹⁹ quidnam B] premam A quia nam R

¹⁹⁰⁰ eos B A] om. R

¹⁹⁰¹ montibus B] monibus A montibus sup. lin. R, ras. in textu

¹⁹⁰² obstantes B A R Klotz^{pp}] obstantis Klotz

¹⁹⁰³ compages B A] compage R

¹⁹⁰⁴ quadratorum B] om. A vox erasa cum correctione in marg., quae non legitur R

coniungunt¹⁹⁰⁵ et consolidant¹⁹⁰⁶. TABULATA, scilicet lignea, que deffendunt muros a pluvia. **879.** PONTES AB(SILIUNT), idest gradus murorum dissolvuntur. **880.** FRENA SAXEA, idest retinacula iuncturarum. DISSEPTO, idest rupto¹⁹⁰⁷ et dissipato¹⁹⁰⁸. ‘Sepio, sepis, sepsi, septum, septu¹⁹⁰⁹, ‘dissepio’ inde componitur. **881.** UTITUR pro telis¹⁹¹⁰.

883. FREMEBANT nam alii Grecis alii Thebanis¹⁹¹¹ assentiebant. **885.** ARDENTUM deorum. **886.** SEQUE OB(STARE) VI(DET), idest suam reverentiam.

886. INFESTANTE¹⁹¹², idest novercali oculo eum intuente, ne pro Thebis aliquid a patre peteret¹⁹¹³. Iuno¹⁹¹⁴ Grecis, Bachus¹⁹¹⁵ Thebis assentiebat. **887.** OBLIQUO¹⁹¹⁶ *incipit B2* quasi iratus Iovi; vel OBLIQUO¹⁹¹⁷ propter Iunonem.

888. NUNC¹⁹¹⁸ UBI SEVA MANUS, quasi dicat: cur Argivos non fulminas, qui matrem meam fulminasti? Et ubi sunt FLAMME, scilicet MEA CUNABULA¹⁹¹⁹? Ut eius¹⁹²⁰ misericordiam¹⁹²¹ impetret, ad memoriam ei reducit¹⁹²² quantam pro eo¹⁹²³ miseriam¹⁹²⁴ pertulit¹⁹²⁵.

889. IO vox est indignantis.

889. GEMIT¹⁹²⁶ hoc dicit Staius. Apollo dicitur ACTOR Thebarum propter vaccam, quam¹⁹²⁷ Cadmo monstravit. **890.** DOMOS Thebanorum. REPENDIT¹⁹²⁸, quia hic et ibi colitur¹⁹²⁹. **891.** DUBITAT¹⁹³⁰ cui faveat potissimum¹⁹³¹. TYRINTIUS Hercules, qui et

¹⁹⁰⁵ coniungunt B A] coniungit R

¹⁹⁰⁶ consolidant B A] consolidat R

¹⁹⁰⁷ rupto B R] rumpto A

¹⁹⁰⁸ dissipato B R] *post* dissipato *add.* dissepio compostum a A

¹⁹⁰⁹ septu, dissepio inde componitur B R (inde *sup. lin. R, ras. in textu*)] *om. A*

¹⁹¹⁰ pro telis B A] proces R

¹⁹¹¹ Thebanis A R] *post* Thebanis *add.* favebant vel B

¹⁹¹² infestante B A R *Klotz^{ph}*] inseruante *Klotz*

¹⁹¹³ a patre peteret A R] peteret a patre B

¹⁹¹⁴ Iuno B A] *vox erasa cum correctione in marg., quae non legitur* R

¹⁹¹⁵ *dehinc incipit B2*

¹⁹¹⁶ obliquo B B2 A] obliqua R

¹⁹¹⁷ obliquo B B2 A] obliqua R

¹⁹¹⁸ nunc B2 A R] hunc B

¹⁹¹⁹ cunabula B B2 A] cura R

¹⁹²⁰ ut eius B2 A] ut citius B vetus R

¹⁹²¹ eius misericordiam B A R] misericordiam eius B2

¹⁹²² reducit B B2 A] reducet R, *qui sup. lin. add.* aliter reducit

¹⁹²³ pro eo B] per eius B2 A R

¹⁹²⁴ miseriam B B2] misericordiam A R

¹⁹²⁵ pertulit B B2 A] perdidit R

¹⁹²⁶ gemit B B2 A] geram R

¹⁹²⁷ quam B B2 A] quem R

¹⁹²⁸ rependit B A R] pependit B2

¹⁹²⁹ colitur B B2 A] *post* colitur *add.* et R

¹⁹³⁰ dubitat B] examinat B2 A R

¹⁹³¹ potissimum B B2 A] potissime R

Argis et¹⁹³² Thebis colitur. **892.** DANEIUS¹⁹³³ Perseus, filius Danes. VOLUCER quia auxilio Pegasi equi alati¹⁹³⁴ devicit Gorgonem¹⁹³⁵. MATERNOS nam Dane¹⁹³⁶ filia fuit Acrisii regis Grece¹⁹³⁷. **893.** POPULOS HERMI(ONE)¹⁹³⁸, idest Thebanos. MARITI, idest Vulcani. **894.** IRA RESPICIT¹⁹³⁹ eo¹⁹⁴⁰ quod suos non deffenderet.

895. TRITONIA Pallas Grecis assentiebat. **896.** SILENTIA¹⁹⁴¹ quia loqui non audebat sciens, quod omnibus esset in invidia, unde dicit TORQUENT.

897. HEC, scilicet dissentio¹⁹⁴² deorum. PACEM IOVIS, idest quietem¹⁹⁴³; quasi dicat: ceteris¹⁹⁴⁴ turbatis ipse solus non movetur.

900. ALUMPNI SE(GNES)¹⁹⁴⁵ TEL(LURIS), idest Aonie¹⁹⁴⁶, in qua¹⁹⁴⁷ sunt nutriti¹⁹⁴⁸.

901. PIGET¹⁹⁴⁹ correctio est. MINORES deos. **902-903.** TU Iupiter VE(NIAS), qui maior es¹⁹⁵⁰ ceteris et debes venire saltem, ut deffendas¹⁹⁵¹ tumultum¹⁹⁵² Semeles et hoc est¹⁹⁵³: EN ecce TENENTUR¹⁹⁵⁴ et cetera.

905-906. AN¹⁹⁵⁵ es FOR(TIOR)¹⁹⁵⁶ TUR(BARE) PA(VIDAS) PU(ELLAS), idest fulminare, quam me? Hoc dicit propter Semelem, quod inferius glosat dicens: ET SOCERI TURRES EX(CINDERE)¹⁹⁵⁷ CADMI? Socer Iovis fuit Cadmus per¹⁹⁵⁸ Semelem.

907. SUPERUM DOLOR, idest dolentes superi. DICTIS Capanei. IPSE Iupiter.

¹⁹³² et B B2 A] om. R

¹⁹³³ Daneius B B2 A] Daneus R

¹⁹³⁴ alati B B2^{h.c.} A] elati B2^{h.c.} vox erasa cum correctione in marg., quae non legitur R

¹⁹³⁵ Gorgonem B R] Gorgos A Gorgones B2

¹⁹³⁶ Dane B B2 R] Danes A

¹⁹³⁷ regis Grece B B2 A] Grece regis R

¹⁹³⁸ Hermi(one) B B2 A R Klotz^{pp}] Harmoniae Klotz

¹⁹³⁹ respicit B] ces R om. B2 A

¹⁹⁴⁰ eo B A] eos B2 om. R

¹⁹⁴¹ silentia B B2 A] scileu... sup. lin. R, ras. in textu

¹⁹⁴² dissentio B B2 A] discetio R, qui sup. lin. add. aliter disce...

¹⁹⁴³ quietem B B2 A] quiete R

¹⁹⁴⁴ ceteris B B2 A] ceris R

¹⁹⁴⁵ se(gnes) B B2 R] se in A

¹⁹⁴⁶ Aonie B2 A R] a Iove B

¹⁹⁴⁷ qua B2 A] quo B quasi R

¹⁹⁴⁸ nutriti B B2 R] multi A

¹⁹⁴⁹ piget B B2 A R Klotz^{pp}] pudet Klotz

¹⁹⁵⁰ es B B2 R] est A

¹⁹⁵¹ deffendas B B2 A] confundas R

¹⁹⁵² tumultum B B2 A] tumultum R, qui in inf. marg. add. aliter tumultum

¹⁹⁵³ est B A R] fere nihil legitur B2

¹⁹⁵⁴ tenentur B A R] post tenentur add. et ec B2

¹⁹⁵⁵ an B B2 A] aut R

¹⁹⁵⁶ for(tius) B B2 A] fre R

¹⁹⁵⁷ ex(cindere) B2] et B A om. R

¹⁹⁵⁸ per B B2 R] propter A

909. SPES, idest audacia provocandi me. POST PRELIA TUMIDE PHLEGRE¹⁹⁵⁹? idest postquam gygantes apud Phlegram¹⁹⁶⁰ fulminavi¹⁹⁶¹; quasi dicat: quare gygantum penam non considerant, ut me amplius non lacessant¹⁹⁶²?

910. PREMIT LENTUM¹⁹⁶³, idest de lentitudine¹⁹⁶⁴ ultionis arguit¹⁹⁶⁵. **912.** FATIS, idest deorum voluntati vel dispositioni¹⁹⁶⁶ sciens Capaneo mortem imminere.

916-917. PUTES quasi dicat: tantus erat fragor aeris¹⁹⁶⁷, quod putares gygantes surrexisse a montibus superiectis, ad quos fulminandos rursus crearentur fulmina. IAPETUS¹⁹⁶⁸ fuit pater Promethei, quem apud inferos chatenis aenis¹⁹⁶⁹ Iupiter aligavit. INARIME¹⁹⁷⁰ mons est Typhoeo¹⁹⁷¹ superpositus, ETHNA¹⁹⁷² Enchelado.

917. PUDET quid mirum si celum sic timuit? Et¹⁹⁷³ ipsi dei timerent, nisi pudor esset tot immortales unum timere mortalem. **920.** PENDENT¹⁹⁷⁴, idest mussant¹⁹⁷⁵, vel dubitant utrum¹⁹⁷⁶ fulmine posset perire Capaneus, nec ne.

922. ARCHANUM, idest profunde, quod magnam significat tempestatem¹⁹⁷⁷. **923.** ILLE TAMEN, scilicet Capaneus. **924.** ATTRITIS¹⁹⁷⁸ PROCELLIS collisis nubibus; phisicam notat.

925. UTI, scilicet me. **926.** RENOVARE, idest¹⁹⁷⁹ reaccendere¹⁹⁸⁰. QUERCUM LASSAM, idest facem¹⁹⁸¹ meam extinctam, unde supra: «multifidam quercum¹⁹⁸² fla(granti) lu(mine) vi(brat)» [*Theb.* X 843].

¹⁹⁵⁹ Phlegre B B2] ple A R

¹⁹⁶⁰ Phlegram B B2 A] Plegram R

¹⁹⁶¹ fulminavi B B2 A] fulminavit R

¹⁹⁶² lacessant B B2 A] lacessent R

¹⁹⁶³ lentum B B2 A] letum R

¹⁹⁶⁴ lentitudine B B2] lectitudine A R

¹⁹⁶⁵ arguit B B2 A] arguto R, *qui sup. lin. add. aliter arguit*

¹⁹⁶⁶ vel dispositioni B B2 R] *om. A*

¹⁹⁶⁷ aeris B B2 R] *om. A*

¹⁹⁶⁸ *cf.* Iapetum Klotz

¹⁹⁶⁹ aenis R^{b.c.}] aeriis B2 A R^{a.c.} eneis B

¹⁹⁷⁰ Inarime B A] Inarine B2 in Armenia R; *cf.* Inarimen Klotz

¹⁹⁷¹ Tipheo B2 A] Typhoeo B Cipheo R

¹⁹⁷² *cf.* Aetnam Klotz

¹⁹⁷³ et B B2] etiam A cum R

¹⁹⁷⁴ pendent B B2 A R Klotz^{pp.}] pallent Klotz

¹⁹⁷⁵ mussant B B2 A] musant *sup. lin. R, ras. in textu*

¹⁹⁷⁶ utrum B B2 A] unde R

¹⁹⁷⁷ tempestatem B B2 R] facem A

¹⁹⁷⁸ attritis B B2 A] atricis R

¹⁹⁷⁹ idest B A R] *om. B2*

¹⁹⁸⁰ reaccendere B2] accendere B eaccendere A ea tendere R

¹⁹⁸¹ facem B B2] faciem A R

¹⁹⁸² quercum B B2 A] quantum R

927. TOTO IOVE, idest totis viribus Iovis. **928.** CRISTE apex¹⁹⁸³ galee fulmine¹⁹⁸⁴ discussus¹⁹⁸⁵. **929.** NIGER¹⁹⁸⁶ fulminatus. LUCENT ardent.

930-931. ACIES uterque exercitus. Quidam versus solent hic haberi, sed non sunt actoris¹⁹⁸⁷, immo sic ordinanda est¹⁹⁸⁸ littera: «et terror utrinque, / quo¹⁹⁸⁹ ruat et¹⁹⁹⁰ ardenti feriat quas¹⁹⁹¹ corpore turmas».

935. STAT¹⁹⁹² TAMEN licet fulminatus¹⁹⁹³. ANELAT¹⁹⁹⁴ amittit¹⁹⁹⁵ spem. **936.** OBICIT ut ignem ex¹⁹⁹⁶ eo concipiant. **937.** VIRUM, idest virilem animum. **939.** CESSISSENT, scilicet anime exeunti. POTUIT FULMEN MERUISSE¹⁹⁹⁷ SECUNDUM magna virtus hominis innuitur, ad cuius interitum vix potuit fulmen unum¹⁹⁹⁸ sufficere.

---

¹⁹⁸³ apex B B2 A] apem (?) R

¹⁹⁸⁴ galee fulmine B B2 A] fulmine galee R

¹⁹⁸⁵ discussus B B2 A] discussa R

¹⁹⁸⁶ niger B B2 A] nigra R

¹⁹⁸⁷ actoris B2 A R] de libro B

¹⁹⁸⁸ est B A R] om. B2

¹⁹⁸⁹ quo B B2 A] qua R

¹⁹⁹⁰ et A R Klotz^{app}] om. B Klotz non legitur B2

¹⁹⁹¹ quas B B2 A] quos R

¹⁹⁹² stat B B2 A] sat R

¹⁹⁹³ fulminatus B B2 A] vulneratus R

¹⁹⁹⁴ anelat B2 A R] anhenat B

¹⁹⁹⁵ amittit B A R] fere nihil legitur B2

¹⁹⁹⁶ ex B B2 A] ab R

¹⁹⁹⁷ fulmen meruisse B B2 R] m(eruisse) f(ulmen) A; meruisse B B2 A R Klotz^{app}] sperare Klotz

¹⁹⁹⁸ fulmen unum B B2] unum fulmen A R

⟨LIBER XI⟩

1. (P)OSTQUAM: epylogum facit et superioribus continuat. **1-2.** CONSUMPSIT sua morte. FURIAS quarum¹ instinctu² deos provocavit, unde subdit INIQUE VIRTUTIS EXSPIRAVIT, idest eum exspirare³ coegit; vel ipse exspiravit⁴ propter fulmen. **4.** ULTRICIS que Capaneum deiecerat⁵. **5.** COMPONENT consolidat. CONCUSSA PLA(GARUM)⁶, idest plagam superiorem, que concussa fuerat in emissione fulguris⁷. **6.** ET VULTU, idest hylaritate vultus sui.

adsunt
B B2 A R

7. GRATANTUR pro utroque, sed plus de victoria. **7-8.** CEU HANELET PRE(LIA) PHLE(GRE)⁸, idest quasi nunc redeat de giganthomachia⁹. Et¹⁰ ceu nunc IMPRESSERIT et cetera.

9. ILLE Capaneus.¹¹ FRAGMINA¹² que traxerat secum. **10.** ADHUC in ipsa expiratione. MEMORANDAQUE FACTA RELINQUENS¹³ quod a Iove meruerit¹⁴ fulminari. **11.** NON ILLAUDATA ad exaggerationem¹⁵ virtutis Capanei dicit de eius morte¹⁶ Iovem etiam potuisse¹⁷ iactare.

12-13. Nimirum¹⁸ quia tantus erat, QUANTUS TENDITUR¹⁹, idest extenditur²⁰, ad magnitudinem illius referes. AVERNO ubi eternaliter²¹ dampnatur a Iove vulturibus icori suo adhibitis. TEMERATOR APOLLINEE²² MATRIS, idest Tytius, qui de stupro

---

¹ quarum B B2 A] quare R

² instinctu B B2 A R^{p.c.}] institor R^{a.c.}

³ exspirare B B2 A] respirare R

⁴ exspiravit B B2 R] expirans A

⁵ deiecerat B B2 R] deiecerant A

⁶ pla B B2 A] cla R

⁷ fulguris B B2 R] fulminis A

⁸ Phle(gre) B B2 A] phe R

⁹ gigantomachia A B2] gyganthomagia B gicomamotusea R

¹⁰ et B B2 R] sed A

¹¹ Capaneus B B2 A] *post* Capaneus *add.* et R

¹² fragmina B B2 A] flagmina R

¹³ relinquens B B2 A] t R

¹⁴ meruerit B B2 A] meruit R

¹⁵ exaggerationem B B2 A] exagregatione R

¹⁶ dicit de eius morte B B2 R] de eius morte dicit A

¹⁷ Iovem etiam potuisse B B2] etiam potuisse Iovem A Iovem non potuisse R

¹⁸ nimirum B B2 A] nimirum R, *qui in marg. add.* hoc mirum

¹⁹ tenditur B B2 A] tendere R

²⁰ extenditur B B2 A] extendere R

²¹ ubi eternaliter B B2 A] virtus naturaliter R

²² Apollinee B B2 R] *om.* A

Latonam interpellavit ideoque sagittis Apollinis est confossus. **13-14.** VOLUCRES vultures. HORRENT eius magnitudinem admirantur. SI QUANDO EMERGUNT quia moles cogitationum²³ quandoque abvolat²⁴. **15.** FIBRE iecoris. **16.** SIC GRAVAT: adaptatio²⁵: quantus²⁶ Tytius apud inferos est²⁷, tantus est Capaneus in campo. URIT igne fulguris. **17.** ET HANELANTEM glosa est²⁸.

18. RESPIRANT THEBE²⁹ quia spiritum recipiunt in morte Capanei. IACENTIA ad aras prostrata timore eius. **19.** IAM, idest³⁰ statim in³¹ ipso fine³² eius³³. **20.** AUSE modo³⁴ non ante.

21. AT VAGA³⁵: sic Thebani respirant³⁶, sed³⁷ Greci fugiunt et hoc est: VAGA FU(GA) epyteton.

23. ARDENT, idest ardere videntur. OMNIBUS Argis, nam timent fulminari.

27. UTITUR, idest³⁸ celi tumultus Thebanos adiuvat. **27-28.** UT, idest qualiter fit CUM LEO³⁹ et cetera. FREGIT⁴⁰ devoravit. REGES AR(MENTI), idest pastores vel robustiores tauros. PER ARVA MAS(SYLA) idest Affricana. Due sunt Massilie: una est in Affrica, alia quam condiderunt Phocenses⁴¹ in via qua itur de Alpibus ad montes Pyreneos. **28-31.** CONTENTUS fregisse⁴² illos⁴³. DEGENERES a natura leonis et nobilitate. Iupiter leoni comparatur, hyatus leonis fragori etheris et fulmini, reges armenti Capaneo, ABIT LEO CONTENTUS, idest⁴⁴ Iupiter iram refrenat occiso Capaneo, URSI et LUPI predam invadunt⁴⁵, idest Thebani Argivos.

32. HINC ex parte Thebanorum. EURIMEDON Panis erat filius, qui est deus

²³ cogitonum B A] cogi...num B2 cogitatione R

²⁴ abvolat B2 A R] advolat B

²⁵ adaptatio B B2 A] adaptatione R

²⁶ quantus B B2 R] quando A

²⁷ est B B2 R] om. A

²⁸ est B2 A R] om. B

²⁹ respirant Thebe B B2 A] respirante R

³⁰ idest B B2 R] om. A

³¹ in B B2 A] om. R

³² fine B B2 A] fime R

³³ eius B B2 A] in marg. R, ras. in textu

³⁴ modo B B2 A] om. R

³⁵ at vaga A] om. B B2 R

³⁶ respirant B2] sup. lin. B om. A R

³⁷ sed B B2 A] et R

³⁸ idest B B2 R] nam A

³⁹ cum leo B B2 R] cilleo A

⁴⁰ fregit B B2] frangit A R Klotz^{ppp}

⁴¹ Phocenses B B2 A] photinses R

⁴² fregisse B B2 A] eregisse R

⁴³ illos B B2 R] illas A

⁴⁴ idest B A R] vel B2

⁴⁵ invadunt B B2 A] invaderunt R

pastorum; ut ergo⁴⁶ de genere illius⁴⁷ se esse designaret, arma pastoralia depicta habebat⁴⁸ in clipeo, unde subdit CUI RUSTICUS HOR(ROR) IN AR(MIS)⁴⁹ erat. **33.** AGITARE, idest⁵⁰ agitabat. PATRIUM TU(MULTUS), idest silvestrem, vel tantum quantum solet pater eius. **34.** HINC post Eurimedontem. **35.** ALATREUS⁵¹ qui filius Dircetis⁵² nimphe supradictus est, unde in septimo: «Illi autem qua nam ducuntur⁵³ origine⁵⁴ fratres?» [*Theb.* VII 291]. EQUAT factis et habitu. **38.** QUE⁵⁵ AR(MA) an patris, an filii.

39. VALLUM porte castrorum. FUGIENTUM Grecorum⁵⁶. **40.** QUAS⁵⁷ VOLVIS⁵⁸ GRADIVE VICES? exclamatio auctoris ad Martem. **41.** SUA TECTA, idest tentoria.

43. AGER, idest fruges in agro⁵⁹. ALTERNUS ventis contrariis impulsus. CANO⁶⁰ propter spumas undarum. **44.** ESTUS maris aut⁶¹ ventorum⁶².

45. TYRINTHIA a⁶³ Thyrintha civitate, unde supra: «Suus⁶⁴ excit⁶⁵ in arma / antiquam⁶⁶ Tyrintha deus» [*Theb* IV 146-147]. **45-46.** DEI⁶⁷ ALUMP(NI)⁶⁸ Herculis, qui inde Tyrinthus dicitur. IMITA(TA)⁶⁹ EXUVIAS habebant⁷⁰ enim pelles leonum⁷¹ sicut Hercules habuit. **46-47.** TRUX AMPHITRIO(NIADES) Hercules. MERET VIDERE IN SAN(GUINE), idest⁷² cruentari. TERGA⁷³ NEMEE, idest⁷⁴ pelles leonum, quas⁷⁵

⁴⁶ ergo B B2 A] om. R

⁴⁷ illius B B2 A] eorum R

⁴⁸ habebat B B2 A] habeat R

⁴⁹ hor(ror) in ar(mis) B B2 A] orrar R

⁵⁰ idest B B2 R] om. A

⁵¹ Alatreus B2] Aleteus A Alatereus R om. B

⁵² Dircetis B B2 A Klotz^{APP}] Dirceus R Dercetis Klotz

⁵³ ducuntur B B2 A R] iunguntur Klotz non legitur B2

⁵⁴ origine fratres B A R] non legitur B2

⁵⁵ que B B2] quam A p ar R

⁵⁶ Grecorum B A R] non legitur B2

⁵⁷ quas B A] quasi R non legitur B2

⁵⁸ volvis B B2] vab A vul R

⁵⁹ in agro B A R] non legitur B2

⁶⁰ cano B A] canos B2 camo R

⁶¹ aut B R] au A non legitur B2

⁶² ventorum B R] non legitur B2 victorum A

⁶³ a B A R] aut (?) B2

⁶⁴ suus B2] sevus B A R

⁶⁵ excit B2 A] exercet B exit R

⁶⁶ antiquam Tyrintha (tiritha A) deus B A] non legitur B2 om. R

⁶⁷ dei B B2 A] deus R

⁶⁸ alump(ni) B R] post alump(ni) add. idest B2 assume A

⁶⁹ imita(ta) B B2] mutata A R

⁷⁰ habebant B B2 R] habebat A

⁷¹ leonum sicut B A R] non legitur B2

⁷² idest B B2 A] om. R

⁷³ terga Nemea B A R] non legitur B2

⁷⁴ idest B B2 A] in R

habebat⁷⁶ Tyrintius, que⁷⁷ perfundebantur eorum sanguine; quasi⁷⁸ dicat: dolet suos concives⁷⁹ superari⁸⁰, qui a nullo fuerat superatus. Hercules Nemeum⁸¹ leonem occidit; et est urbana positio. **48.** ET RAMOS, idest clavas⁸². SIMILES suis, nam ad modum illius clavam⁸³ sagittas et pelles⁸⁴ leonum habebant⁸⁵.

50. ENIPHEUS⁸⁶ Grecus erat. **50-51.** HORTATOR DEX(TRI) MA(VORTIS)⁸⁷ prius cum irent in hostem. SED⁸⁸ TUM⁸⁹ dehortator erat et hoc est: DABAT UTILE SIGNUM MISERIS faciens retractum. **56.** SOLA TUBA non vox Eniphei.

57. GEMINE GENTIS Thebane et Argive. **58.** CLAUDERE, idest terminare. **58-59.** FRATERNA TUBA, idest fratrum congressu⁹⁰, idest⁹¹ Pol(inices) et Ethi(ocles). **61.** CONSANGUI(NEOS) AN(GUES)⁹² scilicet sororis sue.

62. ERGO quia⁹³ se sufficere non posse⁹⁴ estimat ut evocaret Megeram. CONSEDIT⁹⁵ IN VAL(LE) VA(CUA), idest secreta. **63-64.** NOMEN ABSENS, idest Megere⁹⁶ absentis. INMURMURAT⁹⁷, idest murmurando invocat. INDUBITABILE, idest bene cognitum⁹⁸. **65.** ATTOLLIT⁹⁹ CRI(NALEM) CE(RASTEN)¹⁰⁰ ecce signum. **68.** ET PATER, idest Iupiter. ITERUM quia paulo ante fulminaverat Capaneum, nunc iterum¹⁰¹ adversus Furiam pene fulmen requisivit. In *ETHNA*¹⁰² sunt cyclopes qui fabricant

⁷⁵ quas B B2 A] qui R

⁷⁶ habebat B A] habebant B2 R

⁷⁷ que B B2 A] qui R

⁷⁸ quasi dicat (diceret R) dolet B A R] *non legitur* B2

⁷⁹ concives B B2 R] cives A

⁸⁰ superari B B2 A] superare R

⁸¹ Nemeum B A R] meneum B2

⁸² clavas B A R] clavos B2

⁸³ clavam B A] clavas B2 clavam et R

⁸⁴ et pelles B A R] *non legitur* B2

⁸⁵ habebant B B2 A] habebat R

⁸⁶ Enipheus B B2 A R *Klotz^{pp}*] Enyeus *Klotz*

⁸⁷ Ma(vortis) B B2] mot A mar R

⁸⁸ SED TUM (tamen A) dehortator erat et hoc est: DABAT UTILE (n A non R) SIGNUM MISERIS (miseris om. A) faciens retractum B A R] *non legitur* B2

⁸⁹ tum B R *Klotz^{pp}*] tunc *Klotz* tamen A

⁹⁰ congressu B B2 A] congressum R

⁹¹ idest B2 A R] scilicet B

⁹² an(gues) B B2 R] ar A

⁹³ quia B B2 A] qui R

⁹⁴ non posse B A R] *non legitur* B2

⁹⁵ consedit B A R *Klotz^{pp}*] insedit (?) B2 concedit *Klotz*

⁹⁶ idest Megere B A R] *non legitur* B2

⁹⁷ inmurmurat B B2 R] inmurmuret A

⁹⁸ cognitum B A R] conit... B2

⁹⁹ attollit B A R] *non legitur* B2

¹⁰⁰ cri(nalem) ce(rasten) B2 R] tibi ce(rasten) A crinem B

¹⁰¹ nunc (non A) iterum B A R] *non legitur* B2

¹⁰² *cf.* Aetnaeos *Klotz*

fulmen¹⁰³.

69. ILLA Megea. PARENTI Plutoni iam sceleri¹⁰⁴ intenta. **70.** AB OMNI CETU DI(TIS), idest¹⁰⁵ Plutonis. LAUDATUR¹⁰⁶ de contemptu¹⁰⁷ deorum. **71.** FOVET¹⁰⁸ abluit vel extinguit, nam fulminatus fuerat¹⁰⁹.

73. EXUL(TANT) MA(NES)¹¹⁰ de eius absentia. **74.** RARESCUNT infernales umbre¹¹¹ ex eius recessu. TANTUM DE LU(CE) RE(CESSIT)¹¹² supra ex eius¹¹³ accessu¹¹⁴.

75. ATRA SOROR Thesiphone.

76. HAC GERMANA TENUS themesis. **77.** IUSSOS¹¹⁵ a Plutone in descensu¹¹⁶ Amphiarai. **78.** OBVIA potui esse.

80. PRECIUM MORE, scilicet me(æ) non fuit inutile. **81.** MADENT sanie¹¹⁷. **82.** STAGNA propter Hysmenum dicit¹¹⁸. EXAMINE animarum.

84. HEC EGO, scilicet recito? Nam michi¹¹⁹ cum¹²⁰ aliis sunt communia¹²¹, illis ergo concedantur et hoc est: MARS HABEAT et cetera.

85. VIDISTIS¹²²: pretermisissis communibus¹²³ ad specialia¹²⁴ facta sua¹²⁵ descendit¹²⁶. **85-87.** DUCEM Tydeum¹²⁷ FEDATUM¹²⁸ et cetera. CERTE erat MANIFESTUS, parenthesis.

---

¹⁰³ fulmen B A] fulmina R non legitur B2

¹⁰⁴ sceleri B B2 A] celi R

¹⁰⁵ idest B2] om. B A R

¹⁰⁶ laudatur B A R] non legitur B2

¹⁰⁷ contemptu B A R] contentu B2

¹⁰⁸ fovet B B2 A] fruet R

¹⁰⁹ fuerat B2 A R] erat B

¹¹⁰ ma(nes) B A R] non legitur B2

¹¹¹ tenebre B2 A R] umbre B

¹¹² lu(ce) re(cessit) B B2] lu(ce) de A iure R

¹¹³ supra ex eius B A R] non legitur B2

¹¹⁴ accessu B B2 A] recessu R

¹¹⁵ iussos B B2 R] iussas A

¹¹⁶ in descensu B] in discessu A in decessu R non legitur B2

¹¹⁷ sanie B A R] non legitur B2

¹¹⁸ dicit B B2 A] diem R

¹¹⁹ michi B B2 R] circa A

¹²⁰ cum B B2] pre A R

¹²¹ communia B A R] non legitur B2

¹²² vidistis B2] post vidistis add. et cetera B videnti R videmus A

¹²³ communibus B B2 A] omnibus R

¹²⁴ specialia B B2 A] spasia R

¹²⁵ facta sua B B2 A] fere nihil legitur B2

¹²⁶ descendit B B2 A] detendit R

¹²⁷ ducem Tydeum B B2 R] dentem Tideum A

¹²⁸ fedatum B B2 R] fedanti A

89. FRAGOR¹²⁹ propter Capaneum fulminatum. PREMEBAT illum fragorem premi faciebat; vel PREME(BAT) Capaneum, ut¹³⁰ deos provocaret¹³¹. **91.** BELLA DEUM, idest deos bellantes contra Capaneum.

92. SED IAM FATISCUNT, idest lassantur et¹³² defficiunt. EFFABOR ENIM nec pudor obstabit me lassatam¹³³ dicere. **93.** HEBET iam extinguitur¹³⁴. **94.** TAXUS¹³⁵, idest¹³⁶ facula mea. Taxus¹³⁷ est arbor¹³⁸ mortifera unde Furie dicuntur habere faces¹³⁹. NIMIA ASTRA, idest nimius fulgor astrorum, quia sunt in tenebris assueti.

96. DE FONTE¹⁴⁰ COCHITI¹⁴¹ nam serpentes¹⁴² Heumenidum inde potantur¹⁴³, unde supra: «Lambere sulphureas permiserat anguibus undas¹⁴⁴» [*Theb.* I 91]. VIRES tuas meis¹⁴⁵ viribus.

97-98. NEC MAR(TIA) BEL(LA), idest qualia solet¹⁴⁶ Mars movere, scilicet¹⁴⁷ ut hostis¹⁴⁸ contra hostem insurgat, SED FRATRUM¹⁴⁹ BELLA PARAMUS¹⁵⁰. **99.** VINCENTUR a nobis si nostrum¹⁵¹ facinus voluerint¹⁵² impedire. FRATRUM¹⁵³ repetit¹⁵⁴ propter hyperbaton.

100. GRANDE OPUS est¹⁵⁵, quod paramus¹⁵⁶.

101. CUIUS Pol(inicis) an Ethio(clis)¹⁵⁷.

---

¹²⁹ fragor (strage R) B A R] fere nihil legitur B2
¹³⁰ Capaneum ut B A R] fere nihil legitur B2
¹³¹ provocaret B A R] provocaliter (?) B2
¹³² idest lassantur et B A R] non legitur B2
¹³³ me lassatam B B2 A] mellassatura(?) R
¹³⁴ extinguitur B A R] non legitur B2
¹³⁵ taxus B B2] taxo A tagus R
¹³⁶ idest B B2 R] om. A
¹³⁷ taxus B B2 A] tagus R
¹³⁸ arbor B2 A R] sup. lin. B
¹³⁹ faces (furas R) nimia B A R] fere nihil legitur B2
¹⁴⁰ fonte B B2 A] om. R
¹⁴¹ Cochiti B A R] cohiti B2
¹⁴² serpentes B A R] non legitur B2
¹⁴³ potantur B B2 A] portantur R
¹⁴⁴ undas B A] post undas add. et R non legitur B2
¹⁴⁵ meis B2 A R] in eius B
¹⁴⁶ solet B B2 A] om. R
¹⁴⁷ scilicet B B2 R] om. A
¹⁴⁸ ut hostis B A R] non legitur B2
¹⁴⁹ fratrum B B2 A] post fratrum add. scilicet R
¹⁵⁰ paramus B B2 A] pereamus R
¹⁵¹ si nostrum B B2 A] summum R
¹⁵² facinus voluerint B A] fere nihil legitur B2 voluerunt R
¹⁵³ fratrum B B2 A] fratrem R
¹⁵⁴ repetit B B2 A] repellit R
¹⁵⁵ est B A R] om. B2
¹⁵⁶ paramus B2 A] pereamus R speramus B
¹⁵⁷ an Ethio(clis) B A R] non legitur B2

102. NOSTRI, scilicet iuris. **103.** VULGUS Thebanum. **104-105.** NE RETARDENT NOSTRA CONSILIA¹⁵⁸ retinendo Ethioclem.

105. IPSE Edipus. PRECANDO unde supra: «da Tartarei regina baratri / quod¹⁵⁹ cupiam vidisse nefas» [*Theb.* I 85-86]. **107.** IAM PATER EST, idest mitis¹⁶⁰. **108.** FLERE sibi, idest solus et ab hominibus¹⁶¹ segregatus.

109. ASSUETUMQUE LAREM supra: «Notum iter¹⁶² ad Thebas» [*Theb.* I 101], nam assuetudo parit noticiam. **110.** ARGOLICUM NE(FAS), idest Polinicum nefarium¹⁶³, vel quia calcavit¹⁶⁴ oculos patris¹⁶⁵, vel quia filius fuit fratris¹⁶⁶. **110-111.** NEU MORETUR, idest ne retineat eum.

112. IN ALTERNAS¹⁶⁷ PUGNAS ut fratres pugnent alternatim.

113. DIVERSUM¹⁶⁸ pro 'diverse'. **114.** NOTHUS ipse est Africus, qui flat ab austro, Boreas a septentrione. **115.** HIC Boreas. *RIPHEI*¹⁶⁹ sunt montes¹⁷⁰ Tracie. HIC Nothus. **116.** CLAMANT ventis confligentibus. **117.** STRAGES frugum, domorum, arborum.

120. INCESTARE¹⁷¹ inquinare, unde supra: «quantumque¹⁷² profunde¹⁷³ / rarescunt tenebre, tantum¹⁷⁴ de lu(ce) re(cessit)» [*Theb.* XI 73-74]. *HYPERIONIS*, idest solis.

122. QUOUSQUE¹⁷⁵ FAS ERAT, idest dum fraternale bellum nundum erat. **123.** ETSI¹⁷⁶, idest quamvis. **124.** UNUS de Capaneo dicit. *INIT*¹⁷⁷ pro 'iniit'¹⁷⁸, unde ultima producitur.

125. PAR INFANDUM¹⁷⁹, idest belli paritas execranda. **126.** AUSINT, idest audeant¹⁸⁰. **127-128.** MENSE TANTALEE qui Pelopem filium¹⁸¹ diis comedendum apposuit.

¹⁵⁸ retardent B B2 A] rear R

¹⁵⁹ quod B B2 A] post quod add. tu R

¹⁶⁰ mitis A] mittis B B2 R

¹⁶¹ hominibus B B2 A] omnibus R

¹⁶² iter B A] ire R non legitur B2

¹⁶³ nefarium B A] nefaris R non legitur B2

¹⁶⁴ calcavit B A R] calvavit B2

¹⁶⁵ oculos patris B B2 A] o p R

¹⁶⁶ fratris B B2 R] matris A

¹⁶⁷ in alternas B A R] non legitur B2

¹⁶⁸ diversum B B2 A] dulce (?) R

¹⁶⁹ Riphei B B2 A] Refei R; cfr. Rhiphaea Klotz

¹⁷⁰ sunt montes B B2 A] montes sunt R

¹⁷¹ incestare B B2 A] post incestare add. idest R

¹⁷² quantumque B B2 A] quantus quod R

¹⁷³ profunde B2 A R] profundum B

¹⁷⁴ tantum de lu(ce) re(cessit) B B2 R] om. A

¹⁷⁵ quousque B A R] non legitur B2

¹⁷⁶ etsi B] esi B2 si A R

¹⁷⁷ init B B2 A] immit R

¹⁷⁸ pro iniit B A R] non legitur B2

¹⁷⁹ infandum B B2 A] infande R

LYCAONIS rex fuit Archadie, qui Molosum¹⁸² obsidem Iovi coctum apposuit, Ovidius: «Iugulum mucrone resolvit obsidis¹⁸³ unius mis(si) de gen(te) Mo(lossa)»¹⁸⁴ [OV. *met.* I 226-227]. **129.** MYCENAS propter Atreum et Thiestem. ASTRA FESTINA quia propter eorum facinus sol obscuratus est et regressus a meridie.

131. SECEDANT a conspectu hominum. POLI, idest claritas polorum. STAT, idest placet michi. PARCERE nolo enim ut videat tantum scelus. **132.** VIRGINIS, idest Lune; vel de¹⁸⁵ Erigone¹⁸⁶ filia Ychari¹⁸⁷ dicat, que tam pio amore patrem dilexit, quod pre dolore mortis eius¹⁸⁸ suspendere se¹⁸⁹ voluit¹⁹⁰, sed translata est in celum. **133.** LEDEI FRATRES Castor et Pollux filii Lede, qui pii fuerunt et concordēs adeo quod Castori Pollux¹⁹¹ partitus est divinitatem suam. Dicit igitur¹⁹²: nolo ut illorum¹⁹³ concordia¹⁹⁴ propter istorum¹⁹⁵ discordiam polluatur.

134. VISUS ablato¹⁹⁶ igne exteriori radius¹⁹⁷ interior nil¹⁹⁸ operatur.

136. VIRGO SATA HEREBO, idest Megea. **137.** SUB¹⁹⁹ PORTIS²⁰⁰ castrorum. **138.** TOT INIQUA²⁰¹, idest²⁰² tot adversitates; quasi dicat: dubius erat²⁰³ an fugeret²⁰⁴, an belli miseriam²⁰⁵ sue mortis periculo terminaret²⁰⁶. **139.** OMINA nocturne²⁰⁷ visiones²⁰⁸.

¹⁸⁰ audeant B A R] non legitur B2

¹⁸¹ filium B B2 A] post filium add. s R

¹⁸² Molosum B A R] mdosum B2

¹⁸³ obsidis B A] obsidum B2 obside R

¹⁸⁴ recte: «missi de gente Molossa / obsidis unius iugulum mucrone resolvit».

¹⁸⁵ vel de B B2 A] ut R

¹⁸⁶ Erigone B B2 A] Etigone R

¹⁸⁷ Ychari B B2 A] vari R

¹⁸⁸ mortis eius B A R] non legitur B2

¹⁸⁹ suspendere se B B2 R] se suspendere A

¹⁹⁰ voluit B B2 R] volens A

¹⁹¹ Castori Pollux A] Castor Polluci B B2 R

¹⁹² igitur B B2] ergo A R

¹⁹³ illorum B2 A R] istorum B

¹⁹⁴ concordia B] discordia B2 A R

¹⁹⁵ istorum B B2 A] illorum R

¹⁹⁶ ablato B B2 A] ab alto R

¹⁹⁷ radius B A R] non legitur B2

¹⁹⁸ nil B B2 A] nichil bis scriptum R

¹⁹⁹ sub B B2 A] sunt R

²⁰⁰ portis B A] porte B2 portas R

²⁰¹ iniqua B B2] iniquam A inique R

²⁰² idest B B2 A] idest bis scriptum R

²⁰³ erat B2 A R] om. B

²⁰⁴ fugeret B A R] fuget B2

²⁰⁵ miseriam B B2 A] periculo R

²⁰⁶ terminaret. OMINA B A R] fere nihil legitur B2

²⁰⁷ nocturne B B2 A] non cturine R

²⁰⁸ visiones B2 A R] visionis B

140. VIDERAT ecce visionem. VALLUM castrorum. **141.** EGER CONSILII pro ‘egens’, idest desolatus. VOLVENS²⁰⁹ NOVISSIMA, idest exitus rerum deliberans²¹⁰. **143.** SUNT MONSTRA DEUM, idest per deorum revelationem provenerunt hec omina²¹¹ malum Polinici futurum monstrantia, quia SIC IRE PARA(BAT)²¹² Argia, sic²¹³ enim ibit²¹⁴ cum Polinici²¹⁵ mortem²¹⁶ cognoverit²¹⁷. **144.** HAS TEDAS, idest sic laceras²¹⁸. ERGO quia sic²¹⁹ videbat eam²²⁰ in sompnis advenisse. ROGANTI Pol(inici) interroganti Argiam. **145.** QUE VIA, idest²²¹ que causa erat vie. CUR MESTA INSIG(NIA), idest cur lampas²²² eius lacera esset²²³. **145-146.** FLEVERAT²²⁴ TANTUM non autem²²⁵ responderat. AVERTERAT²²⁶, idest²²⁷ absconderat, vel retro verterat²²⁸. Sic utique faciet cum supervenient²²⁹ vigiles Thebanorum.

147. Hanc²³⁰ visionem Pol(inices) viderat²³¹ et²³² ideo SCIT MENTEM VIDISSE²³³ NEFAS, idest visionem nefariam et sui²³⁴ plenam²³⁵ periculi. UNDE, idest qua de causa alia²³⁶. MICENIS²³⁷ deest ‘ab’. **148.** VALLUM, idest castra²³⁸. INOPINA, idest Pol(inicem) non²³⁹ opinantem.

---

²⁰⁹ volvens B B2 R] volens A

²¹⁰ deliberans B B2 A] deliberant R

²¹¹ omina B B2 A] omnia R

²¹² sic ire para(bat) (po A) B A R] non legitur B2

²¹³ sic B B2 A] deest R

²¹⁴ ibit B2 A R] om. B

²¹⁵ Polinici A R] Polinices B2 Pol(inicem) B

²¹⁶ mortem B2 A R] mortuum B

²¹⁷ cognoverit B A] cognoscit R conuaneret (?) B2

²¹⁸ laceras B B2 R] lacons A; cfr. lacera Klotz^{pp} (laceram Klotz)

²¹⁹ ergo quia sic B A R] non legitur B2

²²⁰ eam B B2 A] eum R

²²¹ que via idest B A R] non legitur B2

²²² lampas B B2 A] iam proles R

²²³ lacera esset B B2 A] lacera R^{a.c.} lacerasset R^{b.c.}

²²⁴ a FLEVERAT usque FLAGELLO serpentino (v. 150) non legitur B2

²²⁵ autem B R] om. A

²²⁶ averterat B A] animatur R

²²⁷ idest B A] at R

²²⁸ verterat B R] everterat A

²²⁹ supervenient B R] superveniet A

²³⁰ hanc B A] habeat R

²³¹ Pol(inices) viderat A R] viderat Pol(inices) B

²³² et B A] om. R

²³³ vidisse B] ne A ve R

²³⁴ sui B R] post sui add. suplitium A

²³⁵ plenam B R] penam A

²³⁶ alia B A] om. R

²³⁷ Micenis B R] mittemus A

²³⁸ castra B A] castrum R

²³⁹ Pol(inicem) non B A] polum R

149. Viderat quidem hoc in sompnis²⁴⁰, sed non erat fantasticum, imo SENTIT FATI MONITUS, idest se urgeri a fato; fatum enim erat eum cum fratre pugnaturum²⁴¹, a quo²⁴² modo urgebatur. SENTIT in animo²⁴³. **150.** AC TIMET SENTIRE etiam si non sentiat adeo est²⁴⁴ perterritus²⁴⁵.

150-151. Prius quidem²⁴⁶ timebat se sentire vicinitatem mortis, sed²⁴⁷ cum Megera affuit, hunc timorem expulit et amorem mortis iniecit et hoc est: CUM DIVA²⁴⁸ Megera. OPERTI²⁴⁹ ACHERONTIS, idest²⁵⁰ obscuri; vel eorum sententiam²⁵¹ tangit, qui sub terra dicunt esse inferos. FLAGELLO serpentino.

155. SERA QUIDEM: sicut offensa persona regi se presentat²⁵², ut eum confessione demulceat, dicens: ego EXTREMUS SOCIUM, idest sociorum regum. **156.** CONSULTA, idest²⁵³ consilia. **157.** Vere «sera» [*Theb.* XI 155], quia TUNC²⁵⁴ ERAT TEMPUS me aggredi tale²⁵⁵ consilium et ire ultro CUM SANGUIS²⁵⁶ ACHIVUM et cetera. **159-160.** NON, scilicet²⁵⁷ debueram OBJECTARE mortis periculo FLOREM DANAE²⁵⁸ PLEBIS. **160-161.** UT INDUEREM DECUS, idest diadema regni. LAMENTABILE TANTIS URBIBUS quare reges²⁵⁹ propter me sunt occisi.

161. AT²⁶⁰, idest sed. QUANDO, idest quandoquidem²⁶¹. **162.** VIRTUS illorum. PRECEPIT²⁶², idest ante cepit alios; vel²⁶³ VIRTUS mea²⁶⁴. PRECEPIT michi ut hoc

---

²⁴⁰ sompnis B A] sonis R

²⁴¹ pugnaturum B A] pugnatur R

²⁴² a quo B A] in aqua R

²⁴³ animo B R] post animo add. et A

²⁴⁴ est A R] om. B

²⁴⁵ perterritus B R] post perterritus add. quasi dicat A

²⁴⁶ quidem B R] om. A

²⁴⁷ sed cum Megera affuit, hunc timorem expulit et amorem mortis iniecit B A] vere scit R

²⁴⁸ Diva B A Klotz^{app}] dura R Dira Klotz

²⁴⁹ operti B A R Klotz^{app}] aperti Klotz

²⁵⁰ idest B A] om. R

²⁵¹ eorum sententiam A R] sententiam eorum B

²⁵² se presentat B B2 A] semper scuserat R

²⁵³ idest B B2 A] om. R

²⁵⁴ quia tunc B B2 A] pater R

²⁵⁵ tale B A R] talem B2

²⁵⁶ sanguis B B2 A] sanguinis R

²⁵⁷ scilicet B2] om. B A R

²⁵⁸ florem Danae B B2] florem A florenda R

²⁵⁹ reges B B2] regius A regeus R

²⁶⁰ a AT, idest usque Et debeo quia propter me sunt occisi (v. 162) om. B2; at B A R] aspera Klotz
ast ea (pro aspera) Klotz^{app}

²⁶¹ quandoquidem B A] fere nihil legitur R

²⁶² precepit B A R Klotz^{app}] preteriit Klotz

²⁶³ vel B R] ubi R

²⁶⁴ VIRTUS mea A R] om. B

facere²⁶⁵ NUNC SALTEM et cetera. EXSOLVERE propter eos moriendo²⁶⁶, vel exponere et est idem. Et debeo quia propter me sunt occisi.

163-167. Ordo: o SOCER²⁶⁷ LICET²⁶⁸, idest quamvis, RECONDAS AL(TA) VUL(NERA), idest dolorem tuum michi non²⁶⁹ indices, et quamvis VEREARE²⁷⁰ AF(FLECTUM) PU(DOREM) GE(NERI), idest quamvis nolis michi impropere²⁷¹, ne impropere²⁷² michi pudorem²⁷³ generaret. SCIS tamen quia propter me hec mala sustines et hoc est: EGO SUM²⁷⁴ ILLE INFELIX, qui feci te EXTOR(EM), idest exulem, a PATRIA et a REGNO. Te, dico, REGENTEM et cetera. UTINAMQUE²⁷⁵ essem DATUS HOSPES²⁷⁶ ALIIS URBIBUS²⁷⁷ et non tuis²⁷⁸; parenthesis. Fecit eum exulare²⁷⁹, cum extra proprios fines bella coegit²⁸⁰ suscipere.

168-169. QUID HORRES²⁸¹? horruerat²⁸² enim Adrastus, cum diceret Pol(inices) FRATREM VOVO IN²⁸³ BELLA SUPREMA. **169.** MORARI, idest me retinere non enitaris.

170. ATRA nigris vestibus induta, vel squalida. **171.** CADANT²⁸⁴ interveniant. **171-173.** GALEE, idest²⁸⁵ michi galeato. NON DEFICIAM, idest non desistam.

173. ANNE BIBAM²⁸⁶, idest nunquid decens est ut propter me consumatur? **174.** ETIAMNUM²⁸⁷, idest adhuc post tantorum²⁸⁸ interfecionem?

175. VIDI EGO in singulorum mortibus²⁸⁹ se reum²⁹⁰ ostendit. ME PROPTER urbana

---

²⁶⁵ hoc facerem B R] facerem hoc A

²⁶⁶ propter eos moriendo B] moriendo propter eos A moriendo per eos R

²⁶⁷ socer B B2 A] sacer R

²⁶⁸ licet B B2 A] om. R

²⁶⁹ non B B2 R] ut A

²⁷⁰ vereare B] moreare B2 vore are A liore are R

²⁷¹ impropereare B B2 A] imperare R

²⁷² impropereatio B B2 A] imperatio R

²⁷³ michi pudorem B B2 A] pudorem michi R

²⁷⁴ sum B B2 A] sunt R

²⁷⁵ et cetera utinamque B B2 A] iter mia (?) R

²⁷⁶ hospes *correxī iuxta Klotz*] hostes B (h B2 A R)

²⁷⁷ urbibus B B2 A] vir R

²⁷⁸ et non tuis B B2 R] om. A

²⁷⁹ fecit eum exulare B B2 R] om. A

²⁸⁰ bella coegit B2 A] coegit bella B belli coegit R

²⁸¹ horres B B2 A] homines R

²⁸² horruerat A] horruera B2 horruit B obviatum *in marg.* R, *ras. in textu*

²⁸³ in B B2 A] et R

²⁸⁴ cadant B B2 A] caderat R

²⁸⁵ idest B B2 R] om. A

²⁸⁶ bibam B B2 A] biberam tunc R

²⁸⁷ etiamnum B2 A] etiamnon B R

²⁸⁸ post tantorum B B2 R] preter actorum A

²⁸⁹ mortibus B B2 A] meatibus R

²⁹⁰ se reum B B2] *post se reum add. esse A sorere R*

transpositio. HYATUS²⁹¹ in morte Amphiarai. **176.** NOCENTEM quia in odium Thebanorum et ultionem meam, caput Menalippi devoravit. **177.** REGEM THEGEE²⁹² Partho(nopeum)²⁹³. INDEFESSA²⁹⁴ quia incessanter reposcit²⁹⁵.

179. IPSE ego. NEC ‘subii’ subaudis²⁹⁶. RIPPAS HISME(NI) ubi occisus est Yppomedon. **180-181.** NEC POTUI SCAN(DERE) TY(RIAS) TURRES quasi dicat²⁹⁷: melius fuisset me fuisse²⁹⁸ occisum²⁹⁹ in³⁰⁰ Hysmeno³⁰¹ quam³⁰² Yppomedontem et fuisse deiectum a fulmine³⁰³ quam Capaneum et non³⁰⁴ potui MISCERE et cetera.

182. QUIS TANTUS PRO LU(CE) TI(MOR)³⁰⁵? idest³⁰⁶ pro vita hucusque³⁰⁷ fuit; hyperbaton. DIGNA, scilicet premia, quia mortem meam.

184. GAUDIA CARPSI³⁰⁸, idest quorum³⁰⁹ filii propter³¹⁰ me sunt occisi. **185.** QUID ULTRA EST, idest quid amplius possum eis³¹¹ solvere? Quasi dicat: nichil³¹².

186. VICTOREM ETHI(OCLEM)³¹³, idest hoc desiderent³¹⁴, ut frater meus vincat et ego inteream.

187. O CONIUNX Argia.

188. AT³¹⁵ TU ad Adrastum dicit. **188-190.** SIS LENIS CINE(RI) fac me sepeliri, et debes ENIM, idest quia, non est PENES³¹⁶ ME OMNIS CUL(PA) MA(LORUM)³¹⁷, sed

²⁹¹ hyatus B B2 R] hiatus A

²⁹² Thegee B B2 A R Klotz^{app}] Tegea Klotz

²⁹³ Partho(peum) B B2 A] partis R

²⁹⁴ indefessa B B2 A R Klotz^{app}] indefensa Klotz

²⁹⁵ reposcit B B2] deprecit A reposcunt R

²⁹⁶ subaudis A R] subaud.. B2 om. B

²⁹⁷ quasi dicat B B2 A] quod dicit R

²⁹⁸ fuisse B B2 R] om. A

²⁹⁹ occisum B B2 A] occisus R

³⁰⁰ in B B2 A] om. R

³⁰¹ Hysmeno B B2 A] his menea R

³⁰² quam B2 A R] ante quam add. fluvio B

³⁰³ deiectum a fulmine B2 A R] a fulmine percussus B

³⁰⁴ non B B2 R] tamen A

³⁰⁵ ti(mor) B B2] eu A u R

³⁰⁶ idest B B2 A] om. R

³⁰⁷ hucusque B B2 A] huiusque R

³⁰⁸ gaudia carpsi B B2 A] gaudeat R

³⁰⁹ idest quorum (quod R) B A R] non legitur B2

³¹⁰ propter B B2 A] per R

³¹¹ eis B A] ei B2 R

³¹² quasi dicat: nichil B] nichil quasi dicat B2 A R

³¹³ Ethi(oclem) B B2 A R] Eteoclea Klotz

³¹⁴ desiderent B B2 A] desiderant R

³¹⁵ at B B2 A] ac R

³¹⁶ penes B B2 A] peior R

³¹⁷ ma(lorum) B B2 R] mo A

SUPERI sunt³¹⁸ MECUM NO(CENTES), ex quorum providentia pendebat hoc bellum. ET PARCE sunt nocentes, quia divinam secute sunt providentiam. **190-191.** Et TEGAS³¹⁹, idest tumules me³²⁰. RAPTUM ALITIBUS, ne cadaver³²¹ meum devorent, et raptum³²² FRATRI, qui michi denegaret³²³ sepulturam. **192.** HOC TANTUM, scilicet³²⁴ a te postulo. NATE Argie. MELIUS, idest meliori fato quam michi³²⁵ iuncta sit.

193. IBANT IN LACRI(MAS) Pol(inices) et Adrastus sue maiestatis obliti rigorem. **194.** BISTONIE, idest Tracenses, que in adventu veris dissolvuntur. SUMMITTITUR, idest inferior apparet solutis nivibus³²⁶, qui prius altior apparebat. **195.** RODOPEs, idest Rodope nives. ANGUSTOS³²⁷ prius.

197. ORSA Adrastr³²⁸ verba. **198.** FATALIA post que arma, non est alia habiturus. **199.** PERICHI proprium nomen est. **200.** Et CASSIDE oblata Polinici EXCLUSIT³²⁹ FIDAS³³⁰ VOCES, idest³³¹ Adrastr consolationem expulit, quam prius³³² recipiebat Polinices; hanc sententiam³³³ invenit Gaufridus³³⁴ Babio. Nam prius³³⁵ hec erat communis sententia: EXCLUSIT, idest emisit³³⁶, FIDAS VOCES a CASSIDE³³⁷; sed prima est melior et vera.

201. AC SUPER HEC³³⁸, idest³³⁹ preter oblationem cassidis ait. ILLUM, idest³⁴⁰ Ethioclem.

202. SIC dicendo advenire Ethio(clem)³⁴¹. VICIT OMNIA quecumque Pol(inicem)

---

³¹⁸ superi sunt B B2 A] superis R
³¹⁹ et tegas B B2 A] contegas R
³²⁰ me B B2 A] om. R
³²¹ cadaver B B2 A] cadaver in marg. R, ras. in textu
³²² raptum B B2 A] raperent R
³²³ denegaret B B2 R] negabit A
³²⁴ scilicet B A R] non legitur B2
³²⁵ michi B B2 A] michi R, qui in marg. add. aliter meum
³²⁶ nivibus B2 A R] viribus B
³²⁷ angustos B B2 A] argustos R
³²⁸ Adrastr verba. FATALIA post que (postquam pro post que R) arma, non est alia (talia R) habiturus. PERICHI (Perchi B2) proprium B B2 R] om. A
³²⁹ exclusit B B2 A] post exclusit add. an R
³³⁰ fidas B B2 R] om. A
³³¹ idest B2 A R] post idest add. ad B
³³² quam prius B B2 A] postquam R
³³³ sententiam B B2 A] suam R
³³⁴ Gaufridus B B2] Galfridus A Gaufride R
³³⁵ nam prius B B2 A] om. R
³³⁶ emisit B B2 A] exausit R
³³⁷ fidas B B2 R] fides A
³³⁸ hec B] his A superbis (pro super hec) R om. B2
³³⁹ idest B B2 R] om. A
³⁴⁰ idest B B2 R] om. A
³⁴¹ Ethio(clem) B B2 A] Ethiocle R

retinebant. **203.** EQUORE³⁴² campi planitie. **204.** DEE Megere. INSTANTEM precedentem.

205. DUCTOR TY(RIUS)³⁴³ Ethi(ocles). IOVI MERITO qui bene meruerat sibi sacrificium fieri³⁴⁴, quando³⁴⁵ Capaneum fulminavit. **206.** EXARMASSE, idest³⁴⁶ devicisse regibus occisis, sed NEQUICQUAM, idest inutiliter, erat hec³⁴⁷ RATUS³⁴⁸.

209. ET PREVERTIT VOTA³⁴⁹, sacra³⁵⁰ INFERNI³⁵¹ TO(NANTI), idest Plutoni applicat³⁵² et advertit, que Iovi faciebat.

210. PRIMORDIA nam hoc quod³⁵³ Iupiter Europam rapuit, causa fuit quod a³⁵⁴ Cadmo quereretur³⁵⁵ et secundum patris legem exularet et, responso Apollinis recepto³⁵⁶ Thebas conderet. **211.** LIVEAT, idest invideat. **212-213.** TURBASTI rapta virgine. SYDO(NIOS) TY(ASOS)³⁵⁷, idest festa Sydoniorum, nam de Sydone rapta est Europa. Tyasus proprie est saltatio, que fit in sacris deorum³⁵⁸. NOSTRA fuit enim soror Cadmi, a quo³⁵⁹ Thebanorum descendit origo.

215. ITERUM hoc dicit propter Semelem. **216.** NIMIUM INRUPISSE quia combusta est³⁶⁰ Semele. **218.** ASSERTOR³⁶¹, idest³⁶² asserens³⁶³ nos esse de tuo³⁶⁴ genere. **218-219.** PRO TURRIBUS, idest³⁶⁵ pro deffensione Thebanarum turrium. CEU REGIA CELI ATTENTATA 'esset' subaudis³⁶⁶, idest quasi³⁶⁷ gygantes invasissent ethera. **220.** LETI

---

³⁴² equore B B2 A] equale R

³⁴³ ductor Ty(rius) B B2 A] ductori R

³⁴⁴ fieri B B2 A] fratris R

³⁴⁵ quando B A] consequentia (?) B2 ante R

³⁴⁶ idest B B2 R] *om.* A

³⁴⁷ hec B B2 R] hac A

³⁴⁸ ratus B B2 A] iratus R

³⁴⁹ vota B A R] *om.* B2

³⁵⁰ sacra B2 A R] *om.* B

³⁵¹ inferno *correxi iuxta Klotz*] inferni B (in B2 A) ina R

³⁵² applicat B B2 A] *om.* R

³⁵³ quod B B2 A] que R

³⁵⁴ quod a B B2 A] quia R

³⁵⁵ quereretur B B2 A] queretur R

³⁵⁶ recepto B B2 A] accepto R

³⁵⁷ Sydo(nios) ty(asos) B B2 R] Sidonia A

³⁵⁸ deorum B A R] dierum (?) B2

³⁵⁹ quo B B2 A] qua R

³⁶⁰ combusta est B B2 A] combusta est *in marg.* R, *ras. in textu*

³⁶¹ assertor B A R] assertor B2, *qui sup. lin. add.* idest liberator

³⁶² idest B B2 R] *om.* A

³⁶³ asserens B B2 A] assertores R

³⁶⁴ tuo B B2 R] magno A

³⁶⁵ idest B B2 A] *om.* R

³⁶⁶ subaudis B B2 A] subaude R

³⁶⁷ quasi B B2 A] ai (?) R

quia te habebamus defensorem. **220-221.** AUDITOS a PROAVIS³⁶⁸, idest ea, que patres nostri nobis³⁶⁹ retulerunt, nos vidimus³⁷⁰, scilicet fulmen³⁷¹ tuum AGNOVIMUS, qui dictus es³⁷² Semelem³⁷³ fulminasse.

223. MAREM VOT(IVOM), idest taurum, quem tibi voveram³⁷⁴, ut nos³⁷⁵ deffenderes³⁷⁶.

226. ILLI Ethio(cli). **227.** RAPTUM³⁷⁷, idest arreptum.

228. FERUS impatiens, quod erat signum mali.

232. IPSE Ethi(ocles). INSTAURARI rursus inchoari. MALE FORTIS³⁷⁸ animo perterritus.

234. QUALIS: ita Ethio(cles) suum timorem³⁷⁹ simulabat³⁸⁰, sicut Hercules suum dolorem simulavit³⁸¹, cum vestis infecta sanguine Nessi missa sibi a³⁸² Deianira³⁸³ eum³⁸⁴ exureret³⁸⁵. **235.** ACCEDERE adherere. VESTES OETHEAS³⁸⁶ quas habebat in Oetha monte, ubi rogum sibi³⁸⁷ construxit et³⁸⁸ combustus est. **236.** TAMEN quamvis vestes sibi sentiret accedere. **238.** NESSUS, idest venenum Nessi.

239. NUNTIUS qui nuntiet Ethiocli venisse Polinicum³⁸⁹. **241.** TREPIDO Ethy(ocli)³⁹⁰.

246. COMITES volentes eum retinere.

---

³⁶⁸ proavis B A R] propa B2

³⁶⁹ nobis B B2 A] *sup. lin.* R

³⁷⁰ vidimus B B2] videmus A R

³⁷¹ fulmen B2 A R] filium B

³⁷² es B] es (?) R est B2 A

³⁷³ Semelem B B2 A] Semeles R

³⁷⁴ tibi voveram B B2 A] renovare R

³⁷⁵ ut nos B B2 A] vernos (?) R

³⁷⁶ deffenderes B B2 A] descendens R

³⁷⁷ RAPTUM idest arreptum (correptum A). FERUS (semp A) taurus, quod erat signum mali. IPSE Ethi(ocles) B A] *om.* B2 R

³⁷⁸ fortis B B2 R] fortius A

³⁷⁹ timorem B B2 A] amorem R

³⁸⁰ simulabat B B2 R] dissimulabat A

³⁸¹ simulavit B B2 R] dissimulabat A

³⁸² a B A R] *om.* B2

³⁸³ Deianira B2 A] Dinanira B Dianira R

³⁸⁴ eum B B2 R] eam A

³⁸⁵ exureret B2] exureret B A exuret R

³⁸⁶ Oetheas B B2 A] Otheas R

³⁸⁷ rogum sibi B B2 A] sibi rogum R

³⁸⁸ et B B2 A] *om.* R

³⁸⁹ Ethiocli venisse Polinicum A] venisse Ethiocli Pollinicum B2 Ethim Pollinicum venisse R Ethiocli venire Polinicum B

³⁹⁰ trepido Ethy(ocli) B A R] *post* trepido Ethiocli *add.* Pollinicum trepido Ethiocli B2

246-247. ET UTERQUE EXERCITUS Thebanorum et Argivorum. OBSTREPIT, idest contra strepit; vel OBSTREPIT ne vox³⁹¹ eius audiatur³⁹². PULSIS³⁹³ AR(MIS) suis vel Poliniciis.

248. NUNC³⁹⁴ TEMPUS ERAT verba sunt auctoris apostrophantis³⁹⁵ ad Iovem; NUNC TEMPUS ERAT fulmen emittere³⁹⁶ ad istos fulminandos non ad Capaneum.

250. REX Ethy(ocles). GAVISUS se a fratre provocari.

251-252. REGNATOR IU(VENCUS) qui pascua solus possidebat. **254.** ANTE³⁹⁷ GREGEM, idest armentum³⁹⁸. **256.** VACCE³⁹⁹ vel⁴⁰⁰ VALLES duo fratres duobus tauris comparantur: taurus regnator Ethyocli, taurus exul Poli(nici), vacce trepide exercitibus.

257. REGI⁴⁰¹ Ethy(ocli), ad bellum festinare volenti. NON⁴⁰² DESUNT COMI(TES) sicut nec Polinici defuerant.

257. Bene dixit⁴⁰³ «comites», quia non erant veri⁴⁰⁴ eius⁴⁰⁵ amici, sed fortunam sequentes⁴⁰⁶ adultores et palpones et dicebant: SINE⁴⁰⁷ verbum est⁴⁰⁸. **258-259.** AUDEAT 'venire' subaudis⁴⁰⁹. FRAC(TIS) VI(RIBUS)⁴¹⁰ presertim⁴¹¹ cum vires eius fracte sint. Et alii dicebant: immo fortassis huc veniet, quia HIC, idest talis, FUROR EST⁴¹² MISE(RIS), scilicet INSTARE PERICLO et cetera.

262. SIC PROXI(MA) TUR(BA) dicebat. LIBERTAS BELL⁴¹³ est⁴¹⁴, ut quivis⁴¹⁵ etiam

³⁹¹ ne vox B B2 A] verax (?) R

³⁹² eius audiatur B A R] non legitur B2

³⁹³ pulsus B B2 R] passis A

³⁹⁴ NUNC TEMPUS ERAT verba sunt auctoris apostrophantis (apostrophans R) ad Iovem A R] in marg. B om. B2

³⁹⁵ apostrophantis B B2 A] apostrophans R

³⁹⁶ emittere B B2] ei avertere A vox erasa cum correctione sup. lin., quae non legitur R

³⁹⁷ ante B B2 R] aut A

³⁹⁸ armentum B B2 A] armatum R

³⁹⁹ vaccas B B2 A R Klotz^{pp}] valles Klotz

⁴⁰⁰ vel B2 A R] idest B

⁴⁰¹ regi B B2 A R Klotz^{pp}] regni Klotz

⁴⁰² non B B2 R] ut A

⁴⁰³ dixit B B2 A] dicit R

⁴⁰⁴ veri B B2 A] om. R

⁴⁰⁵ eius B A R] huius B2

⁴⁰⁶ sequentes B B2 R] super tes A

⁴⁰⁷ sine B B2 A] sara R

⁴⁰⁸ est B B2 A] om. R

⁴⁰⁹ subaudis B B2 A] subaude R

⁴¹⁰ vi(ribus) B B2 R] in A

⁴¹¹ presertim B B2 R] preferri A

⁴¹² furor est B B2 R] furorem A

⁴¹³ cfr. belli libertate Klotz

⁴¹⁴ est B B2 A] om. R

⁴¹⁵ quivis B B2 A] quamvis R

plebeius regi⁴¹⁶ dicat quecumque voluerit etiam⁴¹⁷ turpia. **264.** MENECEUS, idest mors Menecei, URIT; excusatio⁴¹⁸ est licentie in maiorem personam. **267.** ASPICIT non oculis corporis⁴¹⁹, sed animi. DE TURRE⁴²⁰ ubi se occidit.

268. UT VIDIT Creon⁴²¹.

270. POTENTEM FU(NERIBUS) PA(TRIE) et LA(CRIMIS)⁴²² quia amici nostri propter te occisi regnum⁴²³ tibi vendicant. Quidam libri⁴²⁴ habent «potitum⁴²⁵». **271.** EUME(NIDUM) et BEL(LI), idest furialis belli.

272. Et merito non «ulterius» [*Theb.* XI 269], quia SAT, idest satis. PERIURIA, quia imperium sorte et fide debitum fratri denegasti.

273. Vere «luimus» [*Theb.* XI 272], quia URBEM et cetera. ARCTAM, idest angustam, sui non capacem populi. **274.** TELLUS absorbendo; vel sterilitate homines afficiens si supervenisset⁴²⁶ INIMICA. **275.** SUBLIMIS gloriosus. OBUMBRAS⁴²⁷ per simile dictum est, sicut⁴²⁸ umbra arboris superveniens fruges suffocat⁴²⁹ et extinguit⁴³⁰.

276. Vere «vacuam» [*Theb.* XI 275], quia PLEBES DEEST SERVITIO, scilicet que tibi servire possit. **277.** FERT, idest sustinet. PATRIUS⁴³¹ AMNIS Hysmenus. **278.** ARTUS⁴³² sibi abscissos. QUERUNT⁴³³ a te. ARDUA⁴³⁴ profunda.

280. REDDE⁴³⁵ ARVIS colonos. DOMIBUS⁴³⁶ familiis.

281. SONORE vel propter responsa, vel quia ibi est locus⁴³⁷ studii⁴³⁸. PHOCIS⁴³⁹ erat

⁴¹⁶ regi B B2 R] *om.* A

⁴¹⁷ etiam B B2 A] et R

⁴¹⁸ excusatio B B2] excusationis A excusavit R

⁴¹⁹ corporis B B2 R] corporeis A

⁴²⁰ de turre B B2 R] decurrere A

⁴²¹ Creon B B2 R] *ceram* A

⁴²² fu(neribus) pa(trie) et la(crimis) B B2 R] sunt sa A

⁴²³ regnum B B2 A] *in marg.* R, *ras. in textu*

⁴²⁴ quidam libri B B2 A] quod alibri R

⁴²⁵ potitum B B2 *Klotz^{pp}*] pontus (?) A notentur (*pro* habent potitum) R potentem *Klotz*

⁴²⁶ supervenisset B B2] *post* supervenisset *add.* scilicet R superveniat sed A

⁴²⁷ obumbras B B2 R] obumbrans A

⁴²⁸ sicut B B2 A *R^{p.c.}*] sunt idest cum *R^{a.c.}*

⁴²⁹ suffocat B B2 A] exsecat R

⁴³⁰ extinguit B B2 A] extergit R

⁴³¹ patrius B B2 A] prius R

⁴³² artus B B2 A] arcus R

⁴³³ querunt B B2 A] quantum R

⁴³⁴ ardua B B2 A R *Klotz^{pp}*] anxia *Klotz*

⁴³⁵ redde B] *om.* B2 A R

⁴³⁶ domibus B B2 R] *post* domibus *add.* idest A

⁴³⁷ ibi est locus B B2] est ibi locus A ibi locus est R

⁴³⁸ studii B B2 A] studiis R

⁴³⁹ *cf.* Phocidos *Klotz*

civitas dicta⁴⁴⁰ a Phoco⁴⁴¹ filio Eaci⁴⁴², quem occidit Peleus frater suus. Phocenses⁴⁴³ erant sub Hypseo. **282.** Et ubi sunt DUCES EUBO(ICI)? Isti erant sub Dria⁴⁴⁴.

282. TAMEN⁴⁴⁵ licet sint⁴⁴⁶ ablati. FORS⁴⁴⁷ EQUA quia in bello sunt occisi et morte virorum. **284-286.** LIBATUS es⁴⁴⁸, idest⁴⁴⁹ sacrificatus. CEU MUTUS SAN(GUIS), idest animal brutum⁴⁵⁰ et irrationale. ET E GREGE raptus non ex armento. PRIMITI(IS) ARA(RUM) primicie dicuntur prima sacra et proprie prime fruges diis oblate. Nota: cum irent in bellum⁴⁵¹ antiqui, solebant diis immolare. RITE pro 'ritu' posuit. IUSSUSQUE MORI, idest⁴⁵² more servi, nam solebat plebeius immolari non autem nobilis, unde supra: «e grege», scilicet vulgi. Quandoquidem Drias, Hypseus, Meneceus propter istum perierunt, quare ergo non punitur? Et hoc est: CUNCTABITUR amplius⁴⁵³ fratri provocanti⁴⁵⁴ concurrere?

288. ALIUM et non istum. PROFANUS quia morti Meneceum destinavit. **289.** NECTIT⁴⁵⁵, idest continuat, ut Hemon moriens fratris sui sequatur⁴⁵⁶ interitum? Vel NECTIT, idest⁴⁵⁷ nexa et ambigua profert responsa.

290. SUPER pro 'superest'. MISERO michi.

291. ILLE IUBE⁴⁵⁸, Tyresias, ut SUBEAT Hemon. TUQUE HINC⁴⁵⁹ SPEC(TATOR) yronia.

294. IPSA ETIAM GENITRIX vult te⁴⁶⁰ ire; locus a maiori in⁴⁶¹ minus⁴⁶²; nec⁴⁶³ audes adhuc ire contra eum?

---

⁴⁴⁰ dicta B B2 R] *post dicta add. vel A*

⁴⁴¹ Phoco B B2 A] Photo R

⁴⁴² Eaci B B2 A] et ati R

⁴⁴³ Phocenses B B2 A] Photuneses R

⁴⁴⁴ Dria B B2 A] Deia R

⁴⁴⁵ tamen B B2 A] eum R

⁴⁴⁶ sint B B2 A] *om.* R

⁴⁴⁷ fors B B2 R] sors A

⁴⁴⁸ es B B2 A] est R

⁴⁴⁹ idest B B2 A] *om.* R

⁴⁵⁰ brutum B B2 A] brutus *sup. lin.* R, *ras. in textu*

⁴⁵¹ nota: cum irent in bellum B B2 A] notatus urenti R

⁴⁵² idest B B2 A] *om.* R

⁴⁵³ amplius B B2 A] Amphius R

⁴⁵⁴ provocanti B B2 A] provocati R

⁴⁵⁵ nectit B B2 A] nectavit R

⁴⁵⁶ sequatur B B2 A] sequitur R

⁴⁵⁷ idest B B2 R] *om.* A

⁴⁵⁸ iube B B2 R] ti A

⁴⁵⁹ hinc B B2 A] in R

⁴⁶⁰ vult te B A R] vulci (?) B2

⁴⁶¹ in B B2 R] *om.* A

⁴⁶² minus B B2 A] et annis (?) R

⁴⁶³ nec B B2] ne R non A

297. PATER Creon. SIC⁴⁶⁴ ait. MISERA pro ‘miserabili’.

298. ILLE Ethiocles⁴⁶⁵ AIT.

298. NON FALLIS me, quasi dicat: intentionem tuam et desiderium novi⁴⁶⁶. INCLITA, idest gloriosa, quia pro salute patrie interiit; ‘incliton’ grece, ‘gloriosum’ latine.

299. DECEBAT⁴⁶⁷ PA(TREM) CA(NERE)⁴⁶⁸ IL(LA), idest⁴⁶⁹ mortem filii omnibus enarrare ad compassionem⁴⁷⁰ tamen non ad iactantiam⁴⁷¹ et hoc est: ET⁴⁷² IACTARE DECEBAT? Non utique. 301. PRETENDIS ut ambitionem tuam veles? Dicis te flere pro morte filii, sed verum non est, immo speras me⁴⁷³ moriturum et te michi in regno successurum et hoc est: VOTO INSANO, idest⁴⁷⁴ tue⁴⁷⁵ ambitioni. 302. Et ideo ME PREMIS dictis tuis urges ut exeam.

303-304. ITA NON RELI(QUERIT) ut regnes in ea et hoc est⁴⁷⁶: UT SCEPTRA⁴⁷⁷ CADANT IN TE TANTO NATO ut fuit Meneceus.

305. VINDICTA de te⁴⁷⁸; quasi dicat⁴⁷⁹ facile esset michi te punire⁴⁸⁰. ARMA⁴⁸¹, scilicet michi dare⁴⁸² contra fratrem.

307. GEMITUS de nato. LENIRE regnando⁴⁸³, vel ad bellum me urgendo.

307. LUCRARE FU(ROREM), idest interim liceat tibi furere; aliter LUCRARE FU(ROREM), idest pro lucro hoc habeas, quod de furore tuo modo non puniris. 308. LUES, idest solves.

309. DISTULIT quantum ad se.

---

⁴⁶⁴ sic B B2 A] om. R

⁴⁶⁵ Ethiocles B B2 A] Ethim R

⁴⁶⁶ intentionem tuam et desiderium (*post desiderium add. tuum B2*) novi B B2 A] intentionem novi et desiderium R

⁴⁶⁷ decebat B B2 A] docebat R

⁴⁶⁸ ca(nere) B2 A R] cal B

⁴⁶⁹ idest B2] om. B R A

⁴⁷⁰ compassionem B B2 A] compationem R

⁴⁷¹ iactantiam B B2 A] iactationem R

⁴⁷² ET IACTARE DECEBAT? Non utique. PRETENDIS ut ambitionem tuam veles? Dicis te flere pro morte filii, sed verum non est B B2 A] om. R

⁴⁷³ me B A R] te B2

⁴⁷⁴ idest B B2 R] et A

⁴⁷⁵ tue B2 A] me B mee R

⁴⁷⁶ et hoc est B B2 R] om. A

⁴⁷⁷ scepra B B2 R] ceptra A

⁴⁷⁸ de te B2 A R] om. B

⁴⁷⁹ dicat B B2 R] om. A

⁴⁸⁰ punire B B2 A] puniri R

⁴⁸¹ arma B B2 R] de A

⁴⁸² michi dare B2 R] dare (de te A) michi B A

⁴⁸³ regnando B B2 A] regendo R

310. INCERTO facili, non existente⁴⁸⁴ sibi⁴⁸⁵ ad mortem. **311.** ERIGITUR de gyro suo, in quo prius erat collectus. LONGUM quia de longo corpore⁴⁸⁶ collectum⁴⁸⁷. **312.** LEGIT, idest colligit. HOSTIS, idest pastor⁴⁸⁸. **314.** SEDENT mitigantur. BIBIT⁴⁸⁹ contrait.

315. AT GENITRIX Iocasta. SORTIS FU(NESTE) fraternalis belli. **316.** NEC TARDE CRE(DIDIT) quia⁴⁹⁰ mater; interpositio. **318.** SEXUS feminei, qui⁴⁹¹ feminam iubet ornari⁴⁹². DECORIS, idest regie⁴⁹³ dignitatis. QUALIS comparabilis⁴⁹⁴ insanie illius. **318-319.** MATER PEN(THEIA) Agave, que Pentheum⁴⁹⁵ filium suum esse cervum⁴⁹⁶ estimabat et cornua eius Bacho promisit si posset occidere. MONTIS INSA(NI), idest Cytheri⁴⁹⁷, quem insanum dicit propter eam⁴⁹⁸ insanam, vel quia qui⁴⁹⁹ immolabant Bacho insaniebant omnes⁵⁰⁰. **320.** SEVO quia instigavit eam⁵⁰¹ ad mortem filii.

321. NATE Antigone et Hismene⁵⁰². **322-323.** ADDIT ROBUR affectiones sepe⁵⁰³ mutant consuetudinem⁵⁰⁴. CRUDESCUNT, idest⁵⁰⁵ iuvenescunt.

324. DECUS GALEE, idest decoram galeam; endiadis⁵⁰⁶ est. **324-325.** DUCTOR Ethi(ocles). LIGABAT hoc verbum more Virgilii refer⁵⁰⁷ ad duo⁵⁰⁸ cum recte non possit nisi ad⁵⁰⁹ unum applicari⁵¹⁰; non enim tela ligantur, sed galea tantum. **326.** INGENS terribilis. **327.** ET IPSE Ethiocles.

---

⁴⁸⁴ non existente B B2 A] est excutu (?) R

⁴⁸⁵ sibi B B2 A] om. R

⁴⁸⁶ corpore B2] tempore B A R

⁴⁸⁷ collectum B A R] collectus B2

⁴⁸⁸ pastor B B2 A] post pastor add. idest R

⁴⁸⁹ bibit B B2 A] subit R

⁴⁹⁰ quia B B2 A] qui idest R

⁴⁹¹ qui B2 A] quia B R

⁴⁹² ornari B B2 A] conari R

⁴⁹³ regie B B2 A] regine R

⁴⁹⁴ comparabilis B B2 A] om. R

⁴⁹⁵ Pentheum B B2 A] Pentesim R

⁴⁹⁶ esse cervum B2 A R] cervum esse B

⁴⁹⁷ Cytheri B B A] Citherei R

⁴⁹⁸ eam B B2 R] illam A

⁴⁹⁹ qui B R] ibi B2 quando (pro quia qui) A

⁵⁰⁰ omnes B B2 R] om. A

⁵⁰¹ eam B B2 A] eum R

⁵⁰² Hismene B B2 A] Hismenee R

⁵⁰³ sepe B] se B2 A R

⁵⁰⁴ consuetudinem B B2 R] consuetudine A

⁵⁰⁵ idest B B2 R] om. A

⁵⁰⁶ endiadis B B2 R^{a,c}] enandri R^{b,c}

⁵⁰⁷ refert B2 A] refertur B referunt R

⁵⁰⁸ duo B2 A] duos B duo et R

⁵⁰⁹ ad B B2 A] om. R

⁵¹⁰ applicari B B2 A] aplicavit R, qui in marg. add. aplicari

329. QUIS FUROR? dissuadere intendit ne contra⁵¹¹ fratrem in bellum prodeat⁵¹² a consequentibus negotium, ut ibi statim: «quo deinde⁵¹³ redibit⁵¹⁴ victor» [*Theb.* XI 332-333]. Dicit ergo Iocasta: QUIS FUROR est iste, quem⁵¹⁵ paras? UNDE, idest ex⁵¹⁶ qua causa. **330.** EUMENIS furia Thebani regni erat⁵¹⁷ patris occisio, matris incestus cum filio; illum furiam sperabat Iocasta defecisse, quam modo dicit integrari⁵¹⁸, quia bellum fraternale paratur.

330. IPSI ETIAM tu⁵¹⁹ et frater tuus. **330-331.** STABITIS COMINUS invicem⁵²⁰ pugnaturi; vel sit apostropha⁵²¹ ad circumstantes: STABITIS vos COMINUS, ut videatis eos concurrentes.

331. DUXISSE⁵²², idest⁵²³ adduxisse. **332.** MANDASSE finitimis⁵²⁴ gentibus.

333. NE, idest numquid redibit⁵²⁵ IN HOS SINUS, quos ipse orbavit⁵²⁶.

333-334. O DIRI admirative legendum est: si futurum est tantum scelus⁵²⁷, felix est Edipus, qui quia cecus est videre non poterit.

334. Sed mea lux est infelix et hoc est: DATIS IMPIA⁵²⁸ LU(MINA) PE(NAS). **335.** Ecce penam exponit dicens: HEC DIES belli fraternalis.

336. PALLOR more timentis matrem. RUBOR more ardentis in hostem. **337.** OBNIXI cum conatu constricti⁵²⁹.

338. VINCES, idest ibis ad bellum me obstante?

338-339. NECESSE⁵³⁰, idest utile est michi, vel inevitabile⁵³¹ tibi, ut EXPERIARE⁵³²

⁵¹¹ ne contra B B2 A] mecum R

⁵¹² in bellum prodeat B2 A R] exeat in bellum B

⁵¹³ deinde B2 A] demum B enim R

⁵¹⁴ redibit B B2] ridibit A redebit R

⁵¹⁵ quem B2 A R] om. B

⁵¹⁶ ex B A R] om. B2

⁵¹⁷ erat B] post erat add. hec B2 A etatis R

⁵¹⁸ cfr. integrata Klotz

⁵¹⁹ tu B B2 R] ty A

⁵²⁰ invicem B B2 A] post invicem add. per R

⁵²¹ apostropha B B2 A] apostrophat R

⁵²² duxisse B B2 A] duxississe R

⁵²³ idest B B2 R] om. A

⁵²⁴ finitimis B A R] finitibus B2

⁵²⁵ redibit B2 A R] reddibit B

⁵²⁶ orbavit B B2 R] hornaverit A

⁵²⁷ scelus B B2 R] post scelus add. est A

⁵²⁸ impia B B2 (im A)] ipsa R improba Klotz

⁵²⁹ constricti B B2] astricti A obstricti R

⁵³⁰ necesse B B2 A R^{b.c.}] nec esse R^{a.c.}

⁵³¹ inevitabile B2 R] post inevitabile add. est B A

⁵³² experiare B B2 A] experire R

DO(MI), idest in nostra familia me⁵³³ occidendo et sorores. **340.** IMAGO SC(ELERUM), idest representatio, quia me occisa poteris scire quantum scelus sit⁵³⁴ fratrem occidere.

341. NEFANDE vocativus sit vel adverbium⁵³⁵.

344. Deberes⁵³⁶ michi parcere quia EGO NON SANXI, idest non confirmavi sicut fecit Edipus, qui vobis solebat imprecari, unde⁵³⁷ in primo: «Tu saltem debita vindex» annue, Thesiphone [*Theb.* I 80].

346. GENTRIX que semper fuit pia. **347.** NON PATER qui semper impius. Et⁵³⁸ ideo saltem ADDE MO(RAM) SCE(LERI)⁵³⁹, ut⁵⁴⁰ apud te deliberes quantum male cuncta ministrat impetus. METIRE excogita, quia⁵⁴¹ rerum exitus metitur prudentia.

348. Sed tu dices michi quia GERMANUS et cetera. CONTRA te.

349. Sed⁵⁴² ille non est sic accusandus, ENIM, idest quia, non⁵⁴³ OBSTAT ei MATER⁵⁴⁴. Tu ergo quem omnia⁵⁴⁵ rogant debes resistere.

354. TACITOS furtivos. **355-356.** NEC CASTA VIRGI(NITAS) RE(TARDAT)⁵⁴⁶ interpositio est.

358. ACTOR hic⁵⁴⁷ erat custos Antigones⁵⁴⁸ et Phorbas⁵⁴⁹ Hysmenes. NON DURATURUS propter senium non perventurus ad muri summitatem.

360-361. LACESSANTEM⁵⁵⁰ Polinicum, qui lacessebat et quomodo agnovit eum determinat IACULIS ET VOCE SUPERBA. NEFAS exclamative legendum est. Quidam libri habent «incessantem⁵⁵¹», idest incessanter pulsantem.

⁵³³ a me usque prudentia (v. 347) non legitur B2

⁵³⁴ sit B A] scit R

⁵³⁵ adverbium B A] post adverbium add. scilicet R

⁵³⁶ deberes B A] deberet R

⁵³⁷ unde in (ter R) primo: «Tu saltem debita vindex» annue (amiente R), Thesiphone (simplicem R) B R] om. A

⁵³⁸ et B A] om. R

⁵³⁹ sce(leri) B A] ce R

⁵⁴⁰ ut B A] ubi R

⁵⁴¹ quia B A] que R

⁵⁴² sed B B2 A] scilicet R

⁵⁴³ non B A R] fere nihil legitur B2

⁵⁴⁴ ei mater B A R] mater ei B2

⁵⁴⁵ omnia B A R] fere nihil legitur B2

⁵⁴⁶ casta vergi(nitas) re(tardat) B R] casta re(tardat) vergi(nitas) B2 castra vigilare A

⁵⁴⁷ hic B B2 A] post hic add. eat R

⁵⁴⁸ Antigones B2] Antigone B A Antigonis R

⁵⁴⁹ Phorbas B A] Phorba B2 Farbas R

⁵⁵⁰ lacesantem B B2 R] lacesentem A incessentem Klotz

⁵⁵¹ incessantem B B2 A R Klotz^{APP}] incessentem Klotz

365. AGNOSCISNE HOSTES? idest Thebanos, patrem, matrem⁵⁵², sorores et fratrem⁵⁵³.

365. ACTA AN(NUA), idest pactionem⁵⁵⁴ de annua alternitate regnandi. **366.** POSCIMUS⁵⁵⁵ tu et ego, que semper tibi⁵⁵⁶ favi.

366. Sunt HII⁵⁵⁷ QUESTUS tui de illata tibi iniuria⁵⁵⁸?

367. Quandoquidem⁵⁵⁹ nos hostes reputas nec modeste⁵⁶⁰ accedis, ut⁵⁶¹ exul ergo⁵⁶² adiuro TE PER ARGO(LICOS) PE(NATES)⁵⁶³. **368.** Et bene per Argolicos⁵⁶⁴ penates⁵⁶⁵, NAM TYRIIS penatibus IAM est NULLUS HO(NOS)⁵⁶⁶ apud te. **369.** Et SI QUID est⁵⁶⁷ tibi DUL(CE) IN IL(LA) DO(MO), idest in Argolica, hoc dicit propter Argiam, oro te⁵⁶⁸ per illud. **369-370.** Et debes animos⁵⁶⁹ submittere quia EN, idest ecce, UTRAQUE⁵⁷⁰ TURBA⁵⁷¹ uterque exercitus. **370-371.** DEVO(TA) MA(LIS) SU(ORUM), idest ad hoc nata, ut mala suorum videat et doleat. SUSPEC(TA) REGI, idest Ethi(ocli) odiosa propter amorem tui. **372.** TUA SOROR non Ethi(oclis).

373. SOLVE galeam depone, ut dilectam faciem michi liceat intueri et liceat michi videre. **374-375.** ANNE pro 'an'. FLEAS AD HEC LAM(ENTA) tue sororis.

375. Probat⁵⁷² a simili⁵⁷³ quod flecti debeat dicens⁵⁷⁴: ILLUM Ethi(oclem) scilicet⁵⁷⁵. **377.** FORTIS, idest resistens michi. Sic lapidum duricia fortitudo dicitur. **379.** PLACAVI que prius solebat imprecari et est alia causa quare flecti debeat.

⁵⁵² matrem B2 A] post matrem add. et B R

⁵⁵³ et fratrem B B2 A] in marg. R

⁵⁵⁴ pactionem B B2 A] om. R

⁵⁵⁵ poscimus B B2 A] pricitus (?) R

⁵⁵⁶ semper tibi B2 A R] tibi semper B

⁵⁵⁷ sunt hii B B2 A] sterii (?) R

⁵⁵⁸ iniuria B B2 A] iniuriam R

⁵⁵⁹ quandoquidem B B2 A] quandoque R

⁵⁶⁰ modeste B B2 R] modestes A

⁵⁶¹ ut B B2 A] ait R

⁵⁶² exul ergo B B2 A] ergo exul R

⁵⁶³ pe(nates) B B2 A] ne R

⁵⁶⁴ Argolicos B B2 A] Argolicis R

⁵⁶⁵ penates B B2] om. A R

⁵⁶⁶ ho(nos) B A R] sup. lin. B2

⁵⁶⁷ est B B2 R] om. A

⁵⁶⁸ oro te B B2 A] in marg. R, ras. in textu

⁵⁶⁹ animos B B2 A] animas R

⁵⁷⁰ utraque B B2 A] uterque R

⁵⁷¹ turba B B2 R] post turba add. idest A

⁵⁷² probat B B2 A] perat R

⁵⁷³ a simili B B2 A] assillum R

⁵⁷⁴ dicens: ILLUM Ethi(oclem) scilicet. FORTIS, idest resistens michi. Sic lapidum (lapide R) duricia fortitudo dicitur. PLACAVI (placui R) que (qui R) prius solebat imprecari et est alia causa quare flecti debeat B B2 R] om. A

⁵⁷⁵ Ethi(oclem) scilicet B] scilicet Ethioclem B2 Ethiocles R

379. SOLVIS⁵⁷⁶, idest absolvis⁵⁷⁷ eum provocando.

380. FIDEM⁵⁷⁸ de alternitate regni⁵⁷⁹. **381.** TAMEN quamvis primo criminosus modo est iustior quam tu, quia VOCATUS a te. **382.** NON VENIT in⁵⁸⁰ bellum non prodit.

382. FUROR Polin(icis). **383.** OBSTREPERET⁵⁸¹, idest contra⁵⁸² eum streperet et ad bellum instigaret. **385-386.** HEBENT sedari incipiunt⁵⁸³. FATETUR quia a casside distillant lacrimae. PARITERQUE ET ABIRE NO(CENTEM)⁵⁸⁴ quia⁵⁸⁵ qui nocens venit, innocens redire non potest et utrumque⁵⁸⁶. **387.** PUDET eum, scilicet⁵⁸⁷ venisse nocentem et⁵⁸⁸ abire nocentem.

390. INVIDEO, idest hoc solum doleo⁵⁸⁹, quod me primus⁵⁹⁰ provocasti⁵⁹¹. NE INCESSE⁵⁹², idest incusare noli. GRAVIS, idest me⁵⁹³ gravans. **391.** O⁵⁹⁴ PATRIA⁵⁹⁵ apostrophat⁵⁹⁶ Ethiocles ad Thebas⁵⁹⁷. INCERTISSIMA de qua erat incertum cuius esse deberes ante⁵⁹⁸ hunc⁵⁹⁹ singularem conflictum.

392. ILLE Pol(linices).

393. Nunc⁶⁰⁰ TANDEM⁶⁰¹, o⁶⁰² SEVE, SCIS⁶⁰³ FIDEM, idest quid sit fides; quasi dicat: hucusque nescivisti. IN EQUUM, idest in ius. **395.** HE LEGES⁶⁰⁴ sunt, sed hoc bellum

---

⁵⁷⁶ solvis B B2 A] solus R

⁵⁷⁷ absolvis B B2 A] absolutus R

⁵⁷⁸ fidem B B2 A] fidam R

⁵⁷⁹ regni B2 A R] regnandi B

⁵⁸⁰ in bellum non (non om. R) prodit B B2 R] om. A

⁵⁸¹ obstreperet B A] obstrepet B2 R

⁵⁸² idest contra B B2 A] quem R

⁵⁸³ incipiunt B B2 A] incipiunt R

⁵⁸⁴ no(centem) B] om. B2 A R

⁵⁸⁵ quia B B2] om. A R

⁵⁸⁶ utrumque B B2 A] uterque R

⁵⁸⁷ scilicet B B2 R] om. A

⁵⁸⁸ nocentem et B B2 A] sed R

⁵⁸⁹ doleo B B2 R] debeo A

⁵⁹⁰ primus B B2 R] prius R

⁵⁹¹ provocasti B B2 R] vocasti A

⁵⁹² incesse B B2 R] inesse A

⁵⁹³ me B B2 A] om. R

⁵⁹⁴ o B B2 A R Klotz^{app}] io Klotz

⁵⁹⁵ o patria B B2 A] o pari in marg. R

⁵⁹⁶ apostrophat B B2 A] apostropha R

⁵⁹⁷ Thebas B B2 A] Tedas R

⁵⁹⁸ ante B B2] arcum A ait R

⁵⁹⁹ hunc B B2 A] non R

⁶⁰⁰ nunc B B2] uter A inter R

⁶⁰¹ tandem B B2 A] tantum R

⁶⁰² o B B2 A] a R

⁶⁰³ scis B B2] fors A cis R

⁶⁰⁴ he leges B B2 A] eleges R

asseret cuius⁶⁰⁵ hoc regnum esse⁶⁰⁶ debeat. HEC SOLA FEDERA nam⁶⁰⁷ alia rupisti⁶⁰⁸.

396. SIC dixit Polin(ices).

397. QUOD INNUMERI CO(MITES) sint⁶⁰⁹ Ethio(cli). Et QUOD sit ei CASSIS REGIA ornata diademate. **398.** METALLO, idest auro. Solebant antiqui suis armis superponere⁶¹⁰ clamides. **399.** «Uritur»⁶¹¹ [*Theb.* XI 396], dico, QUAMQUAM, idest quamvis. **400-401.** VULGARE⁶¹², idest vulgariter. ARGIA uxor sua. OPUS pallam⁶¹³ eius. MEONIIS MODIS⁶¹⁴, idest Meonia⁶¹⁵ arte⁶¹⁶. Meonia pars est Lydie⁶¹⁷ ubi sunt optime lanifice⁶¹⁸, inde fuit Aragne⁶¹⁹, que Palladem provocavit. **402.** TELE, idest subtegmīni; quasi dicat: stamen erat aureum et subtegmēn⁶²⁰ purpureum.

404. SUA COMES hunc⁶²¹ Thesiphone et illum Megera.

405. IPSE Furie. PHALERAS equorum ornamenta. **406.** IUBAS equorum; quasi⁶²² dicat: iubis equorum suos serpentes⁶²³ admiscēt.

407. CONSANGUINEUM fraternale. INGENS⁶²⁴ ad quantitatem sceleris⁶²⁵ retorque.⁶²⁶ **408.** PARES nobilitate⁶²⁷ consimiles⁶²⁸ utpote fratrum.

409. SIGNA TA(CENT)⁶²⁹ que pugnantes solent animare. Quis⁶³⁰ enim fratres invicem concitaret? **409-410.** CORNUA MAR(TIS), idest litui. STUPEFACTA taciturna; metaphora. AVIDUS REG(NATOR) Pluto, qui omnium⁶³¹ deglucit animas. **411.**

⁶⁰⁵ cuius B B2 A R^{b.c.}] con est R^{a.c.}

⁶⁰⁶ hoc regum esse B2 A R] esse hoc regnum B

⁶⁰⁷ nam B2 A R] *post* nam *add.* et B

⁶⁰⁸ rupisti B B2 A] vicisti R

⁶⁰⁹ sint B B2 R] fuit A

⁶¹⁰ superponere B B2 A] proponere R

⁶¹¹ uritur B B2] utitur A R

⁶¹² vulgare B A R] vulgare B2, *qui sup. lin. add. vocem, quae non legitur*

⁶¹³ pallam B A] palam B2 R

⁶¹⁴ modis B B2 A] mecenus R

⁶¹⁵ Meonia B B2 A] metina R

⁶¹⁶ arte B B2] morte A mocte R

⁶¹⁷ Lydie B2 A] Indie B R

⁶¹⁸ lanifice B A R] lanefice B2

⁶¹⁹ Aragne B B2 A] Arane R

⁶²⁰ subtegmēn B A R] sudstem B2

⁶²¹ hunc B2 A R] *post* hunc *add.* instigat B

⁶²² quasi dicat iubis equorum B B2 A] *om.* R

⁶²³ serpentes B B2 A] impetentes (?) R

⁶²⁴ ingens B B2 A] *post* ingens *add.* et R

⁶²⁵ sceleris B B2 A] cereris R

⁶²⁶ retorque B B2 A] *om.* R

⁶²⁷ nobilitate B2] *om.* B A R

⁶²⁸ consimiles B2 A R] assimiles B

⁶²⁹ tacent B B2 A *Klotz^{app.}*] tacet R pauent *Klotz*

⁶³⁰ quis B B2 A] qui R

⁶³¹ omnium B B2 R] divum A

INTONUIT facto terremotu. **412.** DEI⁶³² ARMORUM Mars et Pallas. VIRTUS que solet⁶³³ bellis interesse⁶³⁴. INCLITA hoc autem inclitum non erat sed facinorosum. **414.** ET VIRAGO, idest Pallas quasi viriliter⁶³⁵ agens. GORGONE, idest clipeo suo in quo depicta⁶³⁶ est⁶³⁷ Gorgon visibus suis opposito. **415.** ABSTITIT⁶³⁸, idest se avertit. SORORES⁶³⁹ STY(GIE) Thesiphone et Megeira.

416. PROMI(NET), idest porro eminent ad videndum facinus.

418. VIXISSE, idest vitam suam tam diu durasse. **419.** VETANT ATTEN(DERE), idest inspicere, ne exemplo istorum similiter agant.

420. AD GENTILIA MONSTRA, idest ad videnda scelera sue gentis. **421.** PORTA infernali.

422. PATRIIS MON(TIBUS), idest Thebanis. **423.** INFECERE obnubilavere⁶⁴⁰. VINCI hoc scelere fratrum; quasi dicat⁶⁴¹: quamvis illi essent criminosi, gaudebant quod isti duo multo amplius.

424. ILLOS fratres. **427.** IPSE QUIDEM Adrastus. VENERABILIS erat; eum⁶⁴² magne potentie et etatis⁶⁴³ fuisse dicit actor, ut fratrum scelus adaugeat, qui propter talem⁶⁴⁴ desistere noluerunt.

428-429. Potens erat Adra(stus)⁶⁴⁵ et senex⁶⁴⁶, SED QUID proficeret ipse APUD TALES, QUIS, idest quibus, non erant CURE SUA PIGNORA⁶⁴⁷? Quasi dicat: qui propter patrem et matrem⁶⁴⁸ et sorores et suam germanitatem noluerunt desistere, propter externum quomodo desisterent⁶⁴⁹? TAMEN quamvis sciat se⁶⁵⁰ nichil profuturum. ILLE Adrastus. ROGAT EXTERNOS⁶⁵¹, idest circumspectantes⁶⁵² dicens⁶⁵³: ergo

---

⁶³² dei B B2 R] dii A

⁶³³ solet B A R] solent B2

⁶³⁴ interesse B B2 A] mittere R

⁶³⁵ viriliter B B2 A] videtur R

⁶³⁶ depicta B2 A R] depictum B

⁶³⁷ est B2 A R] erat B

⁶³⁸ abstitit B B2 R] abstinet A

⁶³⁹ sorores B A R] sorores B2, *qui sup. lin. add. vocem, quae non legitur*

⁶⁴⁰ obnubilavere B B2 R] obnubilare A

⁶⁴¹ quasi dicat B B2 R] *om.* A

⁶⁴² eum B B2 A] cum R

⁶⁴³ potentie et etatis B B2 R] etatis et potentie A

⁶⁴⁴ talem B2 A R] tale B

⁶⁴⁵ Adra(stus) B2 A R] *om.* B

⁶⁴⁶ senex B2 A R] *post* senex *add.* ispe Adrastus B

⁶⁴⁷ cure sua pignora B R A] cure sua pignora *bis scriptum* B2

⁶⁴⁸ patrem et matrem B2 A R] matrem et patrem B

⁶⁴⁹ desisterent B A] desistent B2 distenti qui R

⁶⁵⁰ sciat se B B2 R] se sciat A

⁶⁵¹ externos B B2 R A *Klotz*^{pp}] *exter honos Klotz*

quandoquidem ipsi se⁶⁵⁴ consclerant feriendo, faciemus nos similiter eos intuendo? Priscianus tamen⁶⁵⁵ volens hoc probare, quod dicatur ‘exter, exera, exterum’, hunc versum adducit in exemplum dicens: «sed quid proficeret apud illos exter honos⁶⁵⁶» [PRISC. *GL* II, p. 85, ll. 6-9]. QUIS, idest quandoquidem⁶⁵⁷ illis non sunt cure sua⁶⁵⁸ pignora?

430. UBI⁶⁵⁹ IURA? que debetis⁶⁶⁰ servare et⁶⁶¹ vos illa violatis⁶⁶²? Ad duos⁶⁶³ apostrophat, inter fratres debet⁶⁶⁴ esse⁶⁶⁵ ius summum. Et UBI sunt DII⁶⁶⁶, quos iurasti.

431. Et UBI sunt BELLA; quasi dicat⁶⁶⁷: inter fratres non est bellum sed facinus. NE PERSTATE, idest ne perseverate⁶⁶⁸ in vestra nequitia.

431. O HOSTIS ad Ethioclem dicit. DEPRECOR TE ut desistas. **432.** QUAMQUAM, idest quamvis, IRA tua⁶⁶⁹ SINAT, idest suadeat tibi, HEC bella. Aliter: QUAMQUAM, idest quamvis, IRA mea⁶⁷⁰, idest odium quod⁶⁷¹ erga⁶⁷² te habeo, SINAT, idest permittat, HEC bella fieri, idest quamvis mortem tuam⁶⁷³ desiderare debeo⁶⁷⁴. NEC⁶⁷⁵ TU MICH SAN(GUINE) LON(GE) correptio est, immo te debeo deprecari ut desistas quia propinquus es michi in sanguine per Poli(nicis) affinitatem. **433.** TE GENER ad⁶⁷⁶ Polinicum. Competentibus usus est verbis, cum regi dixit «deprecor» [*Theb.* XI 431] et privato IUBEO. **434.** LERNAN accusativus Grecus.

⁶⁵² circumspicentes B B2] circumstantes A R

⁶⁵³ dicens B B2 A] dicent R

⁶⁵⁴ se B B2 A] om. R

⁶⁵⁵ tamen B B2 A] om. R

⁶⁵⁶ exter honos B B2 A] exter illos R externos *Klotz*

⁶⁵⁷ quandoquidem B B2 A] quomodo R

⁶⁵⁸ sua B B2 A] post sua add. cura R

⁶⁵⁹ ubi B B2 R] nec A

⁶⁶⁰ debetis B B2 A] deberetis R

⁶⁶¹ et B B2 A] om. R

⁶⁶² violatis B B2 A] videatis R

⁶⁶³ duos B B2 A] duas R

⁶⁶⁴ debet B B2 A] deberet R

⁶⁶⁵ esse B B2 A] om. R

⁶⁶⁶ dii B A] dei B2 *Klotz* dii R

⁶⁶⁷ dicat B2 A R] post dicat add. bellum quod est B

⁶⁶⁸ perseverate B B2 R] perseveratis A

⁶⁶⁹ tua SINAT, idest suadeat (suadet A dissuadeat B2) tibi, HEC bella. Aliter: QUAMQUAM, idest quamvis, IRA B B2 A] om. R

⁶⁷⁰ mea B B2 A] nostra R

⁶⁷¹ quod B2 A R] post quod add. eg B

⁶⁷² erga B B2 R] adversum A

⁶⁷³ tuam B A R] tua B2

⁶⁷⁴ debeo B B2 R] debeam A

⁶⁷⁵ a nec usque immeritos (v. 453) non legitur B2

⁶⁷⁶ ad B R] o A

435-436. ACCENSOS⁶⁷⁷ fratres. Et NON MAGIS⁶⁷⁸ OBS(TANT) CONA(TIBUS) SE(MEL) SUMPTIS⁶⁷⁹, idest iracundie semel irritate vel⁶⁸⁰ viribus. **437-438.** QUAM SCITHA⁶⁸¹ PONTUS, idest Sciticum mare. EREC(TUS) CURVA(TIS)⁶⁸² FLUC(TIBUS) nam in tempestate unde arcuantur. VETUIT CON(CURRERE) CY(ANEOS) MON(TES)⁶⁸³ idest saxa sibi⁶⁸⁴ invicem collidi. Cyane⁶⁸⁵ est mare angustissimum et rapidissimum, unde sepe⁶⁸⁶ ibidem colliduntur⁶⁸⁷, sed maxime quando tempestatas est; dicit ergo: sicut tempestatas in Cyane⁶⁸⁸ saxa collidi non prohibet, sed incitat⁶⁸⁹, sic verba Adrasti duos fratres a bello non retrahunt, sed incitant vel irritant⁶⁹⁰.

440. CORNIPEDES quia in equis dominorum⁶⁹¹ furor apparebat. PULVERE FURENTUM fratrum. **441.** FUGIT Adrastus. **442-443.** ARIONA equum suum. MONENTEM⁶⁹² FA(TA) erat enim divinus equus Neptuni filius. Ille, dico, tam tristis, QUALIS, idest quam tristis. **444-445.** CUSTOS UMBRARUM⁶⁹³ Pluto. Et NOVISSIMUS⁶⁹⁴ HERES MUNDI vel quia res omnes novissime ad eum perveniunt⁶⁹⁵, vel quia sors prima favit⁶⁹⁶ Iovi, secunda Neptuno, novissima Plutoni. Sed ideo dixit «heres», quia pater eius mundi monarchiam obtinuerat⁶⁹⁷. DEMISSUS, idest deorsum missus, in CURRU suo. LEVE SOR(TIS), idest⁶⁹⁸ contrarie sibi.

447-448. FORTUNA⁶⁹⁹ NON INDUL(SIT) PUG(NE) quia⁷⁰⁰ primis ictibus tenorem non concessit.

---

⁶⁷⁷ accensos B A] at mons R

⁶⁷⁸ magis B] *om.* A R

⁶⁷⁹ sumptis B A] super R

⁶⁸⁰ vel B R] de A

⁶⁸¹ Scitha R] citha B seva A *fere nihil legitur* B2

⁶⁸² erc(tus) (erca R) curva(tis) B R] ex eo curra A

⁶⁸³ Cy(aneos) mon(tes) B R] ti nic (?) A

⁶⁸⁴ sibi A *iuxta Lact.*] sunt R michi B *fere nihil legitur* B2

⁶⁸⁵ Cyane B A] clave R

⁶⁸⁶ sepe B R] invicem A

⁶⁸⁷ colliduntur B A] collidentur R

⁶⁸⁸ Cyane B A] Tyane R

⁶⁸⁹ incitat A R] excitat B

⁶⁹⁰ vel irritant B R] *om.* A

⁶⁹¹ dominorum B A] duorum R

⁶⁹² monentem B A] montem R

⁶⁹³ umbrarum B A] ubi R

⁶⁹⁴ novissimus B R] novus A

⁶⁹⁵ perveniunt B A] pervenirunt R

⁶⁹⁶ favit B A] patri (?) R

⁶⁹⁷ obtinuerat A R] obstinuerat B

⁶⁹⁸ idest B R] *om.* A

⁶⁹⁹ fortuna B R] fortune A

⁷⁰⁰ quia B A] *post quia add.* in R

450-453. BONUS⁷⁰¹ ERROR repugnans sceleri, IMMERTOS scilicet⁷⁰². **453-454.** PRODIGIUM, scilicet⁷⁰³ illi bis concurrentes se⁷⁰⁴ non leserunt. VENERABILE, idest veneratione dignum et admirabile. MOVET ut eos separent; vel⁷⁰⁵ PRODIGIUM, idest fratres prodigiosi, sed expressius dixit. VENERABILE, idest formidandum, MOVET et cetera. **455.** ITERARE A(CIES)⁷⁰⁶, idest denuo bellum instaurare. **456.** MISERIS⁷⁰⁷ fratribus. OPP(ONERE) TO(TUM) BEL(LUM), idest utrasque turmas obicere⁷⁰⁸ et ita eos separare.

457. OFFENSA TERRIS propter scelera, que ibi fiebant. Et CETU, idest cetui deorum, qui⁷⁰⁹ patiebantur hec fieri et est antythosis⁷¹⁰. **458.** IN PARTE CELI AVER(SA), idest secreta, quia Iupiter diis imperaverat, ne viderent facinus, ubi ait: «Ledei videant⁷¹¹ ne⁷¹² talia fratres» [*Theb.* XI 133]. **462.** IOVEM qui hec previderat⁷¹³. PARCAS que consentiebant providentie⁷¹⁴. **463.** POLIS⁷¹⁵ relictis. **464.** IAM MALLE⁷¹⁶ quam sydera.

465-466. O⁷¹⁷ NATURA PRINCEPS⁷¹⁸ que es creatrix omnium. QUID, idest ad quid⁷¹⁹, CREABAS⁷²⁰ ME, UT pro ‘utpote’, OBSTATURAM, idest⁷²¹ que obstare⁷²² deberem⁷²³, SEVIS ANIMIS A(NIMANTUM), idest pravis voluntatibus hominum et deorum⁷²⁴? Ad hoc enim⁷²⁵ fuit creata Pietas, ut deorum et hominum pravam

---

⁷⁰¹ bonus B A] honus R

⁷⁰² scilicet B2 A R] *om.* B

⁷⁰³ scilicet B A R] *post* scilicet *add.* quod B2

⁷⁰⁴ bis concurrentes se B B2 A] concurrentes ter sunt R

⁷⁰⁵ vel PRODIGIUM, idest fratres prodigiosi, sed expressius dixit. VENERABILE, idest formidandum, MOVET et cetera B B2 R] *in marg.* A

⁷⁰⁶ iterare a(cies) A B2 (*qui sup. lin. add. vocem, quae non legitur*) itarare B certare R

⁷⁰⁷ miseris B B2 R] amissis A

⁷⁰⁸ obicere B B2 A] obrute R

⁷⁰⁹ qui B A] que B2 R

⁷¹⁰ antythosis B A] amtyphosis B2 anthiphosis R

⁷¹¹ videant B B2 A] ..edeat R

⁷¹² ne B B2 A R] neu *Klotz*

⁷¹³ previderat B B2 A] prevideat R

⁷¹⁴ providentie B B2 A] providere R

⁷¹⁵ polis B B2 A] poris R

⁷¹⁶ malle B B2 A] male R

⁷¹⁷ o B B2 R] a A

⁷¹⁸ princeps *Klotz* B2 A R] princeps B

⁷¹⁹ ad quid B B2 A] aliquid R

⁷²⁰ creabas B B2 A *R^{b.c.}*] cerabas *R^{a.c.}*

⁷²¹ idest B B2 A] in R

⁷²² obstare B A R] obstatura B2

⁷²³ deberem B B2 A] debere R

⁷²⁴ hominum et deorum B B2 R] deorum et hominum A

⁷²⁵ enim B A] *non legitur* B2 *om.* R

compesceret⁷²⁶ voluntatem; dicit⁷²⁷ ergo: cum ad hoc creata fuerim⁷²⁸, quare michi non licet hoc facere?

467. NIL sum, idest nullius precii.

468. O FUROR exclamationes sunt ex parte Pietatis. PROMETHEOS qui de luto terre⁷²⁹ plasmavit⁷³⁰ hominem.

469. POST PYRRAM, idest post diluvium⁷³¹, quod fuit sub⁷³² Pyrra et⁷³³ Deucalione.

470. EN, idest ecce, nunc⁷³⁴ iterum GENUS MORTALE, idest pessimum⁷³⁵, sicut tunc vocabulo abutitur.

470. SPECULATA⁷³⁶ verba sunt actoris. 471. AUXILIO⁷³⁷, idest ad ferendum auxilium.

471. TEMPTEMUS si⁷³⁸ auxilium ferre⁷³⁹ poterimus. 471-473. NIVEUS⁷⁴⁰ LIMES⁷⁴¹ cum Pietas⁷⁴² de celo ad terras descenderit, licet MESTA esset⁷⁴³, quacumque⁷⁴⁴ ibat per nubes obscuras claram⁷⁴⁵ sui numinis⁷⁴⁶ trahebat semita⁷⁴⁷.

474. MANSUESCERE⁷⁴⁸ ceperunt. 476. FRATRIBUS ipsis, qui pugnabant⁷⁴⁹.

477. SIMULATA bene, nam Pietas numquam⁷⁵⁰ armata incedit.

479. QUIS pro 'quibus'.

481. FORS IPSA RE(PUGNAT) supra: «et paulum Fortuna⁷⁵¹ morata est» [*Theb.* XI 448].

⁷²⁶ compesceret B B2 A] conspiceret R

⁷²⁷ dicit B B2 A] licet R

⁷²⁸ fuerim B B2 R] fuissem A

⁷²⁹ terre B B2 R] *om.* A

⁷³⁰ plasmavit B B2 R] formavit A

⁷³¹ post diluvium B A R] post diluvium B2, *qui sup. lin. add. vocem, quae non legitur*

⁷³² sub B B2 A] sunt R

⁷³³ et B A R] *sup. lin.* B2

⁷³⁴ nunc B B2 A] non R

⁷³⁵ pessimum B2 A R] *vox. erasa cum correctione in marg., quae non legitur B*

⁷³⁶ speculata B R A] *post speculata add. idest B2*

⁷³⁷ auxilio B2 A R *Klotz*] auxilium B *Klotz*^{APP}

⁷³⁸ si B B2 A] *si bis scriptum R*

⁷³⁹ ferre B A R] afferre B2

⁷⁴⁰ niveus B B2 R] vivens A

⁷⁴¹ limes B2 A] lines R licet B

⁷⁴² Pietas B B2 A] Pietate R

⁷⁴³ esset B B2 A] seret R

⁷⁴⁴ quacumque B B2 A] quantuque (?) R

⁷⁴⁵ claram B B2] clara R deam A

⁷⁴⁶ numinis B B2] nominis A numeris R

⁷⁴⁷ semita B B2 R] semi tantum A

⁷⁴⁸ mansuescere B B2 A] mansuessere R

⁷⁴⁹ pugnabant B B2 A] pugnabat R

⁷⁵⁰ numquam B B2 A] enim quem R

⁷⁵¹ Fortuna B B2 A] fortunata R

482. Pietas NONNICHIL⁷⁵², idest multum⁷⁵³, IMPULERAT⁷⁵⁴ ad eos separandos DUBIOS prius, scilicet Grecos et Thebanos. **483.** IGNE CE(LESTI), idest fulmine. **484.** INCREPITANS Pietatem sic⁷⁵⁵: QUID OBVERTERIS⁷⁵⁶, idest contradicis vel opponeris⁷⁵⁷ AUSIS BEL(LI). **485.** O INERS NUMEN Pietas namque semper⁷⁵⁸ pacem suadet, que est inertium⁷⁵⁹.

487-488. Vere «sera» [*Theb.* XI 486], quia UBI TUNC eras CUM BACHUS CIERET BELLA⁷⁶⁰; hoc dicit propter consequens, scilicet cum Agave occidit Penteum. Ecce illud consequens: ET pro 'idest', cum ORGIA, idest⁷⁶¹ Bacchus in orgiis suis, FURIARENT transitive, idest⁷⁶² insanire facerent⁷⁶³, MATRES ARMATAS contra filios.

489-491. DUM SERPENS MAR(TIUS), idest Marti consecratus, BIBIT STAGNA; hoc iterum propter consequens, quia⁷⁶⁴ Cadmi socios occidit et⁷⁶⁵ occisus est a Cadmo, quod⁷⁶⁶ fuit facinus, quia sacer erat. DUM CADMUS ARAT⁷⁶⁷ hoc iterum propter consequens, quia nati sunt fratres de dentibus, qui se invicem⁷⁶⁸ occiderunt. DUM VICTA⁷⁶⁹ CADIT⁷⁷⁰ SPINX iterum⁷⁷¹ propter⁷⁷² consequens. Cum rediret Edipus de templo⁷⁷³ Apollinis Spingem de rupe precipitavit et ad Phocidem veniens⁷⁷⁴ patrem occidit et ecce hoc consequens ponit dicens: DUM⁷⁷⁵ GENI(TOR)⁷⁷⁶ ROGAT OE(DIPODEN) ut sibi parcat. DUM LAMPADE NOSTRA ecce aliud consequens ponit,

---

⁷⁵² nonnichil B B2 A] nichil R

⁷⁵³ multum B B2 A] nullum *sup. lin.* R, *ras. in textu*

⁷⁵⁴ impulerat B B2 A] impulsat R

⁷⁵⁵ sic B B2 A] sit R

⁷⁵⁶ obverteris B B2 A] obvias R

⁷⁵⁷ opponeris B B2] opponis A obponitur eis R

⁷⁵⁸ semper B B2 R] *om.* A

⁷⁵⁹ inertium B B2 A] inhercium R

⁷⁶⁰ Bacchus cieret bella B B2 A] cibellus R

⁷⁶¹ idest B B2 A] *om.* R

⁷⁶² idest B2 A R] *om.* B

⁷⁶³ facerent B B2 A] facerent *in inf. marg.* R, *ras. in textu*

⁷⁶⁴ quia B B2 A] qui R

⁷⁶⁵ et B A] *non legitur* B2 *om.* R

⁷⁶⁶ quod B2 A R] *post* quod *add.* iterum B

⁷⁶⁷ arat R] erat B2 A *om.* B

⁷⁶⁸ invicem B A R] invice B2

⁷⁶⁹ victa B B2 A] victa R, *qui sup. lin. add.* Spinx

⁷⁷⁰ cadit B B2 A] sac R

⁷⁷¹ iterum B B2 A] interea R

⁷⁷² propter B B2 R] per A

⁷⁷³ templo B B2 A] terra R

⁷⁷⁴ veniens B B2 A] *om.* R

⁷⁷⁵ dum B B2 A] dis R

⁷⁷⁶ geni(tor) A R] genitrix B geni(tor) B2, *qui sup. lin. add.* Laius

scilicet⁷⁷⁷ matris incestum cum filio; quasi dicat: hec omnia scelera prius debueras⁷⁷⁸ prohibere, ut istud non sequeretur⁷⁷⁹.

492. SIC URGET⁷⁸⁰ Tesiphone Pietatem⁷⁸¹. **495-496.** DIVA⁷⁸² Pietas. TRAHIT PAL(LAM)⁷⁸³ DE(IECTAM) IN LU(MINA)⁷⁸⁴ ne videat⁷⁸⁵ Furiam, clamide vultum tegit.

497. IRE fratrum. TUNC Pietate remota. ACCENSE sunt. **498.** VERSE non corpore sed animo. VOLUNT SPEC(TARE) que prius volebant prohibere⁷⁸⁶.

499. INSTAURANT fratres, idest iterant. REX Ethio(cles)⁷⁸⁷. **500.** OCCUPAT, idest prevenit fratrem in iaculando⁷⁸⁸. CASUM⁷⁸⁹ oportunitatem; vel⁷⁹⁰ «ictum» habent quidam libri.

501. CONATA VIAM sibi efficere transeundo. **502.** NON PERFERT ICTUS, idest non facit. VINCITUR quia transire non potest. ALTO AU(RO), idest spissitudine clipei deaurati⁷⁹¹.

503. EXUL Pol(inices). SUBIT post illum iaculatur. FUNESTA vulnera.

504-505. DII: bene, deos scelerum ad scelus faciendum⁷⁹² sibi conciliat⁷⁹³ dicens: o DII QUOS RO(GAVIT) OEDI(PODES) supra in primo: «Dii sontes animas angustaque Tar(tara)⁷⁹⁴ pe(nis) qui re(gitis)⁷⁹⁵» et cetera [*Theb.* I 56-57]. FIRMATE⁷⁹⁶ ad effectum perducite, scilicet ut fratrem meum perimam. **504-506.** NON POSCO IMP(ROBA) VO(TA)⁷⁹⁷, idest me regnaturum⁷⁹⁸ post illum, quod poscere improbum⁷⁹⁹ esset. Voti⁸⁰⁰

⁷⁷⁷ scilicet B B2 A] om. R

⁷⁷⁸ debueras B B2 A] deberant R

⁷⁷⁹ sequeretur B2 A R] consequeretur B

⁷⁸⁰ urget B B2 A R] urguet Klotz

⁷⁸¹ Pietatem B B2 A] Pietate R

⁷⁸² diva B B2 A] pro dura R

⁷⁸³ pal(lam) B B2 R] pas A

⁷⁸⁴ in B B2 A] am R

⁷⁸⁵ videat B B2 A] videas R

⁷⁸⁶ prohibere B B2 A] proibere R, *qui sup. lin. add. aliter prohicere* (?)

⁷⁸⁷ Ethio(cles) B B2 A] *post* Ethi(ocles) *add. hoc* R

⁷⁸⁸ iaculando B B2 A] iaculalo R

⁷⁸⁹ casum B B2 A] cassum R

⁷⁹⁰ vel B B2 A] quod R

⁷⁹¹ deaurati B B2 A] aurati R

⁷⁹² deos scelerum ad scelus faciendum B] ad scelus faciendum deos scelerum B2 ad scelus faciendum dans scelerum A ad scelus faciendum scelerum (scelere R^{d.c.}) R^{p.c.}

⁷⁹³ sibi conciliat B2] sibi concivit A si consistat R invocat B

⁷⁹⁴ Tar(tara) B B2 A] Tartaro R

⁷⁹⁵ re(gitis) B B2 R] regnis A

⁷⁹⁶ firmate B B2 A Klotz^{pp}] firmata R flammare Klotz

⁷⁹⁷ posco imp(roba) (ip R) vo(ta) B B2 R] pas r (?) ino A

⁷⁹⁸ me regnaturum B B2 A] regnaturum m R

⁷⁹⁹ improbum B B2] reprobum A probum R

⁸⁰⁰ voti NON IRRITUS, quia nostrum postulavit exitium et impetravit B] om. B2 A R

NON IRRITUS, quia nostrum postulavit exitium et impetravit. PIABO a scelere. MANUS meas, idest⁸⁰¹ fratricidium⁸⁰² expiabo morte mea. **507.** DUM, idest solummodo sit hoc, quod HIC⁸⁰³ Ethio(cles) MORIENS⁸⁰⁴ et cetera. **508.** Et⁸⁰⁵ ille existens MINOR UMBRA, regno amisso, PORTET⁸⁰⁶ HUNC DO(LOREM)⁸⁰⁷, scilicet me regem esse.

509. UTRIQUE⁸⁰⁸ Ethiocli⁸⁰⁹ et equo. **510-511.** LAXATO, idest levato⁸¹⁰. GENU SEDENTIS Ethio(clis). IRRITA VO(TI), idest impos⁸¹¹, quia non lesit quem⁸¹² intendebat. **512.** IN COSTIS equi.

513. IT⁸¹³ PRECEPS dolore coactus huc et illuc⁸¹⁴ discurrit. **514.** SCRIBIT signat.

515. ILLE EX(ULTAT) Pol(inices)⁸¹⁵. **516.** ET IPSE Ethio(cles). **517-518.** IN EGRUM CORNIPEDEM fratris sui.

520. PRECIPITANT, idest precipitantur.

521. FRANGUNT alterna collisione. TONSAS⁸¹⁶ remos eo quod tondunt⁸¹⁷, idest feriunt mare. MUTANT, idest permiscunt. **522.** TENEBRIS, idest tenebroso aer⁸¹⁸; vel sit ablativus et deest 'in'. HYEMIQUE SIBIQUE, idest contra tempestatem⁸¹⁹ et contra se. **523.** SICUT ERANT simul mixte. Due⁸²⁰ naves⁸²¹ sunt duo fratres, tempestatas maris est tempestatas belli⁸²². **524.** HEC, idest talis erat, FACIES BEL(LI)⁸²³ adaptatio.

525. TANTUM ANIMIS IRAQUE 'valent' subaudis⁸²⁴. **525-526.** ODIS⁸²⁵ IGNESENTIA, idest vultus ignescentes⁸²⁶, qui indicabant⁸²⁷ odium. RIMANTUR intuentur. **527.** ADEO,

⁸⁰¹ idest B2 A R] *om.* B

⁸⁰² fratricidium B B2 A] fratricidium *in marg.* R, *ras. in textu*

⁸⁰³ hic B B2 R] *post hic add.* scilicet *ma* A

⁸⁰⁴ moriens B] manens A monens R *non legitur* B2

⁸⁰⁵ et cetera B A R] *non legitur* B2

⁸⁰⁶ portet B B2 R] portus A

⁸⁰⁷ do(lorem) B B2 A] da R

⁸⁰⁸ utrique B A R Klotz^{pp}] inter Klotz *non legitur* B2

⁸⁰⁹ Ethiocli B B2 A] Ethiclis R

⁸¹⁰ levato A R] leva o B2 elevato B

⁸¹¹ inpos B A R] *non legitur* B2

⁸¹² quem B B2 R] quod A

⁸¹³ it B B2] ut A to (?) R

⁸¹⁴ illuc B A R] *non legitur* B2

⁸¹⁵ Pol(inices) B B2 A] *om.* R

⁸¹⁶ tonsas B B2 R] tonsos A

⁸¹⁷ tondunt B B2 R] tandunt A

⁸¹⁸ aer B B2] fi A aere R

⁸¹⁹ contra tempestatem B B2 A] contempesta R

⁸²⁰ due B B2 R] duo A

⁸²¹ naves B B2] manes A R

⁸²² tempestatas belli B B2 R] belli tempestatas A

⁸²³ bel(li) B B2 A R] pugnae Klotz

⁸²⁴ subaudis B B2 R] subaudi A

⁸²⁵ odia B B2 A] dia R

⁸²⁶ ignescentes B B2 A] igne dentes R

idest in tantum. NIL erat⁸²⁸ inter eos. MEDIE TELLURIS quasi dicat: adeo propinqui erant, quod vultus suos sibi invicem licebat⁸²⁹ intueri. **529.** CEU LITUOS⁸³⁰ quasi dicat: sicut litui solent ad bellum animare⁸³¹, sic alterne contumelie eos incitabant.

530. FULMINEOS⁸³² VELUTI duos⁸³³ fratres duobus apris comparat. **532-533.** LUNATA ORA propter curvaturam dentium. **534.** PALLENS timens ne irruent⁸³⁴ in eum; vel PALLENS desiderio, ut cum alter victus fuerit⁸³⁵ eum rapiat. Venatori Creon⁸³⁶ comparatur, qui regnum Ethioclis expectabat⁸³⁷, nam Polinicum non diu victurum extimabat; dixerat enim: «et eodem pectora ferro / rescindam» [*Theb.* XI 506-507]. **536.** FACINUSQUE PERACTUM EST⁸³⁸ quia sanguis est effusus⁸³⁹, neuter est⁸⁴⁰ innoxius.

537. NEC IAM EST OPUS⁸⁴¹ FURIIS sola ira sufficit ad incitationem, sed ille Furie MIRANTUR⁸⁴² scelus eorum TANTUM, non autem incitant⁸⁴³. **538.** LAUDANTES eos in scelere⁸⁴⁴. PLUS POSSE quam suos, cum ipse sint dee furoris⁸⁴⁵.

539. AFFECTAT⁸⁴⁶ desiderat⁸⁴⁷. **540.** ET NESCIT MANARE SUUM, idest⁸⁴⁸ non sentit, adeo alienum⁸⁴⁹ effundere desiderat⁸⁵⁰. **541.** CUI quia sibi erat IRA FORTIOR⁸⁵¹, idest iustior. **541-542.** ET⁸⁵² NEFAS IUSTIUS, idest causa facinoris iustior propter regnum sibi denegatum. ALTE, idest profunde. **543.** MALE TEGIT, idest non tegit. PLUMIS,

⁸²⁷ indicabant B B2 R] indicant A

⁸²⁸ erat inter B B2 A] tulerat in marg. R, ras. in textu

⁸²⁹ licebat B B2 A] liceret R

⁸³⁰ lituos B A] cultores (pro ceu lituos) R liteos B2, qui sup. lin. add. vocem, quae non legitur

⁸³¹ animare B2 A R] incitare B

⁸³² fulmineos B B2 A] fulmineas R

⁸³³ duos B A R] duo B2

⁸³⁴ irruent B B2 A] irruant R

⁸³⁵ victus fuerit B B2 R] fuerit victus A

⁸³⁶ venatori Creon B A R] venator Creonti (-ti sup. lin.) B2

⁸³⁷ expectabat B2 A R] expectebat B

⁸³⁸ peractum est B B2] por A ac R

⁸³⁹ est effusus B A R] effusus est B2

⁸⁴⁰ neuter est B B2 R] nemore A

⁸⁴¹ nec iam est opus B B2] iam nec opus est A nec iam opus est R

⁸⁴² mirantur B A R] mirentur B2

⁸⁴³ incitant B B2 A] incitant in marg. R, ras. in textu

⁸⁴⁴ scelere B B2 A] celere R

⁸⁴⁵ dee furoris B B2 A] de furores R

⁸⁴⁶ affectat B B2] affectant A R

⁸⁴⁷ desiderat B B2] desiderant A R

⁸⁴⁸ idest non sentit (sumat R) B B2 R] om. A

⁸⁴⁹ alienum B B2 A] alie non R

⁸⁵⁰ desiderat B B2 A] desiderant R

⁸⁵¹ fortior B B2 R] foxior A

⁸⁵² ET NEFAS IUSTIUS, idest (idest om. R) causa facinoris (furoris B) iustior B A R] om. B2

idest lorica, que antiquitus solebat⁸⁵³ consui in modum⁸⁵⁴ plumarum.

544. ILLE Ethio(cles)⁸⁵⁵ NONDUM⁸⁵⁶ erat DOLENS, idest dolorem vulneris nondum⁸⁵⁷ sentiebat. **547.** VULNERE, idest dolore vulneris.

547. NEC PARCIT Pol(inices). CEDENTI⁸⁵⁸ Ethiocli⁸⁵⁹.

549-551. EFFETA, idest faciens effectum. REGNIS, idest regni delitiis. O IMPERIA que habuisti. Exclamationes⁸⁶⁰ non requirunt regimen verbi⁸⁶¹. SUB UMBRA LON(GA)⁸⁶² in diuturna quiete. VIDES, idest videre potes. MEMBRA mea. EXERCITA, idest dura et laboris patientia.

552. SIC fortiter, sicut ego pugno. LASSA, idest iam defficiens. **553.** DUCI Ethi(ocli). SUMMUSQUE CRUOR⁸⁶³, idest modicus⁸⁶⁴. **554.** FRAUDEM ut fratrem occidat.

556. ERIGITUR, idest sedentes in Cythero bellum intuentes cum clamore assurgunt.

557. BENE HABET impersonaliter. NON IRRI(TA) VO(VI), idest vota irrita non feci, supra: «dii⁸⁶⁵ quos effosso⁸⁶⁶» et cetera [*Theb.* XI 504].

559. HUC ALIQUIS afferat michi. INSIGNE COMARUM⁸⁶⁷ diadema.

560. HEC DICENS⁸⁶⁸ Pol(inices). **561.** CEU⁸⁶⁹ LATURUS esset subaudis⁸⁷⁰; sed ideo dixit «ceu»⁸⁷¹, quia de fratricidio decus non esset habiturus si⁸⁷² etiam arma⁸⁷³ eius secum asportaret⁸⁷⁴. **562.** ILLE Ethio(cles). **562-563.** MANIBUS NON(DUM) PERACTIS,

⁸⁵³ solebat *B B2 A]* om. *R*

⁸⁵⁴ in modum *B B2 A]* inde *R*

⁸⁵⁵ Ethio(cles) *B B2 A]* erit hec *R*

⁸⁵⁶ nondum *B B2 A]* num *R*

⁸⁵⁷ dolorem vulneris nondum *B B2 R]* nondum dolorem vulneris *A*

⁸⁵⁸ cedenti *B B2 A]* sedenti *R*

⁸⁵⁹ Ethiocli *B B2 A]* Ethiclis (?) *R*

⁸⁶⁰ exclamationes *B B2 A]* stomationes *R*

⁸⁶¹ verbi *B B2 A]* virtute *R*

⁸⁶² umbra lon(ga) *B B2 A]* umbris ideo *R*

⁸⁶³ summusque cruor *B B2]* sum modo que o *A* cum mo que se *R*

⁸⁶⁴ modicus *B B2 A]* madicus *R*

⁸⁶⁵ dii *B B2 A R]* di *Klotz*

⁸⁶⁶ effosso *B B2]* effuso *A* effosa *R*

⁸⁶⁷ comarum *B B2 A]* nequ (?) *R*

⁸⁶⁸ dicens *B B2 A]* diceret *R*

⁸⁶⁹ ceu *B B2 A]* seu *R*

⁸⁷⁰ subaudis *B B2 A]* subaude *R*

⁸⁷¹ ceu *B B2 A]* seu *R*

⁸⁷² si *B B2 A]* sed *R*

⁸⁷³ arma *B B2 A]* arma *R*, qui sup. lin. add. aliter urnam

⁸⁷⁴ asportaret *B2 A]* adportaret *B* asportavit *R*

idest morte. ANIMAM⁸⁷⁵, idest reliquias anime.

565-566. ET SUPPLEVIT ODIO⁸⁷⁶ RELIQUIAS TENUES VITE LABANTIS quasi dicat: ex odio volebat ei nocere, ad supplementum⁸⁷⁷ ergo odii vite reliquias⁸⁷⁸ ut gravius noceret adiunxit⁸⁷⁹. Aliter: tantis viribus fratrem⁸⁸⁰ conatus est⁸⁸¹ occidere, quod in ipso actu vite reliquias expiravit.

568-569. ILLE Pol(inices) ait: o PERFIDE et cetera.

570. ILLIC QUOQUE sicut hic⁸⁸² reposco. PACTA, idest pactionem⁸⁸³ regni abiurati.

571. SI MODO, idest si adhuc. STAT pro 'est'. URNA, idest iudicium, nam in urna ponebant antiqui signum nequitie et innocentie et versabant⁸⁸⁴ urnam, si prius caderet signum nequitie nocens erat et puniebatur; si vero innocentie evitabat iudicium. AGENOREI IUDICIS idest⁸⁸⁵ Mynois⁸⁸⁶ filii⁸⁸⁷ Iovis et Europe filie Agenoris⁸⁸⁸. **572.** QUE⁸⁸⁹ urna. DATUR, idest dicitur.

574. ITE TRUCES ANIME imprecatio actoris in fratres nequissimos. **575.** ET CUNCTAS HEREBI CONSUMITE⁸⁹⁰ PENAS, idest omnia supplicia subite.

576. O STIGIE DIVE⁸⁹¹ quasi dicat: iam satis in nostra regnastis regione. **577-579.** VIDERIT deest 'utinam'. UNA DIES illa tantum, in qua hec gesta sunt. HOC SCELUS fratricidium⁸⁹². IN OMNIBUS TERRIS et SUB OMNI EVO quasi dicat: utinam nulla sit regio, in qua contingat scelus consimile⁸⁹³ et in nullo tempore amplius videatur, et utinam HOC MONSTRUM INFAME EXCIDAT FUTURIS, idest a memoria et noticia

⁸⁷⁵ animam B A R] anima B2

⁸⁷⁶ supplevit odio B B2 R] suple(vit) odii A

⁸⁷⁷ ad supplementum B B2 A] ad suplementum *in marg.* R, *ras. in textu*

⁸⁷⁸ vite reliquias B A R] *non legitur* B2

⁸⁷⁹ adiunxit B2] adduxit B A R

⁸⁸⁰ fratrem B B2 A] *post fratrem add. si* R

⁸⁸¹ fratrem conatus est B B2 R] conatus est fratrem A

⁸⁸² hic B B2 A] hoc R

⁸⁸³ pactionem B B2 R] pactum A

⁸⁸⁴ et versabant B B2 A] adversabant R

⁸⁸⁵ idest B2 A R] *om.* B

⁸⁸⁶ Mynois B B2^{h.c.} A] minoris B2^{h.c.} R

⁸⁸⁷ filii B B2 A] filius R

⁸⁸⁸ Agenoris B A R] Agenoris B2, *qui sup. lin. add. vocem, quae non legitur*

⁸⁸⁹ que B B2 A R *Klotz^{pp}*] qua *Klotz*

⁸⁹⁰ cunctas herebi consumite B] cunctas e qu B2 contra pe con A cuncta pe con R

⁸⁹¹ dive B B2 A] dum R

⁸⁹² fratricidium B B2 A] faciendum R

⁸⁹³ consimile B B2 A] consimilem R

futurorum. ET SOLI REGES⁸⁹⁴ non autem alii MEMORENT, ne iniuste regnum possideant, sed similem timentes exitum a⁸⁹⁵ consimili⁸⁹⁶ desistant scelere.

580. GENITOR Edipus. FINE SCELERIS⁸⁹⁷, scilicet morte filiorum. **582.** MORTEM IMPERFECTAM, idest⁸⁹⁸ cecitatem⁸⁹⁹ suam, que erat ymago mortis, ut⁹⁰⁰ in primo⁹⁰¹: «longaque⁹⁰² animam sub nocte trahebat⁹⁰³» [*Theb.* I 48]. **582-583.** UTRAQUE CANITIES barbe et crinium. STAT, idest horret⁹⁰⁴. VETERI TABO sanguine oculorum, quos sibi eruerat. **584.** PROCUL erant. ORA, idest intus propter fossas oculorum, sicut alibi de Thesiphone: «sedet intus abactis / ferrea lux oculis» [*Theb.* I 104-105].

586. VIRGO Antigone, que ducebat eum. Ceci⁹⁰⁵ exprimit habitum⁹⁰⁶, cuius dextra⁹⁰⁷ baculo et sinistra suo duci innititur⁹⁰⁸.

587-588. Talis erat Edipus, QUALIS SULCATOR Caron. PIGRI AVERNI propter paludes⁹⁰⁹. SI ille⁹¹⁰. EXOSUS MANES, idest⁹¹¹ infernalem habitudinem⁹¹². **589.** TURBET⁹¹³ suo horrore⁹¹⁴ obnubilet⁹¹⁵. QUE pro 'idest'. **590-591.** Non DIU⁹¹⁶ PATIENS SUPERNI AERIS glosa est prioris littere. CESSANTE MAGISTRO, idest Carone. **591-592.** CRESCAT⁹¹⁷ LONGUM OPUS, idest numerus umbrarum. SECULA, idest anime, que migraverunt a seculo. **593.** TALIS Edipus. COMITI⁹¹⁸ Antigone, que eum ducebat⁹¹⁹. EXTREMA⁹²⁰ mortem fratrum.

---

⁸⁹⁴ soli reges B B2 A] salire R

⁸⁹⁵ a B A] om. B2 R

⁸⁹⁶ consimili B B2 A] simili R

⁸⁹⁷ sceleris B B2 A] ce R

⁸⁹⁸ idest B B2 A] om. R

⁸⁹⁹ cecitatem B B2 A] cecisatem R

⁹⁰⁰ ut B B2 R] aut A

⁹⁰¹ primo B B2] principio A R

⁹⁰² longaque B B2 R] longamque A

⁹⁰³ trahebat B B2 A] terrebat R

⁹⁰⁴ horret B B2] homnibus A corpus R

⁹⁰⁵ ceci B B2 A] post ceci add. quia R

⁹⁰⁶ habitum B B2 R] post habitum add. quasi dicat A

⁹⁰⁷ dextra B B2] dexteram A dextram R

⁹⁰⁸ innititur B A] imittitur B2 innititur (?) sup. lin. R, ras. in textu

⁹⁰⁹ paludes B B2 A] paludi R

⁹¹⁰ ille B2 R] ipse B om. A

⁹¹¹ idest B B2 A] om. R

⁹¹² habitudinem B A R] habitationem B2

⁹¹³ turbet B B2 R] turbe A

⁹¹⁴ horrore B B2 A] honore R

⁹¹⁵ obnubilet B B2 R] obnubilus A

⁹¹⁶ diu B B2 R] duo A

⁹¹⁷ crescat B B2 A] ceressat (?) R

⁹¹⁸ comiti B A R] comite B2

⁹¹⁹ ducebat B B2 A] ducebant R

⁹²⁰ extrema B A R] extremat B2

595. CUNCTATUR⁹²¹ ducere eum. **595-596.** NESCIA QUID PARET pater suus. IMPLICITOS⁹²² Edipum et Antigone simul iunctos. **597.** IN STRAGE cadaverum, armorum et curruum. **598.** DUX Antigone. LABORAT trahendo senem.

599. MONSTRAVIT Edipo; sed ideo dixit CLAMOR, quia cum invenisset soror fratrum cadavera exclamavit. **600.** INSTERNIT⁹²³ Edipus. FRIGENTIBUS⁹²⁴ filiis extinctis.

601. NEC VOX 'fuit' subaudis⁹²⁵.

603. ORA⁹²⁶ filiorum. LATENTIA in galeis.

605. TARDA quia hucusque sum illis imprecatus, nunc autem de morte eorum⁹²⁷ ingemisco.

606. SUB HOC CORDE idest meo; cum sim adeo nepharius, possum⁹²⁸ ne habere pietatem?

607. O NATURA o⁹²⁹ pietas naturalis.

608. SERPUNT⁹³⁰ volentes⁹³¹ exire. **608-609.** PER ARIDA VUL(NERA), idest per aridam cecitatem cruore concreto; vel rem dixit naturalem, quia ceci lacrimas non emittunt. MANUS quia oculi non possunt. SEQUITUR verberando. IN⁹³² PLANCTUS⁹³³ MOLLES quia plangere mollium est.

610. IUSTA⁹³⁴ EX(EQUALIA)⁹³⁵, idest lacrimas meas et planctum loco exequiarum; utrumque potest esse mobile vel⁹³⁶ substantivum. **611.** NIMIUMQUE MI⁹³⁷ in sceleris imitatione⁹³⁸ nichil a meis criminibus discrepantes.

613-614. VESTRAS INFERIAS⁹³⁹ o filii mei. O SI⁹⁴⁰, idest utinam.

---

⁹²¹ CUNCTATUR (cur tanto R) ducere (dicente A) eum (eiu A). NESCIA QUID PARET pater suus B A R] *om.* B2

⁹²² implicitos B B2 A] implicteosus (?) R

⁹²³ insternit B B2 R] instravit A

⁹²⁴ frigentibus B B2 A] fringentibus R

⁹²⁵ subaudis B B2] subaudi A subaude R

⁹²⁶ ora B B2 A] *om. spatium vacuo relicto* R

⁹²⁷ eorum B2 A R] illorum B

⁹²⁸ possum B B2 A] possunt R

⁹²⁹ o B B2 A] *om.* R

⁹³⁰ serpunt B B2] septum A certum R

⁹³¹ volentes B B2 A] videntes R

⁹³² in B B2 A] etiam R

⁹³³ planctus B A] plactus B2 conplantus R

⁹³⁴ iusta B A] iuxta B2 R

⁹³⁵ ex(equalia) B B2 A] ecce R

⁹³⁶ vel B B2 A] et R

⁹³⁷ mi B2 A R] mei B *Klotz*

⁹³⁸ imitatione B B2 R] mutatione A

⁹³⁹ vestras inferias B B2 A] mans in R

615. EX MORE nam⁹⁴¹ semel oculos⁹⁴² effodi: utinam nunc redirent⁹⁴³, ut iterum possem⁹⁴⁴ effodere⁹⁴⁵.

616. EXAUDITA MAGIS IUSTO⁹⁴⁶ quia ad effectum perducta sunt. **617.** VOTA que feci, cum filiis meis inprecarer, supra: «dii sontes⁹⁴⁷ animas» et cetera [*Theb.* I 56].

618. VERBA mea. PREREPTA de⁹⁴⁸ ore⁹⁴⁹ meo cadentia⁹⁵⁰. **619.** DICTAVIT FATIS, idest effecit ut evenirent fataliter⁹⁵¹, quasi fuissent adeo⁹⁵² provisa⁹⁵³. Fata sunt⁹⁵⁴ divine voluntatis prosecutio; deus ergo voluntatem suam dictat Fatis, ut res secundum ipsam in mundo prosequantur.

619-621. ILLA, scilicet verba mea; vel ILLA mala, que nunc eveniunt. MOVIT, idest⁹⁵⁵ adventum⁹⁵⁶ produxit. FUROR meus. ET ERINIS, idest⁹⁵⁷ infernalis Furia⁹⁵⁸. ET PATER, idest⁹⁵⁹ scelus de patre, quem occidi. ET GENITRIX, idest facinus⁹⁶⁰ de matre, quam incestavi. ET REGNA, idest regni cupido, quod per mortem patris obtinui. OCULIQUE CA(DENTES) quos michi erui in vindictam scelerum. Hec supradicta⁹⁶¹ scelera tanti mali fuerunt origo, sed EGO NIL peccavi, idest inprecatio mea hunc eventum habere non potuit. Aliter⁹⁶² et vim⁹⁶³ facies in vocabulis: PATER⁹⁶⁴, idest⁹⁶⁵ hoc quod ego ex matre mea fratres genui, ET GENITRIX, idest hoc⁹⁶⁶ quod ipsa ex

⁹⁴⁰ si B B2 A] ci R

⁹⁴¹ nam B B2 R] ne A

⁹⁴² oculos B B2 R] om. A

⁹⁴³ redirent B B2 A] rediret R

⁹⁴⁴ possem B B2 R] post possem add. eas A

⁹⁴⁵ effodere B B2 R] effundere A

⁹⁴⁶ iusto B B2 A] ito R

⁹⁴⁷ sontes B A R] post sontes add. et B2

⁹⁴⁸ de B B2 A] om. R

⁹⁴⁹ ore B2] corde B A R

⁹⁵⁰ cadentia B B2 R] in divina A

⁹⁵¹ fataliter B B2 A] fata veri R

⁹⁵² adeo B2 A R] ad ea B

⁹⁵³ provisa B A R] pvisa B2

⁹⁵⁴ fata sunt B B2 R] fatum est A

⁹⁵⁵ idest B2 R] om. B A

⁹⁵⁶ adventum B2] ad eventum B A R

⁹⁵⁷ idest B] om. B2 A R

⁹⁵⁸ infernalis Furia B B2 A] Furia infernalis R

⁹⁵⁹ idest B B2 R] om. A

⁹⁶⁰ facinus B B2 A] scelus R

⁹⁶¹ supradicta B2 A R] post supradicta add. mala B

⁹⁶² aliter B2 A R] om. B

⁹⁶³ et vim B2 A R] inde B

⁹⁶⁴ pater B B2 A] potuit R

⁹⁶⁵ idest B B2 A] om. R

⁹⁶⁶ hoc B B2 A] om. R

filio nepotes peperit, ET REGNA que invasi, et OCULI⁹⁶⁷, quos⁹⁶⁸ michi erui, moverunt⁹⁶⁹ mala ista, sed EGO NIL, scilicet peccavi, idest in hoc quod sum homo, hec mala non movi⁹⁷⁰, sed in hoc quod supradicta facinora perpetravi. IURO PER DITEM quia nil peccavi; bene per deum tenebrarum iuravit, quia in tenebris erat. DULCES michi modo, ne videam hec mala. **622.** Et iuro PER DUCEM meam, Antigone. INMERITAM quia non deberet innocens dux esse nocentis. SIC sicut nichil peccavi. **623.** LAIUS, idest Laii patris mei umbra, quem ego occidi.

624. QUOS NEXUS qui deberent esse gaudii, illi sunt mortis.

625. VINacula brachiorum vestrorum nexus. **626.** NUNC SALTEM in morte, quam hucusque recipere voluistis.

627. DEQUESTUS Edipus; ‘de’ auget non⁹⁷¹ privat. **628.** NATA Antigone.

630-631. INDE quia gladios non invenit, quibus se fodiat⁹⁷². Et ait: HEU FURIE ubi sunt NOXIA TELA? quibus isti ceciderunt. NUM, idest numquid. ABIIT licentiam facit actor in tercio⁹⁷³ pede, quam⁹⁷⁴ facimus⁹⁷⁵ in secundo.

632-633. COMES Antigone. PREMIT DOLOREM suum: ne si doleat, patrem⁹⁷⁶ acrius incitet⁹⁷⁷. GAUDENS quia in inpio⁹⁷⁸ viderat⁹⁷⁹ esse pietatem⁹⁸⁰.

634. OLIM AUTEM: ita dolebat⁹⁸¹ pater⁹⁸² sed mater non, quia iam se ipsam pre nimietate doloris⁹⁸³ occiderat⁹⁸⁴. **635-636.** NOTUM qui fuerat Laii. ENSEM ENSEM⁹⁸⁵ anadiplosis, scilicet⁹⁸⁶ SPOLIUM⁹⁸⁷ LAII⁹⁸⁸, unde ipse alium⁹⁸⁹ spoliavit, vel unde ipse

⁹⁶⁷ oculi B B2 A] oculos R

⁹⁶⁸ quos B A R] quis B2

⁹⁶⁹ moverunt B A R] monerunt B2

⁹⁷⁰ movi B A R] novi B2

⁹⁷¹ non B A R] *om.* R

⁹⁷² fodiat B B2 R] fodent A

⁹⁷³ in tercio B A R] intentio B2

⁹⁷⁴ quam B2 A R] quod B

⁹⁷⁵ facimus B2 A R] *ante* facimus *add.* nos B

⁹⁷⁶ patrem B B2 R] *post* patrem *add.* suum A

⁹⁷⁷ acrius incitet B2 A] incitet acrius B atrius inciet R

⁹⁷⁸ inpio B] pio B2 imperio A uti pio R

⁹⁷⁹ viderat B2] videat B videatur A R

⁹⁸⁰ pietatem B B2 A] precationem (?) R

⁹⁸¹ dolebat A] dolet B doleat R doleat B2, *qui sup. lin. add. vocem, quae non legitur*

⁹⁸² pater B B2 A] *om.* R

⁹⁸³ se ipsam pre nimietate doloris B B2 R] pre nimietate doloris se ipsam A

⁹⁸⁴ occiderat B B2 R] interfecerat A

⁹⁸⁵ ensem B B2 A] enses R

⁹⁸⁶ scilicet B B2 A] idest R

⁹⁸⁷ spoliium B A R] spoliavit B2

⁹⁸⁸ Laii B A R] lalii B2

⁹⁸⁹ alium B R] Lalium A alium B2, *qui sup. lin. add. Lai-*

fuerat a vita spoliatus. LACRIMABILE Iocaste vel tunc quando occisus est Laius, vel modo quando⁹⁹⁰ ipsa se occidit⁹⁹¹.

637. QUESTA CUM SUPERIS de tam tristi eventu. ET DIRO⁹⁹² CUBI(LI)⁹⁹³ ubi commisit incestum. **638.** ET NATI⁹⁹⁴ FURIIS, idest furialibus nuptiis. PRIMI CONIUGIS⁹⁹⁵ Laii. **639.** LUCTATA EST cum DEXTRA, quia manus anilis virorum fortium opus implere non poterat. **641.** Et VULNUS, idest telum vulnificum. LECTUS⁹⁹⁶ INFELIX ubi commiserat incestum. LUSTRATUR⁹⁹⁷, idest purgatur vel aspergitur.

642. ILLIUS Iocaste. EXILI effeto⁹⁹⁸. **644-645.** Hysmene⁹⁹⁹, dico, talis, QUALIS ERIGONE¹⁰⁰⁰ filia Ycari in MARATHONIDE SILVA. Marathon¹⁰⁰¹ mons est¹⁰⁰² iuxta¹⁰⁰³ Athenas¹⁰⁰⁴, ubi messorum sui Ycarum occiderunt. **646.** NODUM, idest zonam suam¹⁰⁰⁵ ut se suspenderet. **647.** ET LIGABAT RAMOS arborum, quibus se erat¹⁰⁰⁶ suspensura, ut in Ovidio: «A trabe sublimi triste pependit¹⁰⁰⁷ onus» [OV. *rem.* 13].

648. DUORUM DU(CUM)¹⁰⁰⁸ Pol(inices) et Ethi(ocles), quorum uterque sperabat regnare. **649-650.** ALIO, idest in aliam manum; vel ALIO homini secundum antiquos, unde est¹⁰⁰⁹ illud: «dico¹⁰¹⁰ alio veni¹⁰¹¹ et venit» [cfr. *Mt* 8, 9; *Lc* 7, 8].¹⁰¹² MALIGNA MANU quare maligna dicat¹⁰¹³ inferius audietis.

---

⁹⁹⁰ quando B B2 A] quare R

⁹⁹¹ se occidit B B2 A] occidit se R

⁹⁹² diro B B2] dico A R

⁹⁹³ cubi(li) B B2 A] tubi idest R

⁹⁹⁴ nati B B2 R] no A

⁹⁹⁵ coniugis B B2] cai A oni R

⁹⁹⁶ lectus B B2 A] leectus R

⁹⁹⁷ lustratur B B2 A] lus uter R

⁹⁹⁸ effeto B A R] effectis B2

⁹⁹⁹ Hysmene B B2 A] Istene R

¹⁰⁰⁰ Erigone B B2 R] Anctigone A

¹⁰⁰¹ Marathon B B2 A] Mirathon R

¹⁰⁰² est B B2 A] non legitur R

¹⁰⁰³ iuxta B A R] iusta B2

¹⁰⁰⁴ Athenas B B2 A] post Athenas add. est R

¹⁰⁰⁵ suam B2 A R] om. B

¹⁰⁰⁶ se erat B A] erat se B2 R

¹⁰⁰⁷ pependit B B2 A] suspendit R

¹⁰⁰⁸ du(cum) B B2 R] di A

¹⁰⁰⁹ est B B2 A] eum R

¹⁰¹⁰ dico B B2 A] dic R

¹⁰¹¹ veni B B2 A] vei R

¹⁰¹² recte: «dico huic vade et vadit et alio veni et venit».

¹⁰¹³ dicat B2 A R] dicit B

651. HEU exclamatio ex parte actoris. TERMINUS BELLORUM fuit¹⁰¹⁴ MISER, quia uterque occisus est, vel quia spes utriusque decepta est.

652. Vere «miser» [*Theb.* XI 651], quia FRATRES PUG(NARANT) ILLI, idest ad opus Creontis.

652. HUNC, scilicet Creontem. CLAMANT, idest laudant, vel dignum regno¹⁰¹⁵ iudicant. **652-653.** MAVORTIA SEMINA¹⁰¹⁶, idest Thebani, qui a terrigenis descenderunt. **653-654.** ET MENECEUS CONCI(LIAT) PO(PULIS) Creontem. INPENSUS PA(TRIE)¹⁰¹⁷ qui¹⁰¹⁸ pro salute patrie noviter morti se dederat.

654-655. TYRANNUS¹⁰¹⁹ Creon. FATALE SOLIDUM¹⁰²⁰, idest cathedram omnibus qui eam habuerunt mortiferam. PROH exclamat¹⁰²¹ actor. BLANDA est PO(TESTAS) multum¹⁰²² allicit hominem et ei blanditur; vel BLANDA PO(TESTAS) idest blandum¹⁰²³ est homini habere potentiam. **656.** ET AMOR SCEPTRI¹⁰²⁴ MALESUADUS ad regnum obtinendum¹⁰²⁵ blandus¹⁰²⁶; aliter quam cito aliquis potentiam habet, statim superbit et ad mala suadetur.

656-657. NUMQUAMNE PRIORUM HEREBUNT DOCUMENTA NOVIS¹⁰²⁷ quasi dicat: novi reges numquam a priorum periculis exemplum accipiunt¹⁰²⁸, ut sibi caveant, ne potestas sibi¹⁰²⁹ sit causa¹⁰³⁰ perniciei.

658. REGIMEN CRUENTUM unde deberet absterreri.

659-660. QUID, idest quantum, POTEST MELIOR FORTUNA? idest prospera. Vere multum, quia IAM INCIPIT Fortuna melior FLECTERE PATREM a morte filii, quod glosat dicens: ATQUE DATIS ABOLERE MENECEA REGNIS.

661-663. Creon INBUTUS¹⁰³¹ ADEO, idest valde, IUBET ARCERI DANAOS a SUPREMO

¹⁰¹⁴ fuit B B2 A] fuit *bis scriptum* R

¹⁰¹⁵ regno B B2 R] viro A

¹⁰¹⁶ Mavortia semina B B2 R] maior seni A

¹⁰¹⁷ pa(trie) B B2 R] pera A

¹⁰¹⁸ qui pro salute patrie noviter morti se dederat. TYRANNUS B] *om.* B2 A R

¹⁰¹⁹ tyrannus B *Klotz^{pp}*] tyrannis *Klotz*

¹⁰²⁰ solium *correxi iuxta Klotz* (so A R)] solum B sco B2

¹⁰²¹ exclamat B B2 A] exclam R

¹⁰²² multum allicit hominem et ei blanditur; vel BLANDA PO(TESTAS) B] *om.* B2 A R

¹⁰²³ blandum B B2 A] plandum R

¹⁰²⁴ sceptri B] sep B2 A R

¹⁰²⁵ obtinendum B B2 A] obtinendi R

¹⁰²⁶ blandum B2 A R] *ante* blandum *add.* est B

¹⁰²⁷ novis B B2 R] ro A

¹⁰²⁸ accipiunt B B2 A] capiunt R

¹⁰²⁹ sibi B B2 R] *om.* A

¹⁰³⁰ sit causa B A] causa sit B2 R

¹⁰³¹ inbutus B B2] in luctus A R

IGNE¹⁰³², scilicet PRIMUM INDITIUM et primum SPECIMEN, idest speculum¹⁰³³ vel argumentum SUI, idest sue potentie vel sue nequitiæ. **664.** BELLUM, idest bellantes.

665. MOX facto hoc edicto. REDUCEM a filiis occisis. CONGRESSUS, idest¹⁰³⁴ contragressus vel obvius. **666-667.** TACITE apud se¹⁰³⁵. PROMPTAM, idest iam¹⁰³⁶ paratam¹⁰³⁷. CHOERCUIT, idest refrenavit¹⁰³⁸. PAULUM TIMUIT¹⁰³⁹ ex minoritate¹⁰⁴⁰. **668.** SED mox REDIT; bene, nam¹⁰⁴¹ per timorem a rege exciderat. IN REGEM¹⁰⁴² in regalem animum et superbiam.

669. VICTORIBUS, scilicet nobis. **670.** ET FURIAS AVERTE tuas tecum. Satis note sunt Furie Edipi. **670-671.** LUSTRA, idest purga TUO DISCESSU.

671-672. SPES LONGA quam diu habuisti de filiis tuis, sperans quod alter eorum vinceret et regnum¹⁰⁴³ possideret et tu numquam cogereris exulare. «Spes», inquam, illa PERACTA EST, idest consumpta, nec amplius hic tibi¹⁰⁴⁴ manendum est, ergo VADE. Et debes¹⁰⁴⁵ abire, quia NATI tui IACENT. QUE¹⁰⁴⁶ IAM TIBI VOTA SUPERSUNT? cum illi iaceant.

673. HORRUIT Edipus. Vere «horruit»¹⁰⁴⁷, quod¹⁰⁴⁸ probat per effectum dicens: STETERUNTQUE TREMENTES¹⁰⁴⁹, idest erecte fuerunt¹⁰⁵⁰ et insurrexerunt¹⁰⁵¹, quasi nullam vultus haberet confusionem. **674.** SENIUMQUE¹⁰⁵² RE(CESSIT), idest senilis animus.

675-676. ET IRE INNIXUS non habens sustentamentum nisi iram¹⁰⁵³. TUMIDO superbo et¹⁰⁵⁴ inflato.

---

¹⁰³² igne B A R] hic B2

¹⁰³³ speculum B2] spectaculum B A R

¹⁰³⁴ idest B B2 A] om. R

¹⁰³⁵ apud se B B2 A] apresse R

¹⁰³⁶ iam B B2 A] tam R

¹⁰³⁷ paratam B B2 A] sperata R

¹⁰³⁸ refrenavit B B2 A] post refrenavit add. idest R

¹⁰³⁹ timuit B B2 A R Klotz^{pp}] extimuit Klotz

¹⁰⁴⁰ minoritate B A R] minortate B2

¹⁰⁴¹ nam B2] iam B A R

¹⁰⁴² regem B B2 R] post regem add. idest A

¹⁰⁴³ regnum B A R] post regnum add. eternaliter B2

¹⁰⁴⁴ hic tibi B B2 A] tibi hoc R

¹⁰⁴⁵ debes B B2 A] debe R

¹⁰⁴⁶ que B A R] quia B2

¹⁰⁴⁷ vere horruit B B2 R] om. A

¹⁰⁴⁸ quod B B2 A] om. R

¹⁰⁴⁹ trementes B] terre B2 re A te R

¹⁰⁵⁰ fuerunt B B2 R] post fuerunt add. quasi dicat A

¹⁰⁵¹ insurrexerunt B B2 A] infunderunt R

¹⁰⁵² seniumque B B2] sevumque A R

¹⁰⁵³ iram B B2 A] aram R

679. RUINAS REGUM pro se hoc¹⁰⁵⁵ dicit, vel promiscue, pro Grecis¹⁰⁵⁶ et Thebanis: nam Grecos prohibuerat sepeliri et istum volebat expellere.

680. Exponit quare dixerat¹⁰⁵⁷ «ruinas regum» [*Theb.* XI 679], scilicet IAM ARCES VICTOS¹⁰⁵⁸ a TUMULIS¹⁰⁵⁹, idest Grecos, et SOCIOS a MENIBUS¹⁰⁶⁰, idest me.

681. MACTE¹⁰⁶¹ sarcasmos¹⁰⁶² est. **682.** Regibus insultas¹⁰⁶³, negas victis¹⁰⁶⁴ tumulos, socios arces a menibus, sed nimis cito, quia HEC¹⁰⁶⁵ est TUA PRIMA¹⁰⁶⁶ DIES.

682-683. SED tu AMENS¹⁰⁶⁷, idest vilis et tumidus¹⁰⁶⁸, CUR CONTRAHIS, idest diminuis, NOVA IURA¹⁰⁶⁹, idest magna? Quasi dicat: iura quidem Thebani imperii magna sunt, tu¹⁰⁷⁰ autem¹⁰⁷¹ ea diminuis, cum¹⁰⁷² cecos et mortuos tua iracundia¹⁰⁷³ dignos existimas. Aliter¹⁰⁷⁴: CUR CONTRAHIS NO(VA)¹⁰⁷⁵ IU(RA)? idest novas consuetudines cur inducis? Melior est prima sententia¹⁰⁷⁶ et eam¹⁰⁷⁷ exponit¹⁰⁷⁸ dicens: QUID ANGUSTE METIRIS¹⁰⁷⁹, idest strictim¹⁰⁸⁰ compensas, TANTOS HONORES Thebani¹⁰⁸¹ imperii? Scilicet ut mortuis rogam prohibeas, ut miserum quem potes occidere in exilium proficisci¹⁰⁸² iubeas.

---

¹⁰⁵⁴ et B B2 A] etiam R

¹⁰⁵⁵ hoc B2 A] post hoc add. etiam B ante hoc add. etiam R

¹⁰⁵⁶ Grecis B2 A R] post Grecis add. scilicet B

¹⁰⁵⁷ dixerat B B2 R] dixerit A

¹⁰⁵⁸ victos B R] vio B2 vo A

¹⁰⁵⁹ a tumulis B2] tumulis B arcu A archu R

¹⁰⁶⁰ a (autem B2) menibus B B2] amme (?) A R

¹⁰⁶¹ macte B] coacte B2 A R

¹⁰⁶² sarcasmos B B2] sarcosmos A sancasmios R

¹⁰⁶³ insultas B B2 R] insides A

¹⁰⁶⁴ negas victis B A] post negas victis (ictus R) add. negas B2 R

¹⁰⁶⁵ quia hec B B2] et hoc A hoc R

¹⁰⁶⁶ prima B] premia B2 A R

¹⁰⁶⁷ tu amens B A R] tua coens B2

¹⁰⁶⁸ tumidus B B2 R] timidus A

¹⁰⁶⁹ iura B B2 A] nil R

¹⁰⁷⁰ tu B A R] cum B2

¹⁰⁷¹ autem B B2 A] om. R

¹⁰⁷² cum B A R] et B2

¹⁰⁷³ iracundia B2 A R] ira B

¹⁰⁷⁴ aliter B A R] om. B2

¹⁰⁷⁵ no(va) B A R] na B2

¹⁰⁷⁶ sententia B B2 R] lectio A

¹⁰⁷⁷ eam B B2 R] hoc A

¹⁰⁷⁸ exponit B2 A R] exponi B

¹⁰⁷⁹ anguste metiris B] metiris an(guste) A metuis an(guste) R metiris B2

¹⁰⁸⁰ strictim B B2 A] contristatim R

¹⁰⁸¹ Thebani B B2 A] Thebanis R

¹⁰⁸² proficisci B B2 R] migrare A

684-685. Vere¹⁰⁸³ «anguste¹⁰⁸⁴ metiris» [*Theb.* XI 683], quia EXILIUM¹⁰⁸⁵ INTENDIS, idest michi minaris¹⁰⁸⁶, ergo timide et inclementer¹⁰⁸⁷ hoc agis et hoc dicit derisorie: ISTA INCLEMENTIA REGUM TIMIDA¹⁰⁸⁸ est; quasi dicat: ex timore videris hoc facere, presertim cum de me quicquid facere velis¹⁰⁸⁹ licentiam habeas.

685-687. QUIN, idest sed¹⁰⁹⁰ potius quam exulem. INBUIS pro 'inbue'. Obiectio: sed tu¹⁰⁹¹ repugnare si vellem¹⁰⁹² occidere. R(esponde): CREDE michi, quia LICET, idest licitum est, ut VENIAT SATELLES, idest lictor tuus, qui me occidat. 'Satelles' nomen est¹⁰⁹³ generale cuiuscumque opificis ut lictoris satellitium¹⁰⁹⁴ est homines¹⁰⁹⁵ occidere, magistri satellitium¹⁰⁹⁶ discipulos docere et sic de ceteris. **687.** COLLA mea.

690. FINGE AUTEM TEMP(TARE), scilicet quod velim tibi supplicare et genibus tuis provolvi.

691. Sed SUPPLICIA non erunt, cum nil timeam et hoc est: RERIS SUPERESSE michi ULLOS¹⁰⁹⁷ TIMORES? Falleris si estimas.

692-693. «Minaris»¹⁰⁹⁸ [*Theb.* XI 690] utique, sed illa non timeo, quia sponte graviora subii et hoc est: CELUM¹⁰⁹⁹ TERRASQUE¹¹⁰⁰ RELIQUI SPONTE a minori¹¹⁰¹. ET¹¹⁰² pro 'quia'. **694.** MANUM ultricem¹¹⁰³ parricidii et incestus. **694-695.** Quandoquidem hec sponte subii, nullam igitur in me potentiam¹¹⁰⁴ habes et hoc est:

¹⁰⁸³ vere B B2 A] post vere add. idest R

¹⁰⁸⁴ anguste B B2 R] post anguste add. te A

¹⁰⁸⁵ exilium B A R] om. B2

¹⁰⁸⁶ minaris B A R] miraris B2

¹⁰⁸⁷ inclementer B B2 R] violenter A

¹⁰⁸⁸ timida B A] timum B2 tu m R

¹⁰⁸⁹ velis B B2 A] vel R

¹⁰⁹⁰ sed B B2 R] set A

¹⁰⁹¹ tu B B2 A] om. R

¹⁰⁹² vellem B B2 A] velem dicere R

¹⁰⁹³ nomen est B2 A R] est nomen B

¹⁰⁹⁴ satellitium B A] satellitum B2 R

¹⁰⁹⁵ homines B B2 A] hominum R

¹⁰⁹⁶ satellitium B A R] satellitum B2

¹⁰⁹⁷ ullos B B2 R] ulle (?) A

¹⁰⁹⁸ minaris B] miraris B2 A R

¹⁰⁹⁹ celum B B2 R] colum A

¹¹⁰⁰ terrasque B A R] ter(as) quia B2

¹¹⁰¹ a minori B B2 A] ammirari R

¹¹⁰² et B B2 A R] atque *Klotz*

¹¹⁰³ ultricem B A R] post ultricem add. idest B2

¹¹⁰⁴ in me potentiam B B2 R] potentiam in me A

QUID TALE POTES¹¹⁰⁵ IUBERE? Oculos michi semel erui: ad eos eruendos¹¹⁰⁶ non potes amplius me¹¹⁰⁷ cogere. REX INIMICE in odium ducitur adversarius.

695-698. Vere non timeo¹¹⁰⁸ exilium, quia¹¹⁰⁹ FUGIO et cetera. Sed mea fuga quid¹¹¹⁰ tibi confert? Quid michi nocet? Nichil enim curo qua¹¹¹¹ terra disponar et hoc est: AN REFERT non, quid¹¹¹² distat, quid ad me attinet QUO TRANSPORTEM mea FUNERA? idest meam cecitatem et hoc est: MEAS TENEBRAS¹¹¹³, scilicet¹¹¹⁴ speras¹¹¹⁵ me timere NE NON, pro 'ut', NON CONCEDAT CUNCTA¹¹¹⁶ GENS tantum PATRIE TERRE, QUANTUM¹¹¹⁷ MISER INCUBO? quasi dicat: hoc non timeo, quia nemo erit qui deneget. Sed ideo dixit «patrie terre», quia «omne solum¹¹¹⁸ forti patria est» [OV. *fast.* I 493]; vel PATRIE non sibi sed aliis, in quorum patriam devenerit¹¹¹⁹.

699. Parvipendo quidem exilium, sed mallem¹¹²⁰ hic manere, quia solum michi natale est et hoc est: SED DULCES THEBE.

699. NIMIRUM, idest certe, HIC Thebis est michi CLARIOR ORTUS quam tibi; vel CLARIOR pro 'clarus'¹¹²¹. **700.** SYDERA MELIORA, idest clementia aeris.

701-703. REGAS¹¹²² eo OMINE, QUO REXIT¹¹²³ CADMUS, qui mutatus est in serpentem¹¹²⁴, QUO LAIUS, qui occisus est a filio, et QUO EGO, qui patrem occidi et¹¹²⁵ matrem incestavi. THALAMOS CA(PESSAS)¹¹²⁶ SIC, idest matrem incestes sicut ego. SIC PIGNORA FIDA CAPESSAS, idest filii tui sic mutuo se¹¹²⁷ interficiant sicut mei. **704.** NEC TIBI SIT VIRTUS FORTUNAM EVADERE DEXTRA, idest numquam habeas

¹¹⁰⁵ potes B B2 R] pa A

¹¹⁰⁶ eruendos B A] acuendos B2 post eruendos add. me R

¹¹⁰⁷ me B B2 A] om. R

¹¹⁰⁸ timeo B B2 A] time R

¹¹⁰⁹ quia B A R] quod B2

¹¹¹⁰ quid B A] quia B2 R

¹¹¹¹ qua B A R] quod B2

¹¹¹² non quid B B2 R] numquid A

¹¹¹³ tenebras B B2 R] iter ne A

¹¹¹⁴ scilicet B2 A R] idest B

¹¹¹⁵ speras B B2 A] asperas R

¹¹¹⁶ concedat cuncta B B2 A] concedant tunc R

¹¹¹⁷ quantum (quam R) miser incubo (intu R) quasi dicat hoc non timeo quia nemo erit (erat R) qui deneget, sed ideo dixit patrie terre B B2 R] om. A

¹¹¹⁸ solum B B2 A] om. R

¹¹¹⁹ devenerit B2] evenerit B A R

¹¹²⁰ mallem B B2 A] malem R

¹¹²¹ clarus B] clarior B2 R clara A

¹¹²² regas B A] tegas B2 rogas R

¹¹²³ rexit B A R] regit B2

¹¹²⁴ serpentem B B2 A] serpente R

¹¹²⁵ et B B2 R] om. A

¹¹²⁶ ca(pessas) B B2 A] ceps (?) R

¹¹²⁷ mutuo se B B2] se mutuo A R

potentiam te perimendi in¹¹²⁸ tristibus. Virtuosorum est ut se perimant in adversis, sic enim exitur¹¹²⁹ supplicium et vite miseria¹¹³⁰. **705.** SED DEPREHENSUS, idest illectus amore vivendi; vel DEPREHENSUS in vite miseriis.

705. SATIS OMNIA SANXI, idest¹¹³¹ confirmavi, idest¹¹³² satis inprecatus sum Creonti. **706.** O NATA¹¹³³ ad Antigone[m] se convertit. PROCUL¹¹³⁴ hinc¹¹³⁵ in exilium.

706. AUTEM, idest sed, QUID ADDO TE¹¹³⁶ LUCTIBUS? idest quare in exilium te mecum traho?

707. O REX MAGNE¹¹³⁷ yronice ad Creontem¹¹³⁸.

707. RELINQUI a patre exulante¹¹³⁹; verba sunt actoris. **708-709.** MUTATQUE PRECES quia hic¹¹⁴⁰ blande precatur, ille vero furiose fuerat inprecatus¹¹⁴¹ et ait Antigone: o CREON VERENDE adiuro TE per REGNA FELICIA¹¹⁴² et cetera. **710.** AFFLICTO patri meo.

711. HUNC MOREM FANDI¹¹⁴³ aspere¹¹⁴⁴ et contumeliose. **712.** FATA, idest divinam institutionem. **713-714.** Et SEPE non est¹¹⁴⁵ FACILIS, idest mansuetus in sermone. IPSI michi, que¹¹⁴⁶ duco eum nedum aliis. **715.** LIBERTAS dicendi quecumque vult. MISERA quia est miserorum¹¹⁴⁷ talis licentia. ANXIA¹¹⁴⁸ ab effectu. **716.** CALLIDUS¹¹⁴⁹ ut mortem impetret. **717.** SED TU MAIORIBUS ORO¹¹⁵⁰ IMPERII POTIARE BONIS contra¹¹⁵¹ illud est, quod dixerat Edipus: «eo¹¹⁵² omine regnes quo Cadmus et Laius»¹¹⁵³ [*Theb.*

¹¹²⁸ in B B2 R] *om.* A

¹¹²⁹ exitur B B2 A] exigitur R

¹¹³⁰ vite miseria B B2 R] miseria vite A

¹¹³¹ idest confirmavi B B2 R] *om.* A

¹¹³² idest B B2 A] *om.* R

¹¹³³ o nata B B2 A] conata R

¹¹³⁴ procul B A R] et procul *sup. lin.* B2

¹¹³⁵ hinc B B2 R] *post hinc add.* idest A

¹¹³⁶ addo te B A R] adda te B2

¹¹³⁷ rex magne B2 A R] magne rex B

¹¹³⁸ yronice ad Creontem B B2 R] ad Creontem yronice A

¹¹³⁹ exulante B2 A R] excusante B

¹¹⁴⁰ hic B A R] hec B2

¹¹⁴¹ fuerat inprecatus B B2 R] inprecatus fuerat A

¹¹⁴² regna felicia B2 A R] felicia regna B

¹¹⁴³ fandi B A R] fati B2

¹¹⁴⁴ aspere B A R] asperse B2

¹¹⁴⁵ est B B2 A] *om.* R

¹¹⁴⁶ que B B2 A] qui R

¹¹⁴⁷ est miserorum B B2 A] miserorum est R

¹¹⁴⁸ anxia B A R *Klotz^{pp}*] anxia *bis scriptum* B2 aspera *Klotz*

¹¹⁴⁹ callidus B A] callidos B2 calidus R

¹¹⁵⁰ oro B] op B2 R oper A

¹¹⁵¹ contra B B2 R] quam A

¹¹⁵² eo B A R] et B2

¹¹⁵³ *recte:* «habeas Thebana regasque / moenia, quo Cadmus, quo Laius omine rexit / quoque ego».

XI 701-702]. **717-719.** Et TU ALTUS, idest imperii dignitate elatus. PRETEREAS IACEN(TES)¹¹⁵⁴, idest nolis¹¹⁵⁵ tuis irasci¹¹⁵⁶ humilibus, iuxta illud: «parcere subiectis et debellare superbos» [VERG. *Aen.* VI 853]. **719-720.** ET VEREARE MAGNA FUNERA PRIORUM DUCUM, idest fata priorum ducum ante oculos habeas precavendo¹¹⁵⁷ tibi, ne per nequitiam tuam tibi similiter¹¹⁵⁸ eveniat. Aliter: VEREARE FU(NERA)¹¹⁵⁹, idest patri meo reverentiam exhibe¹¹⁶⁰, qui quasi¹¹⁶¹ funeratus est, quia cecus¹¹⁶².

721. Et debes¹¹⁶³ vereri, quia HIC pater meus. SEPTUS AR(MIS), idest armatis¹¹⁶⁴ more regum. MISERIS, idest supplicibus. **722.** EX TANTO¹¹⁶⁵ AGMINE quod ei solebat obedire. **723.** NECDUM EXUL ERAT cum regnum accepisti, tu autem coges eum exulare? Aliter: NECDUM EXUL ERAT¹¹⁶⁶ quando iam¹¹⁶⁷ carebat¹¹⁶⁸ comitibus non habens comitem nisi me, nunc autem amplius¹¹⁶⁹ carebit comitibus, ex quo iubes eum exulare.

723. HIC, idest huius inbecillitas. NE¹¹⁷⁰, idest numquid. **723-724.** OBSTAT, idest¹¹⁷¹ obstare potest, FELICIBUS? Non utique et est contra¹¹⁷² illud, quod dixerat Creon: «abi victoribus omen¹¹⁷³ / invisum» [*Theb.* XI 669-670].

725-726. AN¹¹⁷⁴, idest numquid idcirco eum ABIGIS¹¹⁷⁵. NE INGEMAT CLARUM¹¹⁷⁶, idest clare. ET NE OBERRET¹¹⁷⁷, idest¹¹⁷⁸ circueat¹¹⁷⁹ domum tuam. INTEMPESTIVUS¹¹⁸⁰ afferens malum omen¹¹⁸¹.

---

¹¹⁵⁴ iacen(tes) B B2 A] laten R

¹¹⁵⁵ nolis B A R] velis B2

¹¹⁵⁶ irasci B B2 A] iraci R

¹¹⁵⁷ precavendo B B2 A] precando R

¹¹⁵⁸ tibi similiter B B2 R] similiter tibi A

¹¹⁵⁹ post fu(nera) add. re B r B2 A R, quas litteras seclusi

¹¹⁶⁰ exhibe B] exhibere B2 A R

¹¹⁶¹ quasi B B2 A] que R

¹¹⁶² cecus B B2 R] post cecus add. est A

¹¹⁶³ debes B B2 A] debiles R

¹¹⁶⁴ armatis B2 A R] armatus B

¹¹⁶⁵ ex tanto B A R] exeit to (?) B2

¹¹⁶⁶ exul erat B] exile B2 exu A exulare R

¹¹⁶⁷ iam B B2 R] autem A

¹¹⁶⁸ carebat B B2 A] post carebat add. idest R

¹¹⁶⁹ amplius B2 A] plus B R

¹¹⁷⁰ ne B B2 A] ire R

¹¹⁷¹ idest B A] om. B2 R

¹¹⁷² est contra B A R] cetera B2

¹¹⁷³ omen B R] nomen B2 A

¹¹⁷⁴ an B B2 A] ante R

¹¹⁷⁵ abigis B A] ambigis B2 R

¹¹⁷⁶ clarum B A R] darum B2

¹¹⁷⁷ oberret B] oberre B2 A R

¹¹⁷⁸ idest B B2 A] idest bis scriptum R

¹¹⁷⁹ circueat B B2 R] circumeat A

728. ERECTUM modo contra te superbum. SERVIRE DOCEBO, idest tibi¹¹⁸² supplicare. **730.** EXUL ERIT quia a cetibus¹¹⁸³ abductus¹¹⁸⁴ et solitarius¹¹⁸⁵.

730-731. Idcirco debes¹¹⁸⁶ illius misereri, quia quis locus eum recipiet¹¹⁸⁷ si exulaverit hinc¹¹⁸⁸? Et hoc est¹¹⁸⁹: QUE¹¹⁹⁰ EXTERNA MENIA et cetera¹¹⁹¹.

731. VIS, scilicet iubes tu, ut EAT ARGOS, ubi sunt hostes nostri et ut ipse SQUALIDUS propter dolorem incultus IRREPTET¹¹⁹² more ceci viam querentis¹¹⁹³ cum baculo. **733.** AONIAS¹¹⁹⁴ CLADES quas Greci devicti nobis victoribus intulerunt. **733-734.** TENUEM¹¹⁹⁵ OPEM¹¹⁹⁶, idest victum suum mendicando.

735. QUID IU VAT te OSTENTARE per istum¹¹⁹⁷, qui si eat omnia propalabit.

736. CONDE¹¹⁹⁸, idest reconde¹¹⁹⁹. QUODCUMQUE SUMUS, idest nostram miseriam. **737.** SENIS, idest Edipi cum sit senex. **739.** THEBANOS¹²⁰⁰ SEPELIRE LICET quasi dicat: lex tua prohibet Grecos sepeliri, pater autem meus Grecus non est sed Thebanus.

740. GENITOR, idest¹²⁰¹ Edipus. ABDUCIT, idest illam¹²⁰² removet.

742. QUEM VIRIDEM, idest¹²⁰³ iuvenem. SILVE et AMNES¹²⁰⁴, idest animalia¹²⁰⁵, que erant¹²⁰⁶ in silvis et in pascuis fluminum. **743.** EXARMATUS viribus ablatis. **744.**

1180 intempestivus B R] inpestivus B2 impesti A
 1181 malum omen erectum B A R] non legitur B2
 1182 tibi B B2] tribus A R
 1183 a cetibus B B2 A] catetibus R
 1184 abductus B B2 A] de aductis R
 1185 abductus et solitarius B A R] non legitur B2
 1186 debes B B2 A] deberes R
 1187 recipiet B A R] recipiat B2
 1188 si exulaverit hinc B A R] si hinc exulaverit B2
 1189 et hoc est B B2 R] om. A
 1190 que B B2 A] quod R
 1191 cetera B B2 A] post cetera add. scilicet R
 1192 irreptet B R] irrepe B2 irreptus A
 1193 viam querentis B A] querentis viam B2 viam queretis R
 1194 Aonias B B2 R] domas A
 1195 tenuem B B2 A] tenuere R
 1196 opem B B2 A] opes R
 1197 istum B A R] ictum B2
 1198 conde B B2 A] condere R
 1199 reconde B B2 A] recondere R
 1200 Thebanos B B2] Thebanus A Theban cuius (?) R
 1201 idest B2 A R] om. B
 1202 illam B B2 A] eam R
 1203 idest B B2 A] et R
 1204 amnes B B2 Klotz^{abp}] aves A annes R montes Klotz
 1205 animalia B B2 A] alia R
 1206 erant B2 A R] errant B

TAMEN licet sit exarmatus est ei MAGNA FACIES¹²⁰⁷, idest terribilis. ET NON ADEUNDA SENECTUS immo reverenda. **745.** AD AURES DEMISSAS¹²⁰⁸, idest inclinatas, quod¹²⁰⁹ est signum defectarum¹²¹⁰ virium. **746.** SUI MEMINIT idest suarum virium, quas olim habuit. SOLUTAS, idest defectas. Senex leo est Edipus, tauri mugitus est Creontis increpatio; aliter: leo qui in campo regnat est Creon, qui Thebanum¹²¹¹ imperium¹²¹² nunc tenebat¹²¹³.

748. FLECTITUR Creon ad misericordiam. **748-749.** AFFATU SUP(PLICIS)¹²¹⁴ prece Antigones¹²¹⁵. INDULGET veniam Edipo sub certa conditione promittit.

751-752. LUSTRA, idest loca¹²¹⁶, ubi¹²¹⁷ fiunt Bacho lustrationes, idest¹²¹⁸ sacrificia, HABEANT TE. DUM¹²¹⁹, idest solummodo ut NON COMMACULES et cetera.

752. Et¹²²⁰ habeat te TUUS CYTHERON, idest tuo furori conveniens, quia ibi insaniunt qui Bacho sacrificant. **753.** HEC¹²²¹ TELLUS ubi filii tui¹²²² mutuis cecidere¹²²³ vulneribus. **754.** QUA BELLUM factum est. GEMINE GENTES, idest Greca et Thebana.

755. SIC AIT Creon. **755-756.** FICTO ASSENSU quia vere non amabant eum, licet eius imperio verbo tenus assentirent.

757. INTEREA dum hec Thebis fierent. **758.** DESTITUUNT, idest relinquunt.

757. VALLUM, idest castra¹²²⁴. **758.** FURTO¹²²⁵ occulte. NULLI Greearum cohortum sunt¹²²⁶ SUA SIGNA¹²²⁷, suos enim¹²²⁸ duces amiserant, nec victrices sed victe remeabant. **759.** PASSIM a 'patendo¹²²⁹. **759-760.** ET AMPLEXI VITAM DEDECOREM¹²³⁰

¹²⁰⁷ facies B B2] fu A sit R

¹²⁰⁸ demissas B B2 A] dextris R

¹²⁰⁹ quod B B2 A] qui R

¹²¹⁰ defectarum B A R] deflectarum B2

¹²¹¹ Thebanum B B2 R] Thebis A

¹²¹² imperium B B2 R] om. A

¹²¹³ tenebat B B2 R] regnat A

¹²¹⁴ sup(plicis) B A R] si propter B2

¹²¹⁵ Antigones B B2 A] Antigonis R

¹²¹⁶ idest loca B B2 A] om. R

¹²¹⁷ ubi B2 A R] ante ubi add. illa B

¹²¹⁸ idest B A R] scilicet B2

¹²¹⁹ te dum B B2 R] tecum A

¹²²⁰ et A R] ut B2 om. B

¹²²¹ hec B B2 A] hic R

¹²²² tui B B2 R] om. A

¹²²³ mutuis cecidere B A R] cecidere mutuis B2

¹²²⁴ castra B B2 A] castrum R

¹²²⁵ furto B B2 R] post furto add. idest A

¹²²⁶ sunt B B2] in A R

¹²²⁷ signa B] castra B2 A R

¹²²⁸ enim B B2] ac A a R

¹²²⁹ patendo B B2 A] patedo (?) R

¹²³⁰ dedecorem correxi iuxta Klotz (de B2 A R)] decorem B

utpote victi et repulsi¹²³¹ eo¹²³² quod¹²³³ vita dedecor¹²³⁴ erat, sed eam pulcro muneri comparabant. Ea que diligimus amplectimur; ipsi igitur vitam licet¹²³⁵ dedecorem diligebant. PUDENDOS quia victi redibant non victores.

761. AMPLECTITUR, idest tegit.

---

¹²³¹ repulsi *B B2 A*] repulci *R*

¹²³² eo *B A*] ea *B2 R*

¹²³³ quod *B B2 A*] quidem *R*

¹²³⁴ dedecor *B2 R*] dedecori *A* decor *B*

¹²³⁵ licet *B B2 A*] *om.* *R*

⟨LIBER XII⟩

1-2. NONDUM: Greci, ut supradictum est¹, «vallum exiciale» [*Theb.* XI 757] pulsi² reliquerant³ nocturnique abierant, sed ORTUS, idest⁴ diei adventus. VIGIL ab effectu⁵. NONDUM INCLINAVERAT, idest obscuraverat vel occidere fecerat⁶, CUNCTA⁷ ASTRA sed quedam. Hoc dicit⁸ propter Bootem⁹ et Luciferum, qui tardius recedunt a POLO, idest a celo; pars pro toto et est sinedoche, nam¹⁰ polus est stella immobilis unde protenditur intelligibilis linea usque ad aliam stellam immobilem. **2-3.** Et LUNA nondum¹¹ VIDEBAT et cetera¹². CORNU TENUIORE nam in adventu solis tenuatur lumen lune; prima negatio¹³ totum extinguit. THYTONIA aurora a Tytono¹⁴ marito. TREPIDAS celeriter fugientes; vel TREPI(DAS) calore proximi solis¹⁵ afflatas. **4.** PARAT ut inveniatur liquidum et purum¹⁶. **5.** AGMINA IAM RARIS¹⁷ DIRCEA PENATIBUS ERRANT¹⁸ ypallage, idest rara¹⁹ agmina Dirceis penatibus²⁰; sed bene dixit «errant»²¹, nam in amplis domibus pauci et rari habitatores videntur errare²². **6.** «Agmina» [*Theb.* XII 5], dico, QUESTA MORAS NOCTIS²³ non venientis²⁴ sed recedentis. **6-7.** «Questa»,

adsunt
B B2 A R

---

¹ est B2 A R] *om.* B

² pulsi B B2 R] *om.* A

³ reliquerant B B2 A] relinquerant R

⁴ idest B2 A R] *om.* B

⁵ effectu B B2 R] effectum A

⁶ obscuraverat, vel occidere fecerat B A R] *fere nihil legitur* B2

⁷ cuncta B B2] esse A cum ita R

⁸ dicit B B2 A] dixit R

⁹ Bootem B B2 A] Boetem R

¹⁰ nam polus est stella immobilis unde protenditur intelligibilis linea usque ad aliam stellam immobilem B B2 R] *om.* A

¹¹ nondum B B2 A] nudum R

¹² et cetera B B2 R] *om.* A

¹³ negatio B B2 A] negatio *in marg.* R, *ras. in textu*

¹⁴ Tytono B A] Thibono B2 Titone R

¹⁵ proximi solis B2 A R] solis proximi B

¹⁶ purum B A R] *non legitur* B2

¹⁷ agmina iam B A R] *non legitur* B2

¹⁸ penatibus errant B B2 A] ple R

¹⁹ rara B B2 A] rara *sup. lin.* R, *ras. in textu*

²⁰ penatibus B B2 A] porticibus R

²¹ errant B A] erant B2 R

²² videntur errare B B2 R] errare videntur A

²³ noctis B A R] nox B2

²⁴ venientis B B2 A] invenientis R

dico, quamvis debet eis placere requies, quam²⁵ a primordio belli non habuerant et hoc est: QUAMVIS TUNC²⁶ TAN(DEM) OCIA essent²⁷ illis ET PRIMUS SOPOR; bene dixit «sopor» et non somnus, nam²⁸ somnum quidem habuerant et non soporem, nam sopor est dulcedo somni cum quiete. POST BELLA, idest post bellorum exordia. TAMEN quamvis esset optanda²⁹ requies. **7-8.** PAX EGRA ab effectu, idest eis egritudinem et indignationem afferens. VICTORIA quam habuerunt³⁰. MEMINIT transitive, idest facit eos meminisse. BELLI SE(VI)³¹ quod fuerat eis³² seuum et periculosum; quasi dicat: quia victores erant et³³ idcirco plus erant ad bellum animati et desiderant³⁴ lucis adventum³⁵ ut hostilis populi enecarent³⁶ reliquias. Aliter: idcirco nequeunt dormire, quia VICTORIA ME(MINIT) SE(VI) BEL(LI): ipsi victores in memoria bellum habent, quod seuum sibi³⁷ extiterat³⁸.

9. PRIMO, idest primum. VIX fuit audacia eis³⁹. PROFERRE GRA(DUM) idest procul ferre. Quamvis fugati⁴⁰ essent Argi, tamen de civitate non audebant egredi. **9-10.** SOLVERE, idest laxare, aperire. MUNIMINA VAL(LI), idest claustra⁴¹ valli, quo muniebantur. **11.** Sensus est: terrore preteritorum malorum⁴² nondum⁴³ audebant omne portarum spatium⁴⁴ reserare et hoc est: STANT VETERES ANTE ORA METUS quia novi metus nulli erant. VACANTIS⁴⁵ a bello. **12-13.** Ita metu⁴⁶ vacillabant Thebani, UT, idest sicut, PRIMA⁴⁷ TELLUS ad quam primum⁴⁸ deveniunt post longam⁴⁹ maris

---

²⁵ quam B A R] quamvis B2

²⁶ tunc B B2 A] om. R

²⁷ essent B B2] erant A R

²⁸ nam (nam om. R) somnum (sopor R) quidem (quem A R) habuerant et (sed A) non soporem B A R] om. B2

²⁹ optanda B2 A R] obtanda B

³⁰ habuerunt B B2 R] habuerant A

³¹ belli se(vi) B B2 A] bellice R

³² fuerat eis B B2 A] eis fuerat R

³³ et B B2] om. A R

³⁴ desiderant B B2 A] deserant R

³⁵ lucis adventum B2 A R] om. B

³⁶ enecarent B2 A R] evacuaent B

³⁷ seuum sibi B A R] sibi seuum B2

³⁸ extiterat B B2 R] extiterant A

³⁹ audacia eis B A R] eis audacia B2

⁴⁰ fugati B2 A R] fatigati B

⁴¹ claustra B2 A R] caustra B

⁴² terrore preteritorum malorum B B2 A] preteritorum malorum terrore R

⁴³ nondum B2 A R] non B

⁴⁴ spatium B B2 A] spatium *in marg. inf.* R, *ras. in textu*

⁴⁵ vacantis B A R] vocantis B2

⁴⁶ metu B B2 A] om R

⁴⁷ prima B B2 R] primo A

⁴⁸ primum B B2 R] primo A

⁴⁹ longam B2 A R] longuam B

peragationem. LABAT, idest labare videtur hominibus. IACTATIS AS(SIDUO) AE(QUORE) quia cum⁵⁰ primum exeunt navem tremunt illis genua. **13-14.** MIRANTUR NIL IRE COMMINUS⁵¹, idest neminem contra se de castris⁵² egredi⁵³. FUSAS quamvis iacentes⁵⁴ et occisas. Aliter: NIL, pro ‘non’, IRE, idest ibant, COMMINUS, idest iuxta vel propius, sed potius mirantur eos et timent assurgere licet victos.

15. SIC fit. UBI, idest postquam. **15-16.** IDALIE VOLUCRES, idest columbe aves venerie⁵⁵; nam Ydaliū nemus est Cypri sacratum Veneri. TURRIS PERSPICUE propter foramina que ibi sunt⁵⁶. **17.** NATOS, idest pullos. INTUS ne draco eos devoret, si foris invenerit. ET VALLANT⁵⁷, idest muniunt se ipsas opposcentes. CUBILIA, idest nidos. **18.** ET CITANT, idest accuunt. **19.** MOX, idest deinde. LICET, idest quamvis. ILLE draco. RETRO RUERIT⁵⁸, idest⁵⁹ recesserit vel etiam ceciderit propter arduitatem turris. **20.** TAMEN CANDIDA TURBA⁶⁰ columbarum. NUDUM⁶¹ a dracone. INGRESSA VOLATUS, idest incipiens volare per aerem. **21.** RESPICIT si redire draconem⁶² videat. Argi comparantur draconi, Thebani columbis que pullos suos INTUS AGUNT, idest⁶³ Thebani filios suos qui belli hostilis impetum non sufficiunt sustinere; columbe muniunt⁶⁴ nidos, Thebani civitatem; draco corrui, idest Argi fugati⁶⁵ sunt; columba volatum ingressa⁶⁶ HORRET et RESPICIT, idest⁶⁷ Thebani egressi civitatem respiciunt si redeat hostis.

22. ITUR a Thebanis; impersonaliter⁶⁸. IN EXANGUEM⁶⁹ POPULUM, idest extinctum. **23-24.** QUACUMQUE⁷⁰, idest in quam partem, DOLOR exegit quemque Thebanorum

---

⁵⁰ cum B B2 A] tunc R

⁵¹ cominus B B2 A] om. R

⁵² contra (cntr R) se de castris B2 A R] de castris contra se B

⁵³ egredi B B2 A] om. R

⁵⁴ quamvis iacentes B B2 A] non legitur B2

⁵⁵ aves venerie B B2 A] veneries aves R

⁵⁶ sunt B B2 A] fiunt R

⁵⁷ vallant B2 A R] vallunt B

⁵⁸ ruerit B A R] rore B2

⁵⁹ idest B B2 R] om. A

⁶⁰ tamen can(dida) tur(ba) B2] tamen cn sunt A tamen can(dida) itur R candida turba timet B

⁶¹ nudum B B2 R] nidus A

⁶² redire draconem B2 A R] draconem venire B

⁶³ idest B B2 A] om. R

⁶⁴ muniunt B A R] mumiunt B2

⁶⁵ fugati B2 A R] fatigati B

⁶⁶ ingressa B B2 R] aggressa A

⁶⁷ idest (et B2) Thebani egressi civitatem respiciunt si redeat hostis B B2 R] om. A

⁶⁸ impersonaliter B B2 R] om. A

⁶⁹ in exanguem B B2 A] meram R

⁷⁰ quacumque B] quam B2 A R

et LUCTUS CRUENTI DUCES⁷¹, idest qui ducebant eos ad querenda⁷² suorum cadavera⁷³. **24-25.** IUXTA ALI(ENA) COR(PORA) quasi dicat⁷⁴: caput avulsum de humeris⁷⁵ unius inveniebant alieno⁷⁶ corpori copulatum⁷⁷. **25-26.** EQUIS⁷⁸ VIDUIS, idest⁷⁹ viduatis a dominis suis et rectoribus, qui occisi fuerant. **27.** Et ideo equis loquuntur, QUIA⁸⁰ HOC SOLUM RESTAT⁸¹, idest eos alloqui, quia domini⁸² ceciderant et⁸³ aurige, quos amplius alloqui non poterant. **28.** ET DE VIRTUTE QUERUNTUR, idest⁸⁴ malo⁸⁵ virtutis eorum imputant, quod perierunt.

29. DIGERITUR⁸⁶, idest dividitur⁸⁷, dum unusquisque suorum querit cadavera. **31.** MULTIS VESTIGIA CEDIS NULLA⁸⁸, idest in multis nulla⁸⁹ inveniebant vulnera. **32.** RUUNT Thebani PLANCTU⁹⁰ PENDENTE. ET pro 'idest'. PARATO UBIQUE, idest ad omnia cadavera.

33. AT CIRCUM: ita omnes querebant amicorum cadavera⁹¹, quibus inventis⁹² certabant. **34.** QUI IUSTA FERANT⁹³, idest exequias faciant⁹⁴. Et QUI DUCANT FU(NERA) ad tumulum portent⁹⁵. *deest A*

35-36. SEPE ETIAM DECEPTI FLEVERE⁹⁶ HOSTILIS putantes suos deflere. LUSIT FORTUNA PARUMPER interpositio⁹⁷. **37.** QUEM CRUOREM quia nesciunt qui sint hostes, vel qui sint Thebani.

⁷¹ cruenti duces B2] crude A cru(enti) dul R cruenti exege(re) duces B

⁷² querenda B B2 A] ducenda R

⁷³ suorum cadavera B B2 A] cadavera suorum R

⁷⁴ dicat B B2 R] diceret A

⁷⁵ humeris B B2 R] huius A

⁷⁶ alieno B B2 A] alio R

⁷⁷ copulatum B A] copulant B2 copulabant R

⁷⁸ equis B B2 A] egris R

⁷⁹ idest B B2 R] om. A

⁸⁰ quia B B2 R] quasi A

⁸¹ restat B B2 A] om. R

⁸² domini B B2 A] dominum R

⁸³ et B B2 R] om. A

⁸⁴ idest B B2 R] et A

⁸⁵ malo B B2 R] male A

⁸⁶ digeritur B A R] digreditur B2

⁸⁷ dividitur B B2 R] divior A

⁸⁸ nulla B R] non B2 in A

⁸⁹ nulla B B2 A] nulia R

⁹⁰ planctu B B2 A] plantu R

⁹¹ cadavera B2 A R] post cadavera add. at circum B

⁹² inventis B B2 R] cruentis A

⁹³ ferant B B2 R] fo A

⁹⁴ dehinc deest A

⁹⁵ portent B B2] portant R

⁹⁶ flevere B] n R om. B2

⁹⁷ interpositio. QUEM CRUOREM B2 R] om. B

38-39. AT QUIBUS: illi quorum amici ceciderant sic plangebant, sed alii QUIBUS et cetera. VACUI⁹⁸ qui non habebant materiam nisi fletum aliorum, AUT LUSTRANT et cetera. **40.** QUE VOLUPTAS est POST BELLA, scilicet velle videre virorum fortium cadavera. **42.** AUGURIS Amphiarai⁹⁹. **42-43.** HOSTIS DI(VUM) Capaneus. FAVILLE reliquie fulguris.

44. EXEMPTA consumpta. NEC ABEGIT¹⁰⁰, idest a luctu eos non reppulit. **45.** MALISQUE FRUUNTUR, idest placet eis lamentari.

47. ALTERNA, idest alternatim. Et DATIS VICIBUS¹⁰¹, idest constitutis inter se vicissitudinibus vigiliarum et fletuum¹⁰². **48.** FERAS que veniebant ad rodenda cadavera. **48-49.** LUMINA non COHIERUNT, idest somnum non receperunt¹⁰³, quia tunc coheunt oculi quando dormit homo¹⁰⁴. NEC VICTA DULCIBUS ASTRIS, idest noctis serenitate. NEC VICTA ASSIDUO¹⁰⁵ FLECTU¹⁰⁶ qui solet hominem sopire.

50. TERCIVS ex quo inceperat luctus. PULSABAT¹⁰⁷ quia apparet¹⁰⁸ ante auroram. **51-52.** THEUMESUS¹⁰⁹ est mons Boetie silvosus. GLORIA LUCORUM effexegesis est¹¹⁰. **52-53.** AMICA ROGIS propter piceas¹¹¹ et taxos¹¹² et cupressus, que sunt arbores funeree. **54.** MOLIBUS EXTRACTIS, idest rogis¹¹³. SUPREMO MU(NERE) rogi. **55-56.** NUDA insepulta. MISERABILE, idest¹¹⁴ miserabiliter. CIRCUMVOLAT si forte sit aliquis, qui eam recipiat in suo igne. VETITUM a Creonte.

57-58. HONOS rogi HAUDQUAMQUAM RE(GALIS), idest minor quam regi deberet exhiberi, ACCIPIT INIQUOS MANES SEVI ETHIOCLIS. **58-59.** FRATER, idest Poli(nices),

⁹⁸ vacui B B2] vatiu R

⁹⁹ Amphiarai B R] Amphiorai B2

¹⁰⁰ abegit B B2] habebit R

¹⁰¹ vicibus B B2] vitibus R

¹⁰² fletuum B B2] fluetuum R

¹⁰³ receperunt B R] reperunt B2

¹⁰⁴ dormit homo B2 R] homo dormit B

¹⁰⁵ assiduo B B2] has R

¹⁰⁶ flectu B Klotz^{pp}] fletu Klotz (fle B2 R)

¹⁰⁷ pulsabat B B2 R Klotz^{pp}] pugnabat Klotz

¹⁰⁸ apparet B R] post apparet add. statim B2

¹⁰⁹ cfr. Teumesi Klotz

¹¹⁰ est B R] om. B2

¹¹¹ piceas B] piceos B2 piteos R

¹¹² taxos B B2] saxos R

¹¹³ rogis B2 R] longis B

¹¹⁴ idest B R] om B2

est IUSSUS a Creonte. HABERI ARGIVUS, idest non sepeliri¹¹⁵. ADHUC nam postea rogam est habiturus. EXULE¹¹⁶ propter ipsum qui fuerat exul.

60-61. Ceteri rogos¹¹⁷ habuerunt plebeios¹¹⁸, sed Meneceus non et hoc est: REX GENITOR, idest Creon, et THEBE, idest Thebani, quos morte sua servavit Meneceus, NON SINUNT MENECEA FUMARE, idest ardere. **62-64.** DE MORE sicut¹¹⁹ struuntur¹²⁰ rogi plebeii de sectis¹²¹ roboribus. SED BELLICUS AGGER, idest¹²² armorum exaggeratio¹²³ struit rogam non autem robora et hoc est: STERNITUR AGGER ille CURRIBUS et cetera. **64-66.** IPSE Meneceus. ACCUBAT SUPER HOSTILES ACERVOS¹²⁴, idest super armorum¹²⁵ aggerem. UT VICTOR quia per eum Thebani vicerant. DECORUS CRINEM figura Greca, idest coronatur. LAURO PACIFERA¹²⁶, idest triumphali. HAUD ALITER Meneceum comparat Herculi, qui, cum omnia monstra debellasset, in Oeta monte sibi constituit rogam et combustus est. POSCENTIBUS eum, ut deificaretur.

68-70. PATER Creon. MACTABAT SPIRANTES INFERIAS, idest adhuc viventes hostes¹²⁷ et hoc est: CAPTIVA PELASGUM CORPORA et EQUOS FRENATOS, scilicet SOLATIA FORTI, idest Meneceo. Quidam libri habent «fortes¹²⁸» et refertur ad «equos». HIS rebus aggeratis¹²⁹. **71.** PALPITAT movetur. PATERNI Creontis.

72-74. RECTURE MECUM¹³⁰ si modo viveres ATQUE ULTRA quia etiam post mortem meam, NISI ARDOR LAUDIS SUBIS et cetera. **74-75.** QUI NUNC ACERBAS, idest facis michi acerba¹³¹ et ingrata. GAUDIA regni.

76. LICET idest quamvis. **76-77.** TU COLAS CONVEXA SUPERUM et CETUS PERHEMPNI¹³² VIRTUTE, idest quamvis tua virtute sis supra sydera collocatus. CREDO

¹¹⁵ sepeliri B2 R] ...liri B

¹¹⁶ exule B B2 R Klotz^{app}] exul Klotz

¹¹⁷ rogos B R] rogo B2

¹¹⁸ plebeios B B2] plebiosros (?) R

¹¹⁹ sicut B B2] sic R

¹²⁰ struuntur B2 R] instruuntur B

¹²¹ de sectis B2 R] defectis B

¹²² idest B2 R] post idest add. belli B

¹²³ armorum exaggeratio B2 R] exaggeratio armorum B

¹²⁴ acervos B B2] om. R

¹²⁵ armorum B B2] amorum R

¹²⁶ pacifera B B2] pati R

¹²⁷ viventes hostes B2 R] spirantes hostes et viventes B

¹²⁸ fortes B B2 R Klotz^{app}] forti Klotz

¹²⁹ aggeratis B R] agregatis B2

¹³⁰ mecum B B2] metus R

¹³¹ acerba B B2] a turba R

¹³² perhempni B Klotz^{app} (per B2 R)] perenni Klotz

EQUIDEM interpositio¹³³. **77-78.** Tu, inquam, MICHI FLEBILE SEMPER NUMEN ERIS libratorie dixit, cum ait «flebile» fore mortalem innuit, cum ait «numen»¹³⁴ significavit esse deum. **78.** PONANT tibi sicut deo. **79.** LUGERE PA(RENTI), idest michi sicut mortalem.

80-81. QUE SOLLEMPNIA ecce deum. QUAS EXEQUIAS ecce mortalem.

81-82. NEC SI quasi dicat: non satis dignas largirer¹³⁵ exequias etiam si totam Greciam et me ipsum super immolare et hoc est: SI sit POTESTAS michi. MISCERE CINERI tuo. ARGOS FA(TALE)¹³⁶, idest mortiferum nobis. **83-84.** CUI VITA parata¹³⁷ est et cui¹³⁸ HONOS est¹³⁹ PARTUS¹⁴⁰ SANGUINE NATI¹⁴¹, idest morte tua. NEFAS exclamative dixit. NE, idest numquid.

84. EADEM DIES quasi dicat: cum tu iaceas¹⁴² pro libertate et salute patrie¹⁴³, illi¹⁴⁴ autem pro scelere suo, dolendum est quod¹⁴⁵ eodem¹⁴⁶ die et eodem bello cum impiis fratribus ad inferos¹⁴⁷ descendisti, sed hoc interrogative dicit¹⁴⁸. **85.** IN TARTARA mortalem hic innuit.

86. PAR FORTUNA quia ille gemit mortem filiorum et ego tuam.

87. QUAM SIMILES immo¹⁴⁹ multum dissimiles.

88. LIBAMENTA, idest sacrificia¹⁵⁰. TUI¹⁵¹ TRIUMPHI nam tua morte triumphum habuimus¹⁵². **89.** HOC REGIMEN, idest¹⁵³ sceptrum sive regalem virgam. **89-90.** VINCULA¹⁵⁴ FRON(TIS)¹⁵⁵ diadema. ACCIPE ut tecum¹⁵⁶ comburantur. QUE sceptrum

¹³³ interpositio B B2] *post* interpositio *add.* est R

¹³⁴ numen B B2] numine R

¹³⁵ largirer B B2] largirer *in marg.* R, *ras. in textu*

¹³⁶ fa(tale) B B2] *om.* R

¹³⁷ parata B B2] peracta R

¹³⁸ cui B B2] tui R

¹³⁹ est B2 R] *om.* B

¹⁴⁰ partus B B2] patus R

¹⁴¹ nati B R] a B2

¹⁴² iaceas B B2] taceas R

¹⁴³ libertate et salute patrie B B2] libertate patrie et salute R

¹⁴⁴ illi B] ille R *fere nihil legitur* B2

¹⁴⁵ quod B B2] quia R

¹⁴⁶ eodem B2 R] *ante* eodem *add.* apud inferos B

¹⁴⁷ ad inferos B2 R] *om.* B

¹⁴⁸ dicit B2 R] dixit B

¹⁴⁹ immo B B2] *post* immo *add.* quam R

¹⁵⁰ sacrificia B R] sacrificia B2

¹⁵¹ tui B R] *fere nihil legitur* B2

¹⁵² triumphum habuimus B B2] habuimus triumphum R

¹⁵³ idest B2 R] *post* idest *add.* hoc B

¹⁵⁴ vincula B R] *non legitur* B2

¹⁵⁵ fron(tis) B B2] stori idest R

¹⁵⁶ tecum B B2] terre R

et¹⁵⁷ diadema. NIMIUM DE(DISTI) quia morte¹⁵⁸ tua.

92-93. DESTRUIT CRINEM detracto diademate. Et MANUM proiciens sceptrum.

94. AGEDUM, idest eia, concedo¹⁵⁹, ut quicumque volent VOCENT me SEVUM et cetera. **95.** UTINAM sit fas michi¹⁶⁰. **95-96.** ADDERE SEN(SUS) COR(PORIBUS) idest ut possent sentire supplicia, que inferrem. ANIMAS Grecorum. NOCENTES propter Tydeum et Capaneum. **96-97.** PELLERE A CELO et HEREBO¹⁶¹ quod utique fiet¹⁶², si remanserint insepulti. **97-98.** Et sit FAS me IPSUM MONSTRARE feris et avibus, ut eos consumant.

99. QUOD, idest quia. RESOLVIT¹⁶³, idest¹⁶⁴ putrescere eos facit. DIES, idest calor diei¹⁶⁵, vel longitudo temporis.

100-101. SUPREMA OPE, idest sepulcro; vel OPE, idest terra, nam uxor Saturni Ops¹⁶⁶, idest terra dicitur, que¹⁶⁷ est omnium elementorum infima et centrum. IUVISSE¹⁶⁸ dicitur¹⁶⁹ pro 'iuvare'. FLAMMIS, idest rogo. **102.** AUT¹⁷⁰ NECE FACTA LUET si quis hoc fecerit. NUMERO¹⁷¹ amicorum suorum, quia tot interficiam de genere eius quot de istis sepeliet; vel etiam ipse simul morietur.

105. INTEREA dum hec Thebis fierent. **105-107.** RUEBANT INACHI(DES) mulieres audito rumore. AB ARGIS VA(CUIS)¹⁷², idest vacuatis¹⁷³, quia fere omnes viri in bello Thebano perierant. ORBE a filiis. VIDUE a maritis, scilicet FLEBILIS COMITATUS¹⁷⁴. FAMA TRAHIT¹⁷⁵ MISERAS parenthesis. Ita, inquam, ruebant, CEU CAPTA MANUS, idest captiva. SUA VULNERA, idest suus dolor. **108.** PAR HABITUS quia omnes nigris vestibus erant indute. **109.** SINUS, idest vestes sinuose et late. **110.** CREVERE, idest tumuere.

---

¹⁵⁷ et B2 R] *om.* B

¹⁵⁸ quia morte B R] *non legitur* B2

¹⁵⁹ eia concedo B R] *non legitur* B2

¹⁶⁰ fas michi B2 R] michi fas B

¹⁶¹ Herebo B] te B2 the R

¹⁶² fiet B B2] fit R

¹⁶³ resolvit B B2 R *Klotz*^{app}] resovlet *Klotz*

¹⁶⁴ idest B R] *om.* B2

¹⁶⁵ diei B R] dei B2

¹⁶⁶ ops B2] obs B opis R

¹⁶⁷ que B2 R] quia B

¹⁶⁸ iuvisse B B2] infecere R

¹⁶⁹ dicitur B R] *om.* B2

¹⁷⁰ aut B] ac B2 R

¹⁷¹ numero B B2] nmuo R

¹⁷² va(cuis) B R] *om.* B2

¹⁷³ vacuatis B R] evacuatis B2

¹⁷⁴ comitatus B B2] to R

¹⁷⁵ fama trahit B2] trahit fama B flama tra(hit) R

111. NIGRE CA(TERVE), idest tristis. PER ATTONITAS, idest¹⁷⁶ inter flebiles mulieres. **116.** VELIT¹⁷⁷, pro ‘vellet’, INCOLUISSE et cetera.

117-119. DEYPHILE soror Argie. PROXIMA veniens post sororem. TRAHIT CALIDONIDAS matres, que¹⁷⁸ de Calidone venerant¹⁷⁹ audita morte Tydei. MIXTAS cum LERNEO AGMINE, idest cum Grecis mulieribus. Illa, dico, HAUD CESSURA SORORI in dolore. **119-120.** SCELUS VIRI, idest¹⁸⁰ Tydei, qui caput Menalipi devoraverat IACENTI.

121-122. POST illas duas venit NEALCE uxor Hyppomedontis. ASPERA VISU, idest terribilis.

123. MOX post Nealcem venit IMPIA CONIUNX VA(TIS) Eriphile, que Amphiaräum latentem prodidit. **124.** VACUOS quia corpus non inveniet¹⁸¹.

124-126. COMES DIA(NE) idest Athalanta mater Parthonopei DUCIT POSTREMA AGMINA GE(MENTUM)¹⁸²; sed opponitur de Euhadne¹⁸³ uxore¹⁸⁴ Capanei, que illam¹⁸⁵ subsequitur, ergo Athalanta non est extrema. Sic ergo leges: Athalanta¹⁸⁶ et Euhadne¹⁸⁷ uxor Capanei, GRAVIS, idest magna¹⁸⁸, ducunt «postrema agmina g(ementum)¹⁸⁹». Quidam libri habent: «it¹⁹⁰ gravis Euhadne», sed hec littera legi non potest; sed hec est littera¹⁹¹ actoris: «et gravis Euhadne¹⁹²». **127-128.** HEC Athalanta. ILLA Euhadne¹⁹³. ASTRIS IRASCITUR propter maritum fulminatum, vel quia ipsa contemptrix¹⁹⁴ erat numinum.

129. ECCHATE, idest Diana, que prius¹⁹⁵ communi nomine Ecchate dicitur a

---

¹⁷⁶ idest B R] *om.* B2

¹⁷⁷ velit B B2] vellit R

¹⁷⁸ que B R] qui B2

¹⁷⁹ venerant B2 R] *om.* B

¹⁸⁰ idest B2 R] *om.* B

¹⁸¹ inveniet B2 R] invenit B

¹⁸² ge(mentum) B2 R] *om.* B

¹⁸³ Euhadne B] Euachne B2 Euathme R

¹⁸⁴ uxore B] uxor B2 uxor *in marg.* R, *ras. in textu*

¹⁸⁵ illam B2 R] eam B

¹⁸⁶ Athalanta B R] Athalanthe B2

¹⁸⁷ Euhadne B] Euachne B2 Euathme R

¹⁸⁸ magna B B2] *om.* R

¹⁸⁹ g(ementum) B2 R] *om.* B

¹⁹⁰ it B B2 R *Klotz^{pp}*] et *Klotz*

¹⁹¹ est littera B R] littera est B2

¹⁹² Euhadne B] Evac B2 Euath R

¹⁹³ Euhadne B] Euachne B2 Euachme R

¹⁹⁴ contemptrix B] contentrix B2 R

¹⁹⁵ prius B B2] pri R

LYCEIS¹⁹⁶ LU(CIS), idest Archadicis, nam ibi colitur vel veneratur¹⁹⁷. Sensus est: omnes qui eas videbant ad lumen lune prosequantur cum gemitu. **130-131.** GENITRIX THE(BANA), idest Leucotoe, que cum filio suo¹⁹⁸ Melicerta¹⁹⁹ in mare se proiecit²⁰⁰, PLANXIT²⁰¹ AB YSTHMIACO²⁰² SEPULCRO, idest ab Ysthmo²⁰³ monte ubi sepultus est Melicerta, vel unde ipsa in mare se proiecit et amplius non comparuit quasi sepulta fuisset, illas EUNTES AD DU(PLEX) LI(TUS); ‘Isthmon²⁰⁴’ significat inter duo maria positum, Ionium scilicet et Egeum, qui est inter Thebas et Argos. Sensus²⁰⁵: festum in honore Leucotoes tunc temporis in Isthmo²⁰⁶ monte colebatur²⁰⁷ et qui festo intererant eas²⁰⁸ planxerunt. **132.** Et ELEUSIS civitas est cuius rex fuit Celeus, qui²⁰⁹ recepit Cererem cum Proserpinam quereret; eius luctum singulis annis representabant Eleusini²¹⁰, qui²¹¹ illas videntes planxerunt. **132-133.** QUAMVIS SIBI FLE(RET)²¹², idest ex more suo fletum Cereris tunc temporis²¹³ representaret, tamen FLEVIT GREGEM NOCTIVAGUM²¹⁴, idest mulieres Argivas. ET EXTULIT²¹⁵, ut viam illis²¹⁶ ostenderet, IGNES²¹⁷ ARCHA(NOS), idest mysticos; nam in planctu illo Eleusini faces habent ad imitationem Cereris, que natam suam querebat cum facibus; vel ARCHANOS de sacrificio raptos.

134-135. SATURNIA Iuno. DUCIT illas. PER CALLES AVER(SOS), idest devios, ne forte occurrant Grecis a bello redeuntibus et cum eis cogantur redire et hoc est: NE PLEBS SUORUM Argivorum²¹⁸ a Thebis redeuntium. CONGRESSA veniens²¹⁹ illis obviam.

---

¹⁹⁶ Lyceis B B2] Linceis R

¹⁹⁷ veneratur B R] venatur B2

¹⁹⁸ suo B B2] post suo add. idest R

¹⁹⁹ Melicerta B B2] Melicrata R

²⁰⁰ proiecit B] om. B2 R

²⁰¹ planxit B2 R] om. B

²⁰² Ysthmiaco B] iths B2 R

²⁰³ Ysthmo B] ithsmo B2 ismo R

²⁰⁴ Isthmon B] ithsmo B2 ichismo R

²⁰⁵ sensus B R] om. B2

²⁰⁶ Isthmo B] Ismo B2 R

²⁰⁷ colebatur B B2] celebratur R

²⁰⁸ eas B B2] om. R

²⁰⁹ qui B R] que B2

²¹⁰ Eleusini B R] eulilini B2

²¹¹ qui B2] et R om. B

²¹² fleret B B2 R] luget *Klotz*

²¹³ temporis B B2] ipsis R

²¹⁴ noctivagum B B2] om. R

²¹⁵ extulit B B2] exthit R

²¹⁶ viam illis B2 R] eis viam B

²¹⁷ ignes B B2 R *Klotz^{pp}*] ignis *Klotz*

²¹⁸ Argivorum B R] archivorum B2

²¹⁹ veniens B B2] venient R

136. IRE VE(TET) illas et ita si redeant PEREAT GLORIA INGENTIS CEPTI, idest gloriosum factum mulierum, quod ex earum itinere secutum est²²⁰, quia impetraverunt eis sepulturam per Theseum, sicut inferius audietis.

137. NEC NON: Iuno ducebat mulieres occulto tramite et Iris clementiori²²¹ aere fovebat Grecorum cadavera, ne putrescerent. **138.** RORIBUS AR(CANIS), idest liquoribus divinis. PUTRES nondum sed putrescentes. **139.** UT OBSTENT, idest resistant putredini. **140.** ET NON FATISCANT, idest non resolvantur²²².

141-142. ECCE dum peterent Thebas Argolides. HORNITUS proprium nomen cuiusdam Greci de bello redeuntis. PALLENS²²³ INANI VULNERE, idest non mortifero; inane²²⁴ est vulnus²²⁵ quod non est ad mortem; vel INANI effuso²²⁶ sanguine. **142-143.** DESERTUS AB AG(MINE) SO(CIO) et quare desertus subiungit, quia PLAGA RECENS TARDAT eum. TIMIDUS et FURTO quia de nocte. **143-144.** CARPIT DE(BILE) IT(ER) propter ipsum debilem. PER SECRETA AVIA ne si rectam teneret viam aliquis hostium eum inveniret.

145. STUPUIT transitive, idest admiratus est. LOCA SO(LA), idest solitaria. **146-147.** QUE SOLA AGMINA nam viri fuerant²²⁷ occisi. SUPER pro 'superesse'. ILLE Hornitus. **148.** PATENT sibi cause viarum. OCCUPAT in sermone eas anticipat.

149-150. NE, idest numquid. SPERATIS 'vos²²⁸ posse prestare²²⁹', subaudis²³⁰. FUNUS, idest exequias. CINEREM rogam et sepulturam.

151. CUSTOS UMBRARUM, idest mortuorum, ne quis eos sepeliret²³¹. REGI Creonti. **152.** ADNUMERAT quasi ad numerum servat.

153. AVIBUS ET FERIS ut eos devorent.

154. NE, idest numquid. CREON EQUUS, idest propitius. DABIT HO(NOREM), idest assensum²³².

---

²²⁰ secutum est B R] sequantur B2

²²¹ clementiori B B2] clementior R

²²² resolvantur B2 R] resolvuntur B

²²³ pallens B B2] par R

²²⁴ inane B B2] inaxie R

²²⁵ vulnus B] vulgus B2 R

²²⁶ effuso B B2] ex fuso R

²²⁷ viri fuerant B R] fuerant viri B2

²²⁸ vos B2 R] nos B

²²⁹ posse prestare B R] prestare posse B2

²³⁰ subaudis B R] subaudit B2

²³¹ sepeliret B R] sepeliat B2

²³² assensum B B2] *post* assensum *add.* quam R

155-157. CITIUS quam flectere possitis²³³ Creontem. LICEBIT vobis. EXORARE, idest²³⁴ exorando commovere. ARAS BU(SIRIDOS) Busiris fuit rex Egypti, qui hospites suos immolabat et ipse tandem immolatus est ab Hercule. Et FAMEM²³⁵ OTRYSII²³⁶ STABULI, idest Diomedem regem Tracie, qui equabus²³⁷ suis famelicis homines ad devorandum apponebat; idem fecit de eo Hercules. Et SYCULOS DE(OS), idest aram Diane et Palicos²³⁸ servantes²³⁹ aram. Iupiter cum Ethna²⁴⁰ quadam nimpha concubuit et hec concepit; hanc persecuta²⁴¹ est Iuno; hec fatigata fecit aborsum²⁴² et fudit²⁴³ gemellos, quos terra suscepit et uteri materni supplevit²⁴⁴ tempus eosque protulit, unde ‘Palici’, idest ‘denuo nati’ dicti sunt; hii sanguine humano²⁴⁵ placabantur. **157-158.** RAPIET vos Creon. SI non dubitat, sed affirmat.

160. QUIN, idest cur non²⁴⁶; vel QUIN lege pro ‘sed’ et non erit interrogatio sed consultatio. **161.** Et DATIS, idest date et ita de aliis. ORBA NOMINA scenotaphiom²⁴⁷, idest inanem sepulturam. **162.** AD INANIA BUSTA VOCATIS²⁴⁸ Virgilius de Andromache: «manesque ciebat²⁴⁹ / Hectoreum²⁵⁰ ad tumulum» [VERG. *Aen.* III 303-304].

163-165. AUT VOS IMPLORATIS CECROPIAM OPEM, idest Atheniensem. PROPE NAMQUE sunt Athene. Et EST FAMA ecce oportunitas querende²⁵¹ opis. THERMODONTIACO²⁵² TRIUMPHO, idest Amazonio; Thermodoon est fluvius Tracie; Amazones autem²⁵³ sunt in²⁵⁴ Tracia, quas Theseus nuper debellaverat.

166. IN MORES et HO(MINEM) in humanam consuetudinem.

²³³ possitis B B2] possisti R

²³⁴ idest B B2] om. R

²³⁵ famem B B2] fame R

²³⁶ Otrysii B B2] ho R

²³⁷ equabus B B2] equibus R

²³⁸ Palicos B B2] Paluos R

²³⁹ servantes B2 R] *post servantes add. eam B*

²⁴⁰ Ethna B B2] ehua R

²⁴¹ persecuta B R] sequita B2

²⁴² aborsum B2 R] abortivum B

²⁴³ fudit B B2] fugit R

²⁴⁴ supplevit B2 R] complevit B

²⁴⁵ sanguine humano B2 R] humano sanguine B

²⁴⁶ cur non B B2] Creon R

²⁴⁷ scenotaphiom (scenophaphion R), idest inanem B R] *ferre nihil legitur B2*

²⁴⁸ vocatis (vos R) Virgilius B R] *ferre nihil legitur B2*

²⁴⁹ ciebat B R] sciebat B2 vocabat *Geymonat*

²⁵⁰ Hectoreum ad tumulum. AUT (at B) VOS IMPLORATIS (in prelio R) CECROPIAM (Sceropiam B) OPEM, idest Atheniensem B R] *ferre nihil legitur B2*

²⁵¹ oportunitas querende B R] *ferre nihil legitur B2*

²⁵² THERMODONTIACO (mino R) TRIUMPHO, idest (in R) Amazonio B R] *ferre nihil legitur B2*

²⁵³ autem B B2] ait R

²⁵⁴ in B B2] om. R

167. HORRUERUNT, idest exire cessaverunt²⁵⁵ propter admirationem et horrorem de Creontis²⁵⁶ nequitia. **167-168.** STUPUITQUE IMMANIS EUNDI IMPETUS²⁵⁷, idest cessavit; quasi dicat: pre stupore²⁵⁸ steterunt, nec²⁵⁹ longius ire potuerunt. VULTUS omnium²⁶⁰ NOTATI²⁶¹ sunt UNO consimili PALLORE²⁶².

169. NON²⁶³ SECUS, idest non aliter timuere²⁶⁴ ille²⁶⁵ audita Creontis sevitia²⁶⁶, quam timent iuence audito murmure ieiune²⁶⁷ tygridis. **171.** OMNIBUS, idest iuencis. **172.** ILLA FAMES, idest²⁶⁸ tygris famelica.

174. SCINDITUR²⁶⁹ inter Argolides. AMBIRE hoc²⁷⁰ verbum ad duo refert²⁷¹, cum non possit nisi ad unum applicari. **175-176.** SI QUID ANNUAT, idest auxilii asserat. CLEMENTIA ACTEE GENTIS²⁷², idest Atheniensis; ‘acta’ dicitur litus, inde Athene dicuntur ‘Actee’, idest littorales, quia site sunt in littore. EXTREMUM CURARUM AC TURPE REVERTI²⁷³, idest nunquam²⁷⁴ habent in²⁷⁵ animo reditum²⁷⁶, sed turpe iudicant²⁷⁷ si redeant.

177. HIC pro ‘tunc’. **178.** ARGIA uxor Polinici. **179-180.** SPES EGREGII PERICLI, scilicet maritum suum furtim crematum et sic fortasse deprendetur²⁷⁸ a Creonte et peribit, quod periculum egregium erit, scilicet PLACET ei ACCEDERE LEGES, prepositio in²⁷⁹ compositione est; leges dicit positas a Creonte, supra: «at²⁸⁰ nece²⁸¹

²⁵⁵ cessaverunt B R] sensaverunt (?) B2

²⁵⁶ Creontis B B2] tanta R

²⁵⁷ impetus B B2] om. R

²⁵⁸ stupore B B2] post stupore add. cessaverunt R

²⁵⁹ nec B B2] sa R

²⁶⁰ omnium B B2] animum R

²⁶¹ notati B B2 R Klotz^{app}] gelati Klotz

²⁶² consimili PALLORE B2 R] PALLORE, idest consimili B

²⁶³ non B B2] deo R

²⁶⁴ timuere B B2] timuerunt R

²⁶⁵ ille B B2] om. R

²⁶⁶ sevitia B2] seviciam R nequitia B

²⁶⁷ ieiune B B2] gemine R

²⁶⁸ idest B B2] post idest add. illa R

²⁶⁹ scinditur B B2] exinditur R

²⁷⁰ hoc B B2] hic R

²⁷¹ ad duo refert B2 R] refert ad duo B

²⁷² Actee gentis B B2] aggere R

²⁷³ reverti B B2] ve R

²⁷⁴ nunquam B2 R] non B

²⁷⁵ in B B2] ut R

²⁷⁶ reditum B B2] reditur R

²⁷⁷ iudicant B R] vindicant B2

²⁷⁸ deprendetur B B2] deprehenditur R

²⁷⁹ in compositione (componere R) est B R] est in compositione B2

²⁸⁰ at B Klotz^{app}] ac B2 R aut Klotz

²⁸¹ nece B] ne B2 nec R

facta luet²⁸² numeroque explebit adempta / corpora» et cetera [*Theb.* XII 102-103].
181. QUO, idest ad quas leges experiendas²⁸³. NON IRET²⁸⁴ ULLA NURUS, idest femina.
 RHODOPEs, idest Tracie; sinedoche²⁸⁵. NEC ALUMPNA NIVOSI, idest frigidi. **182.**
 PHASIDIS fluvius est Colchos, unde fuit Medea. INNUP(TIS) COHOR(TIBUS)
 Amazonum, que contempnunt²⁸⁶ iugum Veneris; in his locis omnibus audaces sunt
 mulieres.

185. TEME(RARIA) MAG(NO) LUC(TU), idest coactione doloris suam temeritatem
 ostendat²⁸⁷, cum regem provocabit. **186.** PUDICI IGNES²⁸⁸, idest casti amores.

187-188. IPSE Polin(ices) apparet ei²⁸⁹. MANIFESTUS ad cognoscendum²⁹⁰. IN OMNI
 ACTU, idest in omni gestu, quo eum viderat, scilicet²⁹¹ quomodo fuerat hospes eius,
 cum primum venisset ad Larissam²⁹², et illos gestus exponit dicens: NUNC HOSPES et
 cetera. SPONSUS, idest quomodo desponsatus ei et illa ei. AD ante ARAS nam sicut
 habetur in²⁹³ primo: Adrastus sacrificium Apollinis iteravit et²⁹⁴ ambobus filias suas
 desponsavit. **189.** NUNC CONIUNX apparet, idest talis qualem viderat in nuptiis et
 post nuptias. SUB CASSIDE cum Thebas peteret pugnaturus. **190.** MESTUS quod
 Argiam²⁹⁵ relinqueret. **191.** SED NULLA: cum in his²⁹⁶ gestibus eum videret,
 sepissime²⁹⁷ videbat insepultum.

193-194. EGRESKIT²⁹⁸ MENTEM Greca figura. ET QUI CASTIS(SIMUS) AR(DOR),
 idest²⁹⁹ ipsa castissime amans Pol(inicem). **195.** FUNUS AMAT, idest funeratum
 Pol(inicem).

197. ELIGITE³⁰⁰ ut pietatis. ACTEAS ACIES³⁰¹, idest Athenienses. Et MARATHONIA

---

²⁸² luet B B2] licet R

²⁸³ experiendas B2] expiendas R excipiendas B

²⁸⁴ iret B B2] met R

²⁸⁵ sinedoche B B2] sinodoche R

²⁸⁶ contempnunt B B2] contempunt R

²⁸⁷ ostendat B B2] effundat R

²⁸⁸ ignes B R] hic B2

²⁸⁹ ei B R] om. B2

²⁹⁰ cognoscendum B R] agnoscendum B2

²⁹¹ scilicet B B2] si R

²⁹² Larissam B B2] Larisiam R

²⁹³ in B B2] om. R

²⁹⁴ et B2] etiam B fere nihil legitur R

²⁹⁵ Argiam B B2] reginam R

²⁹⁶ in his B R] fere nihil legitur B2

²⁹⁷ sepissime B2 R] post sepissime add. eum B

²⁹⁸ egrescit B] ae grescit (?) B2 aegrescit R

²⁹⁹ idest B B2] in R

³⁰⁰ eligite B2 R *Klotz^{app}*] elicite B

³⁰¹ acies B B2] acer R

ARMA, idest Theseia³⁰²; nam Theseus natus fuit in Marathone iuxta Athenas.

198-199. QUE FUI CAUSA TAN(TE) RU(INE) propter Pol(inicem), cui pater meus gratia mei vires suas³⁰³ ministravit. FUL(MINA) RE(GNI), idest iram Creontis. **200.** NEC SURDA LI(MINA) quia erit aliquis³⁰⁴, qui michi aperiet. **201.** SOCERI Iocasta et Edipus. SORORES Antigone et Hismene.

203. GRADUS meos. ILLO adverbialiter. **203-204.** IMPETUS ANIMI ducit me³⁰⁵. Et AUGURIUM ANIMI, idest animus meus, qui auguratur michi successum.

205. HIC Menetes; interpositio est. **206.** RUDIS, idest iuvenula. **207.** AUFERT ab eis devians, vel effert.

209. ANNE longum est yperbaton. TE LABENTE³⁰⁶, idest putrescente. **210.** HEU DOLOR si hec fecero. QUE SENTENTIA sit, an venire an non. **211-212.** AN BEL(LO) PROCERES annuant³⁰⁷, AN DEXTER HARUSPEX ANNUAT³⁰⁸? Qui erant in bello³⁰⁹ profecturi captabant augurium.

212. DECRESCIT³¹⁰ putrescit. **212-213.** ET SUPPONIMUS, idest supponere debemus, ARTUS Pol(inicis) UNCIS ALITIBUS ad devorandum NON HOSPICIIS³¹¹, idest non³¹² sepulcris? Non utique.

214. SI QUIS TIBI SENSUS AD UMBRAS fuerunt enim diverse philosophorum sententiae; alii enim dixerunt animas post mortem sentire, alii non sentire. **215.** STYGIIS FI(DISSIME) DI(VIS) nam vivi superis, mortui vero sunt inferis³¹³ fideles.

216. HEU michi SI es ADHUC NUDUS, idest insepultus, quia putrescis. SI SEPULTUS es, iterum HEU³¹⁴ michi, quia te non sepelivi. **217.** UTRUMQUE horum, sive es sepultus sive non, est³¹⁵ NOSTRUM NEPHAS, quia debueram te sepelire. DOLENTI, scilicet michi, NULLA VIS³¹⁶, idest nullius tyranni violentia deberet³¹⁷ esse ADEO, idest

³⁰² Theseia B2 R] Thesea B

³⁰³ suas B B2] om. R

³⁰⁴ aliquis B B2] aliquid R

³⁰⁵ me B B2] mee R

³⁰⁶ labente B B2 R Klotz^{pp}] tabente Klotz

³⁰⁷ annuant B2 R] annuerat B

³⁰⁸ haruspex annuat B] an ar (?) R fere nihil legitur B2

³⁰⁹ bello B] bellum B2 R

³¹⁰ decrescit B R] post decrescit add. idest B2

³¹¹ non hospiciis B B2 R Klotz^{pp}] non hos potius Klotz

³¹² non B B2] om. R

³¹³ sunt inferis B2 R] inferis sunt B

³¹⁴ heu B2 R] hei B

³¹⁵ est B R] om. B2

³¹⁶ vis B B2] vix R

³¹⁷ deberet B B2] debet R

in tantum³¹⁸ timenda³¹⁹, ut propter eam³²⁰ timerem te sepelire.

218. Et NUSQUAM deberet³²¹ esse MORS, idest non deberem timere mortem³²², ut te possem sepelire et non deberem timere Creontem. HORTARIS³²³, idest propter hoc quod dixisti eum seivum esse, ideo audentius eum³²⁴ adibo.

219. MEGARE³²⁵ civitas fuit Nisi inter Thebas et Argos. **220.** PROXIMA, idest viam proximam. **221.** HABITUS Argie; accusativus est.

222. VISU ATROX, idest terribilis ad videndum. **223.** CONFISA MA(LIS) mali sui nimietas ei dabat audatiam. PROPRIOR TIMERI quam timere. **225.** DINDIMA³²⁶ alta loca sunt Frigie, ubi³²⁷ sacra Cybelles³²⁸ nocte colebantur³²⁹; possunt autem ‘Dindima’ appellari quolibet alta loca. PINIGERI³³⁰ quia proiciunt ibi faces suas; vel quia tantus est Symois, quod potest portare pinus, idest³³¹ naves; vel pinus crescunt in rippis eius. **226.** DUX magistra³³² sacrificii. SAN(GUINE) CUIUS³³³ LEC(TO), idest electo ad immolandum sibi³³⁴. **227.** IPSA dea³³⁵. DEDIT³³⁶ FERRUM ut se incidat et sanguinem suum sacrificet. Morem illius sacrificii tangit: singulis annis furebat una³³⁷ sacerdotum³³⁸, cuius³³⁹ sanguinem³⁴⁰ sibi immolandum elegerat Cybele et ipsa ei ferrum ministrabat, que venis³⁴¹ incisus suum immolabat sanguinem. ET NOTAVIT, idest notabilem fecit. Illi sacerdoti comparat actor Argiam in terrore.

---

³¹⁸ in tantum B B2] iterum R

³¹⁹ timenda B2 R] timida B

³²⁰ eam B B2] deam R

³²¹ deberet B B2] debet R

³²² mortem B R] om. B2

³²³ hortaris B B2] hortabis R

³²⁴ audentius eum B] eum audentius B2 audem eum ei (?) R

³²⁵ cfr. Megareia Klotz

³²⁶ Dindima B B2] Dindama R

³²⁷ ubi B2 R] post ubi add. fiunt B

³²⁸ Cybelles B2 R] post Cybelles add. de B

³²⁹ colebantur B2 inxta Lact.] celebrantur R om. B

³³⁰ pinigeri B B2] post pinigeri add. pro R

³³¹ idest B B2] in R

³³² magistra B B2] magister R

³³³ cuius B B2] cum R

³³⁴ inmolandum sibi] sibi immolande R

³³⁵ dea B B2] deam R

³³⁶ dedit B R] da B2

³³⁷ una B2 R] unum B

³³⁸ sacerdotum B B2] sacerdote R

³³⁹ cuius B B2] cum R

³⁴⁰ sanguinem B B2] sanguine R

³⁴¹ venis B B2] vetus R

229. AB ALIIS UNDIS, scilicet ab orientalibus³⁴². **230.** ILLA Argia³⁴³. **231.** CALIGANTIBUS propter umbram noctis. **232.** NEC FRANGIT ITER, idest non imminuit vel deflectit. **233.** TRABES³⁴⁴, idest arbores. **233-234.** NIGRA, idest obscura in SERENO DIE nedum in nocte. ‘Hii novalis’ et³⁴⁵ ‘hec NOVALIA’ dicuntur proprie terra, que noviter et tunc primum est³⁴⁶ proscissa, que antea non erat arabilis; sunt³⁴⁷ etiam novalia et novalis agri, qui uno tempore scrobibus factis plantandis³⁴⁸ aptantur vineis³⁴⁹. **236.** PRETERIT³⁵⁰, idest iuxta transit. INFESSA³⁵¹ inhabitata vel obsessa.

237. ANIMI ET LUCTUS, idest luctuosus animus; endiadis. **238.** INVALIDE ALUMPNE, idest Argie, etatem innuit et sexum.

239. QUAS NON ILLA verba sunt actoris et sunt legenda cum clementia. DOMOS PE(CUDUM), idest stabula. Sic faciunt qui de nocte errant: pulsant domos et viam rogant.

241. SOLACIA faces namque ardentes erant †michi† vie³⁵² solacium et est³⁵³ efexegesis³⁵⁴. **242.** Et quotiens GELIDE TENEBRE noctis VICERE FACEM, idest extinxere³⁵⁵; pulsabat domos, ut eam reaccenderet³⁵⁶.

243-244. Ita Menetes et Argia soli³⁵⁷ procedebant ad Thebas et iam ad Cyteronem pervenerant³⁵⁸; sed nimia celeritate³⁵⁹ usus actor prius dicit eos descendere quam ascendere et hoc est: DEVEXA, idest latera. PENTHEI IU(GI), idest Cytheronis, ubi Agave laniavit Pentheum³⁶⁰. SUPINANTUR, idest inclinantur. Et FATISCUNT, idest

³⁴² orientalibus B B2] orgentalibus R

³⁴³ Argia B R] fere nihil legitur B2

³⁴⁴ trabes (umbes R) idest arbores B R] fere nihil legitur B2

³⁴⁵ et ‘hec NOVALIA’ dicuntur proprie (proprie om. R) terra, que B R] fere nihil legitur B2

³⁴⁶ est B2] om. B R

³⁴⁷ sunt etiam novalia et novalis agri, qui B R] fere nihil legitur B2

³⁴⁸ plantandis B R] fere nihil legitur B2

³⁴⁹ vineis. PRETERIT, idest iuxta transit. INFESSA B R] fere nihil legitur B2

³⁵⁰ preterit B R Klotz^{app}] preter et Klotz

³⁵¹ infessa B R Klotz^{app}] infesta Klotz

³⁵² vie B2 R] om. B

³⁵³ et est B2] om. B R

³⁵⁴ efexegesis B2 R] om. B

³⁵⁵ extinxere B2] extincxere R extingere B

³⁵⁶ reaccenderet B B2] reaccederet R

³⁵⁷ soli B B2] ita R

³⁵⁸ pervenerant B B2] prevenerant R

³⁵⁹ celeritate B R] sceleritate (?) B2

³⁶⁰ laniavit Pentheum B2 R] Pentheum laniavit B

defficiunt illis³⁶¹ descendantibus; homini ad prerruptum ascendenti videntur ampliari sublimia et crescere, descendentem vero videntur decrescere et elongari³⁶².

246-248. SI SPES EXACTI³⁶³ LABORIS, idest consummati. NON est BLANDA, idest decipiens me, idest nisi ex hoc fallor, quod spero nos nostrum laborem perfecisse³⁶⁴, hoc est iam ad Thebas pervenisse, qui erat noster labor. Nisi, inquam, fallor, o ARGIA, REOR OGYGIAS DOMOS HAUD³⁶⁵ PROCUL esse. Et reor BUSTA, idest corpora, EGENA SEPULCRI IACERE non procul. ESTUAT, idest spirat; quasi dicat: sentio fetorem cadaverum. **249.** VOLUCRES vultures et corvi.

250. ILLA HUMUS campus belli.

251-252. UT, idest qualiter. CAMPUS PORRIGAT INGENTES UMBRAS MU(RORUM)³⁶⁶ ypallage, idest umbre murorum porrigantur in campo. MORIENS pene iam extinctus. E³⁶⁷ SPECULIS ubi sunt vigiles³⁶⁸ a Creonte positi ad servanda cadavera.

253. IUXTA, idest prope. MODO paulo ante. IPSA³⁶⁹ NOX MAGIS TACEBAT quanto plus elongamur a locis populosis, tanto magis³⁷⁰ est silentium, sed quanto plus ad illa accedimus et silentium decrescit³⁷¹; per³⁷² hoc igitur signum³⁷³ probat Menetes³⁷⁴ prope esse civitatem et paulo ante. **254.** SOLA ASTRA LAXABANT³⁷⁵, idest illuminabant. TENEBRAS noctis; modo autem non sola astra³⁷⁶ sed ignis vigiliam.

255. HORRUIT ex leticia non ex timore.

257-258. SIC QUOQUE quamvis propter te meum amiserim Polinicum. DULCE SOLUM eris michi. SI REDDIS UMBRAS CONIUGIS ILLESAS, idest corpus Polinici³⁷⁷

³⁶¹ illis B2 R] vel B

³⁶² elongari B B2] elonganti R

³⁶³ exacti B2 R] exacti B

³⁶⁴ perfecisse B B2] perficisse R

³⁶⁵ haut B B2] aut R

³⁶⁶ mu(rorum) R] bu (?) B2 om. B

³⁶⁷ e B B2] est R

³⁶⁸ vigiles B B2] vox erasa cum correctione in marg., quae non legitur R

³⁶⁹ ipsa B] ista B2 R

³⁷⁰ magis B2 R] maius B

³⁷¹ decrescit B2 R] descrescit B

³⁷² per B B2] et R

³⁷³ signum B2 R] om. B

³⁷⁴ probat Menetes B2 R] Menetes probat B

³⁷⁵ laxabant B] lapsa B2 R

³⁷⁶ astra B2 R] castra B

³⁷⁷ Polinici B B2] Polinices R

integrum. QUO CULTU que³⁷⁸ debui venire ornata, scissa veste venio. **259.** QUA MANU, idest qua multitudine³⁷⁹; que debui venire ut regina, uno sene comitata venio.

260-261. NON SUNT IMPROBA, idest nimis magna, quia ego HOSPES non indigena. QUERO³⁸⁰ ROGOS, ut comburam Pol(inicem).

262. ORO oratione mea requiro. ILLUM EXTORREM REGNI, idest exulem a regno.

264. TUQUE o Pol(inices). **264-265.** SI³⁸¹ ULLA EFFIGIES³⁸², idest³⁸³ aliquid simulacrum MANIBUS, quo possint videri post mortem; hec enim fuit antiquorum sententia. Et SI ANIME SOLUTE a corporibus ERRANT, hoc iterum senserunt antiqui.

267. SI MERUI non dubitat, sed affirmat³⁸⁴.

268. REFFICIT reaccendit³⁸⁵. **269.** IGNIS facis sue iam extincte.

270. QUALIS comparat eam³⁸⁶ Cereri querenti filiam suam, que facem extinctam in Ethna reaccendit³⁸⁷. **271.** VARIABAT, idest varie illuminabat. **272.** AUSONIUM³⁸⁸ SYCULUMQUE³⁸⁹ LATUS nunc huc nunc illuc facem suam ventilando discutiens cum utriusque regionis³⁹⁰ rimaretur confinium. **272-273.** LEGENS, idest sequens; verbum est polixenum. NIGRI³⁹¹ RAPTORIS Plutonis, qui rapuerat Proserpinam. SULCOS³⁹², idest Plutoni currus vestigia. **274-275.** ENCHELADUS, idest montes superpositi Enchelado³⁹³ gyganti, unde Ovidius: «degravat Ethna caput, Lilibeo crura premuntur, dextra Pachinne tibi subiecta est³⁹⁴ leva Peloro»³⁹⁵ [OV. *met.* V 350-352]. REMUGIT resonat ad planctum Cereris. VIAS Cereris³⁹⁶. RUPTO, idest eructuato³⁹⁷; vomit enim flammam Encheladus. **277.** TACET nam ibi occultatur; allusio est poete.

³⁷⁸ que B R] *fere nihil legitur* B2

³⁷⁹ qua multitudine B B2] quam multitudinem R

³⁸⁰ quero B B2 R] posco *Klotz*

³⁸¹ si B B2] sint R

³⁸² effigies B B2] f R

³⁸³ idest B2 R] *ante* idest *add.* est B

³⁸⁴ affirmat B B2] confirmat *sup. lin.* R, *ras. in textu*

³⁸⁵ reaccendit B B2] reactendit R

³⁸⁶ eam B B2] ea R

³⁸⁷ reaccendit B B2] reocoe vero (?) R

³⁸⁸ Ausonium B R] Aonium B2

³⁸⁹ Syculumque B] sicuque B2 R

³⁹⁰ regionis B B2] religionis R

³⁹¹ nigri B B2] niger R

³⁹² sulcos B B2] sucos R

³⁹³ Enchelado B R] Engelado B2

³⁹⁴ subiecta est B R] subiectaque B2

³⁹⁵ *recte*: «dextra sed Ausonio manus est subiecta Peloro, / laeva, Pachyne, tibi, Lilybaeo crura premuntur, / degravat Aetna caput».

³⁹⁶ VIAS Cereris B R] *om.* B2

³⁹⁷ eructuato B B2] eruptuato R

278-279. FIDUS AL(TOR) Menetes ab ‘alendo’ dicitur ‘altor’. ATTONITAM³⁹⁸ Argiam. MEMINISSE clamare parcius, ne ducatur ad Creontem. LAMPADA³⁹⁹, idest facem, ne quis videat lumen et eam rapiat.

280. REGINA⁴⁰⁰ verba sunt actoris.

281. Illa, dico, existens VOTUM IMMA(NE) PRO(CIS), quam multi proci desiderabant. SPES AUGUSTISSIMA GENTIS, idest prolis. **282.** SUB INFESTA NOCTE, idest obscura. **283.** PER OFFENSUS ARMORUM, idest per arma, quibus se⁴⁰¹ offendebat. **285.** CONCILIA⁴⁰² UM(BRARUM), idest multitudinem cadaverum. **286-287.** DISSIMULAT se non sentire. FERRUM enses, quibus se offendebat. IACENTES, idest mortuos calcare dubitat. **288.** DUM pro ‘quia’. PUTAT OMNE FUNUS SUUM⁴⁰³ esse, idest sui Polinici corpus. **290.** PARUM LUCENTIBUS, idest⁴⁰⁴ quod parum luceant, quia non poterat bene discernere.

293. IBAT AD MU(ROS) THE(SEOS), idest Athenarum⁴⁰⁵. **293-294.** UT APERIRET illa Pallas. SUPPLICIBUS, idest Argivis supplicantiibus. FACILES⁴⁰⁶ ATHENAS ad impetrandum.

295. FATISCERE, idest fatigari⁴⁰⁷. VANO ERRORE quia mariti corpus invenire non poterat⁴⁰⁸. **298.** ADVERTIT CURRUM⁴⁰⁹, idest vertit se ad currum Lune. PLACIDA ut impetraret facilius.

300-301. CERTE: et debes michi petitum concedere, quia Iovi multo maiora concessisti, quia hoc: TER NOCTEM HERCULEAM, ‘geminasti’ debuit dicere, sed ne videretur inde⁴¹⁰ conqueri dicit: SED MITTO⁴¹¹ QUE(RELLAS), idest dimitto. **302.** EN LOCUS OFFICIO, idest beneficio; quasi dicat: tunc me offendisti, sed nunc potes veniam impetrare.

303. QUA NOCTE VA(GETUR), idest quam obscura. **304.** EGRA tristis.

³⁹⁸ attonitam B2] altonitam B acconitam R

³⁹⁹ lampada R Klotz (lampad B2)] lampadam B

⁴⁰⁰ regina B B2] regna R

⁴⁰¹ se B2 R] om. B

⁴⁰² CONCILIA...FERRUM enses, quibus se offendebat B2 R] *in marg.* B

⁴⁰³ suum B R] om. B2

⁴⁰⁴ idest quod (quam B) parum luceant B B2] om. R

⁴⁰⁵ Athenarum B R] Thebanorum B2

⁴⁰⁶ faciles B B2] faciles *sup. lin.* R, *ras. in textu*

⁴⁰⁷ fatigari B2] fatigare B R

⁴⁰⁸ poterat B B2] poterant R

⁴⁰⁹ currum B B2 R Klotz^{ap}] vultum Klotz

⁴¹⁰ inde B R] om. B2

⁴¹¹ mitto B B2] mute R

305. NIMBOSUM nubilum. **306.** ORBITA, idest⁴¹² currus tui vestigium.

307-308. Ordo: HUNC QUOQUE SOPO(REM), QUI⁴¹³ PRONUS TIBI, idest tue iussioni adimplende, DUCIT HABENAS MADIDAS, epytheton noctis, existens⁴¹⁴ in CURRU tuo. DIMITTE IN AONIOS⁴¹⁵ VIGILES, quos iussit Creon servare cadavera. Somnus est armiger Lune, quia Luna preest nocti et in nocte dormitur melius.

309. VIX EA dixerat Iuno. CUM DEA⁴¹⁶ Luna. **310.** EXPAVERE repulse sunt quasi pavide. RECISUS, idest minoratus nimia claritate Lune.

312. LUMINE Lune⁴¹⁷. INFUSO PER CAMPOS ablativi sunt absoluti. **313.** IPSA, Argia scilicet. SUOS LABORES, quia eam texuerat et neverat. **314.** «Noscit» [*Theb.* XII 313], inquam, quamquam picturas aperte non agnoscat et hoc est: TEXTA⁴¹⁸, idest signa ibi⁴¹⁹ intexta. MERET, idest obscuratur vel fit nigrior. **315.** DUMQUE DEOS VOCAT crudeles. **316.** HOC solum, idest⁴²⁰ pallam⁴²¹. **316-317.** PENE CAL(CATUM) a se.

318. INCLUSIT⁴²² exire non permisit. **319.** IN VULTUS mariti. **321.** LEGIT, idest colligit tergendendo vulnera. SERVATURA quasi sacrosanctum.

321. VOCE REVERSA fuerat enim in extasi.

322. HUNC, idest talem. AD DEBITA REGNA⁴²³ alternitate sortis. **324.** TALIS tam flebilis, que leta debuisssem⁴²⁴ occurrere.

325. DEFECTA que iam defecerunt; participium sine verbi origine. **327-328.** MUTUA HOS(PITIA) sicut te hospitata sum⁴²⁵ Argis, sic me invicem hospitare Thebis⁴²⁶.

328. HEU QUID AGO⁴²⁷? quam vanas preces effundo?

328. NUDO CES(PITE) non⁴²⁸ herboso. **329.** HOC quantum incubas, non ergo me potes⁴²⁹ hospitari.

---

⁴¹² ORBITA, idest B R] ORBITA, idest *bis scriptum* B2

⁴¹³ qui B] que B2 R

⁴¹⁴ existens B B2] exitus R

⁴¹⁵ Aonios B R] au B2

⁴¹⁶ dea B B2] deam R

⁴¹⁷ LUMINE Lune B2] *om.* B R

⁴¹⁸ texta B R] tecta B2

⁴¹⁹ ibi B B2] idest R

⁴²⁰ idest B B2] *om.* R

⁴²¹ pallam B R] palam B2

⁴²² inclusit B2 R] *post* inclusit *add.* idest B

⁴²³ regna B B2] ar R

⁴²⁴ debuisssem B2 R] debuisse B

⁴²⁵ sum B B2] sunt R

⁴²⁶ Thebis B R] Thebis *in inf. marg.* B2

⁴²⁷ ago B R] ego B2

⁴²⁸ non B2] *om.* B R

⁴²⁹ me potes B2] metuis B meces R

329. QUE, idest quam seua fuerunt, IURGIA⁴³⁰? inter te⁴³¹ et fratrem. Vere seua, quia propter regnum pugnastis⁴³² et neuter illud habet⁴³³.

331-332. UBI⁴³⁴ ANTIGONE quando te non luget⁴³⁵? INCLITA FAMA quam solebas michi⁴³⁶ totiens narrare inclitam.

332. MICHI ad meum dolorem; dativus acquisitivus.

333. DICEBAM quando ad bellum preparabas⁴³⁷.

335. HIC in aula soceri erit TIBI LONGUS HONOS sine metu successoris. INDIVISA PO(TESTAS) contra quod Thebanum imperium tibi divisum est atque fratri.

336. QUE pro 'quia' ROGAVI et cetera. **337.** UT TALEM non rogavit tamen, ut⁴³⁸ eum talem posset amplecti, sed ex prece sua hoc consecutum est, quia talem amplectitur.

338-339. SED, o vos SUPERI, BENE HABET impersonaliter. O FORTUNA GRATUM EST, idest tibi gratias habeo, quia SPES VIE de inveniendo corpore Pol(inicis) PERACTA est, idest ducta ad eventum, nam corpus inveni. **340.** HEI MICHI sic exclamavit Argia cum invenisset vulnus⁴³⁹ Pol(inicis), dum eum palparet.

341. HOC FRATER 'fecit' subaudis.

342. PREDATOR regni abiurati.

342. Si SIT michi POTESTAS ADIRE eum, VINCAM VOLUCRES eum lacerando seuius quam volucres aut fere. **343.** AN HABET FU(NESTUS) ET IGNES⁴⁴⁰? quero ubi iacet, sed fortasse nusquam, quia combustus est, et hoc interrogative ait.

344. SED NEC TE ille quidem combustus est, sed tu quoque⁴⁴¹ combureris. INOPS⁴⁴² illa re et illius rei. **345.** FERES LA(CRIMAS) a me. **345-346.** REGIBUS aliis. NEGATUM a Creonte. **346-347.** FIDES mea. DESERTA a te cum in bellum es profectus. FAMULATA, idest exhibens famulatum. **347-348.** Et NATUS tuus Thessandrus ERIT TESTIS

---

⁴³⁰ iurgia B B2] iuria R

⁴³¹ te B R] se B2

⁴³² pugnastis B2 R] pugnasti B

⁴³³ habet B B2] habes R

⁴³⁴ ubi B R] nec B2

⁴³⁵ luget B B2] lugeret R

⁴³⁶ michi B2] om. B R

⁴³⁷ preparabas B2 R] procedebas B

⁴³⁸ ut B B2] non R

⁴³⁹ vulnus B R] om. B2

⁴⁴⁰ ignes B2 R Klotz^{pp} (ig B)] ignis Klotz

⁴⁴¹ quoque B2] quidem B R

⁴⁴² inops B2 R] inobs B; cfr. inopem Klotz

DO(LORUM), quia⁴⁴³ quotiens eum videbo, huius recordabor doloris. PARVO POL(INICE), idest Thessandro, Virgilius: «saltem⁴⁴⁴ si qua michi de te suscepta⁴⁴⁵ fuisset⁴⁴⁶ / ante fugam soboles, si quis michi parvulus aula / luderet Eneas qui te tantum ore referret / non equidem omnino capta aut deserta viderer» [VERG. *Aen.* IV 327-330].

349-350. ECCE cum sic Argia gemeret⁴⁴⁷. ANTIGONE soror Pol(inicis). AD BUSTA Pol(inicis). **350-351.** PETITOS EGRESSUS⁴⁴⁸, idest desideratos. **351-352.** Bene dico⁴⁴⁹ «vix» [*Theb.* XII 350], quia VIGILES positi⁴⁵⁰ a Creonte ATTENDUNT ILLAM ne exeat, ne fratrem suum combureret. **353.** Et VICES, idest vicissitudines dormiendi ideo⁴⁵¹ sunt CONTRACTE, idest adbreuitate propter illam, ne exeat; quasi dicat: hore dormiendi breviores erant solito semperque novi vigiles succedebant⁴⁵². Solebant enim⁴⁵³ antiquitus tres⁴⁵⁴ esse vigilie noctis tantum⁴⁵⁵, sed nunc⁴⁵⁶ plures erant constitute, ne haberent licentiam dormiendi. IGNIS CREBRIOR solito. EXCUBAT, idest excubias prestat. Qui excubabant⁴⁵⁷ in uno loco tantum solebant ignem accendere⁴⁵⁸, quod isti⁴⁵⁹ fecerant⁴⁶⁰ in locis pluribus.

354. ERGO quia sic servata evasit. **355.** UT, idest postquam. STATIO HOR(RIDA), idest armati vigiles. CESSIT succubuit⁴⁶¹. SOMPNO IMMISSO sibi a Cyntia prece Iunonis. **356.** FREMITU tanto⁴⁶². QUO, idest quanto. AGROS, idest peccora⁴⁶³ in agris.

358. NEC MORATA est Antigone invenire Polinicum.

---

⁴⁴³ quia B R] qui B2

⁴⁴⁴ saltem B B2] salte R

⁴⁴⁵ suscepta B B2] ocepta R

⁴⁴⁶ fuisset B B2] fuisse R

⁴⁴⁷ Argia gemeret B2 R] gemeret Argia B

⁴⁴⁸ egressus B R] he B2

⁴⁴⁹ dico B2 R] dic B

⁴⁵⁰ positi B R] posti B2

⁴⁵¹ ideo sunt CONTRACTE, idest adbreuitate propter illam, ne exeat; quasi dicat: hore dormiendi B2] *om.* B R

⁴⁵² succedebant B R] succabant B2

⁴⁵³ enim B B2] idest R

⁴⁵⁴ tres B B2] modos R

⁴⁵⁵ vigilie noctis tantum B2 R] tantum vigilie noctis B

⁴⁵⁶ nunc B B2] utrum (?) R

⁴⁵⁷ qui excubabant B2] ei excubant R excubie B

⁴⁵⁸ ignem accendere B2 R] accendere ignem B

⁴⁵⁹ isti B] *post* isti *add.* non B2 R

⁴⁶⁰ fecerant B2 R] *fere nihil legitur* B

⁴⁶¹ succubuit B2 R] *in marg.* B *ras. in textu*

⁴⁶² tanto B2] tardo R *fere nihil legitur* B

⁴⁶³ peccora B2 R] *fere nihil legitur* B

360. IRE, idest venire. **361.** CUI VACAT, scilicet videre, nam Argia planctu⁴⁶⁴ suo dabat operam. ET COMPESCIT, idest castigat. ALUMPNE Argie.

362. CUM EXTREMUS SONUS⁴⁶⁵ Argie, scilicet hic: «parvoque⁴⁶⁶ thorum Polinice fovebo» [*Theb.* XII 348]. **362-363.** ACCESSIT AURES prepositio est in compositione. VIRGINIS Antigones. **363-365.** Et UT, idest postquam, VIDIT⁴⁶⁷ Argiam SUB ATRA VESTE et cetera. ET UTRAQUE⁴⁶⁸ A LAMPADE, idest lumine sue facis et illius.

367. NOCTE MEA in qua michi soli concessum est exire.

367. ILLA, Argia, NICHIL respondet, sed suis vestibus suam et Polinice faciem texit. **369.** OBLITA propter metum aliquantulum cessavit a dolore.

370. HOC MAGIS, idest tanto magis **370-371.** PERSTAT⁴⁶⁹ ANTIGONE inquirendo. SUSPECTA SILENTIA, idest suspicionem malam sibi⁴⁷⁰ afferentia. COMITEM Menetem⁴⁷¹. Et IPSAM Argiam. SED AMBO, scilicet Argia⁴⁷² et Menetes⁴⁷³. **372.** DEFFICIUNT in sermone. FIXI in terram proni. **373.** COMPLEXA CORPUS Pol(inicis), quod sibi timebat eripi.

375. QUESITURA ut sepelias. SI TU QUOQUE sicut ego.

377. SI MISERA ES sicut ego. Sed CERTE misera es, quia⁴⁷⁴ CERNO LACRIMAS tuas; argumentum a signo. **378-379.** Ordo: EGO PROLES⁴⁷⁵ REGIS ADRASTI venio AD IGNES CARI POL(INICIS), ut eum sepeliam. HEI MICHI, NUM QUIS⁴⁷⁶ ADEST qui me audierit? Expavit Argia et se repressit; parenthesis. **380.** Venio, inquam, ETSI, idest quamvis, REGNA VETANT, idest regis precepta⁴⁷⁷.

380. VIRGO Antigone. **381.** Et OCCUPAT, idest alloquitur.

382. IGITUR quandoquidem filia eras Adrasti. NE, idest numquid. ME SOCIAM in dolore. PROH exclamatio. FORS MALORUM fuit⁴⁷⁸ IGNARA⁴⁷⁹, quia fortuito convenimus

⁴⁶⁴ planctu B B2] planctui R

⁴⁶⁵ sonus B] somnus B2 sopnus R

⁴⁶⁶ parvoque B B2] parvo oper R

⁴⁶⁷ vidit B] videre B2 videri R

⁴⁶⁸ utraque B B2] uterque R

⁴⁶⁹ perstat B B2] prestat R

⁴⁷⁰ malam sibi B2 R] sibi malam B

⁴⁷¹ Menetem B B2] Menecem R

⁴⁷² Argia B2] Argias B Argiam R

⁴⁷³ Menetes B B2] Meneces R

⁴⁷⁴ quia B B2] om. R

⁴⁷⁵ proles B R] plebs B2

⁴⁷⁶ quis B R] quid B2

⁴⁷⁷ regis precepta B2 R] precepta regis B

⁴⁷⁸ fuit B B2] fruc R

⁴⁷⁹ ignara B] hic idest B2 og R

ad hoc malum, ideo ignare⁴⁸⁰ fuimus; si enim me cognosceres⁴⁸¹ non timeres⁴⁸².

383. MEA MEMBRA quia mei fratris.

384. CEDO, idest concedo. TENE⁴⁸³ quandoquidem prior venisti.

384-385. PIETAS SORORIS IGNAVA fuit, idest nimis pigra, quia HEC PRIOR venit. PUDET me quia venit prior me, cum ipsa sit longinqua, ego autem sim propinqua.

385. HIC pro 'tunc'. LAPSE super corpus Pol(inicis) Antigone et Argia⁴⁸⁴. **387-388.** REDEUNT AD VULTUM Pol(inicis) osculandum. ALTERNA, idest alternatim. FRUUNTUR osculando.

390. THEBAS, idest quomodo⁴⁸⁵ se habuisset Thebis Pol(inicem). Et ARGOS, idest quomodo se habuerat Argis. **392.** PER SACRUM FURTIVI DOLORIS, idest per exequias istas, quas velut sacrum⁴⁸⁶ amplectimur. **393.** SOCIOS michi, que sum⁴⁸⁷ uxor, et tibi, que es soror. ET SIDERA CONSCIA⁴⁸⁸ huius doloris. **394-396.** HIC, Polin(ices), NON erat CUPIENS⁴⁸⁹ AMISSOS⁴⁹⁰ HONORES et cetera, sed erat cupiens TE UNAM. **397.** ANTIGONEM recensebat⁴⁹¹. EGO eram ei CURA MINOR quam tu. FACILISQUE RELINQUI ad relinquendum⁴⁹²: non sic dolebat, quod me relinqueret, quantum dolebat quod te non teneret.

398. SUBLIMEN in equo. **399.** ANTE NEFAS ante mortem eius vel ante conflictum⁴⁹³ sui et fratris. **401.** CONI⁴⁹⁴, idest galee. **402.** NOS PROCUL eramus.

402. EGIT, idest compulit eos.

403-404. TIBI ORANTI ut a bello desisteret?

404. CAUSAS conflictus et ipsum conflictum. **405.** Sed FIDUS COMES, idest Menetes⁴⁹⁵.

⁴⁸⁰ ignare B B2] ignore R

⁴⁸¹ cognosceres B B2] cognoscens R

⁴⁸² timeres B B2] timens R

⁴⁸³ tene B B2] om. R

⁴⁸⁴ Argia B] Hismene B2 R

⁴⁸⁵ quomodo B B2] si modo R

⁴⁸⁶ sacrum B B2] sacras R

⁴⁸⁷ sum B B2] sunt R

⁴⁸⁸ conscia B B2] concia R

⁴⁸⁹ cupiens B B2 R Klotz⁴⁹⁵] cupiit Klotz

⁴⁹⁰ amissos B B2] armis R

⁴⁹¹ recensebat B B2] recensebant R

⁴⁹² relinquendum B2 R] derelinquendum B

⁴⁹³ conflictum B B2] conspectum R

⁴⁹⁴ coni B R] comi B2

⁴⁹⁵ Menetes B B2] Meneces R

406. POTIUS quam talia inutilia referatis⁴⁹⁶. **406-407.** PERFERTE⁴⁹⁷, idest perficite. INCEPTUM LABOREM sepeliendi Polinicum.

409. MURMURA aque fluentis; verba sunt actoris. **410.** QUA, idest in qua parte; adverbium. SANGUINE mortuorum, qui fuerant in eo occisi.

411. HUC pro 'illuc'. PORTANT⁴⁹⁸ LACEROS ARTUS Polin(icem). **412.** INVALIDE⁴⁹⁹ Argia et Antigone ad lavandum⁵⁰⁰; sexum notavit et dolorem. COMES Menetes⁵⁰¹.

413. SIC sicut iste portabant Pol(inicem). SORORES Phetontis. **413-414.** LAVERE in PADO, fluvius est, qui dicitur Eridanus. TEPIDO propter incendium, qui nuper⁵⁰² fuerat. PHETONTA⁵⁰³ YPERIONIUM, idest Solis filium, nam Yperion dicitur Sol. FUMANTEM a Iove fulminatum. VIXDUM pro 'vix'; una dictio est⁵⁰⁴. ILLE, idest⁵⁰⁵ Pheton. **415.** CONDITUS erat, idest sepultus et iam sue erant mutatae sorores⁵⁰⁶ in populos; istud⁵⁰⁷ non servit⁵⁰⁸ comparationi.

416. UT, idest postquam. SANIES de corpore Pol(inicis). VADO in Hismeno. **417.** Et HONOS⁵⁰⁹ MORTIS, idest pallor, qui mortis est insigne, qui sub sanguine prius latuerat; vel HONOS⁵¹⁰ MORTIS, idest honestus color⁵¹¹ mortui. **418.** EXANIMES extincte. **419.** IN FOVEIS⁵¹² rogorum. PUTRIBUS propter corpora iam soluta⁵¹³ in cinerem, vel propter structuram lignorum iam consumptam. QUIESCUNT non ardent⁵¹⁴.

420. SEU NUMINE DI(VUM)⁵¹⁵, idest⁵¹⁶ voluntate, quia fortasse volebant fratres etiam⁵¹⁷ mortuos inter se conflagere⁵¹⁸. **422.** ITERUM semel paravit quando se fratres

⁴⁹⁶ referatis B B2] referentis R

⁴⁹⁷ perferte B2 R] perferre B

⁴⁹⁸ portant B] poterant B2 R

⁴⁹⁹ invalide B R] invalida B2

⁵⁰⁰ Argia et Antigone ad lavandum B R] ad lavandum Antigone et Argia B2

⁵⁰¹ Menetes B B2] Meneces R

⁵⁰² nuper B B2] numquam R

⁵⁰³ Phetonta B B2] Phethoni R

⁵⁰⁴ est B B2] om. R

⁵⁰⁵ idest B B2] om. R

⁵⁰⁶ sorores B] om. B2 R

⁵⁰⁷ istud B B2] illud R

⁵⁰⁸ servit B B2] servat R

⁵⁰⁹ honos B B2] honor R

⁵¹⁰ honos B B2] honor R

⁵¹¹ color B R] calor B2

⁵¹² foveis B R] fovens B2

⁵¹³ soluta B2 R] dissoluta B

⁵¹⁴ non ardent B B2] in arderet R, qui sup. lin. add. aliter in ardore

⁵¹⁵ numine di(vum) B2 R] ignes Eumenis dissensuros B

⁵¹⁶ idest B2 R] om. B

⁵¹⁷ etiam B B2] et R

occiderunt, iterum vult parare⁵¹⁹ in conflictu flammaram. **423.** DISSENSUROS, idest ad hoc ut inter se dissentirent⁵²⁰.

424. HIC in rogo Ethio(clis). **424-425.** NIGRIS ROBORIBUS, idest in torribus. **426.** GAVISE sunt, quia invenerant⁵²¹ ignem. FLEBILE, idest flebiliter. NEC ADHUC QUE BUSTA REPERTUM est, idest adhuc ignotum est illis, cuius⁵²² sit ille rogos. **427-428.** SED, tamen, QUICUMQUE sit ROGANT eum, ut PLACIDUS et MITIS ADMITTAT, idest recipiat, CONSORTEM SUPREMI CINERIS ET MISCEAT UMBRAS⁵²³ misceri sustineat.

429. ECCE cum in rogom fuisset Pol(inices) positus, ITERUM fuerunt FRATRES, idest sibi repugnantes et infesti. **430.** ADVENA Pol(inices), cui rogos ille non⁵²⁴ fuerat positus. **431.** DIVISO⁵²⁵ VERTICE nam in duos apices divisa est flamma una. **432.** Et CORUSCANT, idest vibrant.

433. VELUTI COMMISERIT ita divisa est flamma rogi, ut etiam⁵²⁶ hoc instinctu⁵²⁷ Furie videatur⁵²⁸ perpetrari; vel quasi pugnarent⁵²⁹ inter se Eumenides. **434.** UTERQUE GLOBUS, idest apex⁵³⁰ utriusque flamme est MINAX. **435.** ET CONATUR LONGIUS se⁵³¹ ab alio separare. **435-436.** IPSE TRABES que ardebant in rogo.

436. VIRGO Antigone.

437. IRAS FUNCTAS idest iras functorum⁵³².

438. QUIS ENIM⁵³³ nisi frater.

440. CINGULA, idest⁵³⁴ cinctus Ethioclis. UT, idest qualiter.

440-441. RECEDAT et TAMEN postea, CONCURRAT⁵³⁵ sic faciunt confligentes.

---

⁵¹⁸ confligere B B2] affligere R

⁵¹⁹ parare in conflictu flammaram. DISSENSUROS, idest ad B2] *om.* B R

⁵²⁰ dissentirent B B2] discentirent R

⁵²¹ invenerant B B2] invenerant R

⁵²² cuius B B2] cum R

⁵²³ umbras B R] *post* umbras *add.* idest B2

⁵²⁴ non B B2] *post* non *add.* ut R

⁵²⁵ diviso B2 R] diverso B

⁵²⁶ etiam B B2] et R

⁵²⁷ hoc instinctu B B2] *vox erasa cum correctione in marg., quae non legitur* R

⁵²⁸ videatur R *in* *lact.*] videantur B B2; videatur Furie R] Furie videantur B videantur Furie B2

⁵²⁹ pugnarent B R] puonarent B2

⁵³⁰ apex B B2] apes R

⁵³¹ se B R] le B2

⁵³² iras functorum R] fuctorum iras B2 functorum B

⁵³³ enim B B2] *post* enim *add.* est R

⁵³⁴ idest B B2] in R

⁵³⁵ concurrat B B2] conterrat R

442. NIL ACTUM est BELLO. O⁵³⁶ MISERI quasi dicat: nil profuit vobis bellum; pugnastis enim⁵³⁷, ut alter vestrum⁵³⁸ regnum possideret, sed neuter est consecutus⁵³⁹, nam ambo iacetis.

443. NUSQUAM IAM REGNA quantum ad vos, qui morientes ea perdidistis.

444. CUI FURITIS? idest ad quid, idest qua causa?

444. TUQUE EXUL o Pol(inices). UBIQUE regno et busto, vivus et mortuus. **445.** SEMPER INOPS⁵⁴⁰ EQUI, idest equitatis, qui de fratre tuo iustitiam habere nunquam⁵⁴¹ potuisti. IAM CEDE, idest concede, idest quiesce.

447. VIX EA dixerat Antigone. CUM TREMOR idest terremotus. **448.** Et ADIUVIT, idest ampliavit. HYATUS accusativus est⁵⁴², idest divisionem⁵⁴³ flammaram⁵⁴⁴ amplius adcrevit⁵⁴⁵. **449.** TURBATA est terremotu. QUIBUS vigilibus. **449-450.** IPSE SOPOR FINGEBAT⁵⁴⁶ SIMULACRA MALORUM, idest in somnis videbant sibi subripi corpora mortuorum. ILICET⁵⁴⁷ pro 'ilico'. **451.** ARMATA INDAGINE pro ipso armato; 'indagare' dicitur inquirere, inde 'indago', idest inquisitio; sed⁵⁴⁸ proprie inquisitio venationis 'indago' dicitur.

452. SENIOR Menetes. AT IPSE Argia et Antigone. **453.** ANTE ROGUM astantes⁵⁴⁹. **454.** FURTUM, idest furtive struxisse rogum. **455.** OMNE CADAVER, idest totum; dividuum 'totum' pro 'toto' integro posuit. FLUXISSE in cinerem solutum esse.

456. AMBIGITUR, idest contenditur inter eas⁵⁵⁰ DE MORTE, que scilicet earum prima moriatur; nam Antigone se dicit⁵⁵¹ debere mori et Argia de se idem⁵⁵². **457-458.** CONTENDUNT inter se ille due. Et PROBANT⁵⁵³ VICIBUS se debere mori. Nam

---

⁵³⁶ o B2 R] om. B

⁵³⁷ enim B2 R] om. B

⁵³⁸ vestrum B B2] vem R

⁵³⁹ consecutus B R] assequutus B2

⁵⁴⁰ inops B2 R] inops B

⁵⁴¹ iustitiam habere nunquam B2 R] nunquam iusticiam habere B

⁵⁴² est B B2] i R

⁵⁴³ divisionem B B2] divisionem *sup. lin. R, ras. in textu*

⁵⁴⁴ flammaram B B2] flamare R

⁵⁴⁵ adcrevit B B2] decrevit R

⁵⁴⁶ fingeat B B2] fu R

⁵⁴⁷ ilicet B B2] licet R

⁵⁴⁸ sed B B2] scilicet R

⁵⁴⁹ astantes B R] astant B2

⁵⁵⁰ eas B B2] eos R

⁵⁵¹ se dicit debere B] dicit debere se B2 dicit se debere R

⁵⁵² de se idem B R] idem de se B2

⁵⁵³ probant B B2] proant R

HEC, idest⁵⁵⁴ Antigone, dicit se RAPUISSE ARTUS⁵⁵⁵ FRATRIS, idest rapto de acervo cadaverum ad ignem detulisse; HEC, scilicet Argia, dicit se rapuisse ARTUS CONIUGIS. Et una earum dicit: EGO CORPUS rapui; et alia: EGO IG(NES) paravi. **459.** ME DUXIT PIETAS hoc dicit Antigone. ME DUXIT AMOR hoc Argia.

460. IUVAT illas.

461. REVERENTIA QUE MODO, idest paulo ante erat, quod aperte loqui non audebant⁵⁵⁶. NUSQUAM 'est' subaudis. **462-463.** PUTES esse IRAM et ODIUM inter eas⁵⁵⁷; nam adeo de morte⁵⁵⁸ contendebant et hoc est: TANTUS CLA(MOR) earum dum⁵⁵⁹ utraque⁵⁶⁰ dicit se⁵⁶¹ debere mori, unde ait DISCORDAT dum utraque dicit: ego feci⁵⁶² non tu. Et illi, scilicet vigiles, QUI DEPRENDERE eas, TRAHUNTUR ab ipsis, que deprende fuerant; magnum significat mortis desiderium.

464-465. Hec fiebant Thebis, AT idest sed, IUNO PREVIA INDUCIT ACTEIS MURIS, idest⁵⁶³ Atheniensibus, PHORONEAS MATRES, idest Argivas a Phoroneo rege, qui cultum Iunonis primus⁵⁶⁴ induxit in Greciam. PALLADE IAM DEXTRA, idest flexa a Iunone, unde supra: «Theseos ad muros ut Pallada flecteret ibat» et cetera [*Theb.* XII 293]. **466-467.** IPSA Iuno, quamvis Minerva⁵⁶⁵ consentit matribus, tamen NON MINUS CONCILIAT POPULIS CETUM GEMENTEM, idest Argivarum multitudinem; prima convinctio sequentem⁵⁶⁶ exigit. HONOREM dum enarrat, que sint⁵⁶⁷ et quare⁵⁶⁸ fleant.

468. IPSA Iuno. RAMOS OLEE VITTASQUE PRECANTES, idest olivam vittis circumligatam. **469.** SUMMITTERE LUMINA, idest inclinare oculos. OBTENTA⁵⁶⁹ PALLA, idest opposita vultu suo. **470.** PREFERRE, idest ante omnia enarrare. URNAS VACUAS prohibitam maritis sepulturam.

---

⁵⁵⁴ idest B R] scilicet B2

⁵⁵⁵ artus B R] r B2

⁵⁵⁶ audebant B2 R] audebat B

⁵⁵⁷ eas B R] eos B2

⁵⁵⁸ morte R] morde B om. B2

⁵⁵⁹ dum B R] du B2

⁵⁶⁰ utraque B B2] utrumque R

⁵⁶¹ se debere mori, unde ait DISCORDAT dum utraque (utramque R) dicit B R] om. B2

⁵⁶² feci B B2] om. R

⁵⁶³ idest B2 R] om. B

⁵⁶⁴ primus B B2] primo R

⁵⁶⁵ Minerva B B2] minua (?) R, qui sup. lin. add. aliter Minerva

⁵⁶⁶ sequentem B B2] sequitur te R

⁵⁶⁷ sint B B2] sunt R

⁵⁶⁸ quare B B2] querere R

⁵⁶⁹ obtenta B B2] optepa R

471. OMNIS ETAS iuvenum et senum⁵⁷⁰. **472.** TECTA VIASQUE⁵⁷¹ REPLENT ut videant⁵⁷² plangentes et querunt invicem UNDE HOC EXAMEN et cetera⁵⁷³. UNA idest simul. Ita causam querebant doloris et que essent dolentes.

473-474. NECDUM NOVERE CAUSAS MALORUM et IAM GEMUNT compatientes gementibus.

474-475. DEA Iuno. UTRISQUE CONSILIIS DOCENS Argivas quomodo plangerent⁵⁷⁴ et docens Athenienses quid⁵⁷⁵ Argive peterent. QUA GENTE SATE essent; quedam de Argis, quedam de Archadia, quedam de Etholia. QUE FUNERA PLANGANT una plangit Parthonopeum, alia Tydeum et sic de ceteris. **476.** IPSE Argolides⁵⁷⁶. **477-478.** FREMUNT⁵⁷⁷, idest⁵⁷⁸ cum fremitu referunt. LEGES OGYGIAS datas a Creonte de prohibita sepultura⁵⁷⁹.

478-479. GETICE VOLUCRES Philomena et Progne⁵⁸⁰, que fuerunt filie Pandionis⁵⁸¹ regis Tracie, quarum Progne in yrundinem, Philomena in lusciniam⁵⁸² est conversa. HOSPITUBUS TECTIS deest 'in'; hec littera ad yrundines⁵⁸³ tantum⁵⁸⁴ referri potest, que in domibus nidificant. NON PLURA QUERUNTUR quam Argive faciebant. **479.** TRUNCO SERMONE avium, scilicet idest voce inarticulata. **480.** DUPLICES THA(LAMOS) Prognis et Philomene quare utramque corrupit Thereus⁵⁸⁵, unde subicit ET INIQUUM THE(REA), quia corrupit sororiam, fidem quoque mulieri non servavit.

481. URBE FUIT: locum determinat ad quem secesserunt Pelopeides⁵⁸⁶, scilicet ad aram misericordie, que in medio urbis erat, ad quam confugiebant miseri et asilum illis erat⁵⁸⁷. **481-482.** NULLI CONCESSA POTENTUM DEUM neque Iovi neque Apollini,

---

⁵⁷⁰ senum B B2] senium R

⁵⁷¹ viasque B B2] inque R

⁵⁷² videant B2 R] videat B

⁵⁷³ et cetera B R] *post* et cetera *add.* et B2

⁵⁷⁴ plangerent B2 R] plangeret B

⁵⁷⁵ quid B B2] qua R

⁵⁷⁶ Argolides B B2] Argolide scilicet R

⁵⁷⁷ fremunt B B2] ferant R, *qui sup. lin. add.* aliter flerant

⁵⁷⁸ idest B B2] *om.* R

⁵⁷⁹ de prohibita sepultura B2 R] de sepultura prohibita B

⁵⁸⁰ Progne B B2] Prongne R

⁵⁸¹ Pandionis R] Pandiones B Pandiodis B2

⁵⁸² lusciniam B2] luciniam B R

⁵⁸³ yrundines B R] hirundine B2

⁵⁸⁴ tantum B R] *om.* B2

⁵⁸⁵ Thereus B B2] Thertus R

⁵⁸⁶ Pelopeides B R] Pelopelides B2

⁵⁸⁷ illis erat B R] erat illis B2

sed soli misericordie consecrata; bene potentes deos ab ara⁵⁸⁸ removet, ad quam⁵⁸⁹ nequaquam accedebant potentes sed soli miseri. **482.** POSUIT SEDEM, idest numen est illius are et⁵⁹⁰ ibi colitur. **483.** MISERI ad eam confluentes. **483-484.** SINE NOVO SUPPLICE⁵⁹¹ nam qui primus accessit, impetrato eo quod volebat, recedit et succedit⁵⁹² alius. VOTA⁵⁹³ miserorum; vota illa dampnantur REPULSA, que finem optatum non obtinent.

485. AUDITI, scilicet QUICUMQUE ROGANT glosa est littere precedentis. **486.** DATUM, idest concessum est miseris. IRE ad aram illam, quia semper apertum est ostium⁵⁹⁴ templi et est concessum PLACARE et cetera. SOLIS QUERELIS miserorum planctibus non victimarum sanguine.

487. SUPERSTICIO, idest religio templi, est PARCA, idest paucis contenta, quia tantummodo lacrimis miserorum. **488.** NON ACCIPITUR ibi non immolatur. SUDANT⁵⁹⁵ sudare solent. LACRIMIS miserorum non sanguine victimarum. **489-490.** Et SUPER altaria illa PENDENT SERTA⁵⁹⁶ MESTARUM COMARUM, idest corone facte⁵⁹⁷ de comis supplicum. **490.** MUTATA in melius. VESTES luctuosas, quas secum attulerant, eo quod⁵⁹⁸ optabant impetrato, ibi deponebant.

491. CIRCA templum illud⁵⁹⁹ est MITE⁶⁰⁰ NEMUS, non austeritate numinis terribile, non metu ferarum vel latronum, unde alibi: «horrida religio». **492.** Cultum nemoris exponit⁶⁰¹ dicens: VITTATE LAURUS ET SUPPLICIS ARBOR OLIVE eo quod eam deferant⁶⁰² supplices; quasi dicat: non erant⁶⁰³ taxus, cupressus, que sunt arbores funerum, sed arbores pacis tantum.

---

⁵⁸⁸ ara B2 R] *post ara add.* misericordie B

⁵⁸⁹ quam B R] quem B2

⁵⁹⁰ et B B2] *om.* R

⁵⁹¹ supplice B B2] super R

⁵⁹² succedit B2 R] successit B

⁵⁹³ vota B R] nota B2

⁵⁹⁴ ostium *correxi*] hostium B B2 R

⁵⁹⁵ sudant B B2] suderat R

⁵⁹⁶ sarta B B2 R *Klotz^{ADP}*] secta *Klotz*

⁵⁹⁷ facte B B2] fecit R

⁵⁹⁸ quod B B2] qui R

⁵⁹⁹ templum illud B B2] illud templum R

⁶⁰⁰ mite *correxi iuxta Klotz*] mitte B R mitee B2

⁶⁰¹ exponit B B2] *sup. lin.* B2

⁶⁰² deferant B B2] deferunt R

⁶⁰³ erant B B2] erat R

495. Numen illius are, vel ille locus SEMPER HABET TREPIDOS, idest supplices.

495-496. HORRET EGENIS CETIBUS, idest horridior videtur habundantia miserorum⁶⁰⁴. FELICIBUS TANTUM nam⁶⁰⁵ soli miseri ad eam⁶⁰⁶ accedunt.

497. FAMA EST: determinat qui fuerunt⁶⁰⁷ templi illius⁶⁰⁸ positores. Hylus, Deianire⁶⁰⁹ et Herculis filius, et reliqui ex eodem nati, postquam Hercules interiit, pulsus ab Ericteo Athenas confugerunt, a quibus facile impetrantes auxilium, hanc aram consecraverunt asserentes apud Athenas tantum misericordiam sedem posuisse. Ad eam igitur aram quicumque suppliciter⁶¹⁰ accedebant⁶¹¹, misericordiam impetrabant. Cum beatus Paulus Athenas predicaturus advenisset, invenit Dionisium Ariopagitam, virum prudentissimum, quem cum non potuisset convincere duxit eum per singulas aras deorum inquirendo cuius esset unaqueque⁶¹². Tandem⁶¹³ ad hanc aram pervenit et inquisivit cuius esset, cui Dionisius: 'Ara est ignoti dei'. Tunc beatus Paulus: 'Quem ignotum appellas solus ille notus est' et sermonem suum sic⁶¹⁴ incepit: «Notus in Iudea Deus» et cetera [*Ps* 75, 2]. 497-498. POST BUSTA PATERNI⁶¹⁵ NUMINIS, idest post sepulturam Herculis. SEDEM, idest aram illam.

499. FAMA MINOR est FACTIS, idest minus predicat de re, quam res habet. Vere «minor», nam dii posuerunt sedem illam⁶¹⁶ non homines. 499-500. Ordo: NAM est DIGNUM CREDERE IPSOS⁶¹⁷ CELICOLAS, QUIBUS, celicolis, ATHENE est⁶¹⁸ SEMPER HOSPITA TELLUS. 501-504. Hoc, inquam, dignum est credere illos SACRASSE LOCO illo, idest Athenis. COMMUNE CONFUGIUM EGRIS⁶¹⁹ ANIMANTIBUS, idest quibusque periculis subiacentibus. CEU credimus⁶²⁰ eos sacrasse LEGES, quas idcirco dii⁶²¹

⁶⁰⁴ miserorum B2] puerorum B R

⁶⁰⁵ nam B B2] ut R

⁶⁰⁶ eam B R] eas B2

⁶⁰⁷ fuerunt B B2] fuerant R

⁶⁰⁸ templi illius B2 R] illius templi B

⁶⁰⁹ Deianire B R] Dianire B2

⁶¹⁰ suppliciter B2 R] suppliciter B

⁶¹¹ accedebant B R] accedebat B2

⁶¹² unaqueque B2] *om.* B R

⁶¹³ tandem B R] eandem B2

⁶¹⁴ sic B B2] sicut R

⁶¹⁵ paterni B B2] quod R

⁶¹⁶ sedem illam B2 R] aram sedem B

⁶¹⁷ ipsos B R] illos B2

⁶¹⁸ est B2 R] sunt B

⁶¹⁹ egris B B2] *om.* R

⁶²⁰ credimus B B2] credemus R

⁶²¹ dii B B2] dum R

invenerunt, ut malos compescerent. Et ceu credimus⁶²² eos plasmasse NOVUM HOMINEM, idest primum Adam, et sacrasse RITUS SACRORUM, ut homines ad illa confugerent. Et ceu credimus⁶²³ eos sacrasse⁶²⁴ SEMINA, idest rerum omnium seminaria⁶²⁵, DESCENDENTIA ad res creandas HINC, idest de⁶²⁶ celo, IN TERRAS VACUAS prius. Seminaria enim animalium⁶²⁷, herbarum et arborum⁶²⁸ in terras a deo sunt inmissa. **504.** UNDE a quo loco confugii. **505.** REGNA regis sevicia. ET FORTUNA⁶²⁹ RECEDERET⁶³⁰ A IUSTIS ARIS ut nulla vis potentum huius are⁶³¹ religionem infringeret⁶³², unde illud: «unde procul starent ireque mineque» [*Theb.* XII 504]; vel tale est⁶³³ quale est⁶³⁴ illud: «ignote tantum felicibus⁶³⁵ are» [*Theb.* XII 496].

506. IAM TUNC cum venissent Argolides⁶³⁶. **508.** NOCENTES ERRORE⁶³⁷ SCELERUM⁶³⁸, idest propter scelera sua coguntur errare, sicut Horestes, qui insanivit; vel NO(CENTES)⁶³⁹ ERRO(RE) SCE(LERUM), idest qui nescientes⁶⁴⁰ committunt scelera, nam de talibus exemplificabit⁶⁴¹. Horestes enim cum⁶⁴² matrem interfecit, scelus⁶⁴³ nescienter commisit, credidit enim se non pecare, quia patrem vindicabat; Edipus patrem nescius interfecit, nescius matrem incestavit. **509.** MOX non longo tempore post. Aristophanes quidam grecus tragediarum scriptor refert quod Edipus a Creonte expulsus propter parricidium et matrem violatam insanivit veniensque ad aram misericordie purgatus est. **510-511.** ET hec sedes TEXTIT, idest protexit, idest removit, FUNUS OLINTHI, idest⁶⁴⁴ Olintho destinatum⁶⁴⁵. Olinthus⁶⁴⁶ erat quedam

---

⁶²² credimus B B2] credemus R

⁶²³ credimus B B2] credemus R

⁶²⁴ sacrasse B B2] creasse R

⁶²⁵ rerum omnium seminaria B2] seminaria omnium rerum B rerum omnium seminari R

⁶²⁶ de B2 R] e B

⁶²⁷ animalium B B2] aliis R

⁶²⁸ herbarum et arborum B2 R] arborum herbarum B

⁶²⁹ fortuna B B2] fortune R

⁶³⁰ recederet B B2] om. R

⁶³¹ are B B2] arte R

⁶³² infringeret B R] infrangeret B2

⁶³³ est B B2] vel R

⁶³⁴ est B B2] om. R

⁶³⁵ felicibus B B2] ffelicibus R

⁶³⁶ Argolides B B2] Argolide R

⁶³⁷ errore B B2] hoc R

⁶³⁸ scelerum B R] ce B2

⁶³⁹ no(centes) B R] nosce B2

⁶⁴⁰ nescientes B2 R] nocentes B

⁶⁴¹ exemplificabit B B2] exemplificat R

⁶⁴² cum B B2] post cum add. vel R

⁶⁴³ scelus nescienter commisit (comiscit R), credidit (credit R) enim se non pecare, quia patrem vindicabat; Edipus patrem nescius (nescius om. B) interfecit B R] om. B2

⁶⁴⁴ idest B R] om. B2

civitas cum Atheniensibus federata, sed orto bello inter Athenienses et Philipum patrem Alexandri per Lastenem et Euticratem⁶⁴⁷ Philipo consenserunt Olinthici⁶⁴⁸, quo devicto Athenienses destinaverunt Olinthicos⁶⁴⁹ in ore gladii, qui ad aram⁶⁵⁰ misericordie venientes veniam impetraverunt. **511.** MATREM, idest furias propter matricidium⁶⁵¹ eum persequentes⁶⁵². Horestes matre interfecta insanivit, sed illuc veniens cessavit a furore penitus, nam⁶⁵³ in Taurica prius liberatus fuerat sed non prorsus.

512. VULGO Athenensium. **513.** CEDIT⁶⁵⁴ a loco illo novis miseris supervenientibus, unde supra: «sine supplice numquam / illa novo» [*Theb.* XII 483-484].

514. PECTORA Argolidum. **515.** PATRIO AQUILONE flat⁶⁵⁵ namque a Tracia et GRUES de Strimone veniunt ad Nili clementiam. **516.** PHARON⁶⁵⁶ civitas est⁶⁵⁷ in Egypto, unde reges dicuntur Pharaones. LATIUS que prius erant⁶⁵⁸ constrictae horrore frigoris. **517.** CLANGORE alarum⁶⁵⁹. ORBE SE(RENO) Egypti. **518.** NIVES Tracie. FRIGORA, idest se frigiditas. NILO, idest calore Nili dum ibi lavantur.

520-522. «VIX» [*Theb.* XII 514], inquam, requieverant et iam Theseus remeabat cum triumpho debellata gente Amazonum et hoc est: LETIFICI PLAUSUS et cetera. SCYTHICE GENTIS Scytia⁶⁶⁰ pars est Tracie, quam tenent Amazones. NUNTIAT venire victorem THESEA SUBEUNTEM et cetera. EMERITIS⁶⁶¹ ARMIS, idest victricibus⁶⁶².

523. SPOLIA captivorum⁶⁶³ feruntur ANTE DUCEM Theseum ET YMAGO DURI MAVOR(T)IS⁶⁶⁴, idest representatio, scilicet ante eum. **524-525.** DUCUNTUR VIRGINEI

⁶⁴⁵ Olintho destinatum B] destinatum Olimpto B2 R (Olimpto *in marg.* R, *ras. in textu*)

⁶⁴⁶ Olinthus B] Olimptus B2 R

⁶⁴⁷ Euticratem B2 R *iuxta Lact.*] Euricratem B

⁶⁴⁸ Olinthici B] Olimptici B2 R

⁶⁴⁹ Olinthicos B] Olimpticos B2 R

⁶⁵⁰ ad aram B B2] adram R

⁶⁵¹ matricidium B B2] matricidium *in marg.* R, *ras. in textu*

⁶⁵² eum persequentes B2 R] persequentes eum B

⁶⁵³ nam B2] *post nam add.* et B R

⁶⁵⁴ cedit B B2 R *Klotz^{app}*] cedunt *Klotz*

⁶⁵⁵ flat B2 R] *fere nihil legitur* B

⁶⁵⁶ Pharon B R] Pharan B2

⁶⁵⁷ est B B2] *om.* R

⁶⁵⁸ erant B B2] *om.* R

⁶⁵⁹ alarum B B2] alarum *in marg.* R, *ras. in textu*

⁶⁶⁰ Scytia B B2] Schinthia R

⁶⁶¹ emeritis B] exeunctis (?) B2 exeuntibus R

⁶⁶² victricibus B B2] victibus R

⁶⁶³ captivorum B] cautivorum B2 cautruorum R

⁶⁶⁴ duri Mavorctis B B2] duam R

CURRUS Amazonum et⁶⁶⁵ FERCULA, a ferendo. Armorum fragmina cuidam trunco supponebantur et ferebantur ante victorem in triumpho. CRISTIS galearum et ceteris fragminibus. **525.** TRISTES, idest victi. TRUNCEQUE BIPENNES Amazonum fracte in bello. Alii appellant 'fercula' quedam plaustra ubi hec omnia ferebantur. **526.** QUIS, idest⁶⁶⁶ quibus bipennibus. SUETE⁶⁶⁷ Amazones. MEOTIDA SOLIDAM palus est Tracie⁶⁶⁸ glaciata. **527.** CHORYTIQUE LEVES quia⁶⁶⁹ feminee. PORTANTUR ante Theseum. IGNEA lucida. **528.** PELTE⁶⁷⁰ scuta⁶⁷¹ sunt Amazonum.

529. IPSE Amazones. NONDUM 'sunt' subaudis⁶⁷². SEXUM femineam molliciem, quod facerent si supra modum plangerent. **530.** ASPERNANTUR, idest dedignantur. PRECARI Theseum. **531.** INNUPTAE MINERVE quia caste erant, dee castitatis templum idcirco⁶⁷³ querebant.

532. PRIMUS AMOR erat Atheniensibus. VICTOREM Theseum. **532-533.** NIVEIS QUADRIUGIS⁶⁷⁴ albi equi⁶⁷⁵ solebant trahere currum triumphantis. **533-534.** HYPOLITE⁶⁷⁶ regina Amazonum. AGEBAT in se respicere faciebat sua⁶⁷⁷ pulcritudine⁶⁷⁸. IAM BLANDA quia⁶⁷⁹ prius erat terribilis⁶⁸⁰ et torva, nunc autem mansueta.

535-536. ATHIDES⁶⁸¹, idest Athenienses. OBLIQUE eam intuentes. MIRANTUR⁶⁸² FREGISSE SEVEROS RITUS PATRIE, idest eam nupsisse Theseo preter⁶⁸³ consuetudinem Amazonum. **537.** Et mirantur quod crines eius sunt NITIDI, idest compti, vel unguento⁶⁸⁴ delibuti⁶⁸⁵. PALLA nam Amazones solent esse expedite;

---

⁶⁶⁵ et FERCULA a ferendo (afferendo R). Armorum fragmina cuidam trunco supponebantur (suppobebatur R) et ferebantur ante victorem in triumpho. CRISTIS galearum et ceteris fragminibus. TRISTES, idest victi. TRUNCEQUE (truceque B) BIPENNES Amazonum B R] *om.* B2

⁶⁶⁶ idest B B2] enim R

⁶⁶⁷ suete B R] *post* suete *add.* erant B2

⁶⁶⁸ Tracie B R] *post* Tracie *add.* semper B2

⁶⁶⁹ leves quia B2] lique R leves B

⁶⁷⁰ pelte B] plete B2 R

⁶⁷¹ scuta B] scuti R clipei B2

⁶⁷² subaudis B B2] subaude R

⁶⁷³ idcirco B2 R] ideo B

⁶⁷⁴ quadriugis B B2] quam R

⁶⁷⁵ equi B B2] qui R

⁶⁷⁶ Hyppolite B B2] Inppolite R

⁶⁷⁷ sua B B2] suam R

⁶⁷⁸ pulcritudine B B2] pulcritudinem R

⁶⁷⁹ quia B] nam B2 R

⁶⁸⁰ erat terribilis B2 R] terribilis erat B

⁶⁸¹ Athides B B2] Aties R

⁶⁸² mirantur B R] miratur B2

⁶⁸³ preter B B2] propter R

⁶⁸⁴ unguento B B2] unguendo R

femineum est vestibus involvi. **539.** MISCEAT pro conubium. HOSTI MARITO Theseo; iam⁶⁸⁶ enim erat gravis.

540. INSESSIS⁶⁸⁷ quibus insederant⁶⁸⁸.

543. UBI, idest postquam. **543-544.** VICTOR Theseus. TARDAVIT, idest tardari precepit propter illas. CAUSAS veniendi et gemendi. AB AXE SUPERBO, idest nobili et triumphanti. Et POSCIT⁶⁸⁹, idest accipit. PRECES Argolidum. **545.** CAPANEIA CONIUX⁶⁹⁰ Euhadne⁶⁹¹. AUSA est loqui.

546. O EGIDE⁶⁹² filii Egei⁶⁹³. BELLIGER⁶⁹⁴ statim in principio orationis tale vocabulum ponit, quod eum commoveat ad vindictam. **548.** GENUS deest 'per'. NEC DIRE CONSCIA NOXE, idest⁶⁹⁵ culpe; quasi dicat: non est culpa nostra quod sic agimus. Conscire⁶⁹⁶ est⁶⁹⁷ de malo. **549.** DOMUS ARGOS ERAT⁶⁹⁸ ecce «non externa» [*Theb.* XII 548].

550-551. NON UTINAM essent⁶⁹⁹ FORTES. QUID fuit OPUS illis⁷⁰⁰ SEPTENA MOVERE CASTRA⁷⁰¹; nam VII reges ad Thebanum bellum sunt profecti. EMENDARE⁷⁰² bene, nam propter violatam⁷⁰³ fidem⁷⁰⁴ Ethioclis mota sunt tot castra.

552. NEC QUERIMUR CESOS, idest de hoc quod sunt occisi non conquerimur, sed de hoc quod a sepultura prohibentur. HEC sunt BELLICA IURA, quod alii moriantur in bello, alii non. **553-554.** Ordo: SED CECIDERE non existentes MONSTRA EXORTA SUB SICULIS ANTRIS ibi⁷⁰⁵ Cyclopes habundant. Nec existentes⁷⁰⁶ BIMEMBRES, idest

---

⁶⁸⁵ delibuti B] delibeti B2 delibum R

⁶⁸⁶ iam B B2] ideo R

⁶⁸⁷ insessis R] incessis B2 insellis B

⁶⁸⁸ insederant B B2] insideant R

⁶⁸⁹ poscit B B2] posset R

⁶⁹⁰ coniux B B2] ton R

⁶⁹¹ Euhadne B] Euagne B2 R

⁶⁹² Egide B B2] Egidi R

⁶⁹³ Egei B B2] gee R

⁶⁹⁴ belliger B R] bellifer B2

⁶⁹⁵ idest B B2] om. R

⁶⁹⁶ conscire B B2] conscire R, *qui in marg. add. aliter consentire*

⁶⁹⁷ est B B2] om. R

⁶⁹⁸ erat B R] re B2

⁶⁹⁹ essent B R] eut (?) B2

⁷⁰⁰ illis B R] om. B2

⁷⁰¹ movere castra B B2] tunc (?) R

⁷⁰² bene B2 R] om. B

⁷⁰³ violatam B] violentam B2 R

⁷⁰⁴ fidem B B2] fide R

⁷⁰⁵ ibi B B2] ubi R

⁷⁰⁶ existentes B R] existantes B2

centauri vel gygantes⁷⁰⁷, quia⁷⁰⁸, volentes pugnare deos, Ossam Pelio superposuerunt, unde dixit OSSEI. Bimembres dicuntur centauri propter duplicem membrorum⁷⁰⁹ diversitatem; bimembres dicuntur gygantes propter duplicem vim membrorum.

555-556. MITTO, idest dimitto; correctio est, quia ceperat⁷¹⁰ eos laudare a genere dicens: «regesque mariti⁷¹¹» et cetera [*Theb.* XII 549]. Sensus⁷¹² est: qui ceciderunt non erant de cyclopiibus orti nec de centauris, ut ideo a sepultura prohiberi deberent⁷¹³, sed de hominibus et hoc est quod sequitur: HOMINUM INCLITE THESEU SANGUIS⁷¹⁴ ERAT⁷¹⁵ et cetera. IN EADEM SYDERA⁷¹⁶ in eodem aere in quo et vos. **556-557.** Et in EOSDEM⁷¹⁷ SORTITUS ANIMARUM, idest sortiti humanas animas sicut et vos. **559-560.** Et SUMMOVET, idest repellit. A LIMINE STYGIE PORTE ubi denegat eis sepulturam⁷¹⁸; nam anime insepulorum centum⁷¹⁹ annos errare dicuntur, priusquam transeant Stygem. Ita, inquam, «summovet», CEU⁷²⁰ sit SATOR EUMENIDUM, idest Pluto, qui licentiam habet summovendi. AUT ceu sit PORTITOR LETHEI AMNIS, idest navita, scilicet Caron. DUBIO in⁷²¹ regione sublunari, que media est celi et inferorum. **561.** DETINET anime insepulorum: neque ad inferos descendere⁷²² possunt, neque ad stellam comparem⁷²³ evolare.

561. HEU PRINCEPS⁷²⁴ NATURA convertit se ad naturam, que⁷²⁵ in edicto Creontis est violata. UBI est, quando hec⁷²⁶ non vindicat. **562.** IACULATOR⁷²⁷ FULMINIS Iupiter, qui fulminavit Capaneum. INIUSTI non revera, sed quantum ad se, nam vindicta⁷²⁸

⁷⁰⁷ gygantes B R] *in marg.* B2

⁷⁰⁸ quia (qui B) volentes pugnare (inpugnare B) deos, Ossam Pelio superposuerunt, unde dixit «Ossei» (Ossa B). Bimembres dicuntur centauri *sup. lin.* B2

⁷⁰⁹ membrorum diversitatem; bimembres dicuntur gygantes propter duplicem B B2] *om.* R

⁷¹⁰ ceperat B R] inceptat B2

⁷¹¹ mariti B B2] meriti *sup. lin.* R, *ras. in textu*

⁷¹² sensus B B2] sensus *in marg.* R, *ras. in textu*

⁷¹³ deberent B] *om.* B2 R

⁷¹⁴ sanguis B B2] sam R

⁷¹⁵ erat B B2 *Klotz^{pp}*] est R erant *Klotz*

⁷¹⁶ in eadem sydera B B2] mea desiderata R

⁷¹⁷ eosdem B B2] eodem R

⁷¹⁸ sepulturam B B2] sepultura R

⁷¹⁹ centum B2 B] centum *in inf. marg.* R, *ras. in textu*

⁷²⁰ CEU sit SATOR EUMENIDUM, idest Pluto, qui licentiam habet summovendi. AUT B R] *om.* B2

⁷²¹ in regione sublunari, que media est celi et (ad R) inferorum. DETINET *in inf. marg.* R

⁷²² descendere B2 R] *om.* B

⁷²³ stellam comparem B2 R] comparem stellam B

⁷²⁴ princeps B2 R] princeps B

⁷²⁵ que B R] qui B2

⁷²⁶ hec B R] *sup. lin.* B2

⁷²⁷ iaculator B R] ioculator B2

⁷²⁸ vindicta B2 R] vidicta B

iusta fuit. UBI ESTIS ATHENE? que soletis supplicum misereri; hic Theseum sibi conciliat.

563. SEPTIMA AURORA ex quo Greci perempti sunt. **563-654.** AVERSATUR devitat propter fetorem. TREPIDIS EQUIS⁷²⁹ festinis. **565.** COMINUS accedere. **567.** GRAVANTEM⁷³⁰ fetore cadaverum.

568. ETENIM pro ‘sed’. SUPERESSE de corporibus illis⁷³¹.

569. PERMITTAT Creon vel Theseus.

570-571. PRIUS QUAM DOLENT, idest doleant et veniant vindicatum EMATHII et TRACES⁷³²; in Tracia et in Thessalia sunt homines efferi⁷³³. **572.** MANES SUPREMOS, idest obsequia⁷³⁴ manuum⁷³⁵.

573. NAM QUIS: et debetis properare, nam sevitia⁷³⁶ Creontis omnem modum excessit; sed hoc interrogative dicit. SEVIRE pro ‘seviendi’.

574. SED CECIDERE ODIA, idest cadere debuere⁷³⁷ in morte. OBRUIT, idest obruere debuit, quia nemo debet sevir in mortuum.

575. TU QUOQUE⁷³⁸ o Theseu. ACTUS, scilicet tuos. **576.** NON DEDISTI MONSTRIS ad devorandum, sed potius sepeliri permisisti BUSYRIM⁷³⁹, qui hospites suos dabat equabus suis⁷⁴⁰ ad devorandum, quod postea fecit Hercules de eo; hoc gestum imputat Euhadne⁷⁴¹ Theseo, quia gesta⁷⁴² Herculis et Thesei⁷⁴³ fere paria fuerunt et propter paritatem sepe gesta alterius alteri ascribuntur. **577.** CERCION⁷⁴⁴ et SCHYRON⁷⁴⁵ latrones fuerunt, quos occidit Theseus. VELLES sed mutatus fuit in lapidem nec cremari potuit, unde Ovidius: «sparsisque latronis / terra⁷⁴⁶ negat

⁷²⁹ equis B B2] *post* equis *add.* idest R

⁷³⁰ gravantem B2 R] gravatem B

⁷³¹ illis B B2] ille R

⁷³² Emathii et Traces B R] eterna contra (?) B2

⁷³³ efferi B B2] efferi R, *qui sup. lin. add.* effeci

⁷³⁴ obsequia B R] obsequi B2

⁷³⁵ manuum B R] manium B2

⁷³⁶ sevitia B R] seviriora B2

⁷³⁷ debuere B B2] debuere *sup. lin.* R, *ras. in textu*

⁷³⁸ quoque B2 R] que B

⁷³⁹ Busyrim B *Klotz^{pp}*] lusirim B2 bisirim R Sinin *Klotz*

⁷⁴⁰ equabus suis B] suis equabus B2 R

⁷⁴¹ Euhadne B] Euagne B2 R

⁷⁴² gesta B B2] fere (?) R

⁷⁴³ Herculis et Thesei B2 R] Thesei et Herculis B

⁷⁴⁴ *cfr.* Cercyona *Klotz*

⁷⁴⁵ Schyron B B2] Serion R; *cfr.* Scirona *Klotz*

⁷⁴⁶ terra *correxi iuxta Anderson*] terga B2 R tantum B

sedem, sedem negat ossibus unda, / que iactata diu fertur durasse vetustas⁷⁴⁷ / in scopulos; scopulis nomen Chyronis⁷⁴⁸ inhesit⁷⁴⁹» [OV. *met.* VII 444-447].

578. THANAIM fluvius est Amazonum. **579.** HUNC TRIUMPHUM DIGNARE, idest hunc laborem suscipe⁷⁵⁰, de quo triumphum es⁷⁵¹ habiturus.

580. TERRIS que mortuorum sanie polluuntur. CELO quem fetore corrumpitur⁷⁵². HEREBO quod mortuorum manibus viduatur. **581.** SI non dubitat sed affirmat, pro 'siquidem'. MARATHON⁷⁵³ mons est iuxta Athenas, ubi natus est Theseus. Mynos devictis Atheniensibus hanc legem imposuit, ut singulis annis VII corpora hominum Mynotauro mitterent, ut ea devoraret, quod multis annis⁷⁵⁴ factum est. Tandem Theseus missus est⁷⁵⁵, qui Mynotaurum occidit et⁷⁵⁶ patriam suam a metu tam⁷⁵⁷ pessimo liberavit. **581-582.** Et⁷⁵⁸ CRESIA TECTA, idest Cretensia⁷⁵⁹, quia etiam⁷⁶⁰ ipsi Cretenses metuebant Minotaurum. Et si ANUS HOSPITA non FUDIT VANOS FLETUS⁷⁶¹ Theseus cum ad Minotaurum mitteretur, Cales quedam anus habitans in via⁷⁶², quam solebant latrones infestare recepit eum et⁷⁶³ conquesta est de latronibus. Ea nocte venerunt latrones et occisi sunt a Theseo.

583. SIC adiurantis est, non similitudinis. NON ULLE PUG(NE) 'geruntur' subaudis⁷⁶⁴. PALLAS⁷⁶⁵ in omnibus bellis comitata est Theseum. **584.** TYRINTIUS Hercules. **585.** OVANTEM, idest triumphantem. **586.** NIL TALE quale nos precamur.

588. NEPTUNIUS⁷⁶⁶ Theseus filius Egei filii Neptuni. **589.** IUSTA nam⁷⁶⁷ homo debet hominis iura defendere et precipue iura mortis, rogum et sepulturam.

591. REGNORUM, idest regnantium.

---

⁷⁴⁷ vetustas B B2] vectas R

⁷⁴⁸ Chyronis B B2 R *Anderson^{app}*] Scironis *Anderson*

⁷⁴⁹ inhesit B B2 R] inheret *Anderson*

⁷⁵⁰ suscipe B B2] suscipere R

⁷⁵¹ es B B2] hos R

⁷⁵² corrumpitur B2 R] corripitur B

⁷⁵³ Marathon B B2 R] Marathona *Klotz*

⁷⁵⁴ annis B] *post annis add. sic B2 R*

⁷⁵⁵ Theseus missus est B] missus est Theseus B2 missus Theseus est R

⁷⁵⁶ et B B2] unde R

⁷⁵⁷ tam B B2] *om. R*

⁷⁵⁸ et B B2] *om. R*

⁷⁵⁹ Cretensia B] *post Cretensia add. et B2 Cretensia sup. lin. R, ras. in textu*

⁷⁶⁰ etiam B B2] omnes R

⁷⁶¹ vanos fletus B2 R] fletus vanos B

⁷⁶² habitans in via B] habitans in viam R in via habitans B2

⁷⁶³ et B] *om. B2 R*

⁷⁶⁴ subaudis B B2] subaude R

⁷⁶⁵ *cf. Pallade Klotz*

⁷⁶⁶ Neptunius B B2] nepanium R

⁷⁶⁷ nam B2 R] non B

591. HEC PECTORA, idest tales animos⁷⁶⁸. **592-593.** CUM PETEREM SCITHIAM⁷⁶⁹ proficiscens⁷⁷⁰ contra Amazones PONTUMQUE, Pontus est in Colcho, rapturus cum⁷⁷¹ Iasone aureum vellus.

595. HEC HASTA, scilicet mea. MERITOS CRUORES iusticie est, nam si immeritos sitiret sevicie esset.

596. O PHEGEU⁷⁷² auriga⁷⁷³ erat Thesei. HUC⁷⁷⁴ ad Thebas⁷⁷⁵.

600. INSTAURAT quia fessos relinquit⁷⁷⁶ et novos substituit milites. **601.** CONUBIIS, scilicet receptis. **602.** CONPOSUIT⁷⁷⁷, idest deposuit. Tauro comparatus est⁷⁷⁸ Theseus, qui nuper duxerat Ypolitem⁷⁷⁹ PUGNE DEPOSITE, bellum Amazonum terminans, alius⁷⁸⁰ bellator Creonti. **604.** NOVUS⁷⁸¹ recens ad bellum, quasi antea non pugnasset.

606-607. IPSA TRITONIA Pallas, qua comite bella omnia⁷⁸² consumavit. MOVIT, idest concussit. METUS LIBICOS idest clipeum⁷⁸³, in quo depictum erat caput⁷⁸⁴ Meduse, quam devicit in Libia et quam timebant Libici. SERVATRICEMQUE MEDUSAM PECTORIS glosa est; cum⁷⁸⁵ clipeo pectus deffenditur.

609. ANGUES qui depicti erant in clipeo. **609-610.** MILES ATTICUS, idest Atheniensis; collective dixit, vel specialiter de Theseo. DIRCE, idest Thebe, quia fama iam dicebat venire Theseum. CUI, scilicet iuventuti.

612. CAUCASEI TRIUMPHI⁷⁸⁶, idest Scitici, nam Caucasus est⁷⁸⁷ mons Tracie. **613.** OMNIS AGER, idest villa nedum urbes.

614. DUCIS Thesei. **615.** BRAURONA civitas est Attice regionis in Boetiam⁷⁸⁸

⁷⁶⁸ animos B B2] animas R

⁷⁶⁹ Scithiam B B2] erchiam R

⁷⁷⁰ proficiscens B] proficisens R *om.* B2

⁷⁷¹ cum B R] causa B2

⁷⁷² Phegeu B2 *Klotz*] Phlegeu B R

⁷⁷³ auriga B2 R] aurigua B

⁷⁷⁴ huc B B2 *Klotz^{pp}*] hunc R *Klotz*

⁷⁷⁵ Thebas B B2] thebat R

⁷⁷⁶ relinquit B R] relinquit B2

⁷⁷⁷ conposuit B B2 R *Klotz^{pp}*] cum posuit *Klotz*

⁷⁷⁸ est B] *om.* B2 R

⁷⁷⁹ Ypolitem B B2] pollitem R

⁷⁸⁰ alius B R] alter B2

⁷⁸¹ novus B B2 R] novos *Klotz*

⁷⁸² bella omnia B2 R] omnia bella B

⁷⁸³ idest clipeum B2 R] *om.* B

⁷⁸⁴ caput B B2] *om.* R

⁷⁸⁵ cum B B2] in R

⁷⁸⁶ triumphi B B2] tricium R

⁷⁸⁷ est B B2] *om.* R

⁷⁸⁸ Boetiam B R] Boeticam B2

vergens in fonticulosa valle sita et ideo gelida. **615-616.** MONI(CHIA)⁷⁸⁹ Monichium vicus est⁷⁹⁰ Atticus. PIREIA accusativus Grecus, iuxta portum est Atheniensium securus a vento, unde dixit STABILEM. Et illi sequuntur⁷⁹¹ qui LACESSUNT idest arant **617.** MARATHONA NONDUM CLARUM EOO TRIUMPHO Perses⁷⁹² rex Persarum collecta multitudine orientis Atheniensium nomen delere voluit et in Marathone pugnans contra eos⁷⁹³ devictus est, quod actor⁷⁹⁴ nondum fuisse dicit, quando Thebas est profectus.

619. DOMUS, idest familia vel natalis locus. YCARI⁷⁹⁵ pro ‘Ycari⁷⁹⁶’ gratia metri. Iste fuit pater Erigones cultor Bachi. Et CELEI⁷⁹⁷ rex fuit qui benigne suscepit Cererem cum Proserpinam quereret, ob cuius rei gratia Ceres filium eius Tritolomum⁷⁹⁸ in agricultura edocuit et farra dedit, que sereret, unde Theodolus: «Tritolomum mundo misit serpente ministro⁷⁹⁹» [THEOD. 207]. MELENE civitas sita⁸⁰⁰ in monte silvoso et ideo dixit VIRIDES⁸⁰¹; ‘Melene, Melenarum’. **620-621.** EGALIOS PARNES LICABESOS montes sunt⁸⁰² Atthici. MELIOR, idest bonus; vel MELIOR olivis quam parens vitibus; gaudent actores varietate.

622. ALEUS hunc unde pro tota gente sua⁸⁰³ posuit. Quidam volunt hunc fuisse regem Thegee auxiliarium et non civem. YMETHI mons Acthicus⁸⁰⁴ ubi mel habundat, unde ait OLENTIS. **623.** O⁸⁰⁵ ACHARNE civitas est ubi primum Dionisia⁸⁰⁶, idest festa illa Bachica, et inventa et celebrata fuisse dicuntur. HEDERIS⁸⁰⁷ cum alii soleant pampino.

⁷⁸⁹ Moni(chia) B2 R] *fere nihil legitur* B

⁷⁹⁰ vicus est B R] est vicus B2

⁷⁹¹ sequuntur B2 R] *fere nihil legitur* B

⁷⁹² Perses R *in xta Lact.*] Serses (?) B Perses B2, *qui sup. lin. add. vocem, quae non legitur*

⁷⁹³ pugnans contra eos B2 R] pugnas contraens (?) B

⁷⁹⁴ actor B B2] *om.* R

⁷⁹⁵ Ycarii B R] *fere nihil legitur* B2

⁷⁹⁶ Ycari B R] *fere nihil legitur* B2

⁷⁹⁷ Celei B] Celii B2 R

⁷⁹⁸ Tritolomum B R] Tholomeum B2

⁷⁹⁹ misit serpente ministro B R] et cetera B2

⁸⁰⁰ sita B B2] scita R

⁸⁰¹ virides B B2] viride R

⁸⁰² sunt B B2] *om.* R

⁸⁰³ gente sua B R] sua gente B2

⁸⁰⁴ Ymethi mons Acthicus B2 R] *fere nihil legitur* B

⁸⁰⁵ o B R] *om.* B2

⁸⁰⁶ Dionisia B B2] clionisa R

⁸⁰⁷ hederis B B2] hecleris R

624-625. SUNION vicus non longe ab Athenis in monte situs supra mare. EOIS PRORIS⁸⁰⁸, idest ab oriente venientibus. UNDE, idest a quo Sunio visa. **625-626.** CRESIA RATIS, idest Theseia veniens de Creta occiso Mynotauro. DECEPIT EGEEA cum Athenienses contra Mynotauro misissent Theseum, Egeus pater eius dedit ei velum⁸⁰⁹, pars cuius alba erat, pars autem nigra, cui iniunxit quod⁸¹⁰ si rediret victor partem albam monstraret in reditu, si victus nigram. Victor rediit, sed oblitus partem albam non convertit; Egeus autem nigram partem veli prospiciens, sperans Theseum fuisse occisum, de monte Sunii in mare se dedit precipitem, cui vocabulum indidit. FALSO quia decepit Egeum. VAGI perpetuum maris epyteton.

627. SALAMIS⁸¹¹ civitas est⁸¹². CERREALIS nam ibi⁸¹³ recepta est⁸¹⁴ Ceres a Celeo⁸¹⁵ patre Triptolemi⁸¹⁶. **629.** CALLIRHOE⁸¹⁷ fons est IX capitibus means, infra quos meatus multi continentur populi⁸¹⁸, qui omnes secuti sunt Theseum. **630.** CONSCIUS⁸¹⁹ RAPTE ORITHIE Erictheus duas filias habuit Procrim⁸²⁰ et Orithiam; Procrim habuit Cephalus⁸²¹, Orithiam rapuit Boreas et eam in Elyso flumine recondit, ex qua genuit Zetum et Calaim. **631.** GETHICOS AMORES, idest Orithiam, non quia illa Tracensis esset sed Boreas, qui illam rapuit⁸²².

632. IPSE COL(LIS) acropolim⁸²³ significat, idest arcem Athenarum, ubi Neptunus et Minerva certaverunt uter eorum⁸²⁴ civitati nomen imponeret. Neptunus terram⁸²⁵ cum tridente⁸²⁶ percussit et natus est equus belli inditium; ad percussorem Palladis nata est oliva pacis insigne, hec igitur civitati nomen imposuit.

⁸⁰⁸ Eois B] *post* Eois *add.* scilicet R odis B2

⁸⁰⁹ velum B B2] vellum R

⁸¹⁰ quod B B2] qui R

⁸¹¹ Salamis B B2 R *Klotz*^{APP}] Salamin *Klotz*

⁸¹² civitas est B B2] est civitas R

⁸¹³ nam ibi B R] *sup. lin.* B2

⁸¹⁴ est B R] *post* est *add.* ma B2

⁸¹⁵ Celeo B B2] Celio R

⁸¹⁶ Triptolemi B B2] Triptolomei R

⁸¹⁷ Callirhoe B B2] Callure R

⁸¹⁸ populi, qui (qui *om.* B) omnes secuti sunt B B2] *om.* R

⁸¹⁹ conscius B B2] cum eius R

⁸²⁰ Procrim et Orithiam; Procrim habuit B R] *om.* B2

⁸²¹ Cephalus B] Thephalus R Cephalus B2, *qui sup. lin. add.* duxit Procrim

⁸²² illam rapuit B2 R] rapuit illam B

⁸²³ acropolim B B2] acropoli R

⁸²⁴ eorum B2] *om.* B R

⁸²⁵ terram B B2] terram *bis scriptum* R

⁸²⁶ tridente B B2] tridende R

633. DUBIIS Palladi et Neptuno de nominis inpositione. NOVA ARBOR oliva⁸²⁷.

634. FRANGERET, idest⁸²⁸ verberaret, vel etiam ipsa⁸²⁹ umbra frangeretur in mari ad crispationem undarum, unde ait: «REFUGUM⁸³⁰ LONGA UMBRA magnitudinem arboris ostendit ex umbre qualitate⁸³¹ qua obscurabat» [LACT. *ad loc.*].

635-636. HYPOLITE regina Amazonum. ARCTHOAS⁸³² TURMAS, idest⁸³³ septemtrionales⁸³⁴, quas secum adduxerat triumphante Theseo. **637.** CONIUNX⁸³⁵ Theseus. **638.** EMERITAS ab officio suo⁸³⁶ liberatas, quia pregnans erat et in bello inutilis.

639. HOS omnes supradictos. GLISCERE, idest superbire vel letari; 'gliscere' est proprie⁸³⁷ timere vel cupere cum furore⁸³⁸. **640.** DUX Theseus. ET UT⁸³⁹, idest qualiter. RAPTIM⁸⁴⁰ quod significabat eos libenter ad bellum proficisci. **641.** AB ALTO CURRU in⁸⁴¹ quo trahebatur⁸⁴² ad capitolium.

642. LEGES que sunt, ut sepeliantur mortui, quas violavit Creon. **643.** DIGNAS MENTES, idest magnam audaciam, quia magna est iniuria⁸⁴³. **644.** CEPTIBUS, idest⁸⁴⁴ conatibus istis congruas⁸⁴⁵. **644-646.** HAC, idest ex parte nostra, PALAM EST STARE et cetera. FAVOREM DIVINUM quorum ether polluitur. HOMINUM qui timent eadem sibi contingere tali exemplo⁸⁴⁶. Et NATURAM cuius⁸⁴⁷ leges fracte sunt. Et CETUS AVERNI, idest deos⁸⁴⁸ infernales, qui suis privantur mortuis. SILENTIS epytheton, nam ibi sunt umbre tantum. **646-647.** ILLIC, ex parte Thebarum, stant⁸⁴⁹ AGMINA PENARUM

⁸²⁷ oliva B R] Ifva B2

⁸²⁸ idest B2 R] *om.* B

⁸²⁹ etiam ipsa B (ipsa *sup. lin.*)] ipsa etiam B2 ipsa circa R (circa *in marg. cum rasura*)

⁸³⁰ refugum B B2] refugium R

⁸³¹ qualitate B B2 R *Lact. app*] quantitate *Lact.*

⁸³² Arcthoas B B2] Arthoas R

⁸³³ turmas B2 R] *post* turmas *add.* idest B

⁸³⁴ septemtrionales B B2] septemtrionas R

⁸³⁵ coniunx B] divers B2 diunx (?) R

⁸³⁶ suo B2 R] sua B

⁸³⁷ proprie B2 R] *om.* B

⁸³⁸ furore B B2] *sup. lin.* R, *ras. in textu*

⁸³⁹ et ut B B2 R] utque *Klotz*

⁸⁴⁰ raptim B B2] raptam R

⁸⁴¹ in B2] cum B R

⁸⁴² trahebatur B2] trahebantur B R

⁸⁴³ iniuria B B2] iniurie R

⁸⁴⁴ idest B2 R] *om.* B

⁸⁴⁵ congruas B2 R] congruis B

⁸⁴⁶ contingere tali exemplo B2 R] tali exemplo contingere B

⁸⁴⁷ cuius B2 R] sunt B

⁸⁴⁸ deos B2 R] dos B

⁸⁴⁹ Thebarum stant B B2] *vox erasa cum correctione in marg., quae non legitur* R

EXERCITA THEBIS ypallage, idest Furie penis Thebarum⁸⁵⁰ fatigate, quod statim glosat dicens: ANGUICOME DUCENT⁸⁵¹ et cetera. Quidam sic legunt: THEBIS adverbialiter, idest⁸⁵² ex parte Thebarum, stant AGMINA PE(NARUM) EX(ERCITA) ILLIC⁸⁵³; sententia non mutatur.

649. EMISSA versus Thebas secundum⁸⁵⁴ consuetudinem. **650.** INSTITIT percutit. YPERBOREOS septentrionales⁸⁵⁵, ubi sepe grandinat. **651.** TREMEFECIT concussit⁸⁵⁶. **652.** RUMPITUR, idest videtur rumpi⁸⁵⁷ ventorum conflictu. EOLIA⁸⁵⁸ ventorum regio. QUIETEM estatis. **653.** ARCTHOS septentrionalis⁸⁵⁹ regio⁸⁶⁰. VENTOSA ventis habundans. SIBILAT, idest resonat. **654.** MONTES silvosi. **655.** GAUDENT quia licentiam habent.

656. ICTA pedibus equorum. **657.** MUTAT atterit et herbosos solvit in pulverem. **658.** AGER, idest herba agri⁸⁶¹ protrita⁸⁶². EXSPIRAT⁸⁶³ moritur, secundum Pitagoram, qui omne vegetabile dicit animatum⁸⁶⁴. **659-660.** FRANGITUR crispatur⁸⁶⁵. LONGUM pro 'longe'. ARDENT, idest splendent.

661. ADEO, idest in tantum vel⁸⁶⁶ certe. OPERI, idest⁸⁶⁷ itineris magnitudini. **662.** QUO, idest ad locum desiderii est non fastidii. **664.** PRINCEPS⁸⁶⁸, idest prima.

665. NEPTUNIUS⁸⁶⁹ filius Egei filii⁸⁷⁰ Neptuni. **666.** ANGUSTAT CLIPEO, idest depictum habet in clipeo qualiter Mynotaurum debellavit; sed «angustat» dixit respiciens ad quantitatem hystorie, que vix poterat in clipeo contineri, scilicet EXORDIA PROPRIE LAUDIS, hec enim fuit prima Thesei victoria. **667.** UMBONE idest in clipeo; synecdoche. **667-668.** SEQUE IPSUM GERIT depictum in AMBAGIBUS

⁸⁵⁰ Thebarum B B2] tenebrarum R

⁸⁵¹ ducent B B2 R Klotz^{app}] ducunt Klotz

⁸⁵² idest B2] om. B R

⁸⁵³ illic B2] illis R The(bis) B

⁸⁵⁴ secundum B B2] om. R

⁸⁵⁵ septentrionales *correxi*] semptentrionales B septentriona R septrionales B2

⁸⁵⁶ concussit B B2] *post* concussit *add.* et R

⁸⁵⁷ videtur rumpi B R] rumpi videtur B2

⁸⁵⁸ Eolia B] Eloia B2 Aeoloia R

⁸⁵⁹ septentrionalis B2 R] semptentrionalis B

⁸⁶⁰ regio B B2] religio R

⁸⁶¹ agri B B2] om. R

⁸⁶² protrita B R] *fere nihil legitur* B2

⁸⁶³ expirat B B2] expitat R

⁸⁶⁴ animatum B B2] animat R

⁸⁶⁵ crispatur B B2] om. R

⁸⁶⁶ in tantum vel B B2] intemdit (?) R

⁸⁶⁷ idest B R] om. B2

⁸⁶⁸ princeps B2 R] princeps B

⁸⁶⁹ Neptunius B B2] *post* Neptunius *add.* idest R

⁸⁷⁰ filii B2 R] filius B

ANTRI⁸⁷¹, idest labirinti⁸⁷², que domus erat inextricabilis. **669.** IUVENCI Mynotauri. **670.** «Se» [*Theb.* XII 668], dico, LIGANTEM CIRCUM, scilicet illum iuvenum. NODOSA⁸⁷³, idest dura et firma⁸⁷⁴. **671.** CORNUA Mynotauri.

672. YMAGINE clypeo, ubi talis est pictura. **673-674.** Ecce unde sit «terror» [*Theb.* XII 672], scilicet BIS⁸⁷⁵ VIDERE THESEA semel in pictura, secundo corporaliter⁸⁷⁶ pugnantem. **674.** MANUS Thesei. **674-675.** IPSE Theseus. VETERES ACTUS victoriam de Mynotauro habitam. Et TUENS, idest⁸⁷⁷ intuens. SOCIUM GREGEM sex alios, qui foris remanserant dandi Mynotauro, si occideretur Theseus⁸⁷⁸. **676.** LIMINA labirintum ubi erat Mynotaurus. ET GNOSIDA Adriagnem sororem Phedre filiam Mynoiis⁸⁷⁹, cuius arte liberatus est Theseus accepto fili regimine, que⁸⁸⁰ cum videret filium defficare expalluit⁸⁸¹ timens Theseum perimi.

677. INTEREA dum Theseus ad Thebas festinaret. **678.** VIDUAM ADRASTIDAM⁸⁸² Argiam. **679.** AMBE Argia et Antigone. **681.** DESTITUUNT, idest contempnunt, nam destituta tantum contempnimus⁸⁸³.

682. ILLE QUIDEM Phegeus⁸⁸⁴ quamvis portaret signum pacis, bellum tamen minabatur. **684.** MANDANTIS ME(MOR)⁸⁸⁵, idest Thesei mandatum competenter adimplens⁸⁸⁶. IPSUM Theseum. **686.** THEBANUS Creon. **687.** NUTANT⁸⁸⁷, idest vacillant⁸⁸⁸, idest propter metum primo non audet⁸⁸⁹ minari Phlegeo⁸⁹⁰. IRA quam habebat indeprensam⁸⁹¹. TEPESCIT, idest fit levior.

688. RENIDENS, idest cum iracundia subridens.

---

⁸⁷¹ antri B R] am B2

⁸⁷² labirinti B B2] labenti R

⁸⁷³ nodosa B B2] nodoso R

⁸⁷⁴ dura et firma B R] firma et dura B2

⁸⁷⁵ bis B2 R] hec B

⁸⁷⁶ corporaliter B B2] cor paraliter R

⁸⁷⁷ idest B B2] om. R

⁸⁷⁸ dandi Minotauro si occidetur Theseus B2 R] si occideretur Theseus dandi Mynotauro B

⁸⁷⁹ Mynoiis B B2] Minoi R

⁸⁸⁰ que B R] qui B2

⁸⁸¹ expalluit B B2] post expalluit add. dicens R

⁸⁸² Adrastidam B (a B2 R)] Adrastida *Klotz*

⁸⁸³ contempnimus B B2] contempnius R

⁸⁸⁴ Phegeus *correxi*] Phlegeus B B2 R

⁸⁸⁵ mandantis me(mor) B2 R] dicta Theseia ferens (v. 681) B

⁸⁸⁶ adimplens B B2] adimpleus R

⁸⁸⁷ nutant B B2] nutatur R

⁸⁸⁸ vacillant B B2] vacillatur R

⁸⁸⁹ primo non audet B2 R] non audet primo B

⁸⁹⁰ Phegeo R] Phlegeo B B2

⁸⁹¹ indeprensam *correxi*] indeprensa B indeprensans B2 indeprensas R

689-690. SANXIMUS NE, idest numquid firmavimus⁸⁹². PARVA DOCUMENTA, idest exempla, que in victos edidimus, quos prohibuimus sepeliri; quasi dicat: ceteri hoc exemplo debuissent⁸⁹³ absterreri⁸⁹⁴, ne amplius nos ad bellum lacessirent⁸⁹⁵.

691. SED ‘videant’ subaudis⁸⁹⁶. **692.** LEX EADEM VICTIS erit, ut cum victi⁸⁹⁷ fuerunt⁸⁹⁸ non sepeliantur.

693. CALIGARE propter pulverem vel noctis caliginem. **695.** PALLENS pre timore. **696.** CERNIT, idest iussus est sibi cernere.

698. QUIS FUT: ingemiscit actor de pace Thebanorum, que multo sanguine inventa parum quidem duravit⁸⁹⁹.

701. HUMILES fractas vel cono viduatas. **705.** PRIOR HOSTI HABET, idest gens Argiva. DIRUIT fastigia mororum aut⁹⁰⁰ turrium⁹⁰¹. **708.** NIL OPTAVERE⁹⁰², idest nullam operationem fecere⁹⁰³ propter attonitionem⁹⁰⁴; quasi dicat: filios suos in bellum abeuntes etiam⁹⁰⁵ non salutavere.

709. ATHICUS ad illud respicit quod dixerat Atthicos continuasse noctem⁹⁰⁶ operi [cfr. *Theb.* XII 661]. Inde infert: tota nocte profecti sunt, sed postquam dies claruit <DESILIT IN CAMPUM>. **711.** SUBTER, idest iuxta. **712.** MANES Grecorum cadavera. **712-713.** Et ille miles DUCENS, idest atrahens vel odorans. EGRUM AERA, idest corruptum. DIRIS VAPORIBUS, idest fetore cadaverum. PENITUS SUB PULVEREA CASSIDE subaudis⁹⁰⁷ ‘vultum abscondens’, ne sentiret fetorem.

715. THEBANUS DUCTOR Creon alium locum elegit ubi secundum⁹⁰⁸ hoc bellum fieret⁹⁰⁹, nolens aliquid de mortuorum cadaveribus unguis equorum deperire; vellet

⁸⁹² numquid firmavimus B2 R] *fere nihil legitur B*

⁸⁹³ debuissent B B2] debuisset R

⁸⁹⁴ absterreri B B2] asterreri R

⁸⁹⁵ lacessirent B2] lacessissent R *fere nihil legitur B*

⁸⁹⁶ subaudis B B2] subaude R

⁸⁹⁷ ut cum victi B B2] inconvicti (?) *in marg. R, ras. in textu*

⁸⁹⁸ fuerunt B2 R] *fere nihil legitur B*

⁸⁹⁹ quidem duravit B2] duravit quidem B quidem durat R (*durat in marg., ras. in textu*)

⁹⁰⁰ aut B B2] autem R

⁹⁰¹ turrium B B2] currium (?) R

⁹⁰² optavere B B2] optarem R

⁹⁰³ fecere B B2] facere R

⁹⁰⁴ attonitionem B B2] actionem (?) B

⁹⁰⁵ etiam B B2] et R

⁹⁰⁶ noctem B B2] nocte R

⁹⁰⁷ subaudis B] subaudi B2 R

⁹⁰⁸ vel B B2] sede R

⁹⁰⁹ fieret B B2] fleret R

enim eos integros diu sentire supplitium, unde⁹¹⁰ supra: «hei michi, quod positos humus alma diesque resolvit⁹¹¹» [*Theb.* XII 99]. MISERIS Argis. HUNC HONOREM yronice, non enim hoc fecit ad honorem sed ad supplitium. **719.** SEVOS nam propter Creontis sevitiā erat hoc bellum.

721. Vere DISSIMILIS⁹¹², quia non erat CLAMOR UTRIMQUE, sed ex parte Atheniensium tantum. **722.** ALTERA PUBES Thebana iuventus. **723.** SUMMISSOS ENSES qui solent erigi cum in bellum itur. AMMENTA⁹¹³, idest iacula, sinedoche, vel hastas. **724.** CEDUNT TELLURE, idest paulo recedunt⁹¹⁴ a locis suis. REDUCTIS ARMIS, idest retro ductis more fugentium. **725.** PLAGAS quas intulerant Danaī.

727. MINE Atheniensium. **729.** SINE LITORE⁹¹⁵, idest nisi habeant litus⁹¹⁶, ad quod offendantur.

730. UT VERO cum primum advenissent Athenienses, aufugerunt Thebani; sed tunc⁹¹⁷ multo vehementius, cum viderunt⁹¹⁸ Theseum advenisse. EQUOREUS Egei filius. QUERCUM hastam. MARATHONIDA Grecus accusativus feminini patronomici⁹¹⁹. **731.** EXTULIT erexit. CUIUS haste. **731-732.** CADIT IN HOSTES⁹²⁰ utpote in oppositos⁹²¹. IMPLET haste⁹²² magnitudinem significat. **733-736.** PALLOR⁹²³ EXANIMIS⁹²⁴, qui est mortuorum, REDUCIT IN TERGA AGENORIDAS, idest Thebanos, SIC CEU PATER et cetera. EDONIOS⁹²⁵ CURRUS, idest Trachas⁹²⁶.

738. CETERA VIRTUS, idest ceterorum virtus.

⁹¹⁰ unde supra: «hei michi, quod positos humus alma diesque resolvit». MISERIS Argis. HUNC (hinc B2) HONOREM yronice, non enim hoc fecit ad honorem sed ad supplitium B B2] *om.* R

⁹¹¹ resolvit B B2 Klotz^{pp}] resolvet Klotz

⁹¹² dissimilis B R] dissimiles B2

⁹¹³ ammenta B B2] antra (?) R

⁹¹⁴ recedunt B B2] recedent R

⁹¹⁵ litore Klotz (lit B2 R)] littore B

⁹¹⁶ litus B2] littus B latus R

⁹¹⁷ tunc B B2] iter R

⁹¹⁸ viderunt B2 R] videret B

⁹¹⁹ feminini patronomici B2 R] patronomici feminini B

⁹²⁰ HOSTES utpote B B2] *om. spatium vacuo relicto* R

⁹²¹ oppositos B B2] oppontus R

⁹²² haste magnitudinem significat B R] *non legitur* B2

⁹²³ PALLOR EXANIMIS qui est mortuorum B R] *non legitur* B2

⁹²⁴ exanimis *correxi iuxta Klotz*] exanimis B era R

⁹²⁵ Edonios B2 R Klotz^{pp}] Edonidos B Edonos Klotz

⁹²⁶ Trachas B B2] Thebas R

739. SIC sicut milites Thesei iuvabat sanguis plebeius. **740.** DEGENERES, idest timidos. IRA⁹²⁷, idest preda⁹²⁸ pro iram adquisita⁹²⁹, sicut sunt apri et huiusmodi animalia.

741. ATTAMEN quamvis Theseus facilem dedignaretur cruorem, tamen hos deiecit. **743-744.** ALCEIDAS⁹³⁰, idest filios Alcei. TRIPLICI quia ipsi tres erant, vel quia tres gentes, quibus ad bellum stipabantur. **745.** CONTINUAT continuatim⁹³¹ et sine intermissione enecat. FERRUM diversitatem ostendit vulnerum. CONSUMPSIT inclusit. **746.** TRANSMISIT per humerum⁹³² ferrum exiit.

747. HEMONA Creontis filium. **748.** ILLE Hemon. **749.** LONGO TENORE, idest magno impetu, vel de longe missa. **750.** DUOS, scilicet equos.

754. HUNC, scilicet Creontem. **755.** EXTREMA, idest mortem Atheniensibus. **756.** COMITES Creontis⁹³³. IUSSI a Theseo scilicet⁹³⁴, ut discederent et certamen singulare fieri permetterent. **757.** DEIS⁹³⁵ qui favebant Theseo propter iustio⁹³⁶ causam pugne. **758.** ILLE Creon. EQUA quia et Theseus solus erat et ipse solus. **759.** COLLIGIT⁹³⁷ confirmat.

761. PUELLIS PELTIFERIS, idest cum Amazonibus. **762.** MANUS nostras. VIRGINEAS, idest molles sicut sunt Amazonum. **763.** NOS 'sumus' subaudis. **764.** CAPANEA possessivum est.

766. QUOS, idest quantos⁹³⁸ viros. ULCISCARE, idest velis⁹³⁹ ulcisci.

767. PERITURUM nil profecturum sibi⁹⁴⁰.

768. VOCES contumeliosas. MANUM irritam⁹⁴¹.

771. HEC HOSTIA, idest quibus Creontem immolo⁹⁴². **772.** CHAOS ut Creonti pena⁹⁴³ inferatur. ULTRICES impiorum.

⁹²⁷ ira B B2] *om. spatio vacuo relicto* R

⁹²⁸ preda B B2] *predam* R

⁹²⁹ adquisita B2 R] *adquisitam* B

⁹³⁰ Alceidas B B2] *post* Alceidas *add. scilicet* R

⁹³¹ continuatim B2 R] *continuati* B

⁹³² humerum B] *humeros* B2 *hernos* (?) R

⁹³³ Creontis B2 R *in*xta *Lact.*] *Thesei* B

⁹³⁴ scilicet B] *sui* B2 R

⁹³⁵ deis B B2] *eis* R

⁹³⁶ iustio⁹³⁶ B B2] *timorem* R

⁹³⁷ colligit B R] *post* colligit *add. idest* B2

⁹³⁸ quantos B B2] *quos* R

⁹³⁹ velis B B2] *om.* R

⁹⁴⁰ sibi B B2] *sibi* (?) R

⁹⁴¹ irritam B B2] *iratam spatio vacuo relicto* R

⁹⁴² immolo B B2] *om. spatio vacuo relicto* R

⁹⁴³ pena B B2] *penam* R

774-775. ITERANT, idest⁹⁴⁴ iterum⁹⁴⁵ intexunt. DURO SUBTEG(MINE)⁹⁴⁶, idest texto ferrato⁹⁴⁷, scilicet iuxta eam⁹⁴⁸ partem, ubi est lorice medietas⁹⁴⁹. **776.** INCIDIT hasta illa. PER MILLE FORAMINA per infinitas⁹⁵⁰ lorice maculas. **777.** ILLE Creon. ERRORE morte ingruente⁹⁵¹ errare videntur oculi.

780. OPERIRE, idest sepeliri.

780-781. ATRA SUPPLICIA⁹⁵² quia etiam⁹⁵³ apud inferos punieris. SECURE pro ‘securus’; anthithosis. SEPULCRI quia iubeo te sepeliri⁹⁵⁴.

782. ACCEDUNT ad faciendam concordiam. PIO TUMULTU Thebanorum et Atheniensium; ille tumultus pacis erat non odii. **783.** FEDERA⁹⁵⁵, idest pax.

787-788. Taliter⁹⁵⁶ gaudent Thebani recepto Theseo et sic laudant eum, QUALIS⁹⁵⁷ GANGES fluvius⁹⁵⁸ orientis⁹⁵⁹, quem Bachus expugnavit. TYRSO, idest Bacho, nam tyrsus est gestamen Bachicum. MARCIDUS ebrius. ORGIA proprie sunt festa Bachi. MOLLIA quia mollium est inebriari et sacrificare Bacho.

789. DYRCEI VERTICIS, idest Thebani montis. UMBRAS quia silvosus est. **790.** FRAGOR FEMINEUS matrum⁹⁶⁰ Pelasgarum, que Theseum sequebantur. **791.** AD BELLA BACCHEA⁹⁶¹ que faciunt in sacris Bachi. Comparatio est ad tumultum non ad sevitiā. **792.** POSCERE velle facere. **793.** AUT FECISSE sicut Agave de filio. GAUDENT LAMENTA, idest Argolidum luctus conversus est in gaudium. **795.** Dubie sunt Argolides an PRIUS QUERANT THESEUM, ut ei gratias agant. AN CREONTA ut eum dilacerent. **796.** AN SUOS ut sepeliant. AD CORPORA maritorum.

⁹⁴⁴ idest B B2] in R

⁹⁴⁵ iterum B B2] tamen R

⁹⁴⁶ duro subteg(mine) B2 R *Klotz*^{pp}] sub duro temine B subtemine duro *Klotz*

⁹⁴⁷ texto ferrato B2 R] ferrato texto B

⁹⁴⁸ eam B B2] *om.* R

⁹⁴⁹ medietas B R] meditas B2

⁹⁵⁰ infinitas B B2] finitas R

⁹⁵¹ ingruente B B2] ingruenti R

⁹⁵² supplicia B] sub B2 sunt R

⁹⁵³ etiam B B2] hoc R

⁹⁵⁴ SECURE pro ‘securus’; anthithosis. SEPULCRI quia iubeo te sepeliri B2] *om.* B R

⁹⁵⁵ federa B B2] feda R

⁹⁵⁶ taliter B B2] *om.* R

⁹⁵⁷ qualis B B2] quam R

⁹⁵⁸ fluvius B B2] filius R

⁹⁵⁹ orientis B B2] orentis (?) R

⁹⁶⁰ matrum B B2] matre (?) R

⁹⁶¹ Bacchea B] dir B2 R

797-799. NON EGO: verba sunt actoris. NON EQUEM⁹⁶², idest⁹⁶³ non possim equare. DIGNIS CONATIBUS, idest sufficienti narratione. **800.** Et non equem QUO TURBINE, idest quanto impetu. **801.** EUHADNE⁹⁶⁴ uxor Capanei⁹⁶⁵, que nimio amore et dolore flammata in rogam coniugis⁹⁶⁶ se dedit precipitem. **802.** Et non equem QUO MORE, idest quomodo. **803.** CONIUX Deiphile. INFELIX⁹⁶⁷ viro amisso vel infeliciter amans. EXCUSET de capite Menalippi deglutito. **804.** Et non equem UT, idest qualiter. SORORI⁹⁶⁸ sue Deiphile. VIGILES qui eam invenerant et ad regem⁹⁶⁹ traxerant. **805.** GENITRIX ERIMANTHIA Athalanta, que in Erimantho⁹⁷⁰ solebat⁹⁷¹ venari. CLAMET cum lamentis appellet⁹⁷². **806.** ARCHADA Parthonopeum. VULTUS, idest decoris integritatem.

808. NOVUS FUROR, idest aliquis poeta servans⁹⁷³ integritatem⁹⁷⁴ ingenii nedum⁹⁷⁵ ego, qui in hoc opere pene meum attrivi ingenium. VIX IMPLESSET, idest vix plenarie et sufficienter enarrare posset. Vel NOVUS FUROR secundum Lactentium, idest novi carminis iteratio. **809.** RATIS, idest⁹⁷⁶ ingenium. MERUIT PORTUM, idest quietem et ocium. LONGO EQUORE, idest prosecuta materia quam proposui.

810. DURABIS ad librum suum actor apostrophat⁹⁷⁷. PROCUL pro 'diu'. DOMINO, idest me extincto.

813. STRAVIT ITER⁹⁷⁸ a presentibus ad posteros.

814. CESAR Vaspasianus⁹⁷⁹. **815.** STUDIO, idest studiose.

816. NEC TEMPTA, idest non provoca quasi par ei vel melior ea. **817.** ADORA ut maioris. VESTIGIA hic innuit, quod Virgilium imitatus est⁹⁸⁰ in Eneide.

⁹⁶² equem B B2] equidem R

⁹⁶³ idest non possim equare. DIGNIS CONATIBUS, idest sufficienti narratione. Et non equem B R] *bis scriptum B2*

⁹⁶⁴ Euhadne B] Euagne B2 R

⁹⁶⁵ Capanei B B2] papagnei (?) R

⁹⁶⁶ coniugis B2 R] mariti B

⁹⁶⁷ infelix B B2] idest felix R

⁹⁶⁸ sorori B B2] orrori (?) R

⁹⁶⁹ regem B2] eam B R

⁹⁷⁰ Erimantho B B2] hec in manto R

⁹⁷¹ solebat B2 R] *ante solebat add. monte B*

⁹⁷² appellet B B2] apellat R

⁹⁷³ servans B B2] *vox erasa cum correctio sup. lin., quae non legitur R*

⁹⁷⁴ integritatem B B2] integritate R

⁹⁷⁵ nedum ego, qui in hoc opere pene meum attrivi ingenium (ingenium atrivi R) B R] *om. B2*

⁹⁷⁶ idest B B2] *om. R*

⁹⁷⁷ actor apostrophat B2 R] apostrophat actor B

⁹⁷⁸ iter B B2] inter R

⁹⁷⁹ Vaspasianus B B2] Vespasianus R

⁹⁸⁰ est B] sit B2 R

818. MOX, scilicet me extincto. NUBILA, idest vituperium et⁹⁸¹ detractionem. **819.** OCCIDET ille livor et⁹⁸² POST ME, idest post mortem meam te⁹⁸³ honorabit invidia et hoc est: MERITI⁹⁸⁴ HONORES, idest iusti. REFFERENTUR, idest tibi reddentur⁹⁸⁵.

Expliciunt glose Statii⁹⁸⁶

---

⁹⁸¹ et B B2] om. R

⁹⁸² et B2 R] om. B

⁹⁸³ te B B2] de R

⁹⁸⁴ meriti B R] merito B2

⁹⁸⁵ reddentur B2 R] rerdentur B

⁹⁸⁶ expliciunt glose Statii B] expliciunt B2 explicit R

Bibliografia

1. Testi e strumenti

1.1. Testi

- Biblia Sacra iuxta Vulgatam versionem* rec. R. Weber; editionem quartam emendatam praeparavit R. Gryson, Stuttgart 1994.
- ANDERSON 1977 P. OVIDII NASONIS *Metamorphoses*, ed. W.S. Anderson, Leipzig 1977.
- BELLOMO 1989 FILIPPO VILLANI, *Expositio seu comentum super 'Comedia' Dantis Allegherii*, ed. S. Bellomo, Firenze 1989
- BIELER 1957 ANICII MANLII SEVERINI BOETHII *Philosophiae Consolatio*, ed. L. Bieler, Turnholt 1957 (CCSL 94).
- BROWN 1972 BROWN V., *An Edition of an Anonymous Twelfth-Century «Liber de natura deorum»*, «Medieval Studies» 34 (1972), pp. 1-70.
- BULST 1989 HILARIUS AURELIANENSIS, *Versus et Ludi, Epistolae, Ludus Danielis Belouacensis*, ed. W. Bulst, M.L. Bulst-Thiele, M. Bielitz, «Mittellateinische Studien und Texte», Leiden 1989.
- CLAUSEN 1959 A. PERSI FLACCI et D. IUNI IUVENALIS *Saturae*, ed. W.C. Clausen, Oxford 1959.
- CLOGAN 1968 *The Medieval «Achilleid» of Statius*, ed. with introduction, variant readings and glosses by P.M. Clogan, Leiden 1968.
- DUTTON 1991 BERNARD OF CHARTRES, *Glosae super Platonem*, ed. P.E. Dutton, Toronto 1991.
- ENGELBRECHT 1991 ENGELBRECHT W., “*Bursarii Ovidianorum*” – ein Ovid-Kommentar des Wilhelm von Orléans (um 1200), «Mittellateinische Jahrbuch» 26 (1991), pp. 357-358.

BIBLIOGRAFIA

- FLECKEISEN 1898 P. TERENTI AFRI *Eunuchus*, ed. A. Fleckeisen, Stuttgart-Leipzig 1898.
- GEYMONAT 2008 P. VERGILI MARONIS *Opera*, rec. M. Geymonat, Roma 2008.
- HERTZ 1855-1859 PRISCIANI GRAMMATICI CAESARIENSIS *Institutionum grammaticarum libri XVIII*, ex recensione M. Hertzii, in *Grammatici Latini*, II-III, ex recensione H. Keilii, Leipzig, 1855-1859, rist. Hildesheim 1961.
- HOLTZ 1981 HOLTZ L., *Dontat et la tradition de l'enseignement grammatical. Etude sur l'«Ars Donati» et sa diffusion (IVe-IXe siècle) et édition critique*, Paris 1981.
- HUYGENS 1986 GUILLAUME DE TYR, *Chronique*, éd. Critique par R.B.C. Huygens, Turnhout 1986 (CCCM 63 A).
- JEAU-NEAU 1965 GUILLELMUS DE CONCHIS, *Glose super Platonem*, ed. E. Jeau-neau, Paris 1965.
- JONES-JONES 1977 *The Commentary on the First six Books of the Aeneid of Vergil Commonly Attributed to BERNARDUS SILVESTRIS*, ed. J.W. Jones - E.F. Jones, Lincoln-London 1977.
- KENNEY 1961 P. OVIDI NASONIS *Amores. Medicamina faciei femineae. Ars amatoria. Remedia amoris*, ed. E. Kenney, Oxford 1961.
- KLOTZ 1973 P. PAPINI STATI *Thebais*, ed. A. Klotz (editionem correctiorem curavit T.C. Klinnert), Leipzig 1973.
- KULCSÁR 1987 *Mythographi Vaticani I et II*, cura et studio P. Kulcsár, Turnholt 1987 (CCSL 91C).
- LINDSAY 1911 ISIDORI HISPALENSIS EPISCOPI *Etymologiarum sive originum libri 20*, recognovit brevisque adnotatione critica instruxit W. M. Lindsay, Oxonii 1911.
- LÖFSTEDT 1995 *Vier Juvenal-Kommentare aus dem 12. Jh.*, hrsg. von B. Löfstedt, Amsterdam 1995.
- MARTI 1958 ARNULFUS AURELIANENSIS *glosule super Lucanum*, ed. B.M. Marti, Rome 1958.
- MEYER 1880 PUBLILII SYRI *Sententiae*, ed. W. Meyer, Stuttgart-Leipzig 1880.
- NAUTA 1999 GUILLELMUS DE CONCHIS, *Glosae super Boetium*, cura et studio L. Nauta, Turnhout 1999 (CCCM 158).

- OSTERNACHER 1902 THEODULI *eclogam* recensuit et prolegomenis instruxit
J. Osternacher, Ripariae prope Lentiam 1902.
- PAPIAS PAPIAS VOCABULISTA, Torino 1966 [rist. anast. dell'ed. Venetiis 1496].
- ROY-SHOONER ROY B. - SHOONER H., *Arnulfi Aurelianensis «Glosule de Remediis amoris»*, «The Journal of Medieval Latin» 6 (1996), pp. 135-196.
- RIEKER 2005 ARNULFUS AURELIANENSIS, *Glosule Ovidii Fastorum*, Kritische Erstedition und Untersuchung vorgelegt von J.R. Rieker, Firenze 2005.
- SHACKLETON BAILEY 1991 Q. HORATI FLACCI *Opera*, ed. D.R. Shackleton Bailey, Stuttgart 1991.
- SWEENEY 1997 LACTANTII PLACIDI *in Statii Thebaida commentum*, rec. R. Dale Sweeney, Stuttgart-Leipzig 1997.
- STROEBEL 1925 M. TULLI CICERONIS *Rhetorici libri duo qui vocantur de inventione*, rec. E. Stroebel, in M. TULLI CICERONIS *scripta quae manserunt omnia*, I, fasc. 2, Lipsiae 1925.
- THILO-HAGEN 1881-1987 SERVII GRAMMATICI *qui feruntur in Vergilii carmina commentarii*, recc. G. Thilo - H. Hagen, Lipsiae 1881-87 [rist. Hildesheim 1961].
- WILLIS 1997 D. IUNII IUVENALIS *Saturae sedecim*, ed. J. Willis, Stuttgart-Leipzig 1997.
- WESTRA 1986 *The commentary on Martianus Capella's De nuptiis philologiae et Mercurii attributed to Bernardus Silvestris*, ed. H.J. Westra, Toronto 1986.
- WILSON 1980 GUILLAUME DE CONCHES, *Glosae in Iuvenalem*, ed. B. Wilson, Paris 1980.

1.2. *Cataloghi di manoscritti*

British Library Manuscripts Catalogue <www.bl.uk/catalogues/manuscripts/index.asp>

- MUNK OLSEN 1982-1989 MUNK OLSEN B., *L'étude des auteurs classiques latins aux XIe et XIIe siècles*, 3 voll., Paris 1982-1989.

- ROSE 1905 ROSE V., *Verzeichniss der lateinischen Handschriften der Königlichen Bibliothek zu Berlin*, Berlin 1905.
- THEELE 1920 THEELE J., *Die Hss. des Benediktinerkloster S. Petri zu Erfurt*, Leipzig 1920.

2. Studi

- ALESSIO 1990 ALESSIO G.C., *Glossografia altomedievale alle 'Georgiche'*, in *Settimane di studio del Centro italiano di studi sull'alto Medioevo*, XXXVII, *L'ambiente vegetale nell'alto Medioevo*, Spoleto 1990, pp. 55-102.
- ALESSIO 1995 ALESSIO G.C., *Edizioni medievali*, in *Lo spazio letterario del Medioevo. 1. Il Medioevo latino*, III. *La ricezione del testo*, Roma 1995, pp. 29-57.
- ALESSIO-VILLA 1990 ALESSIO G.C. - VILLA C., *Il nuovo fascino degli autori antichi tra i secoli XII e XIV*, in *Lo spazio letterario di Roma antica*, III. *La ricezione del testo*, Roma 1990, pp. 473-511.
- ANDERSON 1988 ANDERSON D., *Before the Knight's Tale: Imitation of Classical Epic in Boccaccio's Teseida*, Philadelphia 1988.
- ANDERSON 1995 ANDERSON D., *Boccaccio's Glosses on Statius*, «Studi sul Boccaccio» 22 (1995), pp. 30-104.
- BASWELL 1986 BASWELL C., *A High Medieval Commentary on the 'Aeneid'*, in D. Anderson, *Sixty Bokes Olde and Newe. Manuscripts and Early Printed Books from Libraries in and near Philadelphia Illustrating Chaucer's Sources, His Works and Their Influence*, Koxville 1986, pp. 60-63.
- BASWELL 1995 BASWELL C., *Virgil in Medieval England. Figuring the 'Aeneid'. From the Twelfth Century to Chaucer*, Cambridge 1995.
- BOGNINI 2005 BOGNINI F., *Per il commento virgiliano ascritto a Ilario di Orléans: a proposito delle 'glose' al sesto libro dell' 'Eneide'*, «ACME», LVIII, 3 (2005), pp. 129-173.

- BOGNINI 2008   BOGNINI F., *Il trattato σχήματα λόγου: un nuovo testo ascrivibile a Emilio Aspro?*, «Italia medioevale e umanistica», 49 (2008), pp. 1-52.
- CESARINI MARTINELLI 1991   CESARINI MARTINELLI L., *Sozomeno maestro e filologo*, «Interpres», 11 (1991), pp. 7-92.
- CHIESA 2002   CHIESA P., *Elementi di critica testuale*, Bologna 2002.
- DE ANGELIS 1989   DE ANGELIS V., *Benvenuto e Stazio*, in *Benvenuto da Imola lettore degli antichi e dei moderni*, Atti del Convegno Internazionale (Imola 26 e 27 maggio 1989), aed. P. Palmieri e C. Paolazzi, Ravenna 1991, pp. 139-163.
- DE ANGELIS 1997   DE ANGELIS V., *I commenti medievali alla 'Tebaide' di Stazio: Anselmo di Laon, Goffredo Babione, Ilario d'Orléans*, in *Medieval and Renaissance Scholarship: proceedings of the second European science foundation workshop on the classical tradition in the Middle Ages and the Renaissance* (London, The Warburg Institute, 27-28 November 1992), ed. by N. Mann - B. Munk Olsen, Leiden-New York-Köln 1997, pp. 75-136.
- DE ANGELIS 1997^b   DE ANGELIS V., *Il testo di Lucano, Dante e Petrarca*, in *Seminario dantesco internazionale (Princeton, 21-23 ottobre 1994)*, aed. Z.G. Baranski, Firenze 1997, pp. 67-109.
- DE ANGELIS 1999   DE ANGELIS V., *Petrarca, i suoi libri e i commenti medievali ai classici*, «Acme», 52, 1 (1999), pp. 49-82.
- DE ANGELIS 2002   DE ANGELIS V., *Testo, glossa, commento nel XII secolo*, in *Il commento e i suoi dintorni*, aed. B.M. da Rif, Milano 2002, pp. 1-25.
- DE ANGELIS 2007   DE ANGELIS V., *Sulle Postille al Virgilio ambrosiano*, «Lettere italiane», LIX, 4 (2007), pp. 582-592.
- DE LIBERA 1984   DE LIBERA A., *De la lecture à la paraphrase. Remaques sur la citation au moyen âge*, «Langages» 73 (1984), pp. 17-29.
- GLAUCHE 1970   GLAUCHE G., *Schullektüre im Mittelalter. Entstehung und Wandlungen des Lektürekansons bis 1200 nach den Quellen dargestellt*, München 1970.

- HÄRING 1973 HÄRING N.M., *Hilary of Orléans and his Letter Collection*, «Studi Medievali», 14 (1973), pp. 1069-1122.
- HÄRING 1982 HÄRING N.M., *Commentary and Hermeneutics*, in *Renaissance and Renewal in the Twelfth Century*, ed. R.L. Benson - G. Constable, Cambridge, Mass. 1982.
- HASKINS 1927 HASKINS C.H., *The Renaissance of the Twelfth Century*, Cambridge, Mass. 1927.
- HOLTZ 1991 HOLTZ L., *La transmission des classiques latins: de l'antiquité tardive à l'époque carolingienne*, in *Itinerari dei testi antichi*, acd. O. Pecere, Roma 1991, pp. 85-104.
- HOLTZ 1992 HOLTZ L., *Autore, copista, anonimo*, in *Lo spazio letterario del Medioevo. 1. Il Medioevo latino, I. La produzione del testo*, Roma 1992, pp. 325-351.
- HOLTZ 1995 HOLTZ L., *Glosse e commenti*, in *Lo spazio letterario del Medioevo. 1. Il Medioevo latino, III. La ricezione del testo*, Roma 1995, pp. 59-111.
- HUNT 1941 HUNT R.W., *Studies on Priscian in the Eleventh and Twelfth Centuries*, I, «Mediaeval and Renaissance Studies», 1 (1941-43), pp. 194-213. Poi in *The History of Grammar in the Middle Ages*, ed. G.L. Bursill-Hall, Amsterdam 1980, pp. 1-38.
- HUYGENS 1962 HUYGENS R.B.C., *Guillaume de Tyr étudiant*, «Latomus» 21 (1962), pp. 811-827.
- LANDI 1930 LANDI C., *Demogòrgone*, Palermo 1930.
- MANITIUS 1931 MANITIUS M., *Geschichte der lateinische Literatur des Mittelalters*, III, München 1931.
- MUNK OLSEN 1991 MUNK OLSEN B., *I classici nel canone scolastico altomedievale*, Spoleto 1991.
- MUNK OLSEN 1991^b MUNK OLSEN B., *L'étude des textes littéraires classiques dans les écoles pendant le haut Moyen Age*, in *Itinerari dei testi antichi*, acd. O. Pecere, Roma 1991, pp. 105-114.
- MUNK OLSEN 2004 MUNK OLSEN B., *La réception de Stace au moyen âge (du IXe au XIIe siècle)*, in *Nova de veteribus. Mittel- und neuleitinsche Stu-*

- dien für Paul Gerard Schmidt*, hrsg. von A. Bihrer und E. Stein, München-Leipzig 2004, pp. 230-246.
- ORLANDI 1994 ORLANDI G., *Pluralità di redazioni e testo critico*, in *La critica del testo mediolatino*, Atti del convegno (Firenze, 6-8 dicembre 1990), acd. C. Leonardi, Spoleto 1994, pp. 79-115. Poi in *Scritti di filologia mediolatina*, acd. P. Chiesa [et al.], Tavar-nuzze, Impruneta 2008, pp. 27-61.
- REYNOLDS 1983 REYNOLDS L.D., *Texts and Transmission. A Survey of the Latin Classics*, Oxford 1983.
- ROUCHE 2003 ROUCHE M., *Histoire générale de l'enseignement et de l'éducation en France*, I, *Des origines à la Renaissance*, Parigi 2003.
- SPALLONE 1990 SPALLONE M., *I percorsi medievali del testo: 'accessus', commentari, florilegi*, in *Lo spazio letterario di Roma antica*, III. *La ricezione del testo*, Roma 1990, pp. 387-472.
- SWEENEY 1969 SWEENEY R.D., *Prolegomena to an Edition of the Scholia to Statius*, Leiden 1969.
- VERGER 1997 VERGER J., *Il rinascimento del XII secolo*, Milano 1997.
- VILLA 1992 VILLA C., *I classici*, in *Lo spazio letterario del Medioevo*, I. *Il medioevo latino*, I.1. *La produzione del testo*, Roma 1992, pp. 479-522.
- VILLA 1997 VILLA C., *I commenti ai classici fra XII e XV secolo*, in *Medieval and Renaissance Scholarship: proceedings of the second European science foundation workshop on the classical tradition in the Middle Ages and the Renaissance (London, The Warburg Institute, 27-28 November 1992)*, ed. by Mann N.-Munk Olsen B., Leiden-New York-Köln 1997.
- VILLA 2003 VILLA C., *I classici come modello*, in *Intorno al testo: tipologie del corredo esegetico e soluzioni editoriali*, Atti del convegno di Urbino (1-3 ottobre 2001), Roma 2003, pp. 61-75.
- ZANETTE 1995-1996 ZANETTE C., *Un commento del XII secolo a Tebaide 6-9: edizione e commento del testo*, Tesi di laurea in Filologia medioevale ed umanistica, relatore Violetta de Angelis, Padova, A.A. 1995-1996.